

Un detaliu iconografic vrea să sugereze caracterul inspirat al omiliilor la Iezechiel. Papa Grigore cel Mare este reprezentat cu un porumbel, simbol a cărui origine va fi relatată de Petrus Diaconus (*Vita*, XXVII): Grigore cel Mare își dicta omiliile la Iezechiel având între el și secretarul său o draperie trasă; pentru că adesea papa rămânea tăcut vreme îndelungată, secretarul, cuprins de curiozitate, a făcut o despicătură în draperie. Astfel a văzut un porumbel pe creștetul papei, cu ciocul așezat între buzele lui: când porumbelul își retrăgea ciocul dintre buzele papei, acesta vorbea, iar secretarul îi nota vorbele. Tabloul amintește discret cartea cu gust de miere pe care a înghițit-o Iezechiel și care s-a transformat mai apoi în cuvânt divin, transmis oamenilor.

*

Exegeza modernă a cărții lui Iezechiel este dominată de două nume: Walther Zimmerli și Johan Lust. Zimmerli (*vide* Bibliografia) este autorul unui comentariu riguros, în două volume masive, care și-a pus amprenta asupra cercetărilor ulterioare. Johan Lust este în prezent personalitatea dominantă a studiilor dedicate lui Iezechiel, ca autor al unui număr covârșitor de articole și studii, precum și în calitate de coordonator al volumelor de specialitate. Între acestea se distinge *Ezekiel and His Book. Textual and Literary Criticism and Their Interrelation*, dedicat memoriei lui Walther Zimmerli. Apărută în 1986, această carte conține lucrările colocviului „Iezechiel”, ținut la Leuven în 1985.

Ioana Costa

Iezechiel

1¹ Și a fost [așa:] în anul al treizecilea, în luna a patra, [în ziua] a cincea a lunii, mă aflu eu în mijlocul celor robiți la râul Chobar; și s-au deschis

1,1-3 Cele trei versete introductive (1-3) îndeplinesc o dublă funcție: ele prefațează viziunile mărețe ale profetului și formulează o încadrare cronologică; în același timp, dau anumite informații biografice referitoare la profet, care echivalează în conținut cu pasajele ce stau în fruntea celorlalte cărți profetice. După introducerea simplă, la persoana întâi, care concordă în stil cu descrierile ulterioare din vv. 4 *sqq.*, se produce o schimbare neașteptată, de formulare la persoana a treia (*cf.* Zimmerli, *ad loc.*). Diferența de raportare față de Iezechiel – persoana I sg., în primul verset, și a III-a sg., în ultimul – pare să indice o suprapunere de texte, survenită probabil în cursul redactărilor succesive ale cărții. ♦ Wevers constată că versetele 1,1-28 constituie unul dintre cele mai dificile pasaje din VT, atât din pricina conținutului său simbolic, cât și din pricina transmiterii textului; comentatorii presupun că textul original era cu mult mai redus cantitativ și poate, mai limpede. ♦ Primele două capitole sunt comparabile cu chemarea lui Isaia. La ambii profeți se conturează o viziune a lui Dumnezeu șezând pe tron, slujit de făpturi cerești înaripate; ambele texte conțin o pregătire simbolică pentru rostirea profețiilor: curățirea buzelor prin foc la Isaia și înghițirea sulului scris la Iezechiel (2,8). Amândoi profeții urmează să se adreseze unui popor care nu dă ascultare mesajului. *Vide* și Fapte 9, convertirea lui Saul pe calea Damascului, o imbinare, comparabilă cu cea din Iezechiel, de viziune cerească și misiune divină, de asemenea cu o pregătire simbolică: pierderea vremelnică a vederii. *Vide* Wevers, *ad loc.*

1,1 Această structură a frazei (formulă introductivă, referire la dată, *apodosis*) este frecventă la Iez., *cf.* 3,16; 8,1; 20,1; 26,1; 29,17; 30,20; 31,1; 32,1.17; 33,21; *vide* și 16,23 *sq.* ♦ „în anul al treizecilea”: indicația cronologică din acest verset de început a fost felurit interpretată de comentatori, rămânând o problemă care nu și-a găsit rezolvarea. Citirea ei în cheie istorică (al treizecilea an al domniei lui Manasse, a lui Nabopolassar sau de la reforma lui Iosias) este contrazisă de datele existente sau, în cazul celei din urmă, pare să fie o simplă presupunere cu șanse nesigure de a fi corectă. Citirea în cheie editorială (data publicării cărții încheiate) este contrazisă de prezența acestor indicații în unele manuscrise antice, într-un colofon plasat la finele textului, nu la începutul lui. Renunțarea la toate aceste interpretări se poate concretiza în emendarea textului (chiar dacă nu există variante manuscrise care să o susțină): „treizeci” devine în felul acesta „trei” (al treilea an al lui Sedekias, care nu era totuși al cincilea an al captivității

cerurile și am văzut vedenii ale lui Dumnezeu: ² [în ziua] a cincea a lunii [era] acesta anul al cincilea al robiei regelui Ioaqim), ³ a fost cuvântul

lui Ioaqim, cf. 1,2) sau „treisprezece” (al treisprezecelea an al domniei lui Nabucodonosor). Fixarea cronologică a prorociilor nu era o caracteristică a profețiilor timpurii (vide Amos, Osea, Michea); din acest punct de vedere, situația este diferită la Ieremia, precum și în literatura postexilică (Aggeu și Zaharia). Vide e.g. Wevers, *ad loc.* ♦ „mă aflu” pentru că Iezechiel cunoaște evenimentele curente din Iuda (citează vorbe ale celor ce încă trăiesc acolo în 11,3,15; 12,22; 18,2; 33,24), pentru că un om din Ierusalim, pe nume Pelatiah (LXX, Phaltias), moare în timpul unei cuvântări de-a lui (11,13) și pentru că publicul cărui i se adresează include uneori și cetățeni ai Ierusalimului, unii savanți au presupus că personajul istoric și-ar fi rostit profețiile la Ierusalim, fie în întregime, fie măcar în parte. Cartea îl plasează însă constant în Babilon, Ierusalimul apărându-i în vedenii profetice. S-au emis și explicații de tip raționalist: faptul că el cunoștea Ierusalimul contemporan s-ar putea datora fie propriei sale experiențe, fie relatărilor care ajungeau la exilați în Mesopotamia datorită unei corespondențe, aparent foarte activă, dintre ținutul exilaților și patrie; moartea lui Pelatiah este o problemă istorică pentru orice comentator, indiferent de plasarea geografică a profetului – ea poate reprezenta doar o dovadă simbolică a îndeplinirii efective a cuvântului divin (cf. cap. 3). În ce privește condițiile în care trăia Iezechiel, știm numai că avea o casă unde bătrânii poporului veneau uneori să-l întâlnească (8,1; 14,1; 20,1; cf. 33,21-22). După informația din 4Rg. 6,32, și profetul Elisei din Regatul de Nord îi primea pe bătrâni la el acasă. ♦ „În mijlocul celor robiți”, *lit.* „în mijlocul robiei” sau „în mijlocul grupului de prizonieri”; secvența pare să fie în contradicție cu 3,15. Gr. αἰχμαλωσία înseamnă „prizonierat”, „captivitate”, dar și „grup de prizonieri” (cf. LSI). Am păstrat termenul „robie” (și în versetul următor) pentru că este tradițional, dar condiția evreilor în Babilon a fost aceea de deportați, nu de sclavi. TM are *gōlāh*, „deportare”, „exil”. ♦ „Chobar”: ebr. *Kʿhhār*. Ar putea fi vorba de canalul lateral al Eufratului, care pornește din Babilon spre Warka. 1,2-3 Aceste versete conțin singura referire la Iezechiel la persoana a treia (atestarea din 24,14 este parte a unui citat) și, cu un substanțial consens al comentatorilor premoderni și moderni, se poate spune că reprezintă o glosă.

1,2 „Ioaqim”: LXX numește astfel două personaje diferite, care s-au succedat la tron: primul este *Yʿhōyāqīm* (609-598), iar al doilea, fiul acestuia, *Yʿhōyāqīn*, zis și Iechonias (598-597) – cf. 4Rg. 24,6; 1Par. 3,16 etc. ♦ Oricare ar fi fost sistemul de datare folosit în primul verset, în al doilea indiciul este clar în concordanță cu sistemul uzual de datare al acestei cărți, care are ca punct de pornire deportarea lui „Ioaqim” (Iechonias). Data exactă a acesteia este cunoscută din Cronica Babiloniană: 22 aprilie 597 î.Hr. „Ioaqim” este numit rege, cu toate că nu mai domnea; el fusese recunoscut oficial ca rege al lui Iuda (chiar în captivitate) atât de babilonieni, cât și de Iuda. Sedekias era mai degrabă regentul lui decât rege în nume propriu (vide Wevers, *ad loc.*)

1,3 „Iezechiel”: Klein (1988, p. 3) observă că numele profetului apare doar de două ori în text (titlu, 1,3 și adresarea lui Dumnezeu către Israel prin intermediul profetului, 24,24). În rest, de nouăzeci și trei de ori, Dumnezeu i se adresează ca unui muritor. „Iu

Domnului către Iezechiel, preotul, fiul lui Buzi, în țara caldeilor, la râul Chobar. Și a fost asupra mea mâna Domnului, ⁴ și am privit și, iată, o

al omului" (*vide nota la 2,1*). Numele lui este format pe un imperfect verbal, care poate fi interpretat ca exprimarea unei dorințe a părinților: „să-l întărească Dumnezeu”. Înțelesul numelui Iezechiel („Dumnezeu întărește/să întărească”), chiar dacă nu este nepotrivit pentru tipul de relație pe care Dumnezeu îl are cu profetul, nu este totuși niciodată invocat pentru a clarifica această relație. Pare să fie, pur și simplu, numele pe care i l-au dat părinții. ♦ Numele lui Iezechiel mai apare însă, de pildă, și în I Par. 24,16 ca nume al celui de-al douăzecilea preot din cele douăzeci și cinci de clase preoțești care își împărțeau îngrijirea templului. Chiar dacă în Paralipomene se consideră că împărțirea în clase preoțești ar fi avut loc în vremea davidică, este posibil să avem aici numele unei clase preoțești postexilice. Nu se poate stabili însă cu certitudine dacă Iezechiel, care provenea dintr-o familie preoțească din Ierusalim, se afla într-o legătură strânsă cu această clasă preoțească. Vezi și nota 1.1 ♦ „Iezechiel... fiul lui Buzi” ebr. *Y'hez'qel... ben Buzi*. ♦ Despre familia lui Iezechiel nu știm aproape nimic. Existența unei soții reiese din 24,15-24 (moartea soției se transformă în prilejul unei acțiuni simbolice, *vide infra*). Situația contrastează puternic cu informațiile referitoare la soția (sau soțiile) lui Osea, în a cărui carte este marcat rolul proeminent pe care îl joacă neliniștea publică legată de infidelitatea ei (lor); pe de altă parte, în cazul lui Ieremia (16,2) se specifică limpede că i s-a poruncit să nu se căsătorească și să nu aibă copii. ♦ „Iezechiel, preotul, fiul lui Buzi” textul grecesc este lipsit de ambiguitatea celui ebraic, în care „preot” ar putea fi ori Iezechiel, ori Buzi. A fost unul dintre cei trei mii (ori mai mulți) (Ier. 52,28) de cetățeni de seamă ai Iudeei exilați în 597 î.H., o dată cu regele Iechonias. Dar nu știm dacă el îndeplinea funcția de preot înainte de aceste evenimente și nici ce vârstă avea în 597. El nu indică numele vreunui alt preot exilat contemporan. Pe de altă parte, chiar dacă nu menționează nici o singură dată numele lui Ieremia, există numeroase indicii că li erau cunoscute profețiile acestuia. Nu știm dacă Iezechiel l-a întâlnit pe Ieremia când vremea era încă la Ierusalim. Este posibil ca tot ce știa Iezechiel din spusele lui Ieremia să fi provenit din tradiția orală din Iudeea și Babilon. El a continuat să transmită mesaje încă un deceniu după Ieremia, dar ultima datare care i se poate atribui este ca vreo douăzeci și cinci de ani (sau mai mult) înainte de Deutero-Isaia. Iezechiel și Deutero-Isaia reprezintă două generații diferite ale experienței exilului. Menirea lui Iezechiel a fost să tragă un semnal de alarmă pentru cetatea Ierusalimului în ultimii ei ani, să afirme răspunderea individuală a omului pentru păcat și posibilitatea convertirii și să trezească nădejdea unui nou exod. Îngrijorările din Deutero-Isaia reflectă situația unui profet de la sfârșitul perioadei exilice, când căderea Ierusalimului era aproape o amintire gâsă și când descurajarea și/sau alunecarea sub influența divinităților babiloniene constituia primejdia majoră. ♦ „asupra mea” TM are „asupra lui”.

1,4-28 Această viziune, în mod firesc obscură în amănunte, deoarece încearcă să sugereze măreția tainică a dumnezeirii, exprimă simbolic un aspect esențial al mesajului întregii cărți: prezența lui Dumnezeu nu este legată de templu sau de vreun alt loc – ea este universală și de aceea își însoțește și poporul în exil.

sufflare ridicându-se s-a pornit dinspre miazănoapte, și un nor mare în ea, și o strălucire de jur-împrejurul ei, și un foc străfulgerând, iar în mijlocul lui – ca o vedenie de aur cu argint în mijlocul focului și o strălucire în el.⁵ Iar în

1,4 „sufflare”: gr. πνεύμα: poate fi înțeles și ca „vânt”, așa cum s-a tradus la 1,12 (*vide infra*, nota *ad loc.*). Asocierea unei manifestări a lui Dumnezeu cu o furtună cu vânt puternic, tunet și fulger mai apare și în alte locuri în Vechiul Testament, e.g. pe muntele Sinai (Ex. 19.16); în 3Rg. 19.11 furtuna e însă disociată clar de „trecerea Domnului”, aceasta având loc într-un „freamăt de adiere lină”. ♦ „în ea”: nu apare în TM. Zimmerli (*ad loc.*) consideră că plasarea norului în furtună, așa cum apare în traducerea grecească, nu este convingătoare și trebuie privită ca o asimilare ulterioară la ceea ce urmează (restul vv. 4 și 5). ♦ „aur cu argint”: *electrum* (gr. ἤλεκτρον) era un aliaj de aur și argint; *vide* Pliniu, *Naturalis historia*, 33,81. LEH îi dă aici această interpretare, ca și în celelalte două pasaje din cartea lui Iezechiel în care mai apare, 1,27 și 8,2; termenul grecesc poate desemna însă și chihlimbarul, echivalare prezentă în Biblia de la 1688 („chehrbariu”). Sensul ebr. *hašmal* este incert, dar termenul acadian înrudit, *elmešu*, este de asemenea folosit pentru a descrie o apariție strălucitoare a lui Dumnezeu (*vide* Greenberg, 1983, p. 43). Interpretările patristice ale pasajului indică fără echivoc sensul „aliaj de aur și argint”. ♦ „și o strălucire în el”: nu apare în TM. Formularea din Vulgata, *id est de medio ignis*, „adică din mijlocul focului”, pune bine în evidență faptul că este o adăugire (*vide* Zimmerli, *ad loc.*).

1,5 „înfățișare”: gr. ὁμοίωμα, „reprezentare a ceva real, asemănare, imagine”. ♦ „ca o înfățișare”: expresia e frecventă la Iezechiel, arătând sfiala lui în descrierea teofaniilor, pentru care simte că nu are cuvinte. ♦ „înfățișare de om pe ele”: calc sintactic după ebraică. ♦ Imaginea carului de foc și a celor patru făpturi cerești a fost intens exploatată de artele plastice (deopotrivă cu tabloul oaselor uscate ce prind viață, din cap. 37). Apariția lui în viziunea lui Iezechiel este redată sub forma unui tetramorf cu roți: așa apare în Biblia de la Winchester (sec. XII; New York), într-o inițială miniată; la Hans Holbein cel Tânăr, într-o ilustrație biblică, *Icones Historiae*, apărută în 1574, la Lyon; la Fra Angelico, San Marco, Florența. Cele patru făpturi sunt prezente alături de Iisus Hristos, în scena înălțării la cer, într-o reprezentare timpurie din arta răsăriteană, în *Codex Rabbula* (cca 586, Florența) – *vide* Bocian *et al.*, 1996, pp. 153-154. ♦ Wevers (*ad loc.*) constată că definirea ingerilor ca „vietăți” apare numai la Iezechiel. Nici făptura cu patru fețe nu este atestată mai înainte în VT; Wevers observă că, fără a fi în mod necesar de origine păgână, această trăsătură este impusă de prezența roților care merg în toate cele patru direcții. ♦ Viziunea este generată probabil de vechea imagine a lui YHWH „Cel ce stă în tron pe heruvimi”; *vide* numele complet de cult, cu referire la heruvimii de pe capacul chivotului: 2Rg. 6,2; 4Rg. 19,15 („Doamne, Dumnezeul lui Israel, care șezi pe heruvimi”). ♦ Descrierea celor patru vietăți din vv. 5-12, aduse de suflul ce părea o furtună, pune multe probleme. Schema de prezentare a viziunii nu este împedată: după o indicare sumară a conturilor umane ale acestor vietăți în v. 5, v. 6 le descrie fața și aripile, v. 7 le descrie picioarele, v. 8 le descrie mâinile, v. 9 indică felul în care ele se mișcau, după care v. 10 reia, cu detalii, descrierea fețelor, v. 11 indică

mijloc, ca o înfățișare a patru vietăți: și aceasta [era] arătarea lor: [aveau o] înfățișare de om pe ele,⁶ și patru fețe [avea] fiecare, și patru aripi fiecare.⁷ Și

dispunerea aripilor, iar v. 12 (în finalul acestei secvențe) descrie încă o dată felul în care vietățile se mișcau, cu o reluare literală a termenilor din v. 9, într-o reordonare și deta-liere. Descrierea pare dezordonată și editorii se întreabă dacă nu cumva ordinea origi-nară a versetelor a avut de suferit pe parcursul transmiterii textului (vide Zimmerli).

♦ Walther Zimmerli (*ad loc.*) remarcă, punând în paralel pasajul cu Is. 6, că la Iezechiel lipsește a treia pereche de aripi a vietăților, cea cu care ele își acopereau ochii; comenta-torul explică deosebirea, pe de o parte, prin importanța acordată de Iezechiel numărului patru (două perechi) și, pe de altă parte, prin constatarea plauzibilă că aceste creaturi, care susțineau tronul divin de dedesubtul platformei lui, nu aveau nevoie să-și protejeze ochii de strălucirea divină. Mai presus de orice însă, e limpede că pasajul Is. 6 se distinge de Iez. 1 prin faptul că este în totalitate dominat de prezența Celui Sfânt și Unic. Diferența își găsește o explicație plauzibilă în plasarea celor două scene: Is. 6 în templu, Iez. 1 undeva departe de templu. ♦ J. Wevers (*ad loc.*) atrage atenția asupra faptului că vv. 5-6 și 7-8 atestă, în TM, o incoerență de gen gramatical: primele două indică femini-nul (creaturile vii), în vreme ce vv. 7-8 au referiri la masculin. ♦ Pericopa Iez. 1,1-5 este subiectul Omiliei 1,2 a lui Grigore cel Mare (vide Notele complementare la Iezechiel). Viziunea i-a apărut lui Iezechiel într-al „treizecilea an”. Grigore cel Mare interpretează fără ezitări indicația cronologică, atât de disputată de comentatorii moderni, drept un fapt biografic; aceasta se referă la vârsta împlinită, matură (*in aetate perfecta*), la care profetul poate purta cuvântul Domnului; în același timp, este o vârstă la care profetul are autoritatea de a rosti profeții, fiind pregătit în duh și viață (*cum uita et spiritu*). Grigore cel Mare (Omilia 1,1, cap. 6) exploatează onomastica, toponimia și etnonimia (folosin-du-se, probabil, de etimologiile din Ieronim, *In Ez.* 1,3): Chobar înseamnă „greutate”, „îngreunare” (*grauitudo uel grauitas*), Iezechiel înseamnă „tăria lui Dumnezeu” (*forti-tudo Dei*), Buzi este „cel privit de sus”, „disprețuit” (*despectus uel contemptus*), caldeii sunt „cei ce iau libertatea”, „aproape niște demoni” (*captiuantes, uel quasi daemones*). Vedenia strălucitoare din mijlocul focului, în Omilia 1,2 a lui Grigore cel Mare (cap. 14), *species electri*, este însuși *Christus Iesus Mediator Dei et hominum*, mijlocitorul între Dumnezeu și oameni. Cele patru fapte sunt identificate, fără ezitare ori idioalță, ca fiind cei patru evangheliști (cap. 15). Prin cei patru evangheliști (cap. 18) este reprezentată chiar mulțimea celor desăvârșiți, pentru că toți cei care au mers pe calea desăvârșirii, așa cum este ea arătată de Biserică, au atins-o prin cele patru evanghelii.

1,7 TM are „Picioarele le erau drepte. labelle precum copitele unui vițel scăpărând ca strălucirea aramei lustruite”. ♦ „sprintene”: traducătorul va fi citit *QLWT* în loc de *QLL*, „arzând”, „scăpărător”, cum este în TM (*cf.* LEH, s.u. *ἔλαφρός*). ♦ Pericopa inițială a cărții lui Iezechiel (1,1-16) reprezintă materialul pe care își construiește Origen prima omilie dedicată acestui profet (vide Notele complementare la Iezechiel). Prima parte a omiliei explică existența a două categorii distincte de captivi. Unii se află în captivitate (cap. 1) din pricina păcatelor săpuitute, a doua categorie de captivi fiind cei care suferă robia nu din pricina păcatelor lor, ci pentru a-i sprijini pe ceilalți să nu se prăbușească în

picioarele le [erau] drepte, labele le [erau] înaripate, și scânteii ca arama ce străfulgeră, iar aripile lor [erau] sprintene. ⁸ Și [câte] o mână de om se afla sub aripile lor, pe cele patru părți ale lor: iar fețele lor, ale celor patru, ⁹ nu se întorceau când ele [se aflau] în mișcare, [ci] fiecare [vietate] mergea drept înainte. ¹⁰ Iar asemănarea fețelor lor: față de om și față de leu din partea dreaptă la tuspătru, și față de vițel din partea stângă la tuspătru, și

păcat crezând că au fost părăsiți. Iezechiel, aflat în robie împreună cu ceilalți israeliți (cap. 3), vede cerurile deschizându-se deasupra sa și zărește realitățile celeste, care i se dezvăluie. Cap. 4 al omiliei lui Origen este o interpretare a lui Iezechiel ca prefigurare a lui Hristos.

1,8 „fețele lor”: TM are în plus „și aripile lor”.

1,9 TM are în plus, la începutul versetului: „aripile li se atingeau”. ♦ „drept înainte”, *litt.* „înaintea feței”. Pentru formularea cu prepoziții diferite (v. 9 κατέναντι τοῦ προσώπου, „înaintea”; v. 12 κατὰ πρόσωπον, „în față”, *vide* Notele complementare la Iezechiel, comentariul lui Grigore cel Mare la 1,10-12, Omilia 1,4, cap. 8). ♦ Pericopa Iez. 1,6-9 este pentru Grigore cel Mare punctul de plecare al Omiliei 1,3 (*vide* Notele complementare la Iezechiel). Cele patru fapte sunt descrise prin fețele lor și prin aripile lor (cap. 1): chipul simbolizează aici cunoașterea (*notitia*), iar aripa simbolizează zborul (*uolatus*). Fiecare faptură are patru chipuri: explicația la care recurge Grigore cel Mare reia tema celor patru evangheliști.

1,10-12 Pe această pericopă se întemeiază Omilia 1,4 a lui Grigore cel Mare (*vide* Notele complementare). Sub inspirația divină a profeției (cap. 1) sunt descrise în detaliu faptele înaripate, lăsând să fie recunoscute, fără vreo urmă de îndoială – după cum crede Grigore cel Mare –, chipurile celor patru evangheliști. Cum însă cei aleși sunt părți ale Domnului, ei pot fi deopotrivă, împreună, un simbol al Lui.

1,10 „din partea dreaptă... din partea stângă”: aceste precizări pot fi adăugiri survenite în tradiția textului; J. Wevers presupune că, dacă procesul de editare antică a textului ar fi continuat, acestora li s-ar fi adăugat și precizările „din față” și „din spate”. ♦ V. 6 părea să sugereze existența a patru fețe omenești; v. 10 (care poate aparține unei tradiții ulterioare) le identifică însă ca aparținând unor specii diferite, alese pentru valoarea lor simbolică: omul (creația supremă a lui Dumnezeu), leul (întâia dintre animalele sălbătice), vițelul (întâia dintre animalele domestice), vulturul (întâia dintre păsări). Descrierea din acest verset a fost probabil influențată de statuile acelor *Karibu* asirieni (al căror nume este înrudit cu cel al heruvimilor de pe chivot), pe care profetul le va fi văzut în exil, fiind cu cap de om, trup de leu, copite de taur și aripi de vultur, ce străjuiau templele din Babilon. Slujitorii zeilor păgâni apar aici înhâmați la carul lui Dumnezeu, subliniind atotstăpânirea Lui (*cf.*, de exemplu, BJ, *ad loc.*). *Vide* și tronul dumnezeiesc din Apoc. 4, cu menționarea (v. 7) celor patru fapte pline de ochi, asemănătoare celor patru fapte indicate aici, dar într-o altă ordonare: leu, vițel, om, vultur. Autorii creștini timpurii au interpretat cele patru fețe din Iez. 1,10 ca fiind cei patru evangheliști (*vide* Notele complementare, comentariile patristice, Origen și Grigore cel Mare).

față de vultur la tuspatru. ¹¹ Iar aripile le [erau] întinse în sus la tuspatru, [la] fiecare, două erau prinse una de alta și două le acopereau [de] sus trupul. ¹² Și fiecare mergea în fața sa: oriîncotro mergea duhul, mergeau și nu se întorceau.

¹³ Iar în mijlocul vietăților – o vedenie ca de cărbuni ce ard în foc, precum arătarea unor făclii ce se mișcă înapoi și-ncolo în mijlocul vietăților, și strălucirea focului, și din foc țâșnea fulger. [¹⁴].

¹⁵ Și am privit și, iată, [era] pe pământ [câte] o roată lângă [fiecare din] cele patru vietăți. ¹⁶ Iar chipul roților [era] în chipul [pietrei de] *tharsis* și

1,11 Segmentul 1,11-12 este atestat în manuscrisele de la Qumran – *vide J. Lust, „Ezekiel Manuscripts in Qumran. Preliminary Edition of 4Q Ez a and b”, 1986, pp. 94-95.*

1,12 „duhul”: gr. πνεῦμα traduce ebr. *ruah*, „vânt, suflare, respirație”, specializându-se pentru a denumi „suflarea” lui Dumnezeu, „duhul” lui Dumnezeu, care dă viață (*cf. Gen. 1,2; Iez. 37*), îi întărește pe cei învestiți cu o misiune (*Jud. 3,10; 14,6 etc.; 1Rg. 10,1*), îi inspiră pe profeți (*Iez. 3,12 etc.*) și care se odihnește asupra lui Mesia (*Is. 11,2*). Aceste personificări ale „suflării” divine au hrănit reflecția Părinților despre Duhul Sfânt (*cf. nota la Ps. 103,30; vide și nota la 2,2*).

1,13 Natura de foc a vietăților amintește de serafimii din *Is. 6*. ♦ Omilia 1,5 a lui Grigore cel Mare o continuă pe precedenta (1,4, *Iez. 1,10-12*), cercetând tot trei versete, cu o revenire la v. 12 (vv. 12-14). Cărbunii (cap. 6) ce ard în foc (lat. *...carbonum ignis ardentium*) sugerează efectul pe care îl are asupra cuiva atingerea unui om sfânt, ~~care~~ face să se aprindă dorința de lumină și să ardă iubirea adevărată. „Focul” este folosit, în scrierile sacre, cu referire la Duhul Sfânt (*sanctus Spiritus*).

1,14 Versetul („Și vietățile alergau înapoi și încolo, ca un chip de *bezek*” – transliterare a ebr. *bāzāq*, „lucire de fulger”) este o adăugire târzie, ulterioară întocmirii Septuagintei, reprezentând probabil o reluare explicativă a versetului precedent. Apare doar în *Codex Alexandrinus* și la Origen, cu asterisc. ♦ V. 14 apare și în Vulgata: *Et animalia ibant et reuertebantur, in similitudinem fulguris coruscantis*, „și viețuitoarele mergeau și se întorceau, asemenea unui fulger scânteietor”; Grigore cel Mare îl comentează în cap. 12, pomind de la aparenta contradicție cu v. 13, în care mișcarea nu era de du-te-vino, ci înapoi și încolo (*vide Notele complementare*).

1,15 Pericopa 1,15-21 introduce noi trăsături în descrierea viziunii lui Iezechiel. Alături de fiecare dintre fâpturi, profetul vede câte o roată, cu o structură complexă: referirea la „o roată într-o altă roată” (*cf. 1,16*, dar și 10,10) poate corespunde unui ansamblu de două roți dispuse concentric sau în unghi drept. Fâpturile și roțile se mișcă în același timp, atât în plan orizontal, cât și vertical. Vedenia poate fi un simbol al lui Dumnezeu ca rege, aflat într-un car asemănător celor folosite de regii lui Israel sau Iuda (*vide 3Rg. 22,35; 4Rg. 9,27; 9,16*). Într-un alt pasaj profetic (*Av. 3,8*), Dumnezeu apare într-un car al victoriei sau (în *Is. 66,15*) însoțit de care de luptă iuți ca vijelia.

1,16 „chipul”: gr. εἶδος, *litt.* „formă”, „figură”, „aspect”. După „chipul roților”, TM are în plus „și lucrătura/structura lor”. ♦ „[pietrei de] *tharsis*” denumire prin antonomază.

toate patru [aveau] o [singură] înfățișare și lucrau de parcă ar fi fost o roată într-[altă] roată.¹⁷ Înaintau în cele patru părți, nu se întorceau în timp ce înaintau¹⁸ [și] nici obezile lor; și erau înalte; le-am privit și obezile lor [erau] pline de ochi de jur-împrejur la toate patru.¹⁹ Și când vietățile înaintau, înaintau și roțile de lângă ele, iar când vietățile se ridicau de la pământ, se ridicau și roțile.²⁰ [Și] oriunde era norul, acolo [era] și duhul ca să înainteze: înaintau vietățile și roțile [o dată,] și se ridicau o dată cu acelea, pentru că era duh de viață în roți.²¹ Când înaintau [vietățile], înaintau și ele, când se opreau, se opreau și ele, iar când se ridicau, se ridicau și roțile de la pământ o dată cu acelea, pentru că era duh de viață în roți.²² Și

Tharsis era un oraș-port la Mediterană (probabil în zona Gibraltarului de astăzi), de unde se aduceau pietre prețioase, argint, staniu și plumb. Ca nume propriu este menționat de mai multe ori în VT: Ps. 71,10 (LXX), Is. 66,19, Iez. 27,16. Iona 1,3 etc. Ca nume comun apare în LXX transliterat ca stare (de exemplu, Dan. 10,6) sau cu diferite echivalări (berit – Ex. 28,20; Iez. 28,13; granat – Iez. 10,9 etc.) (cf. *Erdmans Dictionary of the Bible*, 2000, s.u. „Tharshish”). ♦ „lucrau” gr. τὸ ἐργον αὐτῶν ἦν, lit. „lucrul lor era” 1,17 „In timp ce înaintau”, lit. „In înaintarea lor”. ♦ Segmentul 1,16-17 este absent în manuscrisele de la Qumran, vide J. Lust, „Ezekiel Manuscripts in Qumran. Preliminary Edition of 4Q Ez a and b”, 1986, p. 95.

1,18 „[și] nici obezile lor; și erau înalte”. TM are „și obezile lor erau înalte și înfricoșătoare”. ♦ „ochi”: traduce ebr. 'ayin, cu același sens, dar care are și sensul figurat de „scălpire”, „străfulgerare”, cum este tradus în alte locuri (de exemplu, la 1,47 etc.). ♦ Grigore cel Mare își construiește Omilia 1,6 pe pericopa 1,15-18 (vide Notele complementare). Primul verset are un conținut diferit în textul latinesc: *cumque aspexerim animalia, apparuit rota una super terram iuxta animalia, habens quatuor facies. Cum priveram vietătoarele, a apărut o roată [una] singură, pe pământ, lângă vietătoarele, care avea patru fețe”. Simbolicistica roții (cap. 2) trimite la textele sacre, care „se roteau”, dezvăluindu-se deplin și fără să păstreze vreun unghi al greșelii.*

1,20 „[Și] oriunde era norul, acolo [era] și duhul ca să înainteze înaintau vietățile”. TM are „Acolo unde [voia] duhul să meargă, într-acolo mergea”. ♦ „o dată cu acelea”. TM are „deopotrivă”. ♦ „duh de viață” νεψίμα ζωής, de pus în relație cu 3,6a „vietățile”, la fel în versetul următor. TM are aici „duhul vietății”. ♦ Versetele 20 și 21 (cu excepția segmentului „pentru că era duh de viață în roți”) sunt o reluare largită a v. 19. ♦ Segmentul 1,20-24 este absent în manuscrisele de la Qumran – vide J. Lust, „Ezekiel Manuscripts in Qumran. Preliminary Edition of 4Q Ez a and b”, 1986, pp. 95-96.

1,22 În secvența 1,22-28 se lămuriește cum și cum au avut cele patru fiptari din vizionare etc susțin o platformă pe care este un tron de safir, pe tron se află o lingă cu înfățișare de om, pe care profetul n-o poate demonte decât în termeni vagi, admirativi, recurgând la expresiile tradiționale prin care se comemorează prezența lui Dumnezeu, gloria și splendoarea Lui. Punctul culminant al vizionii este data în momentul în care

[era] o înfățișare deasupra capului vietăților, [ceva] ca tărâra cerului, ca o arătare de cleștar desfășurat pe aripile lor, pe deasupra;²³ și pe sub [aceea înfățișare precum] tărâra cerului [erau] desfășurate aripile lor, fălăind una către alta, prinse câte două, acoperindu-le trupurile.²⁴ Și am auzit zgomotul

profetul înțelege ce vede: „slava lui Dumnezeu” este o expresie specializată pentru a desemna manifestarea glorioasă și bineficioare a prezenței lui Dumnezeu. Este important de remarcat că această viziune a slavei lui Dumnezeu pare să i se arate lui Iezechiel în Babilon. Profetul se afla la mare distanță de Ierusalim și de țara poporului lui Dumnezeu. Tocmai prin această deplasare a slavei din locul tradițional în cel al exilului i se transmite poporului alicei mesajul că Dumnezeu nu e departe de el; viziunea este în sine un mesaj de speranță. Dintr-o altă perspectivă, este remarcabil faptul că profetul îl vede pe Dumnezeu ca pe o realitate nelegată de o anumită spațiu geografic, de o anumită regiune a lui Israel. Dumnezeu este văzut în afara limitelor geografice, putând veni la profetul aflat în Babilon și poruncind-i să se vorbească celor ce se aflau împreună cu el în exil. Această prezență divină efectivă se regăsește și în alte pasaje din cartea lui Iezechiel, e.g. 20,5-7,8-9,11-17; profețiile împotriva neamurilor străine (cap. 25-32) proclamă voința lui Dumnezeu și înfrângerea ei; prezența nelimitată a lui Dumnezeu este fundamentală, deopotrivă, în credința creștină. • „tărâra cerului”: gr. ερηβισσων descreștează în general o structură solidă: fundație, temelie, bază etc. În LXX descreștează frecvent hulta cerească, firmamentul Creatiei; cf. Gen. 1,6 sq., Ex. 24,10, Deut. 33,26 etc. • „cleștar”: gr. κρηβισσάλοϋ; termenul hebraic este „ghoașă” (ca în Lev. 8,16), fig. „cristal” (piatră). LEH identifică pentru acest verset sensul din aram. • „ca o arătare de cleștar”: TM are „ca o scrișire de cleștar înfășurătoare”. • „pe deasupra”: termenul dunnenezesc este deasupra vietăților, nu este tras de ele, cf. expresia „Domnul care jăde peste horavini” (e.g. 18g. 4,4 etc.).

1,23 Grigore cel Mare, în Omilia 17, interpretează pericopa 1,18-23, revenind la v. 18 (despre care vorbește în omilia precedentă). Viața celor sfiiți este o viață circumspicua, care privește cu atenție de jos-înjos. V. 19 (cap. 8) este interpretat ca o descriere a efectului pe care îl are citirea Scripturii: viațile hebraicează când cu sfiiți ghu să de-hușează din Scripturi care este portarea corectă. Viațile se ridică de la planul atunci când cei sfiiți se lasă cuprinși de contemplație și se înalță. Cu cât un om sfiat ajunge mai departe în citirea Scripturii, cu atât Scriptura înălță ajunge mai departe o dată cu el. Revelațiile divine sporoc o dată cu cel care le înțelege; cu cât el își înalță mai tare privirea, cu atât înțelegerea devine mai profundă (vide Notele complementare la Iezechiel).

1,24 în TM „Si am auzit zgomotul glasului lor ca ghu de apă multă, ca glasul lui Iudă; când mergau, era ghu de herank, ca vântul dintr-o tabără ostășoasă, și când se oprira, își ardegrau aripile”. Varianta din Codex Bezae Cantabrigiae: „Si am auzit zgomotul scrișilor lor când hebrau, ca vântul de apă multă, ca glasul Celui stăpânitor; ign. leant, din „suficient”, „indubitabil” – traducătorul gr. a 108-109 în loc de 107 – cf. LEH, a x.) când hebrau, glasul cereștilor ca glasul taberei”. • „zgomot”: gr. ὄρυϋ, vab rpha „gho” (v. 28). • „se înalțau”: scrișire și sensul, probabil (ve. Ios. în jos, în înjos).

aripilor lor când înaintau, ca vuetul de apă multă; și, când se opreau [vietările], aripile lor se linișteau.²⁵ Și, iată, [se auzea] un zgomot de deasupra țării ce era peste capul lor.²⁶ Ca arătarea unei pietre de safir, o înfățișare a unui tron [era] deasupra [țării], iar pe înfățișarea tronului – o înfățișare ca un chip de om, [acolo] sus.²⁷ Și am văzut ca o arătare de aur cu argint din [aceea] vedenie de la mijloc în sus, iar de la mijloc în jos, din [aceea] vedenie, am văzut ca o vedenie de foc și strălucirea împrejurul ei.²⁸ Ca vedenia unui curcubeu, când e în nor într-o zi cu ploaie, tot așa așezarea strălucirii de jur-împrejur. Aceasta [era] vedenia înfățișării slavei Domnului; și am văzut și am căzut cu fața [la pământ] și am auzit un glas [al cuiva] care grăia.

1,26 În TM versetul are în plus, la început: „Și deasupra boltei de peste capetele lor...”.
♦ „...unei pietre de safir”, gr. λίθου σαρφείρου – vide Ex. 24,10. J. Wevers (*ad loc.*) crede că ar fi mai potrivit „lapislazuli”.

1,27 „vedenie de la mijloc în sus”, *lit.* „vedenia mijlocului și mai sus”; *idem*: „de la mijloc în jos”, *lit.* „mijlocului și mai jos”. ♦ „aur cu argint”: cf. nota 1,4.

1,28 „așezarea”: gr. στήσις, *lit.* „poziție”, „statură”. S-a propus emendarea în ὀροσις, „vedere”, „înfățișare”, corespunzând ebr. *mar'eh*. ♦ Vedenia „carului” e întreruptă de vedenia cărții, care ar putea reprezenta investirea lui Iezechiel cu misiunea profetică; ea se continuă apoi începând cu 3,12. ♦ „am căzut cu fața [la pământ]”, *lit.* „am căzut pe fața mea”. ♦ „Slava” (ebr. *kābhōdh*) lui YHWH (vide Blenkinsopp, 1993, p. 236) desemnează manifestarea misterioasă a prezenței divine în cult. Ea ajunge până la urmă, în mentalități, să fie legată strict de templul din Ierusalim și mai ales de sanctuarul interior, Sfânta Sfințelor. Într-o altă viziune (cap. 8–11), profetul vede această „slavă” părăsind templul cu cinci ani înainte de distrugerea lui și ajungând (în cele din urmă) pe Muntele Măslinilor (11,22-23). Întrucât este aceeași manifestare care îi apăruse lui Iezechiel în Babilon, ea poate constitui și un indiciu al așezării lui printre exilați. În viziunea finală (cap. 40–48), datată în al douăzeci și cincilea an al exilului sau la jumătatea anului jubileului, profetul vede slava Domnului întorcându-se pe același drum (43,1-5), încheind astfel ciclul exilului cu restaurația și ciclul absenței – cu întoarcerea. ♦ Reacția lui Iezechiel la această experiență copleșitoare a dezvoltării slavei lui Dumnezeu a fost fizică, într-un gest pe care, în simbolistica lui, îl regăsim ca răspuns la chemarea profetică a lui Isaia (6,5): umilința lui Iezechiel care cade cu fața la pământ are aceeași origine cu teama lui Isaia pentru buzele sale necurate. Ambii profeți așteaptă un semn de la Dumnezeu pentru a ieși din starea de umilință și nemișcare: buzele lui Isaia sunt curățite de un serafim cu un cărbune incins (v. 7), iar pe Iezechiel Duhul divin îl ridică în picioare. ♦ Grigore cel Mare ajunge la capătul primului capitol din cartea lui Iezechiel cu Omilia I,8 (versetele 1,24-28). Primul capitol al cărții lui Iezechiel a fost cercetat în detaliu de Grigore cel Mare în primele opt omilii dedicate acestui text profetic. Autorul justifică dimensiunile ample ale acestor interpretări (vide Omilia I,9, cap. 1) prin caracterul ermetic, marcat de pasaje obscure, al textului (*magnis obscuritatibus clausum*), în a cărui jeshătură par să se vadă noduri de mistere (*quibusdam mysteriorum nodis ligatum*).

2¹ Și mi-a spus: „Fiu al omului, stai pe picioarele tale și îți voi grăi.”
 2² Și a venit asupra mea [un] duh și m-a luat și m-a ridicat și m-a pus în picioare; și L-am auzit grăindu-mi; 2³ și mi-a spus: „Fiu al omului, Eu te trimit către casa lui Israel, cei care Mă întărită, care M-au întărită, ei și părinții lor, până în ziua de azi. 2⁴ Și să le zici: «Acestea le spune Domnul.» 2⁵ Poate

2,1 Versetul acesta reprezintă începutul unei lungi adresări care cuprinde chemarea profetului și investirea lui, ce se desfășoară pe un spațiu întins al cărții (până la 3,11) și care este întreruptă doar de scurtul pasaj narativ din 2,9–3,3. ♦ „Fiu al omului” (ὄνθρωπος): sintagma este folosită pe parcursul întregii cărți a lui Iezechiel, ca formulă introductivă de adresare a lui Dumnezeu către profet. Traducerea exactă este „fiu de om”, un calc după expresiile, ebraică și aramaică, *ben-’adham, bar-’enāš*, ambele sinonime pentru „om”. Folosirea acestei expresii subliniază precaritatea ființei umane în raport cu Dumnezeu. Ea își modifică sensul în literatura apocaliptică, de pildă, în Cartea lui Daniel 7, unde „Fiul omului” desemnează un personaj celestial călătorind pe nori. În fine, Iisus Hristos își atribuie sieși numele „Fiul Omului” (gr. ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου), atât în Sinoptice, cât și în Ioan. ♦ Omilia (1,9) în care Grigore cel Mare interpretează cel de-al doilea capitol al cărții lui Iezechiel este construită pe versetele numerotate în versiunea latinească 2,1-9 (în Septuaginta, cap. 2 are zece versete). Primul capitol (1,1-28) fusese explicat în opt omilii, din pricina caracterului complex și, uneori, obscur al textului. Întregul capitol al doilea (vv. 1-9/10) este cuprins în această omilie, pentru că sunt lucruri mai „netede” și mai puțin dificile (*planiora sunt et minus difficilia*). Echivalarea o omilie = un capitol rămâne însă singulară în această serie, cu toate că Grigore cel Mare simte că acum, după pădurile încălcite pe care le-a străbătut (*tot opaca siluarum*), a ajuns în câmp deschis (*ad campos extiumus*), unde pasul îi poate fi mai ușor și mai iute (*vide Notele complementare*).

2,2 „m-a luat și m-a ridicat”: nu apare în TM. ♦ „L-am auzit grăindu-mi”: TM are „L-am auzit pe Cel care îmi grăia”.

2,3 Chemarea lui Iezechiel capătă forma unei însărcinări: i se cere să meargă la israeliții răzvrătiți („care Mă întărită”, *vide infra*, nota 2,5) și să le transmită cuvântul Domnului (v. 2,4): profetul este așadar un mesager pentru poporul lui. Înăsarcinarea este limpede din acest punct de vedere, cu trei segmente distincte: Eu te trimit – tu le spui – ei vor ști. Prin intermediul profetului, oamenii ascultă cuvântul lui Dumnezeu pentru ei, iar formula însăși de recunoaștere a cuvintelor divine („acestea le spune Domnul”) funcționează în egală măsură ca formulă de identificare a lui Iezechiel ca profet.

2,4 La începutul versetului, TM are în plus: „și la fiii cu fețele încruntate și cu inimile învățate, la ei te trimit...”. Completarea apare și în *Codex Alexandrinus*. ♦ „Domnul”: în *Alexandrinus*, κύριος κύριος „Stăpânul [meu], Domnul” – cf. nota la 12,10.

2,5 „ori se vor înfricoșa”: TM are *lit.* „ori de vor înceta”, cu sensul de a nu face ceva. Traducătorul LXX a citit probabil *DHL* (care, în aramaică, înseamnă „a se înfricoșa”) în loc de *IDL*; la fel și la v. 7. ♦ „casă care [Mă] întărită”: gr. οἶκος κατακραίων. Sintagma apare de mai multe ori (e.g. 2,5.6.7.8; 3,9), conferind unitate temei. Sunt

vor asculta ori se vor înfricoșa – căci este o casă care [Mă] întărită –, și vor cunoaște că tu ești proroc în mijlocul lor.⁶ Iar tu, fiu al omului, să nu te temi de ei și nici să nu te pierzi cu firea în fața lor, pentru că ei se vor înfuria și se vor ridica roată împotriva ta și vei locui în mijlocul scorpionilor;

posibile două traduceri ale verbului παρακράϊνω: „a amări” și „a provoca” (vide LSJ, s.u.). Biblia de la 1688 a tradus literal: „casă amarătoare”, iar Anania: „neam de răzvrățiți”. Totuși, ambele echivalări pierd o conotație importantă a termenului original: a incita la un lucru, a determina o reacție, un răspuns. Dumnezeu nu se simte doar „amărat” de faptele rele ale lui Israel, ci și provocat să reacționeze pentru îndreptarea lucrurilor (cf. *Septuaginta* 4/1, Ps. 94,8 și nota *ad loc.*). ♦ „tu ești proroc”: TM are „este un proroc” – expresie curentă în scrierile profetice. ♦ „proroc”: gr. προφήτης. Prima omilie (1,1) a lui Grigore cel Mare dedicată lui Iezechiel este o prezentare generală a profetului și a cărții acestuia. Partea de început se concentrează asupra etimologiei termenului *propheta: propheta futura praedicat* („profeția vestește cele viitoare”). Sensul deplin al termenului „profeție” nu este cel rigid impus de etimologie, ci unul cu mult mai cuprinzător, și anume aducerea în centrul atenției a ceva ascuns (1,25: *quia prodit occulta*). Vide Notele complementare la Iezechiel.

2,6 Formula de recunoaștere (a cuvintelor lui Dumnezeu și a însărcinării oficiale a lui Iezechiel, ca profet) nu garantează în sine ascultarea, nu implică faptul că poporul lui Israel urmează să asculte, să accepte și să se supună. Reacția lui va fi, dimpotrivă, de obstinație și respingere, atât a profetului, cât și a cuvintelor lui. Cei din jurul lui Iezechiel, răzvrățiți și îndepărtați de credință, îl pot înspăimânta cu privirile și cu vorbele lor. De aceea porunca lui Dumnezeu este ca profetul să vorbească, indiferent dacă este ascultat sau nu, pentru a-și duce la capăt menirea de mesager. Cuvinte asemănătoare de încurajare îi sunt adresate lui Ieremia (1,7-8), iar Isaia (6,9-10) fusese prevenit că poporul la care era trimis nu avea să primească ceea ce le va spune el. ♦ Sunt numeroase mărturiile privind respingerea largă a lui Iezechiel. Calificarea lui Israel ca o „casă” care îl „întărită” pe Dumnezeu (proprie limbajului lui Iezechiel) se referă atât la păcatele lui Israel împotriva lui Dumnezeu, cât și la respingerea profetului și a mesajului lui. Chemându-l pe profet, Dumnezeu i-a cerut să fie aspru și să ducă mesajul, fie că oamenii vor asculta, fie că vor refuza să asculte. Cuvintele folosite în carte, aspre, sugerează că mulți din Israel nu voiau cu adevărat să asculte, unii din cauza aroganței care îi împiedica să-și vadă greșelile (11,2-12,14-17; 12,21-25; 18,1-9; 33,23-29), alții pur și simplu pentru că inimile lor înspăimântate refuzau să creadă ce li se prevestea (12,26-28; 20,32-34; 33,10-20; 37,11-13). Cu toate acestea, rugăciunea lui Ieremia pentru răzbu-nare împotriva celor care îl persecutau (Ier. 17,18; 18,21-23) nu găsește nici un ecou în disputele din cartea lui Iezechiel (cf. Klein, 1988, pp. 4-5). ♦ „să nu te pierzi cu firea”. gr. μή ἐκστῆς: vb. ἐξίστημι înseamnă literalmente „a-și ieși din fire”, ceea ce se poate manifesta fie prin gesturi și/sau cuvinte de o exuberanță deosebită, fie, mai ales, printr-un fel de încremenire uluită; de aici și termenul „extaz”. TM are „și nici de cuvintele lor”. ♦ „se vor înfuria... scorpionilor”: TM are „vor fi spini și măcăciși și pe scorpionii vei ședea”.

de cuvintele lor să nu te temi și în fața lor să nu te pierzi cu firea, pentru că este o casă care [Mă] întărită. ⁷ Și să le rostești cuvintele Mele, doar-doar vor asculta ori se vor înfricoșa, căci este o casă care Mă întărită. ⁸ Iar tu, fiu al omului, ascultă-L pe Cel care îți grăiește: nu Mă întărită, precum casa care [Mă] întărită: deschide-ți gura și mănâncă ce-ți dau Eu.” ⁹ Și am privit, și iată: o mână întinsă către mine, și în ea – un sul de carte. ¹⁰ Și l-a desfășurat dinaintea mea, iar în el era scris [și] pe spate și pe față și era scris în el bocet și cânt și vai.

3 ¹ Și mi-a spus: „Fiu al omului, mănâncă sulul acesta și du-te și grăiește-le fiilor lui Israel.” ² Și mi-am deschis gura și mi-a dat să mănânc

2,7 Sunt adăugate aici îndemnuri de stăpânire în fața fricii, de comportament netulburat, similare celor pe care le primise Ieremia (1.8.17) și care, în cazul lui, reprezentau esența investiției ca profet.

2,8 „nu Mă întărită”, *lit.* „nu te fă [unul] care întărită”. ♦ V. 8 formează o tranziție către încredințarea cuvântului lui Dumnezeu sub forma unui sul de carte; *vide* și Ier. 1,9, unde mâna lui Dumnezeu atinge buzele lui Ieremia; în schimb, investirea lui Moise (Ex. 4,12: gr. ἐγὼ ἀνοιξω τὸ στόμα σου, „Eu îți voi deschide gura”) ține de o verbalizare a mesajului divin și nu se concretizează într-un act vizibil. Poate că și trăsătura aparte a atingerii buzelor lui Isaia cu un cărbune din focul de pe altar (Is. 6,6 sq.) reprezintă o prelucrare a unui element ce nu putea lipsi dintr-o relatare a investiției; transferarea cuvântului lui Dumnezeu asupra lui Isaia prin atingerea buzelor se transformă (Is. 6) într-o pregătire a buzelor pentru a primi cuvântul divin. *Vide*, dimpotrivă, 3Rg. 22,22 („voi merge și voi fi duh mincinos în gura tuturor profeților lui”).

2,9 „sul”: termenul κεφαλῆς (diminutiv al lui κεφαλή, „cap”) mai apare cu înțelesul de „sul” în 1Ezd. 6,2; sensul uzual, atestat în Ex. 26,24.32.37 e.a., este: „extremitate”, „capitelul sau baza unei coloane”. ♦ Rolul mesagerului de a transmite cuvintele cuiva către altcineva este simbolizat printr-o imagine memorabilă, realizată în doi timpi: lui Iezechiel i se încredințează un sul pe care este înscris mesajul divin: mesajul are trei componente (v. 10): gr. ὄρθρος καὶ μέλος καὶ οὐαί; i se cere apoi (*vide infra*, 3,1 sqq.) să mănânce sulul.

2,10 „pe spate și pe față”, *lit.* „cele de dinapoi și cele de dinainte”. Este neobișnuit ca un sul să fie scris pe ambele părți. Se poate înțelege și „cele de pe urmă și cele de dinainte”.

3,1 Misiunea de mesager a lui Iezechiel este desăvârșită simbolic prin înghițirea sulului pe care este înscris mesajul divin. Porunca de a-l mânca echivalează cu transformarea sulului într-o parte componentă a lui Iezechiel, care își va purta mesajul pe toată durata misiunii sale. Chemarea lui Iezechiel este asemănătoare cu cea a lui Ieremia (Ier. 1,9; *vide* și Deut. 18,18), dar scena este mai dinamică. Referirea la profetul care înghite cuvintele Domnului se găsește și în Ier. 15,16: Ieremia a descoperit și el dulceața cuvântului divin. ♦ Omilia 1,10 compusă de Grigore cel Mare explică pericopa 3,1-14.

sulul.³ Și mi-a spus: „Fiu al omului, gura ta va mânca și pântecele tău se va umple de sulul acesta dat ție.” Și l-am mâncat și a fost în gura mea ca mierea care îndulcește.

⁴ Și mi-a spus: „Fiu al omului, du-te [și] mergi către casa lui Israel și grăiește-le cuvintele Mele; ⁵ căci tu nu ești trimis către un popor cu vorbă ascunsă și cu limbă greoaie. [ci] către casa lui Israel, ⁶ nici la popoare multe de alte graiuri și de alte limbi, și nici la [unele] ce sunt aspre la limbă, de să nu le înțelegi cuvintele; și de te-aș fi trimis către unii de felul acesta, ei îți-ar fi dat ascultare. ⁷ Dar casa lui Israel nu va voi să-ți dea ascultare, pentru că ei nu vor să[-Mi] dea Mie ascultare: căci toată casa lui Israel este iubitoare de sfadă și cu inima învățată. ⁸ Și iată: am dat feței tale putere împotriva fețelor lor și îndârjirea ta o voi întări împotriva îndârjirii lor. ⁹ Și va fi

V. 3,1 are (în traducerea latinească) în prima parte o secvență suplimentară față de textul grecesc: *fili hominis, quodcumque inueneris, comede; comede uolumen istud...*, „fiu al omului, orice vei fi găsit, mănâncă; mănâncă sulul acesta...”. Scriptura este (cap. 3) pentru oameni hrană deplină, mâncare și băutură (*cibus noster et potus est*). Prin glasul unui alt profet, Amos (8.11), Dumnezeu a vestit că va aduce pe pământ nu foamea de pâine și setea de apă, ci foamea de a auzi cuvântul divin (*vide Notele complementare*).

3,2 „mi-a dat să mănânc”: verbul folosit este ψωμίζω, *litt.* „a dumica”, „a hrăni pe cineva cu îmbucături”. așa cum își hrănesc mamele pruncii.

3,3 Cuvintele lui Dumnezeu sunt ca mierea (ὡς μέλι γλυκάζων) – *vide* Ps. 118,103 (ὡς γλυκέα... ὑπὲρ μέλι). ♦ „care îndulcește”, gr. γλυκάζων: termenul grecesc apare numai în cartea lui Iezechiel.

3,4 Profetul este trimis să ducă mesajul divin la casa lui Israel: Iezechiel folosește, în mod tradițional, termenul „Israel” pentru a desemna poporul ales, cel cu care Dumnezeu a încheiat legământul și care, la vremea investirii lui ca profet, se află în exil (*vide* vv. 10-11). Mesajul este unul de acuzare, de judecată și de pedeapsă pentru poporul neascultător. Scopul este încurajarea lui, îndemnul de a se căi pentru a fi iertat și a-și reinnoi legământul cu Dumnezeu.

3,5 „popor cu vorbă ascunsă (gr. βοθύχειλος, *litt.* «cu buză adâncă») și cu limbă greoaie (βοθύγλωσσος)”: echivalarea din Biblia de la 1688: „adânc la buze și greu la limbă”. *Vide* Is. 33,19 (βοθύφωνος, „cu glas adânc” = gutural?, cf. LEH s.u.); *vide* și Ier. 5,15 (οὐκ ἀκούσῃ τῆς φωνῆς τῆς γλώσσης αὐτοῦ, „nu-i vei înțelege – *litt.* „auzi» – glasul limbii”).

3,7 Inima „învârtoșată” a lui Israel este o temă recurentă la toți profetii mari; *vide e.g.* Is. 6,10.

3,8 „am dat feței tale putere”, *litt.* „am dat fața ta puternică”. ♦ „îndârjirea”: gr. νεῖκος, *litt.* „ceartă, vrajbă, dispută” (joc de cuvinte cu φιλόνεικος, *litt.* „iubitor de vrajbă/sfadă” din v. 7). TM are „frunte”.

3,9 „Și va fi pentru totdeauna mai tare decât stânca”: TM are „ca diamantul, mai tare decât cremenea”. ♦ *Vide supra*, nota la 2,5-8.

pentru totdeauna mai tare decât stânca: nu te teme de ei și nu te înspăimânta în fața lor, căci este o casă care [Mă] întărește.”

¹⁰ Și mi-a spus: „Fiu al omului, toate cuvintele pe care ți le-am grăit ia-le în inima ta și ascultă-le cu urechile tale; ¹¹ du-te și mergi la cei robiți, la fiii poporului tău, grăiește-le și spune-le: «Acestea le spune Domnul», poate că vor asculta, poate se vor înmuia.”

¹² Și duhul m-a ridicat și am auzit în spatele meu un glas [ca] de cutremur mare: „Binecuvântată [fie] slava Domnului din locul Lui!” ¹³ Și am văzut zgomotul aripilor vietăților, izbindu-se una de alta, și zgomotul roților o dată cu el și glasul [ca] de cutremur. ¹⁴ Și duhul m-a ridicat și m-a luat și am pornit în avântul duhului meu, iar mâna Domnului a fost asupra mea, puternică. ¹⁵ Și am plecat prin văzduh la cei robiți și am înconjurat pe la cei ce locuiau la râul Chobar, care erau acolo, și am rămas acolo șapte zile, stând în mijlocul lor.

¹⁶ Iar după șapte zile a fost către mine cuvântul Domnului, zicând: ¹⁷ „Fiu al omului, te-am pus străjer pentru casa lui Israel: vei auzi cuvânt

3,10 Vv. 10 și 11 sunt o concluzie a însărcinării lui Iezechiel, cu reluarea pe scurt a misiunii lui: el trebuie să asculte, să primească în inimă cuvintele divine, să meargă la tovarășii săi aflați în exil și să le spună cuvintele Domnului. Chiar dacă mesajul se referă uneori la Iuda și Ierusalim, această formulare arată că el este menit exilaților.

3,11 „cei robiți”: *vide* nota la 1,1. ♦ „Domnul”: în *Codex Alexandrinus*, κύριος κύριος, *cf.* notele 2,4 și 12,10. ♦ „poate că te vor asculta, poate se vor înmuia”: se poate înțelege și: „fie că vor asculta, fie că nu” (cum este în TM).

3,13 „am văzut”: gr. εἶδον: profetul „vede” zgomotul – verbul ne amintește că e vorba de o vedenie. În TM versetul nu are verb, ținând de „am auzit” din v. 12.

3,14 „Și duhul”: în *Codex Alexandrinus*, „și duhul Domnului”. ♦ „în avântul duhului meu”: TM are „cu amărăciunea și furia duhului meu”.

3,15 „am plecat prin văzduh”: TM are „am ajuns”. ♦ „cei robiți”: *vide* nota la 1,1. ♦ După „cei robiți”, TM are „de la Tēl 'Abhīb”; în loc de 'BB, traducătorul LXX a citit 'SB – „a merge împrejur”. Pentru Tel Abhīb nu se cunosc datele geografice exacte. Sensul în ebraică ar fi „dealul spicului”, dar s-au căutat și alte etimologii: echivalentul babilonian al numelui (*vide* Klein, 1988, p. 6) înseamnă aproximativ „colina potopului”, sugerând că exilații iudei fuseseră așezați într-un loc devastat, socotit de nelocuit din pricina potopului biblic. ♦ „stând”: gr. ὄνοστροφεύεως, *lit.* „învârtindu-mă”. TM are „încremenit/răvășit”; *vide infra*, nota la 3,25.

3,16 Aici se încheie o secțiune care începuse în primul verset (1,1–3,15): W Zimmerli observă că în forma actuală a textului aceste două capitole și jumătate reprezintă o unitate. Iezechiel, care era printre exilații din Babilon, fusese alinat de forța cu care i se arătase Dumnezeu. Prin cuvintele divine pe care le-a primit și totodată prin experiența

din gura Mea și-i vei amenința pe aceia din partea Mea. ¹⁸ Și când Eu îi spun nelegiuitului: «De moarte vei muri», dar tu nu i-ai dat de știre acelaia

simbolică de care a avut parte, el a fost chemat să devină profet pentru casa lui Israel. Când evenimentul a trecut, el s-a întors, marcat de ceea ce văzuse, fără a fi în stare – la început – să dea glas mesajului pe care îl primise. Versetul 3,16 este începutul, cu o nouă introducere, al prezentării unui eveniment care a avut loc șapte zile mai târziu. ♦ „Cuvântul Domnului” care vine la Iezechiel (sau asupra lui Iezechiel) este o imagine emblematică a acestei cărți profetice. Johan Lust dedică un articol paralelismelor dintre adresarea divină către Iezechiel și pasajul Ex. 6,2-8, în care Dumnezeu îi vorbește lui Moise („Exodus 6,2-8 and Ezekiel”, 1996). În Exod, pasajul în chestiune este prima parte dintr-o secțiune extinsă (6,2–7,13) recunoscută în general ca provenind dintr-o sursă sacerdotală. Cartea lui Iezechiel și stratul sacerdotal general sunt strâns legate între ele, atât prin subiectele abordate, cât și prin frazeologia folosită. Problema-cheie asupra căreia se concentrează articolul lui J. Lust este direcția în care s-a exercitat această dependență. Iezechiel este adesea văzut ca părintele sau sursa redactării sacerdotale. Lust redeschide această chestiune (pp. 210 *sqq.*) folosind pasajul din Exod. Este evident că, în ceea ce privește stratul sacerdotal al Pentateuhului, pasajul acesta din Exod – și numai el – manifestă afinități remarcabile cu oracolele din Iezechiel. Conexiunile sunt prea evidente pentru a fi întâmplătoare, numai că este greu de indicat precedența unuia sau altuia dintre texte. Poate că un argument decisiv împotriva antecedentei Ex. 6,2-8 este acela că autorul lui a adaptat unele elemente nu numai din frazeologia, ci și din stilul și genurile literare din cartea lui Iezechiel. ♦ W. Zimmerli consideră că, în forma de acum, secțiunea 3,16.22–5,17 și-a pierdut claritatea prin plasarea unei separări între capitolele 3 și 4. Nu există însă nici o îndoială asupra părții finale, datorită prezenței unei formule de încheiere (5,15.17). Schema urmată este frecventă în cartea lui Iezechiel (*vide* 14,1 *sqq.*, 20,1 *sqq.*): o introducere narată la persoana a treia (3,22-24); adresarea lui Dumnezeu față de profet (3,24–5,4), secvență secționată în 4.14 de un scurt dialog între Dumnezeu și profet; îndemnuri ca Iezechiel să predice casei lui Israel (5,4-17). ♦ Pentru această a doua secțiune (3,16.22–5,17), Zimmerli (1979, pp. 176-177) respinge categoric plasarea compunerii la Ierusalim; în opinia multor exegeți, Iezechiel a suferit el însuși exilul începând cu 597 î.H. Adăugirile la textul de bază (3,25-27; 4,3.4-8.12-15.16-17; 5,3-4) indică de asemenea perioada exilului, probabil nu mult după 587 î.H. ♦ Misiunea profetului ca paznic al poporului său apare în vv. 16-21 cu toate componentele ei ingrate: el urmează să răspundă pentru soarta celor pe care nu i-a avertizat că pentru relele pe care le fac vor avea parte de judecata divină (*vide* și 33,1-9). Se poate face o legătură cu tema profetică din cărțile Regilor: de-a lungul istoriei monarhiei, Dumnezeu le-a vorbit profeților pentru a-l preveni pe Israel de urmările neascultărilor lui și ale apostaziei (e.g. 4Rg. 17,13). Portretul lui Iezechiel se înscrie în această linie și are trăsăturile unei personalități care și-a împlinit menirea, rostindu-și avertismentele

3,18 „de moarte vei muri”: semitism, cu valoare intensivă și efect stilistic intens, intrat ca atare în multe comentarii patristice asupra tipologiei morții. ♦ „dat de știre... să ia

și nici nu i-ai grăit nelegiuitului ca să ia seama, să se întoarcă din căile lui, ca să trăiască – [atunci] nelegiuitul acela va muri în fărâdelegea sa și sângele lui îl voi cere din mâna ta.¹⁹ Dacă tu [însă] i-ai dat de știre nelegiuitului și el nu s-a întors de la nelegiuirea sa și de la calea sa, nelegiuitul acela va muri în fărâdelegea sa și tu îți vei izbăvi sufletul.²⁰ Și dacă un om drept se întoarce de la faptele lui drepte și săvârșește încălcare și [Eu] voi aduce cercetare dinaintea lui: acela va muri, pentru că nu i-ai dat de știre, și va muri în păcatele sale, pentru că faptele lui drepte pe care le-a săvârșit nu se vor mai aminti; și sângele lui îl voi cere din mâna ta.²¹ Dacă tu însă îi dai de știre celui drept să nu păcătuiască, iar el nu păcătuiește, cel drept cu viață va fi viu, pentru că i-ai dat de știre; și tu îți vei izbăvi sufletul.”

²² Și a fost asupra mea mâna Domnului și [El] mi-a spus: „Scoală-te și mergi în câmpie și acolo ți se va grăi.”²³ Și m-am sculat și am mers în

seama”: gr. διαστέλλω, „a avertiza”, „a atrage atenția” – l-am tradus diferit în cele două locuri pentru a acoperi aria semantică. ♦ „sângele lui îl voi cere din mâna ta”, *id est*: „pentru sângele lui îți voi cere ție socoteală” – la fel la 3,20.

3,20 Deoarece verbul este în greacă la infinitiv, traducătorii Bibliei de la 1688 au echivalat: „Și când vei întoarce pe cel drept...”, dar contextul nu este favorabil acestei interpretări. ♦ „faptele lui drepte”, *lit.* „dreptățile”. ♦ „cercetare”, gr. βιάσαστος: termenul desemna la origine piatra pe care se încerca aurul, iar de aici a fost folosit cu sensul de „încercare”, „punere la încercare”, „cercetare (sub tortură)” (*cf.* LSI, s.u.).

3,21 „cu viață va fi viu”: semitism, ca un ecou la avertismentul din 3,18 („de moarte vei muri”); *vide infra*, comentariul din nota 18.9. ♦ Pericopa 3,15-21 este explicată de Grigore cel Mare în Omilia 1,11 (*vide* Notele complementare). Dumnezeu îl pune pe Iezechiel să vegheze asupra casei lui Israel (cap. 4); termenul latinesc folosit este *speculator* (echivalentul grecesc este σκοπός), al cărui înțeles implică plasarea într-un loc înalt, pentru că, spune Grigore cel Mare, *non est enim speculator qui in imo est*, „câci nu este supraveghetor cine stă într-un loc jos”. Interpretarea transferă „înălțimea” asupra planului moral: cel ce predică se cuvine să se ridice pe sine dedicându-se binelui și depășindu-i prin faptele sale virtuose pe cei aflați în grija sa.

3,22 „Și a fost asupra mea mâna Domnului”: TM are „Și a fost acolo mâna Domnului asupra mea” – ceea ce sugerează că 3,16-21 este o inserție.

3,22-27 Pasajul conține unele asemănări cu alte părți ale cărții: mâna Domnului asupra profetului (v. 1,3), slava lui Dumnezeu (v. 1,28), râul Chobar (vv. 1,1,3), ridicarea în picioare a profetului (v. 2,2). Legarea lui se aseamănă într-o oarecare măsură cu acțiunea simbolică din 4,4-8. Incapacitatea lui de a vorbi (v. 26) este de asemenea parte componentă a experienței profetice privind căderea Ierusalimului (24,15-27; 33,21-22). Vv. 22-27 formulează apăsător chemarea profetului de a rosti cuvântul lui Dumnezeu către poporul cel răzvrătit: pasajul formează o punte de legătură între relatarea viziunii și chemării lui Iezechiel, pe de o parte, și condamnarea poporului, pe de altă parte (cap. 4-24). ♦ Abordarea

câmpie și iată: slava Domnului stătea acolo întocmai ca vedenia și întocmai ca slava pe care am văzut-o la râul Chobar; și am căzut cu fața [la pământ].²⁴ Și a venit asupra mea duh și m-a pus în picioare și mi-a grăit și mi-a spus: „Intră și închide-te în mijlocul casei tale.”²⁵ Și tu, fiu al omului, iată: îți s-au pus legători și te vor lega cu ele și nu vei ieși din mijlocul lor.²⁶ Și limba îți-o voi lega și vei surzi și nu vei [mai] fi pentru ei un om care muștră, căci este o casă care [Mă] întărită.²⁷ Dar când Eu îți voi grăi, îți voi deschide gura și le vei zice: «Acestea le spune Domnul: ‘Cel care aude să audă și cel nesupus să fie nesupus, pentru că [aceasta] este o casă care [Mă] întărită.’»”

4¹ „Iar tu, fiu al omului, ia-ți o cărămidă, pune-ți-o dinainte și scrijelește pe ea cetatea, Ierusalimul;”² și pune împresurare împotriva ei și ridică

istorico-critică a explicat textul, în forma lui prezentă, ca rezultat al unor „accidente” în redactarea finală. Mulți exegeți consideră că pasajul cu paralizia și mușenia și-ar avea locul în preajma celor relatate începând cu 33,21.

3,23 Al doilea act al întâlnirii este de asemenea diferit față de Is. 6 – *vide nota la 1,5*.

3,24-27 În cartea lui Iezechiel, transmiterea multor mesaje divine e precedată de anumite acte simbolice pe care profetul trebuie să le îplinească și cărora Dumnezeu le dezvăluie după aceea, în general, sensul (3,24-27; 4,1-5,4; 6,11; 12,1-20; 21,11-17.19-28; 24,15-23; 33,10-11.17-20; 37,15-20). Este aici cel dintâi dintre aceste gesturi simbolice pe care le face/le suferă Iezechiel la porunca divină; Bernhard Lang (1986, pp. 297-316), preluând observații din G. Fohrer (*Die symbolischen Handlungen der Propheten*, Zürich, 1968², pp. 47-71), înregistrează douăsprezece asemenea gesturi care pot fi catalogate drept teatru spontan („street theater”).

3,25 „nu vei ieși din mijlocul lor”: TM are „nu vei ieși printre ei”.

3,26 „limba îți-o voi lega”: TM are „limba îți-o voi lipi de cerul gurii”. ♦ „vei surzi”: TM are „vei amuți”; verbul gr. ἀποκωφόομαι, un neologism care apare în VT numai la Iezechiel (3,26 și 24,27) și Mich. 7,16, este echivalat cu „a surzi” atât în LEH, cât și în dicționarele uzuale ale limbii vechi grecești (LSJ; nuanțat în Bailly: „a deveni surdomut”); versetul din Michea este, de altfel, fără echivoc: τὰ ὦτα αὐτῶν ἀποκωφώθησοντα („urechile lor...”). În mod curent însă (pe baza textului ebraic, și nu a Septuagintei), se face referire la „mușenia” impusă lui Iezechiel.

3,26-27 Omilia 1,12 a lui Grigore cel Mare explică finalul capitolului 3 (vv. 22-27) și primele trei versete ale capitolului următor. De data aceasta, atenția se concentrează asupra adevărului istoric atestat de cărțile sfinte în indicarea timpului sau a locului desfășurării unor episoade (*vide Notele complementare*).

3,27 „Domnul”: cf. notele 2,4 și 12,10.

4 Capitolele 4 și 5 conțin o serie de acțiuni profetice ale lui Iezechiel, precum și interpretările lor. Profetii obișnuiau să îndeplinească acțiuni dramatice pentru ca mesajul lor să aibă un impact mai puternic. Isaia a umblat gol și desculț, pentru a vesti robia și exilul

întărituri împotriva ei și înalță împrejur val de pământ împotriva ei; și așază tabere împotriva ei și rânduiește catapulte de jur-împrejur.³ Iar tu ia-ți o tigaie de fier și fă-ți-o zid de fier între tine și cetate și întoarce-ți fața

în care urma să cadă poporul neascultător (Is. 20); Ieremia a spart un vas de lut pentru a arăta cum va fi zdrobit Ierusalimul și locuitorii lui de către Dumnezeu (Ier. 19). În acțiunile pe care le îndeplinește Iezechiel pot fi identificate câteva Dumnezii specifici profetice (vide Biggs, 1996, pp. 13 sq.). În primul rând, acțiunile sunt împlinite de o persoană care a primit investitura printr-o relație deosebită, apropiată, cu Dumnezeu: din această relație provin atât obligația de a rosti cuvintele divine, cât și puterea de a o face. Acțiunea profetului se transformă, în această perspectivă, într-un semn pentru ceea ce Dumnezeu dorește să le transmită, într-o imagine a ceea ce urmează să se întâmple, cu certitudinea că, o dată ce acțiunea profetică s-a desfășurat, împlinirea în fapt este inevitabilă. În al doilea rând, acțiunea profetică era asumată la porunca lui Dumnezeu. În al treilea rând, o acțiune profetică avea loc o singură dată, marcând relația specială a poporului ales cu Dumnezeu la un moment dat. Cu toate acestea, relatarea acțiunilor profetice permite o înprospătare constantă a efectelor inițiale. În al patrulea rând, de obicei era formulată o explicație a acțiunilor, precum și o relatare a circumstanțelor în care erau îndeplinite. Cf. și Ier. 13,1-11; 3Rg. 11,29-39; Os. 1; 3. Vide și nota la 3,24. ♦ Lawrence Boadt (1986, p. 188) consideră că secvența 4,1-5,4 constituie o unitate prin faptul că lui Iezechiel i se cere să îndeplinească trei acțiuni simbolice. Nici una din aceste trei acțiuni (trasarea unei hărți la care să privească stând legat, 4,1-8; mâncatul unor pâini coapte pe excremente, 4,9-17; tăiatul părului și al bărbii și despărțitul firelor în trei părți, 5,1-3) nu prezintă aspectele formale ale unei profeții de judecată tipice; ar putea constitui eventual o excepție vv. 4,16-17, în care explicația este dezvoltată cu anunțarea unei pedepse.

4,1 „cărămidă”: cărămida nearsă (vide Douglas, 1995, p. 205), uscată la soare, a reprezentat materialul de construcție uzual; era materialul cel mai răspândit în Mesopotamia (spre deosebire de cărămidile arse în cuptor, folosite pentru fațade și pavaj); în Egipt erau de asemenea folosite preponderent cărămidile uscate la soare, în vreme ce cărămidile arse erau rezervate clădirilor importante, menite să dureze: Ex. 5,6-10 atestă procesul de fabricare a cărămidilor în Egipt. ♦ V. 11,3 din Geneză este o mărturie că pentru israeliți acest tip de cărămidă era specific câmpiei babiloniene. Zimmerli (*ad loc.*) observă că folosirea cărămidii ca suport pentru schițarea unor case, temple ori ambarcațiuni este atestată la Babilon dintr-o epocă timpurie. În Palestina nu se cunosc asemenea schițe pe cărămidă: erau folosite în schimb ostraca și foi de papirus.

4,1-3 Primele trei versete ale acestui capitol sunt cercetate de Grigore cel Mare în omilia care încheie cartea I din *Homiliae in Hiezechielem Prophetam* (I,12: vv. 32,2-4,3). Întregul pasaj este o reprezentare simbolică a ascederii și căderii Ierusalimului (cap. 20). Imaginea terifiantă fusese pregătită de versetele precedente, pentru că purtarea răzvrătută a lui Israel cerea o pedeapsă pe măsură. Faptele istorice recognoscibile aici sunt îmbinate cu elemente misterioase, care nu îngăduie o transpunere literală în plan concret (vide Notele complementare la Iezechiel).

4,3 „întoarce-ți fața”, *lit.* „pregătește-ți fața”: la fel și la v. 7.

împotriva ei: [ea] va fi în împresurare și tu o vei împresura; acesta este semn pentru fiii lui Israel. ⁴ Iar tu să stai culcat pe partea stângă și să pui peste ea fărâdelegile casei lui Israel, după numărul celor o sută cincizeci de zile cât vei sta pe [partea stângă] și vei purta fărâdelegile lor. ⁵ Și Eu am pus

4,4-8 *Vide supra*, nota la 3,22-27. ♦ Pericopa 4,4-8 conține prefigurarea unei acțiuni simbolice cu o componentă cronologică explicită. Profetul trebuie să zacă pe partea stângă un număr de zile (390 în TM), apoi pe partea dreaptă, vreme de 40 de zile (v. 6). Fiecare zi are rostul de a semnifica un an de pedeapsă pentru Israel și Iuda. Acțiunea simbolică are de asemenea menirea de a arăta că profetul urma să poarte pedeapsa poporului (v. 5), concept care pare să se fi conturat în faza întârzie a perioadei exilice (*vide* și Is. 52,13-53,12). Cei patruzeci de ani nu corespund perioadei exacte a pedepsirii lui Iuda cu exilul (587-538 î.H.); ei reprezintă însă un număr tradițional care indică răstimpul în care se petrec evenimente importante în relația lui Israel cu Dumnezeu: cei patruzeci de ani petrecuți în pustie (Num. 14,33-35; 32,13), un interval temporal suficient pentru ca o generație să dispară și să fie înlocuită de alta; cele patruzeci de zile și patruzeci de nopți ale potopului (Gen. 7,4-7; 8,6). Perioada pedepsei lui Israel (390 de ani) ridică probleme mult mai mari. Dacă pedeapsa s-a încheiat o dată cu exilul, în 538 î.H., începutul ei putea fi marcat de împărțirea lui Israel în două regate (Israel și Iuda), pe la 920 î.H. Din această perspectivă, se poate presupune că perioada de separație a Regatului de Nord de Iuda era înțeleasă ca exil al poporului aceluia regat. Cronicile descriu istoria Regatului de Nord din punctul de vedere al regatului lui Iuda și interpretează ruptura ca un act de rebeliune al lui Ieroboam, care a uzurpat tronul Regatului de Nord, împotriva regelui davidic legitim. Cum Regatul de Nord a continuat să fie condus de regi care nu erau din linia davidică, regatul a fost considerat rebel. În plus, numai Iuda a păstrat în cadrul legal cultul lui Dumnezeu. Textul grecesc înregistrează aici 190 de zile, față de 390 din TM. Dacă aceasta este varianta originală, atunci exilul lui Israel era socotit de la căderea Samariei, în 722 î.H. Charles R. Biggs (1996, p. 16) consideră că este puțin plauzibil ca o asemenea diferență de date să se datoreze unei erori de copiere: el presupune că fiecare număr în parte a fost ales pentru a sugera o ruptură în relația dintre Israel (Regatul de Nord) și Dumnezeu. Vezi și *infra*, nota 4,5. ♦ J. Van Goudoever (1986, p. 345) interpretează indicațiile cronologice din acest pasaj printr-o echivalare ingenioasă a zilei cu anul: cele 390 de zile (în varianta TM) care simbolizează pedeapsa lui Israel, însumate cu cele 40 de zile care simbolizează pedeapsa lui Iuda, într-o citire a zilei ca an, trimit la totalul de 430 de ani, care reprezintă anii sclaviei egiptene; același număr poate fi însă explicat ca sumă a 360 de zile, durata unui an, și 70 de zile, citite de data aceasta ca referire la cei 70 de ani ai exilului babilonian. Scopul unei asemenea îmbinări de referiri cronologice ar fi, după autorul articolului, asocierea intenționată făcută de Iezechiel între sclavia egipteană și exilul babilonian.

4,4 „după numărul celor o sută cincizeci de zile”: TM are „după numărul zilelor”.

4,5 „cele două fărâdelegi”: TM are „anii fărâdelegii lor”: ebr. *š'nešy*, „anii”. În *status constructus* este omograf cu numeralul „doi” – așa cum l-a citit traducătorul în greacă.

peste tine cele două fărâdelegi ale lor, pentru un număr de zile, o sută nouăzeci de zile. Și vei purta fărâdelegile casei lui Israel; ⁶ și să împlinești acestea toate; și [apoi] să stai culcat pe partea dreaptă și să porți fărâdelegile casei lui Iuda, [vreme de] patruzeci de zile. Ți-am dat o zi pentru [fiecare] an. ⁷ Și întoarce-ți fața către împresurarea Ierusalimului și întărește-ți brațul și proorocește împotriva-i. ⁸ Iar Eu – iată, am pus peste tine legători, să nu te întorci de pe o parte pe alta până ce nu se împlinesc zilele împresurării tale.

⁹ Și tu ia-ți grâu și orz și bob și linte și mei și ovăz; și pune-le într-un singur vas de lut și fa-ți-le pâini, după numărul zilelor în care vei sta culcat pe o parte, [și vreme de] o sută nouăzeci de zile le vei mânca. ¹⁰ Și hrana pe care o vei mânca [să fie] după cântar, douăzeci de sicli pe zi; din vreme în vreme să le mănânci. ¹¹ Și apa să o bei cu măsură, a șasea parte dintr-un *hin*; din vreme în vreme să bei. ¹² Și [pâinile] să le mănânci [pregătite ca] turtele de orz; în bălegar de scârnă de om să le coci, sub ochii lor ¹³, și să zici: «Acestea le spune Domnul Dumnezeu lui Israel: 'Astfel vor mânca fiii lui Israel necurățenii între neamuri.'» ¹⁴ Și [atunci] am spus: „Nu așa,

♦ TM are 390 de zile, iar comentarii încearcă să facă lumină. Este limpede că pentru calcularea acestor ani (în echivalarea: zi pentru Iezechiel = an pentru Israel-Iuda), trebuie să se privească îndărăt, în trecut. După calculele cronologice ale lui Joachim Begrich (*Die Chronologie der Könige von Israel und Juda und die Quellen des Rahmens der Königsbücher*, Tübingen, Mohr [Siebeck], 1929), urcarea pe tron a lui Solomon a avut loc în anul 975/974. Datarea indică 387/388 de ani înainte de distrugerea Ierusalimului, iar acesta este punctul cel mai jos al plasării cronologice pentru cartea lui Iezechiel. Rămân desigur semne de întrebare dacă nu cumva această cronologie târzie este în acord cu calculele cronicilor templului, care trebuie să fi avut autoritate în cercurile preoțești din preajma lui Iezechiel și de după el (cf. Zimmerli, *ad loc.*).

4,7 „întărește-ți brațul”: TM are „cu brațul dezgolit”.

4,9 Grăunțele de soiuri amestecate sunt un semn al sărăciei.

4,9-17 *Vide supra*, nota la 3,22-27.

4,10 „douăzeci de sicli”: ceva mai puțin de 200 de grame.

4,11 *hin*: LXX transcrie tv ebr. *hin*, unitate de măsură a capacității de peste șase litri, care desemna la origine un vas de măsurat, *vide* Lev. 19,36. Era folosit pentru măsurarea apei (pasajul de față din Iezechiel), a untdelemnului (Ex. 29,40), a vinului (Lev. 23,13).

4,12 „să le coci”: gr. ἐγκρούεις, „să le ascunzi” – turtele se coceau în spuză (cf. gr. ἐγκρούεις, „turtă coaptă în spuză”); balega uscată se folosea curent drept combustibil.

4,13 „necurățenii între neamuri”: TM are „păine necurată între neamurile pe unde îi voi risipi”.

4,14 „Nu așa, Doamne, Dumnezeule al lui Israel!”: TM are „Vai, Stăpâne YHWH!”.

♦ „n-am pus gura pe”, *lit.* „nu a intrat în gura mea”. ♦ „carne stricată”: κρέας ἐσθλόν, carne care nu mai este proaspătă, carne mai veche de o zi.

Doamne, Dumnezeule al lui Israel! Iată, sufletul nu mi s-a pângărit în necurătenie și nu am mâncat mortăciune și nici [ce-a fost] sfâșiat de sălbăticiuni, de când m-am născut și până acum; și nici n-am pus gura pe vreun fel de carne stricată.”¹⁵ Și mi-a spus: „Iată, ți-am îngăduit bălegar de vită în loc de bălegar de om și să-ți faci pâinile pe el.”¹⁶ Și mi-a spus: „Fiu al omului, iată. Eu voi spulbera sprijinul de pâine din Ierusalim și [ei] vor mânca pâinea după cântar și în neindestulare; iar apa o vor bea după măsură și în prăpădenie,”¹⁷ ca să fie neindestulați de pâine și apă; și se va prăpădi omul și fratele său și se vor mistui în fărâdelegile lor.”

5¹ „Iar tu, fiu al omului, ia-ți o sabie [mai] ascuțită decât un brici de bărbier; ia-ți-o și trece-ți-o peste cap și peste barbă. Și ia și un cântar cu talgere și împarte-ți [părul].”² O pătrime să o arzi în foc, în mijlocul cetății, la împlinirea zilelor de împresurare; și să iei o pătrime și să o arzi [de tot] și

4,16-17 *Vide supra*, nota la 4,1. ♦ Segmentul 4,16-5,1 este atestat în manuscrisele de la Qumran, *vide J. Lust*, „Ezekiel Manuscripts in Qumran. Preliminary Edition of 4Q Ez a and b”, 1986, p. 90.

4,16 „sprijinul”: gr. στήριγμα, *litt.* „suport”, „sprijin”, „toiag”, „provizie”; la fel și la 14,13. TM are „băl/toiag” — pâinile se puteau păstra sau transporta înșirate pe un băț. ♦ „neindestulare”: TM are „neliniște”. ♦ „prăpădenie”: TM are „spaimă”.

4,17 „ca să fie neindestulați... se va prăpădi...”: TM are „pentru că pâinea și apa vor lipsi, vor fi îngroziți...”

5,1 „ia-ți-o”, *litt.* „o vei achiziționa” (vb. κτάομαι); în același verset am tradus tot prin „a lua” verbul λαμβάνω. ♦ „o sabie [mai] ascuțită decât un brici de bărbier”: TM are „o sabie ascuțită, un brici de bărbieri”. ♦ Pentru părul ras ca semn de sclavie, *vide* Is. 7,20; mai frecvent este un simbol al rușinii (2Rg. 10,4-5; 1Ezd. 9,3) ori al doliului (Is. 15,2; Ier. 41,5-6; 48,37). ♦ Împărțirea firelor de păr pare să răspundă nevoii de precizie a lui Iezechiel, pentru care numerele ample corelate sunt o caracteristică; este posibil ca această meticulozitate să fie în acord cu deprinderile sale preoțești. Împărțirea, numărarea și cântărirea sunt acțiuni ce fac parte din judecată (*vide* Dan. 5,26 *sqq.*). ♦ Chiar dacă mesajul primit de Iezechiel este straniu, înțelesul se dezvăluie limpede. Profetul indică două elemente distincte prin acțiunile sale și prin suferințele sale: Dumnezeu a scos sabia împotriva lui Israel, iar acesta își va pierde slava și bucuria.

5,1-17 *Vide supra*, nota la 3,22-27.

5,2 „să o arzi... să o arzi [de tot]”: două verbe derivate cu preverbe diferite în greacă: ἀνακαίω, „a aprinde”, „a da foc”, și κατακαίω, „a arde [complet]”. ♦ „voi scoate paloșul din teacă”: μάχαιραν εκκενώσω, *litt.* „voi dezgoli un paloș/o sabie”; *vide infra*, 5,12. ♦ TM vorbește de împărțire în trei, în vreme ce în LXX părțile sunt patru lu număr (de aceea LXX repetă prima acțiune și pentru al doilea sfert), cu o alunecare la sfârșitul versetului ce pare să fie provocată de suprapunerea „sabie”, „paloș”; la fel și la 5,12.

pe ea în mijlocul acesteia; și o pătrime să o tai cu sabia împrejurul [cetății]; iar o pătrime să o împrăștii în vânt și voi scoate paloșul din teacă în urma lor. ³ Și să iei de acolo [fire] puține la număr și să ți le înfășori în haină. ⁴ Să mai iei și din acestea și să le arunci în mijlocul focului și să le arzi [de tot] în foc; de acolo se va înălța foc.

Și să spui întregii case a lui Israel: ⁵ «Acestea le spune Domnul: 'Acesta [este] Ierusalimul; l-am așezat în mijlocul neamurilor, [pe el] și ținuturile dimprejurul lui.'» ⁶ Și să-i spui îndreptările Mele celui fără de lege dintre neamuri și legiuirile Mele celui din ținuturile dimprejurul lui, pentru că [ei,

5,3 „[fire] puține”: acestea îi simbolizează pe cei care aveau să fie izbăviți. Tema „rămășiței”, deja prezentă la Amos (3,12; 5,15; 9,8-10), străbate mesajele profetilor dezvoltându-se: sunt cei puțini care au rămas credincioși („rămășița sacră”), care vor scăpa din dezastru și pe temeiul cărora Dumnezeu își va ține făgăduințele făcute strămoșilor. De la Sophonia, „rămășița” este echivalată cu „săracii Domnului”, poporul care trăiește în așteptarea mesianică (Sof. 2,3; 3,12-13). Începând cu Ieremia, dar mai ales la Iezechiel (cf., de exemplu, 6,8-10; 9,4; 12,16), ea se află printre cei care au plecat în exil: acolo Dumnezeu îi va purifica și de acolo îi va aduce înapoi pentru restaurarea mesianică.

5,4 „se va înălța foc. Și să spui întregii case...”: TM are „se va înălța foc spre întreaga casă...”.

5,5 „Domnul”: TM are „Stăpânul meu YHWH”, redat în unele manuscrise grecești „Adonai Domnul”. La fel și la 5,7.8.11; 6,2; 8,1 etc. ♦ L. Boadt (1986, p. 189) observă o dispunere ascendentă a oracolelor de judecată, care conțin mercu o sporire a amenințărilor de pedeapsă din partea lui Dumnezeu: 5,5-17 anunță distrugerea cetății și a țării, fără a menționa însă exilul; 6,1-14 adaugă la seria pedepselor exilul; 7,1-27 anunță catastrofele cosmice ale zilei din urmă, a judecății finale. Aceste trei prorociri au ca element comun formula de recunoaștere (5,13; 6,10; 7,9). ♦ Vv. 5-17 conțin jurământul profetic împotriva Ierusalimului. Acuzarea și judecarea poporului neascultător sunt descrise în detaliu, cu consecințele lor. Neamurile vor vedea în ce fel îi pedepsește Dumnezeu pe cei răzvrățiți și vor batjocori cetatea căzută (vv. 8-9; 15-16). Poporul va ajunge la canibalism și va fi împrăștiat în cele patru vânturi (v. 10). Ceea ce face Dumnezeu împotriva Ierusalimului îl va face cunoscut între neamurile păgâne (v. 13). Cuvintele judecății (vv. 16-17) formează o concluzie la capitolele 4-5. Aici apare un termen nou în vocabularul judecății: săgețile, cu înțelesul evident de mijloc de distrugere. Încheierea („Eu, Domnul, am grăit”) arată fără echivoc că judecata a fost făcută de Dumnezeu și că poporului i-a fost trimis mesajul încheierii judecății, cu un rezultat pe măsura neascultării lui. Mesajul păstrează însă un nucleu de speranță: vv. 5,3-4 arată că o parte, mică, urmează să fie salvată.

5,6 În TM: „El s-a răzvrătit împotriva judecăților Mele cu mai multă răutate decât neamurile și împotriva rânduielilor Mele [mai rău] decât ținuturile dimprejurul lui, pentru că [ei] au lepădat...”.

i.e. Israel] au lepădat îndreptările Mele și n-au umblat după legiuirile Mele. ⁷ De aceea spune Domnul: «Pentru că [v-ați luat] imbold de la neamurile dimprejurul vostru și nu ați umblat după legiuirile mele și nu ați împlinit îndreptările mele, ba nu ați împlinit [fapte] nici după îndreptările neamurilor dimprejurul vostru, ⁸ de aceea, spune Domnul: ‘Iată, Eu [sunt] împotriva ta și voi face în mijlocul tău judecată, sub ochii neamurilor; ⁹ și voi face în tine [lucruri] pe care nu le-am făcut și nici nu voi [mai] face [lucruri] asemenea acestora, pe potrivă tuturor spurcăciunilor tale. ¹⁰ De aceea părinții își vor mânca în mijlocul tău copiii și copiii își vor mânca părinții. Și voi face în tine judecăți și voi împrăștia toate rămășițele tale în toate vânturile.’ ¹¹ De aceea, ‘Viu sunt Eu’, spune Domnul, ‘fiindcă ai pângărit cele sfinte ale Mele cu toate spurcăciunile tale, și Eu te voi izgoni, nu va avea îndurare ochiul Meu și Eu nu Mă voi milostivi. ¹² O pătrime din tine va fi lovită de molimă și o pătrime din tine va pieri de foame în mijlocul tău; și o pătrime din tine o voi împrăștia în toate vânturile; și o pătrime din tine va cădea sub sabia împrejurul tău și voi scoate paloșul din teacă în urma lor. ¹³ Și se va plini mânia Mea și urgia Mea asupra lor, și vei cunoaște că Eu, Domnul, am grăit în râvna Mea, atunci când Îmi voi plini urgia împotriva lor. ¹⁴ Și te voi

5,7 „imbold”: gr. ἀφορμή, termen complex, care poate însemna „punct de plecare”, „origine”, „pretext”, „pricină” (în Biblia de la 1688) etc. ♦ „Pentru că [v-ați luat] imbold de la neamurile...”: TM are „Din pricina zarvei voastre, [mai rea] decât a neamurilor...”.

5,10 Canibalismul mai este menționat în contextul foametei extreme aduse de asedierea unei cetăți, *vide* 4Rg. 6,28-29, sau ca pedeapsă divină, *vide* Lev. 26,29; Ier. 19,7.

5,11 „Viu sunt Eu”: formulă biblică de jurământ. ♦ „cele sfinte ale Mele”: expresie recurentă la Iezechiel (LXX) pentru a desemna templul cu tot ce este în el. TM are „locul Meu cel sfânt”. ♦ După „spurcăciunile”, TM are în plus „și ticăloșiile”. ♦ „izgoni”: TM are „rade”, mergând pe simbolistica gestului profetic de la 5,1-4.

5,12 „molimă”: gr. θάνατος, „moarte”, are uneori în Biblie și sensul specializat de „molimă aducătoare de moarte” (*cf.* LEH s.u.). ♦ În TM, o treime sunt nimiciți de molimă și foamete, a doua treime, de sabie, iar a treia e împrăștiată în toate vânturile. Enumerarea „sabie, molimă/moarte și foamete” pentru a caracteriza dezastrul apare foarte frecvent la Ieremia. ♦ „și voi scoate paloșul din teacă în urma lor”, *cf.* 5,2.

5,13 „mânia... urgia”: gr. θυμός... ὄργη. ♦ „vei cunoaște”: TM are „vor ști”. ♦ „Eu, Domnul, am grăit”: gr. ἐγὼ κύριος λελάληκα. Aici apare pentru prima dată formula de recunoaștere, reluată mai apoi frecvent în cartea lui Iezechiel. ♦ „râvna”: gr. ζῆλος, „zel”, „emulație”, „gelozie”. „Gelozia” lui Dumnezeu apare deseori în Biblie; metafora, luată din viața conjugală, e menită să sublinieze gravitatea idolatriei ca trădare a legământului și ca disprețuire a iubirii lui Dumnezeu.

5,14 „și pe ficele tale dimprejurul tău”: TM are „și ocară printre neamurile dimprejur”.

face pustiu pe tine și pe fiicele tale dimprejurul tău, sub ochii oricărui trecător; ¹⁵ și vei fi de plâns și nenorocită printre neamurile dimprejurul tău când Îmi voi săvârși asupra ta judecățile, în răzbunarea mâniei Mele. Eu, Domnul, am grăit. ¹⁶ Când Îmi voi trimite săgețile foametei asupra lor, ei vor ajunge să se stingă și [Eu] voi spulbera sprijinul tău de pâine. ¹⁷ Și voi trimite asupra ta foamete și sălbăticiuni rele și te voi pedepsi și vor trece peste tine molima și sângele și voi aduce sabie asupra ta, de jur-împrejur. Eu, Domnul, am grăit. »”

6 ¹ Și a fost cuvântul Domnului către mine, zicând: ² „Fiu al omului, ațiștește-ți fața înspre munții lui Israel și procește împotriva lor; ³ și

5,15 „vei fi de plâns și nenorocită”: TM are „vei fi de ocară și de batjocură, muștrare și groază”. ♦ „răzbunarea”: gr. ἐκδικησις, verbul ἐκδικεω semnifică „a acționa spre a restabili dreptatea în fața unei acțiuni vrednice de pedeapsă”; „a se ridica de partea celui nedreptățit”. L-am tradus, în funcție de context, cu „a răzbuna”, dar mai ales, referitor la Dumnezeu, cu „a pedepsi”, „a osândi”.

5,16 „ei vor ajunge să se stingă”: ἔσονται εἰς ἐκλείψιν, *lit.* „vor ajunge la distrugere”. ♦ „sprijinul... de pâine”, *vide supra*, 4,16.

5,17 „asupra ta”: TM are „împotriva voastră”. ♦ „și te voi pedepsi”: TM are „și te vor lăsa fără copii”. ♦ Lista plăgilor trimise asupra poporului este diferită de cea anunțată în v. 12, atât în ordinea lor, cât și în conținut.

6 Formula narativă inițială introduce secvența 6,1-14; sfârșitul ei este limpede marcat de 7,1, care formează o introducere analogă la secvența următoare.

6,2 „ațiștește-ți”: vb. στήριζω înseamnă „a întări”, „a consolida”, „a fixa”, aici cu sensul de „a fixa cu privirea”. ♦ „munții”: sanctuarele canaanene se aflau „pe înălțimi”. Proorociile împotriva munților lui Israel (*vide Boadt*, 1986, p. 190) îi prilejuiesc lui Iezechiel o suită de imagini elaborate, care captează atenția publicului și transmit în felul acesta un mesaj puternic împotriva idolatriei. ♦ Profetului i se cere de mai multe ori să privească intens într-o anumită direcție (13,17: împotriva profeteselor false; 21,2: împotriva Ierusalimului, ca și în 21,7; 25,2: împotriva lui Ammon; 28,21: împotriva Sidonului; 29,2: împotriva Faraonului; 35,2: împotriva munților Seirului; 38,2: împotriva lui Gog). La început expresia însemna doar întoarcerea într-o anumită direcție, spre care urma să fie formulat un mesaj. În 4,7, gestul se transformă într-o amenințare mută simultană cu asedierea. Contactul vizual era considerat fundamental, așa cum reiese din Num. 23,13, unde se vorbește despre convingerea lui Balac că Balaam nu era în stare să blesteme cu adevărat pentru că nu putea vedea întregul popor, ci doar o parte a lui. Num. 24,2 pare să spună că duhul lui Dumnezeu a coborât asupra lui Balaam atunci când acesta l-a văzut pe Israel. La fel este considerat necesar contactul vizual dintre omul lui Dumnezeu și cei la adresa cărora își rostește cuvintele puternice. Se văd, poate, aici urme ale unor credințe străvechi privitoare la contactul vizual direct, păstrate de-a lungul timpului și

spune: «Munți ai lui Israel, ascultați cuvântul Domnului: acestea le spune Domnul munților și dealurilor și râpilor și văilor: 'Iată, Eu aduc asupra voastră sabie și se vor nimici înălțimile voastre ⁴ și se vor spulbera altarele voastre și sanctuarele voastre și-i voi arunca pe cei loviți dintre voi înaintea idolilor voștri; ⁵ și vă voi împrăstia oasele împrejurul altarelor voastre. ⁶ În orice așezare a voastră, cetățile vor fi pustiite și înălțimile vor fi pustiite, pentru ca altarele să vă fie nimicite și să vă fie spulberați idolii și sanctuarele voastre să fie șterse; ⁷ și vor cădea cei loviți în mijlocul vostru și veți cunoaște că Eu [sunt] Domnul. ⁸ [Și] când vor scăpa [unii] dintre voi de sabie printre neamuri și vor fi împrăstiați [unii] dintre voi prin țări, ⁹ [atunci] își

foarte persistente (e.g. deochiul). W. Zimmerli se întreabă dacă există vreo legătură între această acțiune profetică și „întoarcerea feței” lui Dumnezeu împotriva cuiva. Se vede însă clar, în 29,2, când Iezechiel trebuie să-și întoarcă fața împotriva lui Faraon, că gestul nu mai poate semnifica un contact vizual direct, ci pur și simplu întoarcerea feței într-o anumită direcție: o expresie care avea înțeles concret ajunsese să fie folosită în sens larg (cf. dezvoltarea analogă, în actul de rugăciune, a întoarcerii către templu, înțelesă la origine în sens propriu, ca îndreptare a privirii înspre locul sfânt cu scopul de a-l vedea cu adevărat: gestul devine ulterior o simplă întoarcere, de la orice distanță, într-o anumită direcție – vide 3Rg. 8,44; Dan. 6,11; *Qibla* musulmană). De aceea, pasajele ca 6,2, unde profetul este îndemnat să privească spre munții lui Iuda, nu constituie un argument pentru o prezență fizică a profetului acolo.

6,3 „Domnului... Domnul”: cf. nota 5,5. ♦ „se vor nimici”: TM are „voi nimici”. ♦ „înălțimile”: vide *supra*, nota 6,2.

6,4 „altarele”: gr. τὰ θυσιαστήρια, vide Glosar la *Septuaginta* I, nota 1, unde erau indicate o excepție din Pentateuh (Num. 3,10) și una din Iis. Nav. (22,10). ♦ Johan Lust („The Vocabulary of LXX Ezekiel and its Dependence upon the Pentateuch”, 1997, p. 535) observă, pe de o parte, că în Pentateuh este practică distincția θυσιαστήριον (exclusiv pentru altarul lui Dumnezeu) vs βωμός (pentru altarul păgân), iar pe de altă parte, că această distincție nu se regăsește în câteva dintre cărțile ulterioare, printre care și cartea lui Iezechiel. În amănunțurile din vv. 6.4.5.6.13, profetul folosește numai termenul θυσιαστήριον, în vreme ce βωμός nu face parte din vocabularul lui. ♦ „sanctuarele”: gr. τὰ τεμένη, „incinte sacre”. TM are „cățui (pentru tămăiere)”. La fel la 6,6. ♦ „pe cei loviți dintre voi”: gr. τραυματίας, *lit.* „rănit, mort, căzut în luptă”. Imaginea poate sugera și neputința idolilor de a-și apăra adepții.

6,6 Am păstrat în traducere punctuația ed. Rahlf's: Brenton însă separă: „...In orice așezare a voastră. Cetățile voastre...”.

6,8 „[Și] când vor scăpa [unii] dintre voi de sabie”: TM are „Eu voi lăsa să rămână între voi [unii] scăpați de sabie”.

6,9 „am jurat [împotriva] inimii... și împotriva ochilor”: TM are „voi zdrobi inima lor... și ochii lor” – expresie metaforică din sfera vocabularului convertirii (cf. Ps. 50,19).

vor aminti de Mine aceia dintre voi care au scăpat între neamuri, când vor fi luați robi acolo; am jurat [împotriva] inimii lor care [se abate] de la mine desfrânându-se și împotriva ochilor lor, care se desfrânează după năravurile lor: și își vor lovi fețele pentru toate spurcăciunile lor. ¹⁰ Și vor cunoaște că Eu, Domnul, am grăit. »”

¹¹ Acestea le spune Domnul: „Lovește cu palma și bate din picior și zi: Bine, bine, pentru toate spurcăciunile [celor din] casa lui Israel: de sabie și de molimă și de foamete vor cădea. ¹² Cel de aproape va cădea de sabie, cel de departe se va sfârși de molimă, iar cel aflat în împresurare se va sfârși de foamete și îmi voi plini urgia împotriva lor. ¹³ Și veți cunoaște că Eu [sunt] Domnul când cei loviți dintre voi vor zăcea în mijlocul idolilor voștri împrejurul altarelor voastre, pe fiecare deal înalt și pe sub fiecare copac umbros, acolo unde au adus ei mireasmă bine mirositoare pentru toți idoliilor lor. ¹⁴ Și îmi voi întinde mâna împotriva lor și voi face pământul [lor]

♦ „desfrânându-se”: idolatria este adesea asimilată simbolic cu desfrânarea, iar de la Osea, cu adulterul. Aceasta deoarece ea presupune infidelitate față de Dumnezeu, dar și practici licențioase (cf. lez. 16 și 23). ♦ „își vor lovi fețele”: TM are „își vor uri fețele”, i.e. le va fi silă de ei înșiși.

6,10 În TM: „Și vor cunoaște că Eu sunt YHWH: nu în zadar am grăit să le fac acest rău”.

6,11-12 „molimă”: vide nota la 5,12.

6,13 „vor zăcea”, lit. „vor fi”. ♦ „bine mirositoare”: TM are „îmblânzitoare” — „mireasmă bine mirositoare”: gr. ὀσμὴ εὐοδίας — termen tehnic de cult care arată că jertfa e bine primită de Dumnezeu (cf. Lev. 1,9 etc.).

6,14 „de la pustiul Deblatha”: TM are „din pustiul și până la Dibh'lâh”. Dibh'lâh trebuie citit, probabil, Ribh'lâh, localitate în apropiere de Aïmath (Hamath), unde, la a doua invazie babiloniană, au fost prinși mai-marii popoului (4Rg. 25,6 20-21). ♦ Judecata împotriva cetății Ierusalimului este extinsă în capitolele 6-7 asupra pământului lui Israel: această secvență este pusă în legătură cu cap. 4-5 prin referința la sabie, molimă moarte și foamete (vv. 6,11-12; 7,15) și conduce la viziunea plecării slavei lui Dumnezeu, din cap. 10. Munții menționați în 6,3 sunt o referire simbolică la toate locurile de cult ale apostaziei lui Israel. Acestea urmează să fie distruse: mai mult, nu numai locurile vor fi distruse, ci și închinătorii lor, iar trupurile neînsuflețite vor pângări altarele și idoliilor (vv. 4-6). Va fi îndepărtat astfel cultul străin (v. 6) și se va împlini judecata lui Dumnezeu asupra popoului lui Israel. Prin această acțiune, Israel va cunoaște că Domnul este unicul Dumnezeu (v. 7). Indicarea judecării lui Dumnezeu sugerează că reforma care avusese loc sub regele Iosias în 621 î.H. nu îndepărtase, probabil, toate altarele cultelor străine. Câteva dintre ele vor fi reprezentat centre de renaștere a idolatriei după moartea lui Iosias. Profetul vorbește împotriva acestor manifestări, dar vedem în cuvintele lui și o adresare generală către trecutul lui Israel, în care poporul a uitat adesea de Dumnezeu, căzând în idolatrie.

pustiire și nimicire, de la pustiul Deblatha, din toate așezările [Ior]: și veți cunoaște că Eu [sunt] Domnul.”

7¹ Și a fost cuvântul Domnului către mine, zicând: ² „Și tu, fiu al omului, zi: «Acestea le spune Domnul către țara lui Israel:

‘Un sfârșit vine, sfârșitul vine
peste cele patru aripi ale țării:

³ vine sfârșitul

⁴ peste tine, care locuiești în țară,

vine vremea, s-a apropiat ziua,

nu cu larmă și nici cu chinuri.

⁵ Acum Eu Îmi voi revărsa de aproape urgia asupra ta

7 J. Wevers consideră că acest al șaptelea capitol este unul dintre cele mai frumoase poeme ale cărții lui Iezechiel – și, deopotrivă, un text de o mare dificultate, datorată probabil unor adăugiri în tradiția manuscrisă. Versiunea grecească este diferită de TM și pare să conțină un text mai coerent, rezultat în urma rearanjării versetelor existente.

♦ Pentru textul ebraic, W. Zimmerli consideră că acest capitol este divizat în două secțiuni, vv. 2-4 și 5-27; demarcatorii sunt reprezentați de formula care se repetă și care îi este proprie mesagerului (v. 2 și v. 5); îl plasează cronologic în anii de dinainte de 587 î.H. ♦ Johan Lust („Major Divergences between LXX and MT in Ezekiel”, 2004, p. 203) cercetează segmentul 7,1-11 din punctul de vedere al diferențelor cantitative dintre LXX și TM; acesta reprezintă cel mai important set de „minusuri” și transpoziții. Capitolul aparține primei părți a cărții lui Iezechiel, care nu este păstrată în Papirusul 967. Capitolul a beneficiat de o analiză aprofundată din partea lui P.-M. Bogaert (1986). 7,1 „Domnului”: TM are „Stăpânul meu YHWH”.

7,2-4 Primul poem, adresat țării lui Israel, spune că sfârșitul este aproape. Va fi sfârșitul întregului pământ. „Cele patru aripi” (*i.e.* colțuri) se referă la lume, dar în contextul de față înțelesul pare limitat la Israel, văzut în întregul lui. Utilizarea termenului „sfârșit” amintește viziunea lui Amos (8,2), coșul cu fructe (coșul de păsărar, în LXX), cu jocul de cuvinte ebraic între „fructe de vară” și „sfârșit”, care a devenit pentru Amos proclamarea sfârșitului lui Israel. Dumnezeu nici nu va arăta milă față de Israel, nici nu îl va cruța (v. 4).

7,2 „aripi”, *litt. gr.* πτέρυγας; cu sens metaforic, termenul sugerează ideea de „ocrotire”, „acoperire” (*cf.* LSJ, s.u., III).

7,3-9 Rahlfs adoptă ordinea versetelor dată de *Vaticanus* și alte manuscrise; celelalte manuscrise mari așază versetele în altă ordine, corespunzătoare celei din TM: după v. 3 (care corespunde, în mare, cu v. 6 TM), *Vaticanus* 4-6 corespunde cu TM 7-9, iar *Vaticanus* 7-9 – cu TM 3-5.

7,4 „vremea”: *gr.* καιρός, „momentul potrivit”, „ocazia”. ♦ „nu cu larmă și nici cu chinuri”: TM are „tulburare și nu strigăte de bucurie pe munți”.

și-Mi voi plini mânia asupra ta
și te voi judeca pe căile tale

și voi pune asupra ta toate spurcăciunile tale.

6 Nu va avea îndurare ochiul Meu și nici nu Mă voi milostivi,

căci îți voi da [pe măsura] căilor tale;

și spurcăciunile tale vor fi în mijlocul tău

și vei cunoaște că Eu sunt Domnul care lovește.

7 Acum sfârșitul [a ajuns] la tine

și Eu voi trimite [judecată] asupra ta

și te voi pedepsi după căile tale

și voi pune asupra-ți toate spurcăciunile tale.

8 Nu va avea îndurare de tine ochiul Meu și nici nu Mă voi milostivi,

căci îți voi da [pe măsura] căii tale;

și spurcăciunile tale vor fi în mijlocul tău.

Și vei cunoaște că Eu [sunt] Domnul.'»

9 Pentru că acestea le spune Domnul:

10 «Iată sfârșitul vine,

iată ziua Domnului:

dacă și toiagul a înflorit, trufia s-a ridicat.

11 Și va frânge sprijinul nelegiuitului,

dar nu cu larmă și nici cu grabă.

7,5 Al doilea poem (vv. 7,5-9 TM și mss. grecești care au aceeași ordine a versetelor) face explicit mesajul implicit din vv. 2-4, sfârșitul care va fi deopotrivă al țării și al poporului. Ca dezvoltare ulterioară a vv. 2-4, acest poem formulează ideea sfârșitului, cu adresare directă către cei ce rămăsese în Iuda și Ierusalim după căderea Ierusalimului în 587 î.H.: sugerează așadar că rămășița poporului lui Dumnezeu putea fi găsită în exilul babilonian.

7,6 „căci îți voi da [pe măsura] căilor tale”, *lit.* „căile tale le voi da asupra ta”.

7,7 „te voi pedepsi după...”: gr. ἐκδικήσω poate fi redat aproximativ prin: „voi echilibra balanța judecății obligându-te la plata unei amenzi”.

7,8 „spurcăciunile tale vor fi în mijlocul tău”: aproape aceeași formulare ca mai sus (7,6), fiind diferite numai formele verbului (plural în v. 6, singular în v. 8). Pedepsa păcatului este chiar persistența lui, însoțită de efectele lui distrugătoare (*vide* și Rom. 1, 18-32).

7,10 „dacă și...”: se poate înțelege și „chiar dacă”. ♦ „toiagul a înflorit”: înțeles obscur, ca și în TM.

7,11 „sprijinul nelegiuitului”: *vide supra*, 4.16 („voi frânge sprijinul tău de pâine”: poate fi o atracție). ♦ Versetul a fost discutat de C.M.L. Verdegal (1986, pp. 116-117) din punctul de vedere al comentariului rabinic care a influențat traduceri moderne (*e.g.* RSV: „Violence has grown up into a rod of wickedness; none of them shall remain, nor their abundance, nor their wealth; neither shall there be preeminence among them”).

- 26 Vai peste vai va fi,
 și veste [rea] peste veste [rea] va fi;
 și vor căuta vedenie de la proroc;
 dar legea va pieri de la preot
 și sfatul de la bătrâni.
- 27 Căpetenia se va îmbrăca de moarte,
 iar mâinile poporului din țară vor amorți.
 După căile lor voi face cu ei
 și după judecățile lor îi voi pedepsi;
 și vor cunoaște că Eu [sunt] Domnul.»”

8¹ Și a fost în anul al șaselea, în luna a cincea, în [ziua] a cincea a lunii: eu ședeam în casă, iar bătrânii din Iuda ședeau dinaintea mea; și a fost asupra mea mâna Domnului² și am privit și, iată: o înfățișare de bărbat, de la mijloc și până jos [era] foc, iar de la mijloc în sus, ca o vedenie de aur cu argint.³ Și a întins o înfățișare de mână și m-a apucat de creștet; și duhul

7,27 „de moarte”: gr. ἀφανισμός, „distrugere”, „exterminare”. ♦ „vor amorți”: gr. παραλυθήσονται, „vor fi slăbite”, „vor fi paralizate”. ♦ Termenul ebraic prin care este denumită „căpetenia”, *nāšî*; *lit.* „prinț”, este folosit frecvent în cartea lui Iezechiel. Cuvântul e folosit în cărțile postexilice pentru a desemna un conducător al lui Israel după restaurație.

8,1 Capitolele 8–11 formează o unitate, în care este relatată viziunea măreață a profetului aflat în extaz. La o stare extatică similară se făcea aluzie în 3,12.14.22 *sqq.*; *cf. infra*, 37,1. ♦ „anul al șaselea”: e vorba de al șaselea an al exilului regelui Iehonia (august-septembrie 592); *cf. și* 1,2 (4Rg. 24,10-15). ♦ Textul grecesc și cel ebraic diferă în privința indiciilor cronologice: TM are „într-a șasea [lună]”. Varianta grecească ar putea fi coruptă, schimbând numărul lunii sub influența numărului zilei „a cincea”. Unii comentatori au presupus însă că LXX păstrează data originară, în vreme ce TM a operat o schimbare de editare pentru a lăsa spațiul necesar celor 390 de zile din vv. 4,5.9, la care se adăugau cele șapte zile din 3,16. J. Wevers observă totuși că explicația nu este coerentă, de vreme ce nu înglobează și cele patruzeci de zile din 4,6.

8,2 „bărbat”: TM are *ʿš*, „foc”. În ebraică, „foc” și „bărbat” (*ʿš*) au același schelet consonantic. Se consideră că vocalizarea TM e o contaminare, în vreme ce LXX reflectă forma originară. Bibliile moderne traduc aici „bărbat”.

8,3 „m-a apucat... m-a ridicat”: am tradus diferit același verb grecesc, ἀνέλαβεν. ♦ TM are „m-a apucat de un smoc de păr”; aici apare pentru prima dată gestul apucării de păr într-o viziune extatică. *Vide infra*, Bel 36 (ὁ ἄγγελος κυρίου τοῦ Ἀμβραχοῦ τῆς κόμης αὐτοῦ τῆς κεφαλῆς ἔθηκεν αὐτόν). ♦ „Stâlpuț Cumpărătorului”, gr. ἡ στήλη τοῦ κτωμένου: TM are „lăcașul statuii geloziei care stămește gelozia” – expresia pare să se

m-a ridicat între pământ și cer și m-a dus la Ierusalim, într-o vedenie a lui Dumnezeu, în pridvorul porții dinăuntru, care dă către mieznoapte, unde era Stâlful Cumpărătorului. ⁴ Și, iată, acolo era slava Domnului Dumnezeu-lui lui Israel, după vedenia pe care o văzusem pe câmpie. ⁵ Și mi-a spus: „Fiu al omului, ridică-ți ochii către mieznoapte.” Și mi-am ridicat ochii către mieznoapte și, iată: [am privit] de la mieznoapte până la poarta de la răsărit. ⁶ Și mi-a spus: „Fiu al omului, ai văzut ce fac aceștia? Nelegiuiri mari săvârșesc ei aici, ca să se depărteze de cele sfinte ale Mele; și vei vedea nelegiuiri încă și mai mari.”

⁷ Și m-a adus în pridvorul curții ⁸ și mi-a spus: „Fiu al omului, sapă.” Și am săpat și, iată: o ușă. ⁹ Și mi-a spus: „Intră și privește nelegiuirile pe care le săvârșesc aceștia aici.” ¹⁰ Și am intrat și am privit și, iată: spurcăciuni

referă la un idol, eventual la statuia Astartei (LXX „chip al dumbrăvii”) pe care regele Manase o adusese în templu (4Rg. 21,7) sau la un chip al lui Thammuz (cf. *infra*, v. 14); ultimele cuvinte par să fie o simplă glosă. Referirea la un idol se reia în TM. în finalul v. 5. ♦ Gestul apucării de creștet (prin care ar trebui să înțelegem: „de păr”) aduce multă culoare în relatarea experienței extatice a profetului. Intensitatea acestei imagini provine din faptul că nu ne aflăm în fața unui clișeu. W. Zimmerli ordonează experiențele extatice ale lui Iezechiel după intensitate: de la 3,23; 37,1; la 3,12.14, până la 40.1 *sqq.* și, în cele din urmă, 8,1 *sqq.* De fiecare dată, fenomenul extatic înseamnă nu numai o experiență fizică, ci și traversarea spirituală a unei granițe care desparte percepția obiectivă normală de realitatea subiacentă ce nu poate fi distinsă la lumina zilei. Capitoul 8 este plin de elemente obiective pe care oricine din Ierusalim le putea discerne în egală măsură; este însă deopotrivă dominat de glasul lui Dumnezeu, ce nu poate fi auzit de urechea omului obișnuit.

8,5 După „și, iată” TM are „la mieznoapte de poartă era altarul cu statuia geloziei, și aceasta la intrare”, completare care apare și în *Codex Alexandrinus*.

8,6 „aceștia”: nu există un antecedent pentru acest pronume; TM are mai departe, în locul pronumelui, sintagma „casa lui Israel”. ♦ „cele sfinte”: gr. τὰ ἅγια echivalează la Iezechiel ebr. *miq'dāš*, „locul cel sfânt”, „sanctuarul”. ♦ V. Spottorno (1986, p. 81) remarcă prezența temenului gr. ἁγίασμα în *Codex Alexandrinus*, pe care editorii (Rahlfs, în primul rând) o socotesc mai puțin justificată decât a gr. ἁγία, mai bine reprezentat în traducerea grecească. Situația este identică în v. 16,51.

8,7 „pridvorul”, *lit.* „pridvoarele”. La fel și în vv. 8.14.16.

8,8 „sapă”: TM are „sapă în perete”.

8,10 „deșarte”: gr. μάταια, termen utilizat frecvent în LXX pentru desemnarea idolilor și a idolatriei. Cf., de exemplu, Psalmii 23,4; 30,7; 95,5; 143,8 etc. ♦ Nu se știe în ce constau „spurcăciunile deșarte” menționate aici. J. Wevers (1969, p. 81) indică propunerile de identificare făcute: un cult babilonian, influențe egiptene, o ceremonie de *hieros gamos*, ritul unei divinități vegetale. ♦ TM are, înainte de „spurcăciuni”: „toate chipurile de târătoare și de dobitoace”.

- 26 Vai peste vai va fi,
 și veste [rea] peste veste [rea] va fi;
 și vor căuta vedenie de la proroc;
 dar legea va pieri de la preot
 și sfatul de la bătrâni.
- 27 Căpetenia se va îmbrăca de moarte,
 iar mâinile poporului din țară vor amorți.
 După căile lor voi face cu ei
 și după judecățile lor îi voi pedepsi;
 și vor cunoaște că Eu [sunt] Domnul.»

8¹ Și a fost în anul al șaselea, în luna a cincea, în [ziua] a cincea a lunii: eu ședeam în casă, iar bătrânii din Iuda ședeau dinaintea mea; și a fost asupra mea mâna Domnului² și am privit și, iată: o înfățișare de bărbat, de la mijloc și până jos [era] foc, iar de la mijloc în sus, ca o vedenie de aur cu argint.³ Și a întins o înfățișare de mână și m-a apucat de creștet; și duhul

7,27 „de moarte”: gr. ἀφανισμός, „distrugere”, „exterminare”. ♦ „vor amorți”: gr. παραλυθῆσονται, „vor fi slăbite”, „vor fi paralizate”. ♦ Termenul ebraic prin care este denumită „căpetenia”, *nāšī*, *lit.* „prinț”, este folosit frecvent în cartea lui Iezechiel. Cuvântul e folosit în cărțile postexilice pentru a desemna un conducător al lui Israel după restaurație.

8,1 Capitolele 8–11 formează o unitate, în care este relatată viziunea măreață a profetului aflat în extaz. La o stare extatică similară se făcea aluzie în 3.12.14.22 *sqq.*; *cf. infra*, 37,1. ♦ „anul al șaselea”: e vorba de al șaselea an al exilului regelui Iehonia (august–septembrie 592); *cf.* și 1,2 (4Rg. 24,10-15). ♦ Textul grecesc și cel ebraic diferă în privința indiciilor cronologice: TM are „într-a șasea [lună]”. Varianta grecească ar putea fi coruptă, schimbând numărul lunii sub influența numărului zilei „a cincea”. Unii comentatori au presupus însă că LXX păstrează data originală, în vreme ce TM a operat o schimbare de editare pentru a lăsa spațiul necesar celor 390 de zile din vv. 4,5.9, la care se adăugau cele șapte zile din 3,16. J. Wevers observă totuși că explicația nu este coerentă, de vreme ce nu înglobează și cele patruzeci de zile din 4,6.

8,2 „bărbat”: TM are 'ēš, „foc”. În ebraică, „foc” și „bărbat” ('īš) au același schelet consonantic. Se consideră că vocalizarea TM e o contaminare, în vreme ce LXX reflectă forma originală. Bibliile moderne traduc aici „bărbat”.

8,3 „m-a apucat... m-a ridicat”: am tradus diferit același verb grecesc, ἀνέλαβεν. ♦ TM are „m-a apucat de un smoc de păr”; aici apare pentru prima dată gestul apucării de păr într-o viziune extatică. *Vide infra*, Bel 36 (ὁ ἄγγελος κυρίου τοῦ Ἀμβακουμ τῆς κόμης αὐτοῦ τῆς κεφαλῆς ἔθικεν αὐτόν). ♦ „Stâlpul Cumpărătorului”, gr. ἡ στήλη τοῦ κτωμένου: TM are „lăcașul statuii geloziei care stârnește gelozia” – expresia pare să se

m-a ridicat între pământ și cer și m-a dus la Ierusalim, într-o vedenie a lui Dumnezeu, în pridvorul porții dinăuntru, care dă către miazănoapte, unde era Stâlpul Cumpărătorului. ⁴ Și, iată, acolo era slava Domnului Dumnezeu-lui lui Israel, după vedenia pe care o văzusem pe câmpie. ⁵ Și mi-a spus: „Fiu al omului, ridică-ți ochii către miazănoapte.” Și mi-am ridicat ochii către miazănoapte și, iată: [am privit] de la miazănoapte până la poarta de la răsărit. ⁶ Și mi-a spus: „Fiu al omului, ai văzut ce fac aceștia? Nelegiuiri mari săvârșesc ei aici, ca să se depărteze de cele sfinte ale Mele; și vei vedea nelegiuiri încă și mai mari.”

⁷ Și m-a adus în pridvorul curții ⁸ și mi-a spus: „Fiu al omului, sapă.” Și am săpat și, iată: o ușă. ⁹ Și mi-a spus: „Intră și privește nelegiuirile pe care le săvârșesc aceștia aici.” ¹⁰ Și am intrat și am privit și, iată: spurcăciuni

referă la un idol, eventual la statuia Astartei (LXX „chip al dumbrăvii”) pe care regele Manase o adusese în templu (4Rg. 21,7) sau la un chip al lui Thammuz (cf. *infra*, v. 14); ultimele cuvinte par să fie o simplă glosă. Referirea la un idol se reia în TM, în finalul v. 5. ♦ Gestul apucării de creștet (prin care ar trebui să înțelegem: „de păr”) aduce multă culoare în relatarea experienței extatice a profetului. Intensitatea acestei imagini provine din faptul că nu ne aflăm în fața unui clișeu. W. Zimmerli ordonează experiențele extatice ale lui Iezechiel după intensitate: de la 3,23; 37,1; la 3,12.14, până la 40,1 *sqq.* și, în cele din urmă, 8,1 *sqq.* De fiecare dată, fenomenul extatic înseamnă nu numai o experiență fizică, ci și traversarea spirituală a unei granițe care desparte percepția obiectivă normală de realitatea subiacentă ce nu poate fi distinsă la lumina zilei. Capitoul 8 este plin de elemente obiective pe care oricine din Ierusalim le putea discerne în egală măsură; este însă deopotrivă dominat de glasul lui Dumnezeu, ce nu poate fi auzit de urechea omului obișnuit.

8,5 După „și, iată” TM are „la miazănoapte de poartă era altarul cu statuia geloziei, și aceasta la intrare”, completare care apare și în *Codex Alexandrinus*.

8,6 „aceștia”: nu există un antecedent pentru acest pronume; TM are mai departe, în locul pronumelui, sintagma „casa lui Israel”. ♦ „cele sfinte”: gr. τὰ ἅγια echivalează la Iezechiel ebr. *miq'daš*, „locul cel sfânt”, „sanctuarul”. ♦ V. Spottorno (1986, p. 81) remarcă prezența temenului gr. ἄσπρτα în *Codex Alexandrinus*, pe care editorii (Rahlfs, în primul rând) o socotesc mai puțin justificată decât a gr. ἀνοῖα, mai bine reprezentat în traducerea grecească. Situația este identică în v. 16,51.

8,7 „pridvorul”, *litt.* „pridvoarele”. La fel și în vv. 8,14.16.

8,8 „sapă”: TM are „sapă în perete”.

8,10 „deșarte”: gr. μάταια, termen utilizat frecvent în LXX pentru desemnarea idolilor și a idolatriei. Cf., de exemplu, Psalmii 23,4; 30,7; 95,5; 143,8 etc. ♦ Nu se știe în ce constau „spurcăciunile deșarte” menționate aici; J. Wevers (1969, p. 81) indică propunerile de identificare făcute: un cult babilonian, influențe egiptene, o ceremonie de *hieros gamos*, ritual unei divinități vegetale. ♦ TM are, înainte de „spurcăciuni”: „toate chipurile de târătoare și de dobitoace”.

deșarte și toți idoli casei lui Israel [erau] zugrăviți acolo, de jur-împrejur;
¹¹ și [erau acolo] șaptezeci de bărbați dintre bătrânii casei lui Israel, și
 lezonias al lui Saphan, între ei, stătea în fața lor, și fiecare ținea în mână o
 cățuie, iar fumul de tămâie se înălța. ¹² Și mi-a spus: „Fiu al omului, ai
 văzut ce fac bătrânii casei lui Israel, fiecare dintre ei în cămara lui cea de
 taină? Căci au zis: «Domnul nu vede, Domnul a părăsit țara.»” ¹³ Și mi-a
 spus: „Vei vedea nelegiuiri încă și mai mari, pe care le fac aceștia.”

¹⁴ Și m-a adus la pridvorul porții de la casa Domnului, [poarta] care dă
 spre miazănoapte, și iată: niște femei ședeau acolo jelindu-l pe Thammuz;
¹⁵ și mi-a spus: „Fiu al omului, ai văzut? Și vei vedea năravuri încă și mai
 rele decât acestea.”

¹⁶ Și m-a adus în curtea dinăuntru a casei Domnului, și iată: în pridvorul
 de la templul Domnului, între *ailam* și altar, [erau] vreo douăzeci de
 bărbați, cu spatele la templul Domnului și cu fețele în partea cealaltă; iar
 aceștia se închinau soarelui; ¹⁷ și mi-a spus: „Ai văzut, fiu al omului? Oare

8,11 „lezonias” (Ιεζωνίας): așa în Rahlfs; *Codex Vaticanus* atestă însă grafia χ în loc de ζ. Ebr. *Ya'azanyāhū*, fiul lui *Šāphān*. ♦ „stătea în fața lor”, gr. εἰστίκει πρό προσώπου αὐτῶν: poziția este un indiciu clar al desfășurării unei slujbe religioase.

8,14 Thammuz/Tamuz (Dumuzi) era o zeitate sumeriană al cărei cult este atestat din mileniul al III-lea și se caracteriza prin jertfe rituale și bocete. Cultul lui Tamuz este insuficient cunoscut. Legenda îl prezintă ca pe un păstor și domnitor sumerian, căsătorit cu zeița Iștar. La moartea lui, zeița l-a urmat în lumea subpământeană, iar fertilitatea a încetat pe pământ. Moartea și învierea lui Tamuz, pentru câte o jumătate de an, coincid cu ritmul vegetației. Scrierile babiloniene conțin cântări și bocete pentru Tamuz; nu se știe dacă ziua în care era jelit era ziua a patra a lunii care îi purta numele. Cultul lui s-a răspândit în Fenicia și Siria, unde s-a conturat o legendă oarecum asemănătoare despre Adonis (identificat de egipteni cu Osiris) și rivalitatea dintre Afrodita și Persefona, *vide* Ovidiu, *Metamorfoze*, 10,298-559, 708-739. Byblos a fost centrul de cult asociat în chip special cu Adonis. Cultul acestuia se celebra exclusiv împreună cu cel al Afroditei, căreia, numai în această conjunctură, i se sacrifică un porc. La Alexandria, ritualul consta în oficierea căsătoriei dintre Adonis și Afrodita, după care, a doua zi, femeile purtau, cu bocete, chipul lui la țărnul mării. La Atena, celebrarea consta în jelania femeilor și alcătuirea „Grădinilor lui Adonis” (Ἀδώνιδος κήποι), niște plante așezate în vase.

8,15 „și mai rele”: în text μεῖζονα, „mai mari” (ca și mai sus).

8,16 *ailam*: LXX αἰλαμ; traducătorul a transliterat aproximativ ebr. *‘ūlam*, „pridvor”. ♦ „douăzeci”: TM are „douăzeci și cinci”. ♦ „în partea cealaltă”: TM are „spre răsărit”.

8,17 „nelegiuire”: TM are „silnicie”. ♦ „aduc batjocură”: gr. μυκτηρίζοντες; verbul are înțelesul „a strâmba din nas”, „a disprețui”. Cf. 3Rg. 18,27; 4Rg. 19,21; 2Par. 36,16; Is. 37,22; Ier. 20,7; Prov. 12,8 *e.a.* TM are în plus „și își ridică mlădița de viță la nări”;

[este] puțin lucru pentru casa lui Iuda să săvârșească nelegiuirile pe care le-au săvârșit aici? Căci au umplut pământul de nelegiuire; și, iată: aceștia [sunt] ca unii care aduc batjocură. ¹⁸ Și Eu cu mânie Mă voi purta cu ei; nu va avea îndurare ochiul Meu și nici nu Mă voi milostivi.”

9 ¹ Și a strigat în urechile mele [cu] glas puternic, zicând: „S-a apropiat pedepsirea cetății.” Și fiecare avea în mână unelte de nimicirii. ² Și iată: șase bărbați veneau de pe drumul de la poarta cea înaltă, care dă spre miazănoapte; și fiecare [avea] o secure în mână; și, în mijlocul lor, un bărbat

„ramura de viță” apare și în 15.2 (TM) și Num. 13.23 (LXX: κλήμα). În Is. 17.10 pare să fie pusă în legătură cu cultul unei divinități vegetale.

8,18 TM are în plus, la sfârșit: „Și vor striga în urechile Mele cu glas mare și nu-i voi asculta”.

9,1 Relatarea viziunii profetice, începută în capitolul precedent, continuă cu un episod de un puternic dramatism, care trebuie să fi avut un impact memorabil asupra publicului. ♦ „glas puternic”, *litt.* „glas mare”. ♦ „pedepsirea... fiecare avea...”: TM are „cercetările/pedepsirile... fiecare cu...”.

9,2 LXX indică „șase” oameni, în vreme ce TM indică „șapte”. J. Wevers (*ad loc.*), comentând textul ebraic, observă că numărul șapte atribuit îngerilor care duc la îndeplinire judecata divină apare aici pentru prima dată, devenind mai apoi uzual (*cf.* Tob. 12,15; Apoc. 8,2,6; 15,6-8; 16). ♦ Pentru trimișii divini ai pieirii, *vide* Ex. 12,23; 2Rg. 24,16; 4Rg. 19,35. Episodul relatat în Ex. 12 are mai multe trăsături în comun cu cel de față: un semn distinctiv – sângele de pe ușă – făcea ca o casă să fie cruțată; un înger al nimicirii trecea prin sabie un întreg ținut. ♦ „cămașă până la călcâie”: gr. ποδήρης, *vide* Ex. 25,7. TM are „[veșmânt de] in”; la fel și la vv. 3 și 11. ♦ „cingătoare de safir”: gr. ζώνη σαρφείρου; textul ebraic are aici *qeseth hassophēr*, „călimară de scrib”: *qeseth* e un cuvânt împrumutat din egipteană (*gštj*), înțeles greșit de traducătorul în greacă și corectat în două codice καστυ γραμματέως (în care primul termen este transliterarea ininteligibilului termen egiptean), iar într-altul πινακίδιον γραφέως, „tăbliță de scrib” (*vide* Zimmerli, 1979, p. 224). „Safirul” trebuie să fie o transliterare a ebr. *sophēr*, „scrib” (la fel și la vv. 3 și 11). Un personaj definit printr-un element propriu scribului trebuia să aibă rolul de a-i marca pe cei ce aveau să fie cruțați în ziua judecării. Ex. 21,6 atestă marcarea unei persoane în primul rând ca semn că este proprietatea altcuiva. Herodot (2,13) menționează un templu din Egipt în care sclavii refugiați acolo pentru a găsi azil erau marcați cu στίγματα ιερὰ („amprente sacre”) și deveneau în felul acesta de neatins; *vide* și episodul Cain (Gen. 4,15). ♦ Făpturile divine se apropie venind dinspre miazănoapte, pe drumul pe care fusese adus și profetul. Acei trimiși poartă însemne ale distrugerii, iar unul singur este înveșmântat în haine preoțești (*vide* Lev. 16,4) și are menirea de a-i însemna pe cei dreπți, ca să fie deosebiți de nelegiuiți. Ei îndeplinesc funcția unor îngeri ai distrugerii, amintind de 2Rg. 24,16 și 4Rg. 19,35.

îmbrăcat în cămașă până la călcâie și cu cingătoare de safir peste mijloc: și au venit și au stat lângă altarul de aramă.³ Și slava Dumnezeului lui Israel s-a ridicat de pe heruvimii peste care era către curtea [din mijlocul] casei. Și l-a strigat pe bărbatul cel îmbrăcat în cămașă până la călcâie, care avea peste mijloc cingătoarea,⁴ și i-a spus: „Treci prin mijlocul Ierusalimului și pune semnul pe frunțile bărbaților care gem și suferă pentru toate nelegiuirile

9,3 „slava... s-a ridicat de pe heruvimii peste care era către curtea [din mijlocul] casei”, *litt.* „slava... s-a ridicat de pe heruvimi, care era [i.e. slava] peste ei către curtea casei”. Sintaxa în gr. urmează sintaxa textului ebraic. Slava lui Dumnezeu locuiește peste heruvimii de pe capacul chivotului. Cf. și 10,4. ♦ „heruvimii” – singular în TM. ♦ „curtea [din mijlocul] casei”: gr. τὸ εἶθριον τοῦ οἴκου, *vide* P. Chantraine (*Dictionnaire étymologique de la langue grecque*), „curte interioară de unde vine lumina la încăperile din preajmă”. Iez. 10,4; 40,14.15 (bis). TM are „pragul Casei”. La fel și la 10,4.

9,4 „Semnul” (gr. σημεῖον) pe care trimisul divin urmează să-l pună pe frunțile unor bărbați este, în ebraică, *taw*, ultima literă a alfabetului, care avea în vremea lui Iezechiel formă de cruce. Textul nu indică limpede cine anume trebuie însemnat în felul acesta; Charles R. Biggs (1996, p. 29) înregistrează trei posibilități de cruțare a celor aflați în Ierusalim în momentul acela: însemnul putea să-i pună la adăpost de pedeapsă pe preoții urmași ai lui Țadoq (*vide infra*, Iez. 44,15); ori pe Ieremia și pe susținătorii lui; ori pe cei care au fost mai târziu luați în exil și care s-au dovedit a fi instrumentele prin care poporul lui Dumnezeu a fost salvat, nefiind prinși în distrugerea Ierusalimului și a templului. Făptura cu haine prețești din viziunea lui Iezechiel primește porunca de a străbate Ierusalimul pentru a-i găsi pe cei ce meritau să fie însemnați: pare să se înțeleagă de aici că cei scoși din oraș, duși în exil, aveau să fie cei salvați de la nimicire. ♦ Paul M. Joyce (1986, pp. 318-319) interpretează semnul pe care omul îmbrăcat în veșmânt de in urmează să-l pună pe fruntea celor drepti în termenii responsabilității individuale. Articolul lui are ca fundal general cercetarea rapidă a istoricului responsabilității în Vechiul Testament, pornind de la observația generală că pentru perioada veche este caracteristic episodul din Iisus Nave (cap. 7) în care întreaga familie a lui Achar este nimicită, iar proprietățile îi sunt în totalitate distruse ca pedeapsă pentru o vină personală; perioada ulterioară, a profeților, marchează o schimbare a raportării la vina personală; cartea lui Iezechiel conține câteva pasaje semnificative, între care unele se referă explicit la acest subiect. Episodul deosebiri între cei care vor scăpa și cei sortiți pieirii poate fi privit ca parte componentă a temei vinovatului ce urmează să primească o pedeapsă iminentă, gravă. În episodul de față sunt însemnați numai cei care se deosebesc de ceilalți prin gemete și suferință, disociindu-se prin aceste manifestări de nelegiuirii din jurul lor. Toți ceilalți urmează să fie nimiciti o dată cu cetatea (în capitolul următor, același om îmbrăcat în veșmânt de in se dovedește a fi instrumentul divin al distrugerii). Totuși, v. 6 vorbește despre uciderea, în pedeapsa generală, a pruncilor: imaginea amintește de Iis. Nav. 7 (și de Num. 16,32). ♦ Imaginea mâinei revărsate a lui Dumnezeu apare frecvent în cartea lui Iezechiel; *vide infra*, nota la 39,29.

ce se petrec în mijlocul lui.”⁵ Și [celorlalți] le-a spus în auzul meu: „Porniți în urma lui spre cetate și loviți; ochii voștri să nu aibă îndurare și să nu vă milostiviți.”⁶ Ucideți până la nimicire bătrân și tânăr și fecioară și prunci și femei, dar de nici unul dintre cei pe care este semnul să nu vă apropiați. Începeți de la cele sfinte ale Mele.” Și au început de la bărbații cei bătrâni, care erau înăuntrul casei.⁷ Și le-a spus: „Pângăriți casa și ieșiți să umpleți drumurile de leșuri și loviți!”⁸ Și a fost [așa:] când loveau, eu am căzut cu fața [la pământ] și am strigat și am spus: „Vai, Doamne, vei nimici Tu ce a mai rămas din Israel, revărsându-Ți mânia asupra Ierusalimului?”⁹ Și mi-a spus: „Nelegiuirea casei lui Israel și a lui Iuda a crescut tot mai mult, pentru că s-a umplut țara de popoare multe și cetatea s-a umplut de nelegiuire și de necurăție; căci ei au spus: «Domnul a părăsit țara, Domnul nu vede.»¹⁰ Nu va avea îndurare ochiul Meu și nici nu Mă voi milostivi; am pus pe capetele lor [pedeapsă pe măsura] căilor lor.”¹¹ Și iată: [s-a întors] bărbatul cel îmbrăcat în cămașă până la călcăie și încins cu cingătoare peste mijloc și l-a răspuns zicând: „Am făcut după cum mi-ai poruncit.”

10¹ Și am privit și, iată: mai sus de tărâia de deasupra capului heruvimilor [era] ca o piatră de safir, înfățișarea unui tron peste ei.² Și i-a spus

9,7 La sfârșit, TM are în plus: „și au lovit prin cetate”.

9,8 Vide 1,28 („am căzut cu fața [la pământ]”).

9,9 „popoare multe”: TM are „sânge”.

9,10 În *Codex Alexandrinus*, versetul începe cu cuvintele: „Și Eu sunt”. TM are la începutul versetului: „Eu, de asemenea” / „Cât despre Mine”. Prezența pronumelui de pers. I singular ar putea sugera și sensul echivalat de *Alexandrinus*.

10 Viziunea din cap. 10 este o prelungire a relatării din capitolele precedente; bărbatul în veșminte proești primește porunca de a împrăștiia cărbuni încinși, care să ducă la distrugerea prin foc a Ierusalimului. La acest nucleu al viziunii au fost adăugate elemente care țin de descrierea tronului susținut de heruvimi; pasajul amintește, prin componența sa, de cap. 1 (viziunea inițială a profetului, căruia i se arată slava lui Dumnezeu). Nimicirea cetății este rezultatul acțiunii divine directe, de vreme ce cărbunii încinși sunt luați „din mijlocul heruvimilor” aflați în vecinătatea nemijlocită a lui Dumnezeu. ♦ Viziunea tronului din acest capitol poate fi interpretată, din punctul de vedere al istoriei textului, ca o dublare a viziunii din cap. 1. Moshe Greenberg (1986, pp. 134-135), într-o cercetare echilibrată a indiciilor interne oferite de text, admite că în acest caz este plauzibilă presupunerea unei intervenții străine de profet, chiar dacă în ansamblu înclină către respingerea teoriei conform căreia cartea lui Iezechiel ar fi fost supusă unei prelucrări editoriale extinse.

10,1 „tărâia”: vide *supra*, 1,22 și nota.

bărbatului îmbrăcat în haină [lungă]: „Mergi în mijlocul roților de sub heruvimi și umple-ți pumnii cu cărbunii de foc din mijlocul heruvimilor și împrăștie-i peste cetate.” Și a plecat sub ochii mei.

³ Iar heruvimii stăteau în dreapta casei, când a intrat bărbatul; și norul a umplut curtea dinăuntru. ⁴ Și s-a ridicat slava Domnului de la heruvimi spre curtea [din mijlocul] casei și norul a umplut casa, iar curtea s-a umplut de strălucirea slavei Domnului. ⁵ Și zgomotul aripilor heruvimilor se auzea până în curtea din afară ca glasul Dumnezeului *Saddai* grăind. ⁶ Și a fost [așa:] când i-a poruncit bărbatului îmbrăcat cu haina cea sfântă, zicând: „Ia foc din mijlocul roților, din mijlocul heruvimilor”, [el] a venit și a stat lângă roți. ⁷ Și [un heruvim] și-a întins mâna în mijlocul focului care era între heruvimi și a luat și a pus în mâinile celui îmbrăcat în haina cea sfântă: și [acela] a luat și a plecat. ⁸ Și am văzut [că] heruvimii [aveau] o înfățișare de mâini de oameni pe sub aripile lor. ⁹ Și am privit și, iată: patru roți stăteau lângă heruvimi, câte o roată lângă fiecare heruvim, iar înfățișarea roților [era] ca înfățișarea unei pietre de granat. ¹⁰ Înfățișarea lor [era] aceeași la toate patru, în felul în care ar fi o roată în mijlocul altei roți. ¹¹ Când ele mergeau, mergeau în cele patru părți; nu se întorceau când mergeau, căci, oriîncotro privea cea care era prima, ele mergeau și nu se întorceau mergând. ¹² Iar spinările [heruvimi]lor și mâinile lor și aripile lor și roțile [erau] pline de ochi de jur-împrejurul celor patru roți ale lor; ¹³ iar roțile acestea au

10,2 „haină [lungă]”: στολή. TM are „[veșmânt de] in”.

10,4 „curtea [din mijlocul] casei”: *vide supra*, nota la 9,3. ♦ Distrugerea cetății este asociată cu plecarea slavei lui Dumnezeu din templu.

10,5 „zgomotul... glasul”: în greacă este un singur termen, φωνή, *litt.* „sunet”. ♦ „*Saddai*”: gr. Σαδδαι, transliterare a numelui divin *Šadday*, tradus în alte locuri cu ὕψιστος, „Prea-înalt” (*cf.*, de exemplu, Gen. 14,18). ♦ Segmentul 10,5-15 este atestat în manuscrisele de la Qumran – *vide J. Lust, „Ezekiel Manuscripts in Qumran. Preliminary Edition of 4Q Ez a and b”, 1986, pp. 96-97.*

10,6 „îmbrăcat cu haina cea sfântă”: TM are „îmbrăcat în in”; la fel și la v. 7.

10,7 Acesta este versetul care înregistrează actul final al distrugerii divine a cetății: omul în haină sfântă (TM „de in”) primește în mâini foc luat „din mijlocul heruvimilor” ce susțineau tronul. ♦ „[un heruvim] și-a întins mâna”: TM are, explicit: „Heruvimul și-a întins mâna”.

10,9 „granat”: piatră prețioasă din familia carbuncului, înrudită cu rubinul, de culoare roșu închis. TM are „ca scânteierea unei pietre de hrisolit” (după cum arată numele, e vorba de o piatră prețioasă de culoare aurie).

10,10 „Înfățișarea lor [era] aceeași”, *litt.* „o [singură] înfățișare”.

10,13 *Gelgel* transliterează ebr. *gal gal*, „roată”, „vârtej”, „învolverare”.

fost numite *Gelgel*, în auzul meu. ¹⁴ ¹⁵ Și [s-]au ridicat heruvimii. [Era] aceeași vietate pe care am văzut-o la râul Chobar. ¹⁶ Și când mergeau heruvimii, mergeau [și] roțile; și acestea erau pe lângă ei; iar când heruvimii își ridicau aripile ca să se înalțe de la pământ, roțile lor nu se întorceau. ¹⁷ Când ei se opreau, se opreau [și roțile] și când ei se înălțau, se înălțau [și roțile] după ei, pentru că era duh de viață în ele.

¹⁸ Și a ieșit slava Domnului din Casă și s-a suit peste heruvimi. ¹⁹ Și și-au ridicat heruvimii aripile și s-au înălțat de la pământ în fața mea: când mergeau, și roțile erau lângă ei, și s-au oprit în pridvorul porții din față de la Casa Domnului; iar slava Dumnezeului lui Israel era peste ei, deasupra. ²⁰ Aceasta este vietatea pe care o văzusem sub Dumnezeul lui Israel la râul Chobar. Și am cunoscut că sunt heruvimi. ²¹ Fiecare [avea] patru fețe și fiecare opt aripi și [ca] o înfățișare de mâini de om sub aripile lor. ²² Iar asemănarea fețelor lor – erau aceleași fețe pe care le-am văzut sub slava Dumnezeului lui Israel la râul Chobar: și ele mergeau fiecare drept în fața sa.

11 ¹ Și m-a ridicat [un] duh și m-a adus pe poarta din față a casei Domnului, care dă spre răsărit. Și iată: în pridvorul porții [erau] vreo douăzeci și

10,14 V. 14 nu există în LXX, fiind probabil o adăugire ulterioară; TM: „Și fiecare din ei avea patru fețe: întâia față era față de heruvim, iar a doua față era față de om, iar a treia [era] față de leu, iar a patra [era] față de vultur”. Cf. v. 1,10 (acolo este indicat chipul de vițel, iar aici apare chipul unui heruvim).

10,17 Segmentul 10,17–11,11 este atestat în manuscrisele de la Qumran – vide J. Lust, „Ezekiel Manuscripts in Qumran. Preliminary Edition of 4Q Ez a and b”, 1986, pp. 97-98.

10,18 „a ieșit”: TM are „s-a ridicat”. ♦ Vv. 18-19 încheie episodul din viziunea lui Iezechiel în care slava lui Dumnezeu părăsește templul; mișcarea este dinspre pridvor spre poarta de răsărit, intrarea principală a templului.

10,20 „sunt heruvimi”: gr. *χερουβὶν ἑστίς*: este deopotrivă de legitimă traducerea prin singular („este heruvim”), substantivul fiind folosit ca neutru, cu acordul posibil: subiect la plural, predicat la singular.

10,21 „opt aripi”: TM are „patru aripi”.

10,22 „sub slava Dumnezeului lui Israel”: nu apare în TM.

11,1 „pridvorul”, *litt.* „pridvoarele”. ♦ „lezonias al lui Ezer”: în TM, *Ya'azan' yāh* fiul lui 'Azur. ♦ „Phaltias al lui Banaias”: în TM, *P' lath' yāhū*, fiul lui *B' nāyāhū*. ♦ „mai-marii poporului”: sintagma din TM desemnează, la singular, guvernatorul unui oraș (Jud. 9,30; IRg. 22,26 TM; vide *infra*, 12,10), dar în acest context se referă la un fel de „funcționari publici”, oficiali de rang înalt care făceau parte din „sfatul bătrânilor” (Block, 1997, vol. 1, p. 332). ♦ J. Wevers consideră că pasajul 1-13 își dezvăluie caracterul secundar prin faptul că este total lipsit de legătură cu contextul. ♦ Charles R. Biggs (1996, p. 31)

cinci de bărbați și i-am văzut în mijlocul lor pe lezonias al lui Ezer și pe Phaltias al lui Banaias, mai-marii poporului.² Și mi-a spus Domnul: „Fiu al omului, aceștia [sunt] bărbații care cugetă deșertăciuni și dau sfaturi rele în cetatea aceasta,³ cei care spun: «N-au fost înălțate de curând casele? Aceasta este căldarea, iar noi [suntem] cărnurile.»⁴ De aceea să procești împotriva lor, să procești, fiu al omului.”⁵ Și a căzut peste mine [un] duh al Domnului și mi-a zis: „Spune: «Acestea le spune Domnul: ‘Așa ați vorbit, casă a lui Israel, și Eu știu urzelile duhului vostru.’⁶ V-ați înmulțit morții în cetatea aceasta și i-ați umplut drumurile cu cei loviți.”⁷ De aceea acestea le spune Domnul: ‘Morții voștri, pe care i-ați lovit în mijlocul ei, aceștia sunt cărnurile, iar aceasta este căldarea, dar pe voi vă voi scoate din ea.’⁸ Vă temeți de sabie și voi aduce sabie asupra voastră’, spune Domnul.⁹ ‘Și vă voi

consideră că viziunea relatată în 11.1-13 este una nouă, diferită de cea în care este formal integrată (cap. 8-11). Substanța celor două viziuni este asemănătoare, fără a fi însă identică, pentru că profetul fusese deja purtat de „duh” în templu (v. 1). Se stabilește o similitudine între aducerea profetului la poarta de răsărit și v. 8,3, care inițiază relatarea viziunii din cap. 8-11. În ambele pasaje, profetul este purtat de „duhul” care îl duce la templu. Viziunea particulară din cap. 11 se referă la un act de abatere severă de la cultul datorat lui Dumnezeu: autorii lui sunt douăzeci și cinci de conducători din Ierusalim, care nu mai apar în vreun alt segment al cărții lui Iezechiel.

11,2 „Domnul”: TM are „duhul”. ♦ „cugetă deșertăciuni”: TM are „pun la cale ticăloșii”.

11,3 Cuvintele rostite de bărbații din viziunea profetică sunt dificil de interpretat în TM: *lit.* „Nu aproape construire de case...”, ceea ce a fost înțeles fie „Nu e vremea de construit case...” (Ierusalimul suferise multe distrugerii deja la invazia din 598/597 î.H., iar Babilonul continua să fie în plină expansiune), fie „Nu e aproape (nenorocirea): să construim case...” (cei scăpați din prima încercare se credeau la adăpost). Varianta grecească desface în două secțiuni fraza, transformând prima parte într-o interogație, al cărei sens sugerează încrederea în viitorul cetății, de vreme ce Dumnezeu nu ar fi îngăduit să fie înălțate acolo clădiri noi dacă avea de gând să le distrugă în scurt timp. Pe acest fundal, a doua secțiune întărește sentimentul de siguranță: cetatea este o căldare care ține în ea cărnurile și nu le lasă să se reverse. Această falsă certitudine este însă spulberată: profetului i se poruncește să vorbească împotriva bărbaților. Imaginea vasului de gătit nu este un simbol al siguranței, ci al distrugerii, de vreme ce trimite la fărâmițarea cărnurilor puse pe foc.

11,6 „morții... cei loviți”: e vorba de cei căzuți în luptă, dar și de abuzurile și crimele întâi-stătătorilor cetății, comparați în 22,27 cu „lupii care-și răpesc prada ca să-i verse sângele” (Eissfeldt, 1964, p. 80; Block, 1997, vol. I, p. 335).

11,7 „i-ați lovit”: TM are „i-ați pus”.

11,9-10 Textul ar putea face aluzie la evenimentele din 587 î.H., când mulți dintre conducătorii poporului au fost duși la Riblah (Deblatha în LXX), în nordul Israelului

scoate din [cetate] și vă voi da în mâinile străinilor și voi face judecăți asupra voastră.¹⁰ Veți cădea de sabie, pe munții lui Israel vă voi judeca: și veți cunoaște că Eu [sunt] Domnul.¹¹ Aceasta nu va fi pentru voi căldare, iar voi nu veți fi în ea carne: pe munții lui Israel vă voi judeca,¹² și veți cunoaște că Eu [sunt] Domnul.’»¹³ Și a fost [așa:] pe când proceam eu, Phaltias al lui Banaias a murit și eu am căzut cu fața [la pământ] și am strigat cu glas mare și am spus: „Vai, vai, Doamne, Tu dai pieirii pe cei rămași ai lui Israel.”

¹⁴ Și a fost cuvântul Domnului către mine, zicând:¹⁵ „Fiu al omului, frații tăi și bărbații [aflați] cu tine în robie și toată casa lui Israel a ajuns la

(*vide* 4Rg. 25,18-21); cele întâmplate atunci s-ar interpreta ca o împlinire a acestor cuvinte profetice.

11,10 „pe munții”: TM are „pe teritoriul”: la fel și la v. 11.

11,12 TM adaugă: „în ale Cărui îndreptări nu ați umblat și ale Cărui judecăți nu le-ați împlinit, ci ați făcut după judecățile neamurilor care vă înconjoară”.

11,13 Moartea lui Phaltias al lui Banaias are o puternică încercătură simbolică. Numele *P^llath’yāhū... Bⁿnāyāhū* se pot traduce „YHWH a izbăvit... YHWH a zidit”, ceea ce ar explica reacția profetului: el vede amenințată speranța „celor rămași ai lui Israel” (Block, 1997, vol. I, p. 338).

11,14-21 Secvența 11,14-21 pare să fi fost la origine o profeție independentă (nefacând așadar parte din viziunea templului), menită să dea speranță exilaților. Articulația o reprezintă răspunsul pe care îl primește profetul la strigătul lui de disperare: se produce o suprapunere între exilați și partea poporului ales care urma să fie speranța pentru viitorul lui Israel. Ei sunt cei cărora „rămășițele” din Ierusalim și nou-veniții voiau să le ia locul, înstăpânindu-se pe proprietățile lăsate în urmă: țara fâgăduită și Dumnezeu sunt în mod tradițional văzute ca fiind inseparabile, iar consecința pentru exilați părea a fi pierderea simultană a proprietății și a legăturii cu Dumnezeu (*vide* și 1Rg. 26,19; Os. 9,3); reversul îl reprezintă convingerea celor rămași în Ierusalim că ei sunt moștenitorii țării și instrumentul prin care Dumnezeu va restaura Israelul. Răspunsul divin înregistrat de Iezechiel aici (v. 15) are ca punct central expresia „toată casa lui Israel” (gr. *πᾶς ὁ οἶκος τοῦ Ἰσραὴλ*); acest tip de referire la exilați arată limpede că profetul îi desemnează (în viziunea sa) ca poporul menit să ducă mai departe relația specială cu Dumnezeu. Ei au fost îndepărtați de țara lor, dar nu de Dumnezeu, care a continuat să le fie alături chiar și în locurile îndepărtate unde au ajuns. Înnoirea legământului dintre Dumnezeu și poporul ales se îndreaptă înspre exilați, în vreme ce locuitorii Ierusalimului sunt condamnați pentru nesupunerea lor.

11,15 „bărbații [aflați] cu tine în robie”, *lit.* „bărbații robiei tale”. TM are *’an’sēy ghe’ullāthekā*, *lit.* „bărbații rudeniei tale”: s-a propus însă și lecțiunea *gālūth’kū*, „pribegiei tale” ♦ „a ajuns la sfârșit” (gr. *συντετέλεσται*): TM are „întreag”. ♦ Departe sunteți...”: Țara fâgăduită și prezența lui Dumnezeu erau în mod tradițional văzute ca fiind inseparabile – *vide supra*, nota la 11,14-21.

sfârșit, [ei] cărora cei ce locuiesc în Ierusalim le-au spus: «Departă sunteți de Domnul; nouă ne-a fost dată țara ca moștenire.»¹⁶ De aceea, zi: «Acestea le spune Domnul: 'Îi voi izgoni la neamuri și-i voi risipi pe tot pământul, și le voi fi ca un mic [lăcaș] sfințit în țările în care vor intra.'»¹⁷ De aceea, zi: «Acestea le spune Domnul: 'Și îi voi primi dintre neamuri

11,16 „Îi voi izgoni... îi voi risipi... și le voi fi...”: ușor anacronism al textului grecesc, în care verbele sunt la viitor, dar e vorba de cei aflați *deja* în exil. În TM verbele sunt la perfect. ♦ „[lăcaș] sfințit”: sensul de bază al gr. ἁγίασμα este „sfințire/sfințenie”, „consacrare”; „strugurele consacrării” (Lev. 25,5), „ținutul sfințeniei [Domnului]” (Ps. 77,54) etc., dar termenul desemnează frecvent în LXX lăcașul lui Dumnezeu (Ex. 15,17; 25,8; 1Par. 22,19 etc.), locul prezenței Sale (cf. *Septuaginta* I, Glosar, s.u. „sfințenie” și „a sfinți”). ♦ „le voi fi ca un mic [lăcaș] sfințit”: TM are „întru câtva un sanctuar” (dar conotațiile adverbului sunt intenționat ambigue: el poate fi interpretat și adjectival, „un mic sanctuar”, sau temporal, „sanctuar pentru un răstimp”; în schimb, Targumul referă adverbul la popor, nu la sanctuar: „pentru că ei sunt câțiva [la număr], le voi fi...” – *vide* Block, 1997, vol. I, pp. 341. 349). Deși se vor afla în exil, Dumnezeu va rămâne alături de ei ca odinioară în sanctuarul de la Ierusalim, idee ce poate fi considerată fără precedent în teologia mozaică veterotestamentară, în care templul este semnul vizibil al prezenței și legăturii lui *YHWH* cu poporul ales. Comentatorii moderni au observat că „abstractizarea” lăcașului de cult în persoana lui *YHWH* nu are paralele în VT (însă o analogie interesantă se regăsește în textul neotestamentar al Evangheliei după Ioan 2,19-21: „Iar El [*i.e.* Iisus] vorbea despre templul Trupului Său”). În concepția mozaică, sanctuarul este *un lăcaș* consacrat de prezența și manifestarea divină, „Casa Domnului”. Considerând probabil prea îndrăzneată ideea din textul lui Iezechiel, Targumul parafrazează în acest loc: „Pentru că i-am risipit pe pământ, le-am dat lor sinagogi, [cu puțin] mai prejos decât Templul Meu Sfânt” (cf. Block, 1997, vol. I, p. 349, nota 31), un argument în plus asupra originii sinagogii încă din timpul exilului babilonian.

11,17 Acesta este primul pasaj din cartea lui Iezechiel în care se conturează imaginea reunirii poporului ales după risipirea lui prin lume. Johan Lust analizează în repetate rânduri subiectul (*vide* și nota la 34,13); în articolul „Exile and Diaspora. Gathering from Dispersion in Ezekiel” (1999) urmărește înțelesurile termenilor care înseamnă „exil” și „risipire”. În această carte profetică este de mai multe ori menționată împrăștierea israeliților printre păgâni, fie ca amenințare, fie ca fapt împlinit. Ideea este frecvent urmată de o promisiune de reunire și de intrare în țara făgăduită. Interpretarea uzuală este că Iezechiel se referă la exilul în Babilon și la eliberarea din robia babiloniană; consecința acestei interpretări este echivalarea exilului cu diaspora, sau risipirea printre păgâni, iar eliberarea exilaților aflați în Babilon, cu reunirea finală. Lust analizează această suită de interpretări urmărind relația dintre termenii *golah*, „exil”, și *galut*, „împrăștiere”, termen cărui în greacă îi corespunde într-o oarecare măsură διασπορά, „diseminare”. ♦ „îi voi primi... îi voi strânge...”: TM are „vă voi aduna... vă voi strânge...”.

și-i voi strânge din țările în care i-am risipit și le voi da pământul lui Israel.
 18 Și vor intra acolo și vor ridica de pe el toate spurcăciunile lui și toate nelegiuirile lui. 19 Și le voi da o altă inimă și duh nou voi pune în ei și voi scoate inima de piatră din carnea lor și le voi da o inimă de carne, 20 ca să umble în rânduielile Mele și să păzească îndreptările Mele și să le împlinească. Și Îmi vor fi Mie popor și Eu le voi fi lor Dumnezeu. 21 Iar pentru inima spurcăciunilor lor și a nelegiuirilor lor, după cum umbla inima lor, le-am dat asupra capetelor lor [pedeapsă pe măsura] căilor lor', spune Domnul.»”

22 Și și-au ridicat heruvimii aripile și roțile [erau] lângă ei, iar slava Dumnezeului lui Israel [era] peste ei, deasupra lor; 23 și slava Domnului s-a ridicat din mijlocul cetății și a stat pe muntele care era în fața cetății. 24 Și m-a ridicat [un] duh și m-a adus în țara caldeilor, în robie, în vedenie, în duhul lui Dumnezeu; și m-am ridicat din vedenia pe care o văzusem, 25 și am grăit către [cei din] robie toate cuvintele Domnului, pe care mi le arătase.

12 ¹ Și a fost cuvântul Domnului către mine, zicând: ² „Fiu al omului, tu trăiești în mijlocul nelegiuirilor acestor [oameni], care au ochi să vadă și nu

11,19 „o altă inimă”: TM are „o inimă – una” (= fidelă, neîmpărțită). Cf. Ier. 39,39: „Și le voi da lor o altă cale (o singură cale – TM) și o altă inimă (o singură inimă – TM) ca să se teamă de Mine în toate zilele...”. ♦ „voi pune (în ei)”, *lit.* „voi da”.

11,20 „Și Îmi vor fi Mie popor și Eu le voi fi lor Dumnezeu” – formula legământului.

11,22 Viziunea se încheie cu plecarea slavei lui Dumnezeu (vv. 22-23) și întoarcerea profetului printre exilații din Babilon (vv. 24-25). Ceea ce le relatează profetul oamenilor din jurul său are rostul de a-i încuraja să se concentreze asupra lor înșile, încetând să mai spere în salvarea Ierusalimului, cetate condamnată de Dumnezeu. Exilații suferiseră judecata și pedeapsa divină, dar ei sunt cruțați, rămân cei în care își pune speranța Israel. Speranța poporului ales se împlinește în succesiunea de evenimente simbolizate de judecată, pedeapsă, înnoirea legământului.

11,23 Muntele din fața cetății este Muntele Măslinilor. ♦ *Vide supra*, nota la 1,28.

11,24 „în robie”, *i.e.* „în mijlocul celor robiți” – *vide supra*, nota la 1,1. ♦ „vedenie... vedenia”, gr. ὄρασις: este termenul tehnic folosit în mod consecvent pentru „viziune extatică”. ♦ „m-am ridicat din vedenia”: TM are „s-a ridicat de deasupra mea vedenia”.

11,25 „cuvintele”: gr. λόγοι traduce ebr. *dʿbhārīm*, care înseamnă și „cuvinte”, și, generic, „lucruri”.

12,1 Comentatorii din secolul trecut (*apud* Zimmerli, 1979, p. 267; Gustav Hölscher, *Hesekiel, der Dichter und das Buch*, Töpelmann, Giessen, 1924; G.A. Cooke, *A Critical and Exegetical Commentary of the Book of Ezekiel*, Clarke, Edinburgh, 1936; A. van der

văd și au urechi să audă și nu aud, pentru că este o casă care [Mă] întărită.³ Iar tu, fiu al omului, pregătește-ți boccea de robie ziua, sub privirile lor; și vei fi luat în robie din locul tău într-un alt loc, sub privirile lor, ca să vadă, căci este o casă care [Mă] întărită.⁴ Și să-ți scoți bocceaua ca boccea de robie, ziua, sub ochii lor: iar tu să pornești [la drum] seara, cum pleacă un rob;⁵ sub privirile lor să-ți faci o spărtură în zid și să ieși pe acolo.⁶ Sub privirile lor vei fi luat pe umeri și vei ieși pe ascuns; să-ți acoperi fața și să nu vezi pământul: căci te-am dat pe tine semn pentru casa lui Israel.”⁷ Și am făcut așa în toate, după cum mi-a poruncit, și mi-am scos bocceaua ca boccea de robie, ziua, iar seara mi-am făcut o spărtură în zid și am ieșit pe ascuns: am fost luat pe umeri sub privirile lor.

Born, *Die historische Situation van Ezechiels prophetie*. Bijbels Seminarie, Leuven, 1947; Georg Fohrer, *Die symbolischen Handlungen der Propheten*, Zwingli, Zürich, 1968²) sunt de acord că relatarea acțiunii simbolice din 12,1-16, unde Iezechiel anunță deportarea locuitorilor din Ierusalim, a suferit unele prelucrări, contaminări cu elemente dintr-o altă relatare, despre soarta personală a lui Sedekias la căderea Ierusalimului (4Rg. 25,4-7; Ier. 39,4-7; 52,7-11). Iezechiel a primit misiunea să dezvăluie la lumina zilei evenimentele care urmează să aibă loc, pentru ca și cei ce nu înțeleg cu mintea ce se întâmplă să vadă cu ochii; există însă indicii ale unei prezentări nocturne, corespunzând fugii la vreme de noapte a lui Sedekias. Datarea lui W. Zimmerli (1979, pp. 281-282) plasează secțiunea 12,21-25 în perioada imediat precedentă evenimentelor din 587 î.H., care au confirmat prorocirea.

12,1-15 *Vide supra*, nota la 3,22-27.

12,3 „boccea”, *litt.* „lucruri, bagaje”; gr. σκεῦη desemnează generic orice fel de obiecte, unelte etc.; echivalare sugestivă în Biblia de la 1688: „dichise de robire”. O serie de basoreliefuli asiriene înfățișează prizonieri de război purtând pe umeri astfel de bagaje din care, după o precizare din Talmud (*B. Ned.* 40b-41a), nu trebuia să lipsească un felinar, un vas și o rogojină pentru dormit (*vide* Block, 1997, vol. I, p. 369, nota 37). ♦ „ca să vadă, căci...”: din TM se poate înțelege și „ca să vadă (= să-și dea seama) că...”.

12,5 În Babilon, zidurile caselor erau făcute din cărămizi uscate la soare, putând fi străpunse cu ușurință; pentru utilizarea cărămizilor narse ca material de construcție, *vide supra*, nota la cap. 4. ♦ „să ieși”: TM are „să scoți [bocceaua]”; la fel și la v. 6.

12,6 „vei fi luat pe umeri”: TM are „vei lua [bocceaua] pe umeri”. *Vide infra*, nota la 12,12. ♦ Segmentul 12,3-6 prezintă o separare diferită în versete în ed. Brenton, având ca rezultat un v. 6 mai logic, dar care pare rupt de precedentele („sub privirile lor” rămâne în v. 5). ♦ „pe ascuns”: TM are „pe beznă”; la fel și la vv. 7 și 12. ♦ „semn”: gr. τέρας, semn miraculos (de obicei prevestitor de rău). Ca și la Osea, Isaia și Ieremia, însăși viața profetului este grăitoare pentru lucrarea lui Dumnezeu.

12,7 „mi-am făcut o spărtură”: TM are „mi-am făcut cu mâna o spărtură”. ♦ „am fost luat pe umeri”: TM are „am luat [bocceaua] pe umeri”. La fel și la v. 12, „va lua pe umeri”.

⁸ Și a fost cuvântul Domnului către mine dimineața, zicând: ⁹ „Fiu al omului, nu ți-a spus casa lui Israel, casa care [Mă] întărâtă: «Ce faci?»
¹⁰ Spune-le: «Acestea le spune Stăpânul [meu], Domnul: [Către] cârmuito-
 rul și mai-marele din Ierusalim și toată casa lui Israel, câți sunt în ea, ¹¹ spune
 că Eu făptuiesc semne în [cetate]; cum am făcut, așa se va întâmpla cu ei,

12,8-12 Vv. 8-12 oferă o interpretare a acțiunii profetice. Gesturile pe care le îndeplinește Iezechiel sunt un semn vizibil pentru cei din jurul lui, din care el pot înțelege ce urmează să li se întâmple și mai cu seamă că exilul este actul prin care Dumnezeu îi pedepsește. Destinatarii profeției: cei aflați încă în Ierusalim; ea funcționează însă și ca o rememorare pentru cei deja exilați a faptului că propriul lor exil era urmarea îndepărtării de Dumnezeu.

12,9 „nu ți-a spus”, *litt.* „nu ți-au spus” – acord după sens, ca în ebraică. ♦ Comentarii din ultimele decenii (spre deosebire de predecesorii lor) sunt convingși că aceste acțiuni ale lui Iezechiel nu erau doar enunțate, ci cu adevărat îndeplinite; Moshe Greenberg (1983, p. 122) observă că anticiparea explicită a reacției publicului la acte de acest fel exclude interpretarea lor ca viziuni.

12,10 „Stăpânul [meu], Domnul”, gr. κύριος κύριος, *litt.* „Domn Domn” echivalează ebr. 'Adhōnay YHWH. La fel și la 13,20 etc. ♦ „cârmuito-
 rul”: TM are *nāsī*, „principe”, cu referire mai precisă la rege. ♦ „mai-marele”: *vide supra*, nota 11,1; probabil traducătorul LXX a citit *MŠL* în loc de *MŠ*, „oracol”. ♦ „Cârmuito-
 rul și mai-marele”: aceasta este punctuația lui Rahlfs. Problema este că sunt în nominativ, ceea ce l-a determinat pe Brenton să le socotească apozitii pe lângă „Domnul”. Aceeași problemă există și în TM, unde *hannāsī*, „principele”, apare la început de frază fără nici o prepoziție (*litt.* versetul sună „principele oracolul acesta la Ierusalim și toată casa lui Israel...”). De aceea, unii îl omit la traducere socotindu-l o ditografie (e.g. BJ: „Cet oracle est prononcé à Jérusalem et dans toute la maison d'Israel”), în vreme ce majoritatea traducătorilor îl mută după „oracol” („Acest oracol este pentru principele...”). În schimb, Daniel Block respinge echivalarea ebr. *hammassā* cu „oracol”, termen care nu mai apare în cartea profetului Iezechiel. În context, el interpretează ebr. *massā* ca „sarcină”, „povară”, și pune utilizarea sa în paralel cu o expresie din Ier. 23,33: „Care este povara lui YHWH? Tu ești povara (*hammassā*)”. În consecință, traducerea propusă de Block este: „Principele este această povară [i.e. bocceaua profetului, simbolul exilului] în Ierusalim, împreună cu toată casa lui Israel...”. *Vide* Block, 1997, vol. 1, pp. 363, 373. ♦ „în ea”, *litt.* „în mijlocul lor”.

12,11 „spune că Eu făptuiesc semne”: lecțiunea ediției Rahlfs. TM are „spune: Eu [sunt] semn pentru voi”. Comentarii moderni atât ai textului grecesc, cât și ai celui ebraic consideră însă că aceste cuvinte urmează a fi spuse de Iezechiel despre sine: „spune: «Eu [i.e. Iezechiel] făptuiesc semne / Eu sunt semn»” (NETS, NRSV, Block, *ad loc.*). *Vide supra*, v. 6: „te-am dat pe tine semn pentru casa lui Israel”. ♦ „în [cetate]”, *litt.* „în mijlocul ei”.

vor pleca în pribegie și în robie,¹² iar cârmuitorul din mijlocul lor va fi ridicat pe umeri și va ieși pe ascuns prin zid și-și va săpa o spărtură ca să iasă pe acolo: își va acoperi fața ca să nu fie văzut cu ochiul și nici el nu va vedea pământul.¹³ Și-Mi voi arunca năvodul peste el și-l voi prinde în plasa Mea și-l voi duce la Babilon, în țara caldeilor, dar el n-o va vedea și va muri acolo.¹⁴ Și pe toți din jurul lui, ajutoarele lui, și pe toți cei care-l sprijină îi voi risipi în toate vânturile și voi scoate sabia din teacă în urma lor.¹⁵ Și vor cunoaște că Eu [sunt] Domnul, atunci când îi voi împrăstia între neamuri și-i voi risipi prin țări.¹⁶ Și voi lăsa dintre ei bărbați [puțini] la număr, în urma sabiei și a foametei și a molimei, ca să-și povestească toate fărâdelegile între neamuri, pe unde vor ajunge; și vor cunoaște că Eu [sunt] Domnul.»”

¹⁷ Și a fost cuvântul Domnului către mine, zicând:¹⁸ „Fiu al omului, mănâncă-ți pâinea în durere și bea-ți apa în chin și tulburare.¹⁹ Și zi către

12,12 Vv. 12-15 reprezintă o a doua interpretare a gesturilor profetice îndeplinite de Iezechiel (*vide supra*, nota la 12,8). Aici aluzia se îndreaptă spre regele Sedekias, care a încercat să fugă din Ierusalim la sfârșitul asediului babilonian, dar a fost prins, orbit și dus în robie. Descrierea amintește îndeaproape pasajele 4Rg. 25,4-7 și Ier. 39,4-7. ♦ „și-și va săpa o spărtură ca să iasă”: TM are „va ieși printr-o spărtură pe care o vor săpa”. ♦ „ca să nu fie văzut cu ochiul și nici el nu va vedea”: TM are „ca să nu vadă cu ochiul lui” – aluzie la modul în care Sedekias a fost prins și dus în robie (*cf.* 4Rg. 25,1-7).

12,13 „năvodul”: expresia nu e doar metaforică – termenul se referă și la un mod de a-i prinde și duce pe prizonieri (*cf.* Av. 1,15-17); pe „stela vulturilor” apare un zeu mesopotamian care îi prinde în plasă pe dușmanii regelui. În Biblie, „năvodul” apare ca o armă a lui Dumnezeu numai la Iezechiel (*cf.* și 17,20; 32,3) și în Iov 19,6 TM (*cf.* TOB, nota *ad loc.*).

12,14 „cei care-l sprijină”: TM are „oștirile/trupele lui”. ♦ „și voi scoate sabia din teacă în urma lor”: *cf.* 5,2.12.

12,16 Pentru „voi lăsa dintre ei bărbați [puțini] la număr...”, *vide supra*, nota la 5,3; pentru altă imagine a rămășiței, *vide infra*, nota la 39,28.

12,17 Aici este începutul unui scurt pasaj (17-20) referitor la o viitoare acțiune simbolică a profetului. W. Zimmerli remarcă faptul că în textul masoretic structura metrică de *parallelismus membrorum* poate fi limpede urmărită în porunca divină (v. 18, fără adresare) și în interpretarea ei (vv. 19 și 20). Pasajul a fost sporit prin adăugarea unor formule de adresare, a unei glose explicative și a unei formule de recunoaștere.

12,18 „în durere... în chin și tulburare”: TM are „cu cutremur... cu freamăt și teamă”. P.C. Craigie (*Ezekiel*, Philadelphia, 1983, p. 83, *apud* Lang, 1986) vizualizează scena în care profetul duce cana la gură cu o mână tremurândă, iar apa se varsă mai înainte de a-i ajunge la buze și pâinea se fărâmițează neîndestulătoare; tabloul ar avea rostul de a-i

poporul țării: «Acestea le spune Domnul celor ce locuiesc în Ierusalim, pe pământul lui Israel: 'Își vor mânca pâinile în neîndestulare și-și vor bea apa în prăpădenie, ca să se prăpădească țara cu tot ce e în ea, căci în impietate [trăiesc] toți cei ce locuiesc în ea.²⁰ Și cetățile lor locuite vor fi pustiite și țara va ajunge la prăpăd: și veți cunoaște că Eu [sunt] Domnul.'»

²¹ Și a fost cuvântul Domnului către mine zicând: ²² „Fiu al omului, ce [înseamnă] pentru voi zicala aceasta pe pământul lui Israel, cum zic ei: «Departate [sunt] zilele, vedenia a pierit»? ²³ De aceea să le spui: «Acestea le spune Domnul: 'Voi întoarce zicala aceasta și niciodată să nu mai spună casa lui Israel zicala aceasta'; căci tu le vei zice: 'S-au apropiat zilele și [împlinirea] cuvântului tuturor vedeniilor.' ²⁴ Căci nu va mai fi nici o vedenie mincinoasă și nimeni care să ghicească după plac în mijlocul fiilor

arăta publicului ce asistă la scenă starea înspăimântătoare a locuitorilor Ierusalimului, care s-ar stinge cuprinși de frică la căderea cetății lor. ♦ „și tulburare”: pare să fie o adăugire, probabil o glosă la „în chin” (gr. μετὰ βασάνου καὶ θλίψεως).

12,19 „Domnul”: *vide supra*, nota la 5,5. ♦ „în neîndestulare... în prăpădenie”: TM are „cu neliniște... cu groază”. ♦ „prăpădenie”: gr. ἀφανισμός, *litt.* „distrugere”, „nămicire”. ♦ „ca țara să se...”: în TM conjuncția *l'ma'an* tradusă în greacă prin ὅπως poate indica și cauza, nu numai scopul. ♦ „tot ce e în ea”: gr. πλήρωμα, *litt.* „plinătate”. ♦ „impietate”: gr. ἀσεβεία; verbul σέβω (mai frecvent la forma medie) înseamnă „a aduce cinstea cuvenită”, „a aduce cult”, „a venera” – mai ales divinitatea; de aici derivatele cu α-privativ *ἀσεβής*, „lipsit de evlavie”, „nelegiuit”, ἀσεβεία, „impietate”, „faptă care manifestă refuzul de a venera divinitatea”. ♦ „țara cu tot ce e în ea, căci în impietate [trăiesc] toți cei ce locuiesc în ea”: TM are „țara pentru plinătatea violenței tuturor celor care locuiesc în ea”.

12,21 Dumnezeu i se adresează profetului întrebându-l de rostul unei zicale din țara lui Israel; vv. 18,1-3 atestă faptul că aceasta este o formulă introductivă la o prorocie. De vreme ce nu există motive întemeiate care să plaseze acțiunile lui Iezechiel la Ierusalim, putem accepta fie că informațiile referitoare la spusele celor rămași în țară ajunseseră la el în felul descris în Ier. 29 TM (= 36 în LXX), fie că el se gândea la întreaga istorie a lui Israel și avea în minte disprețul cu care Israel îi tratase întotdeauna pe profeți.

12,22 „zicala”: gr. παραβολή. ♦ „Departate [sunt] zilele, vedenia a pierit”: TM are „Zilele [sunt] îndelungate și fiecare vedenie pierе”.

12,23 „[împlinirea] cuvântului tuturor vedeniilor”, *litt.* „cuvântul a toată vedenia”.

12,24 „care să ghicească după plac”: gr. μαντευόμενος τὰ πρὸς χάριτι, *litt.* „care face divinație după plac”, *i.e.* favorabilă, lingușitoare („flattering divination” – NRSV; cf. Block, 1997, vol. I, p. 390). *Vide infra*, 13,3, „prorocesc după inima lor”. Procedeele divinatorii (*e.g.* hepatoscopia – cf. Iez. 21,26, necromanția – cf. IRg. 28,8, astrologia, rbdomanția – cf. Iez. 21,26 etc.) urmăreau să determine voința și hotărârile divinității. Practicile de acest tip erau strict interzise de legea mozaică (cf. Deut. 18,10-14).

lui Israel,²⁵ pentru că Eu, Domnul, voi rosti cuvintele Mele, voi rosti și voi făptui și nu voi mai zăbovi, căci în zilele voastre – casă care [Mă] întărită – voi rosti cuvânt și voi făptui», spune Domnul.”

²⁶ Și a fost cuvântul Domnului către mine, zicând: ²⁷ „Fiu al omului, iată: casa lui Israel care [Mă] întărită spune mereu: «Vedenia pe care o vede acesta [se va împlini] peste multe zile și pentru vremuri îndepărtate prorocește el.» ²⁸ De aceea spune-le: «Acestea le spune Domnul: ‘Nu vor mai zăbovi nicidecum cuvintele Mele, pe care le voi rosti: voi rosti și voi făptui’, spune Domnul.»”

13 ¹ Și a fost cuvântul Domnului către mine, zicând: ² „Fiu al omului, prorocește împotriva prorocilor lui Israel, prorocește și spune-le: «Ascultați

12,26 Aici începe un scurt pasaj (vv. 26-28) care nu poate fi privit ca o repetiție redacțională a vv. 21-25 și nici ca un *appendix*. W. Zimmerli îl interpretează ca o prorocire independentă, care introduce, printr-un citat, un element diferit din punct de vedere tematic. W. Zimmerli (1979, p. 283) plasează vv. 26-28 înainte de începerea asedierii Ierusalimului, în 589 î.H. ♦ Johan Lust („Major Divergences between LXX and MT in Ezekiel”, 2004, pp. 203-204) analizează segmentul 12,26-28 din perspectiva diferențelor cantitative de text dintre Septuaginta și modelul ebraic. El consideră pasajul ca o inserție, sprijinindu-se pe absența lui din Papirusul 967. Adăugirea putea reprezenta răspunsul la obiecțiile privind acceptarea cărții lui Iezechiel, cu viziunile ei în notă apocaliptică.

12,27 „spune mereu”, *litt.* „spunând spune”.

13 Capitolul 13 în TM prezintă un text profund afectat de transmiterea scrisă. ♦ Graham Davies (1994) preia ideea unui „comentariu arheologic”, după cum mărturisește, de la Philip King și cercetează din acest punct de vedere datele oferite de Iez. 13. Capitolul are un conținut care nu ridică probleme complexe din punctul de vedere al structurii și al temelor majore. Prezența unei formule introductive în interiorul capitolului îl desparte fără echivoc în două segmente distincte: vv. 2-16 sunt împotriva profeților lui Israel, iar vv. 17-23 sunt împotriva unor femei care profetesc. Examineate îndeaproape, cele două segmente arată că au fost concepute într-un mod asemănător. Ambele prezintă în structura lor expresii recurente la Iezechiel, care servesc la marcarea unor subdiviziuni. Ambele încep cu o adresare către profet și o indicare a celor pentru care trebuie să rostească profeția (vv. 2 și 17). Urmează o acuzație, o identificare preliminară a celor cărora li se adresează (vv. 3-7 și 18-19), o formulă de mesager și un strigăt de lamentație. În interiorul vestirilor de judecată sunt de remarcat două trăsături de formulare: acuzațiile sunt reluate (așa cum se mai întâmplă și în alte pasaje), iar anunțurile în sine implică o dezvoltare în două etape, foarte asemănătoare în cele două segmente ale capitolului. Ele încep cu o declarație a plasării lui Dumnezeu „împotriva” celor cărora li se adresează profeția, conțin anunțarea intervenției divine directe (vv. 9 și 20-21) și

cuvântul Domnului.³ Acestea le spune Domnul: 'Vai de cei care prorocesc după inima lor și care nu văd defel.'⁴ Prorocii tăi, Israele, [sunt] ca vulpile în pustiuri:⁵ n-au stat pe loc tare și au adunat turme împotriva casei lui

formula de recunoaștere. Această dezvoltare este urmată de o elaborare a acuzațiilor precedente, introduse printr-o construcție causală („pentru că”) și o nouă vestire a judecății, care se concentrează de data aceasta pe soarta celor vizați (vv. 14 și 23). Graham Davies pornește de la presupunerea că această dezvoltare în două etape poate fi indiciul că fiecare segment al capitolului are în spate o istorie literară complexă. Indiferent de istoria precedentă a materialului, capitolul are – în forma sa actuală – o structură bine definită de „diptic”. Legăturile dintre cele două segmente țin de paralelismul structurii și al vocabularului; ele trec dincolo de deosebirea de temă dintre cele două segmente. Vv. 2-16 cuprind tema comună a profeției clasice, recurentă cu precădere la Ieremia, și anume confruntarea dintre profeția pedepsei și profeții care vestesc un final fericit, indiferent de comportarea contemporanilor. Critica lui Iezechiel (reluată în vv. 22,28-30) ține atât de negarea autenticității acestor profeți ai salvării, cât și de eșecul lor în îndrumarea contemporanilor, astfel încât i-au lipsit de apărare împotriva dreptei judecăți a lui Dumnezeu. Pe de altă parte, femeile împotriva cărora profețește Iezechiel în vv. 17-23 sunt implicate nu în adresarea către întregul popor, ci către persoane individuale. ♦ Origen se referă la cap. 13 în două omilii: Omilia III (dedicată versetelor 13,1-17-22 și 14,1-8) și Omilia II, care comentează secvența omogenă 13,1-19. Omilia III se concentrează, în prima sa parte, asupra expresiei *obfirma faciem tuam*, pe care i-a adresat-o Dumnezeu lui Iezechiel, *Sermo Dei*. Omilia II a lui Origen începe cu afirmația că nu există specie de păcătoși asupra căreia Scriptura să păstreze tăcerea (lat. *nullam speciem peccatorum Scriptura reticet, de qua non doceat legentes*). Vide Notele complementare la Iezechiel.

13,1 Versetele 13,1-23 sunt identificate ca o secvență de sine stătătoare, delimitată prin formula introductivă și, la v. 14,1, printr-un element introductiv de narație comparabil. W. Zimmerli (1979, p. 298) lasă deschisă chestiunea datării secvenței, eventual înainte de căderea Ierusalimului (dar precizarea din v. 9, „în țara lui Israel nu vor intra”, pare a se referi la profeții din exil și nu la cei din Ierusalim).

13,2 „procoțește... procoțește și spune-le”: în grecește, primul verb este la imperativ, iar următoarele două la viitor cu valoare de imperativ. ♦ După „spune-le”, TM are în plus „celor care prorocesc după inima (= mintea) lor”.

13,3 „cei care prorocesc după inima lor”: TM are „prorocii nechibzuiți care își urmează duhul lor”.

13,4 „vulpile în pustiuri”: TM are „vulpile/șacalii între ruine”. Pasajul este interpretat ca un posibil indiciu al plasării în vremea când Iuda era în ruine, i.e. după 586 î.H. Termenul ebraic *šū'āl* înseamnă „vulpe”, dar și „șacal”; asocierea cu „ruinele” e mai potrivită însă pentru „șacali” (Block, 1997, vol. I, p. 401, nota 51).

13,5 În TM versetul este complet diferit: „Nu v-ați suit la spărturi ca să construiți zid pentru casa lui Israel, așa încât să stea în picioare în luptă în ziua Domnului”, conținând

Israel, nu s-au ridicat cei care spun: 'În ziua Domnului'; ⁶ au văzut [vedenii] mincinoase, au ghicit deșertăciuni cei care spun: 'Domnul spune', și Domnul nu-i trimisese, și au început să ridice cuvânt. ⁷ N-ați văzut vedenie mincinoasă și n-ați rostit oracole deșarte?» ⁸ De aceea, zi: «Acestea le spune Domnul: 'Pentru că vă [sunt] mincinoase cuvintele și deșarte oracolele, de aceea, iată: Eu [sunt] împotriva voastră', spune Domnul.» ⁹ Și-Mi voi întinde

imaginea zidului ce trebuie construit pentru casa lui Israel: secvența este coerentă cu referirea la „ruine” în versetul precedent. Tabloul în ansamblul său este dominat de apărătorii care ar trebui să se grăbească să repare zidul stricat, punând pietrele la loc (zidul de apărare al cetății era făcut din pietre fără mortar, iar stricăciunile erau frecvente și impuneau o refacere periodică). ♦ Articolul lui Graham Davies (*vide supra*, nota 13) se concentrează asupra unor exemple de mărturii arheologice care pot elucida elemente de *realia* incluse în cap. 13. Ca și alți autori biblici, Iezechiel era conștient de forța pe care o aveau imaginile familiare în dezvoltarea, prin comparație, a sensului adevărat al unei situații. Imaginea din vv. 4-5 (diferită în TM față de cea a Septuagintei) este una familiară: ziduri în ruine, printre care se zăresc animale sălbatice. Termenul ebraic folosit pentru a indica zidul nu este cel uzual (*hōmāh*, ca în 26,4 *e a.*), ci mai puțin obișnuitul *gādhēr*, împreună cu verbul înrudit, cu înțelesul de „a repara”. Cuvântul *gādhēr* acoperă un set cuprinzător de înțelesuri: zidul care înconjoară via pentru a ține departe animalele (*e.g.* Is. 5,5; Ps. 80,13; Num. 22,24), zidul care blochează un drum (Os. 2,8; verbul e atestat în Iov. 19,8; Plâng. 3,9), zidul cetății (Mich. 7,11). Referirea la acțiunea de luptă poate sugera că Iezechiel avea în minte imaginea unui zid defensiv, de cetate: tocmai de aceea spărturile din el au nevoie grabnic să fie reparate. Există mărturii arheologice ale unor astfel de reparații la ziduri. Materialul din care erau făcute zidurile (cărămizi, cel mai adesea de grosime medie) favoriza stricăciunile și impunea repetate lucrări de întreținere.

13,6 „au văzut... au ghicit”, *lit.* „văzând... ghicind”. ♦ „și au început să ridice cuvânt”: TM are „și așteaptă să le fie întărit cuvântul”.

13,7 „oracole”: *gr.* μαντείας, *lit.* „divinații”, *vide supra*, nota la 12,24. ♦ În TM versetul continuă: „voi care spuneți «Cuvântul lui YHWH», iar Eu nu am grăit”.

13,9 În cartea lui Iezechiel, mâna așezată „asupra” indică de obicei o viziune extatică (*vide* 1,3: ἐγένετο ἐπ' ἐμέ χερσ κυρίου); în v. 13,9 gestul este însă de amenințare la adresa profeților mincinoși: ἐκτενώ τὴν χεῖρά μου ἐπὶ τοὺς προφῆτας. ♦ „îndrumarea”: *gr.* παιδεία, *lit.* „educație”, „instruire”. TM are „sfat, consiliu” (NRSV: „in the council of my people”). Traducătorul în greacă subliniază faptul că apartenența la comunitatea poporului lui Israel are la bază ascultarea de poruncile și rânduielele lui YHWH, „educarea/instruirea” divină. Cel exclus din „instruirea” divină nu mai este în comuniune nici cu YHWH, nici cu poporul ales (Block, 1997, vol. I, p. 404). ♦ „în cartea”, *lit.* „în scrierea”, *gr.* ἐν γραφῆ. Termenul ebraic folosit (*k'thābh*) înseamnă pur și simplu scriere și este folosit în relație cu diferite tipuri de documente. Graham Davies deduce din această formulare existența, în vremea lui Iezechiel, a unei liste cu membrii comunității

mâna împotriva prorocilor care au văzut [vedenii] mincinoase și au glăsuit deșertăciuni; în îndrumarea poporului meu nu vor avea loc și nici în cartea casei lui Israel nu vor fi scriși și în țara lui Israel nu vor intra. Și vor cunoaște că Eu [sunt] Domnul.¹⁰ Pentru că ei Mi-au dus poporul în rătăcire, spunând: «Pace, pace», și nu era pace; și acesta înalță zid și ei îl spoiesc – de se va prăbuși.¹¹ Spune-le celor care spoiesc: «Va cădea» și va fi potop de ploaie și voi trimite pietre ca din praștie peste îmbinările lui și vor cădea; și [voi trimite] vânt năprasnic și se va frânge.¹² Și iată: a căzut zidul și oare nu vă vor întreba: «Unde este tencuiala voastră, cu care ați tencuit?»¹³ De aceea, acestea le spune Domnul: «Și voi revărsa suflare năprasnică și mânie și va fi potop de ploaie în urgia Mea și pietre ca din praștie voi aduce întru mânia [Mea], spre nimicire.¹⁴ Și voi surpa zidul pe care l-ați tencuit și va cădea. Și-l voi pune la pământ și i se vor dezgoli temeliele – și va cădea și

israelite. Pasajul cel mai apropiat de cel de față este o referire la lista celor care s-au întors din exil, care apare în 2Ezd. 2,59-63: aici sunt menționați membrii a trei familii preoțești, despre care se spune că au fost căutați în registre, dar nu erau trecuți acolo. Listele de tipul acesta, atestate arheologic, erau făcute pe principiul unităților economice, indicându-se ocupația capului de familie; erau luați în calcul toți membrii familiei, dar apăreau cu numele doar cei de parte bărbătească.

13,10 „spoiesc”, gr. ἀλειφουσιν: verbul grecesc înseamnă *litt.* „a unge”. TM are „spoiesc cu var”, dar termenul ebraic pentru „var” (*tāphēl*) desemnează mai degrabă o substanță lipsită de consistență, de trăinicie. Targumul parafrazează: „lut simplu, neamestecat cu paie”; la fel în Vulgata. Unii comentatori moderni au văzut în această expresie o metaforă a ipocriziei, dar și a zădărnicii. Oracolele despre pace ale prorocilor mincinoși nu fac decât să ascundă („să spoiască”) deficiențele fundamentale ale societății („zidul”) și să încurajeze iluzia unei bunăstări viitoare (Block, 1997, vol. I, p. 407).

♦ „de se va prăbuși”, gr. εἰ πρῶς εἴται: TM are „cu var”. Probabil traducătorul LXX a interpretat ebr. *tāphēl*, „var”, ca derivat de la verbul *nāphal*, „a cădea”. ♦ După Graham Davies (*vide supra*), imaginea metaforică a tencuirii zidului, din vv. 10-16, conține o serie de diferențe față de v. 5 TM. De data aceasta e vorba de construirea unui zid (și nu de neglijarea reparării acestuia); cei care o duc la îndeplinire nu sunt însă profeți, ci oameni obșnuiți. Profeții (mincinoși) sunt muștrați pentru ceea ce fac – „spoirea” zidului – altfel spus, acoperirea deficiențelor sale; zidul nu mai este unul de apărare a cetății, ci mai degrabă zidul unei clădiri: acesta este sensul obișnuit al termenului ebr. *qīr*, folosit în vv. 12, 14 și 15.

13,11 „potop de ploaie”, *litt.* „ploaie potopind”. ♦ „voi trimite”, *litt.* „voi da”. ♦ „pietre ca din praștie”: gr. λίθοι πετροβόλοι sunt pietrele azvârlite cu praștia sau catapulta. ♦ „vânt năprasnic”, *litt.* „suflare/duh (πνεῦμα) care se înalță”. ♦ După „potop de ploaie”, TM are „și voi, pietre de grindină, veți cădea și vânt de furtună se va isca”.

13,14 „în ocară”, *litt.* „în reproșuri”, „în muștrări”. TM are „în mijlocul lui”.

veți sfârși în ocară. Și veți cunoaște că Eu [sunt] Domnul.»¹⁵ Și-Mi voi împlini mânia asupra zidului și asupra celor ce-l tencuiesc; și va cădea. Și v-am spus: «Nu [mai] este zidul și nici cei care-l tencuiesc,¹⁶ prorocii lui Israel care prorocesc asupra Ierusalimului și cei care văd pentru el pace – și pace nu este», spune Domnul.

¹⁷ Iar tu, fiu al omului, ațintește-ți fața împotriva fiicelor poporului tău, care prorocesc după inima lor, și procește împotriva lor.¹⁸ Și zi: «Acestea le spune Domnul: `Vai de cele care cos pernițe pe fiecare încheietură de mână și fac năframe [de pus] pe orice cap pentru orice vârstă, ca să strâmbे sufletele; sufletele poporului Meu au fost strâmbate și [cele care prorocesc] și-au câștigat suflete.¹⁹ Și M-au întinat dinaintea poporului Meu pentru un

13,17-23 Ultima parte a cap. 13 reia într-o oarecare măsură, formal, desfășurarea de subiecte din prima parte. Cele două secvențe referitoare la profetii mincinoși (vv. 1-9 și 10-16) au paralele în cele două secvențe îndreptate împotriva femeilor care profetesc (vv. 17-21 și 22-23). ♦ O parte din Omilia III a lui Origen explică pericopa 13,17-22. *Vide* Notele complementare.

13,17 „ațintește-ți” – *vide supra*, nota la 6,2.

13,18 „pernițe”: TM are „panglici”. ♦ „năframe [de pus] pe orice cap pentru orice vârstă”: TM are „văluri pe capul [celor] de orice statură”. ♦ „să strâmbе”, *litt.*, „să sucească”, „să îndrepte în altă direcție”, cu sensul metaforic „să pervertească”. ♦ „[cele care prorocesc] și-au câștigat suflete”: text dificil, atât în LXX, cât și în TM. Gr. ψυχή („suflet”) traduce ebr. *nepheš*, care înseamnă „ființă vie, viață, suflet, persoană”. Verbul περιποιέω la diateza medie înseamnă „a dobândi” sau „a câștiga (pentru sine)”. În LXX, este folosit frecvent atât cu sensul de „a câștiga ceva pentru sine” (e.g. Gen. 31,18; 36,6), cât și cu sensul de „a cruța” sau „a(-și) salva viața” (e.g. Gen. 12,12; Ex. 1,16; 22,17 etc.), încât propoziția în greacă poate fi citită: „[cele care prorocesc] au câștigat/cruțat sufletele [victimelor lor]” sau „[cele care prorocesc] și-au câștigat/cruțat sufletele [lor]”. NETS: „they maintain their own souls”. TM are *litt.* „spre a vâna suflete/vieți: vânați sufletele/viețile celor din poporul Meu și vă veți păstra suflete/vieți” (ceea ce ar putea însemna că vor să-și păstreze propriile suflete/vieți sau că vor să le păstreze pe unele pentru ele însele). ♦ Ultima parte a cap. 13 aduce în prim-plan practici magice ale căror detalii ne rămân necunoscute (vv. 18-21); textul ebraic este marcat de două cuvinte-cheie, care apar numai în acest pasaj: *k'sāthōth* și *mis'pāhōth*; cel dintâi numește ceva ce se coase la brațe, iar al doilea indică un obiect care se pune pe cap. Și unele, și altele urmează să fie smulse. Cercetările arheologice moderne (îmbinate cu observații lingvistice asupra unor spații învecinate) au adus ceva mai multă lumină în identificarea acestor obiecte. Pentru *k'sāthōth*, articolul lui G. Davies presupune identificarea cu niște fire răsucite în jurul brațelor; *mis'pāhōth* ar fi, pe baza mărturiei unor texte magice descoperite în Babilon, obiecte magice care aveau rostul de a „lega” și a „dezlega”, fiind folosite în vrăji ofensive sau defensive. Acest sens pare să fie coerent cu pasajul din Iezechiel.

13,19 În TM este o adresare la persoana a II-a plural.

pumn de orz și pentru dumițați de pâine, ca să ucidă suflete care nu trebuia să moară și să câștige suflete care nu trebuia să trăiască, atunci când voi roștiți [prorociri] unui popor ce dă ascultare unor rostiri deșarte.’²⁰ De aceea, acestea le spune Stăpânul [meu], Domnul: ‘Iată: Eu [sunt] împotriva pernițelor voastre cu care legați voi sufletele, și le voi smulge de pe brațele voastre și voi slobozi sufletele, sufletele lor pe care voi le-ați stricat spre împrăștiere.’²¹ Și vă voi smulge năframele și-Mi voi izbăvi poporul din mâna voastră și [ei] nu vor mai fi niciodată în mâinile voastre legați la un loc; și veți cunoaște că Eu [sunt] Domnul.’²² Pentru că ați strâmbat pe nedrept inima celui drept, și Eu nu l-am strâmbat, și ați întărit brațele nelegiuitului, ca să nu se întoarcă nicidecum de la calea sa cea rea și să trăiască,²³ de aceea nu veți mai vedea [vedenii] mincinoase și nu veți mai rosti oracole: și Îmi voi izbăvi poporul din mâna voastră. Și veți cunoaște că Eu [sunt] Domnul.’»”

14¹ Și au venit la mine [câțiva] bărbați dintre bătrânii lui Israel și au șezut dinaintea mea.² Și a fost cuvântul Domnului către mine, zicând:³ „Fiu

13,21 „legați la un loc”: gr. εἰς συστροφήν, *lit.* „spre adunare”. Este din aceeași familie cu verbul συστρέφω pe care, în v. 20, l-am tradus cu „legați” și care înseamnă *lit.* „a răsuci” sau „a lega un sul”, dar care este larg folosit cu sensul figurat de „a aduna laolaltă” (*cf.* LSJ, *s.u.*).

13,22 „ați strâmbat pe nedrept”: TM are „ați descurajat cu înșelăciune”. ♦ „Eu nu l-am strâmbat”: TM are „Eu nu l-am îndurerat”. ♦ „ați întărit”. *lit.* „spre a întări”, care reproduce întocmai construcția din ebraică.

14,1 „dinaintea mea”. *lit.* „înaintea feței mele”. ♦ Sosirea la profet a bătrânilor lui Israel este prilejul ca Iezechiel să vorbească despre starea religiei la poporul aflat în exil. Exilații se aflau acum printre babilonienii victorioși, ai căror zei puteau fi socotiți mai puternici decât Dumnezeu, de vreme ce le asiguraseră supremația; Dumnezeu rămânea divinitatea la care se închina un popor înfrânt, dus în robie, departe de patria promisă. V. 3 este o referire clară la exilații care cedaseră influențelor religioase ale babilonienilor. Vizita bătrânilor la Iezechiel mai are o componentă importantă, de principiu: generează întrebarea dacă se cuvine ca Dumnezeu să dea răspuns unor asemenea întrebări. Desfășurarea pare să sugereze că Dumnezeu nu are de ce să le dea răspunsul cerut, dar o va face totuși. ♦ Pericopa 14,1-8 este explicată în ultima parte a Omiliei III a lui Origen; *vide* Notele complementare la Iezechiel.

14,3 „cugetările”, gr. διανοήματα: TM are „idolii”. Probabil că traducătorul LXX a citit *LYLH*, față de TM *GLWLY*, „idoli” (*cf.* LEH *s.u.*). La fel și la 14,4,7. ♦ „pedeapsa pentru fărâdelegile lor”: TM are „piatră de poticnire pentru păcatul lor”; la fel și la v. 4. ♦ „le voi răspunde”: gr. ἀποκρινόμενος ἀποκριθῶ, *lit.* „să le răspund răspunzând” – semitism cu valoare intensivă.

al omului, bărbații aceștia și-au așezat cugetările în inimile lor și și-au pus în față pedeapsa pentru fărâdelegile lor; oare le voi răspunde? ⁴ De aceea grăiește cu ei și spune-le: «Acestea le spune Domnul: 'Orice om din casa lui Israel care-și va așeza cugetările în inima sa și-și va rândui în față pedeapsa pentru nelegiuirea sa și va merge la un proroc – Eu, Domnul, îi voi răspunde după cele în care e prinsă cugetarea lui, ⁵ încât va abate casa lui Israel, după inimile lor, care s-au înstrăinat de Mine în gândurile lor.'»

⁶ De aceea, zi-i casei lui Israel: «Acestea le spune Stăpânul [meu], Domnul: 'Îndreptați-vă și întoarceți-vă de la năravurile voastre și de la toate impietățile voastre și îndreptați-vă fețele. ⁷ Căci orice om din casa lui Israel și dintre străinii care s-au așezat în Israel care se va înstrăina de Mine și-și va pune gândurile sale în inimă și-și va rândui în față pedeapsa pentru nelegiuirea sa și va merge la un proroc ca să-l întrebe întru Mine – Eu, Domnul, îi voi răspunde după cele în care este prins el. ⁸ Și-Mi voi aținti fața împotriva aceluia om și-l voi așeza spre pustiu și prăpăd și-l voi smulge

14,4 „Orice om”: gr. ἄνθρωπος ἄνθρωπος, *lit.* „un om, un om” (la fel în 14.7, *vide nota*) – semitism. ♦ „după cele în care e prinsă cugetarea lui”: TM are „după mulțimea idolilor lui”. ♦ Structura răspunsului pe care Dumnezeu îl transmite bătrânilor (*vide supra*, nota la 14,1) amintește de legea sacră, *vide Lev. cap. 17-26* (cu precădere 17,20-12; 20,2-5).

14,5 TM are „ca să-i prind de inimă pe [cei din] casa lui Israel, care s-au înstrăinat de Mine cu toți idolii lor”. În vreme ce din LXX pare a rezulta o pedeapsă definitivă, din TM reiese limpede că scopul amenințării a fost în ultimă instanță o chemare la convertire, așa cum se explicitează în versetul următor.

14,6 „năravurile... impietățile”: TM are „idolii... urăciunile”.

14,7 „străinii care s-au așezat”: gr. τῶν προσηλῦτων τῶν προσελτευόντων. ♦ „gândurile”: TM are „idolii”. ♦ „Eu, Domnul... prins”: TM are „Eu, YHWH, îi voi răspunde Eu însumi”. Dumnezeu refuză să le răspundă prin profet; o va face direct, pedepsindu-i. ♦ „orice om”: gr. ἄνθρωπος ἄνθρωπος, *lit.* „om om” – semitism. Acesta este reprodus ca atare și în traducerea latinească atestată de textul omiliei lui Origen așa cum a ajuns la noi: *propter quod homo homo de domo Istrahel (sic) et de proselytis qui adueniunt in Istrahel, quicumque abalienatus fuerit*, „pentru că omul-om din casa lui Israel și prozelizii care vin în Israel, oricine se va fi înstrăinat...”. Comentariul lui Origen arată că se poate întâmpla ca omul-om, care a fost creat ca om-om sau a devenit om-om prin felul în care a progresat el însuși, să se îndepărteze de Domnul, tot așa cum se poate îndepărta și un om drept (*iustus*, *vide lez. 3,20*); dacă un astfel de om își pune gândurile în inima sa și pedeapsa pentru păcatele sale și-o pune dinaintea ochilor și vine la profet ca să-l întrebe despre Domnul, atunci chiar Domnul îi va răspunde, îndreptându-și fața asupra lui.

14,8 „pustiu și prăpăd”: TM are „semn și [de] poveste”.

din mijlocul poporului Meu. Și veți cunoaște că Eu [sunt] Domnul.⁹ Iar dacă prorocul se lasă dus în rătăcire și grăiește, Eu, Domnul, l-am dus pe prorocul acela în rătăcire și-Mi voi întinde mâna împotriva lui și-l voi nimici din mijlocul poporului Meu, Israel.¹⁰ Și-și vor purta fărâdelegea; după strâmbătatea celui ce întreabă, și după strâmbătatea [sa], la fel îi va fi și prorocului,¹¹ ca să nu mai rătăcească de la Mine casa lui Israel și să nu se mai pângărească în toate abaterile lor; și Îmi vor fi Mie popor și Eu le voi fi lor Dumnezeu», spune Domnul.¹²

¹² Și a fost cuvântul Domnului către mine, zicând:¹³ „Fiu al omului, dacă o țară păcătuiește împotriva Mea săvârșind vreo abatere, atunci Îmi voi întinde mâna împotriva ei și-i voi spulbera sprijinul de pâine și voi trimite asupra ei foamete și voi smulge din ea om și dobitoc.¹⁴ Și dacă ar fi cei trei

14,9 „Eu, Domnul. l-am dus pe prorocul acela în rătăcire”: în concepția lui Iezechiel, Dumnezeu se folosește de făpta ticăloasă a profetului ce se lasă amăgit spre a-l pedepsi. ♦ Vv. 9-10 reprezintă o posibilă adăugire, al cărei rost este punerea în gardă împotriva profetilor mincinoși (vide și Deut. 13,1-5); pasajul îi atribuie lui Dumnezeu intenția de a-și pune la încercare poporul, punându-l în situația de a alege între semnele false și credința adevărată.

14,12 Aici plasează W. Zimmerli (1979) granița dintre două scurte secvențe, diferite în timp: 14,1-11 și 14,12-23. Spre deosebire de prima jumătate, vv. 12-23 conțin o adresare divină lipsită de orice poruncă explicită de a proroci. Datările pe care le propune (vol. I, pp. 306 și 313) sunt: pentru 1-11 fie înainte, fie după 587 î.H.; pentru 12-23, cu siguranță înainte de 587 î.H. (W. Zimmerli respinge interpretarea pasajului ca profeție simulată).

♦ Dacă, într-o perioadă mai veche, se manifestă cu precădere o mentalitate corporatistă, în care individul e privit mai ales ca membru al colectivității, motiv pentru care consecința faptelor bune sau rele ale fiecăruia se răsfrânge în mod firesc asupra tuturor (e.g. Gen. 18,22-32; Ex. 20,5; Lev. 26,39; 2Rg. 24), profeții, începând cu Ieremia (vide Ier. 31,29-30), se concentrează asupra responsabilității individuale și a caracterului non-transferabil al meritelor de la o generație la alta: cf. și Iez. 18 și 33,10-20 (vide e.g. Begg, 1986, p. 341).

14,12-23 Profeția lui Iezechiel este asemănătoare cu cea a lui Ieremia: sunt indicate succesiv patru pedepse (foametea, fiarele sălbatice, sabia și molima), numai că la Iezechiel ordinea este diferită și apar fiarele sălbatice în locul robiei indicate de Ieremia; ambele profeții includ personaje exemplare – Moise și Samuel la Ieremia, Noe, Daniel și Iov la Iezechiel. ♦ Omilia IV a lui Origen este construită pe pericopa finală a capitolului 14 (12-23); vide Notele complementare.

14,13 „săvârșind vreo abatere”: gr. *παρὰ πρὸς ἐν πρὸς ἄπτομα*, *lit.* „a cădea pe alături în cădere pe alături” – semitism. ♦ „voi spulbera sprijinul de pâine”: vide 4,16. ♦ Origen explică în Omilia V pericopa 14,13-21, vide Notele complementare.

14,14 „Daniel”: gr. *Δανιήλ* (vide și 28,3). TM atestă o grafie distinctă, *DN'Ēl* (*Dan'ēl*), care apare numai în cele două pasaje din cartea lui Iezechiel și care sugerează că s-ar

bărbați în mijlocul ei, Noe și Daniel și Iov, ei întru dreptatea lor ar fi mântuiți”, spune Domnul.¹⁵ „Și, dacă voi aduce asupra țării sălbăticiuni rele și o voi pedepsi și va fi spre pieire și nu va fi [nimeni] să străbată prin fața sălbăticiunilor,¹⁶ și acești trei bărbați ar fi în mijlocul ei, viu sunt Eu, – spune Domnul –, nici fiii, nici fiicele nu se vor mântui, ci doar aceia singuri vor fi mântuiți, iar țara va fi spre pieire.¹⁷ Ori sabie de voi aduce asupra țării aceleia și voi spune: «Să treacă sabia peste țară» și voi smulge din ea om și dobitoc,¹⁸ iar acești trei bărbați [ar fi] în mijlocul ei, viu sunt Eu, – spune Domnul –, ei nu[-i] vor izbăvi nici pe fii și nici pe fiice, [ci] ei singuri vor fi mântuiți.¹⁹ Ori molimă de-aș trimite asupra țării aceleia și Mi-aș revărsa mânia asupra ei în sânge, nimicind din ea om și dobitoc,²⁰ iar Noe și Daniel și Iov [ar fi] în mijlocul ei, viu sunt Eu, – spune Domnul –, nu [le] vor fi cruțați fii și nici fiice. [ci numai] ei, întru dreptatea lor, își vor izbăvi sufletele.”

²¹ Acestea le spune Domnul: „Dacă-Mi voi trimite asupra Ierusalimului cele patru pedepse cumplite – sabie și foamete și sălbăticiuni rele și molimă – ca să nimicesc din el om și dobitoc,²² și, iată: au fost lăsați în [cetate] cei din ea care au fost mântuiți, care [își] scot din ea fiii și fiicele; iată: ei pornesc spre voi și voi veți vedea căile lor și gândurile lor și vă veți căi pentru relele pe care le-am adus asupra Ierusalimului, toate relele pe care le-am adus

referi la o persoană diferită de cea din cartea lui Daniel (*DNY'L*); Charles R. Biggs (1996, p. 44) presupune că acest *Danel* (Iez. 14,14 și 28,3) ar fi mai degrabă un fenician, tatăl lui Aqhat, care era descris într-un poem ugaritic ca un conducător înțelept și drept, care se îngrijea să li se facă dreptate văduvelor și orfanilor. Menționarea lui în legătură cu mai-marele Tyrlui (28,1-3) ar fi un argument în favoarea conexiunii cu tradiția feniciană. ♦ „dreptatea”: „drept”, în Biblie, este cel care împlinește legea/voința lui Dumnezeu. ♦ *Vide infra*, nota la pericopa 40,9-12 (Omilia II,4 a lui Grigore cel Mare). Grigore cel Mare interpretează figura lui Noe ca simbol al predicatorului (*praedicans*), pentru că el a dus arca pe ape, fiind omul ce avea misiunea de a conduce; Daniel, aflându-se la curtea regală, s-a dedicat unei vieți de înfrânare, fiind așadar întruchiparea unui *continens*; Iov, la rândul său, ducând o viață de bărbat însurat, s-a îngrijit de bunul mers al casei sale și i-a fost pe plac Domnului, simbolizând categoria soților fideli (*bonorum coniugum ordo*).

14,15 În TM: „Dacă trimit vietăți rele în țară pentru a o lăsa fără copii și să ajungă pustietate, fără să o mai străbată cineva din pricina vietăților”.

14,19 „molimă”, *lit.* „moarte”, *vide* nota la 5,12.

14,22 „cei din ea care au fost mântuiți”: TM are „o rămășiță” – pentru tema rămășiței. *vide* 5.3. ♦ „vă veți căi”: TM are „veți fi mângâiați”.

asupra lui; ²³ și ei vă vor mângâia pentru că veți vedea căile lor și gândurile lor și veți cunoaște că nu în zadar am făcut toate câte le-am făcut în [Ierusalim]”, spune Domnul.

15¹ Și a fost cuvântul Domnului către mine, zicând:

² „Fiu al omului, ce este lemnul viței

15,1 W. Zimmerli (1979, p. 319) plasează secvența 15,1-8 în perioada precedentă anului 587 î.H. Consideră că pasajul este o pildă obișnuită, care prezintă o unică particularitate: în locul succesiunii expunere-sentință, aici succesiunea este de tipul imagine-semnificat. ♦ Numeroase profeții (vide Nihan, 2004, pp. 359-378) sunt prezentate sub forma unor alegorii mai mult sau mai puțin dezvoltate unde limbajul metaforic împrumută cel mai adesea termeni din regnul animal sau vegetal. Unele dintre aceste alegorii se regăsesc în genuri literare specifice, în general puțin atestate în literatura profetică: enigme (*hīdhāh*, cf. 17,2), parabole (*māšāl*, 17,2; 24,3; vezi și 21,5), precum și plângerile funerare (bocețele) (*qīnāh*, 19,1.14; 26,17; 27,2.32; 28,12; 32,2). Mai multe prorociri își găsesc de asemenea loc în contextul disputelor împotriva unor credințe populare. Acest motiv ocupă de altfel o poziție importantă în cartea lui Iezechiel. Profeția divină începe întotdeauna citând o vorbă din popor, apoi dezvoltă o învățătură (cu rol inițiativ) care reia și corijează sistematic această vorbă (11,2-12.14-21; 12,21-25.26-28; 18,1-4.19-20.25-32; 20,32-38; 33,10-11.17-20.23-29.30-33; 37,1-14). ♦ Vița-de-vie, strugurii și via erau în mod tradițional folosite ca simboluri pentru Israel. Pasajul Num. 13,17-24 poate reprezenta un punct de pornire al acestei tradiții: cercetașii trimiși de Moise în țara făgăduită pentru a vedea dacă este un pământ bun s-au întors de acolo cu viță și cu un ciorchine atât de mare încât l-au pus pe prăjini; profeții Osea, Isaia și Ieremia folosesc simbolul pentru a arăta că Israel era necredincios față de Domnul: Osea vorbește despre o viță îmbelsugată care-și dă rodul pentru ca oamenii să-l închine în practici păgâne de cult (Os. 10,1-2); Isaia îl compară pe Israel cu o viță plantată și îngrijită atent, dar care face struguri sălbatici și, de aceea, va avea parte de distrugere (Is. 5,1-7); Ieremia recurge și el la comparația cu o viță aleasă care devine viță sălbatică (Ier. 2,21). Iezechiel prelucrează tradiția într-o manieră proprie. Atenția lui se concentrează mai mult asupra lemnului viței decât asupra rodului ei, ceea ce-i prilejuiește afirmația că Israel a devenit nefolositor în planurile lui Dumnezeu, din pricina neascultării lui. ♦ O revenire ulterioară la tradiția viței se găsește în Evanghelia după Ioan (15,1-14). ♦ Origen explică pericopa 15,1-4 în finalul Omiliei V pornind de la aspectul de parabolă al acestei secvențe din cartea lui Iezechiel; vide Notele complementare.

15,2 „Fiu al omului”, *lit.* „Și tu, fiu de om...” (cf. și nota 2,1). ♦ „Lemnul viței... copacii”: în gr. ξύλον are sensul generic de „lemn”, dar poate însemna și „copac”, la fel ca ebr. *‘ēf*. ♦ „față de toate...”, *lit.* „din toate...”: gr. *ἐκ* traduce ebr. *min* care, în afară de sensul „din”, constituie și marca pentru comparativ. ♦ Imaginea viței-de-vie apare frecvent în VT, nu numai la profeți (Os. 10,1; Is. 5,1-7; Ier. 2,21), ci și în alte cărți (Jd. 9,8-13; Ps. 80,8-16). În cartea lui Iezechiel există trei pasaje care se referă la vița-de-vie: cel de

față de toate lemnele ramurilor care sunt în copacii pădurii?

³ Ar lua [ei] lemn din ea să facă un lucru [de folos]?

Ar lua din ea un țărșuș pe care să anine vreun vas?

⁴ Este dat numai să fie mistuit în foc –

focul mistuie ce se curăță din [vie] în fiecare an – și piere cu totul; oare va fi bun pentru vreun lucru [de folos]?

⁵ Nici când este încă întreg nu va fi [bun] pentru un lucru [de folos].

Cu atât mai mult, dacă focul îl va mistui cu totul,

va mai fi [bun] pentru un lucru [de folos]?

⁶ De aceea, zi: «Acestea le spune Domnul: ‘Ca lemnul viței între lemnele pădurii, pe care l-am pus pe foc spre a fi mistuit, tot așa i-am dat pe cei care locuiesc în Ierusalim. ⁷ Și-Mi voi pune fața împotriva lor: vor ieși din foc, dar focul îi va înghiți și vor cunoaște că Eu [sunt] Domnul, când Îmi voi aținti fața împotriva lor. ⁸ Și voi da pieirii țara, pentru că ei au săvârșit abatere’»», spune Domnul.

16 ¹ Și a fost cuvântul Domnului către mine, zicând: ² „Fiu al omului, dă mărturie Ierusalimului despre nelegiuirile lui. ³ Și să zici: «Acestea le spune

față (15,1-5), 17,1-24 și 19,10-14. L. Boadt (1986, p. 197) consideră că legătura dintre aceste trei pericope o constituie tema *hybris*-ului: vița umilă este binecuvântată să crească grabnic, dar jinduieste să devină ceea ce nu este, un copac înalt.

15,4 „focul mistuie... cu totul”: TM are „focul mistuie cele două capete și mijlocul e ars”.

15,7 „voi pune”, *litt.* „voi da”. ♦ „voi aținti fața”, *litt.* „voi întări”, *cf.* nota la 6,2; *vide* traducerea lui Anania: „fața Mi-o voi stâlpi împotriva lor”. ♦ „vor cunoaște”: TM are „veți cunoaște”.

16,1 W. Zimmerli (1979, p. 348) consideră că elementele pe care le conține pasajul nu indică neapărat un anume loc al compunerii (simpla adresare către Ierusalim la persoana a doua nu implică plasarea compunerii la Ierusalim). Cronologic, plasează textul înainte de 587 î.H. ♦ Imaginea căsătoriei dintre Dumnezeu și poporul Său a fost folosită pentru prima dată în mod amplu de Osea (Os. 2). Ieremia, puternic influențat de profeții vechi, a recurs și el la simbolul infidelității conjugale.

16,2 Origen, în Omilia VI, explică pasajul Iez. 16,2-16; *vide* Notele complementare.

16,3 „[cetății] Ierusalimului”: am adăugat în traducere „[cetate]” pentru a justifica folosirea genului feminin în pasajele care urmează, ori de câte ori este explicită reprezentarea Ierusalimului ca femeie. ♦ Comentariul lui J. Wevers (*ad loc.*) este construit pe ideea că Ierusalimul are origini păgâne amestecate (LXX folosește termenul „rădăcină”, ρίζα, iar TM „origini”, *litt.* „locurile în care se sapă”). Iezechiel vorbește de amestecul amorit-hitit: amorii erau locuitorii pre-israeliți ai Canaanului (*vide* Gen. 15,16; 48,22), o populație semitică bine atestată de sursele cuneiforme; lor li s-a datorat înrădăcinarea

Domnul [cetății] Ierusalimului: rădăcina ta și nașterea ta [sunt] din pământul Canaanului, tatăl tău [era] amoretu și mama ta, hitită. ⁴ Și nașterea ta: în ziua [în care] te-ai născut nu ți-au legat sânii, nici cu apă nu ai fost spălată, nici cu sare nu ai fost sărată și nici în scutece nu ai fost înfășată; ⁵ nici nu s-a îndurat de tine ochiul Meu, să facă pentru tine una din toate acestea, să simtă ceva pentru tine, și ai fost aruncată pe fața câmpiei pentru strâmbătatea sufletului tău, în ziua [în care] te-ai născut.

⁶ Și am trecut pe lângă tine și te-am văzut mânjită în sângele tău și ți-am spus: 'Din sângele tău [să fie] viață. ⁷ Împlinește-te!' Ca răsăritura câmpului te-am făcut. Și te-ai împlinit și ai crescut și ai mers spre cetățile cetăților. Sânii ți s-au întărit și părul ți-a crescut, dar tu erai goală și rușinată. ⁸ Și am trecut pe la tine și te-am văzut și, iată: [era] vremea ta, vremea celor ce au răgaz. Și Mi-am întins aripile peste tine și ți-am acoperit rușinarea. Și ți-am făcut jurământ: și am intrat în legământ cu tine, – spune Domnul –, și ai fost a Mea. ⁹ Și te-am spălat cu apă și ți-am curățat sângele de pe tine și te-am

primei dinastii babiloniene, din care cel mai faimos rege a fost Hammurapi. Supremăția lor s-a încheiat o dată cu ridicarea hitiților. Hitiții erau un neam indo-european, după prăbușirea regatului lor, la începutul secolului al XII-lea, s-au răspândit spre sud, în Siria și Palestina, amestecându-se cu populațiile locale. În VT termenul ajunge să desemneze generic populația păgână din Canaan (e.g. Gen. 15,20).

16,4 „nu ți-au legat sânii”, gr. οὐκ ἔδησαν τοὺς μαστοὺς: TM are „nu ți-au legat buri-cul”. Traducătorul LXX a citit *SD* în loc de ebr. *SR*, „cordon ombilical”. Literale ebraice confundate sunt foarte asemănătoare grafic.

16,5 „ochiul Meu”: TM are „vreun ochi”. ♦ După „toate acestea” TM are în plus „din milă pentru tine”. ♦ „pentru strâmbătatea sufletului tău”, gr. τῆ σκολιότητι τῆς ψυχῆς: sau „...vieții/persoanei tale”; TM are „de silă față de tine” (*litt.* „de sufletul...”).

16,6 „mânjită”: TM are „zvârcolindu-te”. ♦ „ți-am spus: 'Din sângele tău [să fie] viață...’”: aceasta este frazarea lui Rahlfs; TM are „ți-am spus în sângele tău: «Trăiește!»”.

16,7 „cetățile cetăților”, i.e. „cetățile cele mai mari”: TM are *litt.* „podoaba podoabelor”, cu sensul „(ai ajuns) în culmea frumuseții”. Traducătorul LXX a citit 'R, „cetate”, în loc de 'D, „podoabă, ornament”. ♦ „și s-au întărit”, *litt.* „și s-au îndreptat”. ♦ „rușinată”: TM are un sinonim pentru „goală”. La fel și *infra*, la 16,22.

16,8 „vremea”: gr. καιρός, „momentul potrivit, ocazia”. ♦ „celor ce au răgaz”: gr. καιρός καταλύοντων; TM are „vremea iubirilor”. Traducătorul a citit 'D *DRYM*- cu rădăcina *DWR*, „a se așeza, a locui”, în loc de 'D *DDYM* (cf. LEH, s.u. καταλύω). ♦ „aripile”: gr. τὰς πτέρυγας; diminutivul τὸ πτερόγιον (*vide* Rut 3,9) înseamnă „poala/marginea/faldul hainei”. Gestul acoperirii cu poala hainei este un simbol pentru căsătorie, la fel ca și acoperirea goliciunii (după cum descoperirea goliciunii este semnul că femeia iese de sub protecția bărbatului ei). TM are aici „aripa” – simbol al ocrotirii (cf. Exod. 19,4). ♦ „rușinarea”: TM are „goliciunea”.

uns cu untelemn¹⁰ și te-am îmbrăcat în [veșminte] brodate și te-am încălțat [cu sandale de culoare] viorie și te-am încins cu in subțire și te-am înfășurat în [văl de] lână.¹¹ Și te-am împodobit cu podoabe și ți-am pus brățări pe brațe și colan la gât;¹² și ți-am pus inel în nară și cercei în urechi și coroană de fală pe capul tău.¹³ Și ai fost împodobită cu aur și cu argint, și veșmintele [ți-au fost] de in subțire, și [văluri de] lână și broderii. Ai mâncat făină albă și untelemn și miere și te-ai făcut frumoasă tare.¹⁴ Și ți-a mers numele între păgâni pentru frumusețea ta, pentru că era desăvârșită în măreția [ei și] în splendoarea pe care am pus-o în tine – spune Domnul.

¹⁵ Dar te-ai încrezut în frumusețea ta și te-ai desfrânat [pe măsura] renumelui tău; și ți-ai revărsat desfrânarea asupra oricărui trecător, ceea ce nu va [mai] fi.¹⁶ Și ai luat din veșmintele tale și ți-ai făcut idoli cusuți și te-ai desfrânat peste ei; dar nu vei [mai] intra, nici nu se va [mai] întâmpla [așa ceva].¹⁷ Și ți-ai luat lucrurile cele de fală din aurul Meu și din argintul Meu, din care ți-am dat, și ți-ai făcut chipuri bărbătești și te-ai desfrânat cu ele.¹⁸ Și ți-ai luat veșmântul brodat și i-ai înveșmântat [pe idoli] în el și le-ai pus dinaintea untelemnul Meu și tămâia Mea.¹⁹ Și pâinile Mele, pe care ți le-am dat – te-am hrănit cu făină albă și untelemn și miere –, le-ai pus dinaintea lor, spre mireasmă bine-mirositoare. Și [așa] a fost – spune Domnul.

16,10 „brodate”: gr. ποικίλος înseamnă mai ales „multicolor. bălțat”. Biblia de la 1688 traduce: „te-am îmbrăcat cu împistrite”. ♦ „te-am încălțat [cu sandale de culoare] viorie”: verbul ὑποδέω înseamnă exact „a încălța pe cineva”. La fel și în NETS, dar LEH nuanțează sensul: „to put on something as shoes on somebody (τινά τι)”; TM are „te-am încălțat cu sandale din piele fină”. ♦ „viorie”: gr. ὑάκινθος, LEH „a hyacinth-coloured cloth”. ♦ „[văl de] lână”: gr. τὸ τρίχαπτον, LEH „fine veil of hair”. ♦ TM are „țesătură prețioasă”/„mătase”.

16,13 Versetul are în TM o secvență în plus față de LXX, în final: „ai devenit regină”. Bijuteriile enumerate în vv. 11-13 (cu precădere coroana) sunt podoabe de mireasă, dar se potrivesc deopotrivă de bine unei regine.

16,14 „măreția”: gr. εὐπρέπεια, „înfățișare potrivită, cuviință; frumusețe; maiestate”: nu apare în TM.

16,15 „ceea ce nu va [mai] fi”: nu apare în *Codex Vaticanus*, nici în TM. În alte manuscrise apar alte finaluri de verset.

16,16 „idoli cusuți și te-ai desfrânat peste ei”: TM are „înălțimi viu colorate și te-ai desfrânat pe ele”. ♦ Finalul versetului e dificil și în TM. Unii înțeleg că așa ceva nu s-a mai întâmplat niciodată (Vulg.), alții, că nu se va mai întâmpla sau nu trebuie să se mai întâmple (majoritatea traducerilor moderne). ♦ Pericopa 16,16-30 este explicată de Origen în Omilia VII, *vide* Notele complementare.

²⁰ Și i-ai luat pe fiii tăi și pe fiicele tale, pe care i-ai născut, și i-ai adus jertfă acestora, spre mistuire, ca și cum [ar fi fost] puțin [lucru că] te-ai desfrânat. ²¹ Și ți-ai înjunghiat copiii și i-ai dat ca să îndepărtezi răul cu ei.

²² Aceasta, pe lângă toată desfrânarea ta, și nu ți-ai amintit de zilele prunciei tale, când erai goală și rușinată – și, mândrită cu sângele tău, ai trăit.

²³ Și a fost [așa]: după toate relele tale, – spune Domnul –, ²⁴ ți-ai durat și casă de desfrânare și ți-ai făcut vestire în fiecă piață; ²⁵ și în fiecă cap de drum ți-ai durat [case de] desfrânare și ți-ai pădăruit frumusețea și ți-ai desfăcut picioarele pentru orice trecător și ți-ai înmulțit desfrânarea. ²⁶ Și te-ai desfrânat după fiii Egiptului, vecinii tăi cei vârtoși; și te-ai desfrânat iar și iar, ca să Mă mânie. ²⁷ Și dacă-Mi voi întinde mâna împotriva ta, voi lua [de la tine] cele ce-ți sunt rânduite și te voi lăsa la bunul-plac al celor ce te urăsc, la fetele Străinilor care te-au abătut de la calea ta, pe care ai întinat-o. ²⁸ Și te-ai desfrânat după fiicele lui Assur, și nici așa nu te-ai

16,20 „i-ai născut”: TM are „Mi i-ai născut Mie”.

16,21 „ca să îndepărtezi răul cu ei”: verbul αποτροπήζομαι apare numai în acest pasaj din LXX. TM are „ca să fie trecuți [prin foc] pentru ei”.

16,22 În TM: „În toate urâciunile și desfrânările tale nu ți-ai amintit de zilele prunciei tale când erai goală și te zvârcoleai în sințele tău”.

16,23 După „relele tale”, TM are în plus „vai, vai!”

16,24 „casă de desfrânare și ți-ai făcut vestire”: TM are „movilă/încăpere boltită și loc înălțat”.

16,26 „cei vârtoși”: gr. τοὺς μεγαλοσάρκους; LEH îl traduce prin „great of flesh. with a great member” și indică acest pasaj a fiind unica ocurență LXX. NETS: „who were great in flesh”.

16,27 „voi lua [de la tine] cele ce-ți sunt rânduite”: TM are *lit.* „am micșorat ce-ți era rânduit”, ceea ce e interpretat de traducători „j'ai coupé tes vivres” (TOB), „I have diminished your allotted portion” (RSV) etc. ♦ „bunul-plac”: gr. εἰς ψυχάς, *lit.* „la sufletele”. ♦ „Străinilor”, i.e. filistenii, cf. *Septuaginta* 2, 1 Regi, nota 4,1, p. 277. ♦ „...Străinilor, care te-au abătut de la calea ta, pe care ai întinat-o”: TM are „...filistenilor, rușinate de calea răutății tale”. Cetățile filistene de pe coastă au profitat adesea de perioadele grele ale lui Iuda – cf., de exemplu, 2Par. 28,18; Ier. 13,19. ♦ „întinat”: gr. ἠσέβησας, *lit.* „ai săvârșit impietate”.

16,28-29 Ca și predecesorii săi, Isaia (30-32) și Ieremia (e.g. 37,7; 42,13 *sqq.* TM), Iezechiel arată ce greșeală făceau concetățenii săi punându-și nădejdea în alianțele cu marile puteri ale vremii, în loc să se încreadă în Legământul cu Domnul. ♦ „Assur”: pentru relațiile cu Asiria, cf. 4Rg. 15,19; 16,10-11; Os. 7,8-12; 8,8-10. ♦ „legămintele cu țara caldeilor”: TM are „desfrânarea cu țara negustorilor, Caldeea” – ebr. *k'na'an* este omonim cu numele țării Canaan.

săturat: și te-ai desfrânat și nu aveai saț.²⁹ Și ți-ai înmulțit legămintele cu țara caldeilor, și nici de aceștia nu te-ai săturat.

³⁰ De ce să închei [Eu] legământ cu fiica ta – spune Domnul –, în vreme ce tu faci toate acestea, treburi de femeie desfrânată? Și te-ai desfrânat întreit³¹ în ficele tale. Ți-ai durat casă de desfrânare în fiecare cap de drum și ți-ai făcut pedestal în fiecare piață; și ai ajuns ca o desfrânată care adună plăți.³² Îți este asemenea femeia adulteră, care ia plată de la bărbatul ei.³³ Ea dă plată tuturor celor care se desfrânează cu ea, iar tu ai dat plată tuturor iubiților tăi și i-ai încărcat ca să vină la tine din toate părțile, să se desfrâneze cu tine.³⁴ Și a fost în tine lucru strâmb mai mult decât la [alte] femei, în desfrânarea ta: s-au desfrânat cu tine, dându-le tu plată pe deasupra, dar tu plată nu ai primit, și astfel s-au petrecut lucruri strâmbe în tine.»

³⁵ De aceea, desfrânato, ascultă cuvântul Domnului:³⁶ «Acestea le spune Domnul: pentru că ți-ai revărsat arama, îți va fi dezvăluită rușinea, în desfrânarea ta cu iubiții tăi și în toate scornelile nelegiuirilor tale și pentru sângele copiilor tăi, pe care l-ai dat acelora.³⁷ De aceea, iată: Eu îi adun la tine pe toți iubiții tăi, cu care te-ai împreunat, și pe toți cei pe care i-ai iubit, laolaltă cu cei pe care i-ai urât; și-i voi aduna pe aceștia la tine, din toate părțile, și voi dezvălui răutățile tale dinaintea lor și vor privi toată rușinea ta.³⁸ Și te voi pedepsi cu pedeapsa femeii adultere și a celei vărsătoare de sânge și te voi așeza în sângele mâniei și al geloziei.³⁹ Și te voi da pe mâinile lor și ei îți vor pune la pământ casa de desfrâu și-ți vor nimici

16,30 În TM: „Cât era de slabă inima ta [text neclar, pe care unii îl înțeleg corectând vocalizarea: «Cât sunt de mânios împotriva ta»] – spune Stăpânul meu, *YHWH* – când făceai toate aceste fapte de desfrânată poruncitoare”. ♦ Origen, în Omilia VIII, explică pericopa 16,30-33; *vide* Notele complementare. ♦ Segmentul 16,30-33 este atestat în manuscrisele de la Qumran, *vide* J. Lust, „Ezekiel Manuscripts in Qumran. Preliminary Edition of 4Q Ez a and b”, 1986, p. 90.

16,31 „casă de desfrânare”: TM are „movilă/încăpere boltită” – ca la v. 24, *supra*; la fel și la v. 38, *infra*. ♦ „ai ajuns ca o desfrânată care adună plăți”: TM are „n-ai fost ca o desfrânată, căci ai disprețuit plata”.

16,32 „plată”, *litt.* „plăți”. ♦ În TM: „femeie adulteră, care în loc de soțul ei primește străini”.

16,33 „Ea dă plată tuturor celor care se desfrânează cu ea”: TM are „Oricărei desfrânate i se dă plată”. ♦ „să se desfrâneze cu tine”, *litt.* „în desfrânarea ta”.

16,36 „scornelile”: TM are „idolii”. ♦ „sângele”: plural în text (ἐν τοῖς αἷμασιν).

16,37 „răutățile... rușinea”: în TM este în ambele locuri același cuvânt: „goliciunea”.

16,38 „mânie” etc. – *vide* 5,13.

pedestalul; și te vor dezbrăca de veșmântul tău și-ți vor lua lucrurile de fală și te vor lăsa goală și rușinată.⁴⁰ Și vor aduce asupra ta mulțimi și te vor lovi cu pietre și te vor străpunge cu săbiile lor.⁴¹ Și-ți vor arde cu foc casele și-ți vor da pedepse dinaintea multor femei; și te voi întoarce de la desfrânarea ta și plată nu vei mai da niciodată.⁴² Și-Mi voi descărca mânia împotriva ta, apoi gelozia Mi se va îndepărta de la tine și Mă voi liniști și nu-Mi voi mai face griji defel.⁴³ Pentru că nu ți-ai amintit de ziua prunciei tale și M-ai întristat cu acestea toate, atunci, iată, și Eu, am îngrămădit asupra capului tău [pe măsura] căilor tale», spune Domnul. «Și așa ai săvârșit impietatea peste toate nelegiuirile tale.⁴⁴ Acestea sunt toate câte le-au spus împotriva ta într-o zicală, spunând: ‘Cum [e] mama, [așa] și fiica.’⁴⁵ Tu ești fiica mamei tale, care și-a lepădat bărbatul și copiii; și sora surorilor tale, care și-au părăsit bărbatii și copiii. Mama voastră hitită, iar tatăl vostru – amoreu.⁴⁶ Sora voastră cea mare [este] Samaria – ea și fiicele ei – care locuiește în stânga ta; și sora ta cea mică, cea care locuiește în dreapta, este Sodoma și fiicele ei.⁴⁷ Și nu [doar] ai umblat pe căile lor și ai făptuit după nelegiuirile lor; cu puțin le-ai și întrecut pe toate căile tale.⁴⁸ Viu sunt eu, – spune Domnul –, sora ta Sodoma, ea și fiicele sale, n-a făcut așa cum ai făcut tu și fiicele tale.⁴⁹ De altfel, acesta [a fost] păcatul Sodomei, sora ta – trufia; în belșug de pâine și în preaplin de vin s-au desfătat, ea și fiicele ei; așa a fost cu ea și cu fiicele ei; și n-au întins o mână celui sărac și nevoiaș.⁵⁰ Și s-au fălit și au făcut nelegiuiri dinaintea Mea și [Eu] le-am smuls, așa

16,42 „nu-Mi voi mai face griji”: TM are „nu Mă voi mai mânia”.

16,44 „zicală”: παραβολή, ca și mai sus, v. 12,22.

16,44-52 Wevers (*ad loc.*) consideră că pasajul este o diatribă profetică, diferită în mare măsură de stilul oracular al lui Iezechiel. Compararea purtării nedemne a Ierusalimului cu cea a cetăților surori, Samaria și Sodoma, este reluată mai apoi în cap. 23 (Ierusalimul și Samaria). Nu este formulată nici o prevestire a unei judecări, fiind doar enunțat un îndemn la răbdare în purtarea pedepsei.

16,45 Origen explică secvența 16,45-52 în Omilia IX; *vide* Notele complementare.

16,46 „Sora voastră”: TM are „sora ta”. ♦ „stânga... dreapta”: pentru cel care se orientează stând cu fața către răsărit.

16,47 Alții frazează: „Și nu în mică măsură ai umblat pe căile lor și ai făptuit..., ci le-ai întrecut...”. ♦ „cu puțin”: aceasta e frazarea în Rahlfs; TM are: „nu... puțin” în prima parte a frazei.

16,49 „în preaplin de vin s-au desfătat”: TM are „în nepăsare liniștită”.

16,50 „am socotit”, *lit.* „am văzut”.

cum am socotit.⁵¹ Iar Samaria n-a săvârșit nici jumătate din păcatele tale. Și tu ți-ai înmulțit nelegiuirile mai presus de ele și le-ai făcut pe surorile tale [să pară] drepte cu toate fărădelegile pe care le-ai făptuit.⁵² Iar tu, poartă-ți osânda, fiindcă le-ai stricat pe surorile tale cu păcatele tale, cu care te-ai abătut de la Lege mai presus de ele și le-ai făcut să pară drepte pe lângă tine. Așadar rușinează-te și poartă-ți înjosirea, pentru că le-ai făcut să pară drepte pe surorile tale.

⁵³ Și voi întoarce rătăcirile lor, rătăcirea Sodomei și a fiicelor ei, și voi întoarce rătăcirea Samariei și a fiicelor ei, și voi întoarce rătăcirea ta în mijlocul lor,⁵⁴ ca să-ți porți osânda și să fii înjosită după toate câte le-ai făcut mâniindu-Mă.⁵⁵ Și sora ta Sodoma și fiicele ei vor fi așezate la loc, cum erau la început; și Samaria și fiicele ei vor fi așezate la loc, cum erau la început; și tu și fiicele tale veți fi așezate la loc așa cum erați la început.⁵⁶ Și sora ta Sodoma nu [și-a aflat] oare numele în gura ta în zilele trufiei tale⁵⁷ mai înainte să-ți fie dezvăluite răutățile, în felul în care tu ești acum de ocară pentru fiicele Siriei și pentru toate cele dimprejurul ei, pentru fiicele Străinilor care te înconjoară?⁵⁸ Impietățile tale și nelegiuirile tale tu le-ai purtat», spune Domnul.

⁵⁹ «Acestea le spune Domnul: ‘Și voi face cu tine după cum ai făcut [și tu], căci ai disprețuit acestea, încălcând legământul cu Mine.⁶⁰ Apoi Eu îmi

16,51 Pentru variantele textului grecesc ἀμαρτία vs ἀνομία, „neleguire” – *vide supra*, nota la 8,6.

16,52 „le-ai stricat”: TM are „le-ai îndreptățit”.

16,53 „voi întoarce rătăcirile”: gr. ἀποστρέψω τὰς ἀποστροφάς, *lit.* „voi întoarce întoarcerile”, care traduce literal expresia ebraică. Aceasta din urmă este echivalată de obicei cu „voi schimba soarta”. ♦ Origen, în Omilia X, explică pericopa 16,53-63. Termenul care domină această secvență este rătăcirea, *confusio*. *Vide* Notele complementare.

16,54 „mâniindu-Mă”: TM are „spre alinarea lor”.

16,57 „Străinii”: TM are „filistenii” – *vide supra*, 16,27. ♦ După „care te înconjoară” TM are „care te disprețuiesc de jur-împrejur”.

16,59-63 Pericopa prezintă unele afinități cu Ier. 31,31-34, în LXX 38,31-34 (*vide* Renaud, 1986, pp. 336-339), pasaj ce conține singura atestare veterotestamentară a expresiei διαθήκη καινή („legământ nou”, cu bogată moștenire creștină, e.g. 1Cor. 11,25; Lc. 22,20). Capitoul Iez. 16, în stadiul în care se află el acum, nu provine dintr-o imbinare de elemente cu o independență anterioară, ci reprezintă rezultatul unei creșteri organice, în care fiecare adăugire are rostul de a completa și a reinterpretă datele precedente (*vide* și Zimmerli, 1979, pp. 341-345); versetele 44-58 s-au atașat textului inițial (1-43), apoi 59-63 au desăvârșit sporul; v. 59, un verset de tranziție, sintetizează întreaga istorie

a trădării cetății Ierusalim, soție necredincioasă, în termenii unei rupei a alianței („ca să încalci legământul cu Mine”, τοῦ παραβῆναι τὴν διαθήκην μου, cf. Iez. 16.8). Prin contrast, versetul deschide calea unei promisiuni de legământ nou, eshatologic. Această promisiune începe o dată cu v. 60, printr-o formulă singulară în ebraica biblică (pronumele personal separat, adăugat unei forme verbale finite, subliniază emfatic pronumele personal și, implicit, persoana pe care o reprezintă – aici *YHWH*: *w'zakarî 'anî*, „Eu Țmi voi aminti”). Fenomenul se regăsește în v. 62 (*wahaqîmōthî 'anî*, „Eu voi statomici”); coincidența poate fi interpretată ca inserare a unor marcatori ai discursului, reprezentând formule ce deschid o promisiune exprimată în termenii unei alianțe. Pericopa 59-63 atestă o serie de similitudini semnificative cu Ier. 31[38],32. În primul rând, cele două pasaje conțin o sinteză concentrată a istoriei sacre, în patru etape, articulate pe tema legământului. Timpul întâi evocă primul legământ, cel de la muntele Sinai (Iez. 16,60, cf. Iez. 16,8; Ier. 31(38),32); acesta este legământul pe care Dumnezeu, în cele două texte, îl numește „legământul Meu”. Timpul al doilea este cel al rupei legământului de către Israel; lexical este vorba de aceeași sintagmă, în ambele pasaje: *'hāphēr b'rūth* în Iez. 16,59 și *hēphērū b'rūthî* în Ier. 31,32. Timpul al treilea, cel al judecării divine, numește consecințele dramatice asupra poporului lui Dumnezeu. Timpul al patrulea formulează promisiunea unui legământ în viitor, Ier. 31(38),31-33 și Iez. 16,60-63. Cele două serii de asemănări nu au un caracter general, de vreme ce acestea sunt singurele texte referitoare la legământul eshatologic în care este condensată istoria sacră în forma schemei dominate de *b'rūth*. Cele două texte menționează deopotrivă iertarea păcatelor, chiar dacă termenii la care recurg sunt diferiți, diferența rezultând din limbajul specializat utilizat de Iezechiel. Din punct de vedere teologic, se remarcă în aceste două texte caracterul gratuit al iertării divine, care nu este condiționată de câința lui Israel (în Iez. 16,53, mărturisirea păcatelor nu apare ca o condiție a îndurării divine, ci mai degrabă ca un efect al ei). Ultimul element comun al acestor două pericope constă în asocierea intimă a legământului viitor cu cunoașterea lui Dumnezeu. Pe de altă parte, deosebirile dintre cele două prorocii sunt dominate de substituția sintagmei lui Ieremia *b'rūth ḥadāšāh* prin *b'rūth 'ōlām*, la Iezechiel; substituția indică mai mult decât o simplă opțiune de lexic: concepția lui Iezechiel se distanțează de cea a lui Ieremia. Acesta din urmă opune viguros legământul viitor celui din trecut, marcând ruptura. La Iezechiel însă evoluția este mai nuanțată: Israel a rupt legământul sinaitic (Iez. 16,59), dar profetul privește legământul numai din punctul de vedere al divinității, schimbând în felul acesta perspectiva; fără ca legământul să fie anulat, aspectul de reciprocitate se subordonează inițiativei gratuite a lui *YHWH*. Chiar dacă Israel s-a dovedit lipsit de credință și a rupt legământul, *YHWH* a rămas credincios legământului, care acum se plasează în prelungirea celui inițial, legământul eshatologic avându-și rădăcinile în amintirea legământului dintâi. Memoria divină este creatoarea viitorului. Pentru Dumnezeu, proiectul rămâne neschimbat, cu singura deosebire că de data aceasta legământul va fi veșnic, *id est* imposibil de rupt. Bernard Renaud își încheie articolul (1986, p. 339) afirmând că semnificativele convergențe ale celor două texte sugerează faptul că Iezechiel (în 16,59-63) cunoștea prorocirea lui Ieremia din 31(38),31-34, pe care a folosit-o cu bună știință ca

voi aminti de legământul Meu cu tine, din zilele prunciei tale, și voi statornici cu tine legământ veșnic.⁶¹ Și-ți vei aminti de calea ta și vei fi foarte umilită când îți vei primi surorile cele mari laolaltă cu cele mici și îți le voi da spre zidire, dar nu pe temelul legământului cu tine.⁶² Și Eu voi statornici legământul Meu cu tine și vei cunoaște că Eu [sunt] Domnul,⁶³ ca să-ți amintești și să te rușinezi și ca să nu mai poți nici să-ți deschizi gura din pricina înjosirii tale, când Eu Mă voi fi împăcat cu tine după toate câte le-ai făcut', spune Domnul.»

17¹ Și a fost cuvântul Domnului către mine, zicând:² „Fiu al omului, povestește [o] poveste și spune [o] parabolă pentru casa lui Israel³ și zi: „Acestea le spune Domnul:

sursă de inspirație; preluând tema legământului eshatologic, Iezechiel a adaptat-o în funcție de propriile sale perspective teologice, marcate de tradiția sacerdotală.

16,61 „spre zidire”: TM are „ca fiice”. Traducătorul LXX a interpretat *LBNWT*, „ca fiice”, drept derivat de la rădăcina *BNH*, „a zidi”. ♦ „nu pe temelul legământului cu tine”, *lit.* „nu din legământul tău”.

17,1 W. Zimmerli (1979, p. 361) plasează secvența 17,1-24 între datele la care se referă 8,1 și 20,1. Formulările care apar în acest capitol sunt în mare măsură explicabile prin contactul real al profetului cu Babilonul văzut ca o cetate a negoțului. ♦ Capitolul 17 reprezintă o îmbinare de alegorie și prorocie; structura complexă a acestui capitol atrage atenția comentatorilor. ♦ J. Wevers (*ad loc.*) atrage atenția că fabula din acest capitol amintește într-o oarecare măsură de fabula istorisită de Iotham în Jud. 9,8-15 (copacii vor să-și găsească un rege; măslinul, smochinul și vița refuză pe rând; măcăciunile primește, punând condiții tiranice). *Vide* și 4Rg. 14,9 (fabula lui Ioas, despre spinul din Liban care a cerut-o de soție pe fiica cedrului din Liban). Fabula lui Iezechiel are ca personaje doi vulturi, un cedru și o viță. Vulturul cel mare este Nabucodonosor, celălalt este Hophra, regele Egiptului; ramura cea mai aleasă a cedrului este Iehonia, iar vița sădită de primul vultur este Sedekias. Horacio Simian-Yofre („Ez. 17,1-10 como enigma y parábola”, în *Biblica* 65, 1984, pp. 27-43, *apud* Simian-Yofre, 1986, p. 234) consideră că pericopa 17,1-10 nu este o alegorie, ci o parabolă de felul celor care se întâlnesc în Noul Testament. Din această perspectivă, pasajul prezintă un sens circumscris, rămânând totuși deschis unor noi interpretări. Iez. 17,11-15 și 17,22-24 nu sunt decât două interpretări distincte ale acestei parabole, cea dintâi în notă politică, iar a doua în notă teologică. Situația are o paralelă în Iez. 15 – *vide supra*, nota. Moshe Greenberg (1983, pp. 317-324) interpretează textul ca o intensificare în spirală a tensiunii dramatice: pornește de la o fabulă despre cele pământești (17,1-10), explicată apoi la nivel omenesc, istoric (17,11-18), apoi interpretată printr-o cauzalitate la nivel teologic (17,19-21), ajungând în final o fabulă a palierului divin (17,22-24). După L. Boadt (1986, pp. 193-194), Iezechiel recurge la mituri vechi, sugerând o comparație între Sedekias și faraonul

- «Vulturul cel mare, cel cu aripi mari, cel care le întinde până departe, cu multe gheare,
 el care și-a pus în gând să intre în Liban,
 și-a luat ce [era mai] ales din cedru;
 4 a rupt vârful [ramurilor] fragede
 și le-a adus în țara Canaanului,
 le-a pus în cetatea înconjurată de zid.
 5 Și a luat din sămânța pământului
 și-a pus-o într-o câmpie,
 răsădit [udat] de apă multă;
 a așezat-o în loc la vedere.
 6 Și a răsărit și s-a făcut o viță firavă
 și micuță la înfățișare;
 mlădițele îi erau pe ea
 și rădăcinile sub ea;
 și s-a făcut viță

egiptean: amândoi s-au făcut vinovați de *hybris*. Capitolul 31 va contura limpede imaginea copacului divin (cedrul/chiparosul, *vide infra*, 31,3) care, oricât de viguros și de înalt ar fi, dând umbră întinsă și adăpostind mulțimi de viețuitoare, poate fi culcat la pământ de securea tăietorului de lemne și se scufundă în moarte. Faraonul se crede părtaș la dumnezeire, dar pentru Dumnezeu el nu este mai presus de vreo altă făptură; în egală măsură, Sedekias și-a depășit rolul încălcând înțelegerea cu regele babilonian care îl pusese pe tron și căruia îi jurase fidelitate (17,11-18.19-21): de aceea, soarta lui va fi deopotrivă cu cea a faraonului din cap. 31. Mesajul teologic al profetului se folosește de alegorie și de imagistică într-un scop care depășește efectul pur retoric. ♦ Origen explică, în Omilia XI, pasajul 17,1-7 – *vide Notele complementare*.

17,2 „povestește [o] poveste”: TM are „spune o ghicitoare”. ♦ Aici am tradus παραβολή prin „parabolă”, spre deosebire de 12,22 și 16,44, unde era mai potrivit „zicală”. ♦ *Vide supra*, nota la 15,1.

17,3 „cu multe gheare, și-a pus în gând să intre”: TM are „cu penaj bogat și bălțat vine”. ♦ „ce [era mai] ales din cedru”, *lit.* „cele alese ale cedrului”; TM are „vârful cedrului”.

17,4 „în țara Canaanului”: în TM *'ereš k'na'an*, „țară de negustori”, dar *k'na'an* „Canaan” este și numele vechi al Pământului făgăduinței. ♦ „cetatea înconjurată de zid”: TM are „cetate de neguțatori”.

17,6 „firavă”: TM are „stufosă/înfloritoare”. ♦ „micuță la înfățișare”, *lit.* „mică în mărime după cum se arată”. ♦ „pe ea”: TM are „cătore el (vultur)”. ♦ „butuc înalt”: gr. ἀναθενδράς, LEH: „vine that grows up trees”; mai apare în LXX doar în Ps. 79(80),11. Pentru vița care se prinde de arbori, *vide* Pliniu, *Naturalis historia*, 17,207 (*arbusta uitis*).

și a dat vlăstare
și și-a întins butuc înalt.

7 Și a fost un alt vultur mare,
cu aripi mari, cu multe gheare,
și, iată: vița aceasta [era] răsucită înspre el,
și rădăcinile ei [răsucite] înspre el
și mlădițele ei s-au întins spre el
ca să o ude o dată cu stratul în care era sădită.

8 Într-o câmpie frumoasă, la apă multă,
ea sporește ca să facă muguri
și să poarte rod,
ca să fie o viță puternică.»

9 De aceea, zi: «Acestea le spune Domnul:
‘Oare îi va merge bine?

Oare rădăcinile tulpinii fragede și rodul nu vor fi vătămate?

Și nu i se vor usca toate vlăstarele timpurii?

Și nu printr-un braț puternic și nici cu popor mult
[va fi] smulgerea ei din rădăcini.

10 Și, iată: sporește. Oare îi va merge bine?

Nu se va usca de tot

de îndată ce-o va atingea vântul fierbinte?

Se va usca o dată cu stratul în care a răsărit.’»”

11 Și a fost cuvântul Domnului către mine, zicând: ¹² „Fiu al omului,
spune-i casei care [Mă] întărită: «Nu știți ce erau acestea?»; zi: «Când va
veni regele Babilonului asupra [cetății] Ierusalimului, îl va lua pe regele ei

17,7 „un alt vultur”: TM are „un vultur”, ceea ce ar putea însemna fie că e vorba de același vultur, fie de un altul; versiunile rezolvă ambiguitatea. Al doilea vultur simbolizează Egiptul (*vide supra*, nota la 17,1). ♦ „gheare”: TM are „pene”. ♦ „o dată cu stratul”: TM are „din stratul”.

17,8 „sporește”: TM are „a fost răsădită”.

17,9 „nu vor fi vătămate”: TM are „nu le va smulge el (= vulturul)”.

17,10 „usca de tot”, *lit.* „usca de uscăciune” – semitism. ♦ „vântul fierbinte”: gr. ὁ κερσῶν, „arșiță”; echivalează de obicei ebr. *ruah haqqādhim*, „vântul de răsărit”.

17,12 „care [Mă] întărită”: *vide supra*, 2,3 și nota 2,5. ♦ „Când va veni”: construcția gr. ὅταν cu subj. are valoare de eventualitate, referindu-se la viitor. TM are „Iată, a venit...”. Și la v. 13 în TM toate se petrec în trecut. ♦ Pericopa 17,12-24 este explicată de Origen în Omilia XII – *vide* Notele complementare.

și pe mai-marii ei și-i va duce la sine, în Babilon. ¹³ Și va lua din sămânța regească și va statornici legământ cu el și-l va lega cu jurământ. Și pe cârmuitorii pământului îi va lua, ¹⁴ ca [Iuda] să ajungă un regat slab, să nu se [mai] ridice niciodată, ca să-și păstreze legământul și să-l statornicească. ¹⁵ Dar [acesta] se va răzvrăti împotriva lui și-și va trimite soli în Egipt, ca să-i dea cai și oștire multă. Oare îi va merge bine? Oare va scăpa cel ce face lucruri potrivnice? Și [cel] care încalcă legământul oare se va izbăvi? ¹⁶ Viu [sunt] Eu, – spune Domnul –, chiar în locul în care se află regele care l-a făcut rege pe acesta care a înjosit jurământul Meu și care a încălcat legământul Meu, va muri cu el în mijlocul Babilonului. ¹⁷ Și nu cu oștire mare și nici cu gloată multă se va război Faraon pentru el, la ridicarea de întăritură și la zidirea de turnuri pentru țintași, ca să smulgă vieți. ¹⁸ Și a disprețuit juruینța încălcând legământul și, iată: dăduse mâna cu acela și i-a făcut lui acestea toate; oare va găsi scăpare?»

¹⁹ De aceea, zi: «Acestea le spune Domnul: ‘Viu [sunt] Eu, legământul Meu, pe care l-a încălcat, și juruینța Mea, pe care a disprețuit-o: acestea i le voi pune asupra capului său. ²⁰ Și-Mi voi întinde năvodul asupra lui și va fi prins în strânsoarea lui. ²¹ În orice înfruntare de-a lui, vor cădea de sabie și pe cei care vor mai rămâne îi voi împrăștia în toate vânturile. Și veți cunoaște că Eu, Domnul, am grăit.’»

²² De aceea, acestea le spune Domnul:

17,13 „va statornici legământ cu el”: regele învins, ajuns vasal, e pus să jure fidelitate cuceritorului; jurământul presupune invocarea divinității drept garant și blesteme arătând nenorocirile ce se vor produce drept pedeapsă pentru încălcare (cf. și v. 18).

17,15 „Dar”, *lit.* „și?”. ♦ „oștire”, *lit.* „popor”.

17,16 „care a înjosit... va muri cu el în mijlocul Babilonului”: TM are: „care și-a disprețuit jurământul și a rupt legământul său cu el în mijlocul Babilonului va muri”.

17,17 Nici în LXX, nici în TM nu e clar cine ridică întăritură și zidește turnuri. ♦ „turnuri pentru țintași”: βελοστάσις, *lit.* „amplasament de artilerie”, „mașină de război”.

17,18 „dăduse mâna”: *Vaticanus* are „dădusem mâna”.

17,20-21 După „strânsoarea lui”, TM are: „il voi duce la Babilon. îl voi judeca acolo pentru necredința pe care a săvârșit-o față de Mine ²¹ și toți fugarii lui și toate cetele lui...”. De fapt, judecarea lui Sedekias a avut loc la Riblah, în Israel (cf. 4Rg. 25 = Ier. 52); probabil din acest motiv LXX omite indicarea localității.

17,22-24 După decodarea fabulei, în proză, se reia forma de poem pentru a vesti o restaurare viitoare, ca lucrare a lui Dumnezeu, cu accente mesianice.

17,22 „cele alese”: TM are „vârful” – cf. nota la 17,3. ♦ „din vârful inimii lor voi tăia și Eu voi răsădi pe un munte înalt; și îl voi atârna”: TM are „din vârful ramurilor voi tăia o

- «Iar Eu voi lua
 din cele alese ale cedrului,
 din vârful inimii lor
 voi tăia
 și Eu voi răsădi
 pe un munte înalt;
 și îl voi atârna
 23 pe un munte înalt în Israel
 și voi răsădi
 și va da vlăstar și va aduce rod
 și va ajunge un cedru mare
 și-și va găsi tihna sub el orice sălbăticiune
 și orice pasăre își va găsi tihna la umbra lui
 și vlăstarele îi vor fi așezate la loc.
 24 Și vor cunoaște toți copacii câmpiei
 că Eu [sunt] Domnul,
 Cel care înjosește copacul cel înalt
 și Cel care înalță copacul înjosit

mlădiță fragedă și o voi răsădi pe un munte înalt și măreț...”. LEH caută o explicație *s.u.* καρδία: fie că e vorba de „inima” copacului, fie s-a propus o corectare în κρᾶθῆ, „rămurică din vârful unei crengi”. Lecțiunea din TM („mlădița” răsădită pe muntele înalt, *i.e.* Sion) a fost interpretată în Targum ca o referire la restabilirea dinastiei davidice (*cf.* Block, 1997, vol. I, p. 550, n. 145). ♦ „îl voi atârna”: în gr. verbul are un complement, un pronume masculin, care s-ar putea referi la un ἐπίλεκτος, „ales”. ♦ Pentru posibila aluzie mesianică din vv. 17,22-24, *vide* J. Lust, „Le messianisme et la Septante d’Ézéchiel”, 2004, pp. 32 și 37-40. Pasajul prezintă deosebiri importante în manuscrise față de Papyrusul 967. Lust se concentrează asupra articulării dintre vv. 22 și 23: în lectura uzuală, finalul v. 22 se leagă de începutul v. 23, iar prin aceasta se produce o fractură sintactică: obiectul verbelor nu mai este la plural, ci la singular; Lust găsește o explicație urmărind jocul formelor verbale: participiul care se referă la munte în textul conservat de papyrus este transformat într-o formă verbală de indicativ viitor, la persoana întâi, care numește o acțiune a lui Dumnezeu. În felul acesta, în lectura textului grecesc, Dumnezeu este cel care va lua crenguțele (formă de plural), ducându-le pe munte. Imaginea crenguțelor „atârinate” (vb. κρεμάζω) pe „muntele înalt din Israel”, într-un context de restaurație și înnoire, este (cel puțin pentru creștini) o evocare a morții lui Hristos pe cruce. ♦ Pentru interpretarea mesianică a pasajului, *vide* și McKeating (1993, pp. 105-106).

17,23 „sălbăticiune... pasăre”: TM are „păsările... înaripatele”. ♦ „și vlăstarele îi vor fi așezate la loc”: nu apare în TM.

și care usucă pomul verde
 și face să înfrunzească pomul uscat;
 Eu, Domnul, am grăit
 și voi făptui.»”

18¹ Și a fost cuvântul Domnului către mine, zicând: ² „Fiu al omului, ce [înseamnă] pentru voi zicala aceasta, între fiii lui Israel, care spun: «Părinții au mâncat aguridă și copiii lor li s-au strepezit dinții?» ³ Viu [sunt] Eu – spune Domnul –, această zicală nicidcum nu se va mai spune în Israel. ⁴ Căci toate sufletele sunt ale Mele; așa cum [este] sufletul tatălui, așa și sufletul fiului, ale Mele sunt; sufletul care păcătuiește, acela va muri. ⁵ Iar omul care va fi drept, care va împlini judecata și dreptatea, ⁶ [care] nu va mânca pe înălțimi și ochii nu și-i va ridica la scormelile casei lui Israel și pe nevasta apropielului său n-o va pângări și de femeia aflată în timpul necurăteniei ei

18,1 W. Zimmerli (1979, pp. 377-378) indică pentru plasarea cronologică a secvenței 18,1-32 situația creată de catastrofa din 587 î.H. ♦ Capitolul de față întrerupe referirile ample la regi din cap. 17 și 19; subiectul lui este responsabilitatea individuală a omului în relația cu Dumnezeu (cf. nota 14,12). Problema este pusă mai acut din perspectiva societății exilice, care vrea să știe în ce măsură este responsabilă pentru starea în care se află: generația aflată în exil este pedepsită pentru propriile-i greșeli ori ispășește, fără a avea vreo vină, păcatele generațiilor anterioare. Plasarea între cap. 17 și 19 poate fi în sine un comentariu la faptele ultimilor regi ai lui Iuda de dinainte de exil. ♦ Blenkinsopp (1993, p. 242) ia pasajele 14,12-23 și întreg cap. 18 ca exemple pentru învățăturile morale ale lui Iezechiel și ale discipolilor lui. Impresia generală pe care o lasă cartea luată în ansamblul său este că directivele morale sunt în raport direct cu tipul de comunitate ce trebuia să fie Israel. Punctul de plecare este în mod cert relația specială pe care Israel trebuia să o aibă cu Dumnezeu, în care primul imperativ este respingerea idolatriei (vide 5,11; cap. 6–8; 14,1-11; 16; 23). Conform eticii sacerdotale din Pentateuh și Codului de Sfințenie (Lev. 17–26), nu există distincție între moral și cultural. Idolatria este direct legată de violență, moarte, adulter și alte fărâdelegi. Unul dintre atacurile cele mai caracteristice din Iez. (22,6-12) plasează incestul și relațiile sexuale la vremea menstruației laolaltă cu moartea, adulterul, sperjurul și fărâdelegile de același fel. ♦ Paul M. Joyce (1986, pp. 320-321; 1979, pp. 185-186) interpretează pasajul din cartea lui Iezechiel în termenii responsabilității care îi revenea întregii case a lui Israel din vremea aceea, mai degrabă decât fiecărui individ în parte.

18,6 „nu va mânca pe înălțimi”: aluzie la ospetele care făceau parte din cultul adus idolilor. ♦ „scormelile”: gr. ἐνθύμημα, „gând, argument, născocire, închipuire”; vide supra, 14,7 (acolo tradus prin „gând”). TM are „idolii”; la fel și: la v. 15, *infra*; vide și 14,7, *supra*.

nu se va apropia ⁷ și pe [nici un] om nu va împila, ci-i va da îndărăt datornicului chezășia și nu va făptui nici o hoție, va da [din] pâinea sa celui nevoiaș și îl va îmbrăca pe cel gol; ⁸ banii nu și-i va da cu camătă și nu va lua nimic pe deasupra și-și va întoarce mâna de la nedreptate, va face judecată dreaptă între om și aproapele lui; ⁹ și întru poruncile Mele va umbla și îndreptările Mele le va păzi, ca să le împlinească – acesta este [om] drept și negreșit va fi viu”, spune Domnul.

¹⁰ „Iar dacă i se va naște un fiu [rău] ca și ciuma, care varsă sânge și face păcate, ¹¹ care nu umblă pe calea tatălui său celui drept, ci pe înălțimi a mâncat și nevasta aproapelui a pângărit-o; ¹² și pe sărac și pe nevoiaș i-a împilat și hoție a făptuit și chezășia n-a dat-o îndărăt și și-a îndreptat ochii spre idoli; a făcut nelegiuire, ¹³ cu camătă a dat și [câștig] pe deasupra a luat, acesta nicicum nu va fi viu: a făcut toate neleguirile acestea, cu moarte va muri, sângele lui va fi asupra sa.

¹⁴ Dar dacă i se va naște [acestui] fiu, iar [fiul] va vedea toate păcatele tatălui său pe care le-a făptuit și se va teme și nu va făptui după ele; ¹⁵ și pe înălțimi nu s-a înfruptat și ochii nu și i-a ridicat la scornelile casei lui Israel; și pe nevasta aproapelui n-a pângărit-o, ¹⁶ pe [nici un] om n-a împilat și chezășia n-a oprit-o și hoție n-a făptuit; [din] pâinea sa a dat celui nevoiaș și pe cel gol l-a îmbrăcat ¹⁷ și și-a întors mâna de la nedreptate; camătă sau câștig pe deasupra n-a luat, a împlinit dreptatea și în poruncile Mele a umblat: [acesta] nu va pieri în neleguirile tatălui său, [ci] negreșit va fi viu.

¹⁸ Dar tatăl lui, dacă împilează cumplit și săvârșește hoție, a făptuit [fapte] potrivnice în mijlocul poporului Meu și va muri în nedreptatea sa. ¹⁹ Și veți spune: «De ce n-a purtat fiul nedreptatea tatălui său?» Pentru că fiul s-a purtat cu dreptate și îndurare, a ținut toate legile Mele și le-a făptuit, negreșit

18,8 Legea interzicea camăta între evrei (cf. Lev. 25,35-37; Ps. 14,5 etc.), dar în practică era adesea încălcată, iar dobânda în Orientul antic era foarte mare.

18,9 „ca să le împlinească”: TM are „spre a făptui adevărul/fidelitatea”. ♦ „negreșit va fi viu”, gr. ζωνή ζήσεται, *litt.* „cu viață va fi viu”; la fel și la vv. 17.19.21.28, *infra*; similar v. 13, *litt.* „cu viață nu va fi viu... cu moarte va muri”. ♦ „Viața” ca răsplată pentru cel drept a fost interpretată fie ca viață lungă (în opoziție cu o moarte prematură), fie ca o promisiune de participare la o eră mesianică; J. Wevers (1969, p. 143) consideră însă că nici una dintre aceste interpretări nu acoperă în întregime intenția lui Iezechiel: viața nu este o simplă echivalare a faptului de a trăi, ci implică o comuniune adevărată cu Dumnezeu, cf. Ps. 73,27-28.

18,14 „se va teme”: TM are din nou „le-a văzut”.

18,19 „s-a purtat cu dreptate și îndurare”, *litt.* „a făptuit dreptate și îndurare”; la fel v. 21.

va fi viu.²⁰ Iar sufletul care a păcătuit va muri: fiul nu va purta nelegiuirea tatălui său și nici tatăl nu va purta nelegiuirea fiului său. Dreptatea celui drept va fi asupra sa și nelegiuirea nelegiuitului va fi asupra sa.

²¹ Dar dacă nelegiuitul se va întoarce de la toate nelegiuirile lui pe care le-a făcut și va păzi toate poruncile Mele și se va purta cu dreptate și îndurare, negreșit va fi viu, nicidecum nu va muri.²² Toate încălcările lui, câte le-a săvârșit, nu vor [mai] fi pomenite; în dreptatea lui pe care a făcut-o va trăi.²³ Oare voiesc Eu moartea nelegiuitului, – spune Domnul –, așa cum [doresc] ca acela să se întorcă de pe calea rea și să fie viu?²⁴ Iar când cel drept se întoarce de la dreptatea lui și făptuiește nedreptatea, după toate nelegiuirile pe care le-a făcut nelegiuitul, toate faptele lui de dreptate pe care le-a făcut nu vor [mai] fi pomenite. În încălcarea lui pe care a săvârșit-o și în păcatele lui în care a păcătuit, în acelea va muri.²⁵ Și [voi] ați spus: «Nu este dreaptă calea Domnului.» Ascultați acum, [voi,] toată casa lui Israel: oare calea Mea nu este dreaptă? Nu cumva calea voastră nu este dreaptă?²⁶ Atunci când cel drept se va întoarce de la dreptatea lui și va săvârși încălcare și va muri, în încălcarea pe care a săvârșit-o, în aceea va muri.²⁷ Și când nelegiuitul se va întoarce de la nelegiuirea lui pe care a făcut-o și se va purta cu judecată și dreptate, acesta și-a păzit sufletul²⁸ și se va întoarce de la toate impietățile lui pe care le-a făcut: negreșit va fi viu, nicidecum nu va muri.²⁹ Și spun [cei din] casa lui Israel: «Nu este dreaptă calea Domnului.» Oare calea Mea nu este dreaptă, casă a lui Israel? Nu cumva calea voastră nu este dreaptă?³⁰ Vă voi judeca pe fiecare după calea sa, casă a lui Israel, – spune Domnul –, îndreptați-vă și întoarceți-vă de la toate impietățile voastre și [ele] nu vă vor fi spre pedeapsă a nelegiurii.³¹ Lepădați de la voi toate impietățile voastre pe care le-ați săvârșit față de Mine și faceți-vă inimă nouă și duh nou. De ce să muriți, casă a lui Israel?³² Pentru că [Eu] nu vreau moartea celui care moare”, spune Domnul.

18,21 E caracteristică pentru Iezechiel insistența asupra posibilității convertirii individuale, pe care Dumnezeu o dorește și o așteaptă: totodată profetul avertizează serios asupra riscului pervertirii: cel drept se poate corupe pierzând astfel orice răsplată.

18,23 „voiesc...”, *litt.* „cu voie voiesc...”: TM are „Oare cu bucurie mă bucur de moartea celui rău – cuvântul Stăpânului meu YHWH – și nu de întorcerea lui ca să fie viu?”

18,24 După „nelegiuitul”, TM are în plus „le va face și va fi viu?”

18,30 „spre pedeapsă a nelegiurii”: TM are „piatră de poticnire spre păcat”.

18,31 „față de Mine”: nu apare în TM.

18,32 Multe manuscrise grecești și TM au în plus, la final: „Întoarceți-vă, așadar, și fiți vii!”

19¹ „Iar tu pornește [un] bocet pentru mai-marele lui Israel² și zi:
«Ce [este] mama ta?»

19 W. Zimmerli (1979, p. 396) indică pentru secvența 19,1-14 perioada imediat anterioară anului 587 î.H., cel puțin ca fundal al vv. 2-9. ♦ Capitolul este alcătuit din două părți (vv. 2-9 și 10-14) și reprezintă în întregul său o lamentație, un bocet. așa cum se formulează explicit în versetul de deschidere și în cel de încheiere. Structura metrică a TM (*vide* Biggs, 1996, pp. 56-57) este tipică. Cartea Plângerilor recurge la această formă literară în legătură cu tragedia națională a exilului. Profeții foloseau uneori tiparul lamentației pentru a pune dinaintea poporului o nenorocire care urma să se petreacă în viitor ca o deplângere a faptelor din trecut în care poporul își arătase neascultarea față de Dumnezeu (*e.g.* Amos 5,2; Ier. 7,29; 8,18-23; 9,10-11); procedeul putea fi folosit și pentru a face referiri la soarta altor neamuri (*e.g.* Is. 14; Iez. 26-28). ♦ J. Wevers (*ad loc.*) consideră că secvența 19,1-14 conține două poeme, dintre care al doilea (vv. 10-14) ar fi ulterior primului, de care pare să depindă. Comentatorii textului ebraic constată că ambele poeme sunt bocete, având în mod uzual al doilea hemistih mai scurt decât primul; asemenea lamentații erau rostite frecvent de bocitoare profesionale (*vide* Ier. 9,17), care le învățau mai departe pe fiicele lor (*vide* Ier. 9,20).

19,1 „pornește”, *litt.* „ia”. ♦ „mai-marele”: gr. ἄρχων, cu înțelesul alternativ de „prinț”. Se referă probabil la Sedekias, pentru că pe Iehonia Iezechiel de obicei îl numește „rege” (*melek*); termenul este însă interpretabil. TM are „principi”.

19,2 „Mama” este – într-o interpretare probabilă – cetatea Ierusalimului ca sediu al familiei regale și ca „mamă” a locuitorilor ei (*cf.* Iez. 16,1-63); casa regală a lui Iuda apare sub chipul unor lei, tradiție fundamentată în Gen. 49,9. ♦ În TM: „Ce este mama ta? O leoaică este, culcată printre lei; în mijlocul puilor de lei își creștea puii”. ♦ Identificarea personajelor reprezentate în fabulă de leoaică și doi dintre puii ei este dificilă. Biggs (1996, p. 57) ia în considerație posibilitatea ca leoaica să o simbolizeze pe Amital, soția lui Iosias: după moartea lui Iosias (609), fiul ei, Ioachas, a domnit vreme de trei luni, iar al doilea fiu, Sedekias, a domnit în răstimpul dintre prima invazie babiloniană (597) și cea de a doua (587). Ioachas a fost exilat în Egipt (v. 4; *vide* 4Rg. 23,31-34), iar Sedekias – în Babilon (v. 9; *vide* 4Rg. 24,8-15). Ar trebui totuși luat în considerație și Iehonia (care a domnit trei luni după moartea lui Ioachim, mai înainte de a fi îndepărtat de Nabucodonosor și înlocuit cu Sedekias), care a fost de asemenea exilat în Babilon (4Rg. 24,8-15). El nu a fost însă fiul lui Amital, și nici nepotul ei. Lamentația lui Iezechiel din vv. 2-9 pare să se refere la Amital și la cei doi fii ai ei, în vreme ce vv. 10-14 se referă evident la Sedekias. Dacă cele două segmente sunt luate împreună, imaginea devine una singură, și atunci mama (leoaica) este Iuda, iar prinții sunt cei care au jucat un rol în perioada de dinainte de exil: Ioachas, Iehonia și Sedekias. În felul acesta, bocetul din vv. 2-14 poate fi perceput și ca un cânt de jale pentru sfârșitul dinastiei davidice. Imaginea leului era caracteristică pentru regii lui Iuda (apărea ca detaliu decorativ al tronului, 3Rg. 10,18-20; ca parte a simbolisticii regale, 4Rg. 1,23; Prov. 19,12; 20,2; ca însemn al tribului lui Iuda, Gen. 49,9).

Pui de leu.

În mijlocul leilor s-a născut,
în mijlocul leilor și-a înmulțit puii.

3 Iar unul dintre puii ei a țâșnit,
a ajuns leu
și-a învățat să prindă prăzi,
a mâncat oameni.

4 Și-au auzit neamurile despre el,
în zdrumicarea lor a fost prins
și l-au dus cu botniță
în țara Egiptului.

5 Și [leoaica] a văzut că a fost alungat de la ea
și că sprijinul ei a pierit;
și a luat pe altul dintre puii ei
și l-a rânduit leu.

6 Și a trăit în mijlocul leilor,
a ajuns leu
și a învățat să prindă prăzi,
a mâncat oameni.

7 Și, în îndrăzneala lui, s-a înfruptat
și le-a golit cetățile
și a pustiit pământul și plinătatea lui
cu răsunetul răgetului său.

8 Și s-au pus [pe urmele lui] neamurile
din ținuturile dimprejur
și și-au întins peste el plasele,
în zdrumicarea lor a fost prins.

19,3 „să prindă prăzi”: gr. ἀρπάζειν ἀρπάγματα, *vide supra*, e.g., 18,12: ἀρπάγμα ἤρπασεν (tradus prin „hoție a făptuit”).

19,4 „zdrumicarea”: gr. διαφθορά, „distrugere”, „stricăciune”, transpunere stereotipă în greacă a ebr. *yahath*, „groapă” (*vide Ps. 15[16],10*). ♦ „botniță”: gr. κημός. ♦ E vorba, probabil, de Ioachas, dus în Egipt de faraonul Nechao în 609 – *vide 4Regi 23,31-34*.

19,5 „că a fost alungat de la ea și că sprijinul ei a pierit”: TM are „că a așteptat și nădejdea ei a pierit”. Traducătorul LXX va fi citit ebr. *nōhalāh* (de la *yāhal*, „a aștepta”) ca *nahalā'āh* (de la *hāla* „a îndepărta”).

19,7 „s-a înfruptat”: vb. νέμω, care înseamnă atât „a distribui”, „a împărți”, cât și „a paște”, are în context sensul metaforic „a devora”, „a înghiți cu lăcomie” (*cf. LSJ, s.u., B*). Biblia 1688: „păștea cu îndârjirea lui”.

- 9 Și l-au dus cu botniță și în cușcă;
a ajuns la regele Babilonului
și acesta l-a pus sub pază,
ca să nu i se audă glasul
până în munții lui Israel. –
- 10 Mama ta [era] ca o viță-de-vie,
ca o floare într-un rodiu sădit lângă apă,
rodul ei și mlădița ei
răsăreau din belșug de apă.
- 11 Și i s-a făcut ei toiag de putere
peste seminția cărmuitorilor
și a fost înălțată în măreția ei
între trunchiuri,
și și-a văzut măreția
în mulțimea ramurilor ei.
- 12 Dar a fost doborâtă în mânie,
a fost culcată la pământ,
iar vântul fierbinte i-a uscat [roadele] cele alese.
A fost osândit
și a fost uscat toiagul puterii ei,
focul a mistuit-o.
- 13 Iar acum au răsădit-o în pustie,
în pământ fără apă.
- 14 Și a pornit foc din toiagul [ramurilor] ei celor alese

19,9 Probabil Iechonias – cf. 4Rg. 24,8-17; *vide nota* la 4Rg. 24,17.

19,10 În a doua lamentație, imaginea viței-de-vie (*vide supra*, cap. 15 și 17) o înlocuiește pe cea a leoaicei cu pui. ♦ „ca o floare într-un rodiu”: TM are „în sângele tău”, care nu are sens în context; diferența se datorează asemănării grafice dintre *RMN*, „rodiu”, și *DMK*, „sângele tău”. Traducătorii moderni urmează Targumul și traduc „este asemenea”. ♦ „răsăreau din belșug de apă”, *lit.* „se făceau din apă multă”.

19,11 „Și i s-a făcut ei”: traducere literală cu subiectul incert. *Codex Alexandrinus* are „s-au făcut”, subiectul putând fi „rodul și mlădița” din versetul anterior. NETS: „a rod of strength became for it”. ♦ „măreție”: gr. μέγεθος, *lit.* „mărire”. ♦ „seminția”: gr. φυλή, *lit.* „trib” (la fel la v. 14, *infra*); pentru opțiunile de traducere din ebraică în greacă prin φυλή sau σκηπτρον, *vide infra*, nota la 21,15.

19,12 „vântul fierbinte”: *vide supra*, nota la 17,10. ♦ „[roadele] cele alese”: TM are „roadele care s-au rupt”. ♦ „A fost osândit”: nu apare în TM.

19,13 „pământ fără apă”: TM are „pământ de uscăciune și de sete”.

și a mistuit-o,
și nu [mai] era în ea toiag de putere.
Seminția ei este spre pildă de bocet și va fi spre bocet.»”

20¹ Și a fost [așa:] în anul al șaptelea, în luna a cincea, în [ziua] a zecea a lunii, au venit bărbați dintre bătrânii casei lui Israel să-L întrebe pe

19,14 „Seminția ei este spre pildă”: TM are „sceptru de cârmuire”. ♦ Pentru „seminția spre pildă” (concurența termenilor grecești *φυλή* și *σκηπτρον*), *vide infra*, nota la 21,15. ♦ Ronald E. Clemens (1986, pp. 291-292) detectează o deosebire de raportare la dinastia davidică în v. 19,14 față de 17,23-28; el consideră această diferență ca relevantă pentru istoricul redactării cărții lui Iezechiel: absența așteptărilor optimiste privind viitorul dinastiei și al regalității davidice (19,14) ar aparține unei prime etape, în vreme ce o elaborare ulterioară a textului ar fi introdus o notă optimistă (17,24-28); în aceeași linie, e semnificativ și faptul că nu se mai vorbește de „rege”, ci de „prinț” (TM *nāšī*), tradus cu un termen mai generic în greacă, *ἡγούμενος*) în Iez. 45,7.

20 Capitolul 20 al cărții lui Iezechiel a reprezentat subiectul tezei de doctorat a lui Johan Lust (*Traditie, Redactie en Kerygma bij Ezechiël. Een Analyse van Ez. 20*. Paleis der Academien, Bruxelles, 1969); în articolul „Ezekiel Salutes Isaiah. Ezekiel 20,32-44” (1997), el face referiri la unele observații din teza de doctorat și se raportează direct la articolul lui W. Beuken „Thematiek en literaire vormgeving in onderling verband” (în *Bydragen*, 33/1972, pp. 39-64). Lust rezumă observațiile lui Beuken (p. 368) după cum urmează: Iez. 20 conține două pericope: (1) cererea bătrânilor de a-L consulta pe Dumnezeu și refuzul Lui, în forma unei istorii a lui Israel, vv. 1-31; (2) un plâns pentru soarta lui Israel, care poate ajunge asemenea neamurilor, dar căruia i se anunță mântuirea și întoarcerea la închinarea adevărată, pe muntele sfânt, vv. 32-44. Cele două părți ale capitolului constituie profeții independente, cu o unitate interioară construită pe structură și subiect propriu. Lust analizează cu precădere partea secundă a capitolului. El arată că tiparul este dat de un citat urmat de o respingere, alcătuit în succesiunea lor o controversă. Și în prima parte a cărții lui Iezechiel pot fi găsite asemenea controverse, e.g. 11,1-13.14-21; 12,21-25.26-28; 18,1-32. Citatul din 20,32 este adesea interpretat ca o parodiare a dorinței poporului ales de a fi asemenea neamurilor. Esența respingerii pare să fie v. 33: „voi domni peste voi”. Următoarele trei secțiuni – fiecare încheindu-se cu formula de recunoaștere – prelucrează respingerea de bază (vv. 34-38; 39-42; 43-44): prima ilustrează domnia lui Dumnezeu care, într-un nou exod, își va aduna poporul și îl va judeca; a doua descrie intrarea în țara făgăduită; a treia se referă la recunoașterea greșelilor. Lust se concentrează asupra v. 32, remarcând cele două lecturi posibile: una apropiată versetului de 1Rg. 8,20, în care poporul cere un rege (și, în această situație, este explicabil răspunsul lui Dumnezeu, care rostește cu putere: „Eu... voi domni peste voi”); sau, a doua variantă, versetul este mai apropiat de vv. 33,10 și 37,11, în care poporul își exprimă disperarea (și, în acest caz, este comparabil cu 25,8). Zimmerli și Beuken (precum și alți cercetători) înclină către a doua interpretare, a cărei notă de disperare este indusă de impresia că Dumnezeu Și-a părăsit poporul. Cei mai mulți cercetători însă (între care

Domnul și au șezut dinaintea mea. ² Și a fost cuvântul Domnului către mine, zicând: ³ „Fiu al omului, grăiește-le bătrânilor lui Israel și spune-le: «Acestea le spune Domnul: 'Voi ați venit să Mă întrebați? Viu [sunt] Eu, nu vă voi răspunde', spune Domnul.» ⁴ Oare cu osândă să-i osândesc? Fiu al

Greenberg și Pons) preferă prima variantă, care detectează nota arogantă a dorinței pe care și-o formulează poporul ales. Lust (p. 375) consideră că citatul din v. 20,32 trebuie atribuit exilaților care stau așezați dinaintea lui Iezechiel (v. 20,1), cu scopul de a-L consulta pe Dumnezeu. Este de presupus însă că disputa din 20,32 *sqq.* fusese construită ca o unitate independentă și, în consecință, identificarea opozanților profetului ar trebui să se facă în interiorul aceleiași unități. În concordanță cu v. 38, aceștia erau locuitorii ținutului lui Iuda. În compoziția finală, interlocutorii lui Iezechiel sunt identificați ca un grup de bătrâni care au venit la profet pentru a-i pune întrebări despre Dumnezeu. De vreme ce introducerea cărții îl situează pe Iezechiel printre exilați, se consideră că acești bătrâni ar fi și ei exilați; nu poate fi însă exclusă posibilitatea ca ei să fi fost vizitatori veniți din Israel (cf. venirea fugarului care anunță căderea Ierusalimului, 14,22-23; 24,27; 33,21-22). Primul verset al celei de-a doua secțiuni (v. 39) ar părea să sugereze – în textul ebraic – că Dumnezeu încurajează slujirea idolilor; Beuken (și, mai târziu, Greenberg) consideră că este o ironie. Varianta grecească a textului este diferită; Lust deduce de aici, în această perspectivă, simplificarea textului ebraic dificil la traducerea în greacă. Terminologia folosită pentru a arăta că Israel Îi va sluji lui Dumnezeu pe muntele cel sfânt este oarecum neobișnuită: este singurul pasaj în care Iezechiel vorbește despre locul unde va fi așezat templul ca „muntele Meu sfânt”. Expresia este tipică pentru secvențe mai târzii din Isaia (11,9; 56,7; 57,13; 65,11.25; 66,20). Între cei doi profeți există totuși, din acest punct de vedere, deosebiri semnificative: în cartea lui Isaia, toate neamurile sunt chemate să-L venereze pe Dumnezeu pe muntele Lui (Is. 56,6-7; 66,20), în vreme ce la Iezechiel slujirea lui Dumnezeu îi este rezervată casei lui Israel. În compoziția finală (32-44), controversă, cu perspectiva ei plină de speranță, se află la mare distanță de felul în care prezentase Iezechiel trecutul rușinos al lui Israel, în prima parte a capitolului (vv. 1-31). Absența formulelor de introducere la începutul celei de-a doua secțiuni indică faptul că redactorul final a considerat că cele două părți ale capitolului sunt inseparabile. Lust sugerează, în finalul articolului său, că trebuie făcută o distincție între circumstanțele în care a trăit redactorul final și cele în care a trăit Iezechiel. Este plauzibil ca primul să se fi aflat în diaspora; atunci când, în ficțiunea literară, îl face pe Iezechiel să-și formuleze în public părerea despre diaspora, el recurge la stilul și vocabularul lui Iezechiel, dar își dezvăluie, prin câteva trăsături, propriile coordonate.

20,1 E vorba de iulie-august 591 î.H. Indicațiile de cronologie sunt diferit transmise în codici; am păstrat în traducere lecțiunea lui Rahlfs, față de care *Vaticanus* are „...anul al șaptelea, [ziua] a cincisprezecea a lunii”. ♦ W. Zimmerli (1979, p. 406), sprijindu-se pe v. 20,1, plasează secvența 20,1-44 în anul 591 î.H. J. Wevers (1969) oferă alternativa august 591 sau 590 î.H., înclinând către prima variantă.

20,4 „Oare cu osândă să-i osândesc? Fiu al omului...”: TM are „Oare îi vei judeca pe ei, îi vei judeca, fiu de om?”.

omului, dă-le lor mărturie despre nelegiuirile părinților lor ⁵ și zi-le: «Acestea le spune Domnul: din ziua în care am ales casa lui Israel, M-am făcut cunoscut seminței casei lui Iacob și am fost cunoscut de ei în țara Egiptului și i-am sprijinit cu mâna Mea spunând: 'Eu [sunt] Domnul, Dumnezeuul vostru.' ⁶ În ziua aceea i-am sprijinit cu mâna Mea, ca să-i duc din țara Egiptului în țara pe care am pregătit-o pentru ei, țară unde curg lapte și miere – fagure este, mai presus de orice țară. ⁷ Și le-am spus: 'Fiecare să arunce de la sine spurcăciunile ochilor săi și nu vă mai pângăriți cu năravurile Egiptului; Eu [sunt] Domnul, Dumnezeuul vostru.'» ⁸ Dar [ei] s-au îndepărtat de Mine și n-au voit să-Mi dea ascultare, n-au aruncat de la ei spurcăciunile ochilor lor și n-au părăsit năravurile Egiptului. Și le-am spus că-Mi vărs mânia asupra lor ca să-Mi împlinesc urgia între ei, în mijlocul țării Egiptului. ⁹ Și am făcut ca numele Meu să nu fie nicidecum întinat dinaintea neamurilor [păgâne] în mijlocul cărora sunt ei, între care M-am făcut cunoscut lor, dinaintea acelorora, ca să-i scot din țara Egiptului. ¹⁰ Și i-am scos din țara Egiptului și i-am dus în pustie; ¹¹ și le-am dat

20,5 „M-am făcut cunoscut”: TM are „am jurat” (*lit.* „am ridicat mâna”, gestul care simbolizează jurământul). ♦ „i-am sprijinit cu mâna Mea”: TM are, din nou, expresia „am ridicat mâna pentru ei”; la fel și la începutul v. 6. ♦ „Eu [sunt] Domnul, Dumnezeuul vostru”. Iezechiel folosește formula numai în acest capitol, unde apare de multe ori (vv. 7.12.19 etc.); ea este frecventă în Levitic (e.g. 18,1.4.5 etc.) – cf. TOB, *ad loc.* Se știe că, față de Ieremia, care este mai apropiat de teologia și terminologia Deuteronomului, Iezechiel are mai multe puncte comune cu Leviticul și, în general, cu filonul sacerdotal.

20,6 „fagure”: gr κηπίον, „fagure de miere”, „ceva ales” (*vide* IRg. 14,27). Cu același sens metaforic apare mai jos, în v. 15. TM are *ʿbhī*, „gazelă”, ca simbol al frumuseții și grației.

20,7-8 „năravurile”: TM are „idolii”. Iezechiel este singurul care îl acuză pe Israel că ar fi practicat idolatria încă din vremea robiei egiptene. În unele texte din Pentateuh se găsește episoade idolatre în perioada drumului prin pustiu (Ex. 32–34), în vreme ce profetul Osea (9,10) leagă apariția idolatriei de intrarea în Canaan (cf. TOB, *ad loc.*). Porunca adresată lui Israel să respingă orice formă de idolatrie este o constantă a textului biblic – *vide* Deut. 29,16. J. Pons (1986, pp. 220-221) constată că, din acest punct de vedere, Iezechiel se plasează pe teren deuteronomic, de vreme ce pedeapsa care urmează să vină este precedată de enunțarea limbii a regulilor ce trebuie respectate. Legile sunt formulate cu claritate (*vide* Deut. 4,5-9). În Iez. 20, legile menționate în v. 11 apar pe fundalul condamnării idolatriei, care condiționează alegerea lui Israel și fângăduința făcută lui de Dumnezeu.

20,9 „dinaintea acelorora”: TM are „în ochii acelorora”.

20,10 Pustia este menționată în acest capitol al cărții lui Iezechiel de zece ori; din totalul de cincisprezece menționări în ansamblul cărții, numai cele din cap. 20 se referă la

poruncile Mele și le-am făcut cunoscute îndreptările Mele, pe care să [le] împlinescă omul și să aibă viață prin ele. ¹² Și le-am dat sabaturile Mele să le fie ca semn între Mine și ei, ca să cunoască ei că Eu [sunt] Domnul, care îi sfințesc. ¹³ Și i-am spus casei lui Israel în pustie: «Umblați în poruncile Mele.» Și n-au umblat și au lepădat îndreptările Mele, [date] să le împlinescă omul și să aibă viață prin ele; și sabaturile Mele le-au întinat grozav. Și le-am spus că-Mi vărs mânia asupra lor în pustie, ca să-i risipesc cu totul. ¹⁴ Și am făcut ca numele Meu să nu fie nicidecum întinat dinaintea neamurilor [păgâne], dintre care i-am luat, sub ochii lor. ¹⁵ Și Eu Mi-am

deșertul Egiptului. J. Pons (1986, pp. 222-223) interpretează pustia din Iez. 20 ca un spațiu închis al confruntării dintre Israel și Dumnezeu: răzvrătirea lui Israel (v. 13), mânia lui Dumnezeu (v. 13), oprirea de a intra în țara făgăduită (v. 15), ultimul avertisment (v. 18), vestirea risipirii (v. 23), o altă ieșire (v. 35), menită unei noi judecăți (v. 36). În Deuteronom, dimpotrivă, sunt menționate deșerturi diferite: Araba în 1,1, Moab în 2,8. Kedemoth în 2,26; deșertul este acolo locul în care Dumnezeu îl duce pe Israel (Deut. 1,31; 8,15; 11,5); răzvrătirea este urmată de căință (1,41); este locul de punere la încercare și de educare a poporului ales (Deut. 8,2.16), iar aceasta nu reprezintă nicidecum o pedeapsă în sine, ci o pregătire pentru ceea ce urmează (Deut. 8,16). Episodul vițelului de aur (omis de Iezechiel) este semnificativ: Dumnezeu a fost gata să-l șteargă pe Israel de pe fața pământului (Deut. 9,8), dar, datorită intervenției lui Moise (care nu este amintit de Iezechiel), aduce iertarea și table noi de legi (10,1-2). Pentru Iezechiel, deșertul este locul veșniciei răzvrătiri, care are ca urmare pedepsirea: în locul intrării în Canaan este anunțată risipirea (v. 23).

20,11 *Vide supra*, nota la 20,7.

20,12 J. Wevers (*ad loc.*) amintește că instituirea sabatului ca zi de odihnă își are originea într-o societate agricolă; treptat a evoluat spre statutul unei zile de închinare, iar această transformare a fost, fără îndoială, accelerată de exil. În exil, departe de templul din Ierusalim, sabbatul era una dintre puținele practici de cult ce puteau fi respectate. ♦ Insistența lui Iezechiel asupra sabatului e tipic sacerdotală și anunță importanța care i se va acorda sabatului în iudaismul postexilic.

20,13 *Vide supra*, nota la 20,10. ♦ „Și i-am spus casei lui Israel în pustie: «Umblați în poruncile Mele»: TM are „Dar casa lui Israel s-a răzvrătit în pustie”.

20,15 „Mi-am ridicat mâna împotriva lor”: TM are „am ridicat mâna către ei” = „le-am jurat”, ca la vv. 5 și 6, *supra*. ♦ „amarnic”: am redat aici astfel adverbul τὸ παράπαν, „cu totul”, „foarte tare”; în versetul precedent (și mai sus), în secvența τὸ παράπαν μὴ βεβήλωθῃ, am recurs la traducerea „nicidecum”. ♦ „fagure”: *vide* nota la 20,6. ♦ Țara unde curg lapte și miere este în concordanță cu textul deuteronomic (*vide* Deut. 6,3; 11,9; 26,9.15; 27,3; 31,20) care, la rândul său, este coerent cu întreaga tradiție. Imaginea lipsește la ceilalți profeti (cu excepția pasajelor deuteronomice din Ieremia: 11,5; 32,22).

ridicat mâna împotriva lor în pustie, amarnic, ca să nu-i aduc în țara pe care le-am dat-o, țară unde curg lapte și miere – fagure este, mai presus de orice țară: ¹⁶ pentru că au încălcat îndreptările Mele și în poruncile Mele nu au umblat, și sabaturile Mele le-au întinat și au umblat după scornelile inimilor lor. ¹⁷ Dar ochiul Meu s-a îndurat de ei, să nu-i nimicească, și nu i-am dat de tot pieirii în pustie.

¹⁸ Și am vorbit către copiii lor în pustie: «Nu umblați după legiurile părinților voștri și nu păziți îndreptările lor; și nu vă amestecați în năravurile lor și nu vă pângăriți. ¹⁹ Eu [sunt] Domnul, Dumnezeuul vostru, umblați în poruncile Mele și păziți îndreptările Mele și împliniți-le; ²⁰ și sfințiți sabaturile Mele, și aceasta să fie ca semn între Mine și voi, ca să se știe că Eu [sunt] Domnul, Dumnezeuul vostru. ²¹ Dar m-au supărat și copiii lor: în poruncile Mele n-au umblat și n-au păzit îndreptările Mele, ca să le îplinească: pe acestea [de] le va împlini omul, va avea viață prin ele – și sabaturile Mele le-au întinat. Și le-am spus că-Mi vărs mânia asupra lor în pustiu, ca să-Mi împlinesc urgia împotriva lor. ²² Și am făcut ca numele Meu să nu fie nicidecum întinat dinaintea neamurilor [păgâne], dintre care i-am scos, sub ochii aceloră. ²³ Și Mi-am ridicat mâna asupra lor în pustie, ca să-i risipesc între neamuri [păgâne] și să-i împrăștii prin țări, ²⁴ pentru că îndreptările Mele nu le-au împlinit și poruncile Mele le-au încălcat și sabaturile Mele le-au întinat, iar ochii le-au fost după scornelile părinților lor. ²⁵ Și Eu le-am dat porunci care nu [erau] bune și îndreptări prin care să

J. Pons (1986, p. 219) remarcă însă contextul neobișnuit în care apare formula la Iezechiel, stând sub semnul unui umor negru. ♦ *Vide supra*, nota la 20,10.

20,16 „scornelile”: TM are „idolii”; la fel la v. 24, *infra*.

20,18 *Vide supra* nota la 20,10. ♦ „năravurile”: TM are și aici „idolii”.

20,22 În TM, versetul are în plus, la început: „Dar Mi-am luat mâna și...” ♦ Recurgând la imaginea scoaterii poporului ales din Egipt, Iezechiel (*vide* Pons, 1986, p. 219) nu se abate de la viziunea deuteronomică: versetele 6.9.10.14.22 din acest capitol sunt în concordanță cu Deut. 1,35; 6,10; 26,3; 34,4, respectând de altfel tradiția.

20,23 *Vide supra*, nota la 20,10. ♦ „Mi-am ridicat mâna asupra lor”: *vide supra*, nota la v. 15.

20,25-26 „prin care să nu aibă viață”: în strădania de a reduce totul la Dumnezeu ca singură cauză, o teologie primitivă Îi atribuie chiar și evenimente sau tradiții de care sunt răspunzători oamenii. Iezechiel se referă la obiceiul jertfirii primilor născuți, pe care uneori l-au practicat și israeliții sub influența popoarelor vecine. În Lev. 18,21 se dă însă un sens spiritual acestei „consacrări”, prescriindu-se jertfirea unui animal ca înlocuitor.

nu aibă viață. ²⁶ Și-i voi pângări în darurile lor, trecând peste tot întâiul-născut, ca să-i nimicesc.»

²⁷ De aceea, grăiește către casa lui Israel, fiu al omului, și spune-le: «Acestea le spune Domnul: 'Până acum m-au umplut de mânie părinții voștri, cu încălcările lor, cu care M-au nesocotit. ²⁸ Și i-am adus în țara pentru care Mi-am ridicat mâna ca să le-o dau și ei s-au uitat la orice deal înalt și la orice copac umbros și au adus acolo jertfă pentru zeii lor și au rânduit acolo mireasmă bine-mirositoare și și-au turnat acolo libațiile. ²⁹ Și le-am spus: ce este Abama, de vă îndreptați voi într-acolo? Și i-au pus numele Abama până în ziua de azi.'» ³⁰ De aceea, zi către casa lui Israel: «Acestea le spune Domnul: 'Oare vă pângăriți în nelegiuirile părinților voștri și vă desfrânați după spurcăciunile lor? ³¹ Și cu pânga darurilor voastre, cu [ofrande] puse

20,26 „Și-i voi pângări”: singurul loc din VT în care Dumnezeu apare ca subiect al vb. ebr. *iāmmē*, „a pângări”. Cf. Block (1997, vol. 1, p. 636). ♦ „trecând peste”: traduce literal ebr. *ha'ābhīr*, „a face să treacă [prin foc]”, termen tehnic pentru sacrificiile de copii în cultul lui Moloch. ♦ „tot întâiul-născut”: gr. πᾶν δαιμονίου μῆτρον, *lit.* „tot cel care a deschis pântecul” – semitism. ♦ TM are în plus, la finalul versetului: „pentru ca ei să știe că Eu sunt YHWH”.

20,27 „încălcările lor, cu care M-au nesocotit”: gr. παραπτώμασιν... παρέπεσον... – verbul și substantivul au aceeași rădăcină.

20,28 „Mi-am ridicat mâna”: *vide* nota la vv. 5-6. ♦ „pentru zeii lor”: TM are „ca să Mă mânia prin ofranda lor”.

20,29 „Abama”: ebr. *habbāmāh* (*bāmāh*, „loc înalt”, cu articol). Pentru cultul idolatru pe înălțimi, vezi, de exemplu, nota la 3Rg. 3,2. În TM este aici un joc de cuvinte: *māh habbāmāh* 'așer', „atem *habbā'im*, „ce este locul înalt unde intrați voi”.

20,31 „[ofrande] puse deoparte”: cf. Ex. 29,24; Lev. 10,14 etc.; TM are „cu trecerea fiilor voștri prin foc”. ♦ „scornelile”: TM are „idolii”, ca în celelalte locuri. ♦ „nici nu va sui aceasta la duhul vostru”: în TM aici începe v. 32: „Și ceea ce se ridică la duhul vostru (= ceea ce gândiți voi) nu va fi (așa cum spuneți... etc.)”. ♦ Pentru termenii *împrăștiere* și *reunire* din pericopa 20,31-48, *vide supra*, nota la 11,17. Pericopa de față reprezintă partea secundă a cap. 20, a cărei formă amintește de vv. 11,14-21. Ambele pasaje sunt relatări ale disputei dintre Dumnezeu, care vorbește prin gura profetului, și un grup de oameni din poporul ales. În ambele situații, relatarea se deschide prin citarea celor ce l se opun lui Dumnezeu. În 11,15, despre aceștia se spune că sunt locuitori ai Ierusalimului; în 20,32 nu se face nici o identificare explicită. În contextul capitoului în întregul lui, ei par să se identifice cu bătrânii care stăteau dinaintea lui Iezechiel pentru a-L întreba pe Dumnezeu (v. 20,1). În contextul cărții în întregul ei, Iezechiel este plasat în exil, iar despre cei care îl vizitează în cap. 20 se sugerează implicit că sunt conducătorii poporului aflat în exil. Interpretarea aceasta nu este însă în mod necesar impusă de structura originară a dialogului. V. 38 vorbește despre răzvrățiți, care vor fi scoși din

deoparte vă pângăriți în toate scornelile voastre, până în ziua de azi. Și Eu să vă răspund vouă, casă a lui Israel? Viu [sunt] Eu, spune Domnul, nu vă voi răspunde și nici nu va sui aceasta la duhul vostru.’³² Și nu va fi așa cum spuneți: ‘Vom fi ca neamurile și ca semințiile pământului, să ne închinăm la lemne și la pietre.’³³ De aceea, viu [sunt] Eu – spune Domnul –, voi domni peste voi cu mână puternică și cu braț ridicat și cu mânie revărsată.³⁴ Și vă

sălaşurile lor și nu vor intra în Israel. O lectură superficială pare să confirme că răzvrățiții se află acum în exil și că, atunci când vremea exilului se va încheia, lor nu li se va îngădui să intre în țara lor. Lectura este însă diferită dacă se ține cont de faptul că în Biblie tabloul ținutului în care ei stau ca străini este de obicei o aluzie la Canaan mai înainte de intrarea în țara făgăduită. Această identificare este explicită în Ex. 6,4, un pasaj care amintește Gen. 17,8; 28,4; 36,7; 37,1; 47,9. Expresia nu pare să se refere vreodată la exil. Concluzia lui Lust este că Iez. 20,38 este o referire la Canaan de dinainte de intrarea în țara făgăduită: în viziunea lui Iezechiel, această intrare în Pământul făgăduinței este un eveniment eshatologic plasat în viitor.

20,32-33 Cf. IRg. 8,5. Incluziune – versetele se referă la începutul și sfârșitul regalității. ♦ J. Wevers (*ad loc.*) consideră că versetul își datorează existența unui redactor care a căutat să corecteze vv. 30-31. Dimpotrivă, J. Pons (1986, p. 227) interpretează versetul mai degrabă ca manifestare a reacției profetului însuși la o anumită tendință deuteronomică, în care denunțarea idolatriei din epoca regalității este urmată, după speranțele de îndreptare aduse de Iosias, de resemnarea de a vedea poporul într-o stare de decădere, o scufundare în idolatrie, care nu îi mai deosebește de restul neamurilor.

20,33 „cu mână puternică și cu braț ridicat”: gr. ἐν χειρὶ κραταιᾷ καὶ ἐν βραχίονι ὑψηλῷ – *vide* Deut. 4,34; 5,15; 7,19; 11,2; 26,8. ♦ L. Boadt (1986, pp. 199-200) consideră că întreaga carte a lui Iezechiel are ca subiect confruntarea între credința în *YHWH* și credința în diversele divinități: pentru profet, încheierea înfruntării este lipsită de echivoc: „voi domni peste voi”, spune Domnul. Fiecare secvență a cărții este parte a programului stabilit de profet. Planul lui este să remodeleze tradiția religioasă a lui Israel pentru a restabili autoritatea lui *YHWH* ca unic Dumnezeu, care nu poate fi așezat într-o egalitate cu Baal, Marduk, Amon sau vreă altă zeitate a lumii antice. Tocmai de aceea, limbajul mitologic al lui Iezechiel nu este mitopoetic, ci reprezintă un atac voit la adresa miturilor divine comune ale Orientului Apropiat, văzute ca amenințări directe pentru credința lui Israel. Programul de restaurare pe care îl desfășoară Iezechiel este evident în recurgerea la formula – caracteristică acestui profet – „fiu al omului”, care are rostul de a arăta autoritatea deplină a lui Dumnezeu, transmisă prin cuvânt uneia dintre creaturile Lui; în același fel, folosirea formulei de recunoaștere („veți cunoaște că Eu sunt Domnul”) îl face pe Israel să vadă puterea lui Dumnezeu de a distruge miturile false, arătându-Se ca singura putere divină autentică. Tot parte a programului lui Iezechiel este și integrarea, în viziunea lui profetică, a tradiției legământului divin din pustiu și a legilor, legile purității și sfințeniei, ca și legăturile impuse de legământ devin o pavăză împotriva înclinației lui Israel de a sluji alte divinități și de a se îndepărta de calea sa.

voi lua dintre popoare și vă voi primi din țările prin care v-ați risipit, cu mână puternică și cu braț ridicat și cu mânie revărsată.³⁵ Și vă voi duce în pustia popoarelor și Mă voi judeca acolo cu voi față către față.³⁶ Așa cum M-am judecat cu părinții voștri în pustia țării Egiptului, așa vă voi judeca pe voi – spune Domnul.³⁷ Și vă voi trece pe sub toiagul Meu și vă voi aduce la numărul [cuvenit]³⁸ și-i voi alege dintre voi pe cei lipsiți de credință și pe răzvrățiți, căci îi voi scoate din pribegia lor, dar ei nu vor intra în țara lui Israel; și veți cunoaște că Eu [sunt] Domnul.»³⁹ [Cât despre] voi, casă a lui Israel, acestea le spune Stăpânul [meu], Domnul: „Lăsați-vă deoparte fiecare apucăturile sale: iar după aceasta, nu cumva să nu-Mi dați ascultare și numele Meu sfânt nu-l veți mai întina cu darurile voastre și cu apucăturile voastre.⁴⁰ Căci pe muntele Meu sfânt, pe muntele înalt, – spune Stăpânul [meu], Domnul –, acolo Îmi va sluji toată casa lui Israel, până la capăt, și

20,35-36 *Vide supra*, nota la 20,10.

20,37 „toiag”: gr. ῥάβδος; pentru opțiunile de traducere din ebraică în greacă prin φύλη sau σκήπτρον, *vide infra*, nota la 21,15. „Trecerea pe sub toiag” se referă la o practică păstorească de numărare a oilor. Imaginea lui Dumnezeu ca păstor apare pe larg în cap. 34, cu o deschidere mesianică.

20,37-38 Termenul ebraic folosit de Iezechiel pentru a indica alegerea (*bārar*) este un cuvânt târziu, care evocă purificarea. J. Pons (1986, p. 231) detectează aici o decizie implacabilă, în care alegerea își arată o altă față: nu mai este vorba de poporul ales (20,5), ci de nimicirea răzvrătiților. Așa cum ieșirea din Egipt nu a fost urmată nemijlocit de intrarea în Canaan, ci de o risipire, nici ieșirea din Babilon nu este o garanție a întoarcerii, ci numai o etapă a procesului de purificare. ♦ „vă voi aduce la număr”: gr. ἐν ἀριθμῷ. LEH îl interpretează „conform cu numărul [tău] = excluzându-i pe alții”; presupune că traducătorul LXX va fi citit *MSPR* (aram. „înscriș”) în loc de *MSRT*, „legătură”. TM are „vă voi aduce sub legătura Legământului”.

20,38 „lipsiți de credință”: gr. ἄσβεστῶς – *vide* nota la 12,19. ♦ „pribegia”: gr. παροικεσία, *lit.* „locuire în ținut străin” (NETS: „sojourn”; Biblia 1688: „nemernicirea”). Johan Lust (1996, p. 215) observă că una dintre expresiile împărtășite de Exod și Iezechiel este cea referitoare la pământul în care au pribegit ca străini (ebr. *māgūr*). În scrierile sacerdotale, această expresie apare relativ frecvent, folosită despre Canaan înainte de intrarea evreilor în țara făgăduită (Gen. 17,8; 28,4; 36,7; 37,1; 47,9; *vide* și Ps. 119,54; Iov. 18,19; Plâng. 2,22). Iezechiel folosește acest termen o singură dată, aplicându-l la țară în timpul exilului și în perioada următoare: în viziunea sa, poporul care trăiește acolo în vremea aceea trăiește în „pustiul neamurilor” și nu a intrat în țara făgăduită.

20,39 „Lăsați-vă deoparte fiecare apucăturile sale”: TM are „fiecare să meargă și să-și slujească idolul”.

20,40 „pe muntele înalt”: TM are în plus „al lui Israel”. ♦ „până la capăt”: TM are „în întregime în țară”.

acolo voi primi și acolo voi lua în seamă pârga voastră și pârga [ofrandelor] puse deoparte, în toate cele sfinte ale voastre. ⁴¹ În mireasmă bine-mirositoare vă voi primi, când vă voi scoate dintre popoare și vă voi aduna din țările prin care ați fost risipiți și Mă voi sfinți în voi, sub ochii popoarelor. ⁴² Și veți cunoaște că Eu [sunt] Domnul, când vă voi aduce în țara lui Israel, în țara pentru care Mi-am ridicat mâna ca să le-o dau părinților voștri. ⁴³ Și vă veți aminti acolo căile voastre și apucăturile cu care v-ați pângărit și vă veți jeli pentru toate răutățile voastre. ⁴⁴ Și veți cunoaște că Eu [sunt] Domnul atunci când voi face astfel cu voi, pentru ca numele Meu să nu fie întinat după căile voastre rele și după apucăturile voastre stricate, spune Domnul.”

21 ¹ Și a fost cuvântul Domnului către mine, zicând: ² „Fiu al omului, aștepte-ți fața împotriva Thaimanului și privește către Darom și procește

20,41 „Mă voi sfinți în voi”: *i.e.* „Îmi voi arăta sfințenia prin ceea ce fac cu voi” (*cf.* Block, *ad loc.*: „I will manifest my holiness through you”; NETS: „I will be hallowed among you”). Puterea mântuitoare a lui Dumnezeu va fi recunoscută și de neamurile păgâne.

20,42 Iezechiel folosește în repetate rânduri imaginea (și formula) mâinii ridicate a Domnului (*vide* Lust, 1996, pp. 219-221). Formula este adesea înțeleasă (greșit, după părerea lui Lust) și tradusă în consecință ca un gest ritual de jurământ. De fapt, gestul poate fi înțeles ca semn care introduce o acțiune. Pasajele în care este atestată formula au conținuturi felurite. Traducătorul textului grecesc al Exodului (v. 6,8) a înțeles perfect lucrul acesta. Traducerea este literală în Iez. 20,28.42; 47,14 (*vide* și 20,15; 36,7) – ἐξείρω τὴν χεῖρα; în schimb, în Exod, termenul ebraic este echivalat prin ἐκτείνω, „a întinde” – această formulă apare frecvent în Exod, indicând o acțiune (*vide* Ex. 3,20). În toate situațiile, cu excepția Ex. 6,8, subiectul este Moise. Cel mai adesea, mâna lui se întinde *împotriva* cuiva, într-o acțiune de pedepsire; în câteva pasaje își întinde mâna *către* (εἰς) cer, nu în semn de jurământ, ci pentru a produce întuneric (în 10,21.22) sau tunet și grindină (în 9,22.23).

20,43 „vă veți jeli”, *lit.* „vă veți lovi peste fețe”, cu referire la gesturile de manifestare a părerii de rău, a doliului. TM are „vă veți scârbi de voi înșivă”.

20,44 „pentru ca numele Meu să nu fie întinat după căile voastre rele și după apucăturile voastre stricate”: TM are „de dragul numelui Meu și nu după căile voastre rele și după faptele voastre stricate, casă a lui Israel”. Față de Judecători, unde câința omului precedă intervenția lui Dumnezeu, părănd a o provoca, începând cu Ieremia (*e.g.* 31,18-19.34), dar mai explicit la Iezechiel, intervenția divină este cea dintâi, gratuită („de dragul numelui Meu”), iar câința omului vine abia apoi, ca o consecință a înțelegerii bunătății lui Dumnezeu.

21 Numerotarea este diferită la Rahlfs față de ed. Brenton, în care aici continuă cap. 20, până la „20,49” (care la Rahlfs este 21,5).

împotriva dumbrăvii stăpânitoare, Nageb; ³ și spune-i dumbrăvii Nageb: «Ascultă cuvântul Domnului: acestea le spune Stăpânul [meu], Domnul: 'Iată, Eu aprind în tine [un] foc și va mistui din tine tot copacul verde și tot copacul uscat, flacăra cea aprinsă nu se va stinge și va mistui în ea orice față, de la miazăzi la miazănoapte. ⁴ Și va cunoaște tot trupul că Eu, Domnul, l-am aprins și nu se va stinge.'» ⁵ Și am spus: „Nicidecum, Stăpâne Doamne; ei îmi vor spune: «Nu este o parabolă aceasta, făcută din vorbe?»» ⁶ Și a fost cuvântul Domnului către mine, spunând: ⁷ „De aceea să prorocești, fiu al omului, și să-ți ațintești fața împotriva Ierusalimului; și să privești către cele sfinte ale lor și să prorocești împotriva țării lui Israel ⁸ și să spui către țara lui Israel: «Iată, Eu [sunt] împotriva ta și-Mi voi scoate pumnalul din teacă și-l voi nimici din tine pe nedrept și pe nelegiuit; ⁹ pentru că îl voi nimici din tine pe nedrept și pe nelegiuit, de aceea va ieși pumnalul Meu din teacă împotriva a tot trupul, de la miazăzi până la miazănoapte. ¹⁰ Și va cunoaște tot trupul că Eu, Domnul, Mi-am tras pumnalul

21,2 „Thaiman... Darom”: transcrieri ale ebr. *thəymān* și *dārōm*, ambele desemnând „sudul”; traducătorul LXX le-a considerat toponime. De altfel și ținutul Nageb (Negebh) se află la sud de teritoriul Israelului, desemnând și el adesea acest punct cardinal. La vv. 3 și 9, LXX îl traduce cu ἀπηνλιώτης, *lit.* „vântul de răsărit”; am păstrat însă traducerea „miazăzi” fiindcă reiese evident din context. ♦ „dumbrăvii stăpânitoare”: δρυμός ηγούμενος, „de căpetenie”, „care are întâietate”. Echivalare sugestivă în Biblia de la 1688: „dumbrava cea povățuitoare”. TM are „dumbrăvii [din] câmpie”: traducătorul LXX a citit *sārāh* (*ŠRH*), „stăpână, prințesă”, în loc de *sādeh* (*ŠDH*), „câmpie”. ♦ W. Zimmerli (1979, p. 422) indică pentru 21,1-12 cu certitudine un alt spațiu decât Ierusalimul; faptul că profetului i se cere să privească spre sud este interpretat ca un indiciu că se afla la nord de Ierusalim. Cronologic, W. Zimmerli plasează secvența înainte de 589 î.H. (De altfel, și babilonienii veneau în Iudeea „dinspre miazănoapte”.)

21,3 „de la miazăzi la miazănoapte”, *lit.* în Biblia de la 1688: „de la austru până la crivâș”. *Vide supra*.

21,4 „trupul”, *lit.* „carnea”; gr. σάρξ traduce ebr. *bašar*, care se referă la om privit sub aspectul său fizic, pieritor.

21,5 „Nicidecum”: TM are „Vai!”. ♦ „făcută din vorbe”, *lit.* „spusă” (gr. λεγομένη). ♦ „Nu este o parabolă aceasta, făcută din vorbe?”: TM are „Oare nu este el un rostitor de parabolă?”. ♦ *Vide supra*, nota la 15,1.

21,7 „cele sfinte”: *vide* nota la 5,11; TM are „sanctualele”.

21,8 „pumnalul”: τὸ ἐγχειρίδιον denumește o sabie mai mică, un pumnal, spre deosebire de gr. ῥομφαία, „sabie”, la v. 14, *infra*. ♦ „pe nedrept și pe nelegiuit”: TM are „pe cel drept și pe cel nelegiuit”, părând să contrazică astfel cele spuse la 14,12 și cap. 18; ar putea fi însă un mod propriu limbii ebraice de a indica totalitatea folosind două antonime. La fel și în versetul următor.

din teacă și nu se va mai întoarce.»¹¹ Iar tu, fiu al omului, gemi frângându-ți mijlocul și gemi în chinuri sub ochii lor.¹² Și va fi așa: dacă îți vor spune: «De ce gemi?», să le spui: «Pentru vestire, căci vine și orice inimă se va zdrobi și toate mâinile vor amorți și se va stinge tot trupul și toată suflarea, și coapsele toate se vor mânji cu umezeală. Iată: vine și va fi, spune Stăpânul [meu], Domnul.»

¹³ Și a fost cuvântul Domnului către mine, zicând: ¹⁴ „Fiu al omului, profetește și zi: «Acestea le spune Domnul.» Spune:

«Sapie, sapie, ascute-te și mânie-te,

¹⁵ ca să înjunghii ce e de înjunghiat, ascute-te

21,11-12 *Vide supra*, nota la 3,22-27.

21,12 *Vide supra*, 7,17. ♦ „se va stinge... umezeală”: TM are „orice duh se va întuneca și toți genunchii se vor muia” (*lit.* „vor ajunge apă”).

21,13-22 W. Zimmerli (1979, p. 432) consideră că fragmentul 21,13-22 nu conține informații care să permită determinarea locului în care a fost compus. Cronologic pare să se plaseze înainte de căderea Ierusalimului. ♦ Textul acestui „Cântec al sabiei” este dificil în TM, permițând numai interpretări incerte. Puținele cunoștințe referitoare la metrul ebraic nu favorizează reconstituirea versurilor.

21,14 „ascute-te și mânie-te”: TM are „ascuțită și lustruită”; în v. următor TM continuă să vorbească despre sapie la persoana a III-a.

21,15 „ascute-te ca să strălucești”: TM are „lustruită ca să străfulgeri”. Al treilea și al patrulea stih sunt obscure în TM. ♦ Johan Lust analizează versetele 21,15 și 18 în articolul „Messianism in Ezekiel in Hebrew and Greek. Ezek. 21,15(10) and 18(13)” (2004). Pornește de la constatarea generală că Septuaginta conține indicii ale unei dezvoltări a mesianismului, cu precădere pe linia mesianismului regal. Într-o primă analiză – a textului ebraic – Lust amintește că mai mulți savanți recunosc în vv. 21,15 și 18 o aluzie la Mesia. După A. van den Born (*Ezekiel: uit de grondtekst vertaald en uitgelegd*, Romen & Zonen, Roermond, 1954, pp. 135-136, *apud* Lust, 2004, p. 191), ambele texte trebuie înțelese ca o aluzie la formularea mesianică din Gen. 49,8-12. Versetele fac parte din așa-numitul „Cântec al sabiei”: acesta este alcătuit din două strofe (14-18 și 19-22), marcate prin formulele de recunoaștere a unei profesii. Presupusele aluzii mesianice din vv. 15 și 18 aparțin primei strofe. În TM, contextul indică limpede că sabia trebuie interpretată ca sapie a lui Dumnezeu (v. 21,10), care acționează prin intermediul regelui Babilonului (21,24). Publicul profetului este reprezentat de cei care îl întreabă de ce geme. Profetia din 21,13-18 îi explică purtarea: războiul este aproape. Profetia este rostită (în TM) de Domnul, care spune: „sceptrul fiului Meu...”; imaginea este cea a lui Mesia care îi va înfrânge pe toți dușmanii lui Israel. În Septuaginta, prima parte a „Cântecului sabiei” (21,13-18) prezintă subdiviziuni ușor diferite față de cele din TM. În structura segmentului grecesc, vv. 15 și 18 nu sunt formulate ca aluzii la Mesia, ci sunt încorporate în adresarea directă a lui Dumnezeu către sapie și în întrebarea retorică din

- ca să strălucești, gata să înjunghii spre istovire,
disprețuiește, doboară orice lemn.»
- ¹⁶ Și a pregătit-o ca să o stăpânească mâna Lui;
s-a ascuțit sabia, gata este
să-i fie pusă în mână celui ce străpunge.
- ¹⁷ Înălță strigăt și jeluiește-te, fiu al omului,
căci [sabia] a ajuns în poporul Meu,
aceasta [a ajuns] printre toți mai-marii lui Israel;
ei se vor așeza în sabie,
a ajuns în poporul Meu;
de aceea, lovește-te peste mână!
- ¹⁸ Căci a fost îndreptățit: și ce dacă tribul a fost lepădat? Nu va fi, –
spune Stăpânul [meu], Domnul.

final. Diferența majoră este așadar absența în LXX a aluziei la sceptrul regal sau la Mesia. ♦ J. Lust (în articolul citat mai sus, pp. 196-197) arată că traducerea grecească a versetului nu are un corespondent în TM (TM: „...sau ne vom veseli; sceptrul fiului meu disprețuiește orice lemn”); la această absență se adaugă o trăsătură importantă: versetul are un stil și o structură care îl individualizează, care se pot datora unei lecturi proprii a textului ebraic din partea traducătorului. Versetul conține și un hapax biblic: παράλυσις; construcția εις παράλυσιν (tradusă prin „spre istovire”) putând fi echivalarea unui termen ebraic cu sensul „a topi”, „a dizolva”. Verbul „să înjunghii” (gr. σφάζε) pare să fie în locul cuvântului care în ebraică indică „sceptrul”, substantiv încărcat cu sensuri teologice. Următoarele două cuvinte din TM au paralele neașteptate în gr. ἐξουδένει, „disprețuiește”, pentru ebr. *b'ni*, „fiul meu”, și gr. ἀποθού, „doboară”, pentru ebr. *mo'eseth*, „care disprețuiește”. Finalul versetului este însă echivalent: gr. πᾶν ξύλον, „orice lemn” – cu precizarea că, în contextul Septuagintei, unde nu se face nici o referire la „sceptru”, mențiunea vizează probabil idolii de lemn (vide 20,32, unde TM pare să se refere mai degrabă la sceprele conducătorilor).

21,16 „a pregătit-o”: TM are „a dat-o la lustruit”. ♦ „s-a ascuțit sabia”: TM are în plus „s-a lustruit”.

21,17 „căci [sabia] a ajuns”, *litt.* „căci aceasta s-a făcut”. ♦ „ei se vor așeza... poporul Meu”: TM are „ei au fost aruncați în sabie împreună cu poporul Meu”. ♦ „lovește-te peste mână”: gr. κρότησον ἐπὶ τὴν χειρὰ σου. TM are „bate-ți coapsele”. Traducătorul a citit YD în loc de YR, poate sub influența v. 19 unde, într-o expresie similară, în loc de „coapse” apare „palmă”. Expresia în greacă este apropiată de sensul „a aplauda în bajjocură”, „a dezaproba” (cf. LSJ, s.u., 2.b). În gestică semită, lovirea coapselor este un gest de suferință și durere extremă.

21,18 „a fost îndreptățit”: sau „a fost găsit drept”, cf. NETS, „for it has been deemed just”. Pentru gr. δικαιώω, vide *Septuaginta* 1, „Indice tematic și de termeni”, s.u. „a în-

- ¹⁹ Iar tu, fiu al omului, procește
și lovește-ți mâinile una de alta
și ia a doua sabie.
A treia sabie este a celor loviți,
sabia cea mare a celor loviți,
și-i va împietri în uluire,
²⁰ ca să se frângă inima [în ei]
și cei istoviți să se înmulțească la fiecare poartă de-a lor;

dreptăți”. ♦ „tribul”: pentru relația traducerii grecești cu textul ebraic, *vide supra*, nota la 21,15. ♦ Versetul este afectat de ambiguitatea termenului ebraic, care apare redat în traducerea grecească fie prin σκήπτρον, „sceptru/toiag”, fie prin φυλή, „trib”, „seminție”. Alegerea termenului φυλή în acest verset putea fi favorizată de menționarea lui Israel în v. 17. În TM, versetul are înțelesul: „«Și ce dacă sceptrul care disprețuiește nu va fi?» spune Domnul Dumnezeu”. În contrast cu „sceptrul” din textul ebraic, „tribul” din traducerea grecească nu disprețuiește, ci suferă el însuși disprețul și este doborât. ♦ Termenul ebraic este ambiguu: la origine pare să se fi referit la bețe sau la ramuri de copac din care se putea face o nuia folosită pentru pedepsire ori un sceptru. Un conducător putea fi definit prin sceptrul său: într-un sens derivat, poporul pe care el îl guverna putea fi cunoscut ca poporul aflat sub sceptrul lui. De aici provine sensul cel mai răspândit al termenului în VT, de „trib”. Pe de altă parte, cuvântul păstrează o semnificație teologică puternică, reprezentând un termen de autoritate, care se referă atât la instrumentul de pedepsire, cât și la sceptrul unui rege sau la Mesia. Traducătorii Bibliei grecești au folosit numeroase cuvinte pentru a reda cuvântul ebraic. În absența unui echivalent grecesc care să acopere toate sensurile, detectarea înțelesului dominant într-un pasaj sau altul ducea la opțiuni lexicale grecești diferite și care nu dezvăluie întotdeauna direcția de interpretare. În 1Rg. și 3Rg., de exemplu, termenul ebraic este aproape întotdeauna tradus prin σκήπτρον, chiar dacă din context reiese de multe ori limpede că se face referire la un trib (1Rg. 2,28; 9,21; 10,19,20,21; 15,17; 3Rg. 8,15; 11,13,31,32,35,35; 12,20,21; o excepție este 3Rg. 18,31, unde este preferat termenul φυλή). În 2Rg. și 4Rg. situația este complet diferită: în contexte similare este folosit φυλή (2Rg. 5,1; 7,7; 15,2,10; 18,14; 19,10; 20,14; 24,2; 4Rg. 17,18; 21,7).

21,19 „lovește-ți mâinile una de alta”, *lit.* „lovește mână pe mână”. Gest de suferință extremă (*vide supra*, nota la 21,17), mânie sau poate gesticulație războinică (*cf.* Block, 1997, vol. 1, p. 679, n. 131). ♦ „ia a doua sabie”: LEH trimite la acest pasaj din Iez. 21,19(14) pentru a exemplifica sensul verbului διπλασιάζω, „a dubla” (~ πομφαίαν, „a ascuți sabia pe ambele laturi”). Aici am preferat însă referirea la o a doua sabie, pentru că altfel nu s-ar justifica apariția în text a celei de-a treia săbii. TM este și aici neclar; Block propune lecțiunea: „¹⁹ ...let the sword strike twice, thrice! ²⁰ It is a slaughtering sword...”. ♦ „celor loviți”: la nivelul medicinei de atunci, „loviți”, „râniți” înseamnă de obicei „uciși”. ♦ „și-i va împietri în uluire”: TM are „care îi împresoară”. 21,20 „pentru a fi înjunghiați de sabie”, *lit.* „pentru înjunghierea sabiei”.

au fost dați
 pentru a fi înjunghiați de sabie:
 e bună să înjunghie,
 e bună să strălucească.

²¹ Străbate, ascute-te pe dreapta și pe stânga,
 oricum ți se va îndrepta fața.

²² Și Eu Îmi voi lovi mâinile una de alta
 și Îmi voi slobozi mâna.
 Eu, Domnul, am grăit.”

²³ Și a fost cuvântul Domnului către mine, zicând: ²⁴ „Și tu, fiu al omului, pregătește-ți două căi [pe care] să intre sabia regelui din Babilon: dintr-o singură țară vor porni cele două și [pune o] mână în capul drumului cetății: în capul ²⁵ drumului să rânduiești [drumul pe unde] să intre sabia spre Rabbath, [cetatea] fiilor lui Ammon, și spre Iudeea și spre Ierusalim, în mijlocul lui. ²⁶ Căci regele Babilonului va sta pe drumul vechi, la capătul celor două drumuri, ca să cerceteze sorții, să arunce în sus toiagul și să întrebe chipurile cioplite și să cerceteze ficiații [jertfelor] din dreapta lui.

21,23 W. Zimmerli (1979, p. 441) plasează secvența 21,23-37 într-un spațiu aflat la mare distanță de Ierusalim; cronologic, profetia aparține perioadei premergătoare anului 589 î.H., când Nebuchadnezzar, după revolta lui Sedekias, a pornit cu oștirea spre apus (cf. 4Rg. 25).

21,24 „mână”: la fel în TM. Probabil un indicator de direcție sub formă de mână. În TM termenul desemnează uneori un monument comemorativ (cf. *Septuaginta* 2, 1Rg. 15,12 și nota *ad loc.*; 2Rg. 18,18 etc.).

21,25 „în mijlocul lui”: TM are „cetatea întărită”.

21,26 „drumul vechi”: TM are *litt.* „mama drumului”, cu sensul „locul de unde pomește drumul”, „răspântie”. ♦ „să cerceteze sorții”: gr. *μαντεύσασθαι μαντεῖον*, *litt.* „să practice divinația”. Cf. nota 12,24. ♦ Cele trei forme de divinație sunt aruncatul toiagului (sau al săgeții, *vide* TM), terafimii („chipurile cioplite” în LXX) și cercetarea ficatului. Cea dintâi este bine cunoscută din Arabia preislamică și pare să fi fost modalitatea prin care beduinii încercau să primească răspunsul de la divinități folosind săgeți inscripționate diferit. Nu se știe exact în ce consta a doua formă de divinație (cf. *Zah.* 10,2, unde sunt menționați terafimii alături de ghicitori și de cititorii de vise); în restul VT, terafimii apar ca idoli sau, în *Gen.* 31,19.32.34-35, ca divinități protectoare ale casei; ei sunt de mici dimensiuni (dar în 1Rg. 19,13.16 sunt de mărimea unui om). Cercetarea ficatului jertfelor în scop divinatoriu era specific babiloniană; în siturile arheologice din zona Tigru-Eufrat au fost descoperite numeroase reprezentări de lut ale ficatului, folosite probabil ca material de studiere a tehnicilor de divinație.

²⁷ Sorțul a fost împotriva Ierusalimului: să pună val de pământ, să deschidă gura în strigăt, să ridice glasul în țipăt; să pună val de pământ la porțile lui, să pună ridicătură de pământ și să clădească turnuri pentru țințași. ²⁸ Și el [va fi] pentru ei ca unul care cercetează sorții dinaintea ochilor lor și el le va aduce aminte de nelegiuirile lui, ca să-și amintească.

²⁹ De aceea, acestea le spune Domnul: «Pentru că v-ați amintit nelegiuirile voastre – când au fost dezvăluite impietățile voastre, încât vi s-au văzut păcatele, în toate impietățile voastre și în apucăturile voastre – pentru că le-ați amintit, în ele veți fi prinși.»

³⁰ Iar tu, întinată, nelegiuită căpetenie a lui Israel,

pentru care a sosit ziua,

în vremea coaptă a nedreptății [duse până] la capăt,

³¹ acestea le spune Domnul:

«Ți-ai lepădat mitra și ți-ai pus coroana:

aceasta nu va mai fi la fel;

ai înjosit ce [era] înalt

și ce [era] înjosit ai înălțat.

³² Strâmbătate, strâmbătate –

o voi rându-i:

21,27 „val de pământ”: TM are „berbeci [de asalt]”. ♦ „ridicătură de pământ”: gr. χῶμα, pe care LEH îl explică pentru Iez. 21,27 ca fiind o movilă de pământ ridicată lângă zidul de apărare al unei cetăți, pentru a-l escalada; în Iov. 17,16 are înțelesul „tumul funerar”. ♦ „turnuri pentru țințași”: *vide supra*, nota la 17,17.

21,28 Text obscur. TM are: „Aceasta va fi în ochii lor o ghicitură deșartă, [doar] li s-au făcut făgăduințe; [dar] va fi amintirea fărădelegii lor, spre a fi făcuți prizonieri”.

21,29 „impietățile”: TM are „răzvrătirile”. ♦ „în ele veți fi prinși”: TM are „cu palma veți fi prinși”.

21,30 „Căpetenia” este Sedekias. ♦ „vremea coaptă”, *lit.* „momentul adecvat”, gr. καιρός. ♦ Pentru posibilă aluzie mesianică din vv. 21,30-32, *vide* J. Lust, „Le messianisme et la Septante d’Ézéchiél”, 2004, p. 32.

21,31 „mitra”: gr. κίθαρις, acoperământul purtat pe cap de marele preot (*cf.* Ex. 28,4.39.40, unde a fost tradus prin „bonetă”). ♦ „Ți-ai lepădat mitra și ți-ai pus coroana”: TM are *lit.* „scoaterea mitrei/turbanului și îndepărtarea coroanei” – și în continuarea versetului, verbele sunt tot la infinitiv absolut.

21,32 „strâmbătate”: ebr. *’awwāh* (repetat de trei ori în TM) are, pe lângă sensul de „strâmbătate”, și pe acela de „ruinare/prăbușire”, mai adecvat în context. ♦ „câruiă i se cade”, *lit.* „îi aparține”. TM are „a căruia este judecata”. Versetul, care la un prim nivel se referă la regele Babilonului ca instrument al pedepsirii, a primit și o interpretare mesianică; *cf.* Gen. 49,10.

și nici aceasta nu va mai fi astfel
 până va veni acela căruia i se cade [judecata]
 și i-o voi da în seamă.»

³³ Și tu, fiu al omului, procește și zi: «Acestea le spune Domnul către
 fiii lui Ammon și către ocara lor»; și să spui:

«Sabie, sabie, scoasă pentru înjunghiere
 și scoasă pentru nimicire,
 trezește-te, ca să strălucești –

³⁴ în vedenia deșartă
 și în ghicitul mincinos despre tine –
 ca să te așezi pe grumajii nelegiuitorilor [care au fost] loviți,
 cărora le-a venit ziua,
 în vremea coaptă a nelegiuirii [duse] la capăt.

³⁵ Întoarce-te, nu zăbovi
 în locul acesta în care te-ai născut:
 chiar în țara ta te voi judeca

³⁶ și-Mi voi vărsa urgia asupra ta;
 cu focul urgiei Mele voi sufla peste tine
 și te voi da pe mâinile bărbaților barbari
 ce pun la cale stricăciune.

³⁷ În foc vei fi pradă de mistuit,
 sângele tău va fi [vărsat] în mijlocul țării tale.
 Nu va mai rămâne nici amintirea ta,
 pentru că Eu, Domnul, am grăit.»”

22 ¹ Și a fost cuvântul Domnului către mine, zicând: ² „Și tu, fiu al
 omului, oare vei judeca cetatea [plină de] sânge? Arată-i toate neleguirile

21,33 „trezește-te”: nu apare în TM.

21,35 În TM: „Întoarce-o [la loc] în teacă; în locul în care ai fost creat, în țara obârșiei
 tale te voi judeca”.

21,37 „pradă de mistuit”: gr. κατάβρωμα, „ceea ce urmează să fie devorat”. ♦ „Nu va
 mai rămâne nici amintirea ta”, *litt.* „nu ți se va face amintire/pomenire”.

22 W. Zimmerli (1979, pp. 455-456) lasă deschisă chestiunea datării secvenței 22,1-16,
 fie înainte, fie după catastrofa din 587 î.H. Totuși, mesajele de mustrare ale profeților se
 situează cu precădere înainte de căderea Ierusalimului, după această dată predominând
 cele de încurajare și speranță. ♦ Capitolul de față pune alături mai multe elemente care
 țin de tema Ierusalimului păcătos. Cetatea este plină de sânge (vv. 1-16), idolatră și

ei ³ și zi: «Acestea le spune Stăpânul [meu], Domnul: 'O! Cetate care varsă sânge în mijlocul ei ca să vie vremea ei și care făurește scorneli împotriva ei ca să se pângărească! ⁴ În sângele lor pe care l-ai vărsat ai călcat strămb și în scornelile tale, pe care le-ai făurit, te-ai pângărit și ți-ai apropiat zilele [de pe urmă] și ți-ai adus sorocul anilor tăi. De aceea te-am făcut de ocară între păgâni și de batjocură în toate țările, ⁵ cele ce sunt aproape de tine și cele ce sunt la mare depărtare de tine; și ei te vor batjocori [spunându-ți]: «Necurata cea vestită și plină de nelegiuri.»

⁶ Iată: cârmuitorii casei lui Israel s-au unit în tine, fiecare cu neamurile lui, ca să facă vărsare de sânge. ⁷ Și-au ocărât în tine tată și mamă; în tine s-au întors cu fărâdelegi împotriva străinului, în tine i-au împilat pe orfan și pe văduvă. ⁸ În tine au înjosit cele sfinte ale Mele și sabbaturile Mele le-au întinat. ⁹ Tâlhari [sunt] în tine, [gata] să verse sânge în tine, pe munți au mâncat în tine, au săvârșit prihăniri în mijlocul tău. ¹⁰ În tine au dezgolit rușinea tatălui și în tine au înjosit-o pe cea care ședea deoparte [la vremea] necurăteniei [ei]. ¹¹ Fiecare s-a purtat nelegiuit cu femeia aproapelui său și fiecare și-a pângărit nora întru impietate și în tine și-a înjosit fiecare sora, pe fiica tatălui său. ¹² În tine au primit daruri ca să verse sânge, în tine au primit camătă și câștig pe deasupra; în împilare ți-ai împlinit până la capăt răutatea, iar de Mine ai uitat – spune Domnul.

¹³ Și dacă Îmi voi lovi palmele una de alta pentru cele pe care le-ai săvârșit, pe care le-ai făptuit, și pentru sângele vărsat în mijlocul tău, ¹⁴ va îndura

merită să primească judecata care o va face bătaia de joc a neamurilor din preajmă, martore ale decăderii și prăbușirii ei (vv. 3-5); păcatele sunt numeroase, iar făptuitorii lor provin din trei categorii: conducătorii lui Israel (v. 6), cei care și-au încălcat jurământul (v. 9) și cei care au primit plată necuvenită (v. 12) – fiecare dintre aceste păcate este condamnat de Lege (*vide* Lev. 17-26).

22,2 „cetatea [plină] de sânge”, *lit.* „cetatea sângiurilor”; la fel și la vv. 3, 4, 13 etc.

22,3 „scorneli”: TM are „idoli”; la fel și la v. 4.

22,6 „cu neamurile lui”: TM are „cu puterea lui”: în ebr. sunt două omografe (ZR') cu aceste sensuri. ♦ „s-au unit”, *lit.* „s-au amestecat”, „s-au frământat laolaltă”.

22,9 „tâlhari”: gr. ἀνδρες λησται, *lit.* „bărbați tâlhari”. TM are „calomniatori”. ♦ „pe munți au mâncat”: *vide* nota la 18,6. ♦ „prihăniri”: gr. ἀνόσια, *lit.* „profanări”.

22,10 „pe cea care ședea deoparte [la vremea] necurăteniei [ei]”: gr. ἐν ἀκαθαρσίας ἀποκαθημένην – *cf.* Lev. 18,19.

22,11 „Fiecare... fiecare... fiecare” redă ebr. 'iṣ... 'iṣ..., 'iṣ (*lit.* „om”), care înseamnă „unul... altul..., iar altul”.

22,13 „Îmi voi lovi palmele una de alta”: gest de mânie, *vide* și 21,19, *supra*

oare inima ta? Oare brațele tale vor avea putere în zilele pe care Eu le aduc peste tine? Eu, Domnul, am grăit și voi făptui. ¹⁵ Te voi risipi între neamuri și te voi împrăștia prin țări și necurățenia ta va fi stearsă din tine; ¹⁶ și voi moșteni în tine sub ochii neamurilor; și veți cunoaște că Eu {sunt} Domnul.’»

¹⁷ Și a fost cuvântul Domnului către mine, zicând: ¹⁸ „Fiu al omului, iată: [cei din] casa lui Israel au ajuns pentru Mine cu toții amestec de aramă și fier și cositor și plumb; sunt amestecați în mijlocul argintului. ¹⁹ De aceea, zi: «Acestea le spune Domnul: ‘Pentru că ați ajuns toți o singură amestecătură, de aceea Eu vă voi aduna în mijlocul Ierusalimului. ²⁰ Așa cum se adună argint și aramă și fier și cositor și plumb în mijlocul cuptorului ca să se ațâțe focul în el, să se topească, tot așa vă voi aduna în urgia Mea și vă voi strânge și vă voi topi; ²¹ și voi sufla asupra voastră cu focul urgiei Mele și vă veți topi în mijlocul lui. ²² Așa cum se topește argintul în mijlocul cuptorului, tot așa vă veți topi [și voi] în mijlocul lui; și veți cunoaște că Eu, Domnul, Mi-am revărsat mânia asupra voastră.’»”

²³ Și a fost cuvântul Domnului către mine, zicând: ²⁴ „Fiu al omului, spune-i [țării]: «Tu ești pământul cel neudat, nici ploaia n-a venit asupra ta în ziua urgiei; ²⁵ cârmuitorii din mijlocul lui rag ca leii răpindu-și prada,

22,14 „le aduc peste tine”, *litt.* „le fac în tine”.

22,16 „voi moșteni”: TM are „te vei pângări”. Traducătorul LXX a dedus forma din text a verbului *hālal*, „a pângări” (*nihalth*), ca derivând de la *nāhal*, „a moșteni”.

22,18 TM are în plus „într-un cuptor”. Imaginea topirii metalelor este folosită de Iezechiel (vv. 17-22) pentru a spune încă o dată că judecata lui Dumnezeu îi va pune pe toți laolaltă, fără deosebire. Arderea metalelor este o cale de purificare, prin care sunt îndepărtate elementele lipsite de valoare. Nu este totuși limpede dacă Iezechiel se referă aici la purificarea unui metal sau la obținerea unui aliaj.

22,19 „amestecătură”: gr. σύγκρασις; termenul apare numai aici în LXX; este folosit însă în NT.

22,21 „în mijlocul lui”, *litt.* „în mijlocul ei”, cu referire la Ierusalim care, în ebraică, este de gen feminin.

22,23 W. Zimmerli (1979, p. 467) plasează secvența 22,23-31 în perioada de după 587 î.H. El nu li se adresează celor rămași în țară, ci țării înseși, care a ajuns un pustiu.

22,24 „neudat”: TM are „nepurificat”.

22,25 „cârmuitorii”: TM are „conspirația profesilor”, dar e ciudat că profeții apar de două ori – aici și la v. 28. De aceea unii traducători moderni ai TM optează aici pentru varianta LXX (e.g. BJ, RSV, Cornilescu). ♦ „cinstiri în nelegiuire”: TM are în plus „avuție”. ♦ J. Wevers (*ad loc.*) amintește că în cartea profetului Sophonia (3,3-4) se vorbește de patru clase de oficialități în cetățile care s-au abătut de la lege: conducătorii, judecătorii, profeții și preoții. În aceste versete din Iez. (25-28) sunt inserați „cârmuitorii”

înghițind vieți în împilare, luându-și cinstiri în nelegiuire; văduvele tale au ajuns tot mai multe în mijlocul tău.²⁶ Iar preoții ei Mi-au disprețuit Legea și au întinat cele sfinte ale Mele; n-au deosebit între [ce este] sfânt și [ce este] întinat și n-au deosebit între necurat și curat; și și-au acoperit ochii de la sabaturile Mele și Eu am fost pângărit în mijlocul lor.²⁷ Căpeteniile ei, din mijlocul ei, [sunt] ca lupii care-și răpesc prada ca să-i verse sângele, ca să înșface cu lăcomie.²⁸ Iar prorocii ei care-i văruiesc vor cădea, cu vedenii deșarte, ghicind mincinos, spunând: ‘Acestea le spune Domnul’ – dar Domnul n-a grăit.²⁹ Ei storc poporul țării întru nedreptate și îl jefuiesc luând prăzi, împilându-l pe sărman și pe nevoiaș și nu se întorc să judece [drept] pe cel străin.³⁰ Și am căutat între ei un bărbat care să se poarte cu dreptate și să stea desăvârșit dinaintea Mea la vremea [de cumpănă a] țării, ca să nu o nimicesc până la capăt, și nu am găsit.³¹ Și Mi-am vărsat mânia asupra ei în focul urgiei Mele, ca să isprăvesc; le-am dat asupra capetelor lor [pe-deapsă pe măsura] câiilor lor», spune Stăpânul [meu], Domnul.

23¹ Și a fost cuvântul Domnului către mine, zicând: ² „Fiu al omului, erau două femei, fiice ale aceleiași mame, ³ și se desfrânau în Egipt, în

(gr. οἱ ἀφρογούμενοι), preoții (gr. οἱ ἱερεῖς), conducătorii („căpeteniile”, gr. οἱ ἀρχοντες) și profeții (gr. οἱ προφῆται). Asemănările dintre pasajele celor doi profeți merg mai departe: căpeteniile sunt ca leii care rag (Sof. 3,3), cărmuitorii („judecătorii”, la Sof. 3,3) sunt ca lupii, preoții profanează cele sfinte (Sof. 3,4), prorocii sunt mincinoși (Sof. 3,4: „care poartă vânt”, gr. πνευματοφόροι).

22,26 „întinat”: gr. βέβηλος, „profan”, antonimul lui „sacru”, „pus deoparte pentru divinitate”; de aici, „profanat”, „pângărit”.

22,27 După „să-i verse sângele”, TM are în plus „să nimicească vieți”. ♦ „să înșface cu lăcomie”: gr. πλεονεξίῃ πλεονεκτώσιν, *lit.* „să înșface lacom în lăcomie”.

22,28 „care-i văruiesc”: gr. ἀλείφοντες, de la ἀλείφω, „a unge”, dar și „a tencui un perete”. TM are „văruiesc pentru ei” – adică le ascund neleguirile. Cf. 13,10 și nota *ad loc.* ♦ „vor cădea”: nu apare în TM.

22,29 În TM: „Poporul țării asuprește și jefuiește...”.

22,30 „desăvârșit”: gr. ὀλοσχερῶς, „complet”, „întreg”: apare în LXX doar aici și în Ezd. 6,27. ♦ „care să se poarte cu dreptate și să stea desăvârșit dinaintea Mea”: TM are „care să ridice zidul și să stea în picioare la spărtură, în fața Mea”.

22,31 Versetul amintește de Sof. 3,8.

23 W. Zimmerli (1979, pp. 482-493) consideră că secvența 23,1-49 poate fi datată într-o perioadă în care dependența lui Iuda de Egipt era puternică: după revolta lui Sedekias împotriva Babilonului (cap. 17), dar înainte de cucerirea Ierusalimului, în 587 î.H. ♦ În opinia lui J. Wevers (*ad loc.*), cap. 23 (vv. 1-49) reprezintă o unitate, cu o unică formulă

tineretea lor; acolo le-au căzut sâni, acolo și-au pierdut fecioria. ⁴ Și numele lor erau Oola, cea mai vârstnică, și Ooliba, sora ei. Și au ajuns ale Mele și au născut fii și fiice. Și numele lor: Samaria [este] Oola, și Ierusalim – Ooliba. ⁵ Și Oola s-a îndepărtat de Mine desfrânându-se și s-a aprins după iubiții ei, după asirienii care îi erau vecini, ⁶ înveșmântați în haine viorii, cârmuitori și căpetenii; toți tineri aleși, călăreți ce călăreau pe cai. ⁷ Și i-a îmbiat cu desfrânarea ei: toți fii aleși ai asirienilor, și cu toți după care s-a aprins, cu toți s-a pângărit în scornelile ei. ⁸ Și nici desfrânarea ei din Egipt nu și-a lăsat-o deoparte, căci cu ea se destrăbălaseră aceia în tinerețea ei și ei o făcuseră să-și piardă fecioria și își revărsaseră desfrânarea asupra ei. ⁹ De aceea am dat-o în mâinile iubiților ei, în mâinile fiilor asirienilor, după care se aprinsese. ¹⁰ Ei i-au dezvelit rușinea, i-au luat fiii și

introdusivă (v. 1) și cu o temă unitară (surorile idolatre). Alegoria este comparabilă cu cap. 16, chiar dacă temele sunt diferite (cap. 16 este o condamnare a nerespectării cultului la Ierusalim, iar cap. 23 este condamnarea politicii de alianțe a lui Israel). Ca și Isaia și Ieremia, Iezechiel condamnă încrederea oarbă în marile puteri ale vremii, care nu aveau ca scop binele Ierusalimului, ci își urmăreau propriile interese; salvarea nu poate sta decât în încrederea totală în Dumnezeu.

23,3 Traducătorul LXX oferă eufemisme față de imaginile foarte directe din ebraică. La fel și la v. 8.

23,4 „Oola... Ooliba”: ebr. *’Ohōlāh*, „cortul ei” – ar putea fi un nume simbolic pentru Samaria, care aducea cult la sanctuare proprii, „schismatice” față de cultul legitim de la Ierusalim, la care ar trimite numele *’Oholibāh*, „cortul Meu [este] în ea” (cf. BJ, *ad loc.*). J. Wevers (*ad loc.*) atrage atenția asupra faptului că alegoria numelor celor două surori rămâne obscură. Probabil că erau menite să sune asemănător, așa cum se obișnuiește în cazul gemenilor. Aici similitudinea numelor sugerează comportamentul identic al celor două femei. Însă ordinea indicată („Oola, cea mai vârstnică...”) corespunde realității geografice și istorice: Regatul de Nord încorporea teritoriul a zece triburi, față de cel de sud, constituit doar din două. ♦ „au ajuns ale Mele”: metafora cununiei dintre Dumnezeu și poporul Său și a idolatriei ca adulter, cf. Os. 1–3; Ier. 2,2.

23,5 „s-a îndepărtat de Mine desfrânându-se”, *lit.* „s-a desfrănat de la mine”. ♦ „s-a aprins”, *lit.* „s-a pus peste”; la fel și la vv. 7, 12 etc. ♦ „vecini”: în TM unii citesc, cu o emendare, „războinici” (la fel și la v. 12); sunt numite patru clase distincte de asirieni: cei îmbrăcați în viorii (războinici), cârmuitoarii (gr. ἡγουμένους), căpeteniile (gr. στρατηγούς), călăreții (gr. ἰππεῖς).

23,7 „scornelile”: TM are „idolii”.

23,9 Aluzie la cucerirea Samariei de către asirieni și la deportarea locuitorilor ei (4Rg. 17).

23,10 „și [aceia] s-au răzburat pe ea în fiicele [ei]”: TM are „și s-a împlinit în ea judecată/osândă”.

fiicele și pe ea au ucis-o cu sabia; și a fost de poveste între femei și [aceia] s-au răzbunat pe ea în fiicele [ei].

¹¹ Și a văzut sora ei Ooliba și aprinderea ei a fost mai stricată decât a aceleia, iar desfrânarea ei, [mai rea] decât desfrânarea surorii ei. ¹² S-a aprins după fiii asirienilor, cârmuitori și căpetenii, care-i erau în vecinătate, înveșmântați în veșminte tivite cu purpură, călăreți călărind pe cai: toți tineri aleși. ¹³ Și am văzut că s-au pângărit; [pe] aceeași cale amândouă. ¹⁴ Și ea a [tot] adăugat la desfrânarea ei și a văzut bărbați zugrăviți pe perete, chipuri de-ale caldeilor, zugrăviți cu condeiu, ¹⁵ încinși peste mijloc cu cingători pestrițe și [având] pe capetele lor tiare colorate, părând toți de rang înalt, aidoma fiilor caldeilor din țara în care s-au născut ei. ¹⁶ Și s-a aprins după ei, cum i se înfățișau ochilor, și le-a trimis soli în țara caldeilor. ¹⁷ Și au venit la ea fiii Babilonului, în patul celor care au răgaz, și au pângărit-o în desfrânarea ei și [ea] s-a pângărit cu ei; apoi sufletul ei s-a îndepărtat de ei. ¹⁸ Și și-a dezvăluit desfrânarea și și-a dezvăluit rușinea; și sufletul Meu s-a îndepărtat de ea, întocmai cum se îndepărtase sufletul Meu de la sora ei.

¹⁹ Și ți-ai sporit desfrânarea, ca să amintești de zilele tinereții tale, când te-ai desfrânat în Egipt; ²⁰ și te-ai aprins după caldei, care au trupurile ca ale măgarilor și bărbățiile ca ale cailor.

23,12 „tivite cu purpură”: gr. εὐπάρουφα; pentru acest pasaj (singurul în care apare termenul în LXX), LEH generalizează sensul: „fine garments”.

23,14-18 Segmentul 23,14-18 este atestat în manuscrisele de la Qumran, *vide J. Lust, „Ezekiel Manuscripts in Qumran. Preliminary Edition of 4Q Ez a and b”, 1986, pp. 98-99.*

23,15 „tiară”: gr. τιάρα; LEH dă aproape același înțeles („tiara, kind of headdress”) ca pentru κίδαρις – *vide supra*, nota la 21,31. ♦ „părând toți de rang înalt”: gr. ὄψις τρισσῆ αὐτῶν, *lit.* „înfățișare/vedere întreită a tuturor”. Τρισσοῦς are sensul de „întreit”, dar, traducând ebr. *šālîš*, termenul poate fi apropiat de subst. τριστάτης, folosit în LXX cu sensul „al treilea în rang (sau în carul de luptă)”, *scil.* curtean de rang înalt (*cf.* 4Rg. 7,2; 10,25 etc.). În Iezechiel mai apare cu acest sens în 23,23 și 42,3.

23,16 „cum i se înfățișau ochilor”: gr. τῆ ὁράσει ὀφθαλμῶν αὐτῆς, *lit.* „în privirea/înțâțișarea ochilor ei”. Nu se știe la ce se referă Iezechiel aici: poate la alegerea lui Ioachas după moartea lui Iosias (*cf.* 4Rg. 23,30-34).

23,17 „patul celor care au răgaz”: în TM „patul de dragoste”. *Vide supra*, 16,8, „vremea celor ce au răgaz”.

23,19-20 În TM se trece la persoana a II-a abia începând cu v. 21. ♦ Pentru Iezechiel, Egiptul este simbolul depravării, în vreme ce Babilonul era doar instrumentul păgân de care se slujea Dumnezeu pentru a-l pedepsi pe Iuda (*vide Wevers, ad loc*).

²¹ Și ai privit la fărâdelegea tinereții tale, la ce ai făcut în Egipt în locul tău de popas, unde [ți-au căzut] sânii tinereții tale. ²² De aceea, Ooliba, acestea le spune Domnul: «Iată: Eu îi ridic împotriva ta pe iubiții tăi, de la care s-a îndepărtat sufletul tău, și-i voi aduce împotriva ta de jur-împrejur, ²³ pe fiii Babilonului și pe toți caldeii, Phakud și Sue și Kue și pe toți fiii asirienilor cu ei, tineri aleși, cărmuitori și căpetenii cu toții, de rang înalt și cu renume, călărind pe cai. ²⁴ Și toți vor veni împotriva ta de la miază-noapte, care și roți, cu mulțime de popoare, scuturi lungi și scuturi ușoare, și ei vor ridica pază împotriva ta, de jur-împrejur; și voi lăsa judecata pe seama lor și ei te vor osândi după judecățile lor. ²⁵ Și-Mi voi revărsa gelozia asupra ta și ei se vor purta cu tine întru urgia mâniei; îți vor tăia nările și urechile și îi vor doborî cu sabia pe cei ce au mai rămas dintre ai tăi. Îi vor lua pe fiii tăi și pe fiicele tale, iar pe cei rămași dintre ai tăi, focul îi va mistui. ²⁶ Și te vor dezbrăca de veșmântul tău și-ți vor lua lucrurile cele de fală. ²⁷ Atunci voi întoarce de la tine impietățile și desfrânarea ta din țara Egiptului și nu-ți vei mai ridica ochii asupra lor și nu-ți vei mai aminti nicidecum de Egipt.»

²⁸ De aceea, acestea le spune Stăpânul [meu], Domnul: «Iată: Eu te dau în mâinile celor pe care-i urăști, de la care s-a îndepărtat sufletul tău. ²⁹ Și se vor purta cu tine cu ură și-ți vor lua toate [roadele] strădaniilor tale și ale

23,23 „Phakud... Sue... Kue”: ebr. *Peqōdh* (menționat și în Ier. 50.21 TM, era un trib arameean care locuia la răsărit de Babilon); pentru celelalte două, ebr. *Šūa* și *Qōa*, s-a propus identificarea cu Sutu și Qutu, alte triburi din aceeași regiune (cf. BJ, nota *ad loc.*). ♦ „de rang înalt”: *vide supra*, 23,15 și nota *ad loc.*

23,24 „scuturi lungi și scuturi ușoare”: gr. *θυρεός, πῆλιτι*. ♦ „voi lăsa judecata pe seama lor”, *litt.* „voi da sentința către fața lor”, *scil.* „le voi îngădui să dea sentința”. ♦ „după judecățile (*litt.* «sentințele») lor”: acuzatul era de obicei judecat după dreptul țării sale de origine, dar de această dată femeia care a ajuns din vina ei printre străini este lăsată la bunul-plac al aceloră (cf. TOB, nota *ad loc.*).

23,25 „voi revărsa”, *litt.* „voi da”. ♦ „îți vor tăia nările și urechile”: pedeapsa femeii adultere după legile asiriene (cf. *Ancient Near Eastern Texts Relating to the Old Testament*, Princeton, 1969, p. 181). ♦ Atrocitățile enumerate în vv. 24-26 sunt confirmate de descrierile consemnate în relatările asiriene de război. Daniel Block citează din analele lui Așurnasirpal II (883-859 î.H.) episodul cuceririi cetăților Kinabu și Tela: „Am trecut prin sabie 800 de luptători dintre ai lor, am ars 3.000 de prizonieri. Nu am lăsat unul în viață. Din cadavrele lor am ridicat o stivă uriașă. Le-am trecut prin foc băieții și fetele... [La Tela] am luat mulți prizonieri: unora le-am tăiat mâinile, altora nasul și urechile, pe alții i-am orbit..., le-am trecut prin foc copiii...” (A.K. Grayson, *Assyrian Royal Inscriptions*, 1976, *apud* Block, 1997, vol. I, pp. 751-752).

trudei tale; și vei fi goală și rușinată și rușinea desfrânării tale va fi dezvăluită [precum] și impietatea ta. Desfrânarea ta ³⁰ le-a adus pe acestea asupra-ți, când te-ai desfrânat în urma neamurilor și te-ai pângărit în scornelile lor. ³¹ Ai umblat pe calea surorii tale și voi pune cupa ei în mâinile tale.»

³² Acestea le spune Domnul: «Bea cupa surorii tale, cea adâncă și largă, cea plină, spre a duce până la capăt ³³ beția și a te umple de amețeală. Și [ia] cupa nimicirii, cupa surorii tale Samaria, ³⁴ și bea-o: și voi abate de la ea sărbătorile și [zilele] ei de lună nouă. Căci Eu am grăit, spune Domnul.»

³⁵ De aceea, acestea le spune Domnul: «Pentru că ai uitat de Mine și M-ai aruncat la spate, de aceea să-ți iei [răspлата pentru] impietatea și desfrânarea ta.»»

³⁶ Și a spus Domnul către mine: „Fiu al omului, nu le vei judeca oare tu pe Oola și pe Ooliba? Să le dai de știre despre fărâdelegile lor, ³⁷ că au preacurvit și era sânge pe mâinile lor; au preacurvit cu scornelile lor și pe copiii lor, pe care i-au născut pentru Mine, i-au trecut prin foc pentru ei. ³⁸ Până și acestea Mi le-au făcut: cele sfinte ale Mele le-au pângărit și sabbaturile Mele le-au întinat. ³⁹ Și când aceia îi jertfeau idolilor pe copiii lor, mergeau [apoi] în locurile Mele sfinte, ca să le întineze; și așa făceau în mijlocul casei Mele. ⁴⁰ Și [o făceau] pentru bărbați veniți de departe, la care trimiseseră soli: de îndată ce ei veneau, pe loc te spălai și îți boiai ochii și cu podoabe te împodobeai ⁴¹ și te așezai pe un pat așternut și masa [era] întinsă dinaintea lui. Iar tămâia Mea și untdelemnul Meu – se desfătau cu ele. ⁴² Și înălțau glas de muzici; și dinaintea unor bărbați veniți din pustie, dintr-o mulțime

23,32 „cea plină”: TM are „ea va fi spre răs și spre batjocură, [fiindcă] încape mult în ea”. Imaginea cupei devine curentă începând cu Ier. 25,15-18.

23,33 „amețeală”, *litt.* „slăbiciune”, „leșin”. TM are „jale”.

23,34 „[zilele] ei de lună nouă”, *litt.* „lunile noi ale ei”. Prima zi a lunii după calendarul lunar folosit de poporul lui Israel. Cf. Ex. 40,2.15; Num. 10,10; 1Rg. 20,5 și nota *ad loc.* ♦ „și voi abate de la ea sărbătorile și [zilele] ei de lună nouă”: TM are „și o vei goli; o vei sfărâma în cioburi și-ți vei zgăria sânii”.

23,35 „la spate”, *litt.* „îndărătul trupului tău”.

23,37 „scornelile”: TM are „idolii”; la fel la v. 49. ♦ „i-au trecut prin foc pentru ei”: TM are *litt.* „i-au trecut spre mâncare lor” (*sc.* „idolilor”).

23,38 „cele sfinte ale Mele le-au pângărit...”: TM are „cele sfinte ale Mele le-au pângărit în ziua aceea”. La fel în versetul următor.

23,41 „masa... întinsă”, *litt.* „masă împodobită”. ♦ „dinaintea lui”: *sc.* „dinaintea patului”. ♦ „se desfătau cu ele”: TM are „le pusesesi pe ea”. Poporul infidel oferă idolilor darurile primite de la Dumnezeu – cf. Os. 2,8.

23,42 „Și înălțau glas de muzici”: TM are „Și zgomot de mulțime nepăsătoare acolo”.

de oameni, își puneau brățări pe brațe și cunună de fală pe capetele lor.⁴³ Și am spus: «Oare nu cu aceștia preacurvești?» Și s-a desfrânat și ea după felul unei desfrânate.⁴⁴ Și au pornit-o către ea, așa cum merg [bărbații] la o femeie desfrânată, așa s-au pornit către Oola și către Ooliba, ca să facă fărâdelege.⁴⁵ Și bărbați drepti le vor osândi cu osânda pentru adultere, și cu osânda pentru sânge, căci sunt adultere, iar sângele [curge] pe mâinile lor.

⁴⁶ Așa spune Stăpânul [meu], Domnul: «Adu gloată asupra lor și dă-le tulburare și jaf⁴⁷ și aruncă asupra lor cu pietrele gloatelor și străpunge-le cu săbiile lor; pe fiii lor și pe fiicele lor îi vor ucide și le vor pârjoli casele.⁴⁸ Și voi îndepărta impietatea din țară și toate femeile se vor învăța minte și nu vor mai făptui după impietățile aceloră.⁴⁹ Și va fi așezată peste voi impietatea voastră și păcatele scornelilor voastre le veți purta; și veți cunoaște că Eu [sunt] Domnul.»

24¹ Și a fost cuvântul Domnului către mine, în anul al nouălea, în luna a zecea, în [ziua] a zecea a lunii, zicând: ² „Fiu al omului, scrie-ți în [fiecare] zi, [începând] din ziua aceasta, în care regele Babilonului s-a ridicat împotriva Ierusalimului, chiar din ziua aceasta,³ și spune o parabolă către casa care [Mă] întărită și zi-le: «Acestea le spune Domnul:

23,43 „Și s-a desfrânat și ea după felul unei desfrânate”, *litt.* „și cu faptele desfrânatei s-a desfrânat și ea”.

23,44 „ca să facă fărâdelege”: TM are „femei ticăloase”.

23,45 „bărbați drepti”: în comparație cu păcatele celor două, bărbații trimiși către ele să împlinescă judecata lui Dumnezeu apar ca fiind drepti, așa cum, la 16,52, Samaria și Sodoma „par drepte” pe lângă Israel.

23,47 Pentru pedepsirea femeii adultere, *cf.* Lev. 20,10; Deut. 22,22; Iez. 16,40; In. 8,5.

23,48 „Și voi îndepărta”, *litt.* „și voi întoarce”.

24 W. Zimmerli (1979, pp. 497-498) datează vv. 24,1-14 sprijinindu-se pe mărturia vv. 24,1-2, care plasează textul original într-o perioadă de la începutul asedierii Ierusalimului. J. Wevers (care indică data: ianuarie 588 î.H.) observă că indicarea lunii în TM diferă de modelul obișnuit la Iezechiel, fiind un ecou al datării din 4Rg. 25,1.

24,2 „în [fiecare] zi, [începând] din ziua aceasta”: TM are „numele zilei, al înșeși zilei de astăzi”. Expresia εἰς ἡμέραν mai e folosită în Jud. 17,10, unde calchiază ebr. *la-yāmim*, cu sensul „pe un an de zile” sau „de-a lungul anului”. ♦ Datarea din acest verset (*vide* Lemaire, 1986, p. 364) coincide cu formulele administrative atestate de *ostraca*, prin faptul că era indicată o anumită zi. Apropierea pe care o face A. Lemaire între Iez. 24,2 și *ostracon* nr. 1 de la Arad (din „arhivele lui Elyashib”), care conține un text administrativ aproximativ contemporan, databil la distanță de un deceniu, este un argument în favoarea caracterului comun, uzual, al datărilor precise din cartea lui Iezechiel.

24,3 „casa care [Mă] întărită”: *vide supra*, 2,5 și nota *ad loc.*

- 'Pune oala și toarnă în ea apă
 4 și pune în ea bucățile [de carne],
 fiece bucată bună,
 picior și umăr –
 cărniuri desprinse de pe oase,
 5 luate din vite alese,
 și încinge oasele pe dedesubt.
 Au fiert, au fiert
 și s-au copt oasele ei în mijlocul ei.'
- 6 De aceea, acestea le spune Domnul:
 'O, cetate a sângelui,
 oală în care este cocleală,
 și cocleala [încă] n-a ieșit din ea;
 bucată cu bucată s-a scos din ea,
 nu a căzut sorț asupra ei.
- 7 Căci sângele ei este în mijlocul ei,
 l-am pus pe piatră netedă:
 nu l-am vărsat pe pământ
 așa încât pământul să-l acopere.
- 8 Ca să se ridice mânia Mea spre a pedepsi cu pedeapsă,
 am lăsat sângele ei
 pe piatră netedă,
 ca să nu-l ascundă.'
- 9 De aceea, acestea le spune Domnul:

24,3-14 Cf. 11,3-7; dar aici gestul profetic se constituie într-o interpretare diferită a zicalei: sentimentul de siguranță (ca bucățile de carne în oală!) al locuitorilor Ierusalimului e înșelător, căci vor fi îndepărtați unul câte unul, fără alegere.

24,4 „cărniuri desprinse de pe oase”: TM are „umple cu oasele cele mai bune”.

24,5 „în mijlocul ei”: acest pronume feminin neașteptat apare și în TM; nu e clar la ce se referă, toate antecedentele fiind la masculin. Poate vorbitorul are în minte cetatea Ierusalimului, cum se întâmplă clar la v. 6. ♦ „Au fiert, au fiert”: TM are: „Fierbe-le bine”.

24,6 „a sângelui”, *lit.* „a sângiurilor”. ♦ „cocleala”: gr. iocș, „otravă”, „rugină”, „cocleală”, „murdăria rămasă pe oalele insuficient frecate”. ♦ „s-a scos”: TM are „se va scoate”. ♦ „nu a căzut sorț asupra ei”: traducere literală din ebraică, unde se poate înțelege, însă: „fără tragere la sorți”.

24,7 „l-am pus... l-am vărsat...”: TM are „l-au pus... l-au vărsat...”, subiectul subînțeles fiind locuitorii cetății. Ne fiind înghițit sau acoperit de pământ, sângele vărsat „strigă la cer”.

24,9 În TM și unele versiuni grecești, versetul are la începutul cuvintelor lui Dumnezeu, ca și în v. 6: „O, cetate a sângelui...”.

- ‘Și Eu voi spori jarul
 10 și voi înmulți lemnele și voi atâța focul,
 ca să se topească bucățile de carne
 și să scadă zeama
 11 și [oala] să stea pe cărbuni,
 până ce ajunge arșă și încinsă arama ei
 și se topește în mijloc murdăria ei și i se duce cocleala,
 12 dar nu mai iese din ea cocleala ei cea multă,
 se va umple de rușine cocleala ei,
 13 pentru că tu te-ai pângărit.
 Și ce dacă nu te vei mai curăți
 până nu-Mi voi împlini mânia?
 14 Eu, Domnul, am grăit și va veni [vremea] și voi făptui, nu voi deosebi și
 nici nu mă voi îndura; după căile tale și după scornelile tale te voi judeca,
 spune Domnul. De aceea Eu te voi judeca după sângele [vărsat] de tine și
 după scornelile tale te voi judeca, cea necurată, cea vestită și de atâtea ori
 [pusă pe] întăritare.’»”
 15 Și a fost cuvântul Domnului către mine, zicând: ¹⁶ „Fiu al omului,
 iată: Eu iau de la tine desfătarea ochilor tăi, cu o lovitură; să nu te jeluiești

24,10 În TM: „Înmulțește lemnele, atâță focul, ca să se facă bine carnea și drege-o cu mirodenii și să se ardă oasele”. ♦ „să scadă zeama”: traducătorul LXX a interpretat ebr. *har' qāh* de la *RQH* („a drege cu mirodenii”) ca derivând de la *RYQ*, „a fi golit”.

24,11 După „cărbuni”, TM are în plus „goală”. ♦ „și se topește în mijloc murdăria ei”, *lit.* „se topește în mijlocul murdăriei ei”.

24,12 „se va umple de rușine cocleala ei”: nu apare în TM.

24,13 În TM: „În necurăția ta este destrăbălare; întrucât Eu te-am curățit, dar tu nu te-ai curățit, nu vei fi curățită de necurăția ta înainte ca Eu să-Mi potolesc mânia împotriva ta”.

24,14 În TM, versetul se termină la „spune Domnul”.

24,15-27 W. Zimmerli (1979, pp. 504-505) consideră că pentru această secvență plasarea în timp și spațiu se poate face cu destulă precizie: profetul trebuie să fi fost în mijlocul unui grup de oameni care sufereau dezastrul aflându-se la o mare distanță de Ierusalim (*vide* și v. 21: copiii rămași în urmă).

24,15-21 Este singurul pasaj din carte unde e adusă la suprafață viața domestică a profetului. Aflăm că este însurat și că de soția sa îl leagă o dragoste profundă. Moartea „desfătării ochilor” lui se transformă într-o lecție și trebuie să servească drept semn că cetatea mult iubită și templul vor cădea acum. Profetului i se poruncește să nu arate nici un semn de tristețe atunci când soția îi va muri pe neașteptate; el se supune poruncii (v. 16,18) și purtarea lui ieșită din comun atrage atenția. Oamenii înțeleg că își vor pierde templul, cel mai prețios semn al prezenței lui Dumnezeu printre ei, și că fiii lor

și nici să nu plângi. ¹⁷ Suspîn al sîngelui, al șalelor, al doliului este: pîrul să nu-ți fie împletit și [să ai] sandale în picioare, să nu fii nicidecum mîngăiat de buzele lor și pîinea bărbaților să n-o mînânci.” ¹⁸ Am grăit către popor dimineața, întocmai cum îmi poruncise, și nevasta mi-a murit seara, și am făcut dimineața întocmai cum mi se rînduise. ¹⁹ Și mi-a spus poporul: „Nu ne deslușești ce înseamnă cele pe care le faci tu?” ²⁰ Și le-am spus: „Cuvîntul Domnului a fost către mine, zicînd: ²¹ «Spune casei lui Israel: ‘Acestea le spune Domnul: Iată, Eu îmi pîngăresc cele sfînte ale Mele, fala tîriei voastre, desfătarea ochilor voștri și de care se îngrijesc sufletele voastre; iar fiii voștri și fiicele voastre pe care i-ați lăsat [la Ierusalim] de sabie vor cădea.’» ²² Atunci veți face întocmai cum am făcut eu: de la gura lor nu veți găsi mîngâiere și pîinea bărbaților nu o veți mîncă; ²³ [veți fi] cu pletele pe cap și cu sandalele în picioare. Nici nu vă veți jelui, nici nu veți plînge, veți lîncezi în nelegiuirile voastre și veți mîngâia fiecare pe fratele său. ²⁴ «Iar Iezechiel va sta ca semn pentru voi; toate cîte le-a făcut le veți face [și voi], cînd vor veni acestea. Și veți cunoaște că Eu [sunt] Domnul.»”

vor pieri de sabie; și Ieremia (16,5-9) îi avertizase pe oameni că nenorocirea va fi atît de mare, încît nu va putea fi cuprinsă în manifestările și ritualurile obișnuite de jale.

24,16 „desfătarea”, *lit.* „dorințele”, „cele dorite”. La fel și la vv. 21 și 25. ♦ „cu o lovitură”, *lit.* „în linie de luptă” traduce ebraicul *maghēphāh*, „lovitură”; este frecvent folosit pentru moartea neașteptată, năprasnică (în luptă, de boală etc.). ♦ „să nu te jeluiești”: gr. κόπτω, „a lovi”, are, încă de la Homer, și sensul de „a se lovi în piept sau în cap în semn de durere”; de aici ajunge să însemne „a boci, a jeli”, implicând și gesturile tipice de doliu.

24,17 „Suspîn al sîngelui, al șalelor, al doliului este”: TM are „suspînul în tăcere”: traducătorul a vocalizat *dam*, „sânge”, pentru ebr. *dom*, „tăcere”, și, pomînd de aici, a completat figura de stil, sângele și șalele fiind sugestia intimității profunde. ♦ „șale”: TM are „morți”; traducătorul a citit *MTNYM* în loc de *MTYM*, iar textul s-ar traduce: „să nu fii doliu ca după morți”. ♦ „pîrul să nu-ți fie împletit”: TM are „să-ți legi turbanul pe cap”. ♦ „să nu fii nicidecum mîngăiat de buzele lor”: TM are: „să nu-ți acoperi mustățile”, la fel și la v. 22. ♦ „pîinea bărbaților” este pomana pe care o primeau oamenii în doliu.

24,18 „întocmai cum îmi poruncise”: nu apare în TM.

24,20 „Îmi pîngăresc cele sfînte ale Mele”: gr. βεβηλώ τὰ ἅγιά μου. TM este mai explicit: „Îmi pîngăresc sanctuarul”.

24,21 „se îngrijesc”, *lit.* „cruță”.

24,23 „pletele”: TM are „turbanele”. ♦ „veți mîngâia fiecare pe fratele său”: TM are „fiecare va suspina pentru fratele său”.

24,24 „ca semn”: gr. εἶς τέρας. La fel și la v. 27. Termenul grecesc poate însemna „semn prevestitor”, „semn ceresc” sau „miracol”, „lucru minunat/neobișnuit”.

²⁵ „Iar tu, fiu al omului – oare nu în ziua când iau tăria de la ei, înălțarea falei lor, desfătarea ochilor lor și înălțarea sufletului lor, pe fiii lor și pe fiicele lor, ²⁶ în ziua aceea [oare nu] va veni la tine [un om] care a fost scăpat, să-ți vestească în auz? ²⁷ În ziua aceea gura ta se va deschide către cel care a fost scăpat și vei grăi și nu vei mai fi nicidecum surd. Atunci vei sta ca semn pentru ei și vor cunoaște că Eu [sunt] Domnul.”

25 ¹ Și a fost cuvântul Domnului către mine, zicând: ² „Fiu al omului, ațintește-ți fața înspre fiii lui Ammon și proorocește către ei ³ și spune-le fiilor lui Ammon: «Ascultați cuvântul Domnului: ‘Acestea le spune Domnul: pentru că v-ați bucurat că cele sfinte ale Mele au fost întinate și că țara lui Israel a fost pustiită și casa lui Iuda a plecat în robie, ⁴ de aceea, iată: Eu vă dau pe

24,26 „[un om] care a fost scăpat”: *vide supra*, 6,8-9: „[Și] când vor scăpa [unii] dintre voi... ⁹ [atunci] își vor aminti de Mine aceia dintre voi care au scăpat...”. Cf. „pasivul divin” la 14,22: „iată: *au fost lăsați* în [cetate] cei din ea care au fost mântuiți...”.

24,27 „surd”: TM are „mut”; *vide* și nota la 3,26.

25 Cu capitolul 25 începe o serie de prorocii împotriva neamurilor străine, pe care J. Wevers le consideră introduse aici de editorul cărții lui Iezechiel. ♦ Seria profețiilor împotriva neamurilor învecinate se deschide cu fiii lui Ammon, o secvență realizată în două părți (vv. 2-5 și 6-7), separate prin formula de recunoaștere. Ammon și Iuda se aflau în vecinătate nemijlocită, iar istoria neînțelegerilor dintre aceste țări este îndelungată, datând din vremea așezării triburilor lui Israel în Canaan (cf. Num. 21,24; Deut. 2,19-21); conflictul este fățiș în timpul regelui David (2Rg. 10) și în ultimii ani ai regatului, când Ammon a făcut parte din grupul care s-a opus atunci când Iuda s-a revoltat împotriva Babilonului, în 598 î.H. (4Rg. 24,1-2). Mai târziu, Ammon și alte neamuri păgâne au fost alături de Iuda într-o nouă revoltă împotriva Babilonului, în 593 î.H. (Ier. 27,1-8 TM). Ammon a supraviețuit și s-a implicat în asasinarea lui Godolias, guvernatorul numit de babilonieni după căderea Ierusalimului, în 587 î.H. (Ier. 40-41 TM). Aici, condamnarea lui Ammon e pricinuită de manifestările sale de bucurie la distrugerea templului și exilarea poporului din Iuda. Pedepsa de care va avea parte va fi să cadă în mâinile triburilor de la răsărit, popoare ale deșertului, care se vor instăpâni pe pământul lui. ♦ W. Zimmerli (1983, pp. 11-12) se sprijină în datarea secvenței 25,1-17 pe faptul că toate prorociile împotriva neamurilor păgâne din acest capitol presupun sfârșitul catastrofal al Ierusalimului. Din faptul că profeția împotriva lui Ammon este plasată pe primul loc și apare chiar în formulare dublă, W. Zimmerli deduce că textul ar fi fost compus imediat după prăbușirea din 587 î.H.

25,2 „ațintește-ți”: *vide supra*, nota la 6,2.

25,3 „v-ați bucurat”: TM are „ați spus: «Aha!»” – exclamație de luare în răs.

25,4 „fiilor lui Kedem”: TM are *bnēy qedem*, „fiii răsăritului”; traducătorul a transcris numele ebraic al punctului cardinal ca pe un antroponim. Acești „fii ai răsăritului” erau

voi fiilor lui Kedem ca moștenire și ei se vor așeza la tine cu toate bunurile lor și își vor pune la tine corturile; ei vor mânca roadele tale și vor bea untdelemnul tău. ⁵ Și voi da cetatea lui Ammon ca pășuni pentru cămile și pe fiii lui Ammon ca pășune pentru oi. Și veți cunoaște că Eu [sunt] Domnul.’

⁶ De aceea, acestea le spune Domnul: ‘Pentru că ai bătut din palme și ai lovit cu piciorul și te-ai bucurat în sufletul tău de [necazul] pământului lui Israel, ⁷ de aceea Îmi întind mâna asupra ta și te dau pradă pentru neamurile [păgâne] și te voi nimici dintre popoare și te voi stârpi cu totul dintre țări; și vei cunoaște că Eu [sunt] Domnul.’»

⁸ «Acestea le spune Domnul: pentru că Moab a spus: ‘Iată: casa lui Israel și Iuda este întru toate deopotrivă cu neamurile’, ⁹ de aceea, iată: Eu voi slăbânogi umărul lui Moab din cetățile lui de hotar, ținut ales, casa lui Asimuth de mai sus de izvorul cetății, lângă mare. ¹⁰ I-am dat pe ei fiilor lui Kedem, pe lângă fiii lui Ammon, ca moștenire, ca să nu [mai] fie nici amintirea fiilor lui Ammon; ¹¹ și voi săvârși pedeapsă în Moab și vor cunoaște că Eu [sunt] Domnul.»

¹² «Acestea le spune Domnul: pentru câte a făcut Idumeea atunci când [locuitorii ei] s-au răzburat amarnic asupra casei lui Iuda și au ținut minte

niște triburi de beduini nomazi (cf. Iov 1,3). ♦ „bunurile lor”: gr. ἐν τῇ ἀταρτίᾳ, *lit.* „cu averea lor mobilă”. ♦ „untdelemnul”: gr. πύον, „grăsime”, „untdelemn de măsline”, „abundența roadelor pământului”. TM are „laptele”.

25,5 „cetatea lui Ammon”: în TM este numele cetății: *Rabbāh*.

25,6 „ai bătut din palme”: *vide supra*, nota la 21.17. ♦ După „te-ai bucurat”, TM are în plus „cu dispreț”.

25,8 „pentru că Moab... Iuda”: TM are „pentru că Moab și *Sē'ir* au spus: «Iată, asemenea tuturor neamurilor este casa lui Iuda». *Sē'ir* este, de obicei, un alt nume pentru Edom. Se presupune că aici LXX dă mărturie pentru o formă mai veche a textului. ♦ Moab era situat la răsărit de Iuda. Istoria relațiilor acestuia cu Israel și Iuda este similară celei a lui Ammon, dar acuzația formulată împotriva Moabului este că nu a recunoscut faptul că numai Iuda era poporul ales al lui Dumnezeu. Ca și pentru Ammon, pedeapsa va fi să cadă în stăpânirea triburilor de la răsărit.

25,9 „voi slăbânogi umărul”: TM are „voi deschide latura lui Moab”. ♦ „casa lui Asimuth... mare”: TM are „*Bēyth Ha-Y'simoth, Ba'al M'ōn* și *Qir'yāthāyim*”.

25,12 „s-au răzburat amarnic”: ἐκδικῆσα... ἐκδικῆσιν, *lit.* „s-au răzburat cu răzburare” – semitism; cf. și nota la 5,15. ♦ „au cerut pedeapsă pe măsură”: ἐξεδίκησαν δίκην. ♦ Idumeea (Edom) se afla la sud-est de Iuda. Există o legătură între cele două neamuri, așa cum o arată identificarea lui Esau ca strămoș al Edomului (Gen. 36,1); istoria relațiilor dintre ele este însă dominată de antagonisme. Regele Edomului i-a împiedicat pe israeliți să treacă prin ținutul său atunci când se îndreptau spre Canaan după

răul și au cerut pedeapsă pe măsură,¹³ de aceea, acestea le spune Domnul: 'Îmi voi întinde mâna peste Idumeea și voi nimici din ea om și dobitoc și o voi preschimba în pustie, iar cei ce vor fi fugăriți din Thaiman de sabia vor cădea;¹⁴ și voi da pedeapsa Mea asupra Idumeei pe mâna poporului Meu Israel, și ei vor face în Idumeea pe măsura urgiei Mele și a mâniei Mele; și voi cunoaște pedeapsa Mea, spune Domnul.'

¹⁵ «De aceea, acestea le spune Domnul: pentru câte au făcut Străinii când s-au răzbunat și și-au ridicat răzbunarea bucurându-se în suflet să-i șteargă [de pe fața pământului] în veac,¹⁶ de aceea, acestea le spune Domnul: 'Iată: Eu Îmi voi întinde mâna asupra Străinilor și-i voi nimici cu

plecarea din Egipt (Num. 20,14-21); pasaje din cărțile Regilor (2Rg. 8,13-14 și 3Rg. 11,15-16) vorbesc despre acțiunile sângeroase ale regelui David îndreptate împotriva edomiților. Ca și Ammon și Moab, Edomul a fost dintre cei care l-au îndemnat pe Iuda să se elibereze de Babilon în 593 î.H. (Ier. 27,1-8), dar a scăpat de distrugerea care a lovit Iudeea și a reușit chiar să ocupe părți din teritoriul acesteia când Ierusalimul a căzut în mâinile babilonienilor. Edomul a fost condamnat în manieră profetică de Isaia (34,5-17), Ieremia (49,7-22 TM), Amos (1,11-12) și Malachia (1,2-5). Iezechieel îl acuză că s-a răzbunat împotriva lui Iuda (cu referire la ocuparea teritoriului), iar pedeapsa va fi distrugerea totală (a oamenilor, a animalelor și a ținutului).

25,13 „iar cei ce vor fi fugăriți din Thaiman”: TM are „din *Tēymān* până în *D^ddān*”. *Tēymān* era o regiune din partea de nord a Edomului, iar *D^ddān* era un ținut locuit de arabi la sud-est de Edom.

25,15 „Străinii” (nume dat în LXX filistenilor) ajunseseră în zonă venind dinspre mare cam în vremea când triburile israelite s-au așezat în Canaan după plecarea din Egipt și rătăcirea prin deșert. Ei au ocupat zona de coastă, la apus de Iuda. Cei doi vecini au avut conflicte pentru pământ până când regele David i-a înfrânt pe filistenii și a făcut ca zona să nu mai fie primejdieoasă pentru Israel (2Rg. 5,17-25; 8,1). Cu toate acestea, filistenii au continuat să ocupe zona de coastă, iar ostilitățile au fost puternice până în vremea exilului, după cum o arată cărțile profetice (Is. 14,28-32; Ier. 47; Amos 1,6-8; Ioel 3,4-8). Filistenii au avut și ei de suferit de pe urma babilonienilor, dar, după căderea Ierusalimului, au reușit să ocupe o parte din teritoriul lui Iuda. Acuzația pe care o formulează Iezechieel împotriva lor este, ca și în cazul Edomului, că s-au răzbunat pentru a-și satisface o ură veche; pedeapsa lor va fi distrugerea, împlinită de Dumnezeu ca răzbunare, cu mânie. ♦ După „răzbunarea”, TM are „cu dispreț în suflet spre nimicire [din] dușmănie veșnică”.

25,16 „cretani”, gr. Κρήται: termenul este folosit ca sinonim pentru filistenii (neamurile străine, gr. τοὺς ἀλλοφύλους) și este o referire la originea egeeană a tribului. Aceștia, împreună cu *pheletizii* (gr. φελεται, ebr. *p^lēihī*), un alt trib filistin, formau garda personală a regelui David – cf. nota la 2Rg. 8,18, unde apar sub numele χελεθθι, cf. 3Rg. 1,38.44; 1Par. 18,17, unde apar ca χερεθθι; ebr. *k^rēihī*).

totul pe cretani și-i voi da pieirii pe cei care-au mai rămas să locuiască pe coastă;¹⁷ și voi săvârși asupra lor pedepse mari și vor cunoaște că Eu [sunt] Domnul atunci când voi aduce pedeapsa Mea asupra lor.»»

26¹ Și a fost [așa:] în anul al unsprezecelea, în prima [zi] a lunii, a fost cuvântul Domnului către mine, zicând:² „Fiu al omului, pentru că Sor a vorbit împotriva Ierusalimului:

26,1 „anul al unsprezecelea” = 587-586 î.H. *Alexandrinus* și alte manuscrise au „anul al doisprezecelea”. ♦ W. Zimmerli (1983, pp. 39-40) arată că secvența 26,1-21 nu provine dintr-un strat unic: este de presupus că profeției originare din 26,1-5, extinsă cu v. 6, i-ar fi fost adăugată expunerea suplimentară din vv. 7-14; la aceasta s-ar fi adăugat alte două secțiuni, lamentația neamurilor în vv. 15-18 și călătoria Tyrului (Sor, în LXX) către lumea de dincolo (vv. 19-21). Pentru profeția originară, W. Zimmerli propune datarea 587 î.H., în preajma căderii Ierusalimului, în vreme ce adăugirile sunt date diferite – forma finală a capitolului 26 poate să se fi conturat înainte de ziua anului nou dintr-al douăzeci și șaptelea an al lui Ioachim (Iechonias) (29,17), așadar înainte de 26 aprilie 571 î.H. ♦ J. Wevers (*ad loc.*), într-un comentariu amplu, subliniază poziția aparte a Tyrului, care era de secole principală cetate a Feniciei. Așezarea ei pe o insulă stâncoasă, fără legătură cu uscatul, o făcea inexpugnabilă; se bucura de faima unui centru comercial, a cărui putere se baza pe supremația navală. O alianță matrimonială cu dinastia Omriților a conferit Tyrului influență în Israel. Izabela, fiica lui Ethbaal din Tyr, a încercat să impună cultul tyrian al lui Baal în Regatul de Nord și, chiar dacă nu a reușit din cauza acțiunii profeților, cultul lui Baal a rămas prezent în Israel și, într-o mică măsură, în Iuda. Pe de altă parte, în polida poziției sale geografice favorabile, Tyrul a fost silit să plătească un tribut greu asirienilor în timpul dominației lor și s-a bucurat de căderea imperiului. Succesorii babilonieni nu s-au dovedit însă mai buni pentru Tyr, care a inițiat în cele din urmă o conspirație, împreună cu Sidon, Iuda, Edom, Moab și Ammon, în 593 î.H., împotriva lui Nabucodonosor. Între timp, Egiptul a atacat în 588 î.H. Tyrul și Sidonul, pentru a se asigura de sprijinul lor împotriva Babilonului. Nabucodonosor s-a îndreptat întâi împotriva Ierusalimului, care a fost distrus în 586 î.H., după care a început un asediu de treisprezece ani împotriva Tyrului (586-573 î.H.) – *vide* Flavius Iosephus (*Antichități iudaice* X,XI,1; *Contra Apionem* 1,21). Nici un alt text profetic nu vorbește atât de mult despre Tyr precum cel al lui Iezechiel; el crede că Nabucodonosor era instrumentul de care se sluzea Dumnezeu pentru a pedepsi întreaga lume mediteraneană, în care Tyrul și Egiptul păreau să fie forțele cele mai însemnate. ♦ J. Wevers (*ad loc.*) consideră că istoria literară a acestei colecții de patru prorociri este complicată de faptul că prima și a doua sunt versiuni-dublet. Prima este modelată pe prorocirea din cap. 25, dar se bazează material pe a doua, care este cu mult mai amănunțită. Autenticitatea celei de-a treia este pusă la îndoială de absența unei formule de încheiere. Este în mod evident apropiată de prorocirea din 27,32-36; dintre cele două, prorocirea din 26 poate fi considerată o adăugire ulterioară.

- «Bine că [cetatea] e spulberată, neamurile sunt nimicite,
 [ea] s-a întors către mine,
 cea plină s-a pustii»,
³ de aceea, acestea le spune Domnul:
 «Iată: Eu [sunt] împotriva ta, Sor,
 și voi ridica împotriva ta neamuri multe,
 așa cum se înalță marea cu valurile ei.
⁴ Și vor doborî zidurile Sorului
 și-ți vor doborî turnurile
 și voi scutura praful de pe [cetate]
 și o voi face stâncă golașă;
⁵ va fi în mijlocul mării
 [un loc] de uscat năvoade:
 căci Eu am grăit, spune Domnul.
 Și va fi pradă pentru neamuri,
⁶ și fiecele ei cele din câmpie
 vor fi spintecate cu sabia;
 și vor cunoaște că Eu [sunt] Domnul.»
⁷ Căci acestea le spune Domnul: «Iată, Eu îl voi aduce împotriva ta, Sor,
 pe Nabucodonosor, regele Babilonului, de la miazănoapte (este regele
 regilor), cu cai și care și călăreți și cu adunare de neamuri foarte multe.

26,2 „Sor”: gr. Σορ transcrie aproximativ forma ebraică a numelui cetății Tyr (Țor).
 ♦ „Bine”: gr. εὖγε: la fel în 6,11 și 36,2. ♦ După această exclamație, TM are *lit.* „sunt sfărâmate porțile popoarelor, s-a întors spre mine mă voi umple (= mi-a venit rândul să mă umplu?), este spulberată”. ♦ Prima profecie împotriva Tyrului (vv. 2-6) este prilejuită de bucuria pe care acesta o manifestase la căderea Ierusalimului, care însemna și șansa unor avantaje proprii. Profetul rostește pedeapsa divină în termeni care se referă la așezarea insulară a cetății. Imaginea numeroaselor neamuri ridicate împotriva Tyrului ca niște valuri ale mării sugerează amploarea distrugerii ce urmează să lovească cetatea. Nимicirea este totală, transformând insula într-o stâncă goală, bună numai pentru a pune la uscat acolo plasele pescarilor.

26,6 „fiecele ei cele din câmpie”: orașe de pe coastă vasale Tyrului.

26,7 Celelalte trei profeții rostite împotriva Tyrului (în cap. 26) nu sunt precedate de indicarea păcatelor ce urmează să fie pedepsite; este plauzibil ca motivul formulat în v. 2 să fie valabil pentru toate profețiile. Cea de-a doua (vv. 7-14) este asemănătoare celei dintâi, dar mai extinsă, include numeroase detalii și are aspectul unei versiuni lărgite a primei profeții împotriva Tyrului. Descrierea începe cu o referire precisă la Nabucodonosor, ca rege mare și puternic care urmează să fie în fruntea trupelor ce vor distruge

- 8 Cu sabia le va spinteca pe ficele tale din câmpie
și va pune strajă împotriva ta
și va construi ziduri împrejurul tău
și va înălța val de pământ în jurul tău și împresurare de arme
și va ridica împotriva-ți sulțile sale;
- 9 zidurile tale și turnurile tale
vor cădea sub săbiile lui.
- 10 De la mulțimea cailor lui,
colbul te va acoperi,
și de la zarva călăreților lui și a roților de la carele lui
zidurile tale se vor cutremura,
când va intra el pe porțile tale,
așa cum intră [cineva] în cetate dinspre câmpie.
- 11 Cu copitele cailor lui
îți va bate toate străzile;
poporul ți-l va omorî cu sabia
și temelia tăriei tale o va culca la pământ.
- 12 Și-ți va prăda puterea
și-ți va jefui avuțiile
și-ți va doborî zidurile,
casele cele râvnite ți le va dărâma
și pietrele și lemnele tale și pulberea
în mijlocul mării le va azvârli.

Tyrul; aceasta pare să fie o referire la asedierea vreme de treisprezece ani a Tyrului de către babilonieni, începută în 585 î.H. Detaliile țin de procedurile de asediere: distrugerea cetăților de coastă și înălțarea unor dispozitive de asediere a Tyrului, intrarea călăreților în cetate și distrugerea ei, pierderea bogățiilor și a semnelor de civilizație, transformarea orașului în pietriș și a insulei într-o stâncă goală.

26,8 „și va pune strajă împotriva ta”: nu apare în TM. ♦ „împresurare de arme... sale”: TM are „și va înălța împotriva ta apărătoare (= gard de scuturi fixe și mari împotriva proiectilelor)”.

26,9 în TM: „Va lovi, cu berbecetele va izbi zidurile tale și turnurile tale le va dărâma cu topoarele sale”. „Topor”, ebr. *herebh*, înseamnă în primul rând „săbie”, apoi orice obiect ascuțit de cioplit piatra.

26,10 „dinspre câmpie”: TM are *me-bhuqū'āh*, „printr-o spărtură”. Traducătorul LXX a vocalizat *mi-bhiq'āh* (cf. LEH, s.u. πεδίov).

26,11 „temelia tăriei tale”: TM are „stâlpii tăriei tale”. S-a presupus că e vorba de cele două coloane aflate la intrarea templului zeului Melkart (cf. TOB, nota *ad loc.*).

¹³ Și va risipi mulțimea cântăreților tăi
și sunetul harfelor tale nu se va mai auzi.

¹⁴ Și te voi face stâncă golașă,
vei fi [loc] de uscat năvoade;
nu vei mai fi nicicând durată [la loc],
căci Eu am grăit, spune Domnul.»

¹⁵ De aceea, acestea le spune Stăpânul [meu], Domnul, către Sor: «Oare nu se vor cutremura insulele la vuietul prăbușirii tale, când gem cei loviți, când [se] va scoate sabia în mijlocul tău? ¹⁶ Și vor coborî de pe tronurile lor toți mai-marii din neamurile mării și își vor da jos mitrele de pe cap și își vor dezbrăca veșmântul cel brodat; de mare uluire vor fi cuprinși, pe pământ se vor așeza și se vor înspăimânta de pieirea lor și vor geme pentru tine. ¹⁷ Și vor porni bocet pentru tine și-ți vor spune:

‘Cum ai fost nimicită din mare,
[tu] cetatea cea laudată,
care i-a umplut de spaimă
[chiar și] pe toți cei care o locuiesc?’

¹⁸ Atunci se vor înspăimânta insulele
de ziua căderii tale.»

26,13 „va risipi mulțimea cântăreților tăi”: TM are „voi pune capăt zarvei cântărilor tale”. ♦ „harfe”: gr. ψαλτήριον, „instrument muzical cu coarde; liră, harpă”.

26,15 „când [se] va scoate sabia”: TM are „în măcelul ce se va petrece”. ♦ A treia profetie (vv. 15-18) are forma unei relatări a felului în care va fi primită de către vecini și parteneri de negoț vestea distrugerii Tyrului: bocetul funebru, similar vv. 27.32-36, este precedat de semne de teamă și jale din partea celor care văd distrugerea. Cutremurele care lovesc zonele de coastă și insulele sunt semne ale spamei resimțite de cei ce se vor gândi că o asemenea distrugere ar putea veni și peste ei; actele împlinite de regii mării sunt rituri funerare ce urmează să fie îndeplinite de conducătorii popoarelor aflate în relații de negoț cu Tyrul. Plânsul lor este o recunoaștere indirectă a faimei și influenței pe care o avusese Tyrul.

26,16 „mitrele de pe cap”: TM are „mantiile”. ♦ „de mare uluire vor fi cuprinși”: gr. ἐκστόσει ἐκστήσονται, *litt.* „cu uluire vor fi uluiți” – semitism. TM are „se vor înveșmânta în fiori”. ♦ „se vor înspăimânta de pieirea lor”: TM are „vor tremura clipă de clipă”.

26,17 „bocet”: *vide supra*, nota la 15,1. ♦ „care i-a umplut de spaimă [chiar și] pe toți cei care o locuiesc”: TM are „care a fost puternică pe mare, ea și locuitorii ei, care băgau spaima în toți cei care locuiau [impresjur]”.

26,18 TM adaugă: „și se vor înspăimânta țărmurile de sfârșitul tău” – textul apare și în câteva manuscrise grecești.

¹⁹ Căci acestea le spune Stăpânul [meu], Domnul: «Când voi face din ține cetate pustiită, precum cetățile care nu vor [mai] fi [niciodată] locuite, aducând asupra ta adâncul și acoperindu-te de apă multă, ²⁰ atunci te voi coborî la cei ce se coboară în groapă, la poporul din veac, și te voi sălășlui în adâncul pământului, ca în pustia din veac, cu cei care coboară în groapă, ca să nu [mai] fii locuită și nici să nu [mai] stai deasupra, pe pământul vieții. ²¹ Te voi face nimicire și nu vei mai rămâne în veac, spune Stăpânul [meu], Domnul.»

27 ¹ Și a fost cuvântul Domnului către mine, zicând: ² „Fiu al omului, pornește bocet pentru Sor ³ și spune-i lui Sor, care locuiește la intrarea mării, târgului popoarelor din multe insule: «Acestea le spune Domnul către Sor:

26,19-20 Ultima dintre profețiile împotriva Tyrului (vv. 19-21) arată legături cu vv. 32,17-32, de unde transferă asupra distrugerii Tyrului imaginea coborării în tărâmul subpământean al morților (v. 20), precedată de năvălirea apelor primordiale (cf. Gen. 1,2; Ps. 103,6 etc.). Acesta urmează să fie sfârșitul Tyrului, care nu va mai fi văzut în lumca celor vii. ♦ „și nici să nu [mai] stai deasupra, pe pământul vieții”: TM are *litt.* „și voi da frumusețe/strălucire pe pământul celor vii” – text straniu, interpretat în diferite feluri.

26,21 În TM: „Te voi face spaimă și nu vei mai fi, te vor căuta și nu te vor mai găsi până în veac – cuvântul Stăpânului meu, YHWH”.

27 W. Zimmerli (1983, pp. 70-71) analizează în detaliu datele oferite de secvența 27,1-36, în condițiile în care comentatorii sunt de acord că lamentația lui Iezechiel a fost supusă unor revizui și largiri care au lăsat urme atât în stil, cât și în conținut. Admite în final că lipsesc datele pentru o plasare cronologică pozitivă, avansând însă cu prudență o datare anterioară anului 587 î.H.

27,2 „pornește bocet”, *litt.* „ia bocet”: la fel și la 28.12.

27,3 „târgului”: TM are „care negustorește”. ♦ Majoritatea comentatorilor acceptă că partea de început a lamentației asupra Tyrului (v. 3) a suferit modificări din cauza unor erori de copiere și că înțelesul era „Tyrole, tu ești o corabie de o frumusețe desăvârșită”. Lamentația vv. 3-11.25-36 pornește de la imaginea Tyrului ca o corabie construită pentru a naviga pe mări îndepărtate. Corabia era făcută din materialele cele mai bune, fiind în același timp o alcătuire de o frumusețe aparte, care se folosise de tot ce aveau mai prețios cetățile învecinate. Corabia este imaginea cetății: ea atrage în port mulți neguțatori. Bogățiile îi erau atât de mari, încât și-a putut angaja mercenari care să o apere, oameni adunați de pe coastele răsăritene ale Mediteranei. Lamentația (vv. 25-36) revine la imaginea cetății ca o corabie: această reluare a temei poate sugera faptul că vv. 9-11 se datorează unei adăugiri târzii, menită să pună în valoare forța Tyrului și, ca în vv. 8-9, să arate că Tyrul și-a putut aduna oameni din zone îndepărtate care să îl slujească. Lamentația se referă la corabia complet echipată și încărcată, ajunsă în largul mării, unde a fost scufundată de vântul de răsărit. Toți cei care navigau pe mare i-au jelit

- ‘Tu ai spus:
 eu m-am înveșmântat în frumusețea mea.
 4 În inima mării, pentru Beelim,
 fiii tăi te-au înveșmântat în frumusețe.
 5 [Din] cedru de Sanir ți s-a construit,
 grinzi din lemn de chiparos ți-au fost aduse din Liban
 ca să-ți faci catarge de pin.
 6 Ți-au făcut vâslele din [lemn] de Basan,
 ți-au făcut cele sfinte din fildeș,
 casele din dumbrăvi – din [lemn din] insulele Chetiin.
 7 In subțire cu broderii, din Egipt,
 ți-a fost așternut,
 ca să te învelească în slavă
 și să te înveșmânteze în iacint și purpură,

pieirea, cu semne de mare durere. Aceasta este așadar o lamentație aflată înăuntrul unei lamentații, care descrie gloria apusă a Tyriului și nefericirea lui prezentă.

27,4 „pentru Beelim”: text dificil. NETS (după ediția Ziegler, care citește Γοβελιν unde Rahlfs are τῷ Βεελιμ): „In the heart of the sea of Gobelim (s.n.), your sons wrapped you with beauty”. Brenton: „In the heart of the sea thy sons have put beauty upon thee for Beelim (s.n.)”. În TM: „În inima mării [sunt] hotarele tale (ebr. *gʿbhūlāyk*, rad. *GBL* fiind înțeles de LXX ca nume propriu), cei ce te-au zidit au desăvârșit frumusețea ta”. În continuare, traducătorul LXX a interpretat ebr. *BNYK* ca *bʿnēyk*, „fiii tăi”, dar TM vocalizează *bonayk*, „constructorii tăi/cei ce te-au zidit”.

27,5 În TM: „Din chiparos de Senir ți-au construit tot bordul, au luat un cedru din Liban spre a-ți face catarg deasupra ta”. ♦ „Sanir” (ebr. *Sʿnīr*): alt nume, amoreu, pentru muntele Hermon (*vide* Deut. 3,9).

27,6 „cele sfinte..., casele din dumbrăvi...”, gr. τὰ ἱερὰ..., οἰκοὺς ἁλσώδεις...: în TM *lit.* „au făcut [din] fildeș bănci/punte/podoabe (ebr. *QRS*) [încrustate] în merișor/chiparos din insulele *Kittim*” – text dificil, opțiunea de traducere fiind orientată după Targum. Dacă nu e vorba de o simplă confuzie între ebr. *QRS* și *QDS*, „sfânt”, traducătorul LXX cunoștea probabil semnificația cultică a termenului ugar *qrs*, care desemna un fel de pavilion pentru idoli (Block, 1998, vol. II, p. 59), echivalându-l perifrastic: „cele sfinte... case din dumbrăvi”. Adjectivul ἁλσώδης (*lit.* „ținut păduros”) este derivat de la ἄλσος, „dumbravă”, care desemnează în LXX exclusiv locurile de închinare idolești, „dumbrăvile” sfinte (4Rg. 16,4; 17,10, 2Par. 28,4 etc.) sau orice loc (chiar fără copaci) consacrat unui idol (*vide* LSI, s.u. ἄλσος). ♦ „Chetiin/*Kittim*” desemnează în primul rând Ciprul, dar și insulele învecinate.

27,7 „așternut, ca să te învelească în slavă”: TM are „vele, ca să-ți fie pavilion”. ♦ „și să te înveșmânteze... acoperitori”: TM are „iacint și purpură din insulele *Elišāh* ți-au fost acoperământ”.

- din insulele Elisai:
 și ți-au fost acoperitori.
- ⁸ Iar mai-marii tăi care locuiau în Sidon
 și cei din Arad au ajuns vâslașii tăi:
 înțelepții tăi, Sor, cei care erau în tine,
 aceștia îți [erau] cârmaci.
- ⁹ Bătrânii din Byblos și înțelepții lor [care] erau în tine,
 aceștia îți întăreau sfatul;
 și toate corăbiile mării și vâslașii lor
 lucrau pentru tine până în apusul îndepărtat.
- ¹⁰ Perși și lidieni și libieni
 erau în oastea ta,
 războinicii tăi
 aninau în tine scuturi și coifuri:
 aceștia ți-au dat slava.
- ¹¹ Fiii celor din Arad și oastea ta
 erau pe ziduri,
 străji în turnurile tale;
 își aninau tolbele pe creneluri de jur-împrejur:
 aceștia ți-au desăvârșit frumusețea.
- ¹² Carchedonienii făceau negoț cu tine, pentru mulțimea puterii tale întregi,
 argint și aur și fier și cositor și plumb ți-au dat pentru târgul tău. ¹³ Toată

27,8 „cei din Arad”, gr. Ἀραδιοί: 'Ar^{wadh} și Sidon erau cetăți feniciene de pe coastă, aflate o vreme sub dominația Tyrului. ♦ În TM: „Locuitorii din Sidon și din 'Ar^{wadh} îți erau vâslași, iar înțelepții tăi, Tyrule, îți erau ei înșiși marinari”.

27,9 „Bătrânii din Byblos”: traducătorii Bibliei de la 1688 au fost induși în eroare de forma specifică în genitiv a numelui propriu, Βυβλων, și au interpretat: „cei bătrâni ai cărților”. ♦ „îți întăreau sfatul”: TM are „îți reparau spăraturile”. ♦ „lucrau”, *lit.* „erau” (gr. ἐπένοντο). ♦ „în apusul îndepărtat”: ἐπὶ δυσμῶν δυσμῶν, *lit.* „apusurile apusurilor”: TM are „pentru a-ți duce mărfurile”.

27,10 „războinicii tăi”, *lit.* „bărbații tăi războinici”; la fel 27,27. ♦ „slava”: TM are „splendoarea”.

27,12 Prima parte a versetului în TM: „Tarșiș făcea negoț cu tine pentru belșugul tuturor avuțiilor tale: argint...”. Tarșiș: loc geografic identificat nesigur, cel mai probabil în zona Gibraltarului – denumește generic ținuturile aflate la capătul pământului. ♦ „făceau negoț cu tine”, *lit.* „erau negustorii tăi / partenerii tăi de negoț”; la fel și *infra*, vv. 15; 17; 18; 20-23. ♦ Adăugirea majoră care separă cele două părți ale lamentației (vv. 12-24) reprezintă o listă de nume ale popoarelor cu care făcea negoț Tyrul, popoare așezate în jurul

Elada și [ținuturile] din lungul coastei – acestea negustoreau cu tine suflete de oameni și-ți aduceau marfă vase de aramă. ¹⁴ Cai și călăreți din casa Thergama ți-au dat pentru târgul tău. ¹⁵ Fiii rodienilor făceau negoț cu tine din insule, [și] ți-au sporit marfa, colți de elefanți: celor care au venit [la tine] le-ai dat îndărăt plățile tale, ¹⁶ oameni ca marfă pentru tine, din mulțimea negoțului tău, smirnă și broderii din Tharsis și Ramoth și Chorchor ți-au dat pentru târgul tău. ¹⁷ Iuda și fiii lui Israel făceau negoț cu tine, în vânzarea de grâu și de miruri și de scorțișoară, și ți-au dat mierea dintâi și untdelemn și rășină pentru piața ta. ¹⁸ Damascul a făcut negoț cu tine, pentru mulțimea puterii tale întregi; vin din Chelbon și lânături din Milet. ¹⁹ Și vin ți-au dat pentru târgul tău. Din Asel a venit fier lucrat și este [mișcare de] roată în

Mediteranei și care se întindeau spre răsărit până în Mesopotamia. Scopul listei era acela de a arăta importanța Tyului ca putere comercială. Neamurile păgâne sunt indicate fie ca sursă a bunurilor, fie ca origine a unor ofrande dăruite Tyului. Alcătuirea listei sugerează că Tyul dezvoltase o politică de comerț care făcea ca partenerii săi să fie dependenți de el, iar pieirea cetății însemna cu siguranță o pierdere ireparabilă pentru toți. Pasajul este dificil atât în LXX, cât și în TM, iar traducerea este pe alocuri conjecturală.

27,13 „Toată Elada”: gr. ἡ Ἑλλάς καὶ ἡ σύμπασα. *lit.* „Elada și cea întreagă”. TM are aici termenul folosit pentru greci în general, dar care în accepțiune restrânsă se referă la ionieni (*yāwān*). ♦ „Toată... și [ținuturile] din lungul coastei”: TM are „*Tubhal* și *Mešekh*”, ținuturi din Asia Mică, probabil Cilicia și Frigia; alții însă le identifică cu populații din sudul Caucazului.

27,14 „Cai și călăreți”: TM are „Cai și armăsari și catări”. ♦ „casa Thergama”: ebr. *Bēyth- Tōgar māh* – probabil Armenia.

27,15-16 În TM: „Fiii Dedanului făceau negoț cu tine, mărfurile din multe insule treceau prin mâna ta; îți aduceau în schimb daruri colți de fildeș și [lemn de] abanos. ¹⁶ Aram schimba cu tine mulțimea celor lucrate de tine; îți dădeau ca marfă smaralde, purpură, broderii, în subțire, coral și agate” (traducere conjecturală a unor termeni rari).

27,16 „oameni”: traducătorul LXX a citit 'adam în loc de 'Aram. ♦ „din mulțimea negoțului tău”, *lit.* „din mulțimea amestecăturii tale”. Gr. σύμμικτος înseamnă literal „amestecătură”, fiind tradus, în funcție de context, „piață” (de mărfuri amestecate) sau „negoț” (v. 16; 17; 19; 25; 27; 34).

27,17 „grâu și de miruri”: TM are „grâu de *Minnith*”.

27,18 „pentru mulțimea puterii tale întregi”: TM are „pentru mulțimea belșugului bunurilor tale”. ♦ Vinul din Chelbon era celebru: apare citat în documente asiriene (cf. BJ, nota *ad loc.*).

27,19 În TM, începutul versetului e neclar, probabil corupt. ♦ „este [mișcare de] roată în piața ta”: traducere conjecturală, *lit.* „este roată (rotire?) în amestecătura ta”. NETS: „...and casting are among your sundries”. ♦ „[mișcare de] roată”: TM are „casie și trestie”.

pieța ta.²⁰ [Locuitorii din] Daidan făceau negoț cu tine, cu vite alese pentru care.²¹ Arabia și toți mai-marii din Kedar făceau negoț cu tine prin mâna ta, negustoreau cu tine cămile și berbeci și miei.²² Negustorii din Saba și Ragma făceau negoț cu tine cu cele dintâi mirodenii și pietre nestemate: ei ți-au dat aur pentru târgul tău.²³ Charran și Channa făceau negoț cu tine. Assur și Charman făceau negoț cu tine,²⁴ aducând ca marfă [veșminte] viorii și comori alese prinse în funii și [lemn de] chiparos.²⁵ Corăbii, în care [navigau] carchedonienii, negustorii tăi, cu mulțime de negoț, și erai plină și mult încărcată în inima mării.

²⁶ În apă adâncă te-au dus vâslașii tăi:

suflarea vântului de miazăzi te-a frânt în inima mării.

²⁷ Erau oștirile tale și câștigul tău și al piețelor tale,

și vâslașii tăi și cărmacii tăi și sfetnicii tăi

și tot negoțul pentru piețele tale

și toți războinicii tăi care erau în tine

și toată adunarea din mijlocul tău

vor cădea în inima mării în ziua prăbușirii tale.

²⁸ La răsunetul strigătului tău,

cărmacii tăi se vor înspăimânta cu [mare] spaimă

²⁹ și vor coborî din corăbii;

toți vâslașii tăi și năierii și cărmacii mării vor sta pe uscat.

³⁰ Și se vor tânguie pentru tine cu glasul lor

și vor striga amarnic

și-și vor pune țărână pe cap

și se vor culca în cenușă. [³¹]

³² Și vor porni fiii lor bocet pentru tine

și te vor boci:

27,20 „vite alese pentru care”: TM are „țesături pentru șei de călărit”.

27,24 În TM, mărfurile sunt: „veșminte alese, mantii viorii, broderii, covoare/sipete (?) colorate, legate și întărite cu funii”.

27,25 Pentru vv. 25-36, *vide supra*, nota la 27,3. ♦ Primul stih în TM: „Corăbii de Tarșij își purtau mărfurile”; al doilea nu apare în TM.

27,26 „de miazăzi”: TM are „de la răsărit”.

27,28 În TM: „De glasul strigătului marinarilor tăi se va cutremura uscatul”.

27,30 „se vor culca în cenușă”, *litt.* „vor așterne sub ei cenușă”.

27,31 Întregul verset e dat de Rahlfs în subsol: „Se vor rade în cap pentru tine, se vor încinge cu sac și vor plânge asupra ta în amărăciunea sufletului, cu jale amară”.

27,32 „fiii lor”: TM are „în jalea lor” (ebr. *b^c-nîhem*); traducătorul LXX a citit *b^c-nēyhem*.

- 33 Cât câștig ai agonisit din mare?
 Ai umplut neamurile din belșugul tău
 și din negoțul tău i-ai îmbogățit pe toți regii pământului.
- 34 Acum ești frântă în mare
 în apă adâncă:
 negoțul tău și toată adunarea din mijlocul tău au căzut,
 toți vâslașii tăi.
- 35 Toți cei care locuiesc în insule
 s-au înspăimântat pentru tine
 și regii lor au fost cuprinși de mare uluire
 și fața lor s-a udat de lacrimi.
- 36 Neguțătorii din neamuri au fluierat [a mirare] spre tine:
 de pieire ai avut parte
 și nu vei mai fi, în veac.’»”

28¹ Și a fost cuvântul Domnului către mine, zicând: ² „Iar tu, fiu al omului, spune-i mai-marelui din Tyr: «Acestea le spune Domnul:

27,33 „Cât câștig ai agonisit din mare?": TM are „Cine [e] ca Tyrul, pustiit în mijlocul mării?":

27,34 „toți vâslașii tăi": nu apare în TM.

27,36 „de pieire ai avut parte", *lit.* „ai ajuns pieire".

28 W. Zimmerli (1983, p. 76) presupune că secvența 28.1-10 a fost compusă în vremea când cetatea Tyrului se afla încă sub asediu. ♦ Vv. 1-10 pot fi puse în relație cu bocetul din vv. 11-19; reprezintă însă o profeție independentă, așa cum o indică secțiunea de formule introductive din vv. 1 și 11. Profeția originală apare aici într-o formă extinsă, în care secvența vv. 3-5 ar putea fi o adăugire care separă cele două părți ale profeției prin explicarea felului în care regele Tyrului a dobândit o asemenea poziție încât îndrăznește să se considere o divinitate. Cetatea, identificată cu regele său, a comis un *hybris*: pretinde să depășească limitele condiției umane – *vide* și Gen. 3. ♦ Structura judecății formulate în vv. 1-10 este similară profețiilor rostite împotriva neamurilor păgâne în cap. 25, începând cu motivația judecății (vv. 2-5) și trecând apoi la cuvintele judecății (vv. 6-10). Acuzația este aceea că mai-marele (conducătorul), în aroganța sa, s-a crezut zeu și s-a întronat ca un zeu. Unele culturi ale Antichității orientale considerau că regele este un zeu, dar o asemenea concepție șoca tradiția monoteistă iudaică. Se admite (vv. 3-5) că regele era înțelept și că înțelepciunea l-a făcut să câștige bogăție și faimă, dar trufia conducătorului avea să-i atragă judecata divină. „Neamurile” aveau să-l atace și să-l nimicească, demonstrând că nu era un zeu (vv. 6-10). Scopul judecății lui Dumnezeu asupra Tyrului este formulat în v. 10, în fraza conclusivă. Domnul lui Israel are puterea de a rosti judecata asupra Tyrului și conducătorului lui și de a o împlini.

- Pentru că inima ta s-a semețit
 și ai spus 'Dumnezeu sunt eu,
 m-am sălășluit în sălașul lui Dumnezeu,
 în inima mării',
 [în vreme ce] tu ești om și nu Dumnezeu,
 dar ți-ai așezat inima de parcă [era] inima lui Dumnezeu...
- ³ Ești tu cumva mai înțelept decât Daniel?
 Nu te-au învățat cei înțelepți cu știința lor?
- ⁴ Oare în știința ta ori în chibzuința ta
 ți-ai dobândit puterea și aurul și argintul din cămările tale?
- ⁵ Prin știința ta multă și prin negoțul tău
 ți-ai sporit puterea:
 inima ta s-a semețit în puterea ta.
- ⁶ De aceea, acestea le spune Domnul:
 Fiindcă ți-ai așezat inima
 de parcă [era] inima lui Dumnezeu,
- ⁷ de aceea, iată: Eu aduc asupra ta
 molime străine de la neamuri:
 își vor scoate săbiile împotriva ta
 și împotriva frumuseții științei tale
 și-ți vor așterne frumusețea întru nimicire
- ⁸ și te vor doborî
 și vei muri de moartea celor loviți
 în inima mării.
- ⁹ Vei vorbi [atunci] cumva, zicând: 'Dumnezeu sunt eu',
 dinaintea celor care te nimicesc?

28,2 „ți-ai așezat”, *litt.* „ți-ai dat”. ♦ În mitologia canaanită, sălașul divin este desemnat în mod obișnuit prin „muntele de la miazănoapte”; *vide* Ps. 47,2; Is. 14,13.

28,3 În TM: „Iată, tu ești mai înțelept decât *Dan'el* și nici o taină nu-ți este ascunsă”. Pentru *Dan'el*, *vide* nota la 14,14.

28,4 „puterea”: gr. δύνωμις echivalează ebr. *hayil*, „putere”. „bogăție”. La fel și la vv. 4-5. Mai sus (27,10) am tradus termenul gr. prin „oaste”.

28,5 Unii editori (NETS, de exemplu) adoptă și pentru acest verset punctuația interogativă.

28,7 „molime străine de la neamuri”: TM are „străini, cele mai înfricoșătoare neamuri”. La fel la v. 30,11.

28,8 „te vor doborî”: TM are „te vor coborî în groapă”.

28,9 TM are în plus, la final: „în mâna celor care te străpung”.

Tu ești om, nu Dumnezeu.

În gloata¹⁰ celor netăiați împrejur

vei pieri în mâinile străinilor:

căci Eu am grăit», spune Domnul.”

¹¹ Și a fost cuvântul Domnului către mine, zicând: ¹² „Fiu al omului, pornește bocet pentru mai-marele Tyrului și spune-i: «Acestea le spune Stăpânul [meu], Domnul:

28,11 W. Zimmerli (1983, p. 89) datează secvența 28,11-19 considerând că aici Iezechiel așteaptă căderea cetății Tyr, contopită cu figura regelui ei. ♦ În această lamentație, regele Tyrului este comparat cu omul primordial – *vide* Gen. 2 și 3. În ambele episoade este vorba despre o stare originală de perfecțiune, despre o grădină a lui Dumnezeu, despre un păcat și o izgonire în moarte, despre un heruvim. Diferențele sunt însă semnificative: față de cuplul paradiziac, lamentația lui Iezechiel are un singur personaj: imaginea grădinii apare în ambele episoade, dar la Iezechiel atenția se concentrează asupra muntelui: regele din Tyr este, în faza perfecțiunii lui, bogat împodobit, în vreme ce Adam și Eva sunt goi: la Iezechiel pedeapsa constă nu doar în alungarea din paradis, ci și în mistuirea prin foc. ♦ În contrast cu secvența vv. 1-10, personajul dominant aici pare să fie regele însuși, nu cetatea reprezentată de el. ♦ Printr-o utilizare acomodată a textului, tradiția creștină a aplicat acest pasaj lui Lucifer, îngerul căzut. *Cf.* și Is. 14,12-15, unde este vorba de regele Babilonului.

28,12 *Vide supra*, nota la 15,1. ♦ Tyrul constituie singura excepție între cele șapte neamuri menționate de Iezechiel în profețiile împotriva neamurilor străine, prin aceea că motivele condamnării lui nu sunt acțiuni negative împotriva lui Iuda. Tyrul și Iuda nu au avut granițe comune și au întreținut relații bune de-a lungul celei mai mari părți a istoriei lor. Cu toate acestea, Tyrul apare într-o serie de profeții împotriva neamurilor păgâne care îi include pe cei mai răi dușmani ai lui Iuda: Ammon, Moab, Edom și cetățile filistene, iar cele trei capitole dedicate acestei cetăți sunt mai lungi decât profețiile împotriva celor patru neamuri puse laolaltă. Numai profețiile împotriva Egiptului din capitolele 29-32 sunt mai lungi decât ele, formulând clar motivul condamnării: Egiptul a fost un aliat politic pe care nu se putea conta. Motivația oracolelor împotriva Tyrului este complexă, implică factori economici, politici, sociali și religioși; restrângerea negoțului lui Iuda și stagnarea economică au fost rezultatul direct al politicilor economice și al practicilor comerciale ale Tyrului. Metalele și caii erau bunurile de care Iuda avea cel mai mult nevoie, iar Tyrul exercita practic un monopol asupra negoțului lor. Tyrul a colaborat cu Asiria, Egiptul și Babilonul, imperii care și-au exercitat puterea asupra regatelor evreiești de la mijlocul secolului al VII-lea până în prima jumătate a secolului al VI-lea. A intrat în relații de parteneriat cu filistenii, a întreținut relații economice cu Edomul și a fost parte a comerțului arab. Faptul că regatul lui Iuda era lipsit deopotrivă de metale strategice (fier, cupru, nichel) și de metale de tribut (argint, aur), laolaltă cu controlul Tyrului asupra traseelor pe uscat și pe mare și monopolul lui asupra materiilor prime și accesoriilor i-au

- Tu [ai fost] pecetea asemănării
și cununa frumuseții,
13 în desfătarea grădinii lui Dumnezeu erai;
ți-ai pus toate pietrele nestemate,
sardiu, și topaz, și smarald,
și granat, și safir, și iaspis,
și argint, și aur, și liguriu,
și agat, și ametist,
și chrisolit, și beril, și onix,
și ți-ai umplut de aur cămările și tainițele din tine,
din ziua când ai fost zidit.
- 14 Lângă heruvim te-am așezat,
pe muntele sfânt al lui Dumnezeu,
erai în mijlocul pietrelor de foc.
- 15 Tu erai fără cusur în zilele tale,
din ziua în care ai fost zidit
până când s-au găsit nelegiuri în tine.
- 16 De la belșugul negoțului tău
ți-ai umplut cămările de neleguire și ai păcătuțit:
și ai fost rănit [de moarte] de la muntele lui Dumnezeu
și heruvimul te-a scos din mijlocul pietrelor de foc.
- 17 Inima ta s-a semețit din pricina frumuseții tale,

permis acestuia să blocheze accesul lui Iuda la resursele de care avea nevoie. ♦ Origen explică pericopa 28,12-23 în Omilia XIII; *vide* Notele complementare la Iezechiel.

28,13 Lista pietrelor prețioase e mai scurtă în TM, dar identificarea lor este, oricum, dificilă. ♦ „granat” – *vide* nota la 10,9. ♦ „liguriu”: termenul λιγύριον mai apare în LXX numai în Ex. 28,19 (*vide* nota) și 36,19(39,12); LEH îl echivalează cu sintagma „stone of Liguria”. ♦ Finalul versetului e dificil în TM; după „aur”, care e plasat la sfârșitul enumerării pietrelor, textul s-ar putea traduce: „lucrătura tamburinelor și flautelor tale [i-a fost pregătită în ziua în care ai fost creat”.

28,14 „Lângă heruvim te-am așezat”, *lit.* „cu heruvimul”; se poate înțelege și „împreună cu heruvimul”. TM are „Tu [erai] un heruvim cu aripile întinse (trad. conj.: alții traduc «uns») ocrotitor”.

28,16 „și heruvimul te-a scos din mijlocul...”: TM are „te-am alungat pe tine, heruvim ocrotitor, din mijlocul...”.

28,17 „pentru mulțimea greșelilor tale”: nu apare în TM. ♦ „spre pilduire”: gr. παραδειγματισθῆναι, „a pedepsi public pentru a da un exemplu”, „a expune pe cineva oprobriului public”.

s-a stricat știința ta din pricina frumuseții tale;
 pentru mulțimea greșelilor tale te-am aruncat la pământ,
 te-am așezat dinaintea regilor spre pilduire.

¹⁸ Prin mulțimea păcatelor tale
 și a strâmbătăților din negoțul tău,
 ai întinat cele sfinte ale tale;
 voi scoate foc din mijlocul tău
 și el te va mistui;
 și te voi preface în cenușă pe pământul tău,
 dinaintea tuturor celor care te privesc.

¹⁹ Și toți cei care te cunosc dintre neamuri
 se vor înspăimânta pentru tine:
 de pieire ai avut parte
 și nu va mai rămâne nimic, în veac.»”

²⁰ Și a fost cuvântul Domnului către mine, zicând: ²¹ „Fiu al omului,
 ațiștește-ți fața înspre [cetatea] Sidon, proorocește împotriva ei ²² și grăiește:
 «Acestea le spune Domnul:

Iată: Eu [sunt] împotriva ta, Sidoane,

28,19 „de pieire ai avut parte”, *litt.* „ai ajuns pieire”; TM are „ai ajuns de spaimă”.

28,20 W. Zimmerli (1983, p. 99) consideră că secvența 28,20-26 este apropiată, prin limbaj și opțiunile imagistice, de profețiile mai vechi ale lui Iezechiel, manifestând în același timp trăsăturile caracteristice și originare ale limbajului acestuia. ♦ Sidonul (astăzi Saida) era o cetate feniciană pe coasta mediteraneană, la nord de Tyr. Nu există indicii ale vreunei acțiuni întreprinse de Sidon care să justifice judecarea cetății și condamnarea ei la distrugere. A făcut parte dintre neamurile care au plănuțit, împreună cu Iuda, eliberarea de Babilon, în 593 î.H. (Ier. 27,1-8). Este posibil ca secvența construită în jurul Sidonului să fie o adăugire menită să completeze profețiile rostite împotriva vecinilor lui Iuda.

28,22 Recurența formulelor introductive în vv. 22, 23, 24 și 26 dezvăluie caracterul compozit al acestei secțiuni (*vide* J. Wevers, *ad loc.*). Prima secvență este o profeție împotriva Sidonului, lipsită însă de invectiva care apare de obicei la Iezechiel în profețiile împotriva neamurilor (*cf.* 25,3.6.8.12.15; 26,2; 28,2); profeția aceasta este de mici dimensiuni: un singur verset (de adresare directă), în care este inclusă formula de recunoaștere. Adăugirile din finalul vv. 22 și 23 sunt compuse din expresii tipice lui Iezechiel, care se încheie cu formula de recunoaștere. V. 24 este la rândul său o adăugire care nu se mai referă strict la Sidon, ci este concluzia seriei de prorociri din capitolele 25–28 referitoare la neamurile vecine cu casa lui Israel. Secțiunea se încheie (v. 25) cu o profeție, probabil de dată târzie, care se întemeiază cu precădere pe pasaje din capitolele 34–39, asupra reunirii lui Israel, într-un viitor al siguranței și prosperității.

și Mă voi preamări în tine
 și vei cunoaște că Eu sunt Domnul
 atunci când voi face judecăți asupra ta
 și Îmi voi arăta sfințenia întru tine.

²³ Sânge și moarte
 pe străzile tale
 și vor cădea în tine cei răniți de sabie
 jur-împrejurul tău;
 și vor cunoaște că Eu sunt Domnul.

²⁴ Și nu vor mai fi pentru casa lui Israel ghimpe de amărăciune și spin de durere de la nici unul dintre cei din jurul lor, care i-au disprețuit; și vor cunoaște că Eu sunt Domnul.»²⁵ Acestea le spune Stăpânul [meu], Domnul: „Și-l voi aduna pe Israel dintre neamurile [păgâne] pe la care a fost risipit, și-Mi voi arăta sfințenia întru el dinaintea popoarelor și a neamurilor [păgâne]. Și [cei din casa lui Israel] vor locui pe pământul lor, pe care l-am dat robului meu Iacob,²⁶ și vor locui pe el întru nădejde și vor dura case și vor sădi vii și vor locui întru nădejde când voi face judecată pentru toți cei dimprejurul lor care i-au disprețuit; și vor cunoaște că Eu sunt Domnul Dumnezeul lor și Dumnezeul părinților lor.”

29 ¹ În anul al zecelea, în luna a zecea, în prima [zi] a lunii, a fost cuvântul Domnului către mine, zicând: ² „Fiu al omului, aștește-ți fața

28,24 „ghimpe de amărăciune”: TM are „ghimpe înțepător”.

28,25 „întru el”: greaca are pluralul, traducând literal din ebraică, unde acordul se face după sens.

28,26 „și Dumnezeul părinților lor”: nu apare în TM.

29,1 „anul al zecelea...” = decembrie 588 – ianuarie 587 î.H. ♦ W. Zimmerli (1983, pp. 115-116) plasează secvența 29,1-16 în mediul refugiaților la Babilon. ♦ Editorul cărții lui Iezechiel a adunat în pericopa 29,1-32,32 (*vide* J. Wevers, *ad loc.*) șapte prorociri împotriva Egiptului, dintre care una singură este lipsită de indicația de datare (30,1-19), iar una se află în afara secvenței cronologice (29,17-21). Ca și Ieremia, Iezechiel formulează împotriva Egiptului mai multe profeții decât împotriva oricărui alt neam: o explicație poate fi faptul că Egiptul era dușmanul cel mai puternic al lui Nabucodonosor, iar acesta din urmă reprezenta instrumentul prin care Dumnezeu își pedepsea poporul ales, dar și pe vecinii lui Israel. ♦ „prima [zi]”: TM are „a douăsprezecea zi”. ♦ Pentru interpretarea indicațiilor cronologice din profețiile împotriva Egiptului în funcție de ciclul pascal, *vide* Van Goudoever (1986, p. 344).

29,2 Prima dintre prorociri împotriva Egiptului (vv. 2-6) arată că destinatarul este Faraonul, simbolizat de un monstru care își avea sălașul în Nil. Monstrul acvatic ar

înspre Faraon, regele Egiptului, și prorocește împotriva lui și împotriva întregului Egipt și grăiește: ³ «Acestea le spune Domnul:

 Iată: Eu [sunt] împotriva lui Faraon,
 balaurul cel mare ce șade în mijlocul râurilor lui
 spunând: 'Ale mele sunt râurile
 și eu le-am făcut.'

⁴ Iar Eu îți voi pune lațuri la fălci
 și voi lipsi peștii râului tău de coastele tale,
 și te voi scoate din mijlocul râului tău
 pe tine și pe toți peștii râului tău,
⁵ și te voi arunca degrabă pe tine
 și toți peștii râului tău.

Pe fața câmpiei vei cădea și nu vei fi adunat și nu vei fi acoperit,
 [ci] te-am dat sălbăticiunilor pământului și păsărilor cerului drept
 mâncare.

⁶ Și vor cunoaște toți cei care locuiesc în Egipt
 că Eu sunt Domnul,
 pentru că ai fost toiag de trestie
 pentru casa lui Israel.

⁷ Când te prindeau în mână, te frângeai;

putea fi crocodilul, dar ar putea fi și unul dintre monștrii legendari în care erau concentrate puterile dușmane lui Dumnezeu (*vide* Ps. 73,13-14). Judecata formulată este prilejuită de mândria Faraonului, care pretindea că este creatorul Nilului și proprietarul lui. De aceea el urmează să fie tras afară pentru a fi devorat de fiare. În felul acesta, el va fi dezonorat în moartea sa și, pentru că nu va avea parte de o înmormântare după cuviință, i se va refuza viața de apoi. Dumnezeu va fi atunci recunoscut de Egipt ca Domn.

♦ Faraonul de atunci era Hophra (588-570 î.H.).

29,3 „râurilor”: ebr. *y' orim*, „brațele (Nilului)” – împrumut din egipteană. La fel și în versetele următoare. ♦ „eu le-am făcut”: TM are „eu m-am făcut”. Expresie unică în ebraică: se presupune că traduce o formulă egipteană clasică în care zeul Soare, căruia îi este asimilat Faraonul, proclamă că a început să existe prin sine însuși. Textul însă nu e foarte sigur: la v. 9 și în siriacă formularea este ca în LXX (*cf.* TOB, nota *ad loc.*).

♦ Pentru monologul împotriva Faraonului, *cf.* Ier. 46,8 TM.

29,4 „coastele”: gr. *πέριπυες*, *lit.* „aripi”, „înotătoare”. TM are „solzii”.

29,5 „te voi arunca degrabă”: TM are „te voi lepăda în pustiu”.

29,6 Pentru imaginea Egiptului ca toiag ce se frânge, *cf.* Is. 36,6. ♦ A doua profeție de distrugere prin sabie și pustiire a pământului este formulată împotriva Egiptului (vv. 6-9) pentru că acesta l-a sprijinit fățarnic pe Israel, fără să-i ofere însă ajutorul de care avea nevoie.

iar când fiecă mână se strângea împotriva lor și ei se sprijineau pe tine, te rupeai și le frângeai mijlocul.»

⁸ De aceea, acestea le spune Domnul: «Iată: Eu aduc sabie împotriva ta și voi nimici din tine oameni și dobitoace; ⁹ și va fi țara Egiptului nimicită și pustie și vor cunoaște că Eu sunt Domnul, pentru că tu ai spus: 'Râurile ale mele sunt și eu le-am făcut.' ¹⁰ De aceea, iată: Eu [sunt] împotriva ta și împotriva tuturor râurilor tale și voi da țara Egiptului la pustiire și la sabie și la nimicire de la Magdol și Syene și până la hotarele etiopienilor. ¹¹ Nu va mai trece prin ea picior de om și nici picior de dobitoc nu o va străbate și nu va fi locuită patruzeci de ani. ¹² Și voi da pământul în paragină, în mijlocul unei țări pustiite; și cetățile ei vor fi printre cetățile pustiite patruzeci de ani; și-i voi împărția pe egipteni printre neamuri și-i voi vântura prin țări.»

¹³ Acestea le spune Domnul: «{Dar} după patruzeci de ani îi voi aduna pe egipteni dintre neamurile [păgâne] pe la care au fost risipiți, ¹⁴ și voi

29,7 „Iar când fiecă mână se strângea împotriva lor”: TM are „și le sfășiai tot umărul”. J. Wevers (*ad loc.*) observă că este mai logică lecțiunea Septuagintei, pentru că din pricina toiagului șubred are de suferit doar mâna care îl prinde.

29,9 A treia profeție anti-egipteană (vv. 9-12) este îndreptată împotriva pretenției trufașe a Faraonului că ar fi fost creatorul Nilului. De aceea Egiptul urmează să fie distrus și transformat în deșert de la Magdol (v. 29,10; *vide infra*, 30,6), în partea de nord-est, până la Syene (astăzi – Assuan), în sud, adică pe toată întinderea lui. Pământul va rămâne pustiit vreme de patruzeci de ani și poporul lui va fi risipit printre neamuri, pedeapsă pe care o împărtășește cu Iuda.

29,10 Pentru prorocirea că țara Egiptului va ajunge în paragină, *cf.* Ier. 44,6 TM.

29,11 O pedeapsă cu durata de patruzeci de ani fusese menționată în 4,6, iar aici este reluată cu aplicare la Egipt; Wevers (*ad loc.*) pune în legătură cele două pasaje, atribuindu-le aceluiași redactor.

29,12 „Și voi da pământul în paragină, în mijlocul unei țări pustiite”: TM are „Și voi face din țara Egiptului pustiire în mijlocul unor țări pustiite”. ♦ „pe egipteni”. *lit.* „Egiptul”. La fel și la 30,23.

29,13 Vv. 13-16 conțin o încheiere care are rolul de a preciza sfârșitul pedepsei pentru Egipt, după patruzeci de ani. Ca și Iuda, Egiptul urmează să fie restabilit, iar poporul lui va fi adus îndărăt. Egiptul nu va mai fi niciodată un neam însemnat, ci va rămâne un regat umil, care să nu-l mai ispitească pe Israel să-i ceară ajutorul. Această notă sugerează că scopul divin nu era numai distrugerea celor care din trufie se declaraseră divinități creatorare, ci și reechilibrarea dreptății și readucerea acasă a celor pedepsiți.

29,14 „Pathure”: TM are „Pathros” – transcriind eg. *Po-to-resi*, ținut din sudul Egiptului (*cf.* TOB, nota *ad loc.* și la Gen. 6,14, unde greaca are o transcriere mai apropiată de

întoarce robia egiptenilor și-i voi sălășlui în ținutul Pathure, în ținutul de unde au fost luați; și va fi un regat umil.¹⁵ mai prejos de toate regatele, nicicum nu se va mai semeți asupra neamurilor; și îi voi împuțina, ca să nu fie mai mulți între neamuri.¹⁶ Și nu vor mai fi nicidecum pentru casa lui Israel temeii de încredere care să amintească de nelegiuirea [săvârșită] atunci când umblau după ei; și vor cunoaște că Eu sunt Domnul.»

¹⁷ Și a fost [așa:] în anul al douăzeci și șaptelea, în prima [zi] a lunii întâi: a fost cuvântul Domnului către mine, zicând: ¹⁸ „Fiu al omului, Nabucodonosor, regele Babilonului, și-a pus oastea la trudă grea împotriva Tyrului: fiecă cap [ajunsesse] pleșuv și fiecă umăr julit, dar n-a avut plată nici el și nici oastea lui de pe urma Tyrului pentru truda grea cu care au trudit.” ¹⁹ Acestea le spune Stăpânul [meu], Domnul: „Iată, îi dau lui Nabucodonosor, regele Babilonului, țara Egiptului și va jefui ce e de jefuit în ea și va prăda ce e de prădat în ea și [aceasta] va fi plata pentru oastea lui.” ²⁰ Pentru slujba cu care a trudit împotriva Tyrului, i-am dat țara Egiptului.” Acestea le spune Stăpânul [meu], Domnul: ²¹ „În ziua aceea se va ridica o putere pentru toată casa lui Israel și ție îți voi da să deschizi gura în mijlocul lor și vor cunoaște că Eu sunt Domnul.”

forma ebraică). ♦ „regat”: gr. ἀρχή înseamnă *litt.* „început”, „origine”, dar are frecvent și sensul de „primă putere”, *i.e.* stăpânire, guvernare, regat, armată etc.

29,16 „temei de încredere”: ca și predecesorii săi (Os. 7,11; Is. 30,2-3; Ier. 2,18; 42,15 TM etc.). Iezechiel critică politica alianțelor cu Egiptul: falsele nădejdi puse în marile puteri vecine indică lipsa de încredere în Domnul.

29,17 W. Zimmerli (1983, p. 118) se folosește în datarea secvenței 29,17-21 de un argument intern: începutul celui de-al douăzeci și șaptelea an al lui Iehonia (26 aprilie 571 î.H.). ♦ Secvența vv. 17-21 conține atât o formulă conclusivă (v. 20), cât și o formulă de recunoaștere (v. 21); J. Wevers (*ad loc.*) consideră că v. 21 este o extindere târzie, care interpretează distrugerea Egiptului ca vremea restaurației pentru Israel și recunoașterea deplină a misiunii profetului. ♦ Pentru imaginea Egiptului încredințat unui stăpân aspru, *cf.* Is. 19,4.

29,18 „julit”: gr. μαδῶν – transcriere aproximativă a unui cuvânt ebraic. ♦ La finalul versetului, TM are în plus „împotriva ei (= cetății)”. ♦ Asedierea Tyrului a durat treisprezece ani, dar oștirea babiloniană nu a reușit să-l cucerească.

29,19 Nabucodonosor nu a reușit să cucerească Egiptul, dar, în campania pe care a dus-o împotriva faraonului Amosis, armata lui a jefuit tot ce s-a putut.

29,20 TM are în plus, la final, „[truda pe] care au săvârșit-o pentru Mine”.

29,21 „putere”. *litt.* „corn” – semitism. ♦ Pentru prorocirea că Egiptul va învăța să-l cunoscă pe Dumnezeu, *cf.* Is. 19,21.

30¹ Și a fost cuvântul Domnului către mine, zicând: ² „Fiu al omului, prorocește și zi: «Acestea le spune Domnul:

Vai, vai, ziua [aceea]!

³ Căci este aproape ziua Domnului,
ziua [care] va fi capătul neamurilor.

⁴ Și va ajunge sabia asupra egiptenilor
și va fi tulburare în Etiopia;
și răniți vor cădea în Egipt
și se vor prăbuși temeliiile.

⁵ Perși și cretani și lydieni și libieni și toți cei amestecați

30 Pentru pasajul 30,1-19, W. Zimmerli (1983, pp. 127-128) îl citează pe Gustav Jahn (*Das Buch Ezechiel auf Grund der Septuaginta hergestellt, übersetzt und kritisch erklärt*, Pfeiffer, Leipzig, 1905, p. 213), care consideră că pasajul prezintă repetiții și imitații ale altor pasaje; ar putea fi adăugirea unei mâini de mai târziu, pentru care descrierea prăbușirii Egiptului din cap. 29 părea insuficientă. W. Zimmerli consideră că cel puțin profeția din vv. 10-12 datează din timpul vieții lui Nabucodonosor, presupunând că este chiar anterioară campaniei din al treizeci și șaptelea an al lui. ♦ Profețiile împotriva Egiptului prezintă indicații cronologice cu excepția celei de față (1-19) – *vide supra*, nota la v. 29,1. Analizând dispunerea formulelor de recunoaștere și a celor conclusive, J. Wevers (*ad loc.*) identifică prima profeție din această secvență în vv. 2-9, aceasta fiind o profeție încheiată cu două formule conclusive; a doua profeție este formulată în vv. 10-12: pare o prelucrare întemeiată pe cap. 29 (menționarea lui Nabucodonosor reflectă profeția din 29,17-21, iar secarea Nilului este o reluare a vv. 29,9-12); ultima profeție, vv. 13-19, reprezintă un catalog erudit, dar confuz al unor cetăți din Egipt (o listă similară apare în Mich. 1,10-15); ordinea în care se succedă cetățile enumerate aici nu are nici o legătură cu dispunerea lor geografică și pare să indice o cunoaștere vagă a acestui spațiu.

30,2 Secvența 30,2-4.6 este un poem (*vide Biggs, 1996, p. 92*) care proclamă „ziua Domnului” pentru Egipt. Aceasta ar fi o zi de judecată și pustiire pentru Egipt, așa cum prevestise profetul și pentru Iuda (vv. 7,5-14). Întregul Egipt urmează să fie nimicit, laolaltă cu cei care l-au susținut. Referirea la tulburarea ce urma să se producă în Etiopia este o recunoaștere a relațiilor strânse dintre Egipt și această țară, pe care nimicirea prorocită ar fi lăsat-o fără protecție și fără sprijin în comerț. V. 5 este interpretat ca o adăugire a cărei apariție a fost determinată tocmai de menționarea Etiopiei: perșii, cretanii, lydienii și libienii sunt înșirați aici sub capul de serie reprezentat de Etiopia, ca neamuri pe care căderea Egiptului le-ar subrezi cu totul, aducându-le pieirea.

30,3 „ziua [care] va fi capătul neamurilor”: TM are „ziua înnoată, vremea neamurilor”.

30,4 După „Egipt”, TM are în plus „ii vor fi jefuite bogățiile”.

30,5 În TM: „Etiopieni, Put și Lud [= populații de pe teritoriul Libiei de azi], tot amestecul [dar 'RB s-ar putea referi și la arabi], Kubh {necunoscut, s-a propus emendarea în *Lubh* = Libia} și fiii țării legământului [țării aliate?] vor cădea de sabie împreună cu ei”.

și dintre fiii legământului Meu vor cădea de sabie, atunci.

⁶ Și vor cădea sprijinitoarele Egiptului
și se va coborî sfruntarea tăriei lui
de la Magdol până la Syene;

vor cădea de sabie atunci – spune Domnul.

⁷ Și va fi pustiit în mijlocul ținuturilor pustiite
și cetățile lor vor fi în mijlocul cetăților pustiite.

⁸ Și vor cunoaște că Eu sunt Domnul,
când voi trimite foc asupra Egiptului
și [când] vor fi sfărâmați toți cei care-i veneau în ajutor.

⁹ În ziua aceea vor porni soli grăbindu-se să nimicească Etiopia și va fi tulburare între ei în ziua Egiptului, căci, iată: a sosit.»¹⁰ Acestea le spune Stăpânul [meu], Domnul:

„Voi da pieirii mulțimea egiptenilor
prin mâna lui Nabucodonosor, regele Babilonului,

30,6 TM atestă în acest verset o formulă introductivă; Wevers consideră (*ad loc.*) că are caracter secundar, de vreme ce nu se reflectă în traducerea grecească.

30,7-8 O dezvoltare a poemului de la începutul capitolului; v. 7 reia datele topografice din v. 29,12, într-o subliniere puternică a caracterului total pe care îl va avea nimicirea Egiptului și a celor ce îi erau alături: aceeași intensificare prin revenire se obține, în interiorul versetului, din dublarea expresiilor, într-un stil caracteristic cârții lui Iezechiel; varianta grecească (ἐρημωθήσεται ἐν μέσῳ χωρῶν ἠρημωμένων... αἱ πόλεις... ἐν μέσῳ πόλεων ἠρημωμένων...) este încărcată de termeni care se repetă, echivalând în felul acesta un model ebraic marcat de însuși de simetrii și repetiții: „...cele mai pustii dintre ținuturile pustii... cele mai părăsite dintre cetățile părăsite”; Amos 1,4 recurge la termeni asemănători pentru a prezice pedepsirea neamurilor străine, în urma căreia Dumnezeu va fi recunoscut ca Domn.

30,9 În TM: „În ziua aceea vor ieși soli de la Mine în corăbii ca să îngrozească Etiopia [ce se simte] în siguranță și va fi groază la ei în ziua Egiptului, căci, iată, a sosit”. ♦ V. 9 aduce o nouă lărgire a poemului despre pieirea Egiptului, cu o revenire la Etiopia. Pentru episodul solilor trimiși pe mare din Etiopia la Ierusalim, *vide* Is. 18: în pasajul de față, direcția soliei este schimbată: solii pleacă din preajma Domnului spre Etiopia, iar călătoria lor este asociată cu vestirea distrugerii Egiptului, căruia i se apropiase ceasul din urmă.

30,10 Vv. 10-12 au aspectul unui poem care reia teme din cap. 29; segmentul descrie felul în care este nimicit Egiptul. Sfârșitul îi este adus de Nabucodonosor, care, mânat de Dumnezeu, distruge țara cu sabia (*vide supra*, 29,17-21), și direct de Dumnezeu, care seacă Nilul și aduce uscăciune țării (*cf.* 29,9-12): în ambele situații este recognoscibilă intervenția divină.

- ¹¹ a acestuia și a poporului său;
molime [sunt] trimise de la neamuri, ca să dea pieirii țara;
și vor scoate toți săbiile împotriva Egiptului
și se va umple țara de cei loviți.
- ¹² Și le voi face râurile pustii
și voi da pieirii țara
și [îi voi da] belșugul în mâinile străinilor.
Eu, Domnul, am grăit.”
- ¹³ Căci acestea le spune Stăpânul [meu], Domnul:
„Îi voi da pieirii pe cei mari de la Memphis
și pe întâi-stătătorii din țara Egiptului
și nu vor mai fi.
- ¹⁴ Și voi da pieirii ținutul Pathure
și voi trimite foc asupra Tanisului
și voi împlini pedeapsă în Diospolis.
- ¹⁵ Și Îmi voi revărsa mânia asupra Saisului,
tăria Egiptului,
și voi da pieirii mulțimea din Memphis.
- ¹⁶ Și voi trimite foc asupra Egiptului

30,11 „molime [sunt] trimise de la neamuri”: *vide* nota la 28,7.

30,12 După „pustii”, TM are în plus „și voi vinde țara în mâna celor răi”. ♦ Pentru propoziția că cetățile Egiptului vor fi părăsite și își vor pierde locuitorii, *cf.* Ier. 46,8 TM.

30,13 În TM stihul al doilea: „Voi da pieirii idoli și voi nimici zeei din Noph (= Memphis)”. ♦ „întâi-stătătorii”: TM are „prințul”. La sfârșitul versetului. TM are în plus: „voi da spaimă în țara Egiptului”. ♦ „pe cei mari”: gr. μεγιστάνος; termenul, folosit mai ales la plural, desemnează nobilii; mărturia TM indică aici posibila lui interpretare ca „zei”, „imagini ale zeilor”. ♦ Pentru lista cetăților Egiptului, *cf.* Is. 19,13 și Ier. 44,1 TM. ♦ Poemul final (vv. 13-19) al acestei secțiuni reia ideea că Egiptul va fi nimicit fără a mai rămâne nimic de pe urma lui. Lista cetăților lui și a regiunilor este marcată de indicarea precisă a soartei fiecăreia. Cele mai multe sunt plasate geografic în delta Nilului, dar imaginea este de acoperire totală a teritoriului egiptean. Punctul central de interes al poemului este afirmația că judecata și distrugerea care îi urmează sunt rezultatul direct al intervenției lui Dumnezeu, cel ce stăpânește cursul istoriei. Textul afirmă cu putere că Dumnezeuul lui Israel este stăpân și peste celelalte neamuri. Distrugerea unui neam străin se transformă încă o dată în mesaj de speranță pentru poporul aflat în exil.

30,14 „Tanis”, ebr. *To'an*: oraș din delta Nilului; „Diospolis”, ebr. *No'* = Teba.

30,15 „Îmi voi revărsa mânia”: imaginea apare frecvent în cartea lui Iezechiel; *vide infra*, nota la 39,29. ♦ „Sais”, ebr. *Sin*: fortăreață din deltă. ♦ „Memphis”: în TM este iarăși *No'* (= Teba).

- și Syene se va tulbura amar
 și în Diospolis va fi prăbușire
 și apele se vor revărsa.
- ¹⁷ Tinerii din Heliopolis și Bubastos vor cădea de sabie
 și femeile vor porni în robie.
- ¹⁸ Și în Taphne se va întuneca ziua
 când voi zdrobi acolo sceptrele Egiptului
 și îi va pieri acolo sfruntarea tăriei;
 [un] nor o va acoperi,
 iar fiicele ei vor fi luate roabe.
- ¹⁹ Și voi face judecată în Egipt;
 și vor cunoaște că Eu sunt Domnul.”
- ²⁰ Și a fost [așa:] în anul al unsprezecelea, în luna întâi, în [ziua] a șaptea
 a lunii: a fost cuvântul Domnului către mine, zicând: ²¹ „Fiu al omului, am

30,16 Pentru prorocirea că asupra Egiptului se vor abate focul și sabia deodată, cf. Ier. 43,11 TM.

30,17 „Heliopolis” (ebr. *On*, vocalizat în TM ca *’āwen* = „ticăloșie”) și „Bubastos” (ebr. *Pī-Bheseth*): orașe din Egiptul de Jos.

30,18 „Taphne”, ebr. *Tahpanhes*: oraș la răsărit de deltă.

30,20 W. Zimmerli (1983, p. 139) analizează pasajul 30,20-26 din punct de vedere cronologic, detaliind informațiile interne: v. 20 se plasează în ultima fază a asediului Ierusalimului, iar vv. 25-26, în care amenințarea se extinde asupra Egiptului și conturează imaginea unei împrăștieri a populației după modelul lui Israel, pot fi date într-o perioadă din preajma campaniei lui Nabucodonosor împotriva Egiptului. ♦ Pentru secarea Nilului, cf. Is. 19,5.

30,21 Secțiunea vv. 20-26 aduce alături două profeții privind distrugerea armatei lui Faraon. Datarea plasează această profeție la trei luni de la prima profeție rostită împotriva Egiptului (29,1) și cu trei luni înainte de căderea Ierusalimului. Prima profeție anunță frângerea brațului lui Faraon de către Dumnezeu, astfel încât Faraon să devină incapabil să se apere (v. 21). Trimiterea istorică se referă la înfrângerea forțelor egiptene de către Nabucodonosor, atunci când Egiptul a vrut să dea ajutor Ierusalimului aflat sub asediu (*vide* Ier. 37,5-10). Eșecul nu a însemnat numai pierderea speranței de salvare, ci și anularea oricărui temei de încredere în ajutorul Egiptului; Iuda a primit un avertisment să nu-și mai pună speranțele în sprijinul neamurilor străine, sfat esențial și pentru comunitățile din exil și pentru cele postexilice. A doua profeție (vv. 22-26) se referă la căderea Egiptului în mâinile lui Nabucodonosor: este mai degrabă o amenințare la adresa Egiptului decât un avertisment pentru Iuda să nu se încreadă în neamurile străine; articulația cu profeția precedentă pare să se fi făcut prin menționarea brațelor lui Faraon, cel sănătos și cel frânt (*vide* TM). Faraon a ajuns neajutorat, cu brațele frânte, nemaiputând purta

zdrobit brațele lui Faraon, regele Egiptului, și, iată: nu i-a fost legată [rana] ca să i se dea tămăduire, să i se pună alifie ca să i se dea putere să ridice sabia.”²² De aceea, acestea le spune Stăpânul [meu], Domnul: „Iată: Eu [sunt] împotriva lui Faraon, regele Egiptului, și voi zdrobi brațele lui cele puternice și întinse și îi voi doborî sabia din mână;²³ și-i voi împrăștia pe egipteni printre neamurile [păgâne] și-i voi vântura prin țări.”²⁴ Dar voi întări brațele regelui Babilonului și îi voi da paloșul Meu în mână și el îl va duce asupra Egiptului și va jefui ce e de jefuit și va prăda ce e de pradat.²⁵ Și voi întări brațele regelui Babilonului, iar brațele lui Faraon vor cădea; și vor cunoaște că Eu sunt Domnul, când voi da paloșul Meu în mâinile regelui Babilonului și el îl va întinde peste țara Egiptului.²⁶ Și îi voi împrăștia pe egipteni printre neamuri [păgâne] și-i voi vântura prin țări. Și vor cunoaște toți că Eu sunt Domnul.”

31¹ Și a fost [așa:] în anul al unsprezecelea, în luna a treia, în prima [zi] a lunii: a fost cuvântul Domnului către mine, zicând:² „Fiu al omului, spune-i lui Faraon, regele Egiptului, și mulțimii alor săi:

sabia, în vreme ce regele Babilonului va avea brațele întărite de Dumnezeu, care Își va pune sabia în mâna lui.

30,22 „voi zdrobi brațele lui cele puternice și întinse”: TM are: „Îi voi zdrobi brațele: cel puternic și cel frânt”.

30,24 „și el îl va duce asupra Egiptului... pradat”: TM are: „și voi sfărâma brațele faraonului și el va geme în fața lui cu gemete de [om] străpuns”.

30,26 Vv. 23 și 26 sunt adăugiri care folosesc aproape aceleași cuvinte. Ele au rolul de a da amploare înfrângerii Egiptului de către Babilon prin efectele pe care evenimentul le-a avut asupra locuitorilor, ajunși să se risipească printre neamuri. Intervenția divină a decis așadar soarta Egiptului.

31,1 „în anul al unsprezecelea...” = mai-iunie 587 î.H. (cf. BJ, *ad loc.*). W. Zimmerli (1983, p. 148), discutând pasajul 31,1-18, afirmă că informația conținută în v. 1 nu poate fi relaționată cu evenimente istorice; presupune doar că profeția își are originea în Babilon. ♦ Pentru referirea la Faraon, *vide supra*, nota la 17,1. ♦ Secvența 31,1-18 conține un poem (de la sfârșitul v. 2 până la v. 9) și două interpretări în proză (vv. 10-14 și 15-18). Este posibil ca poemul să fi fost, în forma sa originală, o piesă independentă, la care se vor fi adus apoi adăugiri. Mitul copacului cosmic avea o largă răspândire în Antichitate; acesta se afla în centrul pământului, cu vârful în cer și cu rădăcinile udate de apele primordiale de sub pământ. Se înălța deasupra tuturor celorlalți copaci, în ramurile lui își făceau cuib toate păsările, sub coroana lui se adăposteau toate animalele și toți oamenii. Această imagine a copacului cosmic poate fi pusă în legătură cu cea a pomului vieții din grădina Edenului (Gen. 3,22-24) – cf. J. Wevers (*ad loc.*).

- «Cu cine te-ai asemănat tu în semeția ta?
 3 Iată: Assur [era un] chiparos din Liban
 și [era] frumos în mlădițe și semeț în înălțime:
 vârful lui ajungea în mijlocul norilor.
 4 Apa l-a hrănit,
 adâncul l-a înălțat,
 i-a adus râurile sale de jur-împrejurul lăstarilor
 și și-a trimis apele la toți copacii din câmpie.
 5 De aceea, înălțimea lui s-a semețit
 peste toți copacii câmpiei
 și crengile i s-au întins
 de la apa cea multă.
 6 În lăstarii lui și-au făcut cuib toate păsările cerului
 și sub crengile lui puiau toate sălbăticiunile câmpiei,
 în umbra lui și-a făcut adăpost toată mulțimea neamurilor.
 7 Și era frumos în semeție,
 de mulțimea crengilor lui,
 căci rădăcinile îi erau în apă multă.
 8 Astfel de chiparoși nu erau [nici] în grădina lui Dumnezeu,

31,3 „Assur (*i.e.* Asiria) chiparos”, care apare ca atare și în TM, i-a nedumerit pe mulți comentatori care au considerat ca nepotrivită referința la Asiria într-un oracol destinat Egiptului. S-a propus emendarea lui *'aššūr 'erez* în *te'aššūr*, un soi de cedru cu conuri foarte mici și cu ramurile orientate în sus; denumirea fiind rară, copistul va fi adăugat-o și pe cea comună pentru „cedru” – *'erez*. Ulterior, transformarea în *'aššūr*, cuvânt mult mai cunoscut, ar constitui o eroare de transmitere (*cf.* BJ, *ad loc.*). Împotriva emendării propuse, Daniel Block, traducătorul lui Iezechiel în *New International Commentary on the Old Testament*, este de părere că referirea la decăderea Asiriei, a cărei măreție imperială este comparabilă cu cea a Egiptului, reprezintă un avertisment pentru acesta din urmă. Asiria mai este pusă în paralel cu Egiptul și în alte texte profetice: Is. 19,23, Os. 7,11 ș.a. (*cf.* Block, 1998, vol. II, pp. 184-187). ♦ „chiparos”: gr. κυπάρισσος. LEH înregistrează termenul numai cu sensul evident de „chiparos”, fără a indica vreo suprapunere cu „cedrul” din TM; numai că trimiterile nu cuprind și pasajul din cartea lui Iezechiel (2Rg. 19,23; Is. 37,24; 41,19; 55,13; 60,13, Cânt. 1,17). Versetul din Cântarea Cântărilor conține ambii termeni (κέδροι, κυπάρισσοι): *vide nota ad locum* în prezenta ediție (*Septuaginta* 4/1). ♦ „vârful lui ajungea în mijlocul norilor”, *lit.* „la mijlocul norilor a fost capătul (ἡ ἀρχή) lui”. La fel la vv. 10 și 14.

31,4 „apele”: gr. συστήματα; LEH echivalează termenul în acest pasaj din Iezechiel prin „sistem de canalizare”.

31,5 După „câmpie”, TM are în plus „ramurile i s-au înmulțit”.

și nu [erau] pini pe măsura lăstarilor lui
 și nu erau brazi pe măsura crengilor lui:
 nici un pom din grădina lui Dumnezeu nu-i era asemenea în frumusețe
 9 pentru mulțimea crengilor sale:

iar pomii din grădina desfătării lui Dumnezeu erau geloși pe el.»

¹⁰ De aceea, acestea le spune Domnul: «Pentru că te-ai sporit în înălțime și ți-ai pus vârful în mijlocul norilor, iar Eu l-am văzut când s-a semeșit, ¹¹ l-am dat în mâinile mai-marelui neamurilor [păgâne] și el l-a dat pieirii. ¹² Și străini [râi] ca molima, dintre neamuri, l-au nimicit și l-au azvârlit pe munți: crengile lui au căzut prin toate râpile și ramurile i-au fost sfărâmate în toate câmpiile pământului și au coborât din umbra lor toate popoarele neamurilor și l-au doborât. ¹³ Iar pe [trunchiul] lui căzut s-au odihnit toate păsările cerului și pe ramurile lui au venit toate sălbăticiunile câmpului, ¹⁴ ca să nu

31,8 „chiparoși... pini... brazi”: TM are „cedri... chiparoși/brazi... platani”. ♦ „nu erau”: negația a șocat probabil, și de aceea *Vaticanus* și alte manuscrise nu o au.

31,9 „pentru mulțimea...”: TM are „frumos l-am făcut prin mulțimea...”. ♦ „pomii din grădina desfătării lui Dumnezeu”: TM are „pomii desfătării (ebr. *eden*) din raiul/grădina lui Dumnezeu”.

31,10-14 Vv. 10-14 cuprind prima interpretare a poemului 2-9. Poemul este, formal, răspunsul cerut de întrebarea din v. 2, dar unii sunt de părere că el ar fi fost o unitate independentă, pe care profetul a integrat-o în profețiile împotriva Egiptului. Prima interpretare se face în termenii unei judecăți asupra Egiptului: pricina pentru care acesta merita să fie judecat era mândria, care sporise așa cum crescuse copacul (copacul simbolizându-l pe Faraon). Dumnezeu a dat copacul pe mâna „mai-marelui neamurilor” (Nabucodonosor, care a atacat Egiptul în 568 î.H. – cf. 29,19 și Ier. 43,12 TM) ca să-l doboare la pământ și să-l risipească pe munți, văi și albiile de torente – în tot locul. V. 14 aduce două comentarii adresate conducătorilor pe care mândria îi putea pune în primejdie: li se amintește că sunt muritori, meniți tărâmului subpământean.

31,10 De la „ți-ai pus vârful”, TM trece la persoana a III-a: „și-a înălțat vârful în mijlocul ramurilor dese și s-a ridicat inima lui întru înălțime”.

31,11 În TM: „l-am dat în mâna mai-marelui neamurilor păgâne, care va face cu el după răutatea lui; [Eu] l-am lepădat”.

31,12 „străini [râi] ca molima”: gr. ἄλλοτριοὶ λοιμοί; λοιμός poate fi (vide LEH s.u.) atât substantivul care înseamnă „molimă”, ca în Iez. 7,21 sau 28,7, cât și adjectivul corespunzător, așa cum este indicat pentru Iez. 18,10. ♦ În TM frazarea e diferită: după „l-au tăiat/nimicit și l-au părăsit”, „pe munți” face parte din propoziția următoare. ♦ „câmpiile”: TM are „albiile/râpile”. ♦ „din umbra lor toate popoarele neamurilor și l-au doborât”: TM are „din umbra lui toate popoarele pământului și l-au părăsit”.

31,14 „nu le-au [mai] stat dinainte”: după Rahlfs, dar lecțiunea din *Alexandrinus* pare mai logică în context: „nu i-a mai stat dinainte”.

se mai semețească în înălțimea sa nici unul dintre pomii de pe lângă apă; și nu au [mai] ajuns cu vârful în mijlocul norilor și nu le-au [mai] stat dinainte cu semeția lor nici unul dintre cei care beau apă, toți au fost dați morții în adâncul pământului, în mijlocul fiilor oamenilor, împreună cu cei care coboară în groapă.»¹⁵ Acestea le spune Stăpânul [meu], Domnul: «În ziua în care a coborât în sălașul morților, adâncul l-a plâns și Eu i-am oprit râurile și i-am împușinat belșugul de apă, iar Libanul s-a întunecat pentru el, toți copacii câmpiei s-au sfârșit pentru el.»¹⁶ La zgomotul căderii lui s-au cutremurat neamurile [păgâne], când l-am coborât în sălașul morților împreună cu toți cei care se coboară în groapă, și îi dădeau mângâiere în pământ toți pomii desfătării și toți [copacii] aleși ai Libanului, toți cei care beau apă.¹⁷ Căci și ei au coborât o dată cu el în sălașul morților, între cei loviți de sabie, iar sămânța lui, cei ce și-au făcut adăpost în umbra lui, în mijlocul vieții lor au pierit.

¹⁸ Cu cine te-ai asemănat? Coboară și fii dus în jos laolaltă cu pomii desfătării, în adâncul pământului: în mijlocul celor netăiați împrejur te vei

31,15 „în sălașul morților”: sintagma echivalează gr. εἰς ᾗδου, *lit.* „la Hades”. ♦ După „sălașul morților”, în TM subiectul tuturor acțiunilor este Dumnezeu la persoana I: „am pus să fie jelit, am închis/silit adâncul etc.”. ♦ Vv. 15-18 oferă a doua interpretare a poemului, *vide supra*, nota la 31,10. Aceasta duce mai departe imaginea tărâmului subpământean din versetul precedent. Copacul nu se prăbușește, ci se scufundă în adânc, în locuința morților; urmarea acestui fapt neașteptat este spaima uriașă care i-a cuprins pe toți copacii. Neamurile păgâne se cutremură de frică, iar copacii toți se coboară alături de copacul cel falnic, într-un tablou care se lasă interpretat ca adunarea laolaltă a tuturor conducătorilor, ajunși printre morți. Judecata la care a fost supus Egiptul este în același timp judecata pregătită pentru toate neamurile, de la care nimeni nu va avea scăpare, așa cum nu a putut avea scăpare nici copacul cel mai falnic, imagine a lui Faraon.

31,16 „s-au cutremurat”: TM are „am cutremurat”. ♦ „groapă”: gr. λάκκος, sinonim cu βόθρος, *vide supra*, v. 14. ♦ „îi dădeau mângâiere în pământ”: TM are „se mângâiau în adâncurile pământului”.

31,17 „sămânța”: TM are „brațul lui”. ♦ „în mijlocul vieții lor”: TM are „în mijlocul neamurilor”.

31,18 „Cu cine te-ai asemănat? Coboară și fii dus în jos laolaltă cu pomii desfătării”: TM are „Cu cine te-ai asemănat astfel în slavă și măreție între pomii desfătării? Te-am coborât...”. ♦ „în mijlocul celor netăiați împrejur te vei culca”: Daniel Block se întreabă de ce i-ar șoca pe egipteni alăturarea de cei netăiați împrejur și vede aici un indiciu despre circumciderea practică în unele cazuri de egipteni, ca și de alte popoare orientale (Block, 1998, vol. II, p. 218; *cf. infra*, notele 32,29 și 32,30, referințele la Edom și sidonieni). Și Flavius Iosephus dă mărturie despre circumcizie la alte popoare din

culca, alături de cei loviți de sabie. Așa [și] Faraon și mulțimea țării lui», spune Stăpânul [meu], Domnul.”

32¹ Și a fost [așa:] în anul al unsprezecelea, în luna a douăsprezecea, în prima [zi] a lunii: a fost cuvântul Domnului către mine, zicând: ² „Fiu al omului, pornește un bocet pentru Faraon, regele Egiptului, și spune-i:

«Cu un leu al neamurilor ai fost asemănat,
iar tu ca balaurul din mare
împungeai cu râurile tale

Orient: „Și fenicienii, și siriienii din Palestina au învățat de la egipteni să se taie împrejur” (*Antichități iudaice* VIII.X,3, Hasefer, 1999, trad. de Ion Acsan). Spre deosebire de circumcizia evreilor, semn al apartenenței la comunitatea Legământului, la egipteni circumcizia era practică în cadrul unor ceremonii în masă și împrumutase mai degrabă semnificația unui anumit statut social: o inscripție de la Naga ed-Der, din sec. XXIII î.H., conține mărturia unui tânăr care a fost circumcis „împreună cu alții o sută douăzeci” și care se prezintă drept „un om de rând cu bună reputație, care-și duce viața pe bucata sa de pământ, ară pământul cu boii săi etc.” (*Ancient Near Eastern Texts...*, p. 326). ♦ Ultimul verset al capitoului este implicat un răspuns la întrebarea din v. 2, pe care o reia într-o formă ușor diferită.

32,1-16 W. Zimmerli (1983, p. 158) analizează pasajul 32,1-16 într-o încercare de plasare cronologică: absența referirilor la evenimente istorice este slab suplinită de presupunerea că vv. 11-14 pot fi anterioare domniei lui Nabucodonosor sau măcar anterioare campaniei lui în Egipt, din al treizeci și șaptelea an al acestei domnii (568/567 î.H.). ♦ J. Wevers (*ad loc.*) consideră că pericopa 32,1-16 este, din punct de vedere formal, o colecție de șase piese, după cum o indică formulele introductive din vv. 3 și 11, cele conclusive din vv. 8, 14 și 16, precum și formula de recunoaștere din v. 15. Cele șase părți distincte ar fi așadar: v. 2, vv. 3-8, vv. 9-10, vv. 11-14, v. 15 și v. 16. Secțiunea originală poate fi detectată în primele două părți și este interpretabilă ca fragment dintr-o lamentație îmbinată cu o profecie de judecată (care funcționează ca un comentariu al lamentației). A treia parte, vv. 9-10, renunță cu totul la figura balaurului: prin lipsa legăturii cu segmentul precedent și schimbarea de stil își vedește caracterul de adăugire ulterioară.

32,1 „anul al unsprezecelea”: în *Vaticanus* și alte câteva manuscrise apare varianta: „al doisprezecelea” – ca în TM, ceea ce ar însemna februarie-martie 585 î.H. (BJ, *ad loc.*): variante apar și în indicarea lunii („a zecea”).

32,2 „leu”: simbol frecvent al regalității în iconografia egipteană. Ramses III, de exemplu, este comparat în inscripții cu „un leu înfuriat”, iar pe portretul său sunt înscrise cuvintele „leul, stăpânul victoriei...” (*Ancient Near Eastern Texts...*, p. 263). ♦ „împungeai”: verbul כָּרַעַו înseamnă exact „a împunge cu coarnele”. ♦ „râurile tale”: TM are „râurile lor”. ♦ Pentru prorocirea că apele Egiptului vor fi pângărite, cf. Is. 19,6 (*vide* și Boadt, 1980, p. 174).

și tulburai apa cu picioarele tale
și călcai pe râurile tale.»

³ Acestea le spune Domnul:

«Voi arunca peste tine năvoade de multe popoare
și te voi trage în cârligul Meu

⁴ și te voi întinde la pământ:

câmpiile se vor umple de tine
și voi așeza pe tine toate păsările cerului
și voi sătura cu tine toate sălbăticiunile de pe întregul pământ.

⁵ Și-ți voi azvârli cărnurile pe munți

și [ii] voi sătura cu sângele tău

⁶ și pământul va musti de scârnela tale,
de la mulțimea ta din munți:
voi umple râpile cu tine.

⁷ Și voi acoperi [cu vâl] cerul când tu te vei stinge
și stelele lui le voi întuneca,
soarele îl voi învălui în nor

și luna nu-și va mai arăta lumina.

⁸ Toți luminătorii cerului se vor întuneca asupra-ți

și voi aduce întunerice peste țara ta» – spune Stăpânul [meu], Domnul.

⁹ «Și voi înverșuna inima multor popoare,

când te voi duce în robie între neamuri,
într-o țară pe care nu ai cunoscut-o.

¹⁰ Și se vor mohori din pricina ta neamuri multe

și regii lor de mare uluire vor fi cuprinși
când paloșul Meu va zbura în fața lor,

32,3 „năvoade de multe popoare și te vei trage în cârligul Meu”: TM are „năvodul Meu, în mijlocul a multe popoare. [ele] te vor trage în năvodul Meu”.

32,4 „câmpiile se vor umple de tine”: TM are „pe fața câmpiei te voi azvârli”.

32,5 „și [ii] voi sătura cu sângele tău”: TM are „voi umple văile cu rămășițele tale”. Traducătorul LXX a citit *dam...* „sânge”, în loc de *ram...*

32,6 „scârnela”: gr. *προχώρημα*, „excrement”, este un hapax în LXX.

32,8 „Toți luminătorii cerului”, *lit.* „Toate care arată lumina în cer”.

32,9 „când te voi duce în robie”. *lit.* „când voi duce robia ta”. TM are *lit.* „când voi duce sfărâmarea ta”. ♦ „într-o țară”: TM are „în țări”.

32,10 „de mare uluire vor fi cuprinși”: gr. *ἐκστάσει ἐκστήσονται*. TM are „li se va zbărli părul”. ♦ „așteptându-și [și ei] căderea”: TM are „vor tremura clipă de clipă fiecare”.

- din ziua căderii tale așteptându-și [și ei] căderea.»
- ¹¹ Căci acestea le spune Domnul:
«Paloșul regelui Babilonului va veni [asupra] ta
- ¹² cu săbiile uriașilor
și voi doborî țaria ta;
[răi] ca molima [sunt ei] toți între neamuri
și vor nimici sfruntarea Egiptului
și va fi sfărâmată întreagă țaria lui.
- ¹³ Și-i voi da pieirii toate dobitoacele
de lângă apa multă,
și defel nu-l va mai tulbura picior de om
și pas de dobitoace nu-l va mai călca.
- ¹⁴ Așa li se vor liniști atunci toate apele
și râurile lor vor curge ca untdelemnul», spune Domnul.
- ¹⁵ «Când voi da pieirii Egiptul
și țara va fi pustiită laolaltă cu tot ce este în ea,
când îi voi împrăștia pe toți cei care locuiesc în ea,
[atunci] veți cunoaște că Eu sunt Domnul.
- ¹⁶ Bocet este și tu îl vei boci
și fiicele neamurilor îl vor boci:
pentru [țara] Egiptului și pentru întreagă țaria ei vor boci»,
spune Stăpânul [meu], Domnul.”
- ¹⁷ Și a fost [așa:] în anul al doisprezecelea, în luna întâi, într-a cinci-
sprezecea [zi] a lunii, a fost cuvântul Domnului către mine, zicând:

32,12 „uriașilor”: TM are „vitejilor”, *vide infra*, nota la 32,27. ♦ „țaria”: TM are „mulțimea”: la fel și la v. 18. 26 etc., *infra*.

32,14 În TM subiectul este tot Dumnezeu.

32,15 „pieirii”: TM are „pustiirii”. ♦ „tot ce este în ea”, *litt.* „plinătatea ei”. ♦ „împrăștia”: TM are „lovii”.

32,16 „tu îl vei boci”: TM are „il vor boci” (impersonal).

32,17-32 W. Zimmerli (1983, p. 139) datează secvența 32,17-32 la puțin timp după căderea Ierusalimului, pentru că prorocirea conține amenințarea unei căderi rușinoase a Egiptului. ♦ J. Wevers comentează secvența 32,17-32 ca pe o prezență singulară în cartea lui Iezechiel, o jelanie în formă determinată (forma verbală atestată în Septuaginta aici este θρηνησοῦν, în legătură evidentă cu substantivul θρηνοῦς, termen înregistrat în 2Rg. 1,17; 2Par. 35,25; Is. 14,4; Ier. 7,29; și, la plural, οὐ θρηνοῦν, în 2Par. 35,25); observă însă că, din păcate pentru studierea acestei specii literare, pasajul de față reprezintă unica ilustrare limpede a unui cânt de jale de felul acesta în Vechiul Testament.

¹⁸ „Fiu al omului, bocește pentru tăria Egiptului.
[căci] neamurile le vor coborî pe fiicele ei moarte
în adâncul pământului,
la cei care coboară în groapă. [¹⁹]

²⁰ În mijlocul celor loviți de sabie vor cădea împreună cu el și întregă
tăria lui va fi culcată [în groapă]. ²¹ Și-ți vor spune uriașii: «În adâncul
gropii să fii, decât cine ești mai presus?» Coboară-te și culcă-te laolaltă cu
cei netăiați împrejur, în mijlocul celor loviți de sabie. ²² Acolo [sunt] Assur
și toată adunarea lui: toți cei loviți acolo au ajuns: și mormântul lor [se află]
în adâncul gropii și s-a așezat adunarea lui împrejurul mormântului, toți cei
loviți, care au căzut de sabie, ²³ cei care aduceau spaima pe pământul vieții.

²⁴ Acolo [este] Ailam și toată oastea sa împrejurul mormântului său, toți
cei loviți care au căzut de sabie și cei care au coborât netăiați împrejur în

Iezechiel se mai referise la lamentație în 2.10, în legătură cu sulul pe care l-a primit cu
porunca de a-l înghiți. J. Wevers face distincție între lamentațiile menționate mai înainte
și acest cânt de jale. Conținutul cântului de jale de aici a suferit de pe urma transmiterii
textului și, ca o consecință a deteriorării, a fost supus unor adăugiri ce par să fi fost la
început comentarii ale cântului original: Wevers consideră că finalul cântului original
era v. 28. ♦ Pentru echivalarea poetică dintre Faraon și Egipt, cf. Is. 30,2 și Ier. 46,2 TM
(*vide* și Boadt. 1980. p. 174).

32,17 „luna întâi”: nu apare în TM. ♦ „anul al doisprezecelea”: dacă datările sunt
corecte, indicația se referă la martie-aprilie 586 î.H., deci anterior profetiei precedente
(*cf.* BJ, *ad loc.*).

32,18 „neamurile... groapă”: în TM textul e corupt și traducerea sunt conjecturale; s-ar
putea înțelege: „coboară-o împreună cu fiicele neamurilor, mărețe, în adâncurile pământ-
ului, împreună cu cei care coboară în groapă”.

32,19 Verset corupt în prima parte și pe care Origen îl propune spre scoatere; partea a
doua e asemănătoare cu TM: „coboară și culcă-te împreună cu cei netăiați împrejur”.
LXX l-a deplasat la sfârșitul v. 21.

32,21 „...ți vor spune uriașii”: TM are „au spus mai-marilor vitejilor”. Și în TM vv. 19-21 sunt
foarte neclare. Pentru „uriașii”, *vide infra*, nota la 32,27. ♦ „cei netăiați împrejur”: *vide
supra*, nota la 31.18. ♦ „în mijlocul celor loviți de sabie”: insistența asupra acestei categorii
alăturată celei a „netăiaților împrejur” (*vide supra*, 31.18 și *infra*, 32,25.28.30 etc.) sugerează
că e vorba de o moarte dezonorantă, probabil de executarea criminalilor și a lăcătorilor
de rele (*cf.* Is. 14,19), spre deosebire de moartea eroică a războinicilor care coboară în
Șeol „cu săbiile sub capete” (Block. 1998, vol. II, p. 218; *vide infra*, nota la 32,27).

32,23 „aduceau spaima”, *lit.* „dădeau spaima lor/de ei”. La fel și la vv. 24, 26 etc.
♦ „pământul vieții”: TM are „pământul celor vii”; la fel și la vv. 24, 27 etc.

32,24 „Ailam” = Elamul, străvechi teritoriu situat la nord-est de Tigru și Eufrat, atestat
încă din mileniul III î.H., în munții Zagros; capitala sa de mai târziu, Susa, a devenit

adâncul pământului, cei care aduceau spaima pe pământul vieții: și și-au primit pedeapsa laolaltă cu cei care au coborât în groapă,²⁵ în mijlocul celor loviți.

²⁶ Acolo au fost puși Mosoch și Thobel și întreagă târia lor împrejurul mormântului său, toți cei loviți ai săi, toți cei netăiați împrejur loviți de sabie, care aduceau spaima pe pământul vieții.²⁷ Și au fost culcați laolaltă cu uriașii care au căzut din veac, care au coborât în sălașul morților cu armele lor de război și și-au pus săbiile sub capete: și nelegiuirile le erau în

unul dintre orașele de căpetenie ale imperiului pers. Contingentele elamite s-au alăturat armatei asiriene în campaniile împotriva regatului Iuda (Is. 22.6). *Vide* și profeția lui Ieremia împotriva Elamului, Ier. 25,15-20 LXX (= TM 49.35-39).

32,25 În TM: „În mijlocul celor străpunși i-au pus culcuș cu toată mulțimea lui cu mormintele lor de jur-împrejur, toți netăiați împrejur străpunși de sabie pentru că au adus groază pe pământul celor vii și au purtat ocara cu cei care coboară în groapă, au fost puși în mijlocul celor străpunși”.

32,26 „Mosoch și Thobel”: ebr. *Mešekh* și *Tubhal* – *vide* nota la 27,13. ♦ „întreagă târia lor împrejurul mormântului său”: TM are „toată mulțimea lui cu mormintele lor de jur-împrejur” (ca la v. 25).

32,27 În TM versetul începe: „Nu au fost culcați, ei cei netăiați împrejur, laolaltă cu vitejii...”. Negația este esențială în acest context: războinicii neamurilor nu vor împărtăși soarta „vitejilor”, „uriașilor”, adică a acelor războinici care au parte de o moarte eroică și de funeralii onorante. În mormântarea soldaților „cu săbiile sub capete” este atestată în Orientul antic (Block, 1998, vol. II, p. 228). ♦ „uriașii”: gr. ὑψιωντες echivalează aici ebr. *gibbōrīm*, „cei puternici/viteji”: în Gen. 6,4, același cuvânt grecesc traduce ebr. *n'philm* („uriași”) în episodul atât de controversat în exegeza biblică al relațiilor dintre „fiii lui Dumnezeu” și „fiicele oamenilor” de pe urma căroră s-au născut „uriași de odinioară, oamenii cei vestiți”. Între aceștia, Gen. 10,8-9 îl amintește cu admirație pe Nebrod (Nimrod TM), „primul uriaș de pe pământ, un uriaș vânător înaintea Domnului Dumnezeu”. Ulterior, termenul este aplicat exclusiv neamurilor păgâne și desemnează luptători de elită (Gen. 14,5; 2Rg. 20-22; Is. 3,2; 13,3) sau chiar „oameni nemăsurat de mari” (Num. 13,32-33). TM, unde „vitejii” nu împărtășesc după moarte soarta categoriilor ignobile (cei netăiați împrejur, cei loviți de sabie), pare să dea mărturie despre o veche tradiție iudaică în care personajele antediluviene erau percepute în mod pozitiv (Block, 1998, vol. II, p. 228). Dimpotrivă, traducerea greacă a versetului, din care lipsește negația (deși inclusiv începutul versetului următor, v. 28, „și tu/iar tu...”, presupune prezența unei negații în versetul anterior!), este tributară unei percepții total negative a figurilor antediluviene, contaminată în cazul lui Flavius Iosephus de mitologia greacă: „Căci mulți dintre îngerii Domnului, unindu-se cu femeile pământene, au zămislit feciori nelegitimi..., și ei au săvârșit isprăvi asemănătoare cu cele pe care au cutezat să le înfăptuiască, după spusele grecilor, Giganții” (*Antichități iudaice* I,III,1).

oase, pentru că i-au înfricoșat pe uriași pe pământul vieții. ²⁸ Și tu vei fi culcat în mijlocul celor netăiați împrejur, laolaltă cu cei loviți de sabie.

²⁹ Acolo au fost puși mai-marii lui Assur, cei care și-au dat tăria pe o lovitură de sabie; ei au fost culcați laolaltă cu cei loviți, laolaltă cu cei ce coboară în groapă.

³⁰ Acolo [sunt] toți mai-marii de la miazănoapte, toate căpeteniile lui Assur, care au coborât loviți, cu [toată] spaima lor și cu tăria lor, au fost culcați [acolo], netăiați împrejur, laolaltă cu cei loviți de sabie, și și-au primit pedeapsa laolaltă cu cei care au coborât în groapă.

³¹ Pe aceia îi va vedea regele Faraon și va fi mângâiat de întreagă tăria lor”, spune Stăpânul [meu], Domnul. ³² „Căci am adus spaima de el pe

32,29 „Assur”: TM are „Edom”. În TM: „Acolo e Edom, regii și principii lui, care au fost puși cu [toată] vitejia lor laolaltă cu cei străpunși de sabie, și ei sunt culcați laolaltă cu cei netăiați împrejur, cu cei care coboară în groapă”.

32,30 „toate căpeteniile lui Assur”: TM are „toți sidonienii”. ♦ „și-au primit pedeapsa”: TM are „și-au purtat ocară”.

32,31 „tăria”: ca și mai sus, TM are „mulțimea”. Apoi TM are în plus „străpunși de sabie, Faraon și toată oastea lui”. ♦ Ultimele două versete ale capitoului par să fie o adăugire. Cel dintâi este afirmația divină că Faraon va găsi mângâiere numai în faptul că soarta Egiptului va fi împărțită de toate celelalte neamuri mărețe ale trecutului. Al doilea se articulează slab prin referirea la neamurile glorioase care au părut tari la vremea lor; chiar dacă au crezut că sunt puternice și că sunt mai presus de Israel, tot ce au împlinit a fost rezultatul planului divin. Această ultimă afirmație face să reiasă clar că rostul profețiilor împotriva neamurilor străine este acela de a le da exilaților siguranța că totul se află în mâna lui Dumnezeu, că cele ce se petrec cu ei fac parte din planul divin. Chiar dacă poporul ales se află în exil, el nu a fost înfrânt de zeii altor neamuri, ci a fost pedepsit de Dumnezeu, care urmează să îi judece și să îi pedepsească pe cei ce au acționat împotriva poporului lui Dumnezeu. Neamurile străine nu vor putea împiedica restaurarea poporului lui Dumnezeu și nici nu vor putea face ca Dumnezeu să nu se mai îngrijească de poporul Său, pe care îl va așeza iarăși în Pământul făgăduinței. ♦ Seria de profeții împotriva neamurilor păgâne își are originea în perioada din preajma căderii Ierusalimului. Mai mult ca oricând, sunt semnificative indicațiile de datare, abundente în cartea lui Iezechiel (și specifice ei). Cadrul strict istoric este întărit și de prezentările neamurilor care sunt judecate, din perspectiva vinei fiecăruia față de Israel. Dumnezeu pregătește soarta fiecăruia acționând în exclusivitate în interesul lui Israel. Exilul în Babilon nu este singurul eveniment care afectează planul concret, prezent, al poporului ales. El trecuse prin experiențe dramatice, la care îl supuseseră neamurile învecinate. Fiecare dintre aceste popoare contribuise în vreun fel la soarta prezentă a lui Israel și acum avea interesul de a o menține. Iezechiel înțelege această situație (politică, economică și militară) și o definește în termenii atitudinii neamurilor respective față de Israel

pământul vieții, dar a fost culcat în mijlocul celor netăiați împrejur, laolaltă cu cei loviți de sabie, Faraon și toată mulțimea lui”, spune Stăpânul [meu], Domnul.

33¹ Și a fost cuvântul Domnului către mine, zicând: ² „Fiu al omului, grăiește-le fiilor poporului tău și spune-le: «[Dacă] Eu Îmi aduc sabia peste

și față de Dumnezeu. În aceeași dezvoltare a analizei, el vestește ce va face Dumnezeu: scopul este explicit: să le dea încredere israeliților că se vor întoarce acasă, în țara lor. Iară să fie în vreun fel împiedicați de neamurile care li se opuseseră mai înainte. Profețiile adresate neamurilor păgâne sunt în același timp o declarație autoritară privind puterea Dumnezeului lui Israel și felul în care El poate decide soarta altor neamuri. Căderea Ierusalimului este o dovadă a puterii lui Dumnezeu, iar prin aceasta se garantează împlinirea profetiilor împotriva neamurilor păgâne. Această desfășurare de raționament este garanția viitorului lui Israel. Cum neamurile păgâne vor fi nevoite să Îl recunoască pe Dumnezeu ca Domn, ele nu Îl vor putea împiedica să acționeze în favoarea lui Israel (*vide* și Is. 40,21-31; 43,1-15; 45,7-12).

33 În mod obișnuit, capitolele 33-48 sunt considerate a treia (și cea din urmă) parte a cărții (ce se poate subîmpărți, la rândul ei în 33-39 și 40-48), conținând un *corpus* de profetii de mântuire pentru Israel, de un radicalism fără precedent. Două atitudini distincte față de mântuire par să stea alături: judecata divină asupra celor dreți și nedreți din Israel și o atitudine generală de binecuvântare divină condiționată, care continuă și după refacerea destinului poporului (*e.g.* 35,17-22; 43,11). Așa cum dezastrul a fost cândva necesar pentru a crea condițiile de pocăință și de convertire, acum o mântuire nemeritată, din pură bunăvoință divină, e așteptată să producă același efect.

33,1-20 W. Zimmerli (1983, pp. 189-190) analizează secvența 33,1-20 și constată că ne aflăm în fața unui adăugiri târziu; tematic, pasajul își propune să dezvăluie o altă fațetă a îndatoririlor profetului, fațetă care trebuie să fi căpătat o însemnătate aparte în vremea de după căderea Ierusalimului.

33,2 Cel pus să stea de strajă este o figură importantă la vreme de război; el are responsabilitatea de a avertiza atunci când se produce un atac, astfel încât toți să se poată adăposti în cetate și să o apere. Lui Iezechiel i s-a poruncit să-i amintească poporului rolul și responsabilitatea celui pus să vegheze: în măsura în care poporul își înțelege rolul, stând singur de veghe la împlinirea propriilor sale îndatoriri, Iezechiel nu mai este răspunzător pentru soarta fiecăruia în parte. Ca și în pasajul 3,16-19 (care reprezintă un preludiv al segmentului de față), profetului îi revine obligația de a-i avertiza pe oameni cu privire la judecata lui Dumnezeu, care i-a condamnat pentru nelegiuirile lor; rolul pozitiv al profetului în această desfășurare cu final sumbru ține de strădania de a-i convinge pe oameni să se căiască; dacă o face, atunci profetul își salvează propria viață; dacă nu îi avertizează, el va fi considerat vinovat pentru moartea nelegiuitorilor. În contextul cap. 3, referirea la cel pus de strajă putea li o trimitere la evenimentele anunțate în cap. 4-24. Revenirea la această temă în cap. 33 poate fi interpretată ca o afirmare a

o țară și poporul țării își ia un om dintre ei și-l pune străjer pentru ei³ și [acela] va vedea sabia venind peste țară și va trâmbița din trâmbiță și-i va da semn poporului,⁴ și va auzi cel ce aude sunetul trâmbiței, dar nu se va păzi și sabia va veni și-l va lua, [atunci] sângele îi va fi asupra capului său.⁵ Pentru că auzind sunetul trâmbiței nu s-a păzit, sângele său va fi asupra-i, iar cel care s-a păzit și-a izbăvit sufletul.⁶ Și dacă străjerul vede sabia venind și nu dă semn cu trâmbița și poporul nu se păzește și, venind sabia, ia pe unul dintre ei, acesta este luat din pricina nelegiuirii sale, dar sângele îl voi cere din mâna străjerului.»

⁷ Și tu, fiu al omului, pe tine te-am pus străjer pentru casa lui Israel și vei auzi cuvânt din gura Mea.⁸ Când Eu îi spun păcătosului: «De moarte vei muri», iar tu nu vorbești, pentru ca necredinciosul să se păzească de calea sa, nelegiuitul va muri din pricina nelegiuirii sale, dar sângele lui îl voi cere din mâna ta.⁹ Dacă tu însă îi dai de veste necredinciosului să se întoarcă de la calea sa și el nu se întoarce de la calea sa, acesta va muri din pricina impietății sale, dar tu ți-ai izbăvit sufletul.

¹⁰ Și tu, fiu al omului, spune-i casei lui Israel: «Așa ați vorbit, spunând: 'Rătăcirile noastre și nelegiuirile noastre sunt asupra noastră, și în ele ne mistuim. Și cum vom trăi?''»¹¹ Spune-le: «Viu [sunt] Eu, acestea le spune Domnul: 'Nu voiesc moartea celui fără de lege, cât să se întoarcă cel fără de lege de la calea sa și să fie viu. Întoarceți-vă cu totul de la calea voastră – de ce [să] muriți, casă a lui Israel?''»

¹² Spune-le fiilor poporului tău: «Dreptatea celui drept nu-l va scăpa în ziua în care va rătăci, iar nelegiuirea celui fără de lege nu-i va dăuna în ziua

faptului că profetul își împlinise misiunea, îi avertizase pe oameni, dar ei nu se căiseră și tocmai de aceea se aflau în exil. Această interpretare a pasajului, cu accentuarea fermă a împlinirii mesajului profetic, aruncă o lumină asupra speranțelor întemeiate pentru viitor, de întoarcere la credință și în patria făgăduită.

33,7 La sfârșit. TM are în plus: „și le vei da de știre din partea Mea”.

33,10-20 Pentru interpretarea pericopei 33,10-20 din punctul de vedere al responsabilității individuale, *vide supra*, nota la 14,12. ♦ Avertismentul celui pus de strajă către nelegiuiți amintește cadrul discuției despre omul drept și omul nedrept din cap. 18.

33,11 „Întoarceți-vă cu totul”. *lit.* „întoarceți-vă cu întoarcere” – semitism. TM are aici: „Întoarceți-vă, întoarceți-vă”.

33,12 „iar cel drept nicidecum nu se va putea izbăvi”: TM are „iar cel drept nu va putea trăi din ea (= din dreptatea sa) în ziua în care va păcătu”. Tema căinței din vv. 12-16 amintește îndeaproape pasajul 18,21-24: aici este însă discutat mai întâi cazul celui drept

când se va întoarce de la nelegiuirea sa; iar cel drept nicidecum nu se va putea izbăvi.¹³ Când Eu îi spun celui drept: ['cu viață vei trăi'] [și] acesta se încrede în dreptatea sa, și săvârșește nelegiuire, toate faptele lui de dreptate nu se vor mai aminti; în nelegiuirea pe care a săvârșit-o, în aceea va muri.¹⁴ Și când Eu îi spun celui necredincios: 'Cu moarte vei muri', și el se întoarce de la păcatul lui și săvârșește judecată și dreptate¹⁵ și dă zălogul înapoi și plătește îndărăt ce a jefuit și umblă după poruncile vieții, încât să nu săvârșească strâmbătate, [atunci] negreșit va fi viu și nu va muri.¹⁶ Toate păcatele lui, cu care a păcătuit, nu vor mai fi amintite. Pentru că a săvârșit judecată și dreptate, întru acestea va fi viu.»

¹⁷ Și vor spune fiii poporului tău: «Nu este dreaptă calea Domnului.» Dar însăși calea lor nu este dreaptă.¹⁸ Când cel drept se întoarce de la dreptatea sa și săvârșește nelegiuiri, [atunci] va muri întru ele;¹⁹ iar când păcătosul se întoarce de la nelegiuirea sa și săvârșește judecată și dreptate, întru acestea el va fi viu.²⁰ Și aceasta ați spus: «Nu este dreaptă calea Domnului.» Vă voi judeca pe fiecare după căile sale, casă a lui Israel.”

²¹ Și a fost [așa:] în anul al doisprezecelea al robiei noastre, în luna a douăsprezecea, în [ziua] a cincea a lunii, a venit la mine unul care scăpase din Ierusalim, zicând: „A căzut cetatea.”²² Și fusese mâna Domnului asupra mea în seara dinainte de a veni acela și îmi deschisese gura, până să vină [el] la mine dimineața și gura mi-era deschisă, nu mai era ținută închisă.

care greșește și abia apoi al celui ticălos care se întoarce la calea cea bună. Faptele drepte, convertirea aduc viața în locul morții: acesta este mesajul important pe care Iezechiel îl transmite exilaților din Babilon, care ajunseseră în nenorocire din pricina abaterilor și a greșelilor. Chiar dacă judecata poate părea nedreaptă (cel drept este condamnat dacă greșește, cel ticălos este salvat dacă se căiește), mesajul spune limpede că Dumnezeu îl va judeca pe fiecare în parte (v. 20; cf. 18,25-30).

33,13 Versetul pare incomplet; punctuația din ediția Rahlfs impune o completare cu expresia ce apare în pasajul similar din 3,21 „cu viață vei trăi”, prezentă în TM și într-un paralelism perfect cu „Cu moarte vei muri” din v. 14. De altfel, ζωή ζήση καὶ apare în unele manuscrise, iar în recenziunea lui Origen e marcat cu asterisc.

33,21 „a douăsprezecea”: TM are „a zecea”. ♦ „unul”, *litt.* „acela”. ♦ Segmentul 33,21-22 conține continuarea directă a celor spuse la 24,25-27. ♦ Indicația „în anul al doisprezecelea” a fost contestată, pentru că presupune că fugarului i-ar fi trebuit optsprezece luni pentru a ajunge de la Ierusalim la Babilon; or, unei caravane îi trebuiau aproximativ patru luni (cf. 2Ezd. 7,9; 9,31). Unele manuscrise par să susțină citirea „al unsprezecelea an”, care ar reduce la șase luni durata călătoriei (cf. e.g. BJ, TOB, *ad loc.*: Biggs, 1996, p. 106). Această dată este coroborată și de 4Rg. 25,2-3 și Ier. 39,2 TM.

²³ Și a fost cuvântul Domnului către mine, zicând: ²⁴ „Fiu al omului, cei care locuiesc în ținuturile pustiite din țara lui Israel spun: «Unul era Avraam și a avut în stăpânire țara, iar noi suntem mai mulți, nouă ne-a fost dată țara în stăpânire.»

²⁵ De aceea, grăiește-le: «Acestea le spune Stăpânul [meu], Domnul: ^[26] ²⁷ 'Viu [sunt] Eu; cei din [locurile] pustiite vor cădea de sabie și cei de pe fața câmpiei vor fi dați spre mâncare sălbăticiunilor câmpului; și pe cei din [cetățile] întărite și pe cei din peșteri cu molimă îi voi da morții. ²⁸ Și voi preface țara în pustie și se va stinge sfruntarea tăriei acesteia și munții lui Israel vor fi pustiți ca să nu [mai] fie cine să-i străbată. ²⁹ Și vor cunoaște că Eu sunt Domnul; și le voi face țara o pustietate și va fi pustiită pentru toate spurcăciunile lor, pe care le-au făcut.»

³⁰ Și tu, fiu al omului, [iată,] fiii poporului tău grăiesc despre tine pe lângă ziduri și la porțile caselor și grăiesc unul către altul, zicând: «Să ne

33,23 Segmentul 33,23-29 conține acuzații formulate împotriva celor rămași în Ierusalim după căderea orașului și deportarea unei părți a locuitorilor acestuia. Cei rămași pretindeau (v. 24) că ei sunt stăpânitorii de drept ai țării, aducând ca argument (pe lângă absența altora care să ridice pretenții) că Avraam promisese țara pe care Dumnezeu i-o promisese și că lui i se vestiseră numeroși urmași (Gen. 12,1-3,7; 13,14-17; 15,17-21; 17,5-8; 22,15-18; Deut. 9,5); ei erau descendenții lui Avraam și ei se aflau în țara făgăduită, așadar țara era a lor; pretenția pe care o ridicau asupra pământului avea o componentă implicită: cei aflați în Ierusalim erau cei care continuau poporul ales, fiind în relație directă cu Dumnezeu. Iezechiel respinge ferm această pretenție, aducând ca argument faptul că ei nu se comportă ca poporul al lui Dumnezeu. ♦ Pentru „amuzirea” lui Iezechiel, vezi 3,24-27 și 24,27.

33,24 Versetul acesta conține singura referire a lui Iezechiel la Avraam; *vide* și Is. 51,2. ♦ J. Pons (1986, p. 218) remarcă, pe de o parte, absența din textul lui Iezechiel a referirilor la patriarhi (cu excepția menționării ruperii de descendență din v. 20,5) și, pe de altă parte, absența menționării dreptului de proprietate a lui Israel asupra țării pe care i-a dăruit-o Dumnezeu, prin deposedarea neamurilor (a căror vinovăție justifică pedepsirea). Vv. 24-26 conțin în egală măsură o referire la patriarhul Avraam și la stăpânirea asupra țării, dar pericopa stă sub semnul ironiei.

33,25-26 *Codex Alexandrinus* are în plus: „Mâncați pe sânge și vă ridicați ochii spre idoli voștri și vărsați sânge: și veți [mai] moșteni țara?” ²⁶ V-ați sprijinit pe sabia voastră, ați făcut spurcăciune și fiecare l-a pângărit pe aproapele său [alte manuscrise: «a pângărit-o pe femeia aproapelui său»]: și veți [mai] moșteni țara astfel? ²⁷ De aceea, spune-le: «Așa spune Stăpânul meu, Domnul. Viu sunt Eu...». În TM, v. 25 este la fel ca în *Alexandrinus*, iar v. 26 este: „Vă sprijiniți pe sabie, voi, femeile, ați făcut spurcăciune, voi, bărbaților, ați pângărit fiecare pe femeia aproapelui vostru: și veți moșteni țara?”.

33,30-33 Bernhard Lang (1986) folosește acest grupaj de versete pentru a arăta că profetul nu este doar comparabil cu un actor care evoluează în spațiul public, ci el efectiv

adunăm și să ascultăm cele ce vin de la Domnul»; ³¹ ei vin la tine așa cum se adună poporul și se așază dinaintea ta și ascultă cuvintele tale, dar nu le împlinesc, căci este minciună în gura lor și inima lor [se ia] după cele pângărite. ³² Și tu vei fi pentru ei ca un sunet de harfă cu glas dulce, [cu strunele] bine potrivite; și îți vor asculta vorbele, dar nu le vor împlini. ³³ Dar atunci când vor veni [acestea], ei vor spune: «Iată, au venit»; și vor cunoaște că era un profet în mijlocul lor.»

34 ¹ Și a fost cuvântul Domnului către mine, zicând: ² „Fiu al omului, prorocește împotriva păstorilor lui Israel, prorocește și spune-le păstorilor:

cânta din gură și din instrument pentru a atrage mulțimea și a-i transmite mesajul său. Din acest punct de vedere, profetul se aseamănă cu barzii ori rapsozii Antichității. ♦ Adresarea directă a profetului, într-un moment de criză maximă, se face de pe o poziție de autoritate: căderea Ierusalimului era confirmarea prorocirii lui, Iezechiel își dovedise prin aceasta autenticitatea misiunii, iar cuvântul lui trebuia să fie ascultat, pentru că urma să se adeverească în scurt timp. Era un personaj care își câștigase popularitatea, despre care oamenii vorbeau și la care se adunau, ca să-l audă vorbind – și, cu toate acestea, îi dădeau prea puțină ascultare, nu își schimbau modul de viață așa cum le-o cerea el. Situația îi provoca exasperare profetului, fără îndoială; era însă încurajat de Dumnezeu să-și ducă până la capăt misiunea, pentru că, atunci când cuvintele lui aveau să se îplinească, poporul avea să-și aducă aminte că existase un profet care îl prevenise. Isaia (8,16.18) vorbește într-un mod similar despre el însuși și copiii săi ca semne trimise de Dumnezeu pentru Israel. Mesajul profetic este așadar recunoscut abia când se transformă în fapt (cf. și Is. 55,10-11; Ier. 28,9 TM; Deut. 18,21-22). Cuvintele de acum ale lui Iezechiel (vv. 30-33) pot avea mai multă greutate, pentru că au în spate prestigiul altor cuvinte profetice care tocmai se împliniseră; el poate spera mai mult ca oricând că cei care îl aud îi vor da ascultare și se vor converti.

33,30 „unul către altul”, *lit.* „un om către fratele său”.

33,31 „căci este minciună... cele pângărite”: TM are „căci gura lor e plină de patimi, pe acestea le înfăptuiesc, iar inima lor umblă după câștig nedrept”.

33,32 „ca un sunet de harfă”: TM are „ca un cântec pătimăș”.

33,33 „vor veni [acestea]”, *lit.* „va veni”. ♦ „ei vor spune: «Iată, au venit»; și vor cunoaște”: TM are „Și când vor veni, și iată, vin, vor ști...”.

34 W. Zimmerli (1983, pp. 221-222) consideră că acest capitol (34,1-31) păstrează urmele unei remanieri redacționale; el reprezintă încă una dintre mărturiile procesului de expansiune până la forma finală. Ca și în alte situații, nu se poate decide cu certitudine care cuvinte îi aparțin profetului însuși și unde încep adăugirile „școlii” acestuia. Ambele profeții aparțin perioadei de după 587 î.H., de vreme ce ele nu vorbesc atât despre judecata asupra păstorilor nevrednici, cât mai mult despre adunarea laolaltă a turmei risipite.

34,2 Desemnarea conducătorilor ca păstori era o imagine larg răspândită în Antichitatea orientală; titulatura aceasta este atestată din perioada sumeriană până în cea neo-babiloniană.

«Acestea le spune Stăpânul [meu], Domnul: ‘O, păstori ai lui Israel, oare se duc păstorii la păscut pe ei înșiși? Nu pe oi le duc păstorii la păscut?’³ Iată: laptele îl mâncați și cu lânăturile vă înfășurați și pe cea grasă o înjunghiați, dar oile Mele nu le duceți la păscut;⁴ pe cea slabă n-ați întărit-o, pe cea bolnavă nu ați vindecat-o, pe cea rănită nu ați oblojit-o, pe cea rătăcită nu ați întors-o, pe cea pierdută nu ați căutat-o, pe cea puternică ați sleit-o cu truda.⁵ Și s-au risipit oile Mele pentru că păstori nu erau și au ajuns mâncare pentru toate sălbăticiunile câmpului;⁶ și s-au împrăștiat oile Mele pe fiice munte și pe fiice deal înalt și pe fața întregului pământ s-au împrăștiat și nu era cine să le caute și nici cine să le întoarcă.’

⁷ De aceea, păstori, ascultați cuvântul Domnului:⁸ ‘Viu [sunt] Eu – spune Stăpânul [meu], Domnul –, pentru că oile Mele au ajuns pradă și oile Mele au ajuns mâncare pentru toate sălbăticiunile câmpului; fiindcă păstori nu erau și păstorii nu căutau oile Mele și păstorii se duceau pe ei [înșiși] la păscut, dar pe oile Mele nu le-au dus la păscut’,⁹ de aceea, păstori,¹⁰ acestea le spune Stăpânul [meu], Domnul: ‘Iată, Eu [sunt] împotriva păstorilor și Îmi voi cere oile din mâinile lor și-i voi întoarce pe ei, ca să nu [mai] păstorească oile Mele, și păstorii nu le vor mai duce la păscut; și Îmi voi scoate oile din gura lor și [ele] nu vor mai fi mâncare pentru ei.’

¹¹ De aceea, acestea le spune Domnul: ‘Iată, Eu Îmi voi căuta oile și le voi cerceta.’¹² Așa cum păstorul își caută turma în ziua când este întuneric

atât pentru regi, cât și pentru zei. Lui *YHWH* i se atribuie acest titlu în Gen. 48,15. David, regele ideal, fusese păstor în tinerețe. Ieremia folosește termenul pentru a-i indica pe conducătorii lui Israel (2,8; 3,15; 10,21; 22,22; 23,1-4; 25,34-37; 50,6); Noul Testament reia aceeași imagine adaptând-o (*vide* Mt. 9,36; 18,12-14; Mc. 6,34; 14,27; Lc. 15,4-7; In. 10,1-18). ♦ „Păstori ai lui Israel, oare se duc păstorii la păscut pe ei însuși?»: TM are „Vai de păstorii lui Israel, care se pasc pe ei înșiși”.

34,3 „laptele”: ebr. *hālābh*; TM vocalizează însă *hēlebh*, „grăsimi”.

34,4 „pe cea puternică ați sleit-o cu truda”: TM are „și cu silnicie le stăpâniți și cu asprime”.

34,6 „pe fiice munte și pe fiice deal înalt” – ar putea fi o aluzie la cultul idolatru de pe înălțimi.

34,9 TM are în plus, la final: „ascultați cuvântului lui *YHWH*!”. ♦ Vv. 9-10 reprezintă judecata – așteptată într-un text profetic – după indicarea faptelor rele ce trebuie pedepsite. Judecata este formulată în termenii opoziției lui Dumnezeu față de păstori; lor li se ia însărcinarea pe care nu o putuseră îndeplini. Ei urmează să fie respinși de Dumnezeu, iar turma va fi salvată.

34,10 „păstorii nu le vor mai duce la păscut”: TM are „păstorii nu se vor mai duce pe ei înșiși la păscut”.

34,11-16 Segmentul vv. 11-16, care încheie acest subiect, este parte a mesajului lui Dumnezeu către oameni, dar conținutul diferă de al segmentului precedent: este un me-

și nor, printre oile răzlețite, așa Îmi voi căuta oile Mele, și le voi aduce de prin tot locul pe unde au fost împrăștiate în ziua cu nor și întuneric.¹³ Și-i voi scoate dintre neamuri și îi voi aduna de prin țări și-i voi aduce în țara lor; și-i voi paște pe munții lui Israel și în văi și în fiecă salăș din țară.¹⁴ Pe pajiște bună îi voi paște, iar stânilor lor vor fi pe muntele cel înalt al lui Israel: acolo se vor culca și acolo se vor odihni, în bună desfătare, și vor paște pe pajiște grasă, pe munții lui Israel.¹⁵ Eu Însumi Îmi voi paște oile și Eu le voi da odihnă și vor cunoaște că Eu sunt Domnul.’ Acestea le spune Stăpânul [meu], Domnul: ¹⁶ ‘Pe cea pierdută o voi căuta, pe cea rătăcită o voi întoarce, pe cea lovită o voi obloji, pe cea slăbită o voi întări și pe cea tare o voi păzi și le voi paște cu judecată.’

¹⁷ Iar vouă, oilor, acestea vi le spune Stăpânul [meu], Domnul: ‘Iată: Eu voi deosebi între oaie și oaie, între berbeci și țapi.’¹⁸ Nu v-a fost de ajuns că

saj de speranță pentru poporul risipit și ajuns în exil. Nu doar soarta conducătorilor este în contrast cu cea a poporului, ci și purtarea lor primește un element de contrast în gestul divin, care repară stricăciunile păstorilor răi și adună turma la loc și o salvează. În termenii istoriei israelite, parabola e citită fără echivoc: faptele conducătorilor preexilici au provocat dezastrul, dar acțiunea adevăratului păstor, Dumnezeu, va aduce o viață nouă. ♦ Pentru tema risipirii și reunirii din pericopa 34,11-17, *vide supra*, nota la 11,17. ♦ Cap. 34 este împărțit în patru secțiuni (vv. 1-10; 11-16; 17-24; 25-31). Prima este o muștrare a păstorilor răi, simboluri ale conducătorilor lui Israel; în partea a doua (vv. 11-16) se trece de la păstori la Dumnezeu, care este păstorul cel bun, care Își adună turma risipită și o duce în țara ei. Descrierea acestei intervenții divine permite interpretarea ei și ca eveniment eshatologic: risipirea avusese loc într-o zi de întuneric dens: același limbaj este folosit în Ioel 2,2, care se referă la ziua de pe urmă. Lust (1999, p. 118) consideră că, dincolo de întoarcerea din exilul babilonian, editorul cărții lui Iezechiel va fi avut în minte reunirea finală a evreilor risipiți prin toată lumea.

34,12 „când este întuneric și nor”: nu apare în TM. ♦ „cu nor și întuneric”: cf. Amos 5,18, despre „ziua Domnului”.

34,13 „îi voi scoate... îi voi aduna...”: traducătorul pare a-i avea deja în minte pe israeliții simbolizați prin oi.

34,16 „pe cea tare o voi păzi”: TM are „pe cea grasă și pe cea puternică o voi da pieirii”, anticipând judecata „între oaie și oaie” din v. 17 și, mai ales, vv. 21 *sqq.*

34,17 „voi deosebi”: TM are „judec”. De fapt și gr. διακρίνω, „a discerne”, are conotație juridică. Judecata divină face deosebirea între oameni după purtările lor și după felul în care au răspuns la ce primiseră; în turmă, cei puternici – berbecii și țapii – avuseseră parte de hrana și apa cea mai bună, și încă mai și părăduiseră ce rămânea de pe urma lor. Contrastul dintre oaia cea tare și oaia cea slabă este parte a acestui tablou în care mâna lui Dumnezeu va readuce echilibrul.

34,17-19 Secțiunea 34,17-31 reprezintă, pentru J. Wevers (*ad loc.*), o suită de cel puțin șase adăugiri, ale căror limite sunt trasate (cu o singură excepție) de formule. Prima

pășteați pajiștea bună, ci [mai] și bătătoreți cu picioarele ce mai rămânea din pajiște; și că beați apa limpezită, ci o [mai] și tulburați cu picioarele pe cea rămasă.¹⁹ Și oile Mele pășteau ce călcaseți voi în picioare și beau apa tulburată de picioarele voastre.'

²⁰ De aceea, acestea le spune Stăpânul [meu], Domnul: 'Iată: Eu voi deosebi între oaia puternică și oaia slabă.²¹ Voi împingeați cu coastele și cu umerii și împungeați cu coarnele și o apăsați pe cea slăbită.²² Și îmi voi mântui oile și nu vor mai fi spre pradă; și voi judeca între berbec și berbec.²³ Și voi ridica deasupra lor un singur păstor care le va păstori, pe robul

adăugire ar fi cea a vv. 17-19, marcată printr-o formulă introductivă, ca și următoarea. Este păstrată imaginea oii, fiind însă abandonată imaginea păstorului; relația de aici nu este cea dintre păstor și oaie, ci dintre o oaie și alta. Pasajul va fi inspirat parabola din Noul Testament despre despărțirea oilor de capre (Mt. 25,31-33).

34,19 „ce călcaseți voi”: gr. τὰ πατήματα, *lit.* „cele călcate”; termenul mai apare (la singular), în Septuaginta, numai în 4Rg. 19,26.

34,21 „și o apăsați pe cea slăbită”: TM are „pe cele bolnave și le alungați afară”.

34,23-31 Pasajul vv. 23-31 conține câteva elemente semnificative pentru felul în care înțelegea Iezechiel relația dintre Dumnezeu și poporul ce urma să fie restabilit. Primul element ține de natura relației: Dumnezeu cere să fie Domnul poporului, iar prin aceasta este formulată implicit o promisiune, fiind un temel de speranță pentru popor și o continuitate față legământul divin. Al doilea element este desemnarea lui David, slujitorul lui Dumnezeu, ca păstor care să se îngrijească de turmă. Referirea la David prin sintagma „slujitor” al Domnului este în sine o plasare pe o poziție foarte înaltă, pentru că termenii sunt folosiți ca titlu de onoare pentru cei care au binemeritat prin credința lor: sunt numiți așa Avraam (Gen. 26,24), Moise (Ex. 14,31; Deut. 34,5; Iis.Nav. 24,29; 8,31,33 *et.*), Iisus Nave (Iis.Nav. 24,29) și David (2Rg. 3,18; 3Rg. 11,13.32-38); toți acești oameni avuseseră o relație apropiată cu Dumnezeu și fuseseră buni conducători ai poporului ales. Utilizarea sintagmei în acest context sugerează că poporul restabilit va avea un conducător în linia davidică, marcat de credința și ascultarea lui David față de Dumnezeu, ceea ce înseamnă în același timp că el va fi un păstor grijuliu, bun și drept (în relația cu poporul și în relația cu Dumnezeu). Al treilea element este promisiunea că David va fi dintre ei, păstorul și prințul, amintind de tradiția păstorului David, pe care Dumnezeu îl luase pentru a cărmui poporul lui Israel (2Rg. 7,8); textul ebraic folosește termenul care înseamnă „prinț”, „conducător”, poate într-o intenție de ruptură față de perioada pre-exilică, pentru care ar fi fost caracteristic termenul „rege”. Pasajul nu poate fi înțeles în sensul că David va redeveni el însuși păstor, ci se referă la linia davidică, un moștenitor al făgăduinței lui David și al tradiției conducătorului credincios. Al patrulea element este indicarea unui singur păstor, cu înțelesul că va fi un singur regat; Israel este restabilit în întregul său, ca regat în care nu există divizare (*vide* Biggs, 1996, pp. 110-111). Descrierea cărmuirii acestuia sugerează o epocă mesianică, în care Dumnezeu însuși domnește

Meu David; și va fi păstorul lor.²⁴ Și Eu, Domnul, le voi fi lor Dumnezeu și David [va fi] cârmuitor între ei. Eu, Domnul, am grăit.²⁵ Și voi face cu David legământ de pace și voi stârpi sălbăticiunile rele din țară și se vor sălășlui în pustie și vor dormi în păduri.²⁶ Și-i voi așeza de jur-împrejurul muntelui Meu; și le voi da ploaie, ploaia binecuvântării.²⁷ Și pomii din câmpie își vor da rodul și pământul își va da tăria și [ei] vor locui pe pământul lor întru nădejdea păcii; și vor cunoaște că Eu sunt Domnul atunci când Eu le voi zdrobi jugul; și-i voi scoate din mâna celor ce i-au robit.²⁸ Și nu vor mai fi pradă pentru neamuri și sălbăticiunile pământului nu-i vor mai mânca și vor locui întru nădejde și nu va mai fi cine să-i înpăimânte.²⁹ Și voi ridica pentru ei lăstar de pace și nu vor mai muri de foame în țară și nu vor mai purta ocara neamurilor.³⁰ Și vor cunoaște că Eu sunt Domnul, Dumnezeul lor, iar ei, poporul Meu, casa lui Israel, spune Domnul.³¹ 'Oile Mele sunteți și oile turmei Mele, și Eu [sunt] Domnul, Dumnezeul vostru', spune Stăpânul [meu], Domnul.»

35¹ Și a fost cuvântul Domnului către mine, zicând:² „Fiu al omului, întoarce-ți fața spre muntele Seir și proorocește împotriva lui³ și zi: «Aces-tea le spune Stăpânul [meu], Domnul:

prin Unsul Său (vide și J. Lust, „Le messianisme et la Septante d'Ézéchiel”. 2004, p. 32. McKeating, 1993, p. 106).

34,25 „cu David”: TM are „cu ele” (= „cu oile”). ♦ „se vor sălășlui”: TM are „se vor sălășlui în siguranță”, referindu-se la oi, în vreme ce în textul LXX referirea este ambiguă. Ambiguitatea dispare însă la v. 26, unde e vorba de membrii poporului lui Dumnezeu. ♦ Vv. 25-30 descriu condițiile în care va trăi poporul ales împreună cu Dumnezeu, știind că El este Domnul său, iar David este prințul și păstorul. Enumerarea bucuriilor de care va avea parte își are originea în făgăduințele divine făcute celor ce-și păstrează credința, în Lev. 26,3-13. În legământul cel nou, Dumnezeu aduce pacea și belșugul pentru popor, ferindu-l de fiare și de dușmani și îngrijindu-Se să aibă tot ce îi trebuie pentru a trăi.

34,26 În TM: „Și le voi face, pe ele și împrejurimile muntelui Meu, binecuvântare și voi aduce ploaie la vremea ei, ploi de binecuvântare vor fi”.

34,27 „întru nădejdea păcii”: TM are „în siguranță”. La fel la v. 28.

34,29 „lăstar de pace”: TM are *lit.* „plantare pentru [re]nume”.

34,30 După „Dumnezeul lor”, TM are în plus „cu ei”. ♦ Capitolul se încheie cu promisiunea unui nou legământ. Acesta funcționează, în cartea lui Iezechiel, ca bază a speranțelor poporului aflat în exil, căruia i se promite restabilirea ca popor al lui Dumnezeu întors în Pământul făgăduinței.

35 W. Zimmerli (1983, p. 234) afirmă cu fermitate că secvența 35.1-36.15 își are originea în perioada de după 587 î.H. ♦ J. Wevers (*ad loc.*) consideră că editorul cărții

‘Iată, Eu [sunt] împotriva ta, munte Seir,
și îmi voi întinde mâna asupra ta
și te voi preschimba în pustiu
și vei fi pustiiit.

⁴ Și cetățile tale le voi preface [în] pustie
și tu vei fi pustiu.

Și vei cunoaște că Eu sunt Domnul.

⁵ Pentru că ai fost pururea dușman și ai stat la pândă cu viclenie împotriva casei lui Israel, cu mâna dușmanilor, cu sabie, la vremea strâmbătății, la urmă, ⁶ de aceea, Viu [sunt] Eu – spune Stăpânul [meu], Domnul –; de vreme ce ai păcătuît [până] la sânge, sângele te va urmări. ⁷ Și voi preschimba muntele Seir în pustiu și pustiere și voi nimici de pe el om și dobitoace ⁸ și voi umple de [oamenii] tăi loviți înălțimile și văile tale și pe toate câmpiile tale cei loviți de sabie vor cădea în tine. ⁹ În pustie veșnică te voi preface și cetățile tale nu vor mai fi locuite nicicând. Și vei cunoaște că Eu sunt Domnul. ¹⁰ Pentru că tu ai spus: «Cele două neamuri și cele două

lui Iezechiel a plasat alături două secțiuni disparate, 35,1-15 și 36,1-15, care au în comun faptul că sunt adresate munților.

35,2 Termenul Seir denumește în VT un munte (în versetul de față și în Gen. 14,6) și o regiune, ambele din ținutul Edomului (Gen. 36,21; Num. 24,18). Referirea la Seir (vv. 1-15) pare să fie o intruziune în text, pentru că nimic nu justifică această întrerupere a mesajului de speranță pentru exilați. După alții, muștrările la adresa Seirului (= Edomului) se află aici, și nu alături de muștrările adresate celorlalte neamuri, tocmai pentru paralelismul pe care îl realizează cu mesajul următor, adresat „munților lui Israel” (cf. e.g. BJ, nota 35). ♦ Adresarea către muntele Seir (vv. 2-15) este articulată în patru părți, precedate de o introducere în care lui Iezechiel i se cere să privească înspre Seir și să profețească împotriva lui (formularea prin care se introduce o sentință divină). Prima parte (vv. 3-4) afirmă că Dumnezeu va acționa împotriva muntelui Seir (și ținutului din preajmă), pe care îl va distruge cu totul; cauzele unei asemenea nimiciri apar în segmentul următor (v. 5): menținerea discordiei vechi dintre Esau și Iacob (vide Gen. 24,19-34) și folosirea de către Edom a acestui pretext pentru a se răzbuna asupra Ierusalimului atunci când s-a ivit ocazia.

35,5 „pururea dușman”. *litt.* „ură de-a pururi”. ♦ În TM: „Pentru că ai avut dușmănie îndelungată și i-ai aruncat pe fiii lui Israel în mâna sabiei la vremea nenorocirii, la vremea când nelegiuirea [era ajunsă] la capăt”.

35,6 „de vreme ce ai păcătuît... te va urmări”: TM are „spre sânge te voi da și sângele te va urmări: fiindcă nu ai urât sângele, sângele te va urmări”.

35,10 A treia parte a adresării către Seir este acuzația că a ridicat pretenții teritoriale asupra lui Israel și Iuda (vv. 10 și 12) – de fapt, după 587 î.H., Edomul nu a ocupat decât

țări ale mele vor fi și le voi avea moștenire», și Domnul este acolo,¹¹ de aceea, Viu [sunt] Eu – spune Domnul –, voi face cu tine după vrăjmășia ta și Mă voi face cunoscut ție când te voi judeca;¹² și vei cunoaște că Eu sunt Domnul. Am auzit glasul hulelor tale, când spuneai: «Munții pustii ai lui Israel ne-au fost dați nouă ca mâncare»;¹³ și te-ai semețit împotriva Mea cu gura ta: Eu am auzit.»¹⁴ Acestea le spune Domnul: «În bucuria întregului pământ te voi preface în pustiu;¹⁵ pustiu vei fi, munte Seir, și toată Idumeea va fi nimicită; și vei cunoaște că Eu sunt Domnul, Dumnezeul lor.»»

36¹ „Iar tu, fiu al omului, proorocește împotriva munților lui Israel și spune munților lui Israel: «Ascultați cuvântul Domnului:² acestea le spune

sudul Palestinei și nu pare a fi intenționat să cucerească întregul teritoriu, exilații, însă, au interpretat știrea ca pe o amenințare totală (cf. BJ, nota *ad loc.*). Promisiunea lui Dumnezeu, întărită prin jurământ, este că Seirul va suferi soarta pe care acesta o rezervase celor două regate. Ultima parte (vv. 13-15) conține o amenințare asemănătoare, provocată de data aceasta de acuzația că Seirul se ridicase împotriva Domnului și de aceea urma să sufere pentru orgoliul său. Fiecare din aceste patru părți se încheie cu formula de recunoaștere (vv. 4.9.12.15). Forța cu care este formulată această profecție – și, într-o oarecare măsură, poziția aparte pe care o ocupă, separată de celelalte profecții împotriva neamurilor – o transformă într-o acțiune exemplară, prin care Dumnezeu dă măsura pedepsei ce se va abate asupra celor ce îl nesocotesc.

35,11 „după vrăjmășia ta”: TM are „după mânia și gelozia pe care le-ai arătat în ura ta față de ei”.

35,13 După „gura ta”, TM are în plus „și ați înmulțit împotriva Mea cuvintele voastre”.

35,15 TM are în plus, la începutul versetului: „Pentru că te-ai bucurat că moștenirea casei lui Israel a fost pustiită, așa te voi nimici și pe tine...”.

36,1-15 Secțiunea 36,1-15 este perechea capitolului 6, în care sunt condamnați munții lui Israel. Istoria redactării capitolului de față este însă dificilă, incluzând probabil numeroase adăugiri ulterioare. J. Wevers (*ad loc.*) afirmă că v. 15 nu reprezintă concluzia originală a pasajului, ci este o reluare a v. 14, care a primit o adăugire. Vv. 13-14 constituie din punct de vedere formal o profecție de tipul „cauză-efect” – tema este a munților acuzați de păcatele neamurilor și a promisiunii că viitorul va fi altul.

36,2 „Pustiuri veșnice”: armonizare subtilă cu expresia similară din 35,9. TM are „înălțimi”. ♦ „Bine!”: strigătul victorios al dușmanilor împotriva celor pe care li învinseseră declanșează mânia divină. Umilirea poporului ales este provocată, indirect, de desconsiderarea lui Dumnezeu de către neamurile străine, iar această vină va genera judecata și pedeapsa. Acuzații asemănătoare fuseseră formulate în capitolele 25, 26 și 28 (vv. 2 și 6, despre orgoliul Tyrului). Cap. 36 aduce reversul înjosirii lui Israel, transformându-se într-un mesaj de speranță că va veni vremea când poporul ales va ajunge mai presus de neamurile păgâne.

Stăpânul [meu], Domnul: Pentru că dușmanul a zis împotriva voastră: 'Bine! Pustiiri veșnice au ajuns în stăpânirea noastră!», ³ de aceea procește și spune: «Acestea le spune Stăpânul [meu], Domnul: Pentru că ați fost înjosiți și ați fost urâți de cei dimprejurul vostru astfel încât să fiți în stăpânirea celorlalte neamuri și ați ajuns de poveste și de ocară pentru neamuri, ⁴ de aceea, munți ai lui Israel, ascultați cuvântul Domnului: Acestea le spune Domnul către munți și către dealuri și către râpi și către șuvoaie și către [locurile] pustiite și nimicite și către cetățile părăsite care au ajuns să fie prădate și călcate în picioare de neamurile rămase împrejur. ⁵ De aceea, acestea le spune Stăpânul [meu], Domnul: 'În focul mâniei Mele am grăit împotriva celorlalte neamuri și împotriva Idumeii întregi, pentru că și-au luat pentru ei pământul Meu, să-l stăpânească în veselie, nepunând preț pe vieți, să[-l] nimicească [făcându-l] pradă.'»

⁶ De aceea, procește împotriva țării lui Israel și spune către munți și către dealuri și către râpi și către văi: «Acestea le spune Domnul: 'Iată, Eu am grăit în râvna Mea și în mânia Mea, pentru că ați purtat asupra voastră ocările neamurilor. ⁷ De aceea, Eu îmi voi ridica mâna împotriva neamurilor dimprejurul vostru; ei își vor primi ocară. ⁸ Iar strugurii voștri și roadele voastre, munți ai lui Israel, le va mânca poporul Meu, pentru că ei sunt gata să vină. ⁹ Căci iată: Eu [mă îndrept] către voi și voi privi la voi și veți fi arați și semnați. ¹⁰ Și voi spori pe voi oamenii, toată casa lui Israel, până la capăt, și cetățile vor fi locuite și ce [a fost] pustiit va fi zidit [iarăși]. ¹¹ Și

36,3 „înjosiți și... urâți”: TM are „distruse și strivite/râvnite” (verbe omografe). ♦ „ați ajuns de poveste”, *litt.* „ați ridicat grăire limbii (i.e. neamurilor)”.

36,5 „mâniei”: TM are „râvnei”. ♦ Cuvintele lui Dumnezeu sunt precedate în TM de o formulă eliptică de jurământ („dacă nu...”) redată doar parțial în greacă („dacă într-adevăr”).

36,7 „Îmi voi ridica mâna împotriva”: TM are „Eu Mi-am ridicat mâna spre jurământ (*litt.* «dacă nu»)” – cf. nota la 36,5. ♦ „ocara”: gr. ὀργισμός, *litt.* „lipsă de cinste”; la fel mai jos, 36,15.

36,8 „strugurii... roadele”: la singular în text. ♦ „sunt gata”: gr. ἐγγιζουσιν, *litt.* „se apropie”: manuscrisele dau aici ἐπιζουσιν („speră”); Rahlfs preia coniectura lui Grabe și face o trimitere la Ps. 68(69),4. ♦ În TM versetul începe: „Iar voi, munți ai lui Israel, veți da ramuri și veți aduce rod pentru poporul Meu...”. ♦ Vv. 8-11 aduc proclamarea revanșei lui Israel, o dată cu întoarcerea în țara făgăduită. În contrast cu muntele Seir, munții lui Israel vor fi din nou rodnici și îmbelșugați, ca semn al unei restaurații ce i-a purificat de păcate.

36,11 După „dobitoace”. TM are în plus „și se vor înmulți și vor rodi”. ♦ „așa cum [v-am făcut] mai înainte”: TM are „mai mult decât la începuturile voastre”.

voi spori pe voi oameni și dobitoace și vă voi face locuiți ca la începuturile voastre și vă voi face bine, așa cum [v-am făcut] mai înainte. Și veți cunoaște că Eu sunt Domnul.¹² Și voi aduce pe lume la voi oameni, pe poporul Meu Israel, și vă vor moșteni și voi le veți fi în stăpânire; și nu veți mai fi lipsiți de copii de la ei.¹³ Acestea le spune Stăpânul [meu], Domnul: Pentru că ți s-a spus: '[Pământ] mîncător de oameni ești și ai ajuns ca neamul tău să te lipsească de copii,'¹⁴ de aceea nu vei mai mânca oameni și nu-ți vei mai lipsi neamul de copii, spune Stăpânul [meu], Domnul.¹⁵ Și nu se va mai auzi ocara neamurilor asupra voastră și batjocurile popoarelor nu le veți mai purta, spune Stăpânul [meu], Domnul.»

¹⁶ Și a fost cuvântul Domnului către mine, zicând: ¹⁷ „Fiu al omului, [cei din] casa lui Israel au locuit în țara lor și au pângărit-o pe calea lor și cu idolii lor și cu necurățiile lor; și ca necurățenia unei [femei] ce trebuie să stea deoparte a ajuns calea lor dinaintea Mea.¹⁸ Și Mi-am revărsat mânia asupra lor¹⁹ și i-am împrăștiat printre neamuri și i-am vânturat prin țări;

36,12 „voi aduce pe lume”: gr. γεννάω. „a naște”; TM are „voi face să umble”. Traducătorul LXX a citit *HWLDTY* în loc de *HWLKTY* (cf. LEH, s.u.).

36,13 „ai ajuns ca neamul tău să te lipsească de copii”: TM are „tu ți-ai lipsit neamul tău de copii”. S-au propus mai multe explicații, care nu se exclud reciproc: e vorba de sărăcia solului care osândește la foamete, la practicarea jertfelor de copii, sub influența cultelor popoarelor vecine, sau, în general, de păcatele poporului care au dus la catastrofă.

36,16-38 W. Zimmerli (1983, pp. 245-246) consideră că, pentru secvența 36,16-38, este de presupus o anumită stare de tulburare a exilaților. Pe de altă parte, profețiile din acest pasaj se apropie mult de problemele care se întrezăresc în predicile din Deutero-Isaia; răspunsul din Is. 43,25 este în esență similar cu cel din vv. 22 și 32. Tot cadrul secvenței Iez. 36,16-38 presupune plasarea profetului în mijlocul exilaților: W. Zimmerli remarcă, de asemenea, că referirea la numeroasele sacrificii de animale din Ierusalim nu presupune imaginea Ierusalimului de după 587 î.H., ci se datorează amintirii vii a marilor festivități desfășurate în templul încă intact. ♦ Exilul pe care îl trăiește acum Israel a fost adus de întinarea acestui popor; a adus însă și o nedorită profanare a numelui lui Dumnezeu (vide Wevers, *ad loc.*), pentru că în ochii neamurilor apărea ruptă triada Dumnezeu-popor-țară (vide *infra*, nota la 36,20). Israeliții erau poporul lui Dumnezeu, iar țara lor le aparținea – acum însă neamurile păgâne văd că poporul lui Dumnezeu este exilat din țara sa. Acesta fusese de altfel și argumentul folosit de Moise atunci când divinitatea voise să nimicească poporul răzvrătit, în pustie (Num. 14,13-19).

36,17 „pe calea lor și cu idolii lor și cu necurățiile lor”: TM are „cu calea lor și cu faptele lor rele”. ♦ „unei [femei] ce trebuie să stea deoparte”: vide nota la 22,10.

36,18 TM are în plus „din pricina sîngelui pe care l-au vărsat asupra țării și a idolilor cu care au spurcat-o”. ♦ Imaginea mîniei revărsate a lui Dumnezeu este o constantă a cărții lui Iezechiel; vide și *infra*, nota la 39,29.

după calea lor și după păcatul lor i-am judecat.²⁰ Și s-au dus la neamuri, acolo unde s-au dus, și Mi-au întinat numele Meu cel sfânt când aceia au spus: «Aceștia [sunt] poporul Domnului și din țara Lui au ieșit.»²¹ Dar M-am îndurat de ei pentru numele Meu cel sfânt, pe care l-au întinat ei, casa lui Israel, între neamuri, acolo unde s-au dus.²² De aceea, spune-i casei lui Israel: «Acestea le spune Domnul: 'Nu pentru voi fac Eu [aceasta], casă a lui Israel, ci pentru numele Meu cel sfânt, pe care l-ați întinat între neamuri, acolo unde v-ați dus.'²³ Și Îmi voi sfînti numele Meu cel mare,

36,20 „și Mi-au întinat numele Meu cel sfânt”: faptul că Dumnezeu își împrăștiase poporul printre neamuri făcuse ca numele Lui să fie desconsiderat, înșosit; israeliții aflați în exil, departe de țara făgăduită lor, puteau fi văzuți de neamurile străine ca un semn al slăbiciunii Dumnezeului lor, de vreme ce în gândirea religioasă a Orientului antic relația divinitate-popor-țară ocupa un loc central. Numele lui Dumnezeu avea de suferit de pe urma purtării nechibzuite a israeliților – *vide* și 20.8-9. De altfel, Targumul sesizează și interpretează corect „naționalismul teocentric” din context, punând sub semnul interogației retorice reacția neamurilor la vederea lui Israel aflat în exil: „Aceștia [sunt] poporul Domnului? Și [totuși] au ieșit (*i.e.* au fost alungați) din țara Lui?” (Block, 1998, vol. II, pp. 344, 347). (Re)Sfințirea numelui Domnului este anunțată în termenii aceleiași relații teocentrice divinitate-popor-țară: „vă voi scoate dintre neamuri... vă voi aduna din toate țările... vă voi aduce pe pământul vostru” (v. 24).

36,22 Restabilirea casei lui Israel este un act pe care Dumnezeu îl împlinește nu pentru meritele poporului, ci „pentru numele Său”, din pura Sa bunăvoință; noul început de care va avea parte poporul este în întregime venit de la Dumnezeu și datorat lui Dumnezeu, în acord cu natura Lui (*vide* și Num. 14,11-23).

36,23 Pentru tema risipirii și reunirii din pericopa 36,23-38, *vide supra*, nota la 11.17. Referirea de aici (v. 36.24) la tema reunirii este parte componentă a unei inserții târzii în cartea lui Iezechiel: vv. 36,23-38. Pasajul nu este atestat în Papirusul grecesc 967, din secolul al II-lea sau al III-lea. Mai înainte de editarea completă a acestui papirus, comentatorii observaseră deja (*vide* Lust, 1999, pp. 118 *sq.*) că secvența este deosebită de tot restul textului lui Iezechiel, având aspectul unui fragment independent. V. 24 prezintă, în analiza lui Lust, asemănări evidente cu celelalte pasaje ale reunirii (*vide supra*, nota la 11.17), dar și importante deosebiri. Menționarea obișnuită a reunirii se referă la adunarea poporului din țările unde fusese risipit. În versetul de față nu există menționarea directă a risipirii. Mai mult, aici (și numai aici) se specifică adunarea poporului din toate țările; o formulare asemănătoare se găsește în Ier. 29,14 (pasajul acesta din Ieremia este în general considerat o adăugire târzie; nu este atestat în Septuaginta). Aluzia la prezența evreilor printre toate neamurile se potrivește cu descrierea unui eveniment eshatologic. ♦ Johan Lust („Major Divergences between LXX and MT in Ezekiel”, 2004, pp. 206-207) analizează pasajul 36,23-38 din perspectiva diferențelor captitative dintre textele ebraic și grecesc. Absența acestui segment în Papirusul 967 a fost folosită ca un argument în favoarea caracterului său de „plus” al

care a fost întinat între neamuri, pe care l-ați întinat în mijlocul lor, și vor cunoaște neamurile că Eu sunt Domnul când Mă voi sfinți întru voi, sub ochii lor.²⁴ Și vă voi scoate dintre neamuri și vă voi aduna din toate țările și vă voi aduce pe pământul vostru.²⁵ Și voi stropi asupra voastră [cu] apă curată și veți fi curățiți de toate necurățiile voastre și de toți idolii voștri, și vă voi curăți.²⁶ Și vă voi da inimă nouă și duh nou voi pune în voi; și voi lua inima de piatră din trupul vostru și vă voi da o inimă de carne.²⁷ Și duhul Meu îl voi pune în voi și vă voi face să umblați după rânduielile Mele și judecățile Mele să le păziți și să le împliniți.²⁸ Și veți locui pe pământul pe care l-am dat părinților voștri și veți fi poporul Meu, iar Eu voi fi Dumnezeul vostru.²⁹ Și vă voi mântui din toate necurățiile voastre și voi

Septuagintei. Lust apără autenticitatea versiunii scurte (așa cum o făcuse și în articolul „Ezekiel 36-40 in the Oldest Greek Manuscript”, în *Catholic Biblical Quarterly* 43/1981, pp. 517-531), dar argumentele sale sunt combătute la fel de solid de alți savanți (vide discuția în Block, 1998, vol. II, pp. 337-342).

36,25-32 Acțiunea prin care Dumnezeu îl va salva pe Israel (vv. 25-32) este detaliată în descrierea felului în care va fi purificat poporul și, deopotrivă, pământul. Poporul urmează să se întoarcă în țara sa, ieșind dintre neamurile unde fusese risipit (v. 24), apoi va parcurge trei etape de purificare rituală prin care se va înnoi, pentru a-l putea da ascultare lui Dumnezeu. Stropirea cu apă curată (v. 25) sugerează un asemenea ritual de purificare, care amintește de Ps. 50(51),7, dar abluțiunile erau deja prescrise și de Ex. 29,4, Num. 8,7 („apa curățirii”), Lev. 16,4 etc. Urmează să primească o inimă nouă și un duh nou; ca și în 11,19-20, promisiunea de înnoire are menirea de a-l face un popor supus și ascultător (v. 26). În cele din urmă, spiritul care le va fi dăruit *in mod lăuntric, organic* (se insistă asupra acestui lucru în vv. 26, 27), va fi al lui Dumnezeu, pentru ca ei să l se poată supune lui Dumnezeu în împlinirea tuturor cerințelor legământului. Poporul mântuit al lui Israel urmează să aibă un pământ roditor, în care Dumnezeu va da belșug de grâne și de fructe.

36,26 „inimă nouă și duh nou”: cf. Ps. 50(51),12.

36,26-27 „Duhul” sau suflarea lui Dumnezeu (gr. πνεῦμα, ebr. *rūah*) creează și însuflețește ființele (Gen. 1,2; 2,7; 6,17), dăruiește oamenilor o putere deosebită pentru a-și împlini misiunea (Gen. 41,38; Ex. 31,3; Jud. 3,10; 1Rg. 16,13), mai ales prorocilor (Iez. 3,12; 8,3; Neh. 9,30; Zah. 7,12). Vremurile mesianice vor fi caracterizate printr-o revărsare extraordinară a Duhului asupra tuturor (Zah. 4,6; 6,8; Num. 11,29; Ioz. 3,1-2; Fp. 2,16-21). Duhul va fi pentru fiecare principiul lăuntric de reînnoire care îi va face în stare să împlinească voința lui Dumnezeu, să fie „prietenii ai lui Dumnezeu” (Iz. 7,27; Iez. 11,19; 37,14; 39,29; Is. 32,15-19; Zah. 12,10), fiind astfel principiul Noului Legământ (Ier. 31,31; cf. 2Cor. 3,6). Această revărsare a Duhului se va înfăptui prin intermediul lui Mesia, asupra căruia „odihnește” Duhul (Is. 11,1-3; 42,1; 61,1; cf. Mt. 3,16; Lc. 4,18 etc. – cf. și BJ, nota *ad loc.*).

chema grâu și-l voi spori și nu voi aduce foamea asupra voastră.³⁰ Și voi spori rodul pomului și roadele câmpului, ca să nu purtați ocara foamei între neamuri.³¹ Și vă veți aminti de căile voastre rele și de năravurile voastre care nu [erau] bune; și vă veți scârbi de voi înșivă pentru nelegiuirile și spurcăciunile voastre.³² Nu pentru voi fac Eu [aceasta], spune Stăpânul [meu], Domnul, să vă fie știut; rușinați-vă și roșiți pentru căile voastre, casă a lui Israel.’³³ Acestea le spune Domnul: ‘În ziua în care vă voi curăți de toate nelegiuirile voastre, [atunci] voi face să fie locuite cetățile și cele pustii vor fi zidite [iarăși].³⁴ Și pământul nimicit va fi lucrat, în vreme ce ajunsese pustiu în ochii oricărui trecător.³⁵ Și vor spune: ‘Pământul acela nimicit a ajuns ca o grădină a desfătării și cetățile pustii și nimicite și dărămate s-au așezat puternice.’³⁶ Și vor cunoaște neamurile, câte vor mai fi lăsate împrejurul vostru, că Eu, Domnul, le-am zidit pe cele pustii și am sădit iarăși cele nimicite. Eu, Domnul, am grăit și voi făptui.’

³⁷ Acestea le spune Domnul: ‘Încă și pentru aceasta voi fi căutat de casa lui Israel, ca să făptuiesc pentru ei: îi voi spori pe oameni ca pe oi.³⁸ Ca oile sfinte, ca oile Ierusalimului la sărbătorile lui, așa vor fi cetățile cele pustii pline de turme de oameni. Și vor cunoaște că Eu [sunt] Domnul.’»

37¹ Și a fost asupra mea mâna Domnului și m-a scos Domnul în duh și m-a așezat în mijlocul câmpiei; și aceea era plină de oase de oameni;² și

36,35 „o grădină a desfătării”: *vide* Is. 51,3 și 28,13. ♦ „s-au așezat puternice”: se poate înțelege și „sunt întărite [și] locuite”, ca în TM.

36,38 „oile sfinte”: oile consacrate pentru jertfele rituale.

37 W. Zimmerli (1983, p. 258) datează secvența 37,1-14 în faza anterioară secvenței 36,16 *sqq.* ♦ Tabloul descris în capitolul de față este cel mai faimos din întreaga carte a lui Iezechiel, fiind semnificativ pentru felul în care profetul percepe puterea înnoitoare a lui Dumnezeu. Capitolul, tocmai datorită dramatismului său, a fost intens folosit de artiști ca sursă de inspirație: arta creștină timpurie preia imaginea (e.g. un pahar de aur din Köln, sec. III-IV, Londra); Renașterea o folosește din plin, motivul scheletelor care prind viață fiind integrat în reprezentările Judecării de Apoi: Luca Signorelli, frescă în Capela San Braccio, Orvieto; Michelangelo, Capela Sixtină. W. Jacob, profesor de orgă la Conservatorul din Stuttgart, a compus pe această temă *De visione resurrectionis* (*vide* Bocian *et al.*, 1996, pp. 153-154). ♦ Viziunea este alcătuită din două părți distincte: vv. 1-10 descriu o câmpie pe care sunt risipite oase omenești uscate, care se recompun și prind viață atunci când profetul invocă asupra lor Duhul lui Dumnezeu; a doua parte (vv. 11-14) este interpretarea viziunii pentru exilații cuprinși de disperare. Punctul de pornire (și, poate, elementul care a generat viziunea) este expresia metaforică a disperării din v. 11. Imaginea descrisă pare sugerată de un câmp de luptă pe care au rămas

trupurile celor căzuți, lăsate pradă animalelor și păsărilor, fără să fi avut parte de îngropare (semn al nenorocirii totale, care nu a lăsat în urmă supraviețuitori în stare să se îngrijească de cei morți). Un asemenea tablou, chiar dacă are o bază reală, nu impune o identificare precisă cu un anumit eveniment istoric (în Targumul palestinian, preluat și de Talmud, se spune că oasele văzute de Iezechiel erau rămășițele unei mulțimi de efraimiți care încercaseră să scape de robia egipteană „înainte de vreme”, dar au fost urmăriți și măcelăriți prin văile Palestinei – *vide* Block, 1998, vol. II, pp. 388-389). ♦ Viziunea este dominată de trei elemente care corespund unei suite de sentimente intense. În primul rând, disperarea poporului este cronică (oasele sunt foarte uscate, v. 2); în al doilea rând, poporul este măcinat de nesiguranță și se întreabă dacă există speranță de schimbare pentru el (v. 3); în al treilea rând, puterea cuvântului profetic (inspirat de Dumnezeu) face ca oasele uscate să audă cuvântul și să se supună (vv. 7-8), apoi lucrarea Duhului lui Dumnezeu le dă iarăși viață (vv. 9-10). ♦ Bernhard Lang se folosește de capitoul 37 pentru a argumenta deschiderea către nou a profetului Iezechiel. Mare parte din exegeza precritică a pasajului Iez. 37 considera că această revelație se referea la învierea oamenilor la sfârșitul istoriei omenești. O mărturie timpurie a acestui tip de lectură ar fi un pergament cu manuscrisul capitoului 37, găsit la Masada, îngropat sub pardoseala celei mai vechi sinagogi scoase la lumină de arheologi (*vide* Y. Yadin, *Masada*, Londra, 1967, pp. 187-189, *apud* Lang, 1986, p. 308); este posibil ca pergamentul să fi fost îngropat de rebelii evrei care rezistau asediului armatei romane – dacă așa stau lucrurile, atunci viziunea lui Iezechiel a fost ultimul text pe care l-a citit unul dintre rebeli mai înainte de a se sinucide, în 74 d.H., înfruntându-și moartea cu speranța învierii. O mărturie similară a fost descoperită într-o carieră de piatră din Dara (nordul Siriei): un basorelief ce reproduce scene din viziunea lui Iezechiel comemorează înfrângerea garnizoanei bizantine, la 573, într-o bătălie cu perșii în urma căreia cadavrele învinșilor au fost lăsate mai multe zile pe câmpul de luptă, după un obicei al luptătorilor perși (*apud* Block, 1998, vol. II, p. 391). Critica modernă propune ca o primă interpretare a cap. 37 faptul că Dumnezeu are puterea să-i reazeze pe exilați într-o nouă viață, în patria lor de origine (P.C. Craigie, *Ezekiel*, Philadelphia, 1983, p. 83, *apud* Lang, *ibidem*). Profetul încheagă într-un tablou memorabil speranța întoarcerii din exilul babilonian; sursa acestei imagini neobișnuite poate fi găsită în jelanii populară citată în v. 11: „Uscate au ajuns oasele noastre, a pierit nădejdea noastră, ne-am stins”. Viziunea a fost interpretată ca o vestire a ieșirii exilaților din nenorocire și a întoarcerii lor acasă, înzestrați de Dumnezeu cu darul unei noi vieți. Lang aduce în discuție și posibile influențe zoroastriene.

37,1 „m-a scos Domnul în duh... câmpiei”: se poate înțelege și în sens instrumental: „m-a scos Domnul cu duhul...”. Biblia de la 1688: „a scos pre mine cu Duhul Domnului”. TM are „m-a scos în Duhul Domnului... văii”. Valea e amintită la 3,22-23.

m-a purtat la ele de jur-împrejur și, iată: [erau] foarte multe pe fața câmpiei, uscate tare. ³ Și a spus către mine: „Fiu al omului, oare vor [mai] fi vii oasele acestea?” Iar [eu] am spus: „Doamne, Tu știi acestea.” ⁴ Și a spus către mine: „Prorocește asupra acestor oase și spune-le: «Oase uscate, ascultați cuvântul Domnului: ⁵ acestea le spune Domnul oaselor acestora: ‘Iată: Eu aduc la voi duh de viață ⁶ și voi pune pe voi vine și voi aduce pe voi carne și voi întinde pe voi piele și voi pune duhul Meu peste voi și veți fi vii; și veți cunoaște că Eu sunt Domnul.’»”

⁷ Și am prorocit după cum îmi poruncise. Și a fost [așa:] pe când proroceam, iată: cutremurare și oasele s-au apropiat fiecare de încheietura sa. ⁸ Și am privit și, iată: creșteau pe ele vine și carne și a venit peste ele piele, pe deasupra – dar duh nu era în ele. ⁹ Și mi-a spus: „Prorocește, fiu al omului, prorocește asupra duhului și spune-i duhului: «Acestea le spune Domnul: ‘Din cele patru vânturi vino și suflă asupra morților acestora ca să fie vii.’»”

¹⁰ Și am prorocit după cum îmi poruncise; și a intrat în ei duhul și au fost vii și au stat pe picioarele lor, adunare nespus de multă. ¹¹ Și a grăit

37,3 „Doamne, Tu știi”: deși revelația cu privire la soarta omului după moarte se clarifică abia către sfârșitul VT (vedem că profetul nu neagă, dar nici nu afirmă învierea, lăsând totul în seama lui Dumnezeu), această veste a restaurării lui Israel orientează deja către ideea unei învieri individuale, întrezărite în Iov 19,25 TM și în Isaia 53,10 etc., dar vestite explicit în Dan. 12,2; 2Mc. 7,9-14.23-26; 12,43-46.

37,4 „Oase uscate”: articulat în original.

37,6 „vine”: gr. *νεῦρα*, *litt.* „tendoane, nervi” (*vide* Gen. 32,33: „nerv” și 49,24: „vlagă”). ♦ „voi pune”, *litt.* „voi da”; la fel la v. 14. ♦ „duhul Meu”: TM are „duh”.

37,7 „pe când proroceam”: TM are „și a fost un zgomot pe când proroceam”.

37,9 „vânturi”: gr. *πνεῦμα*; în acest capitol am tradus termenul prin „duh” și „vânt”. Poate avea și sensul de „suflare”. ♦ „morților acestora”: în TM „leșurilor ucise”, indicu al unei morți violente, probabil în urma unei bătălii.

37,10 „adunare”: TM are „oștire”. ♦ Învățații evrei s-au întrebat ce s-a întâmplat cu mulțimea înviată sub ochii lui Iezechiel. Talmudul (*Sanhedrin* 92 b) consemnează răspunsuri diferite: cei înviați au cântat Domnului un imn de slavă apoi au murit imediat; cei înviați s-au reîntors în țara lui Israel și și-au întemeiat familii; în fine, un alt învățat e de părere că episodul este o parabolă (*apud* Block, 1998, vol. II, p. 388).

37,11 Interpretarea viziunii profetice se face în două etape: în vv. 11 și 14, care închid între ele interpretarea vv. 12-13. Prima interpretare se aplică la relatarea viziunii către exilații cuprinși de disperare pentru situația în care se aflau. Ei erau fără speranță, fără viață, tot așa cum fără viață erau oasele uscate. Profetul le spune însă că Dumnezeu, care poate pune viață în oasele uscate, poate însufleți și viețile lor, făcându-i să se întoarcă în

Domnul către mine, zicând: „Fiu al omului, oasele acestea sunt toată casa lui Israel; ei spun: «Uscate au ajuns oasele noastre, a pierit nădejdea noastră, ne-am stins.»¹² De aceea, procește și zi: «Acestea le spune Domnul: ‘Iată, Eu deschid mormintele voastre și vă voi scoate din mormintele voastre și vă voi duce pe pământul lui Israel;¹³ și veți cunoaște că Eu sunt Domnul când vă voi deschide mormintele ca să adun din morminte poporul Meu.¹⁴ Și voi pune duhul Meu în voi și veți fi vii și vă voi așeza pe pământul vostru și veți cunoaște că Eu, Domnul, am grăit și voi făptui, spune Domnul.»”

¹⁵ Și a fost cuvântul Domnului către mine, zicând: ¹⁶ „Fiu al omului, ia-ți un toiag și scrie pe el «Iuda și fiii lui Israel care s-au unit cu el.» Și ia-ți un

patrie. Îndemnul la speranță este articulat în doi pași: Dumnezeu, care le-a adresat cuvântul, îl va transforma în fapt. A doua interpretare schimbă încadrarea imaginii, pentru că oasele uscate risipite pe câmpie sunt văzute acum în morminte; este o interpretare ulterioară, care proclamă puterea lui Dumnezeu de a da viață exilaților israeliți, chiar dacă ei sunt ca niște cadavre închise în morminte (*vide Biggs, 1996, pp. 118-119*). Caracterul celor două interpretări poate atesta o lipsă de coerență a alăturării lor (*vide infra*, nota la 37,12-13) sau poate fi acceptat ca semnul unor semnificații complexe, concentrice.

37,12 După „vă voi scoate din mormintele voastre”, TM are în plus „poporul Meu”.

37,12-13 Cele două versete conturează un tablou diferit de cel al câmpului acoperit de oseminte (*vide supra*, nota la 37,1); cele două imagini puteau să coexiste în viziunea lui Iezechiel sau, din punctul de vedere strict al tradiției manuscrise, avem de-a face aici cu o adăugire; în sprijinul acestei a doua interpretări stă faptul că îndepărtarea celor două versete nu afectează textul rămas.

37,15-28 W. Zimmerli (1983, pp. 272-273) situează datarea pasajului 37,15-28 la o anumită distanță față de distrugerea Ierusalimului, este de remarcat însă și prezența unei adăugiri, în vv. 24-28, datorate poate autorului vv. 28,25 *sq.*, precum și o apropiere lingvistică aparte între vv. 24,27 și Lev. 26. ♦ Pentru tema risipirii și reunirii din pericopa 37,15-28, *vide supra*, nota la 11,17. Cele două toiege sunt o reprezentare metaforică a lui Israel și Iuda, iar scena este simbolul reunirii lor de către Dumnezeu. În vv. 20-24, accentul cade pe tema adunării poporului lui Israel dintre neamuri. ♦ O interpretare mesianică a pasajului se găsește și la McKeating (1993, pp. 107-108). Imaginea reunificării țării fusese o constantă, încă din vremea lui Iosias: *vide* și Ier. 3,6 *sqq.*, cap. 30-31. Concluzia lui McKeating, după cercetarea celor trei pasaje semnificative în căutarea unui posibil mesianism (din cap. 17, 34 și 37), este că acestea au statutul unor inserții, care fie dezvoltă ideea de bază a contextului, fie au o legătură extrem de slabă cu el, fie sunt un transfer de idei într-o zonă neașteptată. Datorită acestei particularități și tiparului pe care par să fie construite, pasajele pot fi atribuite (pp. 108-109) unui stadiu ulterior al textului.

al doilea toiag și scrie pe el «Pentru Iosif – toiagul lui Efraim și toți fiii lui Israel care țin de el.»¹⁷ Și ține-ți-le laolaltă, ca să se lege într-un singur toiag, și ele să fie în mâna ta.¹⁸ Și va fi așa: când îți vor spune fiii poporului tău: «Nu ne deslușești ce sunt aceste lucruri la tine?»¹⁹ să le zici: «Acestea le spune Domnul: 'Iată: Eu voi lua seminția lui Iosif, cea din mâna lui Efraim, și semințiile lui Israel unite cu el, și le voi adăuga la seminția lui Iuda; și vor fi un singur toiag în mâna lui Iuda.'»²⁰ Și toiegele pe care ai scris să fie în mâna ta, dinaintea lor,²¹ și să le zici: «Acestea le spune Stăpânul [meu], Domnul: 'Iată: Eu iau toată casa lui Israel din mijlocul neamurilor, pe unde s-au dus, și îi voi aduna de la toți cei dimprejurul lor și îi voi duce în țara lui Israel.'²² Și le voi da [să fie] un singur neam pe pământul Meu și în munții lui Israel și unul [singur] va fi cârmuitorul lor; nu vor mai fi două neamuri și nicidecum nu vor mai fi despărțiți în două regate,²³ ca să nu se mai pângărească ei cu idolii lor. Și-i voi izbăvi de toate nelegiuirile lor, în care au păcătuit, și îi voi curăți. Și Îmi vor fi popor și Eu le voi fi lor Dumnezeu.²⁴ Și robul Meu David [va fi] cârmuitor în mijlocul lor și va fi un [singur] păstor pentru toți; căci vor umbla întru poruncile Mele și vor păzi judecățile Mele și le vor împlini.²⁵ Și vor locui în țara lor, pe care Eu i-am dat-o robului Meu Iacob, unde au locuit părinții lor; și vor locui în ea, și David, robul Meu, va fi cârmuitorul lor în veac.²⁶ Și voi face cu ei legământ de pace, legământ veșnic va fi cu ei; și Îmi voi așeza cele

37,19 „seminția”: gr. φυλή; TM are *litt.* „Iemnul”. Pentru opțiunile de traducere din ebraică în greacă prin φυλή sau σκῆπτρον. *vide supra*, nota la 21,15. ♦ „vor fi un singur toiag în mâna lui Iuda”: TM are „vor fi una în mâna Mea”.

37,21 „în țara lui Israel”: TM are „pe pământul lor”.

37,22 „pe pământul Meu și în munții lui Israel”: TM are „în țară și în munții lui Israel”. ♦ „cârmuitor”: gr. ἄρχων; TM are „rege”; la fel și la v. 24. ♦ Pentru posibila aluzie mesianică din vv. 37,22-25, *vide e.g.* J. Lust, „Le messianisme et la Septante d'Ézéchiél”, 2004, p. 32.

37,23 În TM: „Și nu se vor mai pângări cu idolii lor și cu urâciunile lor și cu toate răzvrătirile lor și îi voi izbăvi de toate lăcașurile lor în care au păcătuit și îi voi curăți și Îmi vor fi popor...”. ♦ TM „lăcașurile”: ebr. *mōš'bhōth*; unele manuscrise și Symmachus presupun vocalizarea *m'šūbhōth*, „nelegiuri” (*cf.* BJ, nota *ad loc.*).

37,25 După „vor locui în ea”, TM are în plus „ei și fiii lor și fiii fiilor lor în veac”. ♦ „cârmuitor”: gr. ἄρχων echivalează aici ebr. *nāšī'*, „prinț”.

37,26 După „legământ veșnic va fi cu ei”, TM are în plus „îi voi statornici și îi voi înmulți”. ♦ „cele sfinte”: gr. τὰ ἅγια; ca și în alte pasaje (24,20; 37,28), expresia poate fi echivalată prin „templul/sanctuarul (Meu)”.

sfinte în mijlocul lor, în veac.²⁷ Și va fi sălășluirea Mea întru ei și Eu le voi fi lor Dumnezeu și ei îmi vor fi popor.²⁸ Și vor cunoaște neamurile că Eu sunt Domnul, Cel care îi sfințește pe ei, când cele sfinte ale Mele vor fi în mijlocul lor în veac.’»”

38¹ Și a fost cuvântul Domnului către mine, zicând:² „Fiu al omului, ațiștește-ți fața înspre Gog și ținutul lui Magog, căpetenia Rhos [peste]

37,27 „sălășluirea”: gr. κατασκήνωσις, cf. „templul sălășluirii”, în Tob. 1.4. ♦ „întru ei”: se poate înțelege și „printre ei”; în TM „peste ei”.

37,28 „care îi sfințește pe ei”: TM are „care sfințește pe Israel”. ♦ Pasajul vv. 15-28 implică două aspecte (vv. 18-19 se referă la reunirea celor două regate; vv. 20-23 se referă la intenția divină de a-i restabili pe exilați din nou în patria lor). V. 23 vestește o nouă relație între Dumnezeu și poporul Său, după întoarcerea în țara făgăduită; atunci urmează să fie îndepărtate toate elementele care îl tulbură pe Israel și îl abat din drumul drept, iar legământul se formulează din nou, complet: „poporul Meu” și „Dumnezeul lor” sunt cele două fațete ale apartenenței reciproce și ale îndatoririlor reciproce. Identificarea regelui promis cu David se face în termenii pasajului 34,23-24. Caracterul permanent al restabilirii este marcat de menționarea țării făgăduite lui Iacob și urmașilor lui (Gen. 35,12), a liniei davidice neîntrerupte și a legământului făcut pe vecie: fiecare din aceste trei elemente reprezintă o garanție a faptului că ceea ce va dăruia Dumnezeu poporului ales va fi pentru totdeauna; întregul pasaj amintește de legământul necondiționat cu Noe (Gen. 9,16) și Avraam (Gen. 17,7). Semnul fizic al legământului este sanctuarul ridicat în mijlocul lor și care va adăposti prezența neîntreruptă a lui Dumnezeu.

38 W. Zimmerli (1983, pp. 302-304) analizează pasajul 38,1-39,29 raportându-se la opinia generală care îi refuză lui Iezechiel paternitatea profeției despre Gog; derivarea profeției despre Gog dintr-o predică târzie a lui Iezechiel rămâne posibilă. ♦ Pasajul formează o unitate în opinia lui J. Wevers (*ad loc.*), care se sprijină pe unica formulă introductivă, din 38,1. Profeții precedente (Is. 5,26-30; Ier. 1,13-15; 4-6) făcuseră pro-rociri referitoare la un dușman însemnat despre care se spunea, vag, că urma să vină de la miazănoapte. Acest flagel al nordului este unul care distruge neamurile păgâne, un leu care iese din bârlogul său. Sosește ca un nor (v. 16). Cruzimea îi este bine știută, iar atunci când vin zvonurile despre apropierea lui, spaima îi cuprinde pe toți. Iezechiel folosește aici această temă, transformând-o din proclamarea agresivității dușmanilor, ca modalitate prin care Dumnezeu își pedepsește poporul, în afirmarea ocrotirii de care va avea parte Israel – înnoit și supus – când va fi restaurat.

38,2 „Gog... Magog”: Henry McKeating (1993, pp. 114-122) cercetează îndeaproape sintagma „Gog și Magog” din lez. 38-39. Aceste capitole diferă de literatura profetică anterioară perioadei exilice. Ele sunt comparabile, la suprafață, cu profețiile rostite împotriva neamurilor străine, atestate abundant în cartea lui Iezechiel (dar și în alte cărți profetice), însă nu sunt plasate laolaltă cu acestea. Secțiunea cuprinde profeții împotriva unui „prinț”, unui „mai-mare” (gr. ἀρχων), numit Gog, care îl amenință – sau îl va amenința – pe Israel. Acesta va fi distrus împreună cu armata lui. Identificarea lui Gog

ca figură istorică este problematică, tot așa cum problematică este și interpretarea cuvintelor lui Iezechiel ca referire la o autentică amenințare de atac armat în prezent sau în viitor. Alternativa este interpretarea acestui personaj în dimensiune eshatologică. Gog devenind astfel o figură simbolică: personificare a întunericii (după termenul sumerian *gūg*, „întunecime”), zeul Gaga, menționat în textele ugaritice, sau chiar o lăcustă uriașă apocaliptică (cf. *infra*, v. 16; Block, 1998, vol. II, p. 433). Dintre identificările lui Gog ca personaj istoric merită amintite câteva: un ofițer din armata lui Cyrus, pe la 400 î.H.; Alexandru cel Mare; un „macedonean”, etnonim care ar fi fost înțeles greșit până la alterarea fonetică în „gog”; „Gog” putea aminti numele unui trib din Asia Mică sau din Asiria; în fine, interpretarea cea mai acceptată: Gyges al Lydiei, al cărui nume apare în anale ca Gugu, personaj istoric care a trăit în secolul al VII-lea și care a primit, în textele ulterioare, dimensiuni legendare, încă înainte de perioada exilului lui Iuda. În această interpretare, amenințarea pe care o reprezintă Gog nu este una reală, imediată, nici măcar istorică. McKeating apreciază prezența lui Gog în cartea lui Iezechiel ca rezultat al influențelor exercitate de textul lui Ieremia – așa cum se mai întâmplase cu parabola celor două surori, din cap. 23, care ar fi o prelucrare a pericopei Ier. 3,6-10, sau parabola celui ce stă de veghe, atestată la Iezechiel în cap. 3 și 33, și care poate proveni din Ier. 1,5; 6,17. Amenințarea care vine dinspre mieznoapte nu apare însă la Ieremia, ci în Isaia (vide Is. 10,5 *sqq.*). Pasajul apare în carte într-un loc surprinzător, de vreme ce tema judecății fusese deja tratată, iar desfășurarea narației mergea în direcția speranței și a restaurației. Ca despre orice secvență care se abate de la firul cărții, și despre aceasta se poate presupune că a pătruns în tradiția manuscrisă la o dată ulterioară sau cel puțin că reprezintă o dezvoltare ulterioară a unui nucleu original. Rezolvarea pe care o propune McKeating este ingenioasă (pp. 121-122) și pornește de la observația că în seria de profeții împotriva neamurilor nu există nici una împotriva Babilonului, care este principalul vinovat pentru suferințele lui Iuda. Dacă Iezechiel se afla cu adevărat în Babilon atunci când își compunea cartea, absența nu este nicidecum surprinzătoare, fiind un act de prudență din partea profetului. Din această dublă perspectivă, ținutul lui Gog poate fi văzut ca o referire criptică la Babilon, iar profețiile de distrugere pot fi interpretate ca amenințări la adresa puterii babiloniene. Teoria lui McKeating nu poate fi demonstrată, de vreme ce este menită – în secolul nostru, ca și în secolul profetului – unei lecturi în subtext. Un posibil cod de interpretare este dat de termenul „Magog”, pe care McKeating îl pune în legătură de echivalență cu Babel (Babilon), prin înlocuirea fiecărei litere cu cea care o precedă în alfabetul ebraic. Legătura cu figura legendară a regelui lidian Gyges nu este anulată de lectura în cheie conspirativă, tot așa cum dezvoltările ulterioare au plasat personajul Gog într-o dimensiune eshatologică. ♦ Magog apare și în Gen. 10,2 ca unul dintre fiii lui Iafet (alături de Gomer, Madai, Iavan, Thobel, Mosoch și Tiras – dintre care trei sunt menționați în pasajul de față: Gomer, Mosoch și Thobel). Magog nu a putut fi identificat fără echivoc, cu toate că Flavius Iosephus consideră că termenul se referă la sciții (*Antichități iudaice* I,VI,1), ceea ce contrazice Gen. 10 (unde sciții sunt atașați ramurii lui Gomer). De fapt, în ebraică, *Magog* înseamnă „ținutul lui Gog”. Locul în care se afla casa lui Gog, Magog – dacă aceasta este interpretarea cea mai plauzibilă –, este necunoscut (vide Gen. 10,2). ♦ Apocalipsul reia tema în cheie proprie, dar face din

Mosoch și Thobel, și prorocște împotriva lui ³ și spune-i: «Acestea le spune Stăpânul [meu], Domnul: 'Iată: Eu [sunt] împotriva ta, Gog, căpetenie Rhos [peste] Mosoch și Thobel; ⁴ și te voi aduna pe tine și toată oștirea ta, cai și călăreți, toți îmbrăcați în platoșe, adunare mare, scuturi și coifuri și săbii, ⁵ perși și etiopieni și libieni, toți cu coifuri și scuturi, ⁶ Gomer și toți cei din preajma lui, casa lui Thergama, de la capătul miazănopții, și toți cei din jurul lui, și neamuri multe împreună cu tine. ⁷ Fii pregătit, pregătește-te – tu și toată adunarea ta, care s-a strâns cu tine, și să-Mi fii de strajă. ⁸ După multe zile va fi pregătit și în anii de pe urmă va veni și va ajunge în țara care a fost întoarsă de la sabie, fiind ei adunați dintre multe neamuri pe pământul lui Israel, care ajunsese în întregime pustietate; și acesta a ieșit dintre neamuri și [în vremea aceea] toți își vor duce traiul în pace. ⁹ Și te vei înălța ca o ploaie și vei veni ca un nor, să acoperi pământul, și vei fi tu și toți cei din jurul tău și neamuri multe împreună cu tine.'»

¹⁰ Acestea le spune Stăpânul [meu], Domnul: «Și va fi [așa] în ziua aceea: se vor sui vorbe în inima ta și gânduri rele vei gândi ¹¹ și vei spune: 'Mă voi sui într-o țară care a fost lepădată, voi veni peste unii ce se odihnesc în tihnă și sălășluiesc în pace, locuind cu toții o țară în care zid nu este

Magog un al doilea personaj ostil poporului lui Dumnezeu (Apoc. 20,8-10). Despre recuperarea motivului în literatura patristică antihristologică, vezi C. Bădilă, *Les métamorphoses de l'Antichrist chez les Pères de l'Eglise*, Paris, 2005, *passim*. ♦ „căpetenia Rhos”: TM are *n'šī' ro* 'ș, „prințul de frunte”; traducătorul LXX l-a considerat antroponim. La fel și la v. 3.

38,4 TM începe: „Te voi întoarce îndărăt și-ți voi pune belciug în fălci și te voi scoate pe tine și toată oștirea ta...”. ♦ „Belciugul” li se punea prinșilor în război pentru a fi duși ca niște vite.

38,6 „toți cei din jurul”: TM are „și toate oștile”; la fel la v. 9. ♦ Gomer îi denumește, probabil, pe cimerieni, una din populațiile venite de la nord de Marea Neagră. Unii scriitori antici (e.g. Strabo) îi confundă cu sciții. Cert este că, sub presiunea triburilor scite, cimerienii au migrat în Anatolia în secolul al VIII-lea î.H., cucerind Urartu și amenințând regatul lui Gyges (*vide supra*, nota la 38,2). În cele din urmă, triburile cimeriene au fost anihilate de asirieni (*vide* Block, 1998, vol. II, p. 440, n. 80). ♦ Pentru „casa lui Thergama”, *vide supra*, 27,14 și nota *ad loc*.

38,7 „să-Mi fii”: TM are „să le fii”, lecțiune prezentă și în Targum.

38,8 „va fi pregătit... va veni”: TM are „vei fi cercetat... vei veni”. ♦ „a fost întoarsă de la sabie”, i.e. izbăvită de primejdia sabiei. ♦ „pământul lui Israel”: TM are „munții lui Israel”. ♦ „și acesta”, i.e. Israel.

38,9 „și vei fi”: alte manuscrise grecești au „și vei cădea [asupra lor]”.

38,11 „zăvoare”: gr. *μοχλοί*, *vide* Ex. 26,26.27.28.29.

și nici zăvoare și porți nu au aceia,¹² pentru a face jaf și pentru a lua prăzile, ca să-ți întorci mâna împotriva [pământului cândva] pustiit, care este [acum] locuit, și împotriva unui neam care a fost adunat de la multe neamuri, [împotriva celor] care au dobândit averi, care sălășluiesc în buricul pământului.¹³ Saba și Daidan și negustorii carchedonieni și toate satele lor îți vor spune: 'Tu ai venit ca să faci jaf și să iei prăzile? Ți-ai strâns adunarea ca să iei argint și aur, să scoți avuția, să iei prăzile?'

¹⁴ De aceea, proorocește, fiu al omului, și spune-i lui Gog: «Acestea le spune Domnul: 'Oare nu te vei porni în ziua aceea, când poporul Meu Israel se va sălășlui în pace?'¹⁵ Și vei veni din locul tău, de la capătul miazănoptii, și neamuri multe împreună cu tine, toți suiți pe cai, adunare mare și oștire multă.¹⁶ Și te vei ridica împotriva poporului Meu, Israel, precum un nor ca să acoperi pământul; în zilele de pe urmă va fi [aceasta] și te voi aduce asupra țării Mele, ca să Mă cunoască toate neamurile când Mă voi sfinți întru tine dinaintea lor.'»

¹⁷ Acestea le spune Stăpânul [meu], Domnul, lui Gog: «Tu ești cel despre care am grăit în zilele de mai înainte, prin robii Mei, prorocii lui Israel,

38,12 „să-ți întorci mâna”: varianta lui Rahlfs, pe baza unui singur manuscris grecesc și în conformitate cu TM. împotriva lecțiunii unanime din celelalte manuscrise, în care se continuă monologul lui Gog: „să-mi întorc mâna”; cf. și NETS: „to turn my hand”. ♦ „au dobândit averi”: TM are „se ocupă cu vitele și cu câștigul”. ♦ „buricul pământului”: după o concepție străveche, diverse locuri au fost considerate centrul lumii, loc de întâlnire cu divinul (Delphi, Atena, Mecca etc.). Pentru evrei, acesta este, evident, Ierusalimul (cf. 5,5, *supra*). Dar expresia ebraică poate desemna pur și simplu un loc înălțat, o colină sau un deal, ca în Jud. 9,37 (*vide nota ad loc. în Septuaginta 2*). Targumul echivalează termenul cu „fortăreață”, „loc întărit/înălțat”, sensul cel mai probabil în acest context (Block, 1998, vol. II, p. 448).

38,13 În TM: „*ṣ'bhā*” și *D'dhān* și cei care călătoresc (fac negoț) în Tarșis și toți puii de lei...”. ♦ „avuția”: TM are „turmele și bunurile”.

38,14 „te vei porni”: TM are „vei cunoaște”. În context, LXX pare a fi păstrat o lecțiune mai bună (cf. TOB, nota *ad loc.*).

38,16 „Mă voi sfinți”, gr. ἁγιασθήναι με: se poate înțelege și „Îmi voi arăta sfințenia”: sintagmă des folosită pentru a rezuma sensul intervențiilor divine – fie de pedepsire, fie de izbăvire. În „anii de pe urmă”, inclusiv neamurile păgâne vor fi locul revelației divine spre cunoașterea universală a Domnului (*vide infra*, 38,23; 39,6.7.28 etc.). Gr. ἁγός traduce ebr. *qādhōš*, care se referă la alteritatea, la transcendența lui Dumnezeu.

38,17 „în zilele de mai înainte”, *litt.* „înainte de zilele de mai înainte”. ♦ „prin robii Mei”, *litt.* „prin mâna robilor Mei”. ♦ Sunt și alți proroci care au vorbit de o invazie (e.g. Ier. 3–6), dar aici Iezechiel pare a se gândi la profeți mai vechi (cf. BJ, nota *ad loc.*).

[care au prorocit] în zilele acelea și în anii [aceia], că te aduc împotriva lor.
¹⁸ Și va fi [așa:] în ziua aceea, în ziua în care Gog va veni împotriva țării lui Israel, spune Stăpânul [meu], Domnul, se va ridica mânia Mea ¹⁹ și râvna Mea. În focul urgiei Mele am grăit: 'Chiar în ziua aceea va fi cutremur mare în țara lui Israel, ²⁰ și se vor cutremura dinaintea Domnului peștii mării și păsările cerului și sălbăticiunile câmpului și toate târâtoarele ce se târâsc pe pământ și toți oamenii cei de pe fața pământului și se vor sfărâma munții și se vor prăbuși râpile și fiecă zid de pe pământ se va prăbuși. ²¹ Și voi chema asupra sa fiecă spaimă, spune Domnul; sabia fiecăruia va fi asupra fratelui său. ²² Și îl voi judeca prin molimă și sânge și ploaie în șiroaie și pietre de grindină și voi ploua foc și pucioasă asupra lui și asupra tuturor celor dimpreună cu el și asupra neamurilor multe dimpreună cu el. ²³ Și voi fi preamărit și voi fi sfințit și voi fi slăvit și voi fi cunoscut dinaintea multor neamuri, și vor cunoaște că Eu sunt Domnul.'»

39 ¹ „Și tu, fiu al omului, procește împotriva lui Gog și spune: «Acestea le spune Domnul: 'Iată: eu [sunt] împotriva ta, Gog – căpetenie Rhos, [peste] Mosoch și Thobel, ² și te voi aduna și te voi călăuzi și te voi ridica de la capătul miazănoptii și te voi duce împotriva munților lui Israel. ³ Și-ți voi nimici arcul din mâna stângă și săgețile din mâna dreaptă și te voi prăvăli ⁴ pe munții lui Israel și vei cădea tu și toți cei din jurul tău și neamurile cele dimpreună cu tine vor fi date la mulțimi de păsări de pradă; te-am dat la orice zburătoare și la toate sălbăticiunile câmpului ca să fi

38,21 În TM, versetul începe: „Și voi chema sabia împotriva lui [Gog] pe toți munții”.
 ♦ „sabia fiecăruia”, *litt.* „sabia omului” – semitism.

38,22 „ploaie în șiroaie”, *litt.* „ploaie care inunda” (termenul apare și în 13,11-13). ♦ „celor dimpreună cu el”: TM are „cetelor lui”.

39 A doua profecție referitoare la Gog revine asupra intenției lui Dumnezeu, așa cum fusese ea formulată în 38,1-9. Dumnezeu îl aduce pe Gog din ținutul lui îndepărtat spre munții lui Israel, unde urmează să fie cu totul nimic, laolaltă cu aliații săi, iar oasele le vor rămâne pradă pentru păsări și fiare. ♦ Victoria lui Dumnezeu are urmări însemnate pentru Israel: în primul rând, israeliții urmează să ia armele celor învinși și să le distrugă, topindu-le într-un foc care va arde vreme de șapte ani (vv. 9-10): se recunoaște aici tradiția pacifistă a arderii armelor și straielor ostășești (*vide* Is. 2,4; 9,4). În al doilea rând, se pregătește un mare loc de îngropăciune (v. 11); afirmația pare să vină în contradicție cu vv. 4 și 17-20, care arătau că leșurile vor rămâne pradă animalelor și păsărilor.

39,1 „căpetenie Rhos”: *vide* nota la 38,2.

39,2 „împotriva munților”: sau „pe munții”.

mistuit. ⁵ Vei cădea pe fața câmpiei, căci Eu am grăit, spune Domnul. ⁶ Și voi trimite foc asupra lui Gog și insulele își vor duce traiul în pace; și vor cunoaște că Eu sunt Domnul. ⁷ Și numele Meu cel sfânt va fi cunoscut în mijlocul poporului Meu Israel și nu va mai fi întinat numele Meu cel sfânt; și vor cunoaște neamurile că Eu sunt Domnul sfânt în Israel. ⁸ Iată: vine și vei cunoaște că va fi, spune Stăpânul [meu], Domnul; aceasta este ziua despre care am grăit.

⁹ Și vor ieși cei care locuiesc în cetățile lui Israel și vor face foc din arme, [din] scuturi și sulite și arcuri și săgeți și din toiegele din mâini și din lănci și vor arde din acestea foc șapte ani. ¹⁰ Și nu vor lua lemne de pe câmp și nici nu vor tăia din păduri, ci armele și le vor arde în foc. Și-i vor prăda pe cei care i-au prădat pe ei și-i vor jefui pe cei care i-au jefuit, spune Domnul. ¹¹ Și va fi [așa:] în ziua aceea îi voi da lui Gog un loc cu faimă, mormânt în Israel, locul de îngropare al celor ce au venit către mare: și vor zidi de jur-împrejur gura văii și îl vor îngropa acolo pe Gog și toată

39,6 „asupra lui Gog”: TM are „în Magog”. ♦ „și insulele își vor duce traiul...”: TM are „și asupra locuitorilor din insule care își duc traiul...”. În TM pedeapsa focului este extinsă și asupra insulelor care s-au aliat cu Gog.

39,7 „va fi cunoscut”: TM are „îl voi face cunoscut... etc.”.

39,8 „vei cunoaște că”: nu apare în TM.

39,11 „un loc cu faimă”: TM are „un loc acolo”. Însă gr. ὄνομαστός poate avea și sensul „numit”, „[cunoscut] sub numele de”: „loc numit «mormânt întru Israel»” (Biblia de la 1688). ♦ „locul de îngropare”: gr. τὸ πολυάνδριον. *litt.* „plin de bărbați”, atestat însă și cu sensul „loc comun de înmormântare”, „groapă comună” (*cf.*, de exemplu, 2Mac. 9,4). TM are „valea 'obh'rîm”. Locul de îngropare nu este bine definit în text. TM ar putea fi citit, cu o modificare de vocalism, 'abharîm, numele unui șir de munți la răsărit de Marea Moartă (*cf.* Num. 27.12 TM), însă masoreții au vocalizat și aici, ca și mai jos, 'obh'rîm, cu înțelesul *litt.* „(valea) celor ce trec”. De altfel, nici marea indicată în text nu a fost identificată, aluzia la Marea Moartă fiind susținută doar de citirea 'Abharîm. Este de presupus că locul de îngropăciune urma să fie în Israel; dacă acesta este înțelesul, atunci locul este impur și trecătorii nu l-ar putea străbate. Denumirea locului (de la v. 16, *vide infra*, nota) ar putea fi o citire alternativă a toponimului „Valea fiului lui Hinom” (*vide* Biggs, 1996, p. 124), un loc asociat cu un cult păgân și desacralizat de regele Iosias prin transformarea lui într-un loc în care a aruncat cenușa spurcăciunilor – *vide* 4Rg. 23,8. ♦ „ce au venit către mare”: TM are „la răsărit de mare”. ♦ „și vor zidi de jur-împrejur gura văii”: TM are „ea oprește trecătorii ('obh'rîm)”. S-a presupus (*e.g.* BJ, nota *ad loc.*) că valea care oprește trecătorii este valea Arnonului, adâncă și abruptă. ♦ *Gai*: gr. Τὸ γὰρ Γαῖα transcrie ebr. gēy', „vale”. ♦ „Gai locul-de-îngropare-a-lui-Gog”: TM are Gēy' hamōn Gōgh, ceea ce ar putea însemna „valea hoardei lui Gog”. La fel la v. 15.

mulțimea lui; și se va numi *Gai* locul-de-îngropare-a-lui-Gog.¹² Și îi vor îngropa [cei din] casa lui Israel, ca să se curățească pământul în șapte luni.¹³ Și-i vor îngropa tot poporul țării și va fi pentru ei spre faimă în ziua în care am fost slăvit, spune Domnul.¹⁴ Și vor trimite fără încetare bărbați care să meargă prin țară să-i îngroape pe cei rămași pe fața pământului, ca să-l curățească după cele șapte luni, și vor cerceta.¹⁵ Și oricine va merge prin țară și va vedea un os de om va zidi semn lângă el până când cei ce îngroapă îl vor îngropa în *Gai* locul-de-îngropare-a-lui-Gog.¹⁶ Căci și numele cetății [va fi] Loc-de-îngropare. Și se va curăți pământul.’»

¹⁷ Și tu, fiu al omului, zi: «Acestea le spune Domnul: spune fiecărei păsări ce zboară și tuturor sălbăticiunilor câmpului: ‘Adunați-vă și veniți, adunați-vă din toate [locurile] dimprejur la jertfa Mea, pe care v-am jertfit-o, jertfă mare pe munții lui Israel: carne veți mânca și sânge veți bea.¹⁸ Carne de uriași veți mânca și sânge de la căpeteniile pământului veți bea, berbeci și viței și țapi și toți vițelii îngrășați.¹⁹ Și veți mânca grăsime până la saț și veți bea sânge până la beție din jertfa Mea, pe care v-am jertfit-o.²⁰ Și vă veți sătura la masa Mea din cal și călăreț, din uriaș și orice războinic’, spune Domnul.

²¹ Și voi pune slava Mea în voi și vor privi toate neamurile judecata Mea, pe care am făptuit-o, și mâna Mea, pe care am pus-o asupra lor.²² Și din ziua aceea și de aici înainte vor cunoaște [cei din] casa lui Israel că Eu sunt Domnul, Dumnezeu lor.²³ Și vor cunoaște toate neamurile că din

39,15 „oricine va merge...”: din TM se înțelege referitor la cei însărcinați cu această misiune de curățire. ♦ „semn”: e vorba de o movilă de pietre.

39,16 TM are „și de asemenea numele unei cetăți [va fi] Hamōnāh. Și vor curăți pământul”. Ebr. *hamōnāh* înseamnă „mulțime”; cum nu există o cetate cu acest nume, a fost pusă în legătură cu *gēy Hinōm* (de unde „gheena”) – cf. *supra*, finalul notei la 39,11.

39,17 „sânge veți bea”: e un mod de a vorbi de nimicirea definitivă, pentru că sângele era considerat purtătorul vieții.

39,18 „berbeci și viței și țapi și toți vițelii îngrășați”: TM are „berbeci, miei, țapi, tauri – cu toții vite îngrășate din Bașan”.

39,21-29 Segmentul vv. 21-29 formulează o concluzie la capitolele 38-39 și o prezentare succintă a exilului și a restabilirii lui Israel de către Dumnezeu însuși. Soarta lui Gog manifestă prezența glorioasă a lui Dumnezeu și îi face pe israeliți să-l înțeleagă puterea (vv. 21-22). Vv. 23-24 explică exilul ca o urmare a necredinței lui Israel, ca pedeapsă meritată.

39,21 „în voi”: TM are „printre neamuri”.

39,23 „din pricina păcatelor lor”: sc. ale celor din „casa lui Israel”.

pricina păcatelor lor au fost luați în robie [cei din] casa lui Israel: pentru că s-au răzvrătit împotriva Mea și Mi-am întors fața de la ei și i-am dat în mâinile dușmanilor lor și au căzut toți de sabie.²⁴ După necurățeniile lor și după fărâdelegile lor le-am făcut și Mi-am întors fața de la ei.»

²⁵ «De aceea, acestea le spune Stăpânul [meu], Domnul: ‘Acum voi întoarce robia lui Iacob și Mă voi îndura de casa lui Israel și voi fi plin de râvnă pentru numele Meu cel sfânt.’²⁶ Și își vor lua [plata pentru] ocară și nelegiuirea pe care au făptuit-o când își duceau traiul în țara lor în pace, și nu va [mai] fi cine să [ii] înspăimânte.’²⁷ Când îi voi întoarce Eu dintre neamuri și-i voi aduna Eu din țările neamurilor, voi fi sfințit întru ei dinaintea neamurilor;²⁸ și vor cunoaște că Eu sunt Domnul, Dumnezeul lor, când Mă

39,26 „își vor lua”: sau „vor purta”: la fel în TM, însă majoritatea traducătorilor moderni (e.g. BJ, TOB, RSV) propun altă vocalizare a aceluiași schelet consonantic, cu sensul „vor uita”. ♦ „când își duceau traiul în țara lor în pace, și nu va [mai] fi cine să [ii] înspăimânte”: se poate interpreta și „când își vor duce traiul...”. Aceeași ambiguitate și în TM. **39,27** „țările neamurilor”: TM are „țările vrăjmașilor lor”. ♦ „dinaintea neamurilor”: TM are „în ochii multor neamuri”.

39,28 „când Mă voi dezvălui lor între neamuri”: TM are: „când, [după ce] i-am surghiunit la neamuri, îi voi aduna pe pământul lor și nu va rămâne nimeni dintre ei acolo”. ♦ Versetul este minuțios cercetat de Johan Lust („The Final Text and Textual Criticism: Ez. 39,28”, 1986, pp. 48-54) din punctul de vedere al transmiterii textului. Cartea lui Iezechiel în întregul ei este tradusă cvasiliteral în Septuaginta; traducătorul recurge cel mai adesea la o transpunere a originalului ebraic cuvânt cu cuvânt, respectând topica; este important de remarcat însă că nu întotdeauna folosește același cuvânt (sau radical) grecesc pentru a reda același cuvânt ebraic. Diferențele semnificative dintre TM și LXX constau în așa-numitele „plusuri” și „minusuri”. Septuaginta omite cuvinte și fraze din textul ebraic mai adesea decât adaugă; aceste „minusuri” se pot datora fie traducătorului (și copiştilor textului grecesc), fie modelului ebraic pe care acesta l-a folosit. În cazul unei traducerii literale, cum este cea a cărții lui Iezechiel, omisiunile de o oarecare înținare și care nu pot fi explicate printr-un accident intră mai degrabă în a doua categorie. Versetul de față este, din acest punct de vedere, un exemplu interesant. El face parte dintr-o prezentare sintetică a mesajului lui Iezechiel, care este plasată după „apocalipsa” lui Gog, fără a fi însă în mod necesar strâns legată de ea. Funcționează mai degrabă ca o concluzie a întregii cărți redactate până în acest punct (cap. 1–39), precedând viziunea finală a noului templu și a țării ideale (cap. 40–48). Cea mai mare parte a versetului din textul ebraic nu se regăsește în varianta grecească; ce rămâne din acest verset este o traducere care pare să respecte textul ebraic consonantic, dar nu coincide cu textul vocalizat masoretic. Textul ebraic are secvența, mai lungă, „[după ce] i-am surghiunit la neamuri, îi voi aduna pe pământul lor și nu va rămâne nimeni dintre ei acolo”. Aceasta pare să fie o repetiție a v. 27 („și îi voi aduna din țările neamurilor”) și este posibilă interpretarea

voi dezvălui lor între neamuri.²⁹ Și nu Îmi voi mai întoarce fața de la ei, pentru că Mi-am revărsat mânia asupra casei lui Israel, spune Stăpânul [meu], Domnul.'»”

absenței ca o decizie a traducătorului în greacă de a evita o exprimare redundantă; este de remarcat totuși faptul că în general traducătorul nu ezită să păstreze repetițiile. ♦ Terminologia ebraică a versetului dezvăluie o trăsătură aparte: verbul tradus prin „a aduna” nu este *qibbeṭ*, cel folosit de Iezechiel în contexte similare, ci *kinnes*. A. Hurvitz („A Linguistic Study of the Relationship between the Priestly Source and the Book of Ezekiel”, *Cahiers de la Revue Biblique*, 20, Paris, 1982, p. 124, *apud* Lust, *ibidem*, p. 49) observă că termenul apare numai în cărțile incontestabil târzii, așa cum sunt Ecleeziastul, Ester, Nehemia (2Ezd. 11–23), Paralipomene, sau în texte care ridică probleme de cronologie (Ps. 33,7; 147,2); concluzia lui A. Hurvitz este că prezența termenului în literatura biblică echivalează cu un indiciu credibil pentru datarea târzie (în textul ebraic al cărții lui Iezechiel termenul mai apare în v. 22,21, fără a avea însă acolo un corespondent în greacă). Pentru A. Hurvitz, care abordează holistic cartea lui Iezechiel, atestarea aici a termenului *kinnes*, laolaltă cu alte fenomene lingvistice similare, este o marcă a unui limbaj care anticipează ebraica biblică târzie și ebraica post-biblică. Din punctul de vedere mai nuanțat al cercetătorilor care studiază istoria alcătuirii textului, interpretarea este diferită. Prezența termenului *kinnes* în v. 28 și absența corespondentului acestuia în restul Septuagintei trebuie să fie (Lust, *ibidem*, p. 50) manifestarea explicită a caracterului adițional al verbului și al contextului cărui îi aparține, el nefăcând parte din modelul ebraic folosit de traducătorul în greacă. ♦ Al doilea verb omis de Septuaginta este forma *hiphil* a lui *YTR*: „nu voi lăsa pe nici unul dintre ei să rămână”. Verbul mai apare în alte două pasaje din această carte, în prorocii, cu referire la cei pe care Dumnezeu îi lasă ca martori ai pedepsei sale (6,8, numai în textul ebraic, și 12,16, deopotrivă în traducerea grecească). Contextul v. 39,28 este diferit, el fiind cel al salvării, nu al pedepsei; verbul se referă aici nu la supraviețuitori, ci la cei din diaspora, din care nimeni nu va fi lăsat în urmă. Ideea aceasta lipsește în restul textului ebraic al VT, fiind formulată numai în versiunea grecească a Zah. 10,10, un pasaj care atestă similitudini remarcabile cu Iez. 39,28. Faptul că speranța într-o reunire a celor împrăștiați prin toată lumea era puternică în perioada intertestamentară ar fi un argument (*vide* Lust, *ibidem*, p. 51) în favoarea interpretării secvenței ca o adăugire târzie, absentă în modelul Septuagintei.

39,29 „Mi-am revărsat mânia”, gr. ἐξέχεα τὸν θυμόν μου: TM are „Îmi voi fi revărsat Duhul”. Revărsarea Duhului are ca efect apropierea supremă dintre om și Dumnezeu („vederea Feței”). Opțiunea terminologică a Septuagintei pare să ascundă o variație terminologică ebraică. Textul ebraic oferă aici *šaphakh'ti 'ei rūhī*, „Mi-am revărsat duhul”, o alternativă a expresiei recurente *šaphakh'ti 'ei hamati*, „Mi-am revărsat mânia”, care apare frecvent în cartea lui Iezechiel (*e.g.* 20,8.13.21.33.34 *e.a.*), transformând astfel tonul amenințător într-unul optimist, de speranță, *rūah*, de altfel, apare uneori și ca sinonim al lui *hēmāh*: această paletă semantică explică traducerea grecească prin θυμός. Lust (*ibidem*, pp. 52-53) respinge însă o explicație de felul acesta, care justifică regularizările

prin recurgerea la idiomul cărții lui Iezechiel, argumentând că, pe de o parte, traducătorul în greacă nu obișnuiește să extindă regularizările în detrimentul varietății lexicale (ci tocmai dimpotrivă, printr-o recurgere la sinonimie în încercarea de a evita repetițiile și stereotipiile), iar pe de altă parte, mărturia Papirusului 967 atestă un termen diferit: Papirusul (*vide* J. Ziegler, „Die Bedeutung des Chester Beatty-Scheide Papyrus 967 für die text überlieferung des Ezechiel-Septuaginta”, *ZAW* 61, 1945/48, pp. 76-94, *apud* Lust, *ibidem*), folosit ca un martor credibil al unei forme timpurii a Septuagintei, oferă o succesiune diferită a capitolelor, cap. 37 urmând capitolului 39; or, în cap. 37, *rūah* sau πνεῦμα joacă rolul major de a aduce la viață osemintele uscate; traducătorul ar fi pus în legătură expresia din 39,29 cu *rūah* din cap. 37 și l-ar fi tradus, evident, prin πνεῦμα. Recurgerea la termenul θυμός este indiciul sigur al faptului că în modelul ebraic traducătorul în greacă nu a găsit *rūah*, care urma să apară abia ulterior. Concluzia lui Lust (*ibidem*, p. 53) asupra secvenței 39,28-29, cu consecințe însemnate pentru istoricul textului, este că diferențele dintre TM și LXX, ca și cele dintre textul ebraic vocalizat și cel consonantic, se repartizează pe trei paliere. Septuaginta, bine reprezentată de Papirusul 967, a avut un model diferit de textul ebraic cunoscut nouă; acesta era mai scurt și prezenta unele diferențe de conținut. Septuaginta oferă o traducere apropiată, aproape literală, a acestui model. Într-o perioadă ulterioară, textul ebraic a fost reelaborat cu unele modificări, adăugiri cu încărcătură optimistă, astfel încât expresii ale mântuirii divine au ajuns să fie înlocuite de manifestări dătătoare de speranță; aceste adăugiri pot fi plasate în perioada ebraicii post-biblice, după cum o atestă utilizarea unor termeni specifici. În cele din urmă, tradiția masoretică a acceptat cele mai multe dintre aceste schimbări, fără a adopta însă și aceeași succesiune a capitolelor. ♦ Secțiunea capitolelor 33-39 este dominată de speranță (*vide* Biggs, 1996, pp. 125-126). Sursa speranței este Dumnezeu, care va acționa în interesul poporului Său. Substanța speranței este iertarea, restabilirea poporului în țara făgăduită, înnoirea vieții lui și a relației cu Dumnezeu. Mesajul de speranță al lui Iezechiel vine ca un răspuns direct la starea de disperare în care se scufundase poporul după căderea Ierusalimului și exilarea în Babilon. Capitolele conțin referiri la diferite aspecte ale vieții lui Israel, menționate și mai înainte: avertismente, judecata asupra Ierusalimului și asupra conducătorilor poporului, pedeapsa, speranța iertării; fiecare dintre aceste aspecte amintește acțiuni divine din istoria relației dintre Israel și Dumnezeu. Se definește în felul acesta o continuitate a relației, iar pe baza ei apare speranța. Dumnezeu, care i-a judecat și i-a pedepsit, Se mai îngrijește încă de ei și acționează în favoarea lor. Faptele viitoare ale lui Dumnezeu sunt precis indicate: îi va îndepărta pe păstorii cei răi (cărnuitorii răi), care nu s-au îngrijit de turmă (de popor); va numi un prinț, din linia regelui ideal David, care să se îngrijească de popor; va face un legământ prin care să asigure pacea și belșugul; va aduna poporul, îl va purifica prin apă și îi va da o nouă inimă și un duh nou, ca să-l poată răspunde lui Dumnezeu; va pune carne pe oasele uscate și duh în trupurile lor, ca să-i aducă la viață; va așeza îndărăt poporul în patria lui și va stabili cu el un legământ pe vecie; îl va respinge și distruge pe dușmanul cel mare, Gog din Magog. Încrederea în faptele divine nu anulează însă necesitatea căinței. Aceasta reprezintă o parte însemnată a restabilirii relației cu Dumnezeu.

40¹ Și a fost [așa:] în anul al douăzeci și cincilea al robiei noastre, în luna întâi, în [ziua] a zecea a lunii, în anul al paisprezecelea de la luarea

40-48 Ultima parte a cărții lui Iezechiel oferă un plan detaliat de reconstrucție religioasă și politică pentru societatea postexilică, încercând să adapteze legislația tradițională la noile condiții; scopul este de a evita pe viitor abuzurile care au dus la catastrofă. Această „cartă a iudaismului” a fost numită de exegeți și „Tora lui Iezechiel”. ♦ W. Zimmerli (1983) analizează (pp. 327-328; în detaliu: 329-553) secvența majoră reprezentată de capitolele 40-48, care formează o unitate, similară celei a capitolelor 8-11: ambele secvențe majore descriu câte o viziune extatică măreață. Aici profetul este purtat în templul ridicat în țara lui Israel; slava lui Dumnezeu se întoarce în templu, iar profetului îi sunt încredințate, prin cuvânt, legile templului. Urmează o descriere a templului, a împrejurimilor și a cetății în toată splendoarea ei. Această viziune finală funcționează ca o contrapondere a viziunii din 8-11, în care profetul, purtat la Ierusalim (ca în cap. 40) din locul său de exil și dus să privească templul mai întâi din exterior, iar apoi din interior, vede cum slava lui Dumnezeu părăsește locul ce devenise necurat, acoperit de păcate. Corespondențele sunt bine echilibrate printr-un set consistent de deosebiri. În vreme ce secvența 8-11 se rotunjește prin aducerea profetului îndărăt în locul exilului lui, în cap. 40-48 lipsește referirea la o încheiere a viziunii. Diferențele sunt însă în cea mai mare parte de conținut: câtă vreme capitolele 8-11, cel puțin în forma lor originală, sunt dominate de mișcare și sunt compuse într-un stil narativ, capitolele 40-48 conțin lungi descrieri ale unei situații statice, în care profetul observă (și revelează) numai ceea ce se află lângă el. Sunt formulate aici rânduiele detaliate care amintesc stilul prescripțiilor legislative din Pentateuh. ♦ W. Zimmerli observă (1983, p. 328) că secțiunea Iez. 40-48 nu poate proveni dintr-o singură sursă; este de acord cu Hartmut Gese (*Der Verfassungsentwurf des Ezechiel [Kap. 40-48] traditionsgeschichtlich untersucht*, Beiträge zur historische Theologie 25, Mohr, Tübingen, 1957), care arătată că sub textul ajuns până la noi se pot detecta câteva straturi consistente de adăugiri și redactări. ♦ Henry A. Redpath (1907) este unul dintre savanții care au încercat să creeze grafic un plan al templului din viziunea lui Iezechiel, urmărind îndeaproape indicațiile profetului; o altă încercare îi aparține lui Jonathan Z. Smith (1987), care întocmește o suită de figuri explicative: ierarhia de putere, așa cum este dispusă ea în sferile de activitate rituală, Iez. 40,1-44,3 (p. 58); ierarhia de putere, așa cum este dispusă în cele trei zone de sacralitate relativă, Iez. 40,1-44,3 (p. 59); ierarhia de statut, așa cum este dispusă în așezarea în spațiu a celor ce îndeplinesc ritualul, Iez. 44,4-31 (p. 64); împărțirea egalitară a pământului, Iez. 45,1-8 și 47,13-48,35 (p. 67); segmentul central al pământului, Iez. 45,1-8 și 47,13-48,35 (p. 67); traseele rectificate ale principilor și poporului, Iez. 46 (p. 71). Mai recent, și Daniel Block (*The Book of Ezekiel*, NICOT, Eerdmans, 1998, pp. 508-509) a încercat atât redarea grafică a planului templului din viziunea lui Iezechiel, cât și schițarea traseului pe care a fost purtat profetul în templu. ♦ Jon Douglas Levenson (1975, pp. 161-163) consideră că programul de restaurare din Iez. 40-48 manifestă o tensiune între „mit” și istorie, între ceea ce Dumnezeu face singur, adesea în legătură cu omul, și ceea ce face în colaborare cu omul. Se întâlnesc aici două tradiții: Sionul și

Edenul. Sionul semnifică, printre altele, siguranța muntelui lui Dumnezeu, liniștit în inviolabilitatea sa; Edenul este și el simbolul omului netulburat de asprimea naturii, aflată în chip misterios în slujba lui, ori de durerile și constrângerile existenței sociale, care apar numai după alungarea lui din Grădina lui Dumnezeu. La fel ca Sionul și Edenul, muntele unde este purtat Iezechiel este un simbol al făgăduinței dumnezeiești, al unei siguranțe care în mediul omenesc este de neatins (dar la care se speră mereu), al harului care produce o schimbare în însăși structura caracterului omenesc. Capitolele 40–48 descriu detaliat societatea ce fusese vestită în profețiile – mai convenționale, de restaurație – din cap. 33–37, care promiteau că Dumnezeu îi va da lui Israel o inimă nouă și un duh nou, înlocuindu-i inima de piatră cu o inimă de carne (36,26). Experiența extatică a profetului include revelarea legii, căci muntele este conceput și cu trăsăturile proprii Sinaiului, care semnifică, între altele, strădaniile omului de a împlini voința lui Dumnezeu. ♦ Frederic Raurell (1986) constată fractura cărții lui Iezechiel în 1–39 vs 40–48, din punctul de vedere al utilizării unor termeni distincți: ἄρχων și ἀφηγοῦμενος sunt două cuvinte cu nuanțe teologice distincte. Cel dintâi apare numai în cap. 1–39, de douăzeci și cinci de ori, ca echivalent grecesc a șase termeni ebraici diferiți. F. Raurell (1986, pp. 86-87) observă că nu este folosit niciodată termenul βασιλεύς pentru a-l indica pe regele din Ierusalim sau Iuda, cu excepția v. 1,2, care este o introducere istorică stereotipă la episodul chemării profetice. Datorită frecvenței cu care este folosit, cât și nuanțelor semantice predominant negative pe care termenul ἄρχων le are în cartea lui Iezechiel, se constată unele afinități cu Isaia (LXX), cartea în care apare des, alături de IPar. În Isaia, ἄρχων este termenul preferat pentru indicarea conducătorului lui Iuda descris ca un tiran străin, nedrept și necredincios. Pe de altă parte, termenul ἀφηγοῦμενος (care apare de șase ori și în secțiunea 1–39; la aceste ocurențe se adaugă forma simplă, ἦγοῦμενος, de cinci ori) este tipic pentru Iezechiel: din treizeci și una de ocurențe în LXX, douăzeci și trei aparțin cărții lui Iezechiel. Încercătura semantică este similară celei a lui ἄρχων din prima secțiune, pe care îl înlocuiește cu totul în a doua secțiune. Această netă separare a utilizării termenilor ἄρχων și ἀφηγοῦμενος nu corespunde unei diferențieri existente în TM. Explicarea printr-o ipotetică diversitate a traducătorilor este respinsă categoric de F. Raurell (1986, pp. 88-89), care pune în valoare diferența teologică esențială: regele ideal din viitor, conturat în cap. 40–48, nu poate fi indicat prin termenul folosit pentru regele din 1–39, conotat negativ (chiar dacă TM nu impune această distincție). Utilizarea constant pozitivă a lui ἀφηγοῦμενος în cap. 40–48 face ca figura definită prin acest termen să fie identificată cu viitorul monarh ideal, care nu-și încalcă îndatoririle nici în sfera rituală, nici în cea socială. Opoziția dintre cei doi termeni este tensionată de înțelesul negativ pe care îl are același termen ἀφηγοῦμενος în cele șase ocurențe din cap. 1–39, echivalent cu ἄρχων. Este trasată în felul acesta o antiteză între cei doi termeni. Pentru Iezechiel (LXX), singurul βασιλεύς („rege”) al Ierusalimului și al lui Iuda este Domnul, în vreme ce conducătorii omenesci sunt fie ἄρχοντες (cu încărcătură negativă), fie ἀφηγοῦμενοι (cu aureola conducătorului ideal). 40,1 „în luna întâi”: TM are „la începutul (*litt.* capul) anului”. ♦ Capitolele finale ale cărții (40–48) dau cheia privitoare la datare: „în anul al douăzeci și cincilea al robiei noastre”, *id est* în 573 î.H. (*vide e.g.* Alter, Kermodé, 1987, pp. 203-204). Și completarea „în anul

cetății: [chiar] în ziua aceea a fost asupra mea mâna Domnului și m-a dus,² într-o vedenie a lui Dumnezeu, în țara lui Israel, și m-a așezat pe un munte foarte înalt și pe el [era] ca o zidire de cetate în față.³ Și m-a dus acolo și,

al paisprezecelea de la luarea cetății” (asaltul armatelor lui Nabucodonosor asupra Ierusalimului) corespunde anului 573 î.H. Poate fi preluată o sugestie simplă, dar semnificativă, din exegeza ebraică medievală: Rași (comentatorul cel mai de seamă al Bibliei – *Commentary on Ezekiel*, cap. 40–48, Abraham J. Levy [ed.], Philadelphia, 1931) observă la 1.1 că misteriosul an al treizecilea face parte din jubileul israelit inițiat o dată cu reforma lui Iosias – jubileu început, dar neterminat în patrie. Treizeci de ani înainte de viziunea inaugurală din 593 î.H. (vide 1,1) înseamnă 623 î.H.: ajunul reformei lui Iosias. Douăzeci de ani după viziunea inaugurală a avut loc viziunea lui Iezechiel asupra templului. Este parcursul complet al unui interval jubiliar. Sunt bine cunoscute afinitățile lui Iezechiel cu „Codul Sfințeniei”, iar în acel document (în Lev. 25) sunt formulate legile privitoare la Sabat și Jubileu. Acolo (25,9) se spune că Jubileul trebuie să înceapă în ziua Judecării, adică în ziua a zecea a lunii a șaptea (sau a Noului An). Viziunea lui Iezechiel din 40–48 („în anul al douăzeci și cincilea al robiei noastre, la începutul anului, în ziua a zecea a lunii”) este așadar datată într-un an jubiliar, dacă se susține ipoteza intervalului jubiliar (623–573) inaugurat de reforma lui Iosias. Mai mult: „în ziua a zecea a lunii” trebuie să însemne 10 Nisan, conform calendarului iudaic tradițional, în care Anul Nou corespunde lunii Nisan. (28 aprilie 573 este data calculată de Daniel Block.) Simbolismul datării este evident: pe de o parte, în anul Jubileului, pământul și orice proprietate trebuia să se întoarcă la proprietarul său original, iar evreii vânzuți ca robi erau eliberați. Pe de altă parte, 10 Nisan este data tradițională a Paștelui (cf. Ex. 12,2-3 sq.): viziunea lui Iezechiel este promisiunea unei viitoare eliberări comparabile cu eliberarea din robia egipteană. ♦ Pentru o discuție asupra datării viziunii templului, vide J. Van Goudoever (1986). Autorul articolului pornește de la constatarea că toate indiciile de datare din cartea lui Iezechiel, ca și din alte scrieri profetice (cărțile lui Aggeu, Zaharia, Daniel) pot fi înțelese prin plasarea pe un fundal liturgic; chiar dacă sunt date ce reflectă evenimente istorice, ele reprezintă în același timp (predominant) indicații liturgice; în întregul lui, acest sistem de datare este parte a stilului profetic. Patru dintre profețiile lui Iezechiel (împotriva Egiptului și a Faraonului) sunt date în funcție de ciclul pascal. Data pe care o indică Iezechiel în versetul de față pentru a marca viziunea templului corespunde atât începutului unui an jubiliar, cât și datei tradiționale a Paștelui (vide Lev. 25,9; Ex. 12,2-3).

40,2 „în față”: sau „dinainte”. TM are „spre miazăzi”.

40,3 „bărbat”: personajul supranatural (= un înger) care apare în vedenii ca interpret al acestora este tipic pentru profetismul târziu și pentru apocalipse (cf., e.g. Daniel 8,16; Zah. 1,8 sq.; Apoc. 1,1 etc.) ♦ „sfoară de zidar”: TM are „sfoară de in”. ♦ Prima omilie din cea de-a doua serie pe care Grigore cel Mare a dedicat-o cărții profetului Iezechiel (Omilia II,1) explică pericopa 40,1-3. Profetia care urmează să fie rostită (cap. 1) are un conținut misterios, dar cadrul ei este riguros din punct de vedere cronologic. Planul acestei cetăți (cap. 3) nu poate fi înțeles în litera lui (*iuxta litteram*): dimensiunile indicate de

iată: [un] bărbat, iar înfățișarea lui era ca o înfățișare de aramă strălucitoare și în mâna lui era o sfoară de zidar și o trestie de măsurat și el stătea la poartă.⁴ Și a spus bărbatul către mine: „Ai văzut, fiu al omului? Cu ochii tăi privește și cu urechile tale ascultă și rânduiește-ți în inimă toate câte ți le arăt; fiindcă tu ai venit aici ca să-ți arăt și tu le vei arăta pe toate câte le vezi casei lui Israel.”

⁵ Și, iată: [era] un zid pe dinafară, împrejurul Casei. Și în mâna bărbatului [era] o trestie, cu măsura de șase coți, în cot [intrând] și palma; și a măsurat zidul din față: lățimea [era] cât trestia și înălțimea lui [era] cât trestia.⁶ Și a intrat, prin poarta care caută spre răsărit, pe șapte trepte, și a

Iezechiel nu își corespund unele altora, poarta sau pilaștrii fiind supradimensionați față de construcția întreagă. Înțelesul este însă de ordin spiritual, chiar și atunci când sunt indicate elemente inteligibile la nivelul istoriei. *Vide* Notele complementare la Iezechiel.

40,5 „un zid pe dinafară”: acest zid avea menirea de a separa zona sacră de cea profană (cf. 42,20, *infra*). ♦ „Casei”: e vorba de Templu, care e adesea numit astfel (cf. e.g. 2Par. 6,2 *sqq.*: Is. 56,7 etc.). ♦ „în cot [intrând] și palma”: erau mai multe feluri de coți: cotul utilizat în vremea lui Iezechiel măsura șase palme (= cca 0,450 m); cotul mare, de șapte palme (cca 0,525 m), fusese folosit la măsurarea Templului lui Solomon; în Deut. 3,11 se vorbește de „cot de om” (probabil măsura veche din Canaan), iar Talmudul amintește de „cotul lui Moise”, măsură folosită în construcțiile de cult. ♦ Planul templului fusese schițat în fața profetului prin intermediul măsurătorii părților lui componente, începând de la zidul exterior al templului și de la poarta de răsărit. În viziunea profetului, zona templului era mărginită de un zid care avea înălțimea de aproximativ trei metri (echivalentul a șase coți lungi). Poarta de răsărit, intrarea principală în spațiul templului, a fost și ea măsurată și ea fost indicate dimensiunile. Era de o mărime impresionantă și avea încăperi pentru cei care vegheau intrarea în spațiul templului. ♦ Grigore cel Mare își începe Omilia II,2 cu o mărturisire de umilință în fața misterelor textului sacru, care i se dezvăluie în prezența fraților săi: cap. 1 este o mărturie prețioasă pentru o lectură biblică făcută în comun, cu precădere în context liturgic (*vide* E. Gandolfo, *Omelie sur Ezekiele*, apud Charles Morel, *ad loc.*). Lectura în intimitate și lectura publică își au fiecare rostul său, una fiind menită perfecționării sinelui, cealaltă – îndrumării mulțimii. Ochii și urechile (cap. 2) sunt nu numai organe ale simțurilor fizice, ci și – pentru cei ce ating cunoașterea spirituală – instrumente prin care pot percepe realitățile invizibile, auzind o laudă a lui Dumnezeu rostită fără glas (*laudem Dei sine sono audiunt*). *Vide* Notele complementare.

40,6 „poarta care caută spre răsărit”: Grigore cel Mare explică în Omilia II,3 pericopa 40,6-8. Primul verset al secvenței (cap. 1) este lipsit, în varianta latinească, de precizarea treptelor parcurse la intrarea pe poartă (*et uenit ad portam quae respiciebat uiam orientalem, et ascendit per gradus eius*, „și a venit la poarta care caută către drumul de răsărit și a intrat pe treptele ei”). Poarta însăși este un simbol al lui Hristos, care este pentru oameni poartă de intrare în împărăția cerurilor. *Vide* Notele complementare. ♦ „pe șapte trepte”: TM are „și i-a urcat treptele”. ♦ Am tradus prin „pridvor” termenul $\alpha\lambda\alpha\mu$, care

măsurat pridvorul porții, cât trestia,⁷ și încăperea [era] cât trestia în lungime și cât trestia în lățime, iar pridvorul dintre încăperi [era] de șase coți și încăperea a doua [era] cât trestia în lățime și cât trestia în lungime și pridvorul [era] de cinci coți.⁸ Iar încăperea a treia [era] cât trestia în lățime și cât trestia în lungime⁹ și pridvorul portalului, lângă pridvorul porții, [era] de opt coți și stâlpii de doi coți și pridvorul porții [era] înăuntru:¹⁰ și încăperile porții, cele din față, [erau] trei pe o parte și trei pe cealaltă, iar măsura [era] una singură la [toate] trei și o singură măsură pentru pridvoare, de o parte și de cealaltă.¹¹ Și a măsurat lățimea ușii portalului, zece coți, și lărgimea portalului, treisprezece coți.¹² Și [partea] din fața încăperilor [era] îngustată la un cot de o parte și de cealaltă, iar încăperea [era] de șase coți pe o parte și de șase coți pe cealaltă.¹³ Și a măsurat poarta de la un zid la altul al încăperii: lățimea [era] de douăzeci și cinci de coți, [de la] o poartă la [cealaltă] poartă.¹⁴ Și locul deschis al pridvorului porții [era] de șaizeci de coți, douăzeci [la] încăperile dimprejurul porții.¹⁵ Și locul deschis al porții din afară până la locul deschis al pridvorului porții dinăuntru [era] de cincizeci de coți.¹⁶ Și ferestre ascunse la încăperi și la pridvoarele dinăuntru

apare de mai multe ori începând cu acest verset; *vide* și 3Rg. 6,3,36: 7,43,44; *ailam* transcrie ebr. *‘ēylām*, variantă pentru *‘ūlām*, „pridvor”, „vestibul”. TM are însă aici *saph*, „prag”. ♦ TM are în plus, la sfârșit: „...în lărgime, fiecare prag în lărgime cât trestia”.

40,7 „încăperea”: LXX are $\theta\epsilon\epsilon$, ce transcrie ebr. *tā* „sală, cameră” – *vide* și 3Rg. 14,28.

♦ „iar pridvorul dintre încăperi... etc.”: TM are „și spațiul dintre încăperile [laterale], cinci coți; iar pragul porții de lângă pridvorul porții dinspre înăuntru, o trestie”. ♦ Am tradus prin „dintre încăperi” un termen cu înțeles nesigur, $\theta\alpha\eta\lambda\alpha\theta\alpha$, întâlnit numai aici în LXX, care transliterează, probabil, ebr. *tā* *l’thā* „de la cameră la cameră”.

40,9 „stâlpii”: LXX are $\alpha\lambda\epsilon\upsilon$, termen care apare numai în acest capitol (v. 9,21,24, 26,29) și transliterează ebr. *‘ēylā*, „stâlpul lui”; în forma $\alpha\lambda$ apare și la 41,3. ♦ Pericopa 40,9-12 este explicată de Grigore cel Mare în Omilia II,4. V. 9 (cap. 1) se încheie cu precizarea plasării în interior a pridvorului porții (în traducerea latincească: *uestibulum autem portae erat intrinsecus*). Acest pridvor interior simbolizează spațiile întinse ale vieții veșnice care, în spațiul strâmt al vieții lumești, sunt prezente în mintea omului, ca o speranță. *Vide* Notele complementare.

40,10 „din față”: TM are „dinspre răsărit”.

40,11 „lățimea”, „lărgimea”: gr. $\tau\acute{o}\ \pi\lambda\acute{o}\tau\omicron\varsigma$, $\tau\acute{o}\ \epsilon\upsilon\phi\omicron\varsigma$.

40,12 „încăperilor”: LXX are $\tau\epsilon\tau\mu$, care transcrie o formă de plural ebr. de la *tā* „încăpere”.

40,14 „locul deschis”: gr. $\alpha\acute{\iota}\theta\rho\iota\omicron\nu$, *lit.* „curtea de lumină” (în 9,3; 10,4 și, mai jos, la 47,1 I-am tradus „curtea [din mijlocul] Casei”). TM are „pragul Casei”. La fel și la 47,1.

40,16 „ferestre ascunse”: gr. $\theta\upsilon\rho\iota\delta\epsilon\varsigma\ \kappa\rho\upsilon\pi\tau\acute{\alpha}\iota$; LEH sugerează aici două variante de interpretare, ambele marcate cu semnul întrebării: „nișe”, „ferestre late în interior, îngustate

porții, de jur-împrejurul curții, și tot astfel de ferestre la pridvoarele dinăuntru, de jur-împrejur; iar pridvorul [era împodobit cu] finici de o parte și de cealaltă.

¹⁷ Și m-a adus în curtea dinăuntru și, iată: odăi și colonade împrejurul curții, treizeci de odăi între colonade. ¹⁸ Și [la] porticurile din spatele porților, după lungimea porților [era] colonada de jos. ¹⁹ Și a măsurat lățimea curții de la locul deschis al porții din afară, înăuntru, până la locul deschis al porții care caută în afară, o sută de coți, [până la poarta] care caută spre răsărit, și m-a adus la miazănoapte, ²⁰ și, iată: [o] poartă care caută spre miazănoapte, a curții din afară, și a măsurat-o, și lungimea ei, și lățimea.

în exterior”; cf. 3Rg. 6.4. Sintagma apare și mai jos, în 41,26. Aceste ferestre au rolul de a permite supravegherea accesului în sanctuar; la fel și „pridvoarele”, singurele intrări posibile, spre a păstra puritatea lui absolută. ♦ Pericopa 40,12-16 este cercetată de Grigore cel Mare în Omilia II,5 (care continuă comentariul omiliei precedente, construită pe secvența vv. 9-12). *Vide* Notele complementare.

40,17 „curtea dinăuntru”: TM are „curtea din afară”; la fel și la v. 34, *infra*. ♦ „odăi”: gr. *παστοφόρια*, o formă de neutru plural. Posibil neologism, apare de peste zece ori în VT (în Ier. 42,4, 1Mac. 4,38.57; Is. 22,15, Paralipomene); înțelesul este „cameră utilitară (în templu)”. ♦ „colonade”: gr. *περίστυλα*. TM are „pavaj”; la fel la v. 18. ♦ Porțile de pe laturile de miazănoapte și miazăzi sunt similare celei de la răsărit (care rămâne totuși poarta principală). Aceste porți duc la curtea exterioară, care era locul de cult pentru oamenii de rând. Zidul de apus nu avea poartă, pentru că acolo era plasată clădirea. În interiorul zidului exterior se afla un alt zid, care delimita curtea interioară; zidul interior avea porți similare ca dimensiuni și formă celor din zidul exterior. ♦ Grigore cel Mare își construiește Omilia II,6 pe segmentul 40,17-19. V. 17 (cap. 2) înregistrează un termen aparte în traducerea latinească: *gazophylacia*, căruia îi corespunde în textul grecesc *παστοφόρια* (*vide supra*). Termenul *gazophylacia* se compune din verbul grecesc *φυλάττειν*, „a păzi” (*seruare*), și cuvântul împrumutat din limba persă *gaza*, care desemnează „bogățiile” (Pomponius Mela, 1,64, *apud* Chantraine, *ad loc.*, aproprie termenul grecesc *γάζα* de persanul *gang*; latina a preluat termenul din limba greacă). „Camerale tezaurului” simbolizează inimile celor învățați, pline de bogățiile înțelepciunii și ale științei. *Vide* Notele complementare.

40,18 Textul grecesc este simetric: *αἱ στόαι κατὰ νότου τῶν πυλῶν, κατὰ τὸ μήκος τῶν πυλῶν...*, „porticurile [în/spre] spatele porților”; este însă posibilă o altă interpretare: „porticurile [erau] după partea din spate a porților, după lungimea porților...”.

40,20-26 Omilia II,7 a lui Grigore cel Mare explică pericopa 40,20-26. Primul capitol are, ca în cele mai multe dintre omiliile lui, un caracter general: de data aceasta, atenția lui se îndreaptă asupra termenilor care nu își păstrează sensul neschimbat de la un pasaj la altul și, cu atât mai mult, nu au aceeași simbolistică. Primul exemplu pe care îl dă este *sol*, „soare”, luat uneori în sens pozitiv, alteori în sens negativ; soarele este uneori un simbol pentru Domnul, alteori pentru cei care L-au persecutat. *Vide* Notele complementare.

²¹ Iar încăperile, trei pe o parte și trei pe cealaltă, și stâlpii și pridvoarele și finicii de acolo; și erau după măsurile porții care caută spre răsărit: lungimea de cincizeci de coți și lărgimea, de douăzeci și cinci de coți. ²² Și ferestrele ei și pridvoarele ei și finicii ei [erau] ca la poarta care caută spre răsărit; și urcau spre ea pe șapte trepte, iar pridvoarele ei [erau] înăuntru. ²³ Și [era] o poartă a curții dinăuntru, care caută spre poarta de miazănoapte, la fel ca poarta care caută spre răsărit; și a măsurat curtea de la poartă la poartă: o sută de coți.

²⁴ Și m-a adus către miazăzi și, iată: o poartă care caută spre miazăzi și a măsurat-o; și încăperile, și stâlpii, și pridvoarele erau după aceste măsuri.

²⁵ Și ferestrele ei și pridvoarele dimprejur [erau] la fel ca ferestrele pridvorului [de mai înainte]: lungimea ei de cincizeci de coți, iar lărgimea ei, de douăzeci și cinci de coți. ²⁶ Și [avea] șapte trepte și pridvoarele [erau pe] înăuntru, și finici avea, unul de o parte și unul de cealaltă parte, pe stâlpi.

²⁷ Și [o] poartă față în față cu poarta de la curtea dinăuntru, [cea] către miazăzi. Și a măsurat curtea de la poartă la poartă, o sută de coți [era] lărgimea spre miazăzi.

²⁸ Și m-a adus în curtea dinăuntru a porții dinspre miazăzi și a măsurat poarta după aceste măsuri; ²⁹ și încăperile și stâlpii și pridvoarele [erau] după aceste măsuri; și ea și pridvoarele ei [aveau] ferestre de jur-împrejur. Lungimea ei [era] de cincizeci de coți și lărgimea de douăzeci și cinci de coți. ³⁰ ³¹ Și pridvoarele spre curtea din afară și finici pe stâlp și opt trepte.

³² Și m-a adus la poarta care caută spre răsărit și a măsurat-o după aceste măsuri; ³³ și încăperile și stâlpii și pridvoarele [erau] după aceste măsuri, și ea și pridvorul ei aveau ferestre de jur-împrejur; lungimea ei [era] de cincizeci de coți și lărgimea de douăzeci și cinci de coți. ³⁴ Și pridvorul ei

40,21 „pridvoarele”: gr. αλαμμο (față de αλαμ mai sus, cu sufixul pronominal ebraic); la fel mai jos: 40,22(bis).24.25.

40,22 „înăuntru”: TM are „în față”; la fel la v. 26.

40,27-38 Grigore cel Mare explică pericopa 40,27-38 în Omilia II.8. Porțile sunt simboluri ale predicatorilor, Biserica fiind una singură, pentru Vechiul Testament și pentru Noul Testament. Porțile au opt trepte, pentru că predică în acord cu harul septiform al Duhului (*sancti Spiritus septiformem gratiam concorditer praedicant*), anunțând însă treapta a opta, harul răsplății veșnice. *Vide* Notele complementare

40,28 „a porții dinspre miazăzi”: TM are „prin poarta dinspre miazăzi”.

40,30 Versetul lipsește din LXX. În TM: „și pridvoare de jur-împrejur, de douăzeci și cinci de coți lungime și cinci coți lățime”, dar mulți specialiști, printre care și Kahlfis, consideră că acest verset nu ține de fapt de prototipul ebraic.

[dădea] către curtea dinăuntru și [erau] finici pe stâlpul [porții] de o parte și de cealaltă și ea [avea] opt trepte.

³⁵ Și m-a adus la poarta dinspre miazănoapte și a măsurat-o după aceste măsuri; ³⁶ și încăperile și stâlpii și pridvoarele; și ea și pridvorul ei [aveau] ferestre de jur-împrejur; lungimea ei [era] de cincizeci de coți și lărgimea, de douăzeci și cinci de coți. ³⁷ Și pridvoarele ei [erau] spre curtea din afară; și [erau] finici pe stâlpul [porții] de o parte și de cealaltă și ea [avea] opt trepte. ³⁸ Odăile ei și ușile ei și pridvoarele ei spre poarta ³⁹ a doua [aveau] un canal de scurgere, ca să fie înjunghiate acolo [jertfele] cele pentru păcate și pentru [greșelile din] neștiințe. ⁴⁰ Și în spatele scurgerii pentru arderile-de-tot, care caută spre miazănoapte, [erau] două mese spre răsărit și în spatele celei de-a doua și al pridvorului de la poartă [erau] două mese spre răsărit. ⁴¹ Patru pe o parte și patru pe cealaltă, în spatele porții, pe care se înjunghie jertfele [aduse] în fața celor opt mese pentru jertfe. ⁴² Și patru mese cioplite în piatră, pentru arderile-de-tot, cu lățimea de un cot și jumătate și lungimea de doi coți și jumătate și înălțimea de un cot: pe ele vor pune uneltele cu care înjunghie acolo arderile-de-tot și jertfele. ⁴³ Și vor

40,37 Continuarea versetului se află la v. 47; vv. 38-43 constituie o inserție despre pregătirea jertfelor, iar vv. 44-46 o alta, despre cele două „sacristii” (cf. BJ, nota *ad loc*).

40,38-40 Descrierea înaintării profetului însoțit de călăuza lui fusese întreruptă de pasajul referitor la purificarea jertfelor și sacrificarea lor. La poarta de sud și la poarta de nord erau rezervate două încăperi: una pentru preoții urmași ai lui Sadoc, iar cealaltă pentru leviți. ♦ În TM: „³⁸ O încăpere dădea spre pridvorul porții; acolo se spală arderile-de-tot. ³⁹ Iar în pridvorul porții erau două mese de o parte și de alta, pe care se înjunghie arderea-de-tot și jertfa pentru păcat și jertfa pentru vină. ⁴⁰ Și în partea din afară a pridvorului, la intrarea pe poarta dinspre miazănoapte, erau două mese; iar de cealaltă parte a pridvorului porții, două mese”.

40,39 „canal de scurgere”: gr. ἔκρυσς. ♦ „[greșelile din] neștiințe”: încălcări ale Legii făcute din neștiință. Formula liturgică pe care o rostesc și astăzi preoții, „păcatele noastre și neștiințele poporului”, reia această deosebire. ♦ Pericopa 40,39-43 este cercetată de Grigore cel Mare în Omilia II,9. Poarta interioară (cap. 2) este pentru noi Noul Testament, iar poarta exterioară este Vechiul Testament. Cele două mese aflate de o parte și de cealaltă simbolizează statornicia credinței și a vieții (*fides et uita*) și faptul că în iubirea față de aproapele se cuvine să ne păstrăm răbdarea și bunătatea (*patientia et benignitas*). Vide Notele complementare.

40,40 Am tradus prin „scurgere” gr. ῥόαξ, înrudit etimologic cu ἔκρυσς de mai sus. Traducătorul LXX a citit *MRWTH* în loc de *MHWTH*, „din afară”.

40,42 În TM, lungimea și lățimea sunt egale: un cot și jumătate.

40,43 În TM, versetul este foarte diferit și obscur. Partea privind acoperitorile nu apare.

avea înăuntru un brâu de o palmă de [piatră] cioplită, de jur-împrejur, și pe mese, deasupra, acoperitori care să ferească de umezeală și de uscăciune.

⁴⁴ Și m-a adus în curtea dinăuntru și, iată: două cămări în curtea dinăuntru, una în spatele porții care cată spre miazănoapte, dând spre miazăzi, și una în spatele porții care caută înspre miazăzi, [dând] însă spre miazănoapte. ⁴⁵ Și mi-a spus: „Cămara aceasta care caută spre miazăzi [este] pentru preoții care fac de strajă Casei, ⁴⁶ iar cămara care caută spre miazănoapte [este] pentru preoții care fac de strajă altarului; aceștia sunt fiii lui Sadduk, cei care, din [neamul lui] Levi, se apropie de Domnul ca să-l slujească.”

⁴⁷ Și a măsurat curtea: lungimea de o sută de coți și lărgimea de o sută de coți, pe cele patru laturi ale ei; iar altarul dinaintea Casei.

⁴⁸ Și m-a adus la pridvorul Casei. Și a măsurat [fiecare] stâlp de la pridvor: lățimea de cinci coți pe o parte și cinci coți pe cealaltă și lărgimea

40,44 „cămări”: gr. ἐξέδρα, „camere cu arcade”, „boite” (Biblia de la 1688); la fel la 41.10.11; 42.1.4.9.10.12.13. ♦ „două cămări în curtea dinăuntru”: TM specifică faptul că erau destinate cântăreților. Mulți traducători omit însă indicația, pentru că vine în contradicție cu versetele următoare. ♦ Ultima (II,10) dintre omiliile pe care Grigore cel Mare le-a scris pentru a explica profețiile lui Iezechiel este construită pe pericopa 40,44-47. Textul latinesc este obscur, așa cum fusese și segmentul folosit în Omilia II.9. Sadduk (cap. 15), în varianta latinească *Sadoc*, este interpretat etimologic: *Latine dicitur iustus*, „latinește înseamnă cel drept”. Levi, celălalt nume propriu care apare în versetul 46, este tradus în latină prin *assumptus*, „cel pus deoparte”, „asumat”. Slujitorii Domnului (cap. 16) sunt cei care citesc, care predică, își dăruiesc bunurile materiale și spirituale. *Vide* Notele complementare.

40,45 „care fac de strajă Casei”, *lit.* „care păzesc paza Casei”, *i.e.* care veghează în serviciile de veghe. Serviciul de strajă la temple, organizat pe ore și zile și inspirat, se pare, de practicile corăbierilor de a organiza carturi de veghe, era cunoscut încă din Egiptul vechiului regat. *Vide Septuaginta* 3, 1Par. 23,32 și nota *ad loc.*

40,46 „Sadduk”: sau Sadoc (ebr. *Ṭādhōq*) este descendentul lui Eleazar, al treilea fiu al lui Aaron. A fost preot la curtea lui David și a participat la ungerea lui Solomon ca succesor. Urmașii lui Sadoc au deținut, atât până la exil, cât și după întoarcerea din exil, funcția de mare preot. *Vide Septuaginta* 2, 2Rg. 8,17; *Septuaginta* 3, 1Par. 16,39 și notele *ad loc.*

40,48 „stâlp”: gr. τὸ αἶλ, față de αἶλεν, folosit până aici; termenul mai apare doar în 41.3. ♦ „și lărgimea portalului de paisprezece coți, iar canaturile”: nu apare în TM. ♦ Sunt măsurate diferitele părți ale templului. Acesta este alcătuit, ca și Templul lui Solomon, dintr-un pridvor (vestibul – ebr. *ulām*) (vv. 40,48-49), un sanctuar (sau „Sfânta” – ebr. *hēykhāl*) (vv. 41,1-2) și un sanctuar interior, numit Sfânta Sfințelor (ebr. *ḏbhīr*) (vv. 41,3-4). Iezechiel, în calitate de preot, avea acces în toate zonele templului cu excepția sanctuarului interior (Sfânta Sfințelor): de aceea călăuza lui Iezechiel intră singură acolo (41,3-4).

portalului de paisprezece coți, iar canaturile ușii pridvorului – trei coți de o parte și trei coți de cealaltă.⁴⁹ Și lungimea pridvorului [era] de douăzeci de coți și lărgimea, de doisprezece coți; și urcau pe zece trepte la el: și erau stâlpi la pridvor, unul de o parte și unul de cealaltă.

41¹ Și m-a adus în templu: i-a măsurat pridvorul – șase coți lățime de o parte și șase coți lărgimea pridvorului de cealaltă parte,² și lărgimea portalului de zece coți și canaturile portalului de cinci coți de o parte și cinci coți de cealaltă; și i-a măsurat lungimea: patruzeci de coți, iar lărgimea, douăzeci de coți.³ Și a mers în curtea cea dinăuntru și a măsurat stâlpul portalului: doi coți; și ușa, șase coți; iar canaturile portalului, șapte coți de o parte și șapte coți de cealaltă.⁴ Și a măsurat lungimea ușilor, patruzeci de coți, și lărgimea, douăzeci de coți, în fața templului. Și a spus: „Aceasta [este] Sfânta Sfințelor.”⁵ Și a măsurat zidul Casei: șase coți; și lărgimea [fiecărei odăi] lăturalnice: patru coți de jur-împrejur.⁶ Și [odăile] lăturalnice [erau] [odaie] lăturalnică peste [odaie] lăturalnică, de două ori treizeci și trei; și un spațiu în zidul Casei în [odăile] lăturalnice dimprejur, ca să fie pentru cei ce se îngrijesc, ca să vadă, încât să nu se atingă nici-decum de zidurile Casei.⁷ Și lărgimea părții de sus a [odăilor] lăturalnice

40,49 „zece trepte”: gr. ἀναβαθμός; mai sus, e.g. v. 37, era folosit un alt termen: κλιμακτήρ. ♦ „zece”: nu apare în TM.

41,1 „templu”: gr. ναός; TM are *hēykhāl*, care se va numi mai târziu „Sfânta”. ♦ „pridvorul”: LXX are ἀλαμ, dar TM are *‘ēylīm*, „stâlpi”. ♦ Templul din viziunea lui Iezechiel are arcade și încăperi pe părțile laterale, amintind de templul lui Solomon (3Rg. 6,5-10).

41,3 Segmentul 41,3-6 este atestat în manuscrisele de la Qumran, *vide* J. Lust, „Ezekiel Manuscripts in Qumran. Preliminary Edition of 4Q Ez a and b”, 1986, p. 99.

41,4 „lungimea ușilor”: TM nu precizează aici a cui lungime, dar din cele ce urmează se înțelege că e vorba de „Sfânta Sfințelor”.

41,5 Am tradus gr. πλευρόν prin „[odaie] lăturalnică”. ♦ Nu este limpede rostul fiecăreia dintre încăperile descrise.

41,6 „de două ori treizeci și trei”: TM are „de trei ori treizeci”. Apoi TM are în continuare: „erau adâncituri de jur-împrejur în zidul Casei ca să sprijine odăile lăturalnice, ca ele să nu fie sprijinite de peretele templului”. Peretele templului este sacru: dimpotrivă, zidul exterior al anexei, care nu face parte propriu-zis din templu, poate fi redus după voie. Anexa ce înconjoară din trei părți sanctuarul este împărțită într-o serie de camerețe, care se prelungesc până în zidul exterior, iar grosimea acestuia (de cinci coți – v. 9) se reduce treptat pe măsură ce se înalță construcția (*cf.* TOB, nota *ad loc.*).

41,7 „ieșituri”: gr. πρόσθημα, echivalat în LEH prin: „anexă, extensie (a unei clădiri)”; termenul mai apare în LXX doar în Lev. 19,25, unde are înțelesul de „spor”, „adaos”.

[era] pe măsura ieșiturii din zid înspre partea de sus de jur-împrejurul Casei, așa încât ea se lărgea în sus și se urca de la [odăile] de jos la cele de sus și de la cele din mijloc la [cele de pe] catul al treilea.⁸ Partea de sus a Casei [era] de jur-împrejur un spațiu între [odăile] lăturalnice cât o trestie, un spațiu de șase coți.⁹ Și lărgimea zidului [odăii] lăturalnice pe dinafară [era] de cinci coți; iar [spațiile] lăsate între [odăile] lăturalnice ale Casei¹⁰ și camere [avea] lărgimea de douăzeci de coți, pe distanța de jur-împrejurul Casei.¹¹ Și ușile camerelor [dădeau] înspre [locul] lăsat de singura ușă care [dădea] înspre miazănoapte; și singura ușă care [dădea] înspre miazăzi și lărgimea [locului] lăsat pentru lumină [avea] lățimea de cinci coți de jur-împrejur.¹² Și [zidul] despărțitor din fața [locului] lăsat [liber], ca înspre apus, [era] de șaptezeci de coți, lățimea [zidului] despărțitor [era] de cinci coți, lărgimea de jur-împrejur, iar lungimea lui [era] de nouăzeci de coți.¹³ Și a măsurat în fața casei o lungime de o sută de coți, și [locurile] lăsate [libere] și despărțiturile și zidurile lor, o lungime de o sută de coți;¹⁴ și lărgimea din fața Casei și [locurile] lăsate [libere] din față: o sută de coți.¹⁵ Și a măsurat lungimea [locului] despărțitor din fața [locului] lăsat în părțile din spatele Casei aceleia și [locurile] lăsate de o parte și de cealaltă [aveau] lungimea de o sută de coți.

Templul și colțurile și pridvorul din afară¹⁶ [erau] acoperite, și ferestrele zăbrelete, dând lumină de jur-împrejur spre cele trei [caturi], ca să se poată privi prin ele. Și Casa și [părțile] lăturalnice erau îmbrăcate în lemn de jur-împrejur, [tot așa] și podeaua și de la podea până la ferestre; iar ferestrele se dădeau la o parte în trei, ca să se privească prin ele.¹⁷ Și

41,8 „partea”: LXX are θραελ (care apare numai aici), cu sens neidentificat. Block (1998, vol. II, p. 545) îl consideră un termen arhitectural și propune următoarea traducere pomind de la TM: „the temple had a raised platform all around – the foundations of the side chambers”. Însă termenul poate fi și rezultatul unei citiri greșite a ebr. R'YTY L, „am privit la”, pe care traducătorul l-a înțeles ca o parte a templului.

41,12 „înspre apus”: gr. πρὸς θάλασσαν, *litt.* „spre mare”; *vide* Gen. 12,8; Dan. 8,4.

41,15 „Templul...”: TM are „Templul pe dinăuntru și pridvoarele dinspre curte”. ♦ Secvența vv. 15-26 descrie decorațiile sanctuarului interior. Pridvorul (vestibulul) și cele două încăperi interioare ale templului aveau lambriuri, pe care erau sculptați heruvimi și palmieri; *vide* și 3Rg. 6,29 (un pasaj de care pare să depindă cel de față). Altarul amintește și el de 3Rg. 6,20-22.

41,16 „zăbrelete”: gr. δικτυωταί, *litt.* „având un fel de plasă”. ♦ În TM: „Pragurile și ferestrele zăbrelete și galeriile de jur-împrejur, din trei [părți], din fața pragului, erau de lemn, de jur-împrejur, de la pământ până la ferestre și ferestrele erau acoperite”.

aproape de-a lungul întregii părți dinăuntru și până la cea din afară și pe tot zidul de jur-împrejur, înăuntru și în afară, ¹⁸ [erau] sculptați heruvimi și finici între un heruvim și [alt] heruvim; două chipuri [avea fiecare] heruvim. ¹⁹ Un chip de om către un finic de o parte și de alta și un chip de leu către un finic, de o parte și de alta; [așa era] sculptată toată Casa, de jur-împrejur; ²⁰ de la podea până în tavan [erau] sculptați heruvimi și finici. ²¹ Și [locul] sfânt și templul se deschideau în patru părți. În fața celor sfinte se vedea ceva care arăta ca ²² un altar de lemn; înălțimea lui [era] de trei coți și lungimea de doi coți și lățimea de doi coți; și avea coarne, iar postamentul lui și pereții lui [erau] din lemn. Și mi-a spus: „Aceasta [este] masa cea din fața Domnului.” ²³ Și două uși [aveau] templul și [locul] sfânt. ²⁴ Două uși cu doi batanți care se rotesc, doi la una și doi la ușa a doua. ²⁵ Și [era] sculptură pe ele; și pe ușile templului [se aflau] heruvimi și finici, [întocmai] după sculptura celor sfinte; și lemn migălit în fața pridvorului din afară ²⁶ și ferestre ascunse. Și a măsurat de o parte și de cealaltă, înspre acoperișul pridvorului; și [părțile] lăturalnice ale Casei [erau] strâns îmbinate.

42 ¹ Și [omul] m-a adus în curtea cea din afară, spre răsărit, din fața porții celei spre miazănoapte; și m-a adus și, iată: cinci camere lângă [locul]

41,21 „[locul] sfânt și templul se deschideau în patru părți”: TM are „*hëykhal-ul* avea stâlpi pătrați”.

41,22 „lățimea de doi coți”: nu apare în TM.

41,25 „lemn migălit”: TM are un termen tehnic care s-ar putea referi la un baldachin sau la o barieră escamotabilă înaintea fațadei (cf. TOB, *ad loc.*).

41,26 „ferestre ascunse”: TM are „ferestre zăbrelete”. ♦ În continuare, TM are un pasaj neclar, iar traducerile sunt conjecturale.

42,1 Secvența 42.1-14 reprezintă o adăugire; *vide infra*, nota la 46,19. ♦ Pasajul vv. 1-14 are un text dificil, care impune mai întâi o reconstituire și abia apoi o interpretare. Sunt descrise două clădiri aflate pe laturile de nord și de sud ale clădirii aflate la vest de templu. Ele par să fi fost alcătuite din câte trei blocuri paralele, reprezentând fiecare o ridicătură față de bază, în așa fel încât să aibă înfățișarea unor trepte; detaliile arhitectonice sunt însă obscure. Menirea încăperilor din interiorul clădirilor era aceea de a le oferi preoților un spațiu unde să mănânce ofrandele cuvenite, un spațiu de depozitare a acestor ofrande mai înainte de a fi folosite și un spațiu în care să-și pună și să-și scoată veșmintele înainte și după ce slujeau la altar. Încăperile asigurau de asemenea un spațiu de protecție între laici și preoți, necesar în ambele direcții, atât pentru oamenii de rând care nu aveau voie să intre în contact cu preoții aflați în stare de sfințenie, cât și pentru aceștia din urmă, care în această stare trebuiau să evite atingerea profanilor. Zidurile exterioare aveau și ele această menire, protejând clădirile din curtea exterioară și oferind

rămas și lângă [zidul] despărțitor dinspre miazănoapte,² pe o lungime de o sută de coți spre miazănoapte și o lățime de cincizeci de coți;³ împodobite în felul porților curții dinăuntru și în felul colonadelor curții din afară, cu trei porticuri rânduite unul în fața altuia.⁴ Și în fața cămarilor – un loc de trecere lat de zece coți, pe o lungime de o sută de coți. Și ușile lor [dădeau] spre miazănoapte.⁵ Și locurile de trecere de sus erau asemenea: întrucât colonada se ridica din el, peste colonada de mai jos, și deschizătură: așa [erau] colonada și deschizătura și așa [erau] porticurile.⁶ Căci erau întreit și nu aveau coloane așa cum [erau] coloanele din afară, de aceea se ridicau peste cele de mai jos și peste cele mijlocii, de la pământ.⁷ Și lumina [venea] din afară, în felul cămarilor din curtea din afară, care caută în fața cămarilor dinspre miazănoapte; lungimea [era] de cincizeci de coți;⁸ căci lungimea cămarilor care caută spre curtea din afară [era] de cincizeci de coți și ele sunt așezate în fața aceloră; întregul [are] o sută de coți.⁹ Și [erau] uși la cămarile acestea de la intrarea dinspre răsărit, ca să se intre prin ele din curtea cea din afară,¹⁰ cum [venea] lumina de la capătul locului de trecere. Și spre miazăzi, cu fața spre miazăzi, în fața [locului] lăsat [liber] și în fața [zidului] despărțitor, [erau] cămări.¹¹ Iar locul de trecere [era] în fața lor, după măsurile cămarilor celor dinspre miazănoapte și după lungimea lor și după lărgimea lor și după toate deschiderile lor și după toate răsucirile lor și după luminile lor și după portalurile lor,¹² ale cămarilor celor dinspre miazăzi și dinspre portalurile de la capătul locului de trecere, ca o deschizătură de o trestie [de măsurat] pentru lumină, către răsărit, față de cel care intra prin ele.¹³ Și mi-a spus: „Cămarile dinspre miazănoapte și cămarile dinspre miazăzi, care sunt cu fața spre deschizături, acestea sunt

intrări dinspre curtea exterioră. ♦ În TM, textul dintre vv. 1-12 este la fel de neclar, dar foarte diferit de LXX. Și la restul versetelor din acest capitol se manifestă doar o asemănare generală între LXX și TM.

42,1 „[omul]” – cf. 40,3. ♦ „spre răsărit, din fața porții celei spre miazănoapte”: TM are „spre miazănoapte”.

42,5 În finalul versetului, *Codex Vaticanus* are un cuvânt în plus: δύο στοι, așadar „două porticuri”.

42,10 În TM: „pe lărgimea zidului curții, spre răsărit, în fața curții și în fața clădirii erau camere”.

42,13 „[jertfele] cele mai sfinte”, *lit.* „sfintele sfintelor”. În funcție de context, același termen desemnează uneori atât Sanctuarul, cât și obiectele sacre și jertfele care veneau în contact cu acesta (*vide Septuaginta* I, Num. 4,4 și nota *ad loc.*). ♦ „pentru [greșelile din] neștiință”: *vide supra*, nota la 40,39. ♦ „fiii lui Sadduk”: nu apare în TM.

cămărilor [locului] sfânt, unde preoții, fiii lui Sadduk, cei care se apropie de Domnul, mănâncă [jertfele] cele mai sfinte. Și acolo vor pune [jertfele] cele mai sfinte și jertfa și [ofrandele] pentru păcat și pentru [greșelile din] neștiință; pentru că locul [este] sfânt. ¹⁴ Nu va intra acolo [nimeni] în afara preoților; [și nici ei] nu vor ieși din [locul] sfânt spre curtea cea din afară, ca să fie cu totul sfinți cei care se apropie [de Mine] și să nu-și atingă veșmintele în care slujesc, căci sunt sfinte; și vor îmbrăca alte haine când se ating de popor.

¹⁵ Și s-a împlinit măsurătoarea Casei pe dinăuntru. Și m-a scos pe drumul porții ce caută spre răsărit și a măsurat planul Casei de jur-împrejur, în rânduială. ¹⁶ Și s-a oprit în spatele porții care caută spre răsărit și a măsurat cinci sute [de coți] cu trestia de măsurat. ¹⁷ Și s-a întors către miazănoapte și a măsurat din fața [laturii] de miazănoapte cinci sute de coți cu trestia de măsurat; ¹⁸ și s-a întors către apus și a măsurat din fața [laturii] de apus cinci sute [de coți] cu trestia de măsurat; ¹⁹ și s-a întors către miazăzi și a măsurat în fața [laturii] de miazăzi cinci sute [de coți] cu trestia

42,14 În TM: „Când intră, preoții nu vor ieși din locul sfânt spre curtea din afară, ci își vor lăsa acolo veșmintele cu care slujesc, căci sunt sfinte; vor îmbrăca alte veșminte și [așa] se vor apropia de locul unde e poporul”.

42,15 Măsurătorile întregului spațiu al templului încheie schițarea planului pentru templu și curțile lui. Măsurătorile finale arată un spațiu total al complexului de cult de aproximativ cinci sute de coți. Indică, de asemenea, că zidul exterior reprezenta despărțirea dintre aria sacră a templului și aria seculară, exterioară. ♦ Planul schițat pentru templul din viziunea lui Iezechiel prezintă similarități cu planul templului construit de Solomon (3Rg. 6-7; 2Par. 3) și cu cortul pe care i s-a poruncit lui Moise să-l construiască (Ex. 25-31). Aceste observații sugerează că Iezechiel cunoștea bine tradiția cortului și dimensiunile lui sau că, cel puțin, avea acces la înregistrarea dimensiunilor templului în tradiția păstrată în 3Rg. sau 2Par. (ori că văzuse el însuși templul). Similitudinile indică importanța pe care o acordă Iezechiel templului în proiectul de reconstrucție a lui Israel. În relatarea istoriei lui Israel, a formării lui ca popor al legământului cu Dumnezeu, fusese rezervat un spațiu anume pentru cult (Ex. 25-31). Așezând viziunea templului la începutul planului de reconstrucție a lui Israel, textul accentuează importanța templului în viața celor ce se vor întoarce din exil. Restaurarea și înnoirea sunt prezentate în termenii tradiționali ai începuturilor lui Israel ca popor al lui Dumnezeu. Similitudinile cu cortul din pustiu și cu templul lui Solomon asigură continuitatea tradițiilor legământului și ale așezării în Canaan pentru cei întorși din exil. Aceia se vor recunoaște ca moștenitori ai făgăduințelor lui Dumnezeu față de poporul lui Israel. Continuitatea era importantă pentru Iezechiel, așa cum o arată și schema distribuției loturilor de pământ către triburi, din cap. 47-48.

42,16 „în spatele porții care caută spre răsărit”: TM are „spre răsărit”.

de măsurat.²⁰ Cele patru laturi [le-a măsurat] cu aceeași trestie. Și a rânduit [planul] și circumferința părților de jur-împrejur, cinci sute [de coți] spre răsărit și o lărgime de cinci sute de coți, ca să despartă între cele sfinte și zidul din afară, care [ținea] de rânduiala Casei.

43¹ Și m-a adus la poarta care caută spre răsărit și m-a scos² și, iată: slava Dumnezeului lui Israel venea pe calea porții ce caută spre răsărit și glasul oștirii [era] ca glasul de două ori [mai puternic decât] al unor mulțimi și pământul strălucea ca o lumină de la slava dimprejur.³ Și vedenia pe care am văzut-o [era întocmai] ca vedenia pe care am văzut-o când am venit să ung cetatea, și vedenia carului pe care l-am văzut [era întocmai] ca vedenia pe care am văzut-o la râul Chobar. Și am căzut cu fața [la pământ].⁴ Și slava Domnului a intrat în Casă pe calea porții ce caută spre răsărit.⁵ Și m-a ridicat duhul și m-a adus în curtea cea dinăuntru și, iată: Casa [era] plină de

43,1 Pericopa 1-12 prezintă consacrarea noului templu. După ce au fost delimitate dimensiunile templului ideal, spațiul este gata pentru întoarcerea slavei lui Dumnezeu, care părăsise templul (11,23), ca simbol al judecății: acum se întoarce ca simbol al restaurației. În mod adecvat, „omul” care îl călăuzește pe Iezechiel îl aduce la poarta de răsărit (cf. 42,15), prin care urmează să intre slava lui Dumnezeu. Pasajul este încărcat de ecouri: ca și în viziunea inaugurală, profetul este copleșit (cf. 1,28); ca și în v. 8,3, el este ridicat și purtat în stare de extaz (fără să fie doar călăuzit, cu toate că omul din viziune este încă alături de el): el ajunge de data aceasta în curtea interioară; ca și în viziunea de la început, profetul aude un glas care îi vorbește (cf. v. 2,2), și care este cu certitudine glasul lui Dumnezeu, care promite că va rămâne pentru totdeauna în mijlocul lui Israel. Restul secvenței (vv. 7-12) pare să fie o adăugire (vide J. Wevers, *ad loc.*). Vide *infra*, nota la 43,12. ♦ Întoarcerea slavei constituie punctul culminant al viziunii, pentru că aici Domnul ia în stăpânire templul, care fusese construit la porunca Sa și pentru a-l sluji. Era semnul că Israel a fost restaurat. Slava plecase pe poarta de răsărit (v. 11,23), așa încât urmează să se întoarcă pe aceeași poartă, venind dinspre răsărit. Profetul recunoaște slava lui Dumnezeu din ceea ce i se arătase în celelalte viziuni.

43,1-5 *Vide supra*, nota la 1,28.

43,1 „și m-a scos”: nu apare în TM.

43,2 „pe calea porții... unor mulțimi”: TM are „de pe drumul răsăritului și sunetul ei [era] ca glas de ape multe”. ♦ „glasul de două ori [mai puternic decât] al unor mulțimi”, *litt.* „ca glasul multora care dublează”, ceea ce ar putea însemna și „ca glasul unor mulțimi care strigă de două ori mai tare”; TM are „glas de ape multe”.

43,3 „când am venit să ung cetatea”: TM are „la venirea pentru dărâmarea cetății”. Traducătorul LXX a citit *LMŞHT*, de la *māšah*, „a unge”, în loc de *LŞHT*, „la dărâmarea”. ♦ „vedenia carului”: TM are doar „vedenia”.

slava Domnului. ⁶ Și m-am oprit și, iată: glas din Casă, al cuiva care îmi grăia; și bărbatul s-a oprit lângă mine. ⁷ Și [glasul] mi-a spus: „Ai văzut, fiu al omului, locul tronului Meu și locul urmei picioarelor Mele, unde se va sălășlui numele Meu în mijlocul casei lui Israel, în veac. Și nu vor mai întina [cei din] casa lui Israel numele Meu cel sfânt, ei și cârmuitorii lor, în desfrânarea lor și în omorurile cârmuitorilor lor în mijlocul lor, ⁸ când au așezat ei tinda Mea alături de tindele lor și pragurile Mele lângă pragurile lor și Mi-au făcut zidul ca și cum al Meu și al lor ar fi alăturate și au întinat numele Meu cel sfânt în fărâdelegile lor, pe care le făptuiau; și i-am spulberat cu mânia Mea și cuucidere. ⁹ Dar acum să-și lepede de la Mine desfrânarea lor și uciderile cârmuitorilor lor și [Mă] voi sălășlui în mijlocul lor în veac. ¹⁰ Și tu, fiu al omului, arată-i casei lui Israel Casa și ei să înceteze cu păcatele lor; și [arată-le] înfățișarea ei și rânduiala ei; ¹¹ și ei își vor purta pedeapsa pentru toate câte le-au făcut. Și să descrii Casa și ieșirile ei și planul ei și toate poruncile și toate legiurile cu privire la ea să le faci cunoscute lor și să [le] scrii dinaintea lor și ei să păzească toate îndreptările Mele și toate poruncile Mele și să le înfăptuiască; ¹² și descrierea Casei de pe vârful muntelui: toate hotarele ei de jur-împrejur [vor fi] cu totul sfinte.

43,6 „m-am oprit”: TM are „am auzit”.

43,7 „unde se va sălășlui numele Meu”: TM are „unde Mă voi sălășlui”, *lit.* „care Mă voi sălășlui acolo (*šām*)”: traducătorul LXX a citit *šem*, „nume”. ♦ „cârmuitorii”: TM are „regii”. ♦ „omorurile cârmuitorilor lor în mijlocul lor”: TM are „cadavrele regilor lor pe înălțimile lor”. Necropola regală, aflată în interiorul cetății lui David (3Rg. 2,10; 11,43), în dependențele palatului, în imediata apropiere a templului, constituia, prin simpla ei prezență, o profanare a locului sacru, așa cum atingerea unui cadavru îl face pe preot impur (Iez. 44,25-26). În cetatea prorocită de Iezechiel, palatul regal se află în altă parte, iar colina Sionului este rezervată templului (*cf.* TOB. *ad loc.*).

43,9 „uciderile cârmuitorilor”: TM are „cadavrele regilor”.

43,11 „și ei își vor purta pedeapsa”: TM are „și, dacă se vor rușina”. ♦ „descrii... scrii”: e vorba de același termen grecesc, vb. διαγράφω, dar cu nuanțe importante: poate desemna schițarea unui plan, a unei hărți etc. sau elaborarea unui document legislativ (*vide* LSJ, *s.u.*). Sensul din urmă e mai potrivit în acest context: Iezechiel nu face o descriere orală, nici „însemnări” de moment, ci consemnează noile instrucțiuni (în v. 12, *infra*, termenul grecesc traduce ebr. *tōrāh!*) privind templul, cultul etc. În comentariile moderne, această secțiune din cartea profetului a primit denumirea simbolică de Tora lui Iezechiel sau „Noua Toră”. ♦ „ieșirile”: TM are în plus „și intrările”. ♦ „planul”: gr. ὑπόστασις; poate avea aici și sensul de „structură”, „fundatie”.

43,12 „descrierea”: TM are „legiuirea (*tōrāh*)”. ♦ „cu totul sfinte”, *lit.* „sfintele sfintelor”. ♦ Spre deosebire de comentarii care consideră acest verset epilogul descrierii

¹³ Și acestea [sunt] măsurile altarului, în coți de un cot și o palmă: scobitura, adâncă de un cot și largă de un cot, și un brâu pe marginea ei, de jur-împrejur, de o palmă. Și aceasta [va fi] înălțimea altarului: ¹⁴ de la capătul de unde începe scobitura lui până la capacul împăcării cel mare de jos, doi coți, și lărgimea de un cot; și de la capacul împăcării cel mic la capacul împăcării cel mare, patru coți, și lărgimea de un cot. ¹⁵ Și ariel-ul – de patru coți și de la ariel până deasupra coarnelor, un cot. ¹⁶ Și ariel-ul – de doisprezece coți în lungime, pe o lățime de doisprezece coți, în patru muchii în cele patru laturi ale lui. ¹⁷ Și capacul împăcării – de paisprezece coți în lungime pe paisprezece coți lărgime, pe cele patru laturi ale lui; și brăul lui care-l înconjoară de jur-împrejur – de o jumătate de cot; și marginea de un cot de jur-împrejur; și treptele caută spre răsărit.”

¹⁸ Și [bărbatul] mi-a spus: „Fiu al omului, acestea le spune Domnul, Dumnezeul lui Israel: «Acestea sunt poruncile [cu privire la] altar în ziua facerii sale ca să se aducă pe el arderi-de-tot și să se verse pe el sânge. ¹⁹ Și preoților leviți, celor din seminția lui Sadduk, care se apropie de Mine să-Mi slujească, spune Domnul Dumnezeu, să le dai un vițel din cireadă [jertfă] pentru păcat. ²⁰ Și să ia din sângele lui și să pună pe cele patru

templului sau chiar un adaos târziu, Daniel Block (1998, vol. II, p. 590) îl plasează ca preambul al secțiunii 43,12–46,24, pe care o denumește în mod simbolic „The New Torah”: „Aceasta este Tora Casei de pe vârful muntelui...”.

43,13 Cu acest verset (sau cu cel anterior, în opinia altor comentatori – *vide supra*) începe seria de rânduieli pentru templu și buna lui funcționare. Altarul are trepte, fiind asemănător (*vide Biggs*, 1996, p. 134) unui tum cu trepte, un zигurat, folosit în cultul babilonian. Treptele nu erau admise în perioada străveche (*vide Ex.* 20,26). ♦ „(un cot și o palmă”: gr. *πολαιστή*, echivalentul unui lat de palmă (lățimea a patru degete); cf. 40,5. ♦ „(de o palmă”: gr. *σπιθάμη*, echivalentul unui lat de mână, între degetul mare și cel mic, răsfirate – 22-24 cm.

43,14 „de la capătul”: TM are „sânul pământului” – denumire care se referă la scobitura sau șanțul din jurul altarului. ♦ „capacul împăcării”: gr. *ἰλαστήριον*, *vide Septuaginta* 1. Ex. 25,17 *e.a.* și notele *ad loc.* E vorba de acoperământul aflat deasupra chivotului mărturiei (Lev. 16,2), în Sfânta Sfințelor. TM are „soclu”. La fel și la vv. 17 și 20.

43,15 „ariel-ul”: traducătorul transiționează ebr. *har 'El*, „muntele lui Dumnezeu”, termen tehnic de origine babiloniană ce desemnează partea superioară a altarului. ♦ „și de la ariel până deasupra coarnelor, un cot”: TM are „și, deasupra muntelui, cele patru coame”.

43,17 „marginea”, *litt.* „circumferința”; TM are „sânul” (cf. v. 14, *supra*).

43,19 „vițel”: TM are „taur” – la fel la vv. 21, 22, 23, *infra*.

43,20 „postament”: TM are „margine”. ♦ În TM toate verbele de la vv. 20-25 sunt la imperativ persoana a II-a masculin singular. ♦ „să facă [slujba de] împăcare (gr. *ἐξιλάσονται*)

coarne ale altarului și pe cele patru colțuri ale capacului împăcării și pe postament de jur-împrejur și să facă [slujba de] împăcare pentru el.²¹ Și să ia vițelul cel pentru păcat și să-l ardă în locul deoparte al Casei, în afara celor sfinte.²² Și în ziua a doua să ia doi iezi de la capre, fără meteahnă, [jertfă] pentru păcat și să facă împăcare pentru altar, întocmai cum au făcut împăcare cu vițelul.²³ Și după ce tu vei fi împlinit împăcarea, ei să aducă un vițel fără meteahnă de la cireadă și un berbec fără meteahnă de la turme.²⁴ Și să-i aduceți dinaintea Domnului și preoții să presare peste ei sare și să-i aducă ardere-de-tot Domnului.²⁵ Șapte zile să aduci un ied pentru păcat, în fiecare zi, și [ei] să aducă un vițel de la cireadă și un berbec din turmă, toate fără meteahnă,²⁶ șapte zile; și să facă împăcare pentru altar și să-l curățească și să-și plinească mâinile.²⁷ Și va fi [așa:] din ziua a opta și mai apoi, să aducă preoții pe altar arderile-de-tot ale voastre și [ofrandele] voastre pentru mântuire. Și Eu vă voi primi, spune Domnul.»

44¹ Și m-a adus îndărăt pe calea porții [lăcașului] sfânt, cea din afară, care caută spre răsărit, și ea era închisă.² Și mi-a spus Domnul: „Poarta

pentru el”: TM are „să-l purifici și să faci împăcare”. Termenul grecesc *λάσμος*, „împăcare”, echivalează un termen ebraic provenind de la radicalul *KPR*, care poate fi interpretat atât ca „ștergere, curățire”, cât și ca „acoperire”. Ritualul de „împăcare” avea ca scop împăcarea/îmblânzirea lui Dumnezeu printr-o jertfă care să curețe și să „acopere” păcatele. *Vide Septuaginta* 1, Leviticul, nota la 4,20.

43,21 „locul deoparte al Casei”: locul special amenajat pentru aruncarea cenușii jertfelor, considerat spațiu tabu pentru întreaga comunitate. *Cf. Lev. 4,12.*

43,22 „doi iezi”: TM are „un țap”.

43,25 „ied”: TM are „țap”.

43,26 „să-și plinească mâinile”: sensul expresiei este „să-și sfințească mâinile prin purtarea rituală a jertfei”, „să se consacre pentru slujire”. *Vide Septuaginta* 1, Exodul, nota la 28,41.

43,27 „pentru mântuire”: TM are „de pace”. *Vide Septuaginta* 1, Leviticul, nota la 3,1.

44,1-2 „[lăcașului] sfânt”, *lit.* „celor sfinte”. ♦ „porții... care caută spre răsărit”: importanța porții de răsărit ca poartă prin care se întoarce slava lui Dumnezeu în templu este marcată prin rânduiala ca aceasta să fie în permanență închisă. Nimeni nu o poate folosi pentru a intra în sanctuar. Prințului îi este îngăduit să-și mănânce masa sacrificială în clădirea porții, dar i se cerea să intre acolo din curtea exterioară (v. 3). Faptul că poarta rămâne mereu închisă, gata oricând a sluji trecerii Domnului, este și un simbol al prezenței perpetue a lui *YHWH* în templu. Unii comentatori au citit în subtext și o aluzie polemică la ritualul „deschiderii porții” de Anul Nou babilonian, când poarta templului era deschisă și străbătută de procesiunea care purta statuia zeului Marduk (Block, 1998, vol. II, p. 615). ♦ În ultima sa omilie dedicată profetului Iezechiel (Omilia XIV), Origen

aceasta va fi închisă, nu se va deschide, și nimeni nu va trece prin ea, pentru că Domnul, Dumnezeuul lui Israel, va intra prin ea; și va fi închisă.³ Deoarece cărmuitorul, el va ședea acolo, ca să mănânce pâine dinaintea Domnului; va intra pe calea pridvorului porții și tot pe calea aceea va ieși.”

⁴ Și m-a adus pe calea porții celei dinspre miazănoapte, din fața Casei, și am privit și, iată: Casa Domnului era plină de slavă și am căzut cu fața [la pământ].⁵ Și Domnul mi-a spus: „Fiu al omului, rânduiește-ți în inima ta și privește cu ochii tăi și ascultă cu urechile tale toate câte le grăiesc Eu cu tine, despre toate poruncile [cu privire la] Casa Domnului și despre toate legiuirile ei; și rânduiește [în] inima ta [cele cu privire] la intrarea Casei, după toate ieșirile ei, în tot [lăcașul] sfânt.”⁶ Și să-i spui casei care [Mă] întărită, casei lui Israel: «Acestea le spune Domnul, Dumnezeu: „Ajungă-vă toate fărâdelegile voastre, casă a lui Israel,⁷ că ați adus fii străini, netăiați

explică pericopa 44,1-3. Poarta închisă (cap. 2) este una singură, pentru că există realități neștiute pentru toate făpturile, pe care Unul singur le cunoaște (lat. *uni tantummodo nota*). Editorul omiliilor lui Origen observă (nota 1 la p. 436) tema constantă a Scripturii ca o carte închisă și încuiată, a cărei cheie este Hristos; în *Comentariul la Psalmii 1-25*, Origen trimite la câteva pasaje importante pentru această temă: Apoc. 3,7, Ex. 28,36 și Apoc. 3,7-8 și 5,1-5, Is. 29,11-12, Lc. 11,52. *Vide* Notele complementare la Iezechiel. ♦ În literatura patristică omiletică „poarta închisă” care „nu se va deschide” și prin care „va intra Domnul Dumnezeu” a fost interpretată și ca profecie a nașterii Mântuitorului din Fecioara Maria.

44,3 „Deoarece cărmuitorul”: TM are „Însă prințul, pentru că e prinț”. ♦ „să mănânce pâine”: e vorba de masa rituală ce urmează după ofranda de pace (*cf.* Lev. 7,15; Deut. 12,7,18).

44,5 „intrarea”: TM are „intrările”.

44,6 „casei care [Mă] întărită”: *vide supra*, nota la 2,5. ♦ Pericopa vv. 44,6-16 este formulată ca o profecie, cu invective profetice în vv. 6,8 și cu o consecință profetică în vv. 9-16. Distanța dintre cele două secvențe se realizează și în adresarea verbală, la persoana a II-a plural în vv. 6-8 și la persoana a III-a în secvența următoare.

44,7 „fii străini”: secțiunea vv. 4-14 se referă la intrarea în templu a străinilor și a leviților. Termenul „străini”, în acest context, poate însemna: străini de neam, străini de descendență preoțească sau pur și simplu „necunoscuți”. Acești străini locuiesc „în mijlocul casei lui Israel” (v. 9) și au ajuns chiar „să stea de pază la [lăcașul] sfânt” (v. 8). Versetele evocă probabil situația din 4Rg. 11,4 *sq.*, când preotul Iodae i-a însărcinat pe carieni, corpuri de mercenari originari din Asia Mică și naturalizați în Ierusalim, cu paza templului și a palatului regal. ♦ Israeliiților li se cere să nu le îngăduie străinilor și celor care nu erau circumciși la inimă și la trup să intre în sanctuar ori să se îngrijească de sanctuar. Expresia „inimă netăiată împrejur” semnifică încăpățănarea și răzvrătirea (*vide* Deut. 10,16; 30,6; Ier. 4,4; 9,26), iar interdicția formulată în felul acesta nu se mai referă

împrejur la inimă și netăiați împrejur la trup, ca să fie în [lăcașul] Meu sfânt, și ei l-au întinat când voi aduceți [dar de] pâini, grăsime și sânge; și încălcați legământul Meu cu toate fărădelegile voastre ⁸ și ați rânduit [străini] să stea de pază la [lăcașul] Meu sfânt. ⁹ De aceea, acestea le spune Domnul, Dumnezeu: 'Nici un fiu străin netăiat împrejur la inimă și netăiat împrejur la trup să nu intre la [lăcașul] Meu sfânt, din toți fiii străini care sunt în mijlocul casei lui Israel. ¹⁰ Cât despre leviți, care s-au îndepărtat de Mine când Israel a rătăcit de la Mine [umbând] după scornelile lor, ei își vor purta nelegiuirea ¹¹ și vor fi slujitori în [lăcașul] Meu sfânt, portari la porțile Casei și slujind Casei; ei vor înjunghia arderile-de-tot și jertfele pentru popor și ei vor sta dinaintea poporului ca să-i slujească. ¹² Pentru că au slujit [pentru fiii lui Israel] în fața idolilor lor și [aceasta] a ajuns pentru casa lui Israel pedeapsă pentru strâmbătate, de aceea Mi-am ridicat mâna asupra lor, spune Domnul, Dumnezeu. ¹³ Și ei nu se vor apropia de Mine să-Mi slujească preoțește, nici nu se vor apropia de cele sfinte ale fiilor lui Israel, nici de cele mai sfinte; și își vor purta necinstirea pentru rătăcirea în care au rătăcit. ¹⁴ Și-i vor rândui să se îngrijească de paza Casei în toate treburile ei și în toate câte [trebuie] să le facă.

¹⁵ Preoții leviți, fiii lui Sadduk, cei care au făcut de pază la cele sfinte ale Mele când a rătăcit de la Mine casa lui Israel, ei vor veni la Mine să-Mi

numai la străini, ci și la israeliții nesupuși. Interdicția se extinde și asupra leviților care se îndepărtaseră de Dumnezeu, prin idolatrie.

44,8 În TM: „nu ați rânduit paza celor sfinte ale Mele, ci ați pus [pe alții] să păzească cele sfinte ale Mele în locul vostru”.

44,10 „scornelile”: TM are „idolii”. ♦ Se consfințește diferențierea între preoți, urmașii lui Sadoc (ebr. *Ṭādhōq*), și leviți; în urma reformei lui Iosias, preoțimea care oficia în sanctuarele heterodoxe de provincie, desființate de către acesta, rămâne într-o situație incertă: cei dintre ei care sunt admiși să slujească la Ierusalim se vor afla într-o situație de inferioritate (cf. și Deut. 18.5-8; de pe poziția leviților, *vide* 2Ezd. 2.40; 8.18-19).

44,12 „a ajuns pentru casa lui Israel pedeapsă pentru strâmbătate”: TM are „au fost pentru casa lui Israel piatră de poticnire, spre fărădelege”. La sfârșit, TM are în plus „și vor purta nelegiuirea”.

44,13 „cele mai sfinte”: *vide* nota la 42,13. ♦ „ale fiilor lui Israel”: TM are „ale Mele”.

44,14 „să se îngrijească de paza Casei”: de paza exterioară la templu, dar nu și de paza lăcașului sfânt, sarcină încredințată exclusiv preoților din spița lui Sadduk (*vide infra*, v. 16).

44,15 „au făcut de pază”, *litt.* „au păzit pazele” – la fel și în TM. La fel și la v. 16.

♦ Preoții urmași ai lui Sadoc, socoțiți drepti în fața lui Dumnezeu, aveau să fie preoții templului și să Îl slujească pe Dumnezeu aducând ofrandele și ocupându-se de cele sfinte din sanctuar.

slujească și vor sta dinaintea feței Mele să-Mi aducă jertfă, grăsime și sânge, spune Domnul, Dumnezeu.¹⁶ Ei vor intra în [lăcașul] Meu sfânt și se vor apropia de masa Mea ca să-Mi slujească și Îmi vor face de pază.¹⁷ Și va fi [așa:] când ei vor intra pe poarta curții celei dinăuntru, să se înveșmânte în veșminte de in; să nu fie înveșmântați în lână când vor sluji [trecând] de poarta curții celei dinăuntru.¹⁸ Și să aibă bonete de in pe cap și să aibă nădragi de in peste șale și să nu-și strângă tare brăul.¹⁹ Și când pornesc spre curtea cea din afară, spre popor, să-și scoată veșmintele în care au slujit și să le pună în cămarile [lăcașului] sfânt; și să se îmbrace cu alte veșminte, ca nu cumva să sfințească poporul cu veșmintele lor.²⁰ Și capetele să nu și le radă și părul să nu și-l smulgă, ci să-și acopere cu grijă capetele.²¹ Și vin să nu bea nici un preot când intră în curtea cea dinăuntru.²² Nici să nu-și ia de nevastă o văduvă ori o femeie izgonită, ci numai fecioară din sămânța lui Israel; dacă însă este o văduvă de preot, [pot] să o ia.²³ Și să învețe pe

44,17 TM adaugă la final „și în Casă”. ♦ Secțiunea 44,17-31 are un conținut amalgamat, în care vv. 20-24 constituie o mică grupare de reguli ce par să aparțină unei compoziții unice, sugerate de dispunerea lor formală. Fiecare dintre aceste versete începe cu un verb la persoana a III-a plural. ♦ Versetul 17 (împreună cu v. 19) este comentat de Grigore cel Mare în Omilia I,11 (dedicată pericopei 3,15-21). Înțelesul pe care îl dă precizărilor din viziunea lui Iezechiel ține de comportamentul preoților față de cei pe care îi îndrumă: preoții au datoria de a-și modela severitatea spiritului prin compasiune și de a-și adapta atitudinea după firea omului care se află în fața lor. Hainele de lână din viziunea lui Iezechiel sunt semnul purtării aspre; însă când preoții săvârșesc slujba se cuvine ca hainele să le fie mai subțiri, iar gândirea mai subtilă; iar când ies în fața mulțimii podoabele lor trebuie să rămână deoparte, iar hainele să le fie altele.

44,18 „bonete... nădragi...”: *vide Septuaginta* 1, Leviticul, notele la 6,3 și 8,13. ♦ „să nu-și strângă tare brăul”: „tare”, gr. βίρα, e corectat de ed. LXX Göttingen în βίρα, transliterare a ebr. *BYZ*’, „cu ceva care face să transpire”, cum este în TM (*cf.* LEH, s.u. βίρα).

44,19 „ca nu cumva să sfințească poporul”: conform reprezentărilor arhaice, „sfințenia” era ca o forță redutabilă ce se transmitea de la divinitate la obiectele de cult și la persoanele care le atingeau; ea putea astfel să-i nimicască pe cei care se apropiau fără pregătire rituală (*cf.* TOB, nota *ad loc.*) – *vide*, de exemplu, Ex. 19,10 *sqq.*: 2Rg. 6,7. Totuși, în Israel, poporul întreg este considerat „sfânt”, datorită alegerii lui de către Dumnezeu (Ex. 19,6). Acest fapt îi conferă o demnitate care îl obligă la o sfințenie morală: „Fiți sfinți, căci sfânt sunt Eu, Domnul Dumnezeul vostru!” (Lev. 19,2 etc.). Aici însă Iezechiel vorbește de „sfințenie” în sensul transcendenței lui Dumnezeu.

44,20 „părul să nu și-l smulgă, ci să-și acopere”: TM are „părul să nu și-l lase în voie, ci să și-l tundă”.

44,22 „femeie izgonită”: expresia se referă la femeile repudiate de soți.

poporul Meu [să deosebească] între sfânt și întinat și să le facă cunoscută [deosebirea] între necurat și curat.²⁴ Iar la judecata sângelui ei să stea să hotărască: să rânduiască [după] îndreptările Mele și [cu] judecățile Mele să judece; și legiuirile Mele și poruncile Mele să le păzească în toate sărbătorile Mele și sabaturile Mele să le sfințească.²⁵ Și la om mort să nu intre ca să se pângărească, ci numai la tată ori la mamă ori la fiu ori fiică ori frate ori soră care nu a fost măritată, [poate să intre] să se pângărească.²⁶ Și după ce s-a curățit, să-și numere șapte zile.²⁷ Și în ziua în care intră în curtea cea dinăuntru ca să slujească în [lăcașul] sfânt, să aducă [jertfă de] împăcare, spune Domnul, Dumnezeu.

²⁸ Și le va fi lor moștenire: Eu [sunt] moștenirea lor; și nu le va fi dată moșie între fiii lui Israel, pentru că Eu le [sunt] moșie.²⁹ Și ei vor mânca jertfele și cele pentru păcat și cele pentru [greșelile din] neștiință; și orice este pus deoparte [pentru Domnul] în Israel, al lor va fi.³⁰ Și pârga din toate și primii născuți din toate și toate punerile deoparte din toată pârga voastră vor fi ale preoților. Și să dați întâile voastre roade preotului, ca să vă pună binecuvântări asupra caselor voastre.³¹ Și preoții să nu mănânce vreo mortăciune ori ceva ucis de fiare dintre păsări sau dintre dobitoace.’»”

44,25 „la om mort”: gr. ἐπὶ ψυχὴν ἀνθρώπου, *lit.* „la suflet de om”.

44,27 „[jertfă de] împăcare”: TM are „jertfă pentru păcat”.

44,29-30 „...și orice este pus deoparte...³⁰ ...și toate punerile deoparte”: gr. πάν ἀφόρισμα... τὰ ἀφαιρέματα πάντα. LEH arată că primul termen apare de zece ori în Pentateuh, cu sensul: „darurile aparte (sau speciale). ceea ce este pus deoparte (pentru Domnul)”. Termenul grecesc ἀφαίρεμα, „lucru prelevat ca parte aleasă pentru jertfă sau consacrare” (*vide* LEH, *s.u.* și J. Lust, „The Vocabulary of LXX Ezekiel and its Dependence upon the Pentateuch”, 1997), este un neologism și s-a presupus că a fost creat de traducătorii cărților Exodului, Leviticului și Numerilor (*vide* *Septuaginta* I, Leviticul, nota la 7,14): cum Iez. 44,30 este singurul pasaj din Biblie, în afara Pentateuhului, în care apare, această coincidență a făcut să fie folosit ca argument în sprijinul impactului pe care Pentateuhul l-a avut asupra traducerii cărților ulterioare. Situația este însă complexă, așa cum o dezvăluie Papirusul 967: acesta reprezintă cel mai adesea versiunea originală, iar prezența în v. 44,30 a unui termen diferit are conștiințe asupra istoriei textului. Papirusul 967 atestă aici ἀφόρισμα, nu ἀφαίρεμα: pe această bază, se poate trage concluzia că un copist (ori cineva care a revizuit ulterior cartea lui Iezechiel) a adaptat textul original (cel pentru care stă mărturie papirusul) și i-a aliniat vocabularul la cel al Pentateuhului. În felul acesta, impactul Petateuhului se plasează într-o altă perspectivă: el putea fi folosit ca dicționar nu de un traducător, ci de un editor (ori copist) al cărții lui Iezechiel. ♦ „întâile... roade”: TM are „fruntea frământăturii”.

44,31 „mortăciune”: gr. θνησιμάτων, „leș, animal mort de la sine (nu ucis)”.

45¹ „Și când măsurați pământul pentru moștenire, să puneți deoparte pârga pentru Domnul, [un loc] sfânt din pământ, douăzeci și cinci de mii [de coți] în lungime, iar în lărgime douăzeci de mii; sfânt va fi în toate hotarele lui, de jur-împrejur.² Și va fi din acesta, pentru sanctuar, un pătrat de cinci sute [de coți] pe cinci sute, de jur-împrejur, și o fașie liberă de cincizeci [de coți] de jur-împrejurul lui.³ Și din această parte măsurată vei măsura o lungime de douăzeci și cinci de mii și o lățime de zece mii, și în ea va fi sanctuarul, [locul] cel mai sfânt.⁴ Din pământul [acesta] să fie [o parte] pentru preoții care slujesc în [locul] sfânt și să fie pentru cei care se apropie să slujească Domnului: să le fie loc pentru case, puse deoparte pentru [slujba lor] sfântă.⁵ Douăzeci și cinci de mii în lungime și o lățime

45 Istoria literară a secțiunii 45,1-25 este complicată: se pot identifica în interiorul capitolului segmente de origine diferită, cu o interrelaționare aproximativă. ♦ Împărțirea pământului (*vide* Smith, 1987, p. 66) este făcută în notă egalitară, dominată însă de o dispunere ierarhică. Componenta egalitară este evidentă în împărțirea pământului după cele douăsprezece triburi, fiecăruia revenindu-i un lot egal (v. 47,14). În ansamblul lor însă, loturile sunt dispuse în trei segmente: la extremitatea nordică, într-o zonă centrală și la extremitatea sudică. Cele două extremități sunt descrise într-o ordine topografică aparent neutră, de la nord la sud: este însă o ordine crescătoare a prestigiului, care merge de la nord spre centru în primul segment și de la sud spre centru în al treilea. Extremitatea nordică este împărțită între șapte triburi, iar cea sudică revine unui număr de cinci triburi (*vide infra*, 48,1-7.23-29). Zona centrală prezintă modificări ale granițelor. Tribul regal sudic al lui Iuda a fost plasat în capul segmentului tribal nordic (în vecinătatea segmentului central); tribul nordic, deopotrivă regal, dar ambiguu, al lui Beniamin a fost plasat în capul segmentului tribal sudic (de asemenea în imediata vecinătate a zonei centrale). Inversarea acestor poziții fixate prin tradiție reprezintă, în interpretarea lui Jonathan Smith, în egală măsură o recunoaștere a tensiunilor politice și o încercare de neutralizare a lor. ♦ „douăzeci de mii”: TM are „zece mii”.

45,2 „sanctuar”: gr. ἁγίασμα.

45,3 Lățimea de „zece (gr. δέκα) mii de coți” este o lecțiune diferită de cea a codicelor principale (BA): „douăzeci...” (gr. εἴκοσι), care păstrează numeralul și în v. 5. ♦ „[locul] cel mai sfânt”: *vide* nota la 42,13.

45,5 Louis Monloubou (1986, p. 326) constată că în cartea lui Iezechiel prezența cultului atestă tendințe contradictorii, plasându-se sub semnul separării și al comunicării, deopotrivă. Separarea este geografică, așa cum reiese din versetul de față: Iezechiel are viziunea unui sanctuar izolat de teritoriul triburilor printr-un spațiu rezervat preoților care îl slujesc; dincolo de acest domeniu preoțesc se află, la nord, zona rezervată leviților (45,5; 48,13), iar la sud, zona cetății (45,6; 48,15-18). Separarea este fizică: sanctuarul este înconjurat de un zid puternic (*vide* v. 40,5), care are menirea de a despărți sacral de profan (*vide* v. 42,20). Separarea este în egală măsură rituală, în sensul că există

de zece mii să fie pentru leviții care slujesc în Casă, în stăpânirea lor, cetăți ca să locuiască. ⁶ Și să dai în stăpânirea cetății [pământ] în lărgime de cinci mii [de coți] și în lungime de douăzeci și cinci de mii: la fel cu [partea de] pârgă a [lăcașului] sfânt, să fie pentru întreaga casă a lui Israel. ⁷ Și cârmuitorul [să aibă parte] din amândouă părțile: dinspre [partea care e] pârga pentru cele sfinte [și] dinspre [partea care e în] stăpânirea cetății, de-a lungul pârgii pentru cele sfinte și de-a lungul [părții în] stăpânirea cetății: cele spre apus și de la cele dinspre apus spre răsărit; și lungimea [să fie] egală cu cea a părților de la hotarele de apus, iar lungimea [să fie] la hotarele dinspre răsărit ale țării. ⁸ Și el să aibă stăpânire în Israel și cârmuitorii lui Israel să nu mai împileze poporul Meu; și [cei din] casa lui Israel vor moșteni pământul după semințiile lor.»

⁹ Acestea le spune Domnul Dumnezeu: «Ajungă-vă, cârmuitori ai lui Israel! Îndepărtați strămbătatea și ticăloșia și faceți judecată și dreptate; ridicați împilarea de pe poporul Meu, spune Domnul Dumnezeu. ¹⁰ Să aveți

reglementări de cult pentru toate momentele, astfel încât asistența se află în permanență ținută la distanță (*vide v. 44,23*).

45,7 În TM: „⁷ Și pentru prinț va fi, de o parte și de alta a părții consacrate și a celei stăpânite de cetate, de-a lungul părții consacrate și de-a lungul părții stăpânite de cetate, în partea de apus către apus și în partea de răsărit către răsărit și lungimea cât a uneia dintre părți [date fiecărui trib], de la hotarul de apus la hotarul de răsărit ⁸ al țării”. ♦ „cârmuitorul”: gr. ἡγοῦμενος echivalează ebr. *nāšī* „prințul” – *vide* notele la 19,14 și 34,23.

45,9 Rânduielile pentru conducători încep cu impunerea bunei păstrări a dreptății, a unor raporturi corecte cu poporul; aceste recomandări sunt o referire indirectă la experiența conducătorilor (regilor) precedenți – *vide* 22,6; 34,1-10. Dreptatea urmează să fie păstrată și prin unitățile juste de măsură folosite pentru a cântări ofrandele aduse de popor la templu.

45,10 „măsură”: TM are *‘ēyphāh* (măsură de capacitate de 45 litri, pentru materii uscate). ♦ „oca”: gr. χοῦνιξ, denumirea unei unități de capacitate, folosită pentru a echivala ebr. *bath* (măsură de capacitate de 45 litri, pentru materii lichide). Această formă a termenului apare numai în Iezechiel (aici și de două ori în versetul următor), dar mai apare o dată sub forma χοεύς în 3Rg. 7,24(38) și o dată sub forma χοῦς (Lev. 19,36). ♦ În Orientul Apropiat antic, standardele metrologice erau diferite de la un district la altul și de la o cetate la alta și nu există nici o dovadă că Israelul ar fi folosit un sistem integrat. David (4Rg. 14,26) și Iezechiel (45,10) au decretat anumite standarde fundamentale de greutate și de măsură (*vide* Douglas, 1995, pp. 504-509). Tradiția rabinică potrivit căreia măsurile standard erau păstrate în templu nu a fost confirmată (*cf.* 1Par. 23,29). Totuși, Legea prevedea ca evreeii să folosească greutate și măsuri drepte și o

cumpănă dreaptă și măsură dreaptă și oca dreaptă.¹¹ Măsura și ocaua [să fie] la fel când le luați: ocaua [să fie] a zecea parte dintr-un *gomor* și a zecea parte dintr-un *gomor* măsura; față de *gomor* să fie egală.¹² Și greutatea [de cântar să fie] douăzeci de oboli; cinci sicli [să fie] cinci și zece sicli [să fie] zece, iar cincizeci de sicli să fie la voi o *mină*.

¹³ Și aceasta este pârga pe care să o puneți deoparte: a șasea parte a măsurii din *gomor*-ul de grâu și a șasea parte dintr-o *efă* dintr-un cor de orz.
¹⁴ Și [măsura] poruncită pentru untdelemn: o cană de untdelemn din zece câni, pentru că zece câni sunt un *gomor*.¹⁵ Și o oaie din zece oi ca punere deoparte de la toate spișele lui Israel, ca jertfe și pentru arderi-de-tot și pentru [jertfa] de mântuire, spre a face împăcare pentru voi, spune Domnul, Dumnezeu.¹⁶ Și tot poporul va da această pârgă cârmuitorului lui Israel.¹⁷ Și

cumpănă dreaptă (Lev. 19,35-36; Iez. 45,10). În VT li se reproșează uneori negustorilor mărirea sau micșorarea greutateților (Deut. 25,13), folosirea unor greutateți false (Mich. 6,11) sau a unor cumpene falsificate (Prov. 11,1; 20,23); în Antichitate, cumpenele aveau un interval de eroare de până la 6%, iar dintre greutatețile evreiești găsite până în prezent și care aveau înscrise pe ele aceeași greutate doar câteva s-au dovedit a fi riguros identice; tocmai de aceea, greutatețile și măsurile antice pot primi numai un echivalent aproximativ în unitățile de măsură moderne. Reformele metrologice ale lui Iezechiel au inclus redefinirea minei ca 60 sicli (45,12, TM 20+25+15). Astfel, mina evreiască nouă, formată din 20 (ghera) × 60 (sicli), păstra valoarea minei neschimbată în raport cu mina babiloniană, care conținea 24 (*girū*) × 50 (*siqlu*) = 1.200 ghera.

45,11 „gomor”: gr. γομορ, unitate de capacitate (a solidelor) echivalând cu zece efe (*vide infra*, 45,13) sau aproximativ 450 litri.

45,12 „oboli”: gr. ὀβολός, cea mai mică monedă, echivalând și cu greutatea cea mai mică, reprezenta a cincea parte dintr-o drahmă. ♦ Textul din finalul versetului este corupt în manuscrise, de unde și variantele de editare (e.g. Brenton: „fifteen shekels and fifty shekels”). ♦ În TM: „Șekelul să fie de douăzeci de ghere; douăzeci de șekeli plus douăzeci și cinci de șekeli plus cincisprezece șekeli fac o mină”.

45,13 „efă”: gr. οἶφ, transliterare a ebr. *‘ēphāh*, unitate de măsurare a grânelor: *vide* Lev. 5,11; 6,13 e.a. ♦ „cor”: cf. *Septuaginta* 1, nota la Lev. 27,16.

45,14 „cană”: gr. κοτύλη, unitate de măsură pentru lichide, de oca 0,27 litri; *vide* Lev. 14,10.12.15.21.24. ♦ În TM: „Și prescripția pentru untdelemn – *bathul* de untdelemn: a zecea parte (= 4,5 litri) dintr-un *bath* (= 45 litri) la fiecare *cor* (= 450 litri); zece *bath* fac un *homer* (= 450 litri material uscat), pentru că zece *bath* fac un *cor*”.

45,15 „o oaie din zece”: TM are „o oaie dintr-o turmă de două sute de capete”. ♦ „spișele”: gr. πατριά, „descendență în linie paternă”.

45,17 „Și prin cârmuitor vor fi arderile-de-tot...”: cârmuitorul (TM „prințul”) nu are rol de preot sacrificant, ci este doar cel care procură ofrandele, garantul și administratorul lor pentru templu. Acesta este și sensul lui ποιήσεται, tradus aici „se va îngriji de”. La fel

prin cârmuitor vor fi arderile-de-tot și jertfele și libațiile [care] vor fi la sărbători și [în zilele] de lună nouă și la sabaturi și la toate sărbătorile casei lui Israel. El se va îngriji de [jertfele] pentru păcat și jertfa și arderile-de-tot și cele pentru mântuire, spre a face împăcare asupra casei lui Israel.»

¹⁸ Acestea le spune Domnul Dumnezeu: «În luna întâi, în prima [zi] a lunii, să luați un vițel din cireadă, fără meteahnă, spre a face împăcare pentru [locul] cel sfânt. ¹⁹ Și preotul să ia din sângele de împăcare și să pună pe stâlpii porților Casei și în cele patru colțuri ale templului și pe altar și pe stâlpii porții de la curtea cea dinăuntru. ²⁰ Și așa să faci în luna a șaptea, în prima [zi] a lunii: să iei parte de la fiecare și să faceți împăcare pentru Casă. ²¹ Și în luna întâi, în [ziua] a paisprezecea a lunii, să fie la voi sărbătoarea

trebuie înțeles și v. 22, *infra*. ♦ „sărbători”: gr. εορτή: termenul grecesc traduce prima dată ebr. *hag*, ce desemnează sărbătorile de pelerinaj, iar a doua oară ebr. *mō'ēdh*, „timp/loc de adunare (festivă)”.

45,18 „vițel”: TM are „taur”; la fel la v. 22, *infra*. ♦ Rânduilele de purificare a sanctuarului (vv. 18-20) sunt similare celor formulate pentru purificarea altarului (43,18-27). Îngrijirea templului impune o ceremonie anuală de purificare ce include aducerea de jertfă și atingerea rituală cu sânge a unor părți din templu, altar și curtea interioară. Precizarea (v. 20) că acțiunea trebuie făcută la fel și în a șaptea lună, în prima zi a lunii (gr. ἐν τῷ ἑβδόμῳ μηνὶ μιᾷ τοῦ μηνός; TM: „în a șaptea zi a lunii”) sugerează momentul final al purificării (*vide* Lev. 23,8).

45,19 „de împăcare”: TM are „pentru păcat”. ♦ „templu”: gr. ἱερόν: am tradus tot prin „templu” gr. ναός (e.g. 41.1), care desemnează mai exact partea principală a templului. ♦ „colțuri ale templului și pe altar”: TM are „colțuri ale marginii de jos a altarului”.

45,20 „în luna a șaptea, în prima [zi] a lunii: să iei parte de la fiecare”: TM are „în a șaptea zi a lunii pentru cine a păcătuit din neștiință sau neatenție”. ♦ Formula folosită pentru datare diferă în indicarea zilei; cf. 45,21; 45,25; 46,1.4.6.13. A. Lemaire (1986, p. 365) constată că aceste devieri ale formulei uzuale de datare sunt grupate în finalul cărții lui Iezechiel, înscriindu-se probabil într-o secvență ceva mai târzie a cărții, în care s-au produs adăugiri și refaceri.

45,21 Prescripțiile pentru sărbătoarea pascală sunt formulate cu grija de a defini rolul conducătorului și importanța purificării comunității. Sărbătoarea celebra eliberarea poporului lui Israel din sclavia egipteană și trecerea îngerului lui Dumnezeu pe lângă casele israeliților atunci când au fost uciși toți întâi-născuții egiptenilor (Ex. 12,1-13). La origine, Paștele era sărbătorit în mediul familial (Ex. 12,1-2), dar, o dată cu prescripțiile Deuteronomului (16,1-2), a devenit un pelerinaj anual pe care îl îndeplineau toți adulții de parte bărbătească. Aici apare asociat cu Sărbătoarea azimelor (ca în Deut. 16,1-8), o sărbătoare în care, vreme de șapte zile, se mânca numai pâine nedospită (Ex. 23,15). Pe toată desfășurarea sărbătorii, conducătorul avea datoria să asigure animalele nece-

Paștelui; șapte zile să mâncați azime. ²² Și cârmuitorul să se îngrijească în ziua aceea de [jertfa] pentru păcat: un vițel, pentru el și pentru Casă și pentru tot poporul țării. ²³ Și în cele șapte zile ale sărbătorii se va îngriji de arderi-de-tot pentru Domnul, șapte viței și șapte berbeci fără meteahnă în fiecare zi, în cele șapte zile, și pentru păcat, un ied de la capre în fiecare zi. ²⁴ Și să aduci ca jertfă o turtă pe lângă vițel și o turtă pe lângă berbec și un *hin* de untdelemn pe lângă turtă. ²⁵ Și în luna a șaptea, în [ziua] a cincisprezecea a lunii, la sărbătoare, să aduci la fel, șapte zile, întocmai după [rânduiala de jertfe] pentru păcat și întocmai după [rânduiala la] arderile-de-tot și întocmai după [rânduiala la] *mana* și întocmai după [rânduiala la] untdelemn.»”

46 ¹ „Acestea le spune Domnul Dumnezeu: «Poarta de la curtea de dinăuntru, cea care caută spre răsărit, să stea închisă șase zile, cele lucrătoare, însă în ziua sabatului să fie deschisă și să fie deschisă și în ziua de lună nouă. ² Și cârmuitorul să intre prin pridvorul de la poarta cea din afară și să se oprească la intrarea porții și preoții să împlinească arderile-de-tot ale lui și [jertfele] lui pentru mântuire. Și să se închine la intrarea porții și să iasă, iar poarta să nu fie închisă până seara. ³ Și poporul țării să se închine la intrarea acelei porți [în zilele] de sabat și de lună nouă dinaintea Domnului. ⁴ Și cârmuitorul să aducă arderi-de-tot Domnului: în ziua de sabat șase miei

sare pentru sacrificii. Paștele este văzut în pasajul de față ca prilej pentru o ofrandă de purificare.

45,22 „pentru Casă”: nu apare în TM.

45,23 „viței... ied”: TM are „tauri... țap”.

45,24 „să aduci”: TM are „să aducă”; la fel la v. 25. ♦ „turtă”: TM are „*efā* de făină”. ♦ *hin*: în LXX τὸ μῶνα, transliterare a ebr. *hîn*, unitate de măsură pentru lichide (aproximativ 9 litri); *vide* Ex. 29,40; 30,24; Lev. 23,13 e.a.

45,25 *mana*: în LXX τὸ μῶνα, transliterare a ebr. *min^ehāh*, „dar, prinos”; *vide infra*, 46,5 e.a.; *vide* și 4Rg. 8,8,9; 17,3,4; 20,12 e.a. ♦ *Vide supra*, nota la 45,20.

46,1 „Poarta de la curtea de dinăuntru”: poarta exterioară de răsărit a templului urmează să rămână închisă în permanență (*vide* 44,1-3), în vreme ce poarta interioară de răsărit este închisă în toate zilele, cu excepția sabatului și la luna nouă.

46,2 „pridvorul”: în text *ailam* – *vide* nota la 40,6. ♦ „intrarea”: la plural în text, *i.e.* pragurile porții. ♦ „pentru mântuire”: TM are „de pace”; la fel și mai jos, *passim*.

46,4 „cârmuitorul să aducă”: cârmuitorul este cel cărui îi revine datoria de a asigura sacrificiile pentru sabat și luna nouă (*vide supra*, nota la 45,17, și *infra*, 46,18). Acestea erau reprezentate de ofrande de animale, grâne și untdelemn. Cerințele sunt mai însemnate

fără meteahnă și un berbec fără meteahnă ⁵ și *manaa* de turtă pe lângă berbec și, pe lângă miei, jertfă dăruită de mâna lui, și un *hin* de untdelemn pe lângă turtă. ⁶ Iar în ziua de lună nouă – un vițel fără meteahnă și șase miei, și să fie un berbec fără meteahnă ⁷ și să fie o turtă pe lângă berbec și o turtă pe lângă vițel, ca *manaa*, și pentru miei, după cât îi dă mâna; și *hinul* de untdelemn pe lângă turtă. ⁸ Și când intră cârmuitorul, să intre prin pridvorul porții și pe poartă să [și] iasă. ⁹ Și când va intra poporul țării dinaintea Domnului la sărbători, cel care intră să se închine pe poarta dinspre miazănoapte să iasă pe poarta dinspre miazăzi, iar cel care intră pe poarta dinspre miazăzi să iasă pe poarta dinspre miazănoapte; să nu se întoarcă la poarta pe care a intrat, ci să iasă pe partea cealaltă. ¹⁰ Și cârmuitorul din mijlocul lor să vină o dată cu ei când intră ei și să plece atunci când ies ei. ¹¹ Și în sărbători și la adunări să fie [drept] *manaa* o turtă pe lângă vițel și o turtă pe lângă berbec și pentru miei după cum îi dă mâna; și un *hin* de untdelemn pe lângă turtă. ¹² Iar dacă, drept mulțumire, cârmuitorul va împlini o ardere-de-tot de mântuire pentru Domnul, [atunci] să-și deschidă poarta cea dinspre răsărit și să-și îplinească arderea-de-tot și [jertfele] de mântuire, întocmai cum face în ziua de sabat; și să iasă și să închidă [poarta] după ce a ieșit. ¹³ Și să aducă [jertfă] un miel de un an ca ardere-de-tot în

decât cele înscrise în prescripțiile din Num. 28,9-15. Nu se pot aduce explicații mulțumitoare pentru aceste deosebiri.

46,5 „turtă”: TM are „făină”: la fel la v. 7.

46,6 „vițel”: TM are „taur”.

46,7 „o turtă”: TM are „o efa”: la fel și la v. 11.

46,8 Vv. 8-10 formulează precizări privind felul în care cârmuitorul și oamenii de rând („poporul țării”, care traduce expresia ebr. *'am hā- 'āreṭ*) se pot mișca în interiorul sanctuarului. Prescripțiile din acest pasaj funcționează în egală măsură ca mecanisme de control asupra mulțimii aflate în incinta sacră și ca eventuale limpeziri ale regulilor referitoare la conducător și poarta interioară de răsărit. Prințul nu poate intra în curtea interioară, așa încât va intra pe poarta dinspre curtea exterioară și, după ce s-a închinat, urmează să plece pe aceeași cale. În zilele de sărbătoare, când mulți oameni vin să se închine, mulțimea intră în curtea exterioară pe o poartă și iese pe cea din partea opusă. Formularea potrivit căreia cârmuitorul urmează să fie împreună cu ei, să intre o dată cu ei și să iasă o dată cu ei (v. 10) sugerează tabloul unei procesiuni conduse de prinț.

46,11 „sărbători”: TM are *haghīm*, „sărbători de pelerinaj”.

46,12 „de mântuire”: TM are „de bunăvoie”; apoi are, în plus, „sau o jertfă de pace, de bunăvoie”.

46,13 Secvența vv. 13-15 fixează rânduielile privind ofrandele de miel și grâne. Acestea sunt zilnice, urmând să fie date în fiecare dimineață; prescripția este diferită de impu-

fiecare zi Domnului; dimineata să-l aducă. ¹⁴ Și să aducă [drept] *manaa* pe lângă el, dimineata, a șasea parte dintr-o măsură [de făină] și a treia parte dintr-un *hin* de untdelemn ca să-l amestece cu lamura făinii, [drept] *manaa* pentru Domnul: poruncă în veac. ¹⁵ Aduceți mielul, *manaa* și untdelemnul, să-l aduceți [în fiecare] dimineată ardere-de-tot, în veac.»

¹⁶ Acestea le spune Domnul Dumnezeu: «Dacă va da cârmuitorul, din moștenirea sa, un dar unuia dintre fiii săi, acesta va fi pentru fiii lui ca avuție prin moștenire. ¹⁷ Dacă însă îi va da un dar unuia dintre slujitorii săi, atunci va fi al aceluia până la anul de slobozenie și [apoi] îl va da îndărăt cârmuitorului; numai [partea de] moștenire [dată] fiilor lui va fi a acestora. ¹⁸ Iar cârmuitorul să nu ia nimic din moștenirea poporului, ca să-i împileze; [ci] din ce are el în stăpânire să le dea moștenire fiilor săi, pentru ca poporul Meu să nu fie împrăștiat din stăpânirea lui.»»

nerile preoțești (Num. 28,3-8), în care se cerea să fie sacrificai doi berbeci de un an (unul dimineata, unul seara), împreună cu ofrande de grâne. Nu este specificată datoria conducătorului de a asigura și aceste ofrande, dar ea poate fi subînțeleasă prin plasarea prescripțiilor în acest segment al textului, alături de alte îndatoriri similare. Această ofrandă zilnică a fost practică cu asiduitate în perioada celui de-al doilea Templu și nu a încetat decât în ultimele zile ale asedierii Ierusalimului de către romani, în 70 d.H.

♦ „să aducă”: TM are „să aduci”; la fel și la v. 14.

46,16-17 Aceste versete conțin prescripțiile privind felul în care cârmuitorul își poate folosi pământul: acesta poate fi dat cu titlu permanent numai fiilor săi, pentru a rămâne în familie. Orice alt dar are caracter temporar, urmând să se anuleze în anul jubiliar, când proprietatea se întoarce la posesorul de drept (Lev. 25,8-17).

46,17 „(anul de) slobozenie”: gr. ἄφεσις, „anul jubiliar”, *vide Septuaginta* I, nota la Lev. 25,10.

46,18 Încheierea seriei de prescripții pentru cârmuitor formulează interdicția ca acesta să ia din pământul care aparține poporului: pământul aparține familiilor și nu poate fi luat de nimeni, pământul respectiv trebuind să fie îndestulător pentru un om și familia lui. Cârmuitorul, pe de altă parte, este supus unor reguli care se pot grupa în trei categorii: el are o poziție de onoare, după cum o arată locul pe care îl ocupă în desfășurarea riturilor în templu; are un rol important în funcționarea cultului (fără a fi preot, așadar fără a îndeplini el însuși sacrificiul, dar având obligația de a asigura animalele, grânele și untdelemnul necesare sacrificiilor); lui i se atribuie un lot aparte, anume pentru el și familia lui, ceea ce îi asigură independența în absența taxelor, dar îl și limitează, în măsura în care nici nu poate dispune de pământul său după cum dorește și nici nu poate lua din pământul celorlalți. Prin această ultimă serie de reguli, cârmuitorul se deosebește de regele preexilic; menirea lui este să slujească templului și să împlinescă ceea ce este drept și corect (*vide* v. 45,9).

¹⁹ Și m-a adus la intrarea din spatele porții, în camera celor sfinte ale preoților, cea care caută spre miiazănoapte, și iată: era acolo un loc aparte.

²⁰ Și mi-a spus: „Acesta este locul unde preoții vor fierbe [jertfele] pentru [greșelile din] neștiință și cele pentru păcat și acolo vor coace *manua* întotdeauna, ca să nu le aducă în curtea cea din afară [și] să sfințească poporul.”

²¹ Și m-a scos în curtea cea din afară și m-a dus împrejurul celor patru părți ale curții, și iată: o curte pe fiecare latură a curții; ²² în cele patru laturi ale curții [câte] o curte mică, cu lungimea de patruzeci de coți și lărgimea de treizeci de coți, o singură măsură pentru [toate] patru. ²³ Și [erau] cămări de jur-împrejur în ele, de jur-împrejurul celor patru, și cuhnii erau mai jos de cămări, de jur-împrejur. ²⁴ Și mi-a spus: „Acestea sunt casele bucătarilor, unde cei ce slujesc Casei vor fierbe jertfele popoului.”

47 ¹ Și m-a adus la intrarea Casei și, iată: apă ieșea de sub curtea [din mijlocul Casei], spre răsărit, căci fața Casei caută spre răsărit, și apa cobora

46,19-24 Această secvență revine formal la viziunea originară: profetul este călăuzit de mesagerul divin în cele două spații din curtea interioară și cea exterioară, unde erau pregătite bucatele sacrificiale pentru preoți și, respectiv, pentru oamenii de rând. Separarea netă dintre preoți și laici funcționează în ambele sensuri: preoții se ocupă de cele sfinte, care nu pot fi atinse de profani și, prin aceasta, pângărite; în egală măsură, sfințenia nu poate fi transmisă popoului, pentru că l-ar pune în primejdie; așa se explică separarea proviziilor pentru pregătirea hranei. J. Wevers (*ad loc.*) interpretează logic acest pasaj ca o adăugire la viziunea originară, din care nu putea face parte. Un indiciu ar fi absența totală a detaliilor de măsurători, cu evidenta dependență de o adăugire la viziune, prezentă în 42,1-14. Viziunea originară nu atesta prezența camerelor pentru preoți (*cf.* 42,1-14).

46,19 TM are în plus, la sfârșitul versetului: „spre apus”.

47,1 „intrarea”, *vide supra*, 46,2. ♦ „curtea [din mijlocul Casei]”: *vide nota* la 40,14. ♦ „de sub curtea...”: TM are „de sub pragul...”. ♦ Apa curgătoare este parte componentă a viziunii templului, pentru care reprezintă o imagine de încheiere. Viziunea propriu-zisă fusese întreruptă de includerea rânduielilor pentru funcționarea templului (44,3-46,24). În această parte finală a viziunii sale, Iezechiel oferă tabloul unui curs de apă care începe la intrarea de răsărit a templului și curge către răsărit, spre Marea Moartă, devenind tot mai bogat pe măsură ce se îndepărtează, astfel încât udă deșertul, face să crească acolo vegetație abundentă, iar când ajunge la Marea Moartă are atât de multă apă încât înviează apa sărată: aduce viață acolo unde era moarte. Relatarea originară pare să fi fost îmbogățită de autori care au dorit să arate în ce fel templul urmează să schimbe viața lui Israel. Pe malurile râului vor crește copaci, din el se vor adăpa spre viață animale, iar Marea Moartă va avea pește din belșug. Templul este așadar cel care aduce o viață nouă, tot așa cum Duhul pusese viață în oasele uscate din cap. 37. ♦ Secțiunea 47.1-12

din partea dreaptă dinspre miazăzi către altar. ² Și m-a dus prin poarta cea spre miazănoapte și m-a dus împrejur pe dinafară, spre poarta curții ce caută spre răsărit și, iată: apă venea în jos din partea dreaptă. ³ Tot atunci ieșea un om din partea cealaltă și {avea} o măsurătoare în mână și a măsurat o mie [de coți] cu măsura [lui] și a trecut prin apă, apă de izvor. ⁴ Și a măsurat o mie și a trecut prin apă: apa [era] până la coapse; și a măsurat o mie și a trecut [prin apă:] apa [era] până la mijloc; ⁵ și a măsurat o mie: și nu a putut să treacă, pentru că se involburase apa ca repejunea unui șuvoi care nu se poate trece. ⁶ Și mi-a spus: „Ai văzut, fiu al omului?” Și m-a dus pe malul râului. ⁷ Când m-am întors, iată: pe malul râului, copaci foarte mulți de o parte și de cealaltă. ⁸ Și mi-a spus: „Apa aceasta iese spre Galileea, cea

reprezenta, în forma originală, concluzia la viziunea lui Iezechiel. Ca și viziunea introductivă din capitolul 1, această secțiune a fost favorizată în tradiția manuscrisă, iar adăugirile (cu precădere de tip apocaliptic) au fost atât de numeroase, încât au făcut greu recunoscut nucleul original. Forma compozită este evidentă prin dubiele, repetițiile și limbajul folosit. Vv. 1 și 2 sunt exemplare din acest punct de vedere: amândouă vorbesc despre călăuză divină și ambele indică prezența apei care curge din latura răsăriteană a templului. ♦ Tradiția literară abundă în relatări privind un râu prin care Dumnezeu își binecuvântează poporul (*vide* Biggs, 1996, p. 142). Cel dintâi este râul care izvorăște din Eden și care nu era doar sursa de apă a grădinii, ci și originea celor patru mari râuri care udau pământul. Psalmul 46.4 vorbește despre râul care aduce bucurie cetății lui Dumnezeu. Iezechiel preia această tradiție și o folosește pentru a formula ideea că poporul pe care Dumnezeu îl reface, după exil, va avea certitudinea prezenței divine în templu; i se va permite să Îi răspundă lui Dumnezeu prin celebrarea bine orânduită a cultului și, în consecință, să își păstreze intactă relația cu El: aceasta este sursa binecuvântării prin care Dumnezeu îi va ține pe pământul transformat de trecerea unui râu al vieții. Iezechiel construiește tabloul unui popor într-o țară înnoită, care devine un al doilea Eden; *vide* și Ioel 3,18; Zah. 13,1; 14,8; Apoc. 22,1-2.

47,3 În TM versetul începe: „A ieșit omul spre răsărit cu trestia [de măsurat] în mână”. Este vorba de același personaj care îl călăuzește pe profet. ♦ „a trecut”: TM are „m-a pus să trec”. La fel la v. 4. ♦ „apă de izvor”: gr. ὕδωρ ἀπέεως, *lit.* „apă de ieșire/liberare/slobozire” (*cf.* Biblia de la 1688, „apă de iertare”). TM are „apă [până la] glezne”. Traducătorul LXX a echivalat ebr. *’āph’sāym*, „glezne”, prin omofonie, probabil necunoscându-i sensul, sau a vrut să sugereze măsurarea adâncimii apei în prima parte, cea mai apropiată de izvor.

47,5 „nu a putut să treacă”: TM are „nu am putut să trec”. ♦ „se involburase apa”: gr. ἐξύβριζεν τὸ ὕδωρ; verbul înseamnă exact „a se obrăznicii”; *vide* Gen. 49,4: ἐξύβρισας ὡς ὕδωρ, „ai dat pe de lături, ca apă”.

47,8 „spre Galileea, cea dinspre răsărit”: TM are „spre ținutul dinspre răsărit”. În ebraică, *g’lilāh* înseamnă și „ținut”, și „Galileea”; în acest context se impune logic primul sens:

dinspre răsărit, și coboară spre Arabia și a ajuns până la mare, până la apa de la vărsare; și va însănătoși apele. ⁹ Și va fi [așa:] fiecă suflăt de viețuitoare din cele ce mișună pretutindeni pe unde va trece râul va fi viu și va fi acolo pește foarte mult, pentru că a ajuns acolo apa aceasta și [le] va însănătoși și vor fi vii. Orice [ființă], pe unde va trece râul, va fi vie. ¹⁰ Și vor sta acolo pescarii, de la Aingadin până la Ainagalim; va fi un [loc] de uscat năvoade, va fi deoparte. Și peștii lui [vor] fi ca peștii din marea cea mare, mulțime foarte numeroasă. ¹¹ Dar la vărsarea [râului] și la cotitura lui și la revărsarea lui, [apele lui] nu vor însănătoși, [câci] au fost lăsate pentru sare. ¹² Și pe malul râului se va înălța, de o parte și de cealaltă, tot pomul cu rod bun: nu se va [mai] învechi pe el nicicând, nici nu va lipsi rodul lui: își va da pârga din rodul său cel nou, pentru că apele lor vin din [lăcașul] sfânt. Și va fi rodul lor spre hrană și frunzișul lor spre însănătoșire.” ¹³ Acestea le

în cel de-al doilea sens apare întotdeauna cu articol. ♦ „Arabia”: TM are ‘*Arābhāh*, care desemnează valea Iordanului, spre vărsare. ♦ „mare” = Marea Moartă. ♦ „apa de la vărsare”: τὸ ὕδωρ τῆς διεκβολῆς, *lit.* „apa estuarului”; *vide* Zah. 9,10: διεκβολὰς γῆς, „capetele pământului”.

47,10 „Aingadin... Ainagalim”: ebr. ‘*Eyn Gedhī*... ‘*Eyn ‘Egelīm*. ♦ „un [loc] de uscat năvoade”: *vide supra*, e.g., 26.5. ♦ „marea cea mare” = Mediterana.

47,11 În TM, începutul versetului este: „Dar mlaștinile lui și bălțile lui nu vor fi însănătoșite...”.

47,12 „nu se va [mai] învechi pe el”: *i.e.* pe malul râului, gr. ἐπὶ αὐτοῦ reluând ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ de la început. ♦ „rodul său cel nou”: gr. καινότης, *lit.* „noutate”; termenul mai apare în 3Rg. 8,53a (TM 8,13). TM are: „la fiecare lună nouă va da pârgă”. ♦ „[lăcașul] sfânt”, *lit.* „cele sfinte”.

47,13 „adăugire unei măsurători”. *lit.* „adăugare prin măsurarea [lotului]”: TM are: „Iosif, două loturi”. (Alocarea a două loturi pentru urmașii lui Iosif, Manase și Efraim, este tradițională și are ca efect păstrarea unui total de douăsprezece „triburi” – mai precis, unsprezece triburi, dintre care unul este reprezentat de două jumătăți – în condițiile în care tribul lui Levi are un statut special, cu moștenire în spațiul sacru.) În ebraică, antroponimul *Yōsif* înseamnă „el sporește”, iar traducătorul LXX l-a tradus prin substantivul comun „sporire, adăugire”, considerând, probabil, prematură referirea la Iosif în acest context. ♦ Versetul face abrupt trecerea de la tabloul râului care aduce viața la prescripții amănunțite privind distribuirea pământului ca moștenire, în mod egal între cele douăsprezece triburi. Schimbarea de subiect este marcată de formula introductivă, care are și rolul de a asigura autoritatea prescripțiilor. Hotarele ținutului sunt ideale, aflate într-o relație directă cu Num. 34,1-12. Cea mai importantă deosebire față de pasajul corespunzător din Pentateuh este faptul că în viziunea lui Iezechiel granița răsăriteană o constituie Iordanul, în vreme ce prescripțiile din textele tradiției sacerdotale includ un spațiu la răsărit dincolo de Iordan, unde să se stabilească două triburi și

spune Domnul Dumnezeu: „Veți împărți ca moștenire hotarele acestea ale țării, celor douăsprezece triburi ale fiilor lui Israel, adăugire unei măsurători.¹⁴ Și veți moșteni, fiecare întocmai ca fratele său, [țara] pentru care Mi-am ridicat mâna [jurând] s-o dau părinților voștri și pământul acesta va fi moștenirea voastră.¹⁵ Și acestea [sunt] hotarele țării spre miazănoapte; de la marea cea mare care coboară și despică intrarea de la Emath Seddada,¹⁶ Berotha, Sebraim, Eliam, între hotarele Damascului și hotarele Emathului, ocolul de la Saunan, [locuri] care sunt mai sus de hotarele Auranitidei.¹⁷ Acestea [sunt] hotarele de la mare, de la ocolul din Ainan, hotarele Damascului și cele spre miazănoapte.¹⁸ Și cele spre răsărit: între Auranitis și Damasc și între Galaaditis și țara lui Israel, Iordanul stă hotar spre marea [aflată] la răsărit de Cetatea Palmierilor. Acestea [sunt] hotarele spre răsărit.¹⁹ [Hotarele] dinspre miazăzi și dinspre apus [sunt] de la Thaiman și Cetatea Palmierilor până la apa Marimoth Kades, întinzându-se până la marea cea mare. Aceasta [este] partea de miazăzi și apus.²⁰ Aceasta [este] partea de la

jumătate (urmașii lui Ruben, Gad și jumătatea de trib a lui Manase: *vide* Num. 34,13-15). Hotarele ținutului delimitat de Iezechiel sunt Iordanul, la răsărit, și Marea Mediterană, la apus; sunt neclare granițele de miazănoapte și miazăzi. Indicația geografică pentru granița de nord pare să sugereze, în TM (*vide* Iez. 6,14), spațiul de lângă Riblah/Deblatha (la nord de Damasc). La sud, granița ține de la Marea Moartă la Tamar, Cades (*vide* episodul „apei de sfadă” din Num. 20,2-13) și Mediterana.

47,14 „va fi moștenirea voastră”. *lit.* „vă va cădea ca moștenire”, ceea ce presupune o tragere la sorți a loturilor.

47,15b-20 În TM: „...marea cea mare, drumul Hethlonului care merge la Țedădh,¹⁶ Hamăh, Berothă, Sibhrayim, care este între teritoriului Damascului și teritoriul Hamăthului, Hățer ha-Tikhon, care este către teritoriul Hawrânului.¹⁷ Astfel, hotarul va fi de la mare până la Hațar Eynon, [având] la miazănoapte ținutul Damascului și ținutul Hamăthului; aceasta este latura dinspre miazănoapte.¹⁸ La răsărit, între Hawrân și Damasc, între Gil'ădh și ținutul lui Israel, Iordanul va fi hotar, până la marea de la răsărit (= Marea Moartă). Aceasta este latura de răsărit.¹⁹ Și către Neghebh, spre miazăzi, de la Tamar până la apele de la Meriba Qādēș-ului, către Nahal (= Torent), până la marea cea mare (= Mediterana). Aceasta este latura de miazăzi, spre Neghebh.²⁰ Și latura de către apus, marea cea mare, va fi drept hotar până în drept de intrarea în Hamăh; aceasta este latura de apus”.

47,16 „ocolul”: gr. οὐλή, *lit.* „curtea” (dar și orice loc de locuit); la fel *infra*, vv. 17 și 48,1. Termenul ebraic corespunzător e greu de echivalat: Targumul a tradus „heleșteul agibiților”, Vulg. „domus Tichon”. Cf. Block (1998, vol. II, p. 706).

47,19 „apus”: gr. λίψ; termenul indică sudul în Palestina (Gen. 13,14) și vestul, Libia, în Egipt (Ex. 27,9).

marea cea mare: stă hotar până în fața intrării de la Emath, până la intrarea lui. Acestea [sunt părțile] spre apus de Emath.

²¹ Și le veți împărți această țară triburilor lui Israel. ²² O veți trage la sorți pentru voi și pentru străinii care sălășluiesc în mijlocul vostru, cei care au adus pe lume fii în mijlocul vostru. Și ei vor fi pentru voi ca [locuitori] de baștină între fiii lui Israel: vor mânca laolaltă cu voi în moștenire, în mijlocul triburilor lui Israel. ²³ Și [ei] vor fi într-un trib al străinilor, între străinii care [sunt] cu voi, acolo le veți da lor moștenire”, spune Domnul Dumnezeu.

48 ¹ „Și acestea [sunt] numele triburilor: de la capătul dinspre miază-noapte de-a lungul coborâșului care desparte intrarea din Emath la ocolul lui Ainan, hotarul Damascului [fiind] la miazănoapte înspre curtea Emathului;

47,22 „străinii”: porunca de împărțire a pământului între triburi este formulată în v. 21, dar descrierea modalității de distribuire este amânată prin referirea la includerea străinilor în repartizarea pământului. Străinii care locuiau în Israel mai înainte de exil nu aveau permisiunea de a deține pământ în proprietate, dar se aflau sub protecția Legii (Ex. 22,21; 23,9; Deut. 14,29; 24,14-15.17-22). Coduri ulterioare de legi prescriu ca ei să fie tratați ca israeliți nativi (Lev. 19,34; 24,22; Num. 15,29); pasajul de față este singurul care sugerează ca străinii care locuiesc în Israel (și care, probabil, îmbrățișaseră credința israelită) să fie incluși în alocarea de terenuri. ♦ „vor mânca”: TM are „vor trage la sorți”.

47,23 În TM: „Și în tribul în care s-a sălășluit străinul, acolo îi veți da partea lui...”. Nu exista un „trib al străinilor”! Pentru statutul imigrantului, *vide* Deut. 23,3-8; Ex. 12,48-49.

48,1 „de-a lungul coborâșului... hotarul Damascului”: TM are „de-a lungul drumului Hetlonului către Hamāth [și] Hațar 'Eynān”. ♦ Pământul urmează să fie împărțit în fâșii paralele pe toată lărgimea sa de la răsărit la apus; este repartizat într-o ordine bine fixată, de la miazănoapte la miazăzi. Această distribuie este diferită de cea înregistrată în Iis. Nav. 13-19, deosebire dominată de patru elemente. În primul rând, triburile situate mai înainte la răsărit de Iordan vor fi plasate între granițele noi; în al doilea rând, spațiul sacru reprezintă o trăsătură nouă, care impune o schimbare în alocarea loturilor; în al treilea rând, spațiul sacru influențează poziția triburilor, care se raportează geografic la acesta (fiii soțiilor lui Iacob sunt plasați în vecinătatea spațiului sacru – Iuda, Ruben, Efraim și Manase la nord de el, Beniamin, Simeon, Issachar și Zabulon la sud; fiii concubinelor lui Iacob primesc pământuri la extremități – Dan, Aser și Neftali la nord, Gad la sud); în al patrulea rând, pentru a păstra spațiul sacru în centru, unele triburi aflate mai înainte la nord de Ierusalim vor fi plasate la sud (Beniamin, Issachar și Zabulon).

vor avea cele dinspre răsărit până la mare [cei din tribul lui] Dan, o [parte].² Și de la hotarele lui Dan, de la cele dinspre răsărit până la cele dinspre apus, lui Aser, o [parte].³ Și de la hotarele lui Aser, de la cele dinspre răsărit până la cele dinspre apus, lui Neftali, o [parte].⁴ Și de la hotarele lui Neftali, de la cele dinspre răsărit până la cele dinspre apus, lui Manasse, o [parte].⁵ Și de la hotarele lui Manasse, de la cele dinspre răsărit până la cele dinspre apus, lui Efraim, o [parte].⁶ Și de la hotarele lui Efraim, de la cele dinspre răsărit până la cele dinspre apus, lui Ruben, o [parte].⁷ Și de la hotarele lui Ruben, de la cele dinspre răsărit până la cele dinspre apus, lui Iuda, o [parte].

⁸ Și de la hotarele lui Iuda, de la cele dinspre răsărit până la cele dinspre apus, va fi pârga punerii deoparte, douăzeci și cinci de mii [de coți] lărgime și lungimea cât una dintre părțile cele dinspre răsărit și până la cele dinspre apus, și va fi [locul] cel sfânt în mijlocul lor.⁹ [Iar] pârga pe care o vor pune deoparte pentru Domnul [va avea] lungimea de douăzeci și cinci de mii [de coți] și lărgimea de douăzeci și cinci de mii.¹⁰ Va fi pârga lor pentru cele sfinte [astfel]: pentru preoți, spre miazănoapte douăzeci și cinci de mii și spre apus lățime de zece mii și spre răsărit lățime de zece mii și spre miazăzi lungime de douăzeci și cinci de mii, iar muntele [lăcașului] sfânt va fi în mijlocul lor.¹¹ Preoții cei sfințiți, fii ai lui Sadduk, care se îngrijesc de paza Casei, cei care nu s-au rătăcit în rătăcirea fiilor lui Israel în felul cum s-au rătăcit leviții,¹² vor avea pârga dată din pârgile țării, [partea] cea mai sfântă dinspre hotarele leviților.¹³ Iar ale leviților [vor fi] cele de lângă hotarele preoților, [în] lungime de douăzeci și cinci de mii și lărgime de zece mii. Toată lungimea [va fi] de douăzeci și cinci de mii și lărgimea de zece mii.¹⁴ Nu se va vinde nimic din aceasta, nici nu se va măsura [pentru schimb], nici nu vor fi date ca punere-deoparte primele

48,8 „pârga punerii deoparte”: gr. ἡ ἀπαρχὴ τοῦ ἀφορισμοῦ (vide 44,29).

48,10 „muntele”: nu apare în TM: s-ar putea datora unei lecturi greșite a textului ebraic (HHR în loc de HYH) – cf. LEH. s.u. ὄρος.

48,11 Menționarea preoților sadociți (chiar dacă pasajul pare o adăugire) este o precizare așteptată (vide vv. 9-10). Relația preoților sadociți cu leviții nu este întru totul limpede. Preoții au menirea să se îngrijească de sfințenia templului și să protejeze poporul de atingerea cu cele sfinte, de vreme ce ei slujesc în templu și intră în contact cu obiectele de cult; leviții au însărcinarea de a se ocupa de treburile de rang inferior legate de templu.

48,12 „pârga... din pârgile”: gr. ἡ ἀπαρχὴ... ἐκ τῶν ἀπαρχῶν.

48,13 „cele de lângă hotarele...”: TM are „la fel cu hotarele...”.

roade ale pământului, căci este [lucru] sfânt pentru Domnul. ¹⁵ Cele cinci mii [de coți] rămase în lățime pe lângă cele douăzeci și cinci de mii – vor fi un zid din afară al cetății, pentru locuit și pentru islaz și cetatea va fi în mijlocul lor.

¹⁶ Și acestea [sunt] măsurile ei: dinspre miazănoapte, patru mii cinci sute, și de la cele dinspre miazăzi patru mii cinci sute, și de la cele dinspre răsărit patru mii cinci sute, și de la cele dinspre apus patru mii cinci sute. ¹⁷ Și islazul din fața cetății va fi înspre miazănoapte de două sute cincizeci și înspre miazăzi două sute cincizeci și înspre răsărit două sute cincizeci și înspre apus două sute cincizeci. ¹⁸ Și ce rămâne din lungime, aflat lângă pârga celor sfinte, [va fi] de zece mii înspre răsărit și zece mii înspre apus și va fi pârga [lăcașului] sfânt și roadele ei le vor fi hrană celor care lucrează pentru cetate. ¹⁹ Iar cei care lucrează pentru cetate, din toate triburile lui Israel, o vor lucra. ²⁰ Toată pârga [va fi] douăzeci și cinci de mii pe douăzeci și cinci de mii; veți pune deoparte din [ce este în] stăpânirea cetății un pătrat din el, pârga [lăcașului] sfânt. ²¹ Iar ce rămâne va fi a cârmuitorului, de o parte și de cealaltă din pârgile [lăcașului] sfânt, și spre stăpânirea cetății, pe douăzeci și cinci de mii lungime, până la hotarele cele dinspre răsărit și dinspre apus, și pe douăzeci și cinci de mii până la hotarele cele dinspre apus aflate lângă părțile cârmuitorului. Și pârga celor sfinte și [locul] cel sfânt al Casei vor fi în mijloc. ²² Și [o parte] din stăpânirea

48,15 „(vor fi) un zid din afară”: gr. προτείχισμα; TM are „spațiu profan/neconsacrat”. ♦ „islaz”: gr. διάστημα, „spațiu liber”; la fel și la v. 17, *infra*; *vide* 41,6; în 40–48 termenul grecesc apare de mai multe ori, fiind folosit pentru a traduce mai mulți termeni tehnici referitori la arhitectura templului.

48,16 „patru mii...”: numeralul apare de patru ori în acest verset, în două forme distincte: prima și ultima dată este *litt.* „de patru ori o mie” (gr. τετρακισχίλιοι), a doua și a treia oară este *litt.* „patru mii” (gr. τέσσαρες χιλιάδες). În alte pasaje (e.g. vv. 30–34) apare numai formația τετρακισχίλιοι, cu deosebirea că acolo succesiunea este τετρακισχίλιοι καὶ πεντακόσιοι, în vreme ce în 48,16 este πεντακόσιοι καὶ τετρακισχίλιοι.

48,18 „hrană”, *litt.* „pâine” – semitism.

48,20 „un pătrat”: ebr. רֶבְחִי'וּחַ poate desemna și „un sfer”. ♦ În TM textul e neclar și greu de împăcat cu contextul. Unii (e.g. BJ, TOB) înțeleg că din partea sacră trebuie luat un sfer/un pătrat pentru oraș.

48,21 „din pârgile... spre stăpânirea”: TM are „din pârgile... din stăpânirea”; în LXX, aceeași prepoziție este tradusă diferit. ♦ „aflate lângă părțile cârmuitorului”: TM are „de-a lungul celorlalte părți / la fel cu celelalte părți va fi a printrului”.

leviților și din stăpânirea cetății va fi în mijlocul celei a cărmuitorilor; între hotarele lui Iuda și hotarele lui Benjamin va fi [partea] cărmuitorilor.

²³ Și celelalte triburi: de la [hotarele] dinspre răsărit până la cele dinspre apus, lui Benjamin, o [parte]. ²⁴ Și de la hotarele lui Benjamin, de la cele dinspre răsărit până la cele dinspre apus, lui Simeon, o [parte]. ²⁵ Și de la hotarele lui Simeon, de la cele dinspre răsărit până la cele dinspre apus, lui Issachar, o [parte]. ²⁶ Și de la hotarele lui Issachar, de la cele dinspre răsărit până la cele dinspre apus, lui Zabulon, o [parte]. ²⁷ Și de la hotarele lui Zabulon, de la cele dinspre răsărit până la cele dinspre apus, lui Gad, o [parte]. ²⁸ Și de la hotarele lui Gad până la cele dinspre miazăzi vor fi hotarele lui de la Thaiman și apa Marimoth Kades, ca moștenire, până la marea cea mare.

²⁹ Aceasta [este] țara pe care o veți trage la sorți pentru triburile lui Israel și acestea sunt măsurătorile lor”, spune Domnul Dumnezeu.

³⁰ „Și acestea [sunt] ieșirile cetății: spre miazănoapte, patru mii și cinci sute [de coți], pe măsurătoare; ³¹ iar porțile cetății [sunt numite] după numele triburilor lui Israel; trei porți înspre miazănoapte: poarta lui Ruben, una, și poarta lui Iuda, una, și poarta lui Levi, una. ³² Și spre răsărit, patru mii și cinci sute și trei porți: poarta lui Iosif, una, și poarta lui Benjamin, una, și poarta lui Dan, una. ³³ Și spre miazăzi, patru mii și cinci sute, pe măsurătoare, trei porți: poarta lui Simeon, una, și poarta lui Issachar, una, și poarta lui Zabulon, una. ³⁴ Și spre apus, patru mii și cinci sute, pe

48,28 În TM: „Pe hotarul lui Gadh până la marginea Negebului, spre miazăzi, hotarul va fi de la Tamar, apele Meribei Kadeșului, torentul [Egiptului]/Nahalâh până la marea cea mare [este] hotarul”. ♦ „apus”: aici (ca și în 47,19) este folosit termenul *לִיָּפ*, poate pentru a evita o posibilă confuzie, de vreme ce în mod obișnuit vestul se indică prin sintagma *πρός θάλασσαν*, *lit.* „spre mare”, iar acest verset se încheie cu o referire la „marea cea mare”.

48,30 Vv. 30-35 par să reprezinte o adăugire la viziunea templului, în care sunt înregistrate măsurătorile hotarelor cetății și numele porților ce duc la cetate. Există câte trei porți în fiecare din cele patru ziduri ale cetății: porțile poartă numele celor douăsprezece triburi. Este de remarcat că numele porților corespund exact celor doisprezece fii ai lui Iacob (Iosif și Levi înlocuind numele lui Manase și Efraim), chiar dacă situația nu corespunde exact distribuirii pământului. Această diferență ar putea sugera proveniența pasajului dintr-o altă tradiție de text, înscrisă în linia Gen. 49,2-27 (binecuvântarea lui Iacob către fiii săi), și care ar reprezenta aici un indiciu al continuității în primirea binecuvântării lui Dumnezeu de către Israel, care primește ceea ce i se promisese în trecut.

măsurătoare, trei porți: poarta lui Gad, una, și poarta lui Aser, una, și poarta lui Neftali, una.³⁵ Și măsura de jur-împrejur [este] de optsprezece mii. Iar numele cetății, din ziua când va fi făcută, va fi numele ei.

48,35 „măsura de jur-împrejur”: gr. κύκλωμα, *lit.* „circumferința”. ♦ „va fi numele ei”: TM are *YHWH šammāh*, „YHWH este acolo”. Rahlfs a urmat lecțiunea din *Vaticanus* și recensiunea lucianică, unde s-a citit și s-a echivalat *YHYH ŠMH*, „va fi numele ei”. *Alexandrinus* oferă ambele redări, punând κύριος ἐκεῖ înainte de εἶσται τὸ ὄνομα αὐτοῦ, „Domnul [este] acolo va fi numele ei”. Prezența lui Dumnezeu alături de poporul Său înnoit constituie temeiul speranței și al credinței. Această învățătură despre locuirea lui Dumnezeu cu oamenii, izvorul binecuvântării și al mântuirii, consună cu celebrul nume mesianic *‘Immanū-‘El*, „Dumnezeu-cu-noi” (Is. 7,14), și are ecou în Apocalipsă, cap. 21, mai ales v. 3: „Iată locuirea lui Dumnezeu cu oamenii”. ♦ Partea finală a cărții lui Iezechiel (*vide* Biggs, 1996, pp. 145-146) reprezintă formularea felului în care Israel înțelege relația sa cu Dumnezeu în perspectiva experienței de dinainte de exil, din timpul exilului și ca popor care urmează să se întoarcă din exil. Întreaga viziune a lui Iezechiel are menirea de a vorbi despre faptul că Dumnezeu se află în mijlocul poporului restaurat și înnoit; poporul ales își va găsi împlinirea slujindu-L pe Dumnezeu. Acest răspuns, pentru Iezechiel, se concretizează în venerarea lui Dumnezeu în templu: acela este spațiul în care poporul va vedea întorcându-se slava lui Dumnezeu; acolo va fi conștient de prezența Lui și Îi va aduce jertfe, după rânduielile fixate în detaliu. Templul este o realitate centrală a viziunii lui Iezechiel, iar templul ca zidire se află în centrul pământului lui Israel. Construcția lui este descrisă în amănunt, cu indicarea spațiilor de depozitare și a rezervelor de ofrande. Cel însărcinat să se îngrijească de furnizarea ofrandelor este conducătorul lumesc, prințul; referirile la el se fac în termenii relației acestuia cu templul și cu felul în care se îndeplinea cultul. Ansamblul reglementărilor comportamentale reprezentat de cartea lui Iezechiel poartă marca formației lui preotești și, probabil, a celor din cercul lui (care au putut avea un rol în elaborarea și, ulterior, transmiterea textului).

Note complementare la Iezechieel

1 Prima omilie (I.1) a lui Grigore cel Mare dedicată lui Iezechieel este o prezentare generală a profetului și a cărții acestuia. Partea de început propune o etimologie proprie a termenului *prophetia*: *prophetia futura praedical* („profeția vestește cele viitoare”). De aici s-ar deduce că, atunci când se referă la trecut sau la prezent, profetia nu și-ar merita numele pe care îl poartă; în aceste situații, este vorba de evocarea unor evenimente din trecut sau de indicarea unora din prezent. Exemplele pe care le dă Grigore cel Mare sunt însă Is. 7,14 (profeție privind spre viitor), Gen. 1,1 (profeție despre trecut) și 1Cor. 14,24-25 (despre prezent). Așadar sensul deplin al termenului „profeție” nu este unul rigid, ci unul cu mult mai cuprinzător, și anume aducerea în centrul atenției a ceva ascuns (1,25: *quia prodit occulta*). Spiritul profetic, la rândul său (cap. 4), se manifestă în moduri diferite, fie de la un profet la altul, fie de la un moment la altul; profetul poate avea o viziune asupra prezentului fără să privească înspre viitor (ca Ioan Botezătorul, In. 1,29; cap. 5) sau, dimpotrivă, se poate referi la viitor fără să atingă prezentul (ca Isaac, care și-a dat binecuvântarea, prevestind viitorul, fără a ști că nu îl are în față pe fiul său Esau – Gen. 27,1-29; cap. 6).

1,1-5 Pericopa Iez. 1,1-5 este subiectul Omiliei 1,2 a lui Grigore cel Mare. Prima întrebare pe care și-o pune (cap. 2) este legată de cuvântul care deschide cartea lui Iezechieel și care poate părea surprinzător în această poziție: „și”, un cuvânt care face legătura cu ce s-a spus mai înainte. Explicația o găsește în tipul specific de percepere a realității profetice: așa cum oamenii de rând percep realitatea corporală, profetul percepe realitatea spirituală, iar aceasta este prezentă pentru el chiar dacă celor din jur nu li se dezvăluie. În felul acesta, spiritul profetului leagă realitatea interioară de realitatea exterioară, văzându-le pe amândouă în același timp, dincolo de cuvintele pe care cei din jur le aud, el privind deopotrivă înăuntru și în afara acestor cuvinte; de aceea profetul care nu a spus nimic mai înainte începe ca și cum ar continua: cuvintele pe care le rostește vin în continuarea viziunii pe care el a avut-o. Observația este interesantă, chiar dacă nu ține seama de faptul că formula de debut calchiază o expresie ebraică frecventă, a cărei prezență la începutul unei cărți este menită să facă legătura cu cartea precedentă, ca semn al inserării într-o lungă istorie, aflată în plină desfășurare. ♦ Viziunea lui Iezechieel i-a apărut într-al „treizecilea an”. Acesta este al doilea element asupra cărui se oprește Grigore cel Mare în omilia sa (cap. 3); el interpretează fără ezitări indicația cronologică, atât de disputată de comentarii moderni, drept un fapt biografic; aceasta se referă la vârsta împlinită, matură (*in aetate perfecta*), la care profetul poate purta cuvântul Domnului; în același timp, este o vârstă la care profetul are autoritatea de a rosti profeții, fiind pregătit în duh și viață (*cum uita et spiritu*); trimiterea la In. 6,63 indică viața spirituală profundă, a cărei atingere nu depinde de vreo știință dobândită ori de arta de a vorbi. Iezechieel nu este doar purtătorul cuvintelor Domnului, ci el îl și prefigurează prin vârsta sa. ♦ Grigore cel Mare (Omilia 1,1 cap. 6) exploatează onomastica, toponimia și etnonimia (folosindu-se, probabil, de etimologiile din Ieronim. In Ez. 1,3)

Chobar înseamnă „greutate”, „îngreunare” (*grauitudo uel grauitas*), Iezechiel înseamnă „tăria lui Dumnezeu” (*fortitudo Dei*), Buzi este „cel privit de sus”, „disprețuit” (*despectus uel contemptus*), caldeii sunt „cei ce iau libertatea”, „aproape niște demoni” (*captiuantes, uel quasi daemones*). Pornind de la aceste echivalări lexicale, Grigore cel Mare construiește un tablou încărcat de semnificații. Râul marcat de povară și împovărare nu poate fi altceva decât neamul omenesc. De când apare, de la izvor, neamul omenesc se îndreaptă către moarte și se împovărează singur cu păcatele sale, pe care le făptuiește și le poartă (*et perpetrat et portat*). „Domnul” este Hristos, Puterea lui Dumnezeu și Înțelepciunea lui Dumnezeu (*Dei uirtus et Dei sapientia, vide* 1Cor. 1,24), iar Iezechiel, „tăria lui Dumnezeu”, vine la malul Chobarului vestind misterul întrupării, prin care Domnul se apropie de oamenii împovărați de păcatele lor, care se îndreptau spre moarte. Iezechiel, fiul lui Buzi – „cel disprețuit” –, vestește că Fiul lui Dumnezeu s-a întrupat într-un neam care îl disprețuia pe Dumnezeu: tăria lui Dumnezeu s-a născut așadar din dispreț, pentru că a voit să-și asume trăsăturile de om ale unui popor lipsit de credință și disprețuit. El a venit în ținutul caldeilor, care sunt asemenea demonilor, pentru că îi împing pe ceilalți să făptuiască nedreptăți și să arate necredință. ♦ Aceeași omilie (cap. 8-10) interpretează vântul puternic despre care vorbește viziunea lui Iezechiel, așezându-l în contextul pericopei: cerurile se deschisese, iar mâna Domnului a fost asupra lui Iezechiel. Jocul de persoană gramaticală între Iezechiel la persoana a III-a și Iezechiel vorbind la persoana I este un semn că Duhul Sfânt (*Spiritus sanctus*) vorbește prin gura profetului, dar și prin Sine. Vântul de nord (*Aquilo*) amintește de Is. 14,13, unde munții înalți dinspre mieznoapte sunt sălașul celui rău, care își așază tronul, orgolios, deasupra norilor, vrând să fie mai sus decât Dumnezeu. De aceea, și în Cântarea Cântărilor (v. 4,16; *vide nota ad loc. în Septuaginta* 4/1), mireasa alungă vântul de mieznoapte și cheamă vântul de miezăzi. Privind înspre viitor, profetul a văzut venind dinspre nord un vânt puternic pentru că în ceasul din urmă al omenirii spiritul răului va căuta mai mult ca oricând să se înstăpânească pe sufletele oamenilor și să le supună frigului. Norul cel mare pe care îl vede Iezechiel este cruzimea (cap. 11) care îi orbește pe oameni, scufundându-i în ignoranța lor. Focul (cap. 12) îl simbolizează uneori pe Duhul Sfânt, alteori sugerează răutatea inimii. Focul cel bun este, de pildă, cel din Lc. 12,49; focul cel rău (*vide* Is. 26,11) mistuie, așa cum o inimă strică se înspăimântă de propria ei răutate (*cor pessimum ex sua malitia pauescit*). ♦ Vedenia strălucitoare din mijlocul focului, în Omilia 1,2 a lui Grigore cel Mare (cap. 14), *species electri*, este însuși *Christus Iesus Mediator Dei et hominum*, mijlocitorul între Dumnezeu și oameni. *Electrum* este făcut din aur și argint: în acest amestec, argintul primește ceva din lucirea aurului, iar aurul își împlânzește strălucirea alături de argint. În Fiul lui Dumnezeu, natura umană se unește cu cea divină, iar din această unire omenescul se înalță înspre gloria divină, în timp ce divinul își estompează puterea strălucirii, pentru a putea fi contemplat de ochii oamenilor. Cele patru făpturi sunt identificate fără ezitare ori îndoială de Grigore cel Mare ca fiind cei patru evangheliști (cap. 15). Făpturile au înfățișare omenească (cap. 19), în v. 1,5; numai că mai departe se dezvăluie fiecare sub un alt chip, una semănând cu un om, alta cu un leu, alta cu un vițel, alta cu un vultur.

1,1-16 Pericopa inițială a cărții lui Iezechiel (1,1-16) reprezintă materialul pe care își construiește Origen prima omilie dedicată acestui profet. Prima parte a omiliei explică

existența a două categorii distincte de captivi. Unii se află în captivitate (cap. 1) din pricina păcatelor făptuite – așa a fost mulțimea care, abătându-se din drumul său, a fost părăsită de Dumnezeu și a ajuns în robia lui Nabucodonosor, iar mai apoi, alungată din țara sfântă, a fost dusă în Babilon. Între ei se aflau și oameni drepiți, în număr mic: ei reprezintă a doua categorie de captivi, fiind cei care suferă robia nu din pricina păcatelor lor, ci pentru a-i sprijini pe ceilalți să nu se prăbușească în păcat crezând că au fost părăsiți. Dacă cei drepiți ar fi rămas în țara lor, atunci prizonierii ajunși în Babilon nu și-ar mai fi găsit în veci salvarea. Dumnezeu s-a purtat cu poporul Său ca un părinte, care pedepsește faptele rele, lăsându-le totuși celor ce au greșit puțința de a se îndrepta. Între captivi au fost numai patru profeți, iar unul dintre ei era Iezechiel. Mânia lui Dumnezeu, spune Origen, se dovedește a fi nu o mânie adevărată, ci o metodă necesară (*non tam iram esse iram Dei quam necessariam dispensationem*), menirea mâniei divine fiind de a muștra și de a pedepsi îndreptând, așa cum se înțelege și din Psalmul 6,2: *Domine, ne in ira tua arguas me, neque in furore tuo corripas me* („Doamne, în mânia Ta să nu mă muștri, nici în urgia Ta să nu mă pedepsești”). ♦ Iezechiel, aflat în robie împreună cu ceilalți israeliți (cap. 3), vede cerurile deschizându-se deasupra sa și zărește realitățile celeste, care i se dezvăluie: o asemănare a slavei lui Dumnezeu și patru făpturi. El zărește carul celor patru făpturi și roțile care se cuprind una pe alta (*rotas se inuicem continentes*). Arătarea este de foc, dar nu în întregime, ci doar de la picioare până la șale, iar de acolo în sus are strălucire de aur cu argint (*electri fulgore rutilat*). Dumnezeu îi pedepsește pe păcătoși doar prin cele ce se află în partea de jos (*ministeria quae deorsum sunt*); profetul nu a văzut foc în partea de sus, la cap, și nici mai sus de șale. Dumnezeu este de foc, dar numai de la șale în jos, pentru a arăta că de foc au nevoie cele care țin de zămislire (*ut demonstret eos qui in generatione uersantur igne indigere; renis quippe coitus significatio est*). Strălucirea de *electrum* a lui Dumnezeu, de la șale în sus, este semnul unei bunăvoințe de preț, așa cum mai prețios este *electrum* și decât argintul, și decât aurul. Focul este semnul pedepsei pe care Dumnezeu a rezervat-o purificării păcatelor; așa spune Isaia (10, 17) vorbind despre sfințirea lui Israel printr-un foc asemenea celui care mistuie pădurea de parcă ar fi lână (*sanctificauit eum in igni ardente, et uorauit tamquam fenum siluam*), și, încă și mai explicit, în 10, 16, despre Domnul oștirilor care aprinde foc pentru gloria lui Israel (*sic, in interpretarea lui Origen, cu toate că sensul pasajului indică mai degrabă ostilitatea, o amenințare): emittet Dominus Sabaoth in tuum honorem contumeliam et in tuam gloriam ignis ardens accendetur*). Captivitatea în Babilon este semnul tulburărilor sufletești, în vremuri de confuzie (Origen face trimiterea tradițională la etimologia *Babylon confusio interpretatur*). ♦ Cap. 4 al omiliei lui Origen este o interpretare a lui Iezechiel ca prefigurare a lui Hristos. Primul indiciu de care se folosește este precizarea cronologică: anul al treizecilea menționat la începutul cărții lui Iezechiel este pus alături de v. 3,23 din Evanghelia lui Luca, care vorbește despre vârsta lui Iisus la vremea când a început să predice, „cam treizeci de ani” (*Jesus incipiens erat quasi triginta annorum*); El se afla la râul Iordan, așa cum Iezechiel era la râul Chobar; pentru amândoi, cerurile s-au deschis; de-a lungul întregii cărți a lui Iezechiel, Dumnezeu i se adresează spunându-i *fili hominis*, „fiul omului”. „Fiul omului” este, în tradiția patristică, Hristos. Denumirea râului menționat în cartea lui Iezechiel este de asemenea interpretată etimologic: *Chobar*

quod interpretatur grauitudo („Chobar, care se tâlmăcește apăsare”); iar „apăsarea” este a cursului acestui veac (*huius saeculi fluius*, în sensul de generație omenească, omenire, lume). ♦ Cap. 8 al omiliei încearcă să explice cele două indicații cronologice din vv. 1 și 2, al treizecilea an al vieții lui Iezechiel (acesta este înțelesul pe care, fără echivoc, îl dă Origen primelor cuvinte ale cărții) și al cincilea an de robie. „Anul al cincilea” este indicatul bunăvoinței lui Dumnezeu, care nu îi lasă pe robi să rămână vreme îndelungată fără un sprijin. Cuvântul lui Dumnezeu (cap. 9) i se face auzit lui Iezechiel: Origen echivalează acest cuvânt (*sermo*) cu *uerbum*, cel care stă la originea Creației: *qui in principio erat apud Patrem Deus Verbum* (cf. In. 1,1), Cuvântul despre care se crede că i-a îndumnezit pe cei credincioși (*sermo qui credentes efficit deos*); dacă cei la care ajunge Cuvântul sunt dumnezei, atunci și Iezechiel a fost dumnezeu (*Ezechiel quoque Deus fuit*). Cuvântul vine asupra lui Iezechiel (cap. 10) în țara caldeilor, iar simbolistica ține de trăsăturile proprii ale acestui neam, faimos pentru atenția cu care studiază chestiunile cerești și cu care ia în calcul ora nașterii. ♦ Opt sunt elementele (cap. 11) pe care le cercetează separat Origen în viziunea lui Iezechiel: vântul de miazănoapte (*spiritus surgens ueniebat ab Aquilone*), norul (*nubes magna*), strălucirea (*splendor in circuitu eius*), focul (*ignis refulgens*), vedenia de *electrum* (*sicut uisio electri*), lumina (*lumen in eo*; Septuaginta folosește aici același termen ca în prima parte a versetului, φέγγος, „strălucire”), „asemănarea” cu cele patru vietăți (*similitudo quattuor animalium*), focul de cărbuni din mijlocul vietăților (v. 13: *et in medio animalium quasi carbones ignis*, o variantă diferită de cea a textului grecesc). Din aceste opt elemente distincte Origen încearcă să scoată înțelesul adânc al viziunii lui Iezechiel. Vântul (cap. 11) stârnește tot ce este rău, pleava, lăsându-i pe cei buni. Cel care este purificat de vânt vede un nor mare: norul acesta amintește de cel din Mt. 17,5, norul din care s-a auzit glasul lui Dumnezeu (*et ecce uox de nube*), rostind: *Hic est Filius Meus, in quo bene complacui*, „acesta este Fiul Meu în care mi-am aflat desfătarea” (*sic*; față de Vulgata: *Filius Meus dilectus*, „Fiul Meu iubit”). Strălucirea, focul și lucirea de *electrum* (cap. 13) sunt semne ale celeilalte căi de purificare: răul poate fi îndepărtat din sufletul omului prin Spirit (vântul din viziunea lui Iezechiel) ori prin foc. Oamenii care se lasă instruiți prin preceptele divine se mântuiesc prin lucrarea Spiritului, așa cum stă scris în Rom. 8,13. Dar dacă sufletul nu se înalță, atunci este nevoie de foc. De aceea, atrage atenția Origen, sunt importante legătura dintre vânt și nor (*coniunctio spiritus et nebulae*) în primul rând, legătura dintre foc și lumină (*ignis et luminis*) într-al doilea și – în al treilea rând – legătura dintre *electrum* și strălucire (*splendoris*). Fiecare dintre aceste elemente apare cu o contrabalansare care îi schimbă chipul trist printr-o vecinătate mai îmbucurătoare. Vântul (cap. 14) se ridicase dinspre miazănoapte, pentru că de acolo vin relele împotriva celor ce locuiesc pământul. Acolo este locul unde s-a așezat tribul lui Dan (cf. Num. 2,25). Vietățile din viziunea lui Iezechiel (cap. 15) sunt heruvimi, iar heruvimul înseamnă „deplinătatea cunoașterii” (*cherubin interpretatur plenitudo cognitionis*; vide Philon, *De uita Mosis*, 2, 97): așadar, oricine se umple de cunoaștere devine un heruvim dinaintea Domnului. Cele patru fețe ale vietăților (cap. 16) sunt un simbol al sufletului alcătuit din trei părți (*tripertitam animam significet*), la care se adaugă a patra parte, care este târia. Prin „om” este indicată componenta rațională, prin „leu”, cea irascibilă, prin „vițel”, cea concupiscentă. Vulturul este menționat și în alt

pasaj (cf. lez. 1,4.10) pentru a indica spiritul ce domină sufletul, spiritul propriu omului (*spiritum autem hominis dico, qui in eo est*).

1,6-9 Pericopa lez. 1,6-9 este pentru Grigore cel Mare punctul de plecare al Omiliei 1,3. Cele patru făpturi sunt descrise prin fețele lor și prin aripile lor (cap. 1): chipul simbolizează aici cunoașterea (*notitia*), iar aripa simbolizează zborul (*uolatus*). Prin chip poate fi cunoscut un om, iar prin aripi se înalță trupurile păsărilor. În consecință, chipul se raportează la cunoaștere, iar aripa la contemplație. Prin credința noastră îi suntem cunoscuți lui Dumnezeu, iar prin contemplație ne ridicăm mai presus de noi înșine. Fiecare făptură are patru chipuri: explicația la care recurge Grigore cel Mare reia tema celor patru evangheliști. Chipurile evangheliștilor (cap. 2) și de natura omenească a Domnului, iar aripile lor sunt un fel de a arăta divinitatea Lui. Picioarele le erau drepte (cap. 3), ca simbol al acțiunilor lor: evangheliștii și toți cei care au atins desăvârșirea merg pe calea cea dreaptă. Textul latinesc al v. 1,7 (cap. 4) diferă considerabil de cel al Septuagintei: *planta pedis eorum quasi planta pedis uituli*, „talpa piciorului lor [era] ca talpa piciorului de vițel”. Copita despicateă este semnul puterii de discernământ, în absența căreia forța nu are nici un efect. Arama, la rândul său (cap. 5), are caracteristica unui metal cu mare sonoritate, iar glasul predicatorilor este comparabil cu sunetul aramei. Scânteierile aramei (*scintillae*) sunt cuvintele, delicate și mărunte: atunci când predicatorii vorbesc despre cer, cuvintele lor nu pot face lumina pe care ei și-o doresc cu înflăcărare. De pe buzele lor vin către noi scânteii, căci glasul lor ne dezvăluie abia o mică parte din întinderea cerului, din gloria celestă. Bunătatea divină face însă ca aceste scânteii să aprindă o flacără în inima celui care ascultă. Mâna de om aflată sub aripile lor, pe cele patru părți, poate fi o referire (cap. 7) la trimiterea predicatorilor în cele patru părți ale lumii. Acestei interpretări simple Grigore cel Mare îi adaugă (cap. 8) identificarea cu cele patru virtuți cardinale (*uidelicet prudentiam, fortitudinem iustitiam atque temperantiam*, „și anume, prudența, tăria, dreptatea și cumpătarea”), din care se desprind și celelalte virtuți. Mâna de om și aripile (cap. 9) sunt o referire la viața activă și la viața contemplativă; dintre acestea două, viața contemplativă este superioară, pentru că nu are durată omenească. Cele patru făpturi (cap. 15) aveau chipuri care priveau drept înainte, în toate cele patru direcții, fără să se întoarcă: acesta este semnul că cei care vestesc cuvântul Domnului îl fac cunoscut în toate cele patru părți ale lumii, vestind că Dumnezeu s-a întrupat; ei prezintă câte un chip în fiecare din cele patru părți ale lumii. Făpturile merg drept înainte (cap. 16), fără să se întoarcă, pentru că cei ce predică merg mereu înainte, fără întoarcere, trecând de la faptele vieții pământești la cele ale spiritului, fără a se lăsa abătuți din drum de cele rămase în urmă. Dinaintea noastră (cap. 17) sunt cele veșnice (*aeterna*), îndărătul nostru sunt cele trecătoare (*temporalia*).

1,10-12 Pe această pericopă se întemeiază Omilia 1,4 a lui Grigore cel Mare. Spiritul sacru al profeției (cap. 1) descrie în detaliu făpturile înaripate. Lăsând să fie recunoscute, fără vreo urmă de îndoială – după cum crede Grigore cel Mare –, chipurile celor patru evangheliști. Mărturia o dă, pentru fiecare dintre cei patru, chiar începutul evangheliei. Începând cu genealogia omenească, Matei are dreptul de a fi indicat printr-un om; începând cu un strigăt în deșert, Marcu pe bună dreptate este simbolizat printr-un leu: semnul lui Luca este vițelul, pentru că el își începe evanghelia cu o jertfă; afirmând de la început natura divină a Cuvântului, Ioan merită să fie echivalat cu un vultur. Cum însă

cei aleși sunt părți ale Domnului, ei pot deopotrivă să fie, împreună, un simbol al Lui. Cele patru chipuri sunt dispuse însă de o parte și de alta (cap. 3): cel de om și de leu la dreapta, cel de vițel la stânga și, încă și mai surprinzător, vulturul nu este nici la dreapta, nici la stânga, ci deasupra tuturor (*facies aquilae desuper ipsorum quatuor*). Repartiția în dreapta sau în stânga corespunde conotației pozitive sau negative a actelor simbolizate: la dreapta se află ce este îmbucurător, la stânga – ce este trist. Grigore cel Mare recurge aici la simbolistica arhaică a dreptei (*vide, e.g.,* Bouché-Leclercq, 1999, p. 119) ca domeniu al forței și îndemânării și, în interpretare augurală, favorabil, și a stângii ca domeniu al nefastului: augurul (cel puțin în ritualul grecesc) se așeza cu fața spre miazănoapte, având la stânga apusul. ♦ Versetul 1.11 revine parțial la o precizare care apăruse și în v. 9 din textul latinesc: *iunctaeque erant pennae eorum alterius ad alterum*, „aripile lor erau unite una de alta”; în textul latinesc, v. 11 aduce un element în plus: *facies eorum et pennae...* „chipurile lor și aripile...”. Fețele și aripile îndreptate în sus (cap. 4) sunt semnul contemplației și al concentrării atenției asupra realităților superioare, din ceruri. Cele patru aripi ale fiecărei făpturi (cap. 5) sunt interpretate ca o referire la cele patru virtuți care îi înalță de la pământ pe toți cei înaripați (*omne pennatum animal*): iubirea și speranța în viitor, teama și căința în trecut. Aripile unite se desfac în înalt pentru că cei aleși iubesc realitățile celeste la care speră, iar ei speră la ceea ce iubesc. Două aripi le acoperă trupul, pentru că teama și căința ascund de ochii lui Dumnezeu atotputernicul răul pe care l-au făcut cândva. Oricât de mult s-ar apropia de sfințenie (cap. 6), oamenii au ceva de ascuns de ochii Domnului în viața aceasta, pentru că nu este cu puțință să nu fi greșit cu ceva în faptă, în vorbă sau în gând.

1,12-14 Omilia 1,5 a lui Grigore cel Mare o continuă pe precedentă (1,4, lez. 1,10-12), cercetând tot trei versete, cu o revenire la v. 12 (vv. 12-14). Cele patru făpturi (cap. 2) erau purtate de Duh: *ubi erat impetus spiritus* (gr. τὸ πνεῦμα), *illuc gradiebantur*. Duhul împinge spre iubirea față de realitățile celeste, spre disprețuirea celor lumești, din care pot fi alese doar cele necesare, nu și cele ce țin de plăcere. Trupul (cap. 3) împinge într-o altă direcție; numai că uneori chemarea trupului se ascunde sub vălul unei chemări a Spiritului și se amăgește singură că acționează sub impulsul Spiritului. Făpturile din viziune merg fără a se întoarce îndărăt (cap. 5), iar aceasta înseamnă că cei aleși se îndreaptă către bine și nu se mai întorc pentru a săvârși fapte rele. Cărbunii (cap. 6) ce ard în foc sugerează efectul pe care îl are asupra cuiva atingerea unui om sfânt, care face să se aprindă dorința de lumină și să ardă iubirea adevărată. Făcliile își aruncă lumina până departe și, asemenea lor, un om înzestrat cu spiritul profeției rostește cuvinte care dau învățătură, iar renumele i se răspândește pretutindeni. Strălucirea focului le îngăduie făpturilor din viziune să se aprindă: este focul adevărului, care încălzește și aprinde. *Spiritus* (cap. 10) este în același timp mobil și stabil (*simul et mobilis et stabilis dicitur*): este stabil, pentru că prin natura sa le ține laolaltă pe toate, și este mobil, pentru că se află pretutindeni, chiar dinaintea unora care nu-l recunosc. Focul strălucește între făpturile înaripate, pentru că Spiritul li se arată – fiecăreia dintre ele și tuturor în același timp. Mobilitatea Spiritului poate fi înțeleasă (cap. 11) și dintr-un alt punct de vedere: în inimile celor sfinți, Spiritul se află în permanență; în inimile celorlalți, vine, urmând să plece mai apoi, și pleacă, urmând să vină din nou. De aceea se spune că Spiritul este mobil, pentru că nimeni nu-l poate ține la sine după plac. ♦ Versetul 14 din Vulgata este

absent în LXX (*et animalia ibant et reuertebantur, in similitudinem fulguris coruscantis, și viețuitoarele mergeau și se întorceau, asemenea unui fulger scânteietor*); Grigore cel Mare îl comentează în cap. 12, pomind de la aparenta contradicție cu v. 13, în care mișcarea nu era de dus-întors, ci încoace și încolo. Explicația constă în distincția dintre viața activă și cea contemplativă: în cea dintâi ne este cu puțință să rămânem în același loc, în cealaltă ne este cu neputință să ne menținem atenția fixată asupra unui element. Spiritul nostru nu este capabil să rămână în contemplație pentru mult timp, el vede tot ce percepe din eternitate ca într-o oglindă și într-un chip neclar, de aceea este necesară întoarcerea la viața activă și, prin faptele bune, se poate redobândi forța de a contempla realitățile celeste. Fulgerul scânteietor (cap. 13) este o comparație justă pentru făpturile înaripate aflate într-o continuă mișcare. Cei sfinți se înalță în zbor, pentru a contempla realitățile de sus atunci când spiritul lor îi duce în patria celestă, de care sunt legați prin iubire; îngreunați însă de îndeletnicirile omenești, revin la ele. Ei le vorbesc fraților lor despre bunurile cerești și aprind în inimile lor această strălucire; vorbind, cuvintele lor ating inimile celor care îi ascultă: atunci ei se întorc ca un „fulger scânteietor”.

1,15-18 Grigore cel Mare își construiește Omilia 1,6 pe pericopa 1,15-18. Primul verset are un conținut diferit în textul latinesc: *cumque aspicerem animalia, apparuit rota una super terram iuxta animalia, habens quatuor facies*, „cum priveam viețuitoarele, a apărut o roată, una [singură], pe pământ, lângă viețuitoare, care avea patru fețe”. Simbolistica roții (cap. 2) trimite la textele sacre, care se rotesc, dezvăluindu-se deplin și fără să păstreze vreun unghi al greșelii. Învățăturile Scripturii sunt ca un cerc, când îndreptate în sus, când îndreptate în jos: pentru cei mai apropiați de desăvârșire, ele sunt bunuri spirituale, rămânând pentru ceilalți mai aproape de litera lor; iar ceea ce oamenii de rând înțeleg la propriu reprezintă pentru învățați o înălțare în plan spiritual. În cap. 10, Grigore cel Mare își concentrează discursul asupra diferenței numerice dintre v. 15 și v. 16: în primul este vorba despre o singură roată (cu o subliniere lexicală a numărului gramatical: *rota una*), iar în versetul următor roțile sunt mai multe. Singularul din v. 15 este interpretat ca trimitere la Vechiul Testament, care a fost unul singur și care, rotindu-se (*uolueretur*, termen folosit și pentru a indica desfășurarea unui sul scris) ca o roată, dădea învățătură. ♦ Versetul 16 (cap. 12; 14; 15) indică termeni diferiți de comparație în textul grecesc și în cel latinesc: comparația nu se face aici cu piatra de beril (ὄψ εἰδος θαλασσης), ci cu marea: *quasi uisio maris*. Acea singură roată despre care fusese vorba în versetul precedent se dovedește acum a fi o multiplicitate cu aspect unitar, căci roțile par a fi dispuse una în mijlocul alteia: pentru Grigore cel Mare, înțelesul este lipsit de echivoc, fiind o trimitere la textul Vechiului Testament în care Părinții considerau că se ascunde, prin alegorie, Noul Testament. Roata care a apărut alături de făpturile înaripate este descrisă ca având patru fețe pentru că Scripturile sunt împărțite de cele două Testamente în patru părți: în Vechiul Testament, Legile și Profeții, iar în Noul Testament, Evangheliile și Faptele (și spusele) apostolilor. Înfățișarea roților amintește de mare (cap. 13) pentru că Scrierile sacre amintesc de mare, având în ele talazuri de învățăminte, valuri de înțelesuri (*uolumina sententiarum, cumuli sensuum*). ♦ Versetul 18 are în textul latinesc un început diferit: *statura quoque erat rotis, et altitudo, et horribilis aspectus; et totum corpus oculis plenum...*, „și roțile erau drepte și înalte, iar înfățișarea era înspăimântătoare; și corpul tot era plin de ochi...” (cap. 18). Statura

dreaptă sugerează conduita fermă a omului (cf. Flp. 4,1; 4Rg. 3,14); ea corespunde preceptelor caracterizate prin rectitudine, înălțimea corespunde promisiunilor de înălțare, iar aspectul înfricoșător amintește frica de pedeapsa iminentă. Scriptura își arată statura dreaptă în educarea moravurilor, înălțimea și-o arată în făgăduințele răsplătii, iar chipul terifiant, în amenințarea pedepsei.

1,18-23 Grigore cel Mare, în Omilia 1.7, interpretează pericopa 1.18-23, revenind la v. 18 (despre care vorbise în omilia precedentă). Prima observație pe care o face (cap. 2) ține de genul gramatical al unei forme pronominale: *in circuitu ipsorum quatuor*, „de jur-împrejur la tuspătru”: LXX atestă aceeași formă de masculin-neutru pronominal: *κυκλόθεν τοῖς τέσσαρσιν*, în vreme ce Vulgata oferă un feminin (*in circuitu ipsarum quatuor*), în acord cu femininul *rotae*. Grigore cel Mare atrage atenția asupra acordului cu „vietățile” (*animalia*, substantiv neutru) – observația nu poate fi făcută la fel de precis și pentru textul grecesc, unde acordul gramatical trimite fie către ζῶα (neutru, plural), fie către τροχός, „roată”, masculin. Prin această identificare a referinței pronominale, trăsătura definitorie a mulțimii de ochi este plasată asupra vietăților, și nu asupra roților. Mai departe, această particularitate este folosită ca un nou argument în identificarea vietăților cu cei sfinți, pentru că aceștia privesc de jur-împrejurul lor, cu atenția concentrată asupra a tot ceea ce produce binele și, mai cu seamă, asupra a ceea ce s-ar putea ascunde sub aparența binelui fiind totuși o sursă de rău. Viața celor sfinți este așadar o viață *circumspecta*, care privește cu atenție de jur-împrejur. ♦ Cap. 7 atrage atenția asupra unei lecțiuni diferite în textele vechi ale cărții lui Iezechiel, lecțiune care corespunde de altfel Septuagintei: în traducerea veche, spune Grigore cel Mare, stătea scris *dorsa eorum plena oculis*, „spinările lor [erau] pline de ochi”, față de: *totum corpus eorum plenum oculis in circuitu*, „întregul lor corp [era] plin de ochi de jur-împrejur”. Învățătura care se poate trage din această deosebire este următoarea: prudența față de răul evident este o caracteristică de care pot da dovadă chiar și păcătoșii, în vreme ce starea de veghe împotriva răului ce nu se arată încă în față, la vedere, este o trăsătură a celor drepti. ♦ Versetul 19 (cap. 8) este interpretat ca o descriere a efectului pe care îl are citirea Scripturii: vietățile înaintează când cei sfinți știu să deslușească din Scripturi care este purtarea corectă. Vietățile se ridică de la pământ atunci când cei sfinți se lasă cuprinși de contemplație și se înalță. Cu cât un om sfânt ajunge mai departe în citirea Scripturii, cu atât Scriptura însăși ajunge mai departe o dată cu el. Revelațiile divine sporesc o dată cu cel care le înțelege: cu cât el își înalță mai tare privirea, cu atât înțelegerea devine mai profundă (*tanto illa quisque altius intellegit, quanto in eis altius intendit*). ♦ Versetul 20 (discutat în cap. 9) nu conține, în varianta latinească, nici o referire la „nor”: *quocumque ibat spiritus, illuc eunte spiritu et rotae pariter leuabantur, sequentes eum*, „oriunde mergea duhul, într-acolo, cât mergea duhul, se ridicau și roțile, urmându-l”. Interpretarea lui Grigore cel Mare se concentrează tot asupra legăturii dintre textul sacru și cel care îl citește: încotro se îndreaptă atenția celui ce citește, acolo se înalță textul sacru. Dacă spiritul celui ce citește caută fapte de istorie ori înțelesul lor moral, semnificația morală a istoriei i se dezvăluie de îndată. ♦ Versetul 21 (cap. 15) este o reluare a imaginilor precedente; conține un singur element nou: „când [vietățile] stăteau, stăteau și acelea” (*cum stantibus stabant*). Grigore cel Mare interpretează segmentul ca pe o referire la cei care știu să înainteze până în locul în care se pot lipsi de

bunurile lumești pentru a se dedica operelor de binefacere. ♦ Versetul 22 este interpretat în capitolele 18-20 ale omiliei în două modalități diferite. Prin tăria cerului, firmament (*firmamentum*), pot fi înțelese puterile cerești: seamănă cu un *crystallus*: termenul are (ca și cel grecesc corespunzător, κρύσταλλος) înțelesul de „cristal” sau „gheață”, iar Grigore cel Mare înclină către acesta din urmă. Tăria cerului (cap. 18), văzută ca „de gheață”, este în același timp dură, dar și formată din apă care se solidifică. Natura angelică, la crearea ei, a primit puterea de a-și alege menirea: să rămână cu umilință în prezența lui Dumnezeu cel atotputernic ori să alunece în orgoliu și să decadă din starea de beatitudine. Îngerii sfinți, pe când alți îngeri cădeau, s-au păstrat în starea lor de beatitudine și au primit darul de a nu cădea niciodată: natura lor este neschimbătoare, este tare de parcă ar fi făcută din gheață. Aceasta este tăria cerului, ca gheața, de deasupra făpturilor înaripate. Firmamentul însuși (cap. 19) este un simbol al lui Hristos tocmai prin faptul că pare să fie de gheață: natura umană, fragilă și supusă suferinței, este comparabilă cu mobilitatea apei, dar prin gloria învierii slăbiciunea s-a transformat în tărie, așa cum apa se transformă în gheață. Gheața înspăimântă prin răceala ei, dar are și o frumusețe aparte (cap. 20). Prin aceste două trăsături ale ei, gheața amintește de Judecătorul neamului omenesc, care îi privește cu blândețe pe cei drepti și îi înspăimântă pe păcătoși, punându-le în fiecare zi sub ochi motivele spaimei lor. ♦ Versetul 23 (cap. 21) aduce din nou o lecțiune ușor diferită a textului latinesc față de cel grecesc: LXX are αἱ πτέρυγες αὐτῶν ἐκτεταμέναι, „aripile lor [erau] desfășurate” („întinse”), iar Vulgata are *pennae eorum rectae alterius ad alterum*, „aripile lor erau drepte, ale unuia către celălalt”. Aripile virtuții sunt drepte atunci când omul face ca un altul să se împărtaşească din bunul său. Corpurile pe care le acoperă aripile (cap. 22) sunt un simbol al acțiunii, tot așa cum aripile sunt semnul virtuții. Tot aici, observă o diferență față de variantele anterioare ale traducerii latinești (și care se apropie de forma versetului în Septuaginta): *singulis duae coniunctae et tegentes corpora eorum*, față de textul pe care îl comentează (*unumquodque duabus alis uelabat corpus suum et alterum similiter uelabatur*, „fiecare își acoperea corpul cu două aripi și celălalt se acoperea la fel”). Adăugirea (cap. 23) față de versiunea veche („și celălalt se acoperea la fel”) nu se regăsește în nici una din versiunile pe care Grigore cel Mare le-a cercetat: Septuaginta, Aquila, Theodotion, Symmachus; el a găsit însă indiciul prezenței acestui segment la Ieronim, identificându-i astfel originea în textul ebraic, într-o formă foarte apropiată. Dificultatea de interpretare constă în aparenta inutilitate a adăugirii, de vreme ce *unumquodque*, „fiecare”, nu pare să accepte o continuare de tipul „celălalt”. Grigore cel Mare face aici distincția între viața celor desăvârșiți și strădaniile celor ce tind către desăvârșire (*perfectorum uitam et proficientium merita*): cei care își plâng greșelile și își întind aripile către cei de alături, dându-le un exemplu, sunt fără îndoială *perfecti*. Alături de ei se află însă, în număr mare, cei care le privesc lacrimile și se străduiesc să le urmeze pilda.

1,24-28 Grigore cel Mare ajunge la capătul primului capitol din cartea lui Iezechiel cu Omilia 1,8 (versetele 1,24-28). Pilda pe care o dau cei desăvârșiți celorlalți fusese concluzia omiliei precedente; subiectul este reluat aici. Zgomotul aripilor ca vuietul de ape multe (*sonum alarum quasi sonum aquarum multarum*) este interpretat (cap. 1) ca simbolizând pildele care îi îndrumă pe cei mulți; în scrierile sfinte apele simbolizează cel mai adesea mulțimea de oameni – *vide* Apoc. 17,15 (*aquae uero sunt populi*, „apele

sunt popoarele”). Aripile făpturilor înaripate sunt, așa cum arătase în omiliile precedente, virtuțile celor sfinți. Versetul are în traducerea latinească un segment în plus față de LXX: *quasi sonum sublimis Dei*, „ca glasul Dumnezeului preainalt”; acest segment este cercetat în cap. 2. Aripile vietăților sună ca glasul divin pentru că Dumnezeu le-a umplut inimile de iubire. Definirea lui Dumnezeu ca *sublimis*, „preainalt” (cap. 3) este necesară pentru că, observă Grigore cel Mare, în Scriptură termenul *deus* este folosit fie în sens propriu, fie printr-un transfer. Un exemplu pentru situația din urmă este Ex. 7,1: *ecce constitui te deum Pharaonis*, „te-am făcut ca un dumnezeu al lui Faraon”. Cu valoarea sa lexicală absolută, *Deus* apare, de pildă, atunci când Domnul îi vorbește lui Moise (Ex. 22,8): *Ego sum Deus patris tui, Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob*.

♦ Cap. 4 al omiliei atrage atenția asupra succesiunii semnificative a secvențelor din acest verset: sunetul pe care îl scot aripile făpturilor înaripate se transformă în sunet de ape întinse, pentru a deveni în cele din urmă glasul Dumnezeului preainalt. Textul v. 24 (cap. 5) este mai amplu în varianta latinească față de cea a Septuagintei: *cum ambularent, quasi sonus erat multitudinis, ut sonitus castrorum*, „când mergeau, era ca un vuiet de mulțime, ca un răsunet de oști”. Mulțimile care se alătură predicatorilor formează oștiri, gata de luptă pentru apărarea credinței. Aripile se lasă în jos (*demittebantur pennae eorum*) atunci când făpturile se opresc (cap. 11): oprirea coincide cu contemplarea lui Dumnezeu, într-o nemișcare concentrată. Glasul de deasupra firmamentului (cap. 12) făcea ca făpturile să se oprească – textul latinesc atestă din nou un segment suplimentar: *stabant et submittebant alas suas*, „se opreau și își lăsau în jos aripile”. Firmamentul poate indica (așa cum arătase Grigore cel Mare în omilia precedentă) puterile cerești, dar poate fi și o referire la Fiul întrupat, în care natura umană a fost menită veșniciei, așa cum apa se întărește devenind gheață. Glasul care se aude de deasupra firmamentului (cap. 16) vine de dincolo de întreaga creație. La auzul lui (cap. 17), vietățile înaripate se opresc în contemplație. Vietățile pot simboliza aici oamenii învățați: ei meditează în tăcere la înțelepciunea inefabilă a lui Dumnezeu, care le dă oamenilor învățătură fără risipă de cuvinte, în vreme ce glasurile măștrilor nu reușesc să-i învețe pe oameni. Vietățile îi pot simboliza, de asemenea, pe profeți: când se gândesc în tăcere că profețiile lor nu pot pătrunde toate misterele divinității, ei înțeleg că tot ceea ce văd este numai o parte din întreg, este puțin. Strângându-și aripile și lăsându-le în jos, se umplu de umilință. ♦ Cap. 19 aduce o suită de pilde de oameni care și-au recunoscut nimicnicia în fața lui Dumnezeu: Avraam, Moise, Isaia, Ieremia, Iov etc. ♦ Tronul din v. 26 (cap. 20) simbolizează puterile îngerești (*uirtutes angelicae*) care se află chiar mai sus decât îngerii. Îngerii sunt numiți „soli” (*nuntii*; Grigore cel Mare face o aluzie la etimologia termenului grecesc ἄγγελος) pentru că poartă veștile pentru oameni: apostolul Pavel (Col. 1,16) vorbește despre tronurile din ceruri, numindu-le pe acestea înaintea puterilor cerești. Tronul este din safir, pentru că aceasta este culoarea văzduhului. Vedenia de om pe care Iezechiel o zărește pe tron este, pentru Grigore cel Mare, slava lui Hristos. Ordinea în care se succed elementele din această viziune este o gradăție: deasupra făpturilor înaripate este firmamentul, deasupra firmamentului se află un tron, pe tron se zărește un om. Interpretarea ține de echivalările pe care le propusese mai înainte: deasupra celor sfinți, care trăiesc încă în trupurile lor trecătoare, se află îngerii;

deasupra îngerilor sunt puterile îngeresti superioare, apropiate de Dumnezeu; deasupra lor este ridicat un om, Hristos, mijlocitor între Dumnezeu și oameni. Este însă cu puțință (cap. 21) ca firmamentul să fie el însuși un simbol pentru Hristos (așa cum arătase Grigore cel Mare în Omilia 1,7); nu este neobișnuit ca spiritul profetic să desemneze mai multe realități printr-un singur element. În acest caz, glasul de dincolo de firmament este cel care s-a făcut auzit la botezul în apa Iordanului, spunând „Tu ești Fiul Meu preaiubit, în Tine mi-am aflat desfătarea”. Mai departe, rămâne întrebarea (cap. 23): oare ceea ce se află dincolo de firmament, tronul de safir ca simbol al puterilor îngeresti, poate fi mai presus de Hristos? Și dacă firmamentul este un simbol pentru Hristos, atunci poate fi tot Hristos și omul aflat pe tron? Răspunsul stă în natura dublă a Fiului care, întrupat, s-a aflat mai prejos de îngerii (vide și Ps. 8,6: „cu puțin mai prejos decât îngerii”), dar, după înviere, s-a înălțat (vide și Ps. 8,7: „toate le-ai așezat sub picioarele lui”). Strălucirea de *electrum* (cap. 25) este explicată, ca și în Omilia 1,2, prin felul în care se influențează aurul și argintul unul pe celălalt, alcătuiind împreună o materie unică. *Electrum* este, prin această calitate a sa, simbolul potrivit pentru Hristos, în care strălucirea naturii divine a fost temperată pentru a putea fi văzută de ochii omenești, iar natura umană a fost ridicată la splendoarea divină. ♦ Vedenia de la mijloc în sus și de la mijloc în jos (cap. 26) se arată ca o arătare de foc: textul latinesc comentat de Grigore cel Mare este diferit de cel al Septuagintei: *uelut aspectus ignis intrinsecus eius per circuitum a lumbis eius et desuper; et a lumbis eius usque deorsum uidi quasi speciem ignis splendentis in circuitu*, „ca o arătare de foc înăuntru-i, de jur-împrejur, de la mijloc și până sus; și de la mijloc până jos am văzut ca o arătare de foc strălucitor, împrejur”. Prin „mijloc”, Grigore cel Mare înțelege un simbol al perpetuării vieții omenești. Focul vedeniei este strălucitor de la mijloc pentru că, după ce Fiul s-a întrupat, învățătura sfântă a luminat în toate părțile lumii, fără a mai rămâne închisă în Iudeea (care este sugerată de prima parte a descrierii: „arătare de foc înăuntru-i”). Cap. 28 aduce o altă interpretare, posibilă în egală măsură: Hristos S-a făcut cunoscut oamenilor prin natura Sa umană, fiindu-le însă cunoscut îngerilor mai înainte de întrupare, prin natura Sa divină. Așadar El răspândește lumină strălucitoare de la mijloc în jos pentru oameni, care L-au cunoscut ca om. Curcubeul (cap. 29) este constant văzut ca semn pus de Dumnezeu în amintirea înțelegerii pe care a încheiat-o cu oamenii, un semn al legământului (Gen. 9,13-15). În culorile curcubeului se regăsesc deopotrivă culorile apei și ale focului. Slava Domnului (cap. 30-31) nu poate fi văzută cu adevărat, de aceea este doar o asemănare (*uisio similitudinis gloriae Domini*; formularea este echivalentă celei grecești: ἡ ὁρασις ὁμοιωματος δόξης κυρίου). ♦ Primul capitol al cărții lui Iezechiel a fost cercetat în detaliu de Grigore cel Mare în primele opt omilii dedicate acestui text profetic. Autorul justifică dimensiunile ample ale acestor interpretări (vide Omilia 1,9, cap. 1) prin caracterul ermetic, marcat de pasaje obscure, al textului (*magnis obscuritatibus clausum*), în a cărui țesătură par să se vadă noduri de mistere (*quibusdam mysteriorum nodis ligatum*).

2 Omilia 1,9, în care Grigore cel Mare interpretează cel de-al doilea capitol al cărții lui Iezechiel, este construită pe versetele numerotate în versiunea latinească 2,1-9 (în Septuaginta, cap. 2 are zece versete). Primul capitol (1,1-28) fusese explicat în opt

omilii, din pricina caracterului complex și, uneori, obscur al textului. Întregul capitol al doilea (vv. 1-9/10) este cuprins în această omilie, pentru că sunt lucruri mai „netede” și mai puțin dificile (*planiora sunt et minus difficilia*). Echivalarea o omilie = o carte rămâne însă singulară în această serie, cu toate că Grigore cel Mare simte că acum, după pădurile încâlcite pe care le-a străbătut (*tot opaca siluarum*), a ajuns în câmp deschis (*ad campos exiimus*), unde pasul îi poate fi mai ușor și mai iute. Profetul căzut cu fața la pământ (cap. 2) este readus în simțiri; traducerea latinească de care se folosește Grigore cel Mare este diferită aici de Septuaginta: „și a intrat Spiritul în mine, după ce mi-a vorbit, și m-a așezat pe picioarele mele”. Glasul divin i-a poruncit profetului să se ridice de la pământ, dar acesta nu putea face nimic fără ajutorul lui Dumnezeu. Porunca pe care o aude Iezechiel (cap. 4) de a sta drept când i se vorbește este interpretată de Grigore cel Mare ca semn al faptului că există cuvinte pe care trebuie să le ascultăm prosternați, tot așa cum există cuvinte pentru care stăm în picioare. Acela care stă prosternat, în umilința slăbiciunii omenești, nu poate primi însărcinarea de a predica, fiind lipsit de autoritatea de a predica. Această succesiune de gesturi este necesară: profetului (aflat în picioare, *stans... propheta*) i se arată o viziune și el cade cu fața la pământ (*uidit et cecidit*); căzut (*cadens*), i se cere să se ridice; ridicat (*surgens*), i se poruncește să predice (*praeceptum audiuit ut predicaret*). Cad cu fața la pământ (cap. 5) și Iezechiel și Pavel (Fp. 9,4), dar pe spate se prăvălește călărețul din Gen. 49,17 și cei ce-l persecută pe Iisus (In. 18,6): cei dreپți se aruncă la pământ, cu umilința, nelegiuirii cad la pământ pe spate, fără să știe ce se află dinapoia lor (*in inuisilibus cadunt*, „cad în necunoscut”). ♦ Cap. 7 explică secvența care cuprinde finalul v. 3 și începutul v. 4 într-o formă diferită de cea din Septuaginta: *patres eorum praeuaricati sunt pactum meum usque ad diem hanc, et filii dura facie et indomabili corde sunt, ad quos ego mitto te*, „părinții lor Mi-au încălcat înțelegerea până în ziua de azi, iar fiii lor – la care Eu te trimit – sunt cu chipul aspru și cu inima neîmblânzită”. Fiii au fețele neclintite, semn că nu se rușinează pentru răul făcut și nici nu se pleacă în pocăință, pentru că inimile lor sunt neîmblânzite. Versetul 5 (cap. 8) aduce o formulare surprinzătoare: fraza este pusă sub semnul ipoteticului, dar incertitudinea nu poate proveni de la Dumnezeu atotștiutor. Formularea sugerează punerea la încercare a celor aleși. „Casa” (cap. 10) la care îl trimite Domnul pe Iezechiel este *domus exasperans*, pentru că este o casă care îl alungă de la sine pe Cel pe care l-a primit prin credință. Este o „casă” pentru că Dumnezeu a locuit acolo la început, datorită credinței lor; dar a fost alungat de deprinderile stricate, iar acum a rămas goală (*ut uacua remaneat*) casa care mai înainte era plină de oaspetele ceresc. Scorpionii sunt imaginea oamenilor cu chip surzător și aparent lipsiți de răutate, dar care au în vârful cozii otravă de moarte. Răul este molipsitor (cap. 23), iar exemplul celor răi este o primejdie. Își urmăresc cu obstinație deprinderile rele și îi atrag la ei pe cei de care sunt legați. Oamenii desăvârșiți însă nu au motive să fugă de apropierea celor pervertiți, pe care îi pot aduce pe calea cea dreaptă; dimpotrivă, cei slabi au motive să se teamă de o vecinătate proastă, care îi poate atrage. Lui Iezechiel, Domnul îi spune (cap. 27) să nu fie asemenea casei la care îl trimite să predice (*noli esse exasperans, sicut domus exasperatrix est*). Dacă Iezechiel nu s-ar fi supus poruncii de a transmite cuvântul, L-ar fi mâniat cu tăcerea sa pe Domnul: așa cum cei răi Îl mânie pe Domnul făcând sau spunând răutăți, tot așa cei buni Îl supără uneori tăcând atunci când ar fi bine

să vorbească. Sulul (cap. 29) pe care îl primește profetul din mâna Domnului este Scriptura însăși: el este înfășurat, așadar conține textul închis al scrierilor sacre, în care inteligența comună nu poate pătrunde cu ușurință. Sulul se desfășoară însă sub ochii profetului, pentru că pasajele obscure ale scrierilor sfinte se limpezesc dinaintea predicatorilor. Sulul era scris (cap. 30) pe ambele părți, iar Grigore cel Mare interpretează că înăuntru era scris alegoric, iar pe dinafară era istoria omenească; sau, mai departe, înăuntru sulul era scris cu înțelegerea spirituală, iar în exterior – cu sensul simplu al literelor, pe măsura celor încă slabi, ce nu și-au căpătat vigoarea. Cântul (cap. 32) scris pe sulul lui Iezechiel poate fi un cântec de bucurie ori un cânt de jale. Scriptura așază cântul cel mai adesea în context fericit, de bucurie, și de aceea versetul comentat ar părea să îndemne către această interpretare. Grigore cel Mare înțelege *carmen* din acest verset în sensul pozitiv al termenului, de cânt de bucurie: „Așadar, pentru că aproape întotdeauna sfânta Scriptură obișnuiește să așeze cântul întru bine, așa trebuie să-l înțelegem noi și aici”. Bocetele (*lamentationes*), cântul (*carmen*) și imprecăția (*uae*) (cap. 34) sunt parte a sulului pe care l-a primit profetul; bocetul este adus de căința pentru păcatele săvârșite: cântul vestește bucuriile de care vor avea parte cei drepți; imprecățiile sunt menite condamnării păcătoșilor.

3,1-14 Omilia 1,10 compusă de Grigore cel Mare explică pericopa 3,1-14. Versetul 3,1 are (în traducerea latinească) în prima parte o secvență suplimentară față de textul grecesc: *fili hominis, quodcumque inueneris, comede; comede uolumen istud...* „fiule de om, orice vei fi găsit, mănâncă; mănâncă sulul acesta...”. Scriptura este (cap. 3) pentru oameni hrană deplină, mâncare și băutură (*cibus noster et potus est*). ♦ Versetul 3 (cap. 6) îi prilejuiește din nou lui Grigore cel Mare un comentariu comparativ al traducerilor latinești: versiunile vechi nu aveau *uentem tuum comedet, et uiscera tua replebuntur uolumine isto...* „pânțelele tău va mânca și măruntaiele tale se vor umple de sulul acesta...” (ca în textul pe care se bazează Grigore cel Mare), ci: *os tuum comedet, et uiscera tua...* „gura ta va mânca și măruntaiele tale...”. Septuaginta susține această din urmă variantă. Grigore cel Mare observă că gura noastră mănâncă scrierile atunci când citim cuvintele lui Dumnezeu; preferă însă varianta cealaltă, pe care o socotește mai subtilă, operând echivalarea „pânțele”/„suflet” (*uentem pro mente*), aducând în sprijin un pasaj din Ieremia: *uentrem meum, uentrem meum doleo* (4,19), în care profetul nu vorbește de un rău fizic, ci de unul spiritual, așa cum reiese din adăugirea: *sensus cordis mei conturbati sunt*, „simțurile inimii mele sunt tulburate”. Se înțelege așadar că Iezechiel primește scrierile sacre în sufletul său, iar acestea sunt hrană sățioasă a vieții (*alimento uitae satiata*). Scrierile sunt hrănitore (cap. 7), numai că nu toți cei care le citesc simt sațul. Căci mulți dintre ei citesc, dar rămân nemăncați (*et ab ipsa lectione ieiuni sunt*); pânțele lor mănâncă, dar măruntaiele nu li se umplu. Aceștia percep cu mintea înțelesul cuvintelor sacre, dar – fie că le uită, fie că nu sunt atenți la ce au citit – nu și le pun la adăpost în adâncul sufletului. ♦ Din finalul v. 6 (cap. 15), *et si ad illos mittereris, ipsi audirent te*, „dacă te-aș fi trimis la aceia, ei te-ar fi ascultat”, Grigore cel Mare extrage afirmarea limpede a viitoareii supunerii a neamurilor păgâne la glasul predicatorilor; bariera lexicală nu există, dimpotrivă – pare să funcționeze aici mai

degrabă în sens invers, pentru că Israel înțelege, dar nu vrea să audă. Casa lui Israel (cap. 16) este „iubitoare de sfadă” (termenul grecesc φιλόνηκος este un *hapax* în LXX); traducerea latinească recurge la o sintagmă sugestivă: *attrita fronte*. „cu fruntea bătucită”. Îndărătnicia se regăsește în inima aspră (*duro corde*): amândouă sunt semnul cramponării de viața lumească, ce i-a deprins cu păcatul până într-atât încât nu se mai rușinează din pricina lui. Fața puternică a profetului, *faciem... ualentiorem* (cap. 17), este un semn diferit. Dumnezeu i-a făcut fața (cap. 18) ca diamantul și ca piatra de cremene (*ut adamantem et ut silicem dedi faciem tuam*: segmentul nu există în Septuaginta). Diamantul și cremenele sunt amândouă de o duritate care le face speciale, numai că unul este prețios, celălalt e lipsit de valoare, unul este folosit pentru giuvaeruri, celălalt – pentru pavaj. ♦ Profetul este trimis (cap. 21) la poporul aflat în robie. Pentru Grigore cel Mare, situația este una simbolică, fiind vorba de o deportare în sens moral, nu în sens fizic. Poporul a ajuns de la Ierusalim la Babilon, altfel spus, de la „viziunea păcii” (*uisio pacis*) la „confuzie” (*confusio*). Finalul v. 11, *si forte audiant et quiescant* (cap. 23), aduce încă o dată întrebarea asupra incertitudinii divine (*vide supra*, Omilia I,9, cap. 8). Oamenii care ascultă cuvintele sfinte se comportă diferit: unii le primesc în inima lor, alții le resping, tot așa cum Domnul face, prin glasul profetului Amos (4,7), să cadă ploaie peste o cetate, iar peste alta să nu cadă ploaie. Grigore cel Mare vorbește în acest context de seninătatea spiritului (*mentis tranquillitatem*), iar editorul Charles Morel se întreabă (vol. 1, p. 412) dacă nu poate fi identificată aici o reminiscență din Seneca (*vide* chiar titlul opusculului *De tranquillitate animi*). ♦ Imaginea aripilor care bat, din v. 13 (cap. 30), este dominată de ambiguitate: sunetul de aripi poate proveni de la fiecare dintre făpturi în parte, sau ele își ating aripile una de alta. Ambiguitățile și pasajele obscure (cap. 31) din textul sacru sunt însă fertile, pentru că lasă loc mai multor interpretări. Omiliile lui Grigore cel Mare au arătat în repetate rânduri că aripile făpturilor sunt simboluri ale virtuților celor sfinți. Aripile care se bat unele de altele pot sugera virtutea care face să apară o altă virtute, întrecându-se una pe alta. ♦ Roțile (cap. 37) sunt, așa cum s-a văzut mai sus (Omilia I,6, cap. 2 și 12), simbolurile celor două Testamente. Sunetul lor este mesajul pe care Vechiul și Noul Testament îl fac să se audă. ♦ Versetul 14 are în traducerea latinească un segment diferit (cap. 43), în partea centrală: *et abii amarus in indignatione spiritus mei*, „și am plecat, cuprins de amărăciune, în mânia duhului meu” (față de „am pornit în avântul duhului meu”, gr. καὶ ἐπορεύθην ἐν ὀργῇ τοῦ πνεύματός μου). Grigore cel Mare explică tristețea profetului ca pe o stare firească a omului care, după ce a simțit gustul divinității, se întoarce la lumea sa. ♦ Finalul versetului 14 (cap. 45) prezintă de asemenea diferențe față de textul Septuagintei: *manus enim Domini erat mecum, confortans me*, „mâna Domnului era cu mine, întărindu-mă”, față de LXX: „mâna Domnului a fost asupra mea, puternică”.

3,15-21 Pericopa 3,15-21 este explicată de Grigore cel Mare în Omilia I,11. Începutul (cap. 1) este diferit în traducerea latinească față de cea grecească; acolo unde Septuaginta dă μετέωρος, „prin văzduh”, Vulgata are o echivalare amplă a ebr. *Tel 'abhîb*, „colina spicelor”: *ad aceruum nouarum frugum*, „la movila roadelor noi”. Interpretând roadele ca o referire la oamenii buni, Grigore cel Mare amintește un pasaj din Ieremia (2,3), în care Israel apărea ca „pârگا Domnului” (*sanctus Israel Domino, primitiae*

frugum eius. „Israel, sfânt pentru Domnul, pârga roadelor Lui”). După ce au trecut șapte zile (cap. 3), pe care Iezechiel le petrecuse în tristețe, simțind compasiune pentru poporul său (*maerens*, precizare absentă în LXX, care are ἀναστρεφόμενος, interpretat în LEH, pentru acest verset, ca „a trăi”, „a locui”), a auzit din nou cuvântul Domnului. Cele șapte zile și le petrecuse, poate, în tăcere; două sunt argumentele aduse în favoarea acestei lecturi: impunerea tăcerii se transformă în hrană pentru vorbire (*quoddam nutrimentum uerbi est censura silentii*); în al doilea rând, mărturia versetului 3,7 din Ecleziastul, *tempus tacendi et tempus loquendi*, în care ordinea desfășurării acțiunilor este sugestivă (mai întâi tăcerea, abia apoi vorbirea). Dumnezeu îl pune pe Iezechiel să vegheze asupra casei lui Israel (cap. 4); termenul latinesc folosit este *speculator* (echivalentul grecesc este σκοπός), al cărui înțeles implică plasarea într-un loc înalt, pentru că, spune Grigore cel Mare, *non est enim speculator qui in imo est*, „căci nu este supraveghetor cine stă într-un loc jos”. Interpretarea transferă „înălțimea” asupra planului moral: cel ce predică se cuvine să se ridice pe sine dedicându-se binelui și depășindu-i prin faptele sale virtuozitate pe cei aflați în grija sa. ♦ Versetul 18 (cap. 9) este cercetat din două puncte de vedere: necredinciosul merită să moară, dar cel pus să vegheze are datoria de a-i arăta calea vieții și de a-l îndepărta de necredința lui. Dacă însă *speculator* tace, necredinciosul moare în nevrednicia sa, fără să poată beneficia de cuvântul pe care i l-ar fi spus cel rânduit să vegheze. Tăcând, acesta l-a menit morții pe necredincios, de aceea Domnul îl găsește vinovat pe paznic; *vide* Fp. 20,26-27. Veghetorul (cap. 11) rămâne însă fără vină pentru sfârșitul nelegiuitului dacă s-a străduit să-l smulgă morții. ♦ Versetul 20 (cap. 21) ridică o problemă de adecvare a discursului predicatorului (*id est*, „veghețorului”) la momentul în care cei aflați în grija lui comit fapte rele: cel pus să vegheze are menirea de a le vorbi mai înainte ca ei să cadă în păcat, câtă vreme sunt încă oameni drepti (*iusti*)? Grigore cel Mare răspunde răspicat: predicatorul trebuie să vegheze pentru ca acela să nu cadă, să vorbească mai înainte ca acela să ajungă la piatra de poticnire (*offendiculum*).

3,22-27 Omilia I,12 a lui Grigore cel Mare explică finalul capitolului 3 (vv. 22-27) și primele trei versete ale capitolului următor. Primul capitol al omiliei reprezintă, după obiceiul autorului, o introducere cu caracter general. De data aceasta, atenția se concentrează asupra adevărului istoric atestat de cărțile sfinte în indicarea timpului sau a locului desfășurării unor episoade. Precizarea locului este interpretată în aceste cazuri ca diferențiere între poruncile superioare, care sunt transmise pe înălțimi, și cele menite mulțimii, care se dau într-un relief plan; urcarea pe munte este în același timp semnul lăsării în urmă a împovărării pământeste a omului. Porunca de care ascultă Iezechiel aici (v. 22; cap. 2 al omiliei) este citită de Grigore cel Mare în perspectivă creștină: profetul este scos din mijlocul israeliților pentru a ieși în câmpie; câmpia poate fi văzută ca simbol al mulțimii neamurilor, pentru ca profeția să fie auzită în întreaga lume. Slava care îi apare lui Iezechiel (cap. 3) aici, în câmpie, este deopotrivă de maiestuoasă cu slava care li apăruse pe malul Chobarului, în mijlocul israeliților, semn al transferării bunăvoinței divine. ♦ Lui Iezechiel i se cere să se închidă în casa sa (cap. 10), ca semn al faptului că predicatorul trebuie în egală măsură să meargă în mijlocul mulțimii (în câmpie), purtat de viziunea sa, pentru a duce lumină în ignoranță, și să se retragă în sine (închizându-se

în casă), pentru a se privi pe sine însuși, fără să se lase pradă unei glorii trecătoare. De această casă a inimii, spune Grigore cel Mare (cap. 11), era vorba în Mc. 2,11: *tolle grabatum tuum et uade in domum tuam*, „ia-ți patul și mergi la casa ta”: „patul” semnifică aici locul în care trupul își află odihna, iar „casa” este conștiința omului.

♦ Mușenia la care Dumnezeu îl constrânge pe profet îl pune la adăpost de vorbirea excesivă; profetul îi datorează Domnului supunerea absolută (cap. 15), și atunci când i se cere să iasă în câmpie și să intre în casă, și atunci când i se cere să rămână mut și să vorbească; Iezechiel își înfrânge propria voință pentru a se supune poruncilor divine. Grigore cel Mare desprinde patru interpretări distincte ale acestui verset. Uneori (cap. 16) puterea de a rosti cuvântul divin le este luată învățaților din cauza răutății oamenilor care îi aud vorbind fără să îi asculte; alteori le este dăruită chiar unor oameni răi datorită celor buni care îi ascultă; uneori are rostul de a-i face mai buni și pe învățați, și pe cei care îi ascultă; alteori, în sfârșit, nu sunt demni de cuvintele divine nici cei ce le rostesc, nici cei ce le aud. Cazul lui Iezechiel exemplifică prima dintre aceste situații; *vide* și Fp. 22,18; 16,6. ♦ Versetul 27 (cap. 18) prezintă o diferență semnificativă de conținut: traducerea latinească are *qui quiescit quiescat*, „cine stă liniștit (tăcut), să stea liniștit (tăcut)”, față de varianta Septuagintei: ὁ ἄκρηθὼν ἀκρηθεῖτω. Fraza poate fi interpretată ca un îndemn la făptuiri bune, de îndată ce cuvintele adevărului ajung la urechile oamenilor; sau, dintr-o altă perspectivă (cap. 19), se poate referi la felul diferit în care ajung la oameni cuvintele: unii aud doar glasul care le vorbește, fără a-l lăsa să le pătrundă în inimi și să-i smulgă dintre cele lumești; alții stau deoparte fără a putea să se liniștească întru totul. fiind tulburați în continuare de treburile omenești.

4,1-3 Primele trei versete ale acestui capitol sunt cercetate de Grigore cel Mare în omilia care încheie cartea I din *Homiliae in Hiezechielem Prophetam* (I,12: vv. 3,22-4,3). Întregul pasaj este o reprezentare simbolică a asedierii și căderii Ierusalimului (cap. 20). Imaginea terifiantă fusese pregătită de versetele precedente, pentru că purtarea răzvrătită a lui Israel cerea o pedeapsă pe măsură. Faptele istorice recognoscibile aici sunt îmbinate cu elemente misterioase, care nu îngăduie o transpunere literală în plan concret. Faptul că profetul își îndreaptă privirile către locuitorii asediați ai Ierusalimului arată că el nu se află de față, cu atât mai mult cu cât și tigiua de fier așezată între el și cetate pare să se transforme într-un zid de fier, care separă impenetrabil. Lecția pe care o extrage Grigore cel Mare (cap. 21) privește cele două fețe ale profeției lui Iezechiel: o parte a ei s-a împlinit în plan istoric, așa cum asedierea Ierusalimului, în sens literal, a fost un fapt înregistrat de istorie; asediul Ierusalimului s-a împlinit însă și în plan figurat, așa cum sugerează cuvintele și actele profeției. Din acest punct de vedere, este un asediu interior. Cărămida pe care și-o luase Iezechiel (cap. 23), modelată din pământ, poate fi o aluzie la inima de pământ a celor pe care îi învață, străduindu-se să-i ridice la înălțimi celeste. Profetul desenează în inimile celor care îl ascultă viziunea păcii din înalțuri (*uisio pacis supernae*), cetatea Ierusalimului, ca o răsplătă ce îi așteaptă în patria cerească (*retributio caelestis patriae*). Dacă prin cărămidă se înțelege inima celui de alături, atunci asediul (cap. 25) vine din partea ispitelor și a păcatelor. Împrejmuirea pe care profetul o desenează pe cărămidă (cap. 26) este, pentru Grigore cel Mare, predica prin

care li se dezvăluie oamenilor în ce fel dorințele lumești îi pot lua prin surprindere, găsindu-i nepregătiți. Tigaia de fier (cap. 30) ridicată între cetate și profet este pavăza de care are nevoie la vremea răzbnării (*ultionis tempus*; editorul Charles Morel, nota 1 *ad loc.*, subliniază că *ultio* este un termen biblic care trimite la judecata prin care Dumnezeu va restabili ordinea stricată de păcat; *vide* Ier. 51,6). Suferința prin care trece inima cuprinsă de focul spiritual amintește de o poruncă a Legii (Lev. 6,21-22): ofranda se înalță cu miros plăcut Domnului (*in odorem suauiissimum Domino*). Chipul sever pe care profetul trebuie să îl întoarcă spre Ierusalimul desenat pe cărămidă (cap. 31) este interpretat în spiritul severității pe care Siracidul (7,24) o recomandă părinților, slătuiți să nu li se arate flicelor lor cu chipul vesel: *non ostendas hilarem facem tuam ad illas* (gr. μή ἰλαρώσης πρός αὐτάς τὸ πρόσωπόν σου).

13 Origen se referă la cap. 13 în două omilii: Omilia III (dedicată versetelor 13,1-17-22 și 14,1-8) și Omilia II, care comentează secvența omogenă 13,1-19. Omilia III se concentrează, în prima sa parte, asupra expresiei *obsirma faciem tuam*, pe care i-a adresat-o Dumnezeu lui Iezechieel, *Sermo Dei*. ♦ Omilia II a lui Origen începe cu afirmația că nu există nici o specie de păcătoși asupra căreia Scriptura să păstreze tăcerea (*nullam speciem peccatorum Scriptura reticet, de qua non doceat legentes*). Cuvântul Domnului (cap. 2) îi poruncește lui Iezechieel să profetească împotriva profetilor mincinoși, care rostesc după inima lor (*de corde suo*); textul latinesc din comentariul lui Origen (cap. 3) este diferit de versiunea Septuagintei: v. 3 *uae iis qui prophetant de corde suo, qui ambulant post spiritum suum*, „vai de cei care profetează după inima lor și umblă după spiritul lor” (textul Vulgatei este diferit prin conținutul său și prin variantele sinonimice: *uae prophetis insipientibus, qui sequuntur spiritum suum et nihil uident*, „vai de profetii nesăbuiți, care își urmează spiritul și nimic nu văd”). Sunt două păcate distincte, unul al inimii, celălalt, al spiritului. Profetul mincinos vorbește urmându-și propriul său spirit, nu pe al lui Dumnezeu, el nu vede nimic „întru totul”; comentariul lui Origen aduce în sprijin termenul grecesc pentru lat. *omnino*, καθόλου, care lasă versetului un înțeles ambiguu: fie este pierdut din vedere ansamblul (καθολικά), privind dintr-o singură parte, fie (și Origen înclină către această interpretare) ei nu văd absolut deloc, chiar dacă li se pare că văd dintr-o parte (*sive, quod ego melius reor, omnino non uident, licet sibi uideantur ex parte quadam uidere*). ♦ Cap. 4 cercetează sensul imaginii vulpilor din pustie. Vulpea este, spune Origen, un animal de nimic, viclean, de neîmblânzit, fioros (*uulpes animal nequam est, uersutum est, indomabile est, ferum est*). Vulpea apare în episodul răzbnării lui Samson împotriva neamurilor, la care trimite vulpi cu torțe aprinse legate de cozi, în număr de trei sute (*vide* Jud. 15,45).

13,17-22 După Origen, chipul pe care Iezechieel trebuie să-l îndrepte către israeliți (cap. 1) este diferit de chipul lui obișnuit; există și alte pasaje biblice care atestă existența unei fețe diferite de cea corporală (*alia facies praeter hanc corporis nostri faciem*): 2Cor. 3,18 arată că toți oamenii au, în esență (*reuelatam*), același chip trupesc; la cei mai mulți însă, chipul este acoperit, rămânând descoperit la foarte puțini. Stau cu fața dezvelită (*vide* 2Cor. 3,16.18), gata să contemple slava lui Dumnezeu, cei care duc o viață fără pată, care au simțurile sănătoase și credința adevărată. Fața pe care Iezechieel este

îndemnat să o îndrepte împotriva fiicelor poporului său (v. 17) este simbolul trăsăturii fundamentale a sufletului nostru (*ista facies... est principale cordis nostri*); interpretarea arată că ceea ce este privit nu este văzut (*illud quod adspicitur non uidetur*). ♦ Detaliile din v. 18 (cap. 3) sunt interpretate de Origen ca referiri la grija excesivă pentru hrana trupului, fără nici o preocupare pentru trăsăturile spirituale, așa cum se spune și în Ps. 36,4 (*delectare in Domino et dabit tibi petitiones cordis tui*). Capul acoperit la orice vârstă (*amictus ad uelandum caput omnis aetatis*) este un păcat asupra căruia Origen se apleacă prudent, pentru că înțelesul versetului pare surprinzător. Cel care are încredere și este cu adevărat un bărbat (*qui fiduciam habet et uere uir est*) nu are acoperitoare pe cap, ci cu capul descoperit se roagă lui Dumnezeu și profetește, indicând printr-un semn al trupului, fără a fi nevoie să spună ceva, o realitate spirituală (*per signum corporalis rei etiam spiritalem latenter ostendens*): el arată în felul acesta că, așa cum capul nu îi este acoperit, nici inima nu îi este acoperită. Lui Iezechiel i se cere să se îndrepte împotriva fiicelor neamului său, fără să fie însă vorba și despre fiii care profetesc (*et potuit quidem dicere propheta: super filios populi tui qui prophetant*). Explicația lui ține de caracterul efeminat al tuturor celor ce poartă podoabe, astfel încât devine firească referirea la ei prin genul feminin. ♦ Versetul 22 (cap. 6) are în varianta latinească a omiliei lui Origen următoarea formă: *et ego non auertebam ad confortandas manus iniquorum*, „și Eu nu mă întorceam ca să întăresc mâinile nelegiuitorilor” (diferită atât de Septuaginta, cât și de Vulgata). Dimpotrivă, profetesele mincinoase se întorc pentru a face mai puternice mâinile nelegiuitorilor.

14,1-8 Pericopa 14,1-8 este explicată în ultima parte a Omiliei III a lui Origen. În acest pasaj, viziunea lui Iezechiel se referă la preoți. Versetul 3, *uiri isti posuerunt cogitationes suas in cordibus suis, et poenam iniquitatum suarum posuerunt ante faciem suam* (cap. 7), este interpretat ca semnul pedepselor pe care oamenii și le pregătesc ei înșiși: nu Dumnezeu face pedepsele, ci toate câte le pătimim ni le facem singuri (*Deus non facit poenas, sed ea quae patimur ipsi nobis praeparamus*). ♦ Versetul 7 prezintă ușoare diferențieri în traducerea latinească (atestată de textul omiliei așa cum a ajuns la noi) față de Septuaginta, între care cea mai interesantă este dublarea termenului *homo*, „om” (reproducând de fapt semitismul care înseamnă „fiecare om”): *propter quod homo homo de domo Istrahel (sic) et de proselytis qui adueniunt in Istrahel, quicumque abalienatus fuerit*, „pentru că omul-om din casa lui Israel și prozeliții care vin în Israel, oricine se va fi înstrăinat...”. Comentariul lui Origen arată că se poate întâmpla ca omul-om, care a fost creat ca om-om sau a devenit om-om prin felul în care a progresat el însuși, să se îndepărteze de Domnul, tot așa cum se poate îndepărta și un om drept (*iustus, vide Iez. 3,20*); dacă un astfel de om își pune gândurile în inima sa și pedeapsa pentru păcatele sale și-o pune dinaintea ochilor și vine la profet ca să-l întrebe despre Domnul, atunci chiar Domnul îi va răspunde, îndreptându-și fața asupra lui.

14,12-23 Omilia IV a lui Origen este construită pe pericopa finală a capitoului 14 (12-23). Cuvântul divin îi vorbește lui Iezechiel despre un ținut care păcătuiește (*de peccatrice terra loquitur*). Origen explică în detaliu (cap. 1) prezența celor trei personaje în al doilea verset al pericopei, pomind de la observația că textul nu indică niște locuitori

ai unei cetăți ori vreo așezare care să se fi dovedit păcătoasă, ci pământul însuși (*terra*); el respinge echivalarea facilă dintre *terra* și orice se poate afla pe ea, fie oameni, fie așezări. Temeiul unei asemenea interpretări stă tocmai în desfășurarea textului, pentru că pedeapsa divină nu vine asupra oamenilor ori a așezărilor, ci asupra pământului însuși. Având o existență care îl face deopotrivă cu ființele vii, pământul poate avea în egală măsură calități și defecte și poate făptui deopotrivă fapte bune și rele. Origen mai dă însă o explicație: pământul poate fi văzut ca un simbol al sufletului omenesc, ca în parabola din Noul Testament, Mt. 13,3 sq. Pământul, văzut în felul acesta, uneori păcătuiește, alteori nu (*saepe peccat, saepe non peccat*). ♦ Cap. 4 aduce întrebarea firească a concomitenței, pe un pământ păcătos, a celor trei oameni virtuoși pe care îi include Iezechiel în viziunea sa: Noe, Daniel și Iov. Desfășurarea biblică îi plasează în epoci complet diferite: Noe este omul din vremea potopului, Daniel a trăit printre captivii din Babilon, iar Iov a trăit pe timpul patriarhilor și al lui Moise. Explicația pe care o găsește Origen ține de terminologie: așa cum un om face să se nască un alt om, tot așa Israel face să se nască Israel: Israel, pe vremea când era Iacob, a făcut să se nască poporul Israel (*Istrahel quippe cum esset Iacob, generavit populum Istrahel*); așa se face că în Scriptură se găsește sub numele de Israel fie un singur om, fie un popor întreg. Mai mult decât atât, nu numai Israel a făcut să se nască Israel, ci și Ruben l-a născut pe Ruben (*i.e.* tribul), Simeon l-a născut pe Simeon, Levi l-a născut pe Levi, toți cei din tribul lui Iuda au fost numiți Iuda, iar Scriptura folosește mereu apelativul Iuda pentru tribul lui Iuda. Revenind la cele trei nume din v. 14, este firească interpretarea că Noe a dat naștere lui Noe; numai că, pe de altă parte, Seth a fost al lui Noe, dar Cham nu a fost al lui Noe (*vide* Gen. 4,25; 5,31), pentru că nu semăna cu tatăl său. Și, de asemenea, nu toți fiii lui Avraam au fost ai lui Avraam, chiar dacă erau din aceeași sâmbânță, pentru că nu toți semănau cu Avraam, fiind păcătoși. Tot așa, cel ce seamănă la fapte cu Daniel este Daniel, iar cel ce imită răbdarea lui Iov devine Iov. ♦ Amenințările (cap. 8) au un conținut diferit. În prima amenințare, cu foamea (v. 14,14), Dumnezeu anunță că vor fi salvați numai Noe, Daniel și Iov; în cea de-a doua însă, unde sunt trimise fiarele, sunt menționați fiii și fiicele (v. 14,15). Origen interpretează v. 16 în două feluri: într-o abordare comună – *vide* Iez. 18,20.22.24 – fiecare urmează să moară în propriul său păcat și va trăi după propria sa dreptate. Pe de altă parte, cum Noe, Daniel și Iov sunt salvați singuri, fără fiii ori fiicele lor, speranța toată trebuie să fie în Dumnezeu; *vide* Ps. 26,3: *si constiterint aduersum me castra, non timebit cor meum*. ♦ Către finalul omiliei, Origen se întreabă de ce numai trei oameni drepi sunt numiți aici. Un prim răspuns fusese dat cândva de un *Hebraeus* (la care mai face referire și în *In Ex. hom.* 11,4,39); Noe a fost un om atât de drept, încât i-a fost dat să vadă lumea de dinainte de potop (de dinainte de distrugere), lumea din timpul potopului (la vremea stricăciunii și a morții celor păcătoși) și va veni din nou la învierea tuturor păcătoșilor (*rursum uidebit mundum in resurrectione omnium peccatorum*). Noe a văzut așadar trei epoci (*tria tempora uiderit*). Daniel, la rândul său, avea o viață înfloritoare, în noblețe, în patria sa, mai înainte de robie; mai apoi a ajuns în Babilon și a fost făcut eunuc, după cum se poate înțelege din cartea sa; a trăit să vadă întoarcerea în Ierusalim. A văzut și el trei epoci: înainte de robie, în vremea robiei, după robie – atât de drept a fost (*talīs iustus est*).

Ultimul dintre ei, Iov, a trăit în binecuvântarea lui Dumnezeu la început, apoi a căzut pradă încercărilor, a îndurat suferințe și cruzimi; în cele din urmă, bogățiile i-au fost uriașe și i s-au născut șapte fii și trei fiice (Iov 42,13). Cei drepti au parte de trei epoci: prezentul, apoi vremea schimbării, când va fi judecata lui Dumnezeu, și, a treia, viitorul, după învierea morților, când vor cunoaște viața cerească în Hristos (*tria uident iusti tempora, praesens, et commutationis quando iudicaturus est Deus, et futurum post resurrectionem mortuorum, id est uitae caelestis perpetuitatem in Christo Iesu*).

14,13-21 Origen explică în Omilia V pericopa 14,13-21. Foametea (*fames*) trimisă ca pedeapsă (cap. 1) pentru pământul cel păcătos (*peccatrix terra*) fusese interpretată în omilia precedentă (Omilia IV, cap. 7-8). Celelalte două pedepse anunțate sunt sabia (*romphaea*) și moartea (*mors*). La început nu sunt amintiți fiii și fiicele, însă ei apar menționați în a doua și a treia amenințare divină. Sabia care se transformă în instrument al pedepsei este văzută de Origen ca elementul a cărui proprietate esențială este de a tăia și a despărți: este însă dureroasă chiar simpla atingere a lamei de sabie. O pedeapsă prin sabie devine astfel dublă. Pasajul fundamental pe care îl aduce în sprijin este faimosul verset din Geneză (3,24): *statuit igneam romphaeam et Cherubin custodire uiam ligni uitae*. Sabia de foc aduce o îndoită vătămare, pentru că taie și arde (*dum adurit et diuidit*). Pilda tratamentelor medicale aduce însă din nou în discuție efectele pozitive ale unor proceduri care aparent sunt dureroase și, prin aceasta, negative. Rănile vechi au uneori nevoie ca medicul să taie și să ardă locul cangrenat. În această succesiune de imagini introduce Origen versetele Mt. 10,34 (*non ueni mittere pacem super terram, sed gladium*) și Lc. 12,49 (*ignem ueni mittere super terram, et utinam ut ardeat*). Hristos aduce deopotrivă sabia și focul, și botează cu sabie și foc. Dumnezeu pedepsește ca un părinte, îndepărtând păcatul din inimile oamenilor. Foametea pe care o trimite pe pământ (cap. 2) nu este aducătoare de moarte, tot așa cum sabia nu omoară întotdeauna. Chiar în pedepsele cele mai grele, există oameni ca Noe, Daniel sau Iov care sunt salvați. O pedeapsă (cap. 3) împătrită va trimite Dumnezeu nu asupra pământului, ci asupra Ierusalimului: sabia, foametea, fiarele și moartea (*quatuor uindicatas Meas pessimas, romphaeam et famem et bestias pessimas et mortem immisero*). Pentru pământul care păcătuiește este de ajuns o singură pedeapsă; pentru Ierusalimul păcătos este însă nevoie de patru pedepse, deodată. Ierusalimul este (cap. 4) locul în care trăim cu toții, cu care ne identificăm (*Hierusalem sumus*): dacă viața pe care o ducem este trăită rău, atunci merităm pedeapsa împătrită; dacă trăim după cuviință, suntem Ierusalimul care se odihnește la sânul Domnului (*illa Hierusalem quae in Dei sinu requiescit*). Ca și în cuprinsul pământului, în Ierusalim sunt deosebiri mari dintr-o parte într-alta. Câci toți cei care au ascultat cuvântul lui Dumnezeu, dar l-au încălcat, merită să fie pedepsiți, numai că fiecare viața pedeapsa i se dă pe măsură. De pedeapsa cea mai grea are parte cel ce se află în capul Bisericii și greșește; credinciosul (*fidelis*) merită mai puțină îngăduință decât catehumenul (*catechumenus*), laicul (*laicus*) este mai degrabă iertat decât diaconul (*diaconus*), diaconul – decât preotul (*presbyter*). Origen continuă echivalarea dintre Ierusalim și oamenii de pretutindeni amintind că cetatea era a tribului lui Benjamin și că acolo se aflau preoții templului și leviții (*et sacerdotes templi, et leuitae*). Toate cele patru pedepse s-au abătut asupra cetății, dar ele nu au fost deopotrivă pentru locuitorii ei.

15,1-4 Origen explică pericopa 15,1-4 în finalul Omiliei V, pomind de la aspectul de parabolă al acestei secvențe din cartea lui Iezechiel (*in parabola audierit propheta*): această caracteristică îi lasă libertatea de a se referi numai la înțelesul parabolei. Fără a urma cursul versetelor. Vița-de-vie este, datorită fructului său, mai presus de toate celelalte – lemnul ei, spune Origen, este mai demn de cinstire decât celelalte lemne (*lignum uitis... in frustu est honorabilius lignis omnibus*); cu toate acestea, este mai nefolositor decât toate celelalte în restul întrebunțărilor (*sic ad cetera opera inutilius omnibus lignis est*). Din lemnul viței nu se poate face nici măcar un vas, oricât de umil. De aceea cuvântul lui Dumnezeu spune că, așa cum i se cuvine mai multă cinstire decât tuturor, vița va fi socotită mai prejos de toate (*sic ab omnis inferior iudicetur*). Se înțelege de aici că cei care au avut parte de cuvântul Domnului sunt mai demni de cinstire decât toți ceilalți și sunt așezați cumva într-o ierarhie a viței (*quocumque modo in uineae positos dignitate*), purtând strugurii mântuirii (*fructus botros salutis*); vide Ier. 2,21 (*ego uero te plantavi uineam fructiferam, totam ueram*); Is. 5,7 (*uinea Domini domus Istrahel*); Ps. 79,9 (*uineam de Aegypto transtulisti*); Ier. 2,21 (*quomodo conuersa es in amaritudinem, uitis aliena?*). Pasajul din cartea profetului este interpretat de Origen în strânsă legătură cu In. 15,1 sq.: Hristos este *uitis*, Tatăl este *agricola*; mlădițele care poartă rod sunt lăsate, pentru ca strugurii să crească mari; cele sterpe sunt tăiate și aruncate în foc.

16,2-16 Origen, în Omilia VI, explică pasajul Iez. 16,2-16. Partea introductivă a omiliei (cap. 1) este un elogiu al profeților, care s-au încrezut total în Dumnezeu, fără să se teamă de ce ar putea suferi de pe urma oamenilor din jurul lor. Isaia este cel dintâi pe care îl admiră, cu precădere pentru curajul de a rosti cuvântul divin (Is. 1,10.11). Admirația pentru Iezechiel se datorează fidelității cu care a făcut cunoscut cuvântul Domnului, arătându-i Ierusalimului nedreptățile pe care le făptuise și avertizându-l ce îl așteaptă. ♦ Vorbele pe care le-a adresat Ierusalimului au fost dure, punându-i dinainte imaginea purtării deșănțate (*fornicationis illam arguit... diuarcauerit pedes suos omni transeunt*; Iez. 16,15.25); profetul și-a ridicat glasul rostind invective și blesteme; fiind încredințat că împlinește voința lui Dumnezeu, era pregătit fie să moară, fie să trăiască, vorbind cu curaj. Iezechiel (cap. 3) hotărăște să-i vorbească Ierusalimului. La origine, soarta cetății este plină de promisiuni, întrucât crede în Dumnezeu, ci un amoreu (*pater enim eius Amorrhaeus, iam non Deus*); o dată ce păcătuiește, nu-i mai este tată Sfântul Duh, ci are ca mamă o hitită (*quandiu non peccauit, pater eius Spiritus sanctus fuit; quando peccauit, mater eius facta est Chetthaea*). Era descendentă din Avraam, Isaac și Iacob, dar, o dată ce a păcătuit, rădăcina i-a fost canaanită (*quando peccauit, radix eius Chananaea facta est*). Cum păcatele Ierusalimului sunt multe, profetul îi află cetății trei origini, nu doar două. În Geneză (15,20), Dumnezeu enumeră șapte neamuri pentru locul în care îi așază pe fiii lui Israel: *in terram Chananaeorum, et Chetthaeorum et Amorrhaeorum et Pheresaeorum et Euaeorum et Gergesaeorum et Iebusaeorum* (versetul din Geneza prezent ca argument în versiunea latinească a omiliei lui Origen este diferit atât de Septuaginta, cât și de Vulgata). ♦ Versetul 4 (cap. 4) prezintă de asemenea unele diferențe de conținut în raport cu Septuaginta și de sinonimie în raport cu Vulgata: la Origen este citat: *in qua die nata es... non est excissus umbilicus tuus*, „în ziua în care

te-ai născut... nu ți-a fost tăiat buricul” (precizând că acesta este conținutul versetului în textul ebraic), iar în Vulgata este: *in die ortus tui, non est praecisus umbilicus tuus*. „în ziua nașterii tale nu ți-a fost retezat buricul”. *Umbilicus* este, așa cum se vede și din Iov 40.16, un simbol al forței fizice: forța balaurului stă în buric, iar puterea îi vine de deasupra buricului pântecelui său (*uirtus eius in umbilico et fortitudo eius super umbilicum uentris*). Echivalarea răului cu *umbilicus* ține de identificarea principiului răului cu zona șalelor, a zămislirii (*nec dubium, nam principium malorum omnium in lumbo uersatur... quia in lumbo semina humana collecta sunt*). Forța răului care acționează împotriva bărbaților stă în șale (*aduersum masculos uirtus eius in lumbo est*), iar împotriva femeilor – este cea din buricul pântecelui (*aduersum feminas uirtus eius in umbilico uentri est*). Formulările acestea, observă Origen, sunt echivalările discrete pe care le oferă Scriptura pentru organele genitale bărbătești și femeiești. El extrage de aici referirea la circumcizie, pentru bărbați, și la retezarea cordonului ombilical la femei, dacă sunt virtuoaase; dacă ele se scufundă însă în păcat, atunci buricul nu este tăiat (*si uero peccauit, non est umbilicus eius abscisus*). Mai departe, Origen se raportează la Septuaginta; expresia „nu ți-au legat sâni” (*non alligauerunt ubera tua*) amintește de Cântarea Cântărilor, unde sâni sunt simboluri pentru gânduri și putere de înțelegere (v. 1, 1: *bona ubera tuum super uinum*). Ierusalimul păcătos (cap. 5) nu fusese spălat în apă, ca să fie salvat (*aqua non es lota in salutem*); Origen vede aici o trimitere la apa botezului, care nu este însă o garanție a salvării. Sarea (cap. 6) este numită aici pentru că Ierusalimul nu a fost demn de sarea Domnului: sarea este un simbol al harului divin (*grande opus est insaliri; qui sale conditur, gratia plenus est*). Ierusalimul cel păcătos din viziunea lui Iezechiel nu avusese parte nici de scutece. Interpretarea lui Origen conturează imaginea sufletului care renaște (*anima renascens*) și este de îndată înfășurat în scutece, tot așa cum fusese înfășat și Hristos la naștere (vide Lc. 2, 7.12); cel născut în felul acesta, din nou, pentru Hristos, dorește laptele curat al spiritului (*in Christo renascentem, rationale et sincerum lac desiderare*). Pentru că nu a meritat nici unul din toate aceste gesturi care simbolizează grija (cap. 7), Ierusalimul din viziunea profetică (simbol al oamenilor păcătoși) a fost aruncat în câmp, departe de Dumnezeu și de Biserica Lui (*proiciamur a te et ab Ecclesia tua in faciem campi*). Bunăvoința divină face ca părăsirea să nu fie totală: Dumnezeu trece pe lângă cel păcătos, nevoind să-l lase în uitare. Întinarea cu sânge (cap. 8) amintește de pământul care este pângărit de vărsarea de sânge. Bunăvoința divină șterge însă chiar și păcatul cel mai mare, iar Ierusalimul are parte de viață, de creștere și de înmulțire: căci măreția înseamnă creștere, care duce totodată la înmulțire: *per id quod crescimus, et multiplicamur*. Cetatea devine din nou înfloritoare, iar semnele sunt vizibile (v. 7: *mammae tuae erectae sunt, et capillus tuus exortus est*). Pentru a doua oară, bunăvoința divină trece pe lângă ea; traducerea latinească este diferită de textul Septuagintei (v. 8): acolo unde aceasta din urmă are *καρπὸς κατ'αὐτότων*, „vremea celor ce au răgaz”, traducerea latinească atestă *tempus tuum et tempus deuertentium* (iar Vulgata are aici: *et ecce tempus tuum, tempus amantium*). Inul subțire (cap. 10) din v. 10 (*et praecinxit te bysso*) este un simbol al adevărului și al adevăratei neprihăniri. Coroana de slavă din v. 12 (*et corona glorificationis super caput tuum*) este simbolul desăvârșirii în căutarea adevărului. Dumnezeu se îngrijește așadar de Ierusalim (de om) dându-i hrană aleasă (*alut... delicatis*

cibus), care nu este simpla hrană de care are nevoie pentru a trăi, ci mult mai mult: *vide v. 13: similitam et mel et oleum manducasti*. Frumusețea îi crește, dar îi cresc deopotrivă păcatele. Veșmintele (cap. 11) din v. 16 sunt simboluri ale scrierilor sacre și ale înțelesului lor (*et sensus qui est in eis*). Ereticii au destrămat hainele, le-au cusut vorbă lângă vorbă, au alăturat cuvânt la cuvânt, dar nu au păstrat înțelesul (*sed non cum opportuna aptaque iunctura*). Rezultatul a fost că și-au creat simulacre necurate (*impia... simulacra*), la care au început să se închine și pe care le-au cultivat (*et fictam suscipere disciplinam*).

16,16-30 Pericopa 16,16-30 este explicată de Origen în Omilia VII. Lista păcatelor săvârșite de Ierusalim (cap. 1) are rostul de a-l întări pe cel care ascultă. Pilda pe care o dă Origen e luată din experiența gospodăriilor: stăpânul care îl muștră, dinaintea tuturor sclavilor, pe unul care a greșit îi dă în același timp un avertisment unui sclav de curând intrat în gospodăria sa. Reluând observația din finalul omiliei precedente, Origen amintește că hainele sunt simbolul Scripturii. Toate podoabele de preț le avem din scrierile sacre: dacă le schimbăm înțelesul, atunci vătămăm cuvintele sacre și schimbăm realitățile divine în alte imagini. Instrumentele gloriei noastre (*uasa gloriationis nostrae*) sunt Legea și Profetii. Tămâia (v. 18) este un simbol (cap. 4) al rugăciunilor sfinților, *Scriptura docente didicimus quia sanctorum oratio sit incensum*. Untdelemnul este o referire la elementul prin care a fost uns Omul, untdelemnul lui Hristos și al sfinței învățături. Păinile sunt simboluri ale adevărilor înscrise în Scripturi. Sacrificarea (cap. 5) fiilor și fiicelor este semnul că cei care primiseră credința au fost înstrăinați. căzând pradă ereziilor. Fiii egiptenilor (cap. 8) reprezintă forțele contrare. Desfrânarea cu ei a fost o provocare a mâniei lui Dumnezeu, care își întinde mâna asupra Ierusalimului, în semn de pedeapsă. Egiptenilor li s-au adăugat fiii lui Assur, într-o înseriere de păcate de soiuri diferite; *vide Ef. 6,12*. Desfrânarea întreită pe care o menționează Iezechiel în v. 30 (cap. 10) este interpretată de Origen ca o desfrânare a trupului, a inimii și a spiritului (*fornicationem carnis et animae et spiritus*); pe de altă parte, întreita neprihănire (*qui uero tripliciter castus est*) apare în 1Tes. 5,23, cu referire explicită la spirit, inimă și trup: *integrum spiritum uestrum et animam et corpus sine querela*.

16,30-33 În Omilia VIII, explică pericopa 16,30-33. Lupanarele (cap. 2) de la fiecare capăt de drum (*lupanar... in capite omnis uiae*) sunt interpretate de Origen într-o altă perspectivă spațială: la intrarea în toate drumurile; în felul acesta, păcatul este îndoit. Drumurile sunt simboluri ale căilor Domnului, pe care oamenii trebuie să se îngrijească să le respecte. Moise este o asemenea cale și, tot așa, fiecare dintre profeți. *Meretrix Hierusalem* (cap. 2), instalându-se la fiecare intrare de drum, îl cerceta pe cel ce intra întâia dată în Biserică, având doar primele elemente ale credinței și fiind lipsit de experiența riturilor sacramentale. Origen explică aici termenul *fornicatio*, „desfrânare”, care apare frecvent în scrierile sacre. *Ecclesiastici* – care sunt, în Biserică, învățătorii – se îngrijesc să țină nepângărite deprinderile, atât ale lor, cât și ale credincioșilor lor; prin aceasta, ei întăresc casa Domnului, iar lucrarea lor este zidirea lui Dumnezeu (*et opus eorum aedificatio Dei est*). Ereticii zidesc lupanare pe toate drumurile. Scriptura avertizează însă asupra primejdiilor ce vin dinspre casele de plăceri: *mel enim distillat de labiis mulieris meretricis* (Prov. 5,3).

16,45-52 Origen explică secvența 16.45-52 în Omilia IX. El atrage mai întâi atenția (cap. 1) că începutul profeției de față (originea Ierusalimului din (în)utul Canaanului, din tată amoret și mamă hitită) și pericopa de față au un înțeles diferit, ele nefiind variațiuni ale unei teme unice. Aici nu mai este menționată rădăcina canaanită, iar adresarea se face la plural. Multitudinea este locul în care se produc schismele, ereziile, disensiunile – multitudinea apare acolo unde sunt păcatele (*ubi peccata sunt, ibi est multitudo, ibi schismata, ibi haereses, ibi dissensiones*); dimpotrivă, virtutea este locul unității (*ubi autem uirtus, ibi singularitas, ibi unio*). Originea tuturor rețelilor este, în formularea explicită pe care o oferă aici Origen, multitudinea, în vreme ce originea binelui este retragerea departe de mulțime, într-o viață solitară. Atunci când cetatea Ierusalimului era la începutul vieții sale de păcate, ea nu avea încă o soră mai mare, Samaria, și nici o soră mai mică. Sodoma (*soror uestra senior Samaria... et soror tua iunior... Sodoma*; Vulgata nu face diferențierea de număr, înregistrând aici, spre deosebire de Septuaginta, *soror tua maior... soror autem tua minor...*); pe măsură ce a înaintat în greșelile ei (*cum uero processit in scelere*), s-a găsit în mijlocul celor două surori ale sale. Origen explică aici că schisma și separarea poporului a făcut să apară Samaria. Păcatul Samariei (cap. 2) este orgoliul. Păcatele sunt de grade diferite, dar, fără îndoială, cel mai mare dintre toate este cel care l-a făcut pe diavol să cadă – *vide* 1Tim. 3,6 (*elatus in iudicium incidat diaboli*). Orgoliul este păcatul care le întrece pe toate (*superbia peccatis omnibus maior est*), este păcatul de căpătâi al diavolului (*ipsius diaboli principale peccatum*). Îndreptățirea (cap. 3) pe care păcatele Ierusalimului o acordă Sodomei și Samariei face ca omilia lui Origen să aducă în prim-plan figura Anticristului, pentru că acesta singur poate îndreptăți păcatul cel mai mare, care devine inferior prin comparație (*sic est quiddam iustificandus ab Antichristo qui ad illum comparatur et illius iniquitate ac sceleribus minor reperitur*). Pe de altă parte, așa cum nedreptatea îndreptățește (*iniquitas iustificat*), tot așa și dreptatea condamnă (*quemadmodum dicatur condemnare iustitia*). Așa cum nedreptatea unui om devine dreptate în comparație cu un altul mai păcătos decât el, tot așa dreptatea unui om devine nedreptate în comparație cu altul mai bun decât el. Acesta este înțelesul Psalmului 142 (v. 2): *non iustificabitur in conspectu tuo omnis uiuens*. Chiar dacă au fost oameni drepti, Avraam, Moise sau alți bărbați de seamă nu sunt drepti în comparație cu Hristos (*lux eorum cum eius luce composita tenebrae reperiuntur*). Orgoliul nu este singurul păcat al Sodomei (cap. 5): plină de belșugul ei, nu a dat ajutor celui nevoiaș (v. 49), ci s-a fâlit (v. 50). ♦ În Omilia X, explică pericopa 16,53-63. Termenul care domină această secvență este rătăcirea, *confusio*. Pedepsa (cap. 2) primită este meritată, pentru că prin actele ei a îndreptățit păcatele altora, ce par mai mărunte. Fiecare își primește pedeapsa după măsura păcatului său. Singurul care poate judeca păcatele este Dumnezeu, pentru că numai El vede limpede. Versetul 55 aduce însă o îndreptățire chiar din partea Domnului, pentru că mânia Lui este provocată de păcatele Ierusalimului (*uide e contrario satisfacientem Deum et quodammodum per haec uerba testantem quia iram ipse non habeat, sed peccator sibi ad iram concitet Deum*).

17,1-7 În introducerea omiliei următoare (XI, cap. 1) Origen abordează subiectul acuității simțurilor, cu atât mai bine cu cât organele respective sunt mai bine folosite. Deprinderile fizice nu sunt însă importante pentru atingerea vieții veșnice. Dimpotrivă,

exercitarea simțurilor sufletești este o cale de apropiere de cele cerești, tot așa cum reprezintă și un bun sprijin pentru viața lumească. Enigmele și parabolele din scrierile sacre au tocmai rostul de a-i deprinde pe oameni să pătrundă dincolo de cuvinte, îndepărtându-se de păcatele trupului, pentru a cuprinde adevărul și a-și îndrepta într-acolo cursul vieții. ♦ Vulturul cel mare (cap. 2) este descris ca având gheare multe (*plena unguibus*) sau, după alți traducători, așa cum observă Origen, „cu multe pene” (*plena plumis*). Nu doar prin descrierea sa este impresionant, ci și prin acțiunea pentru care se pregătește: el are de gând să intre în Liban. Vârfurile de cedru pe care le-a rupt de acolo le-a dus în țara Canaanului, în cetatea pe care Septuaginta (din nou Origen observă deosebiri de traducere) o indică prin lat. *muratam*, „cu ziduri”, iar la alți traducători apare ca: *negotiatorum*, „a negustorilor”, sau *negotiatricem*, „neguțătoare”, sau *translatorum*, „de comercianți”. Vița care a răsărit este slabă și mărunț. Când apare un al doilea vultur, vița se îndreaptă spre el, rupându-și alianța dintâi, cu copacul spre care se înclinase la început. Interpretarea tradițională, la care face referire aici Origen, este echivalarea primului vultur cu Nabucodonosor, *rex Babylonis*, care a intrat în Liban (*id est Hierusalem*) și a luat din ramurile din vârf (*id est regem Hierusalem et principes eius*) și le-a dus în țara Canaanului (*scilicet in Babylonem*). El i-a așezat pe fiii lui Israel, captivi, și i-a statornicit pe pământul acesta. Mai apoi însă, după mlădița regală, a mai fost adusă o mare mulțime, care a devenit o viță-de-vie, mai puțin viguroasă decât fusese mai înainte, în via Domnului. Atunci a izbucnit războiul dintre *Pharao*, regele Egiptului, și Nabucodonosor, regele Babilonului. Poporul, care își avea regii săi și vlăstarele sale nobile, s-a folosit de prilej pentru a se scutura de jugul lui Nabucodonosor: s-a îndreptat înspre al doilea vultur, Faraonul. Dumnezeu nu îi dăduse însă în mâna Faraonului, ci într-a lui Nabucodonosor: de aceea s-a abătut asupra lor mânia divină și au ajuns să sufere amarnic de pe urma îndărătniciei lor.

17,12-24 Cap. 2 al Omiliei reia istoria reală la care se referă parabola (Nabucodonosor a ajuns la Ierusalim, de unde i-a luat în robie pe Sedekias, regele Iudeei, pe principii din jurul lui și o parte a poporului, ducându-i pe toți în Babilon), repovestind-o apoi în sens figurat. Dacă cei ce conduc Biserica păcătuiesc, atunci îi dau lui „Nabucodonosor” prilejul de a intra în cetatea sfântă și de a lua robi. Cei înfrânți sunt duși în Babilon, dar nu în locul aflat undeva pe pământ, ci în Babilonul sufletului (*non in locum amplum alicuius terrae, sed in Babylonem animae, id est confusionem*), adică într-un loc al confuziei. ♦ Omului îi este cu neputință (cap. 3) să rămână în afara unei alianțe: omul care are în sine alianța cu Dumnezeu nu se poate alia cu Nabucodonosor; dacă însă omul respinge alianța cu Dumnezeu încălcând poruncile divine, atunci acceptă alianța cu Nabucodonosor. Cea dintâi este o alianță în binecuvântare, cealaltă – în blestem (*Deus in benedictione nobiscum testamentum facit, Nabuchodonosor uero testamentum suum in maledictione constituit*). Dumnezeu a vrut însă ca alianța lui Israel să fie blestem la Nabucodonosor (*testamentum Istraheli maledictionem esse apud Nabuchodonosor*), iar pentru că regele Ierusalimului a voit să încalce alianța cu Nabucodonosor și și-a trimis solii în Egipt, pentru a se alia cu Faraon, cuvântul divin a hotărât (v. 15): „nu se îndreaptă, nu va fi salvat”, *non dirigit, non saluabitur*.

28,12-13 Origen explică pericopa 28,12-23 în Omilia XIII. De la bun început (cap. 1), Origen impune interpretarea simbolică a profeției împotriva mai-marelui din Tyr, pentru că acesta, om fiind, nu putea fi în mijlocul heruvimilor, în grădina lui Dumnezeu. Versetul 13 apare (cap. 2) în traducerea latinească atestată la Origen într-o formă diferită de cea a Septuagintei: *in deliciis paradisi Dei tui inquinatus es*. Podoabele de pietre prețioase (cap. 3) își găsesc cu greu o interpretare: Origen crede că fiecare piatră simbolizează altceva, în funcție de natura ei, de culoare și de proprietăți: abia după o asemenea cercetare poate fi interpretat pasajul în întregime, înțelegând de ce anume fusese aleasă fiecare piatră în parte. El regăsește aceleași douăsprezece pietre prețioase, înseriate în aceeași succesiune ca și cea comentată aici (diferită totuși de cea a Septuagintei), în Apocalipsă (21,10); acolo ele sunt menționate în legătură cu porțile Ierusalimului ceresc.

40,1-3 Prima omilie din cea de-a doua serie pe care Grigore cel Mare a dedicat-o cărții profetului Iezechiel (Omilia II,1) explică pericopa 40,1-3. Profeția care urmează să fie rostită (cap. 1) are un conținut misterios, dar cadrul ei este riguros din punct de vedere cronologic. Planul acestei cetăți (cap. 3) nu poate fi înțeles în litera lui (*iuxta litteram*): dimensiunile indicate de Iezechiel nu își corespund unele altora, poarta sau pilaștrii fiind supradimensionați față de construcția întreagă. Înțelesul este însă de ordin spiritual, chiar și atunci când sunt indicate elemente inteligibile la nivelul istoriei. În interpretarea lui Grigore cel Mare, indiciul clar al dimensiunilor strict simbolice este faptul că „mâna Domnului” nu l-a dus pe Iezechiel „acolo”, într-un loc anume, ci într-o arătare, în vedeniile Domnului (*adduxit me illuc in uisionibus Domini*). Profetul este dus pe un munte înalt (cap. 4), care îl simbolizează, pentru Grigore cel Mare, pe mijlocitorul dintre Dumnezeu și oameni, Hristos-Omul. Versetul 2 (cap. 5) aduce însă un argument în sprijinul lecturii simbolice a viziunii lui Iezechiel: textul nu precizează că ar fi fost vorba de o zidire de cetate, ci aproximează: „ca o zidire de cetate” (*quasi aedificium ciuitatis*); în felul acesta, profetul face ca atenția celor ce-l ascultă să se concentreze asupra unui edificiu spiritual – *vide* Ps. 121,3. Versetul 2 are în traducerea latinească un element suplimentar (*ad Austrum uergentem*, „întoarsă spre miazăzi”), pe care Grigore cel Mare îl interpretează simbolic: în mod tradițional, vântul de miazăzi (*Auster*) este asociat cu Sfântul Duh; dimpotrivă, vântul de miazănoapte (*Aquilon*) îl indică adesea pe diavol; cel dintâi este un vânt cald, al doilea este rece. ♦ Bărbatul din viziunea lui Iezechiel (cap. 8) are același simbolism ca și muntele pe care a fost dus profetul: Hristos. El pare de bronz (cap. 9) pentru că acesta este un metal dur și de o sonoritate puternică. Natura Lui omenească a căpătat tărie, *vide* Rom. 6,9, iar glasul Lui a fost puternic ca răsunetul bronzului. Omul acesta avea în mână (cap. 10) o sfoară de in (*et funiculus lineus in manu eius*); Grigore cel Mare discută diferența de lecțiune față de Septuaginta: „sfoară de zidar” (*funiculus caementariorum*, gr. σπαστίων οικόδομων). Varianta LXX permite echivalarea zidarilor, a celor ce construiesc casele, cu învățătorii cei sfinți (*sancti doctores*), care, în planul realității spirituale, așază sufletele alese ca pietre vii în zidirea cerească; toate învățăturile Părinților, ale profeților, ale apostolilor, ale urmașilor apostolilor, nu înseamnă altceva decât o construcție ce se înalță în fiecare zi. Zidarii folosesc sfoara pentru ca zidul pe care îl construiesc să fie egal și vertical; dacă o piatră este adâncită, ei o scot în afară, iar dacă este ieșită, ei o împing înăuntru. Grigore cel

Mare preferă însă varianta *funiculus lineus*, pe care o consideră identică celei ebraice. Sfoara de in este mai fină decât sfoara făcută din orice alt material, de aceea simbolizează o propovăduire subtilă, spirituală. Legea nu putea fi văzută ca o sfoară de in, pentru că un popor aspru nu putea fi domolit cu o propovăduire subtilă: Legea pedepsea faptele, nu și gândurile păcătoase; *vide* Mt. 5,27-28. ♦ Prăjina de măsurat (cap. 11), prin termenul folosit pentru a o desemna (*calamus mensurae*, gr. κάλαμος μέτρον), amintește de instrumentul cu care se scrie, fiind în felul acesta un simbol al celor ce scriu. Bărbatul din viziunea lui Iezechiel, pe care Grigore cel Mare îl interpretează ca Hristos, ține în mână *calamus*, pentru că vrea ca învățătorii să păstreze în scris cuvintele Sale. Cineva care stă la poartă (cap. 15) se află înăuntru, dintr-o parte, iar din cealaltă parte se află în afară. Întrupat printr-un mister divin, Hristos s-a păstrat în fața oamenilor de parcă ar fi fost la poartă, fiind vizibil prin natura Sa omenească și de nevăzut prin natura Sa divină.

40,4-5 Grigore cel Mare își începe Omilia II,2 cu o mărturisire de umilință în fața misterelor textului sacru, care i se dezvăluie în prezența fraților săi; cap. 1 este o mărturie prețioasă pentru o lectură biblică făcută în comun, cu precădere în context liturgic (*vide* E. Gandolfo, *Omelia su Ezekiele*, apud Charles Morel, *ad loc.*). Lectura în intimitate și lectura publică își au fiecare rostul său, una fiind menită perfecționării sinelui, cealaltă – îndrumării mulțimii. ♦ Ochii și urechile (cap. 2) sunt nu numai organe ale simțurilor fizice, ci și – pentru cei ce ating cunoașterea spirituală – instrumente prin care pot percepe realitățile invizibile, auzind o laudă a lui Dumnezeu rostită fără glas (*laudem Dei sine sono audiunt*). ♦ Porunca pe care o primește Iezechiel de a-și răndui inima (cap. 4) prezintă o ușoară deosebire între cele două versiuni: *pone cor tuum in omnia quae ego ostendam tibi*, „pune-ți (rânduiește-ți) inima în toate cele pe care ți le voi arăta”, față de textul grecesc: „rânduiește-ți în inimă toate câte ți le arăt”. ♦ Zidul care i se arată lui Iezechiel (cap. 5) este interpretat de Grigore cel Mare cu simbolistica tradițională: Hristos întrupat, văzut ca un zid puternic de apărare; *vide* Is. 26,1. ♦ Prăjina de măsurat din mâna bărbatului (cap. 7) semnifică, așa cum arătase Grigore cel Mare în omilia precedentă, scrierile sfinte: cu ele își măsoară oamenii toate faptele vieții, aflând dacă au mers mai departe, apropiindu-se de ținta lor, sau au rămas în urmă. Măsura aceasta se află în mâinile omului din viziunea lui Iezechiel, fie ca semn al faptului că textul sacru este în puterea Celui ce mijlocește între Dumnezeu și oameni, fie pentru că El a împlinit ceea ce stătea scris. Prăjina avea lungimea de șase coți și o palmă (*calamus mensurae sex cubitorum et palmo*; Septuaginta oferă aici o variantă cu referire la o măsură diferită, cotul mare sau cotul sacru, mai lung cu patru degete decât cotul obișnuit). Grigore cel Mare își concentrează comentariul asupra celui de-al șaptelea cot, incomplet, al lungimii, care are o simbolistică diferită față de cei șase coți întregi: scrierile sfinte dau învățături pentru două tipuri distincte de viață, cea activă și cea contemplativă. Cei șase coți întregi simbolizează viața activă, tot așa cum Dumnezeu și-a încheiat lucrarea în ziua a șasea (*vide* Gen. 2,1). Palma care se adaugă măsurii celor șase coți este parte din ziua a șaptea, fără a fi însă întreagă, este doar o parte dintr-un cot: oamenii își duc până la capăt viața activă, dar ating doar în parte viața contemplativă. Lățimea și înălțimea zidului din față (cap. 15) sunt egale cu o prăjină; lățimea se referă, în interpretarea lui Grigore cel Mare, la iubirea față de aproapele, iar înălțimea sugerează cunoașterea lui

Dumnezeu. Amândouă au însă aceleași dimensiuni, iar înțelesul este acesta: cu cât un suflet cuprinde mai multă iubire pentru aproapele său, cu atât se înalță spre cunoașterea lui Dumnezeu.

40,6-8 Grigore cel Mare explică în Omilia II.3 pericopa 40.6-8. Primul verset al secvenței (cap. 1) este lipsit, în varianta latinească, de precizarea treptelor parcurse la intrarea pe poartă (*et uenit ad portam quae respiciebat uiam orientalem, et ascendit per gradus eius*, „și a venit la poarta care caută către drumul de răsărit și a intrat pe treptele ei”). Poarta însăși este un simbol al lui Hristos, care este pentru oameni poartă de intrare în împărăția cerurilor. Hristos era însă simbolizat, deopotrivă, de omul din viziunea lui Iezechiel care intră acum pe poartă. Cele două interpretări nu se exclud una pe cealaltă, spune Grigore cel Mare, pentru că El însuși spune, în In. 10,1-2, că „cel ce intră pe poartă este păstorul oilor” (*qui autem intrat per ostium, pastor est ouium*), adăugând mai apoi (In. 10,9): *Ego sum ostium*, „Eu sunt poarta” și (In. 10,14): *Ego sum pastor bonus*, „Eu sunt păstorul cel bun”. Poarta aceasta privește către Răsărit, iar în Zah. 6,12 este scris: *ecce uir, Oriens nomen eius*, „iată bărbatul. Răsăritul este numele lui” (versiunea grecească are aici: ... Ἀνατολή ὄνομα...); omul îi apare lui Iezechiel la poarta ce privește spre răsărit pentru că el este cel ce arată drumul spre lumină. Poarta (cap. 2) îl mai poate simboliza pe predicator, pentru că orice om care ne deschide prin cuvântul său calea spre împărăția cerească este o poartă. Treptele porții (cap. 3) sunt meritele virtuților (*merita uirtutum*). Oamenii urcă, așa cum urcă pe treptele unei scări, prin cunoașterea Celui ce este mijlocitor între Dumnezeu și oameni sau prin cunoașterea cuvântului divin sau prin credința pe care o primim din acesta; nimeni nu se poate desăvârși dintr-odată; despre aceste trepte se vorbește în Ps. 47,4: *Deus in gradibus eius dignoscetur...*, „Dumnezeu Se dezvăluie în treptele ei...” (Grigore cel Mare se folosește aici de o versiune latinească diferită de Vulgata: *Deus in domibus eius cognoscetur...*, care concordă cu Septuaginta: „Dumnezeu în palatele ei Se face cunoscut”); *vide* și Iov 31,37: *per singulos gradus meos pronuntiabo illum*, „la fiecare treaptă a mea îl voi vesti” (versiunea Vulgatei diferă aici de cea a Septuagintei). ♦ Omul a măsurat (cap. 7) pragul porții: *limen*, în Vulgata, față de *αλαμ* în traducerea grecească (*vide supra*, nota la v. 40,6); textul Vulgatei diferă însă în continuarea versetului, pentru că aduce o precizare surprinzătoare prin aparenta ei inutilitate (cu aspect de glosă): *et mensus est limen portae calamo uno in latitudinem, id est limen unum calamo uno latitudinem*, „și a măsurat pragul porții, o prăjină în lățime, adică un prag are lățimea de o prăjină”. Grigore cel Mare atrage atenția asupra acestei adăugiri, înțelegând din ea că se sugerează prezența unui al doilea prag în viziunea lui Iezechiel, și anume pragul de jos (*inferius limen aliud*). O poartă, pentru a fi poartă, se definește pomînd de la pragul ei; dacă poarta este Domnul, atunci pragul îl reprezintă Părinții din vechime, într-a căror descendență s-a întrupat Hristos. Pragul acesta are lățimea de o prăjină pentru că Părinții din vechime, cei care vestiseră venirea lui Hristos, au dus viața dreptilor, așa cum o sugerează măsura de șase coți și o palmă, ca indiciu al vieții active desăvârșite și a începutului de viață contemplativă. ♦ Încăperea (cap. 8) măsurată în continuarea viziunii profetice este indicată în versiunea latinească prin termenul *thalamus*, împrumut latinesc din greacă, utilizat cu sensul general de „încăpere”, „cameră” (așa cum apare și în Septuaginta, *vide supra*, nota), potrivit pentru a indica spațiul destinat paznicilor de la poartă; Grigore cel Mare preferă să comenteze

sensul special al termenului, „cameră nupțială”. Interpretarea se fixează în felul acesta pe legământul de iubire dintre soți ca simbol al legământului dintre Dumnezeu și Biserică; pominde de aici, comentariul se sprijină (cap. 8-10) pe versete din Cântarea Cântărilor (2,5) și din Epistola lui Pavel către filipeni (1,21.23.24). Încăperea (cap. 11) are lungimea deopotrivă cu lățimea, câte o prăjină. Lungimea este interpretată ca o referire la răbdarea de a aștepta, iar lățimea, la amploarea iubirii: de aceea dimensiunile camerei nupțiale arată că, pe cât este de aprins sufletul de iubirea cerească, pe atât își manifestă așteptarea răbdătoare de a ajunge la Dumnezeu. Într-o altă interpretare, lungimea încăperii ar putea fi o trimitere la răbdarea pe care omul trebuie să o arate față de aproapele său, iar dimensiunile răbdării sunt pe măsura iubirii pe care o are în inimă: fiecare îl suportă pe cel de alături atât cât îl iubește. ♦ Restul v. 7 prezintă deosebiri importante față de textul Septuagintei: după indicarea dimensiunilor încăperii, se notează: *et inter thalamos quinque cubitos*, „și între camerele nupțiale [erau] cinci coți” (textul grecesc are mai multe detalii, iar cei „cinci coți” din final se referă la alte elemente arhitectonice). Profetul (cap. 12) vorbește mai înainte despre o singură cameră nupțială, iar acum indică spațiul aflat între camerele nupțiale: Grigore cel Mare găsește explicația acestei multiplicări în esența Bisericii, care, una singură fiind, cu caracter universal (*una Catholica*), include în sine Bisericile particulare. Sunt însă în ele oameni care nu pot pătrunde cu claritate înțelesul învățăturilor sfinte și care, cufundați în cele cinci simțuri ale lor, simt față de Cel ce le-a făcut pe toate cu atât mai puțină iubire cu cât se simt mai legați de cele lumești. Oamenii de felul acesta nu sunt camere nupțiale: ei își află locul într-un spațiu situat între camerele nupțiale. Spațiul acesta are cinci coți, după numărul simțurilor exterioare, peste care ei nu s-au putut încă ridica. ♦ Versetul 8 (cap. 16) are un conținut diferit în traducerea latinească: *et limen portae iuxta uestibulum portae intrinsecus, calamo uno*, „iar pragul porții de lângă pridvorul porții, de dinăuntru, [era] de o prăjină”. Grigore cel Mare interpretează adverbul *intrinsecus* ca pe o referire la *limen* și, mai departe, folosește aceasta ca argument pentru a susține că expresia *id est limen unum...* din v. 6 (*vide supra*) întregeste imaginea celor două praguri, unul exterior, iar celălalt interior. Fiecare prag este semnul trecerii printr-o poartă; cele două praguri de aici sunt cele două Testamente; cel din exterior este al Părinților din vechime, care au precedat întruparea lui Hristos; prin faptul că ei nu L-au văzut întrupat, s-au plasat în afară, fără a fi totuși separați de Biserică. Vorbind despre templul din viziunea lui Iezechiel (cap. 17), Grigore cel Mare amintește Cortul (cf. Ex. 27,17-19): coloanele de argint erau în interior, dar de jur-împrejur erau mici stâlpi de bronz, care țineau cortul bine întins. Coloanele din interior sunt stabile datorită stâlpilor de bronz din exterior (simbol al Părinților din vechime) și funiilor care sunt prinse de ei (simbolizând cuvintele acelor).

40,9-12 Pericopa 40,9-12 este explicată de Grigore cel Mare în Omilia II,4. Versetul 9 (cap. 1) se încheie cu precizarea plasării în interior a pridvorului porții (în traducerea latinească: *uestibulum autem portae erat intrinsecus*). Acest pridvor interior simbolizează spațiile întinse ale vieții veșnice care, în spațiul strâmt al vieții lumești, sunt prezente în mintea omului, ca o speranță. Cei opt coți ai pridvorului (cap. 2) sunt purtătorii semnificației numărului opt. Timpul creației este cuprins în șapte zile, dar ziua eternă care le urmează acestora este a opta. Prefigurarea zilei a opta este duminica.

consacrată învierii lui Hristos, simbol al odihnei veșnice a spiritului și a trupului. Pridvorul are așadar opt coți pentru că, o dată cu lumina ce urmează zilei a șaptea, s-au deschis dinaintea noastră spațiile întinse ale veșniciei. Nimeni nu poate ajunge însă aici (cap. 3) fără să fi primit în inima sa iubirea față de Dumnezeu: de aceea ușorul este de doi coți (în varianta latinească: *et frontem eius duobus cubiti*; termenul latinesc înseamnă lit. „frunte”; în textul original este o formă de plural, care desemnează pilaștrii ce încadrează deschidera porții. În schimb cuvântul latinesc pare să sugereze mai degrabă ansamblul format de pilaștri cu partea de deasupra porții; pentru termenul grecesc corespunzător, *vide supra*, nota la 40,9). În măsura în care pridvorul interior simbolizează odihna veșnică, ușorul porții indică în mod necesar calitatea vieții vizibile. El măsoară doi coți pentru că orice om care se străduiește să-și cultive în suflet iubirea pentru Dumnezeu și pentru aproapele său ajunge în pridvorul veșniciei (*ipse ad aeternitatis atrium pertingit*). Fără cei doi coți nu există iubirea adevărată. ♦ Versetul 10 (cap. 4) în varianta latinească prezintă mici deosebiri (la care se adaugă particularitatea comentariului lui Grigore cel Mare, care dă termenului *thalamus* înțelesul de „cameră nupțială”; *vide supra*, interpretarea din Omilia II,3): *porro thalami portae ad uiam orientalem, tres hinc, et tres inde, et mensura una trium*, „apoi camerele nupțiale ale porții care caută spre calea de răsărit, [erau] trei aici și trei acolo și [era] o singură măsură pentru cele trei”. Înțelesul „camerei nupțiale” îl tâlmăcise Grigore cel Mare în Omilia II,3; aici își continuă seria interpretării simbolisticii numerelor, concentrându-se asupra triadei. Camerele nupțiale așezate lângă calea de răsărit sunt inimile cuprinse de iubire față de Dumnezeu: fie că este vorba de sufletele alese ale Vechiului Testament ori de cele ale Noului Testament, este cert că ele au fost pline de iubire pentru *Trinitas*. Întrupându-se între Părinții din vechime și cei noi, Domnul s-a arătat lângă calea ce duce la răsărit, acolo unde sunt trei încăperi nupțiale de o parte și trei de cealaltă, deopotrivă, ca simbol al Treimii. Trei este și numărul virtuților celor aleși, în absența cărora omul nu poate fi mântuit, oricare i-ar fi meritele în sfera acțiunii omenești: *fides, spes, caritas* („credința”, „speranța”, „iubirea”); Părinții din vechime și cei ai Noului Testament aveau aceeași credință, aceeași speranță și aceeași iubire față de Dumnezeu: acesta este înțelesul celor trei camere nupțiale de o parte și de cealaltă, alături. Din această simbolică a numărului trei, Grigore cel Mare extrage imaginea a trei tipuri de credincioși: fie că este vorba de Vechiul sau de Noul Testament, există cîinul predicatorilor (*ordo praedicantium*), al celor ce se înfrânează (*continentium*) și al soților fideli (*bonorum coniugum*). Grigore cel Mare cercetează cu atenție (cap. 6) expresia *mensura una trium*, „o singură măsură la [toate] trei”. Soții cei buni își împlinesc bine datoria față de familia lor și au în suflet dorința de a-l vedea pe Dumnezeu; ei sunt însă dominați de grijile domestice și, fără ca ei să aibă vreo vină, gândurile lor se împart în două; cei ce se înfrânează s-au așezat departe de cele lumești și își refuză plăcerile trupului, chiar și pe cele îngăduite, ale căsătoriei; nu au soții, nu au copiii, nu au grijile constante și mărunte ale gospodăriei; predicatorii nu se mulțumesc să se apere pe sine împotriva păcatelor, ci îi împiedică și pe alții să greșească, îi aduc pe calea credinței, îi învață cum să trăiască o viață bună. Diferenții cum sunt, ei nu par să se potrivească unei singure măsuri pentru tustrei; explicația pe care o dă Grigore cel Mare înglobează marea diversitate a celor trei tipuri, în spatele căreia stă credința, ce le pune în mișcare strădaniile și care este una

singură. Cei ce culeg via, la orice oră ar veni, tot un dinar primesc ca plată; oricât de feluriti ar fi cei vrednici de Împărăția cerească, răsplata lor, pentru veșnicie, este una singură: pacea (*una quies aeternae retributionis*). ♦ Dumnezeu era pentru Părinții din vechime (cap. 7) Treime, iar afirmația lui Grigore cel Mare (prilejuită de cele două serii de trei încăperi din viziunea lui Iezechiel, având toate aceeași măsură) se sprijină pe strigătul lui Isaia din v. 6,3: *sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus sabaoth* (în Septuaginta: ἅγιος ἅγιος ἅγιος κύριος σαβαωθ): profetul îl strigă de trei ori pe Domnul, pentru a arăta trinitatea (*ut enim personarum trinitas monstraretur, tertio sanctus dicitur*); tot așa David, în Psalmul 66 (vv. 7-8), Îl cheamă de trei ori pe Dumnezeu: *benedicat nos Deus, Deus noster, benedicat nos Deus* (în Septuaginta pasajul este echivalent: εὐλογησαι ἡμᾶς ὁ θεός ὁ θεός ἡμῶν. εὐλογησαι ἡμᾶς ὁ θεός). ♦ Finalul versetului (cap. 8) este diferit în cele două traduceri: *et mensura una frontium ex utraque parte*, „...de ambele părți”, καὶ μέτρον ἓν τοῖς αὐαμ ἔνθεν καὶ ἔνθεν; traducerea latinească recurge la termenul *frons* acolo unde greaca precă cuvântul ebraic αὐαμ, pentru care în v. 6 se făcuse echivalarea cu *limen*, iar în v. 9 se folosise *uestibulum*; *frons*, pe de altă parte, este utilizat cu sensul de „ușori” – *vide supra*. Măsura pilaștrilor (în varianta comentată de Grigore cel Mare) este indicată de o parte și de cealaltă pentru că Părinții din vechime și cei ai Noului Testament se întâlnesc, prin credința lor, în Mijlocitorul dintre oameni și Dumnezeu. Omul din vedenia lui Iezechiel (cap. 9) „a măsurat lățimea pragului de la poartă” (*mensus est latitudinem liminis portae*, față de varianta grecească: διεμέτρησεν τὸ πλάτος τῆς θύρας τοῦ πυλῶνος). Poarta, așa cum arătase Grigore cel Mare în Omilia II,3 (cap. 2), poate fi un simbol al lui Hristos: dimensiunile indicate în acest verset (lățimea, *latitudinem*, de zece coți și lungimea, *longitudinem*, de treisprezece coți) sunt interpretate neclar în omilia de față: Grigore cel Mare echivalează „lungimea” cu înălțimea (*hoc autem loco longitudo portae altitudo dicitur*, „în locul acesta înălțimea porții este numită lungime”), folosind argumentul că nu se poate vorbi de lungime în sens transversal (*nam longitudo portae dici in transuersum non potest*) de vreme ce este indicată dimensiunea de zece coți. În plan simbolic, lățimea pragului porții (*latitudo liminis portae*) este Legea Vechiului Testament, iar lungimea (*longitudo portae*) este harul Noului Testament. ♦ Cap. 10 aduce lămuriri în privința unei aparente inconsecvențe a Vulgatei: v. 6 (explicat în Omilia II,3, cap. 15) indica mărimea pragului porții (*limen*, față de gr. αὐαμ) ca fiind egală cu o prăjină, iar acum (v. 11) se vorbește de zece coți și de treisprezece coți: prăjina, așa cum stătea scris limpede, avea șase coți și o palmă (v. 40,5: *sex cubitos habet et palmam*; *vide supra*, comentariul lui Grigore cel Mare la vv. 40,4-5, în Omilia II,2). Dimensiunile, ordonate crescător, sunt următoarele (în varianta latinească, pe care o comentează aici Grigore cel Mare): pragul (*limen portae*) are o prăjină, adică șase coți și o palmă. lățimea (*latitudo eius*) are zece coți, lungimea la capătul porții (*ad extremum [...] longitudo portae*) are treisprezece coți. Interpretarea se axează pe progresia dimensiunilor: patriarhii, despre care ne spune Scriptura că au trăit înainte de Lege, l-au cunoscut pe Dumnezeu, unul și atotputernic (*unum quidem omnipotentem Deum*), ca Treime, fără a predica însă deschis Treimea (*sed eamdem Trinitatem quam cognouerunt aperte minime praedicauerunt*). Supunându-l-se lui Dumnezeu și păstrându-și curăția, au dus o viață desăvârșită, pentru care este adecvată măsura de șase coți. Adeseori, îngerii le-au arătat

ceva din viața contemplativă, „cât măsura unei palme”. Când i s-a dat Legea, poporul lui Israel s-a străduit să respecte poruncile Decalogului; el nu a putut distinge însă adevărul Treimii. Noul Testament (cap. 11) le-a dezvăluit credincioșilor că Dumnezeu unic este Treime (*unum Deum Trinitatem esse cognouit*), iar această cunoaștere a dus la împlinire puterea Decalogului: de aceea poarta are la capătul ei lungimea de treisprezece coți, în care stă simbolul Decalogului desăvârșit prin cunoașterea misterelor Treimii (*sanctae Trinitatis sacramenta cognoscit*). Dumnezeu li Se dezvăluise treptat (cap. 12) Părinților din vechime și celor noi, care L-au cunoscut mai bine de la o generație la alta. Moise ajunsese în cunoașterea lui Dumnezeu mai departe decât Avraam, profeții au știut mai mult decât Moise, iar apostolii au știut mai mult decât profeții. ♦ Partea (cap. 13) din fața camerelor nupțiale (*marginem ante thalamos cubiti unius*, cu interpretarea specializată pe care o dă Grigore cel Mare termenului *thalamus*, „cameră nupțială” – *vide supra*, comentariul la v. 40,9 din Omilia II,3) este un spațiu rezervat, simbolic, inimilor celor aleși; *margo*, aflată în fața încăperii, este credința de dinaintea iubirii (*non enim caritas fidem, sed fides caritatem praecedet*). ♦ Comentariul se concentrează mai departe (cap. 14) pe precizarea, ușor diferită de cea din Septuaginta: „de un cot era capătul și de o parte, și de cealaltă” (*et cubitus unus finis utrumque*). *Cubitus unus* este (cap. 15) simbolul viziunii celui Unic (*uisio unius*). Așa cum Vechiul Testament s-a împlinit în misterul întrupării și în perfecțiunea naturii omenești a Fiului, tot așa făgăduințele Noului Testament se vor împlini în dezvăluirea gloriei Lui (*per ostensam gloriam claritatis suae*). Aceeași măsură de un cot apare în indicațiile pe care le primește Noe pentru a construi arca (*vide Gen. 6,15-16*): are trei sute de coți în lungime, șazececi de coți în lățime (Vulgata, ca și textul Septuagintei, atestă aici lățimea de cincizeci de coți), treizeci în înălțime; se încheie însă într-un cot (*in uno est cubito consummata*). Arca este, pentru Grigore cel Mare, un simbol al Bisericii, a cărei bază este cuprinzătoare, iar vârful îi este îngustat. Cum arca se îngusta în partea de sus la un singur cot, se înțelege că acolo se aflau omul și păsările, tot așa cum în Biserica universală, în care jos se află cei mulți, sus sunt puținele spirite alese. Cum ea se adună pe sine într-un singur om, cel fără păcat, pare să se încheie în partea de sus în lățimea unui singur cot. Pentru comentarea ultimei părți a versetului 12, *vide infra*, comentariul la v. 16 (Omilia II,5).

40,12-16 Pericopa 40,12-16 este cercetată de Grigore cel Mare în Omilia II,5 (care continuă comentariul omilei precedente, construită pe secvența vv. 9-12). Încăperile, camerele nupțiale (cap. 1) aveau șase coți de o parte și de cealaltă (traducerea latinească folosită aici, în acord cu Vulgata, este ușor diferită de Septuaginta: *thalami sex cubitorum erant hinc et inde*). Comentariul lui Grigore cel Mare atrage atenția asupra unei aparente contradicții: un verset precedent precizase că încăperea avea dimensiunea prăjinii (*id est șase coți și o palmă*), iar versetul de față (12) vorbește numai de șase coți: diferența este așadar de o palmă. Camerele nupțiale sunt însă sentimentele și gândurile credincioșilor, prin care inimile lor pure se unesc în dragoste cu Creatorul lor, iar cei șase coți sunt semnul desăvârșirii în viața activă, în vreme ce palma era începutul vieții contemplative: privind părțile ce compun Biserica universală, înțelegem că unele dintre ele măsoară șase coți și o palmă, iar altele, doar șase coți: căci unii credincioși îl iubesc pe Dumnezeu într-aitât încât sunt deopotrivă oameni desăvârșiți și statorniciți în contemplație, în vreme ce alți credincioși îl iubesc pe Dumnezeu, dar se mulțumesc cu

faptele bune, fără a ști să-I contemple măreția. ♦ Versetul 13 din Vulgata (cap. 3) este calchiat pe textul ebraic: *et mensus est portam a tecto thalami usque ad tectum eius, latitudinem uiginti et quinque cubitorum*, „și a măsurat poarta de la acoperișul camerei nupțiale până la acoperișul ei (i.e. porții): lățime de douăzeci și cinci de coți”. Poarta din v. 13 poate simboliza, după cum a arătat în omiliile precedente, credința, ori pe Hristos, ca mijlocitor între oameni și Dumnezeu; poarta este deopotrivă văzută ca Scriptura, care ne deschide calea credinței. Camera nupțială are un acoperiș pentru că inima celui ce iubește este acoperită, iar feroarea iubirii este tainică. Poarta are și ea un acoperiș, pentru că Scriptura a fost în întregime scrisă, dar oamenii nu îi pot pătrunde în întregime înțelesul. Multe dintre paginile ei (cap. 4) sunt atât de limpezi, că ar putea fi hrană pentru copilași; altele, în schimb, au expresii obscure, pentru a-i pune la încercare pe cei puternici, care, suferind umilința de a încerca să înțeleagă textul, se bucură în cele din urmă și mai mult de el. ♦ Simbolul celor douăzeci și cinci de coți (cap. 5) este dat de cele cinci simțuri, văzul, gustul, mirosul, auzul și pipăitul. Numărul lor, multiplicat cu el însuși, se ridică la douăzeci și cinci. Noi nu putem duce la îndeplinire în exterior nici una dintre poruncile cerești fără să ne folosim de cele cinci simțuri ale corpului. Sufletul le prezidează din interior buna funcționare, ca un judecător, deosebind între actele exterioare ale dreptății sau ale îndurării. ♦ Măsura (cap. 6) se întinde de la acoperișul camerei nupțiale la acoperișul porții, pentru că, între iubire și știință, stă mărturie fapta bine împlinită (*inter caritatem et scientiam testis est bona operatio*); iar ce ne rămâne ascuns din Scriptură ne dă măsura umilinței noastre, pentru că nu putem să ne transformăm în critici trufași, ci doar să adorăm cu umilință ceea ce ne înțelegem. Spațiul dintre acoperișul camerei nupțiale și acoperișul porții este cel dintre adâncul tainic al iubirii și umilința științei. Poarta (cap. 7) mai poate fi văzută și ca simbol al intrării în Împărăția cerească. Camera nupțială are un acoperiș și poarta are un acoperiș: acesta este semnul că iubirea noastră pentru Dumnezeu și pentru aproapele rămâne neștiută, tot așa cum neștiut ne rămâne momentul în care părăsim lumea aceasta pentru a intra în odihna vieții veșnice. Creatorul nostru a vrut ca ziua morții să ne fie necunoscută ca să o credem mereu aproape. Cei șase coți ai camerelor nupțiale (traducerea latinească diferă de cea a Septuagintei numai în numărul plural al acestui termen: *thalami autem sex cubitorum erant hinc et inde*, „camerele nupțiale erau de șase coți de o parte și de cealaltă”) amintesc de faptul că omul a fost creat în ziua a șasea și că, tot în acea zi, Domnul și-a încheiat lucrarea. Șase este un număr care simbolizează desăvârșirea. Înmulțind acest număr cu patru, câte Evangheliile sunt, se obține douăzeci și patru – la care se adaugă unitatea, pentru că prin unitate toată lucrarea omului este bună; în felul acesta se explică cei douăzeci și cinci de coți. ♦ Versetul 13 se încheie (cap. 8) cu secvența „și o poartă în fața unei porți” (în varianta latinească: *et ostium contra ostium*, în greacă: *ὄστυ πύλην ἐπὶ πύλην*). O poartă se află față în față cu o altă poartă atunci când se trece direct dintr-o intrare exterioară într-una interioară. Când este vorba de cunoașterea lui Dumnezeu, prima poartă prin care trecem este credința, iar cea de-a doua este viziunea la care ajungem înaintând în credință. ♦ Versetul 14 (cap. 12) atestă înregistrarea unor dimensiuni diferite în Vulgata față de Septuaginta: traducerea latinească are *et fecit frontes per sexaginta cubitos, et ad frontem atrium portae undique per circuitum*, „și a făcut pilaștri de șazeci de coți, iar lângă pilastru [a făcut] pridvorul porții, peste tot, de jur-împrejur”;

aici termenul latinesc *frontes* este echivalentul gr. αἶλας, „pridvor” (*vide supra*, nota la 40.6). Interpretarea pornește tot de la caracterul perfect al numărului șase, care amintește de ziua în care Dumnezeu și-a împlinit lucrarea (Gen. 1,31; 2,1). Dumnezeu i-a dat însă omului o Lege care are zece porunci: în felul acesta, din înmulțirea celor două numere se ajunge la numărul care simbolizează perfecțiunea bunelor făptuiri: *recte per sexaginta cubitos bonorum operum perfectio designatur*. Pilaștrii edificiului, a căror desăvârșire este sugerată de cei șaiszeci de coți, sunt lucrări care se văd din exterior: pilaștri ai zidirii cerești sunt cuvintele împărțite prin predică, hrana dată celor flămânzi, hainele pentru cei ce suferă de frig, răbdarea în încercările grele. Frumusețea lucrărilor exterioare împodobește lăcașul lui Dumnezeu, care rămâne încă neștiut, în interior. Numai că acești pilaștri au în jurul lor un pridvor, pentru că făptuirile devin mărețe doar dacă mintea se deschide pentru a cuprinde iubirea cea mare (*quia in hoc magna sunt opera, si haec in mente dilatatae amplitudo caritatis*). ♦ Iubirea (cap. 13), *quomodo lata est caritas*, este un subiect de meditație asupra căruia se oprește dintr-odată Grigore cel Mare. Povara pe care ne-o dă Dumnezeu este ușoară în momentul în care o purtăm în numele Lui și transformă orice suferință în dulcețată pentru suflet: inima știe că în schimbul suferințelor trecătoare primește bucuriile veșnice. Există așadar un pridvor în fața pilaștrilor, este iubirea cea mare manifestată în perfecțiunea faptei. Expresia *undique per circuitum* (cap. 14) este interpretată ca o referire la amploarea iubirii și la profunzimea ei: dacă gura rostește cuvântul lui Dumnezeu fără ca inima să îl păstreze în ea, atunci pilastrul zidirii este fără pridvor în fața sa. ♦ Locul deschis al pridvorului (cap. 15), cel din fața porții (*ante faciem portae*), descrie un spațiu aflat dinaintea porții, nu în exterior, ci în interior, de vreme ce acest spațiu se întinde spre pridvorul porții dinăuntru. Din această perspectivă este interpretat numărul „cincizeci”: acesta este un simbol al odihnei veșnice. Numărul șapte își datorează perfecțiunea faptului că reprezintă zilele Creației, desăvârșite cu ziua odihnei: înmulțit cu el însuși, numărul „șapte” ajunge la „patruzeci și nouă”, la care se adaugă unitatea: perfecțiunea ființei omenești stă în contemplarea Celui Unic: prezența Lui face ca nimic să nu lipsească vieții și bucuriei noastre. Este motivul pentru care ne-a fost dat anul jubileului (*iubilaeus*), al cincizecilea, ca an de odihnă. Acest spațiu (cap. 16), întins pe cincizeci de coți, se află în fața pridvorului porții interioare. El simbolizează speranțele noastre, care – în căutarea odihnei veșnice – conduc sufletul până la pridvorul porții interioare. Pentru oameni, căutarea bunurilor cerești, a bucuriilor promise, a odihnei veșnice înseamnă o apropiere de pridvorul interior. Poarta este simbolul credinței (*vide supra*, comentariul la 40,3, Omilia II,1), pridvorul este simbolul iubirii, iar spațiul aflat în fața pridvorului porții interioare sugerează speranța. Fără aceste trei virtuți, omul nu poate intra în Împărăția cerească. ♦ Ferestrele din v. 16 (cap. 17) sunt indicate diferit în traducerea latinească și în cea grecească: *fenestras obliquas in thalamis*, „ferestre oblice în camerele nuptiale”, față de θυρίδες κρυπτά ἐπὶ τοῦ θεῖου, „ferestre ascunse la încăperi”; textul ebraic pare să se refere la ferestre cu grilaj. Ferestrele oblice, așa cum sunt ele descrise de Grigore cel Mare, au în exterior o deschidere îngustă, care se lărgeste în interior, lăsând să treacă lumina. Spiritele contemplative văd doar o geană de lumină adevărată, cu toate că dincolo de fereastră există un spațiu întins, de lumină. În contemplație se vede numai o frântură din veșnicie, dar aceasta sporește în sine, din iubire. Cum amploarea contemplației nu poate apărea în

absența iubirii. ferestrele oblice din camerele nupțiale sau din spațiile alăturate se află în interior, nu în exterior. Ferestrele acestea se aflau (cap. 18) „și în pilaștrii care erau în interiorul porții, pretutindeni, de jur-împrejur” (*et in frontibus eorum quae erant intra portam undique per circuitum*). Imaginea simbolizează faptul că omul care își ține inima în el însuși (*qui cor intus habet*) primește lumina contemplației de jur-împrejurul său. Cel care se gândește la realitățile vizibile nu lasă să-i pătrundă în suflet lumina invizibilă (*dum sola uisibilia cogitantur, lumen inuisibile ad mentem non admittitur*). Cel aflat în contemplație se străduiește să se păstreze mereu în umilință, fără să se semețească pentru harul pe care l-a primit: de aceea ferestrele oblice simbolizează spiritele contemplative. Prin ele, lumina poate pătrunde, dar nu intră niciodată un fur. În afară de ferestrele din pilaștri, Iezechiel adaugă aici (cap. 20) că „erau, tot astfel, ferestre în pridvoare, de jur-împrejur, înăuntru” (*similiter autem erant et in uestibus fenestrae per gyrum intrinsecus*). Lumina contemplației este un har de care se bucură membrii Bisericii, dar și cei care au în ei sclipirea dorinței de a ajunge la cele mai înalte (*ad summa micant*): aceștia sunt ferestre oblice, dar nu cele din pilaștri (care îi simbolizează pe cei așezați de Biserică în poziții înalte), ci din pridvoare. ♦ Imaginea finicului (cap. 22), zugrăvit pe pilaștri (în traducerea latinească: *et ante frontes pictura palmarum*), este interpretată, într-o lungă tradiție a Antichității, ca însemn al premiului pentru o victorie. Ramurile de finic din mâna cuiva sunt semnul că a dobândit o victorie prin faptele sale. Finicul pictat pe pilaștri arată că acolo va fi locul bucuriei veșnice (*ibi enim uictoriae palma uidebitur, ubi iam sine fine gaudebitur*). Faptele pe care le vedem în lumea din jurul nostru pot fi făptuite deopotrivă de cei aleși sau de nevrednici, de aceea nu aduc finic adevărat, ci numai finic zugrăvit pe ziduri. Când cei aleși înfăptuiesc miracole, ei se lasă mânâți de iubire, nu de orgoliu, ca nevrednicii: cei aleși știu că pentru faptele lor nu merită finic adevărat, ci numai finic zugrăvit. Finicul adevărat va fi acolo unde nu va mai fi înfruntare cu moartea (*ibi autem eis palma erit, ubi iam mortis contentio non erit*). Ori de câte ori suntem martorii unui miracol care este un semn, vedem nu victoria, ci numai imaginile victoriei (*non iam ipsam uictoriam, sed adhuc imagines uictoriae uidemus*).

40,17-19 Grigore cel Mare își construiește Omilia II,6 pe segmentul 40,17-19. Versetul 17 (cap. 2) înregistrează un termen aparte în traducerea latinească: *gazophylacia*, căruia îi corespunde în textul grecesc *παστοφόρια* (*vide supra*, nota la 40,17). Termenul se compune din verbul grecesc *φωλάττειν*, „a păzi” (*seruare*), și cuvântul împrumutat din limba persă *gaza*, care desemnează „bogățiile” (Pomponius Mela, I,64, *apud* Chantraine, 1980, *ad loc.*, aproprie termenul grecesc γάζα de persanul *gang*; latina a preluat termenul din limba greacă). „Camerele tezaurului” simbolizează inimile celor învâțați, pline de bogățiile înțelepciunii și ale științei. Într-o altă interpretare, cel care trăiește după cuviință și predică plin de înțelepciune poate fi numit *gazophylacium* dintr-un edificiu spiritual, căci de pe buzele lui se revarsă bogățiile cerești. ♦ Încăperile care adăpostesc tezaurul (cap. 3) au totuși o pardoseală simplă (*pauimentum stratum lapide in atrium per circuitum*, „pardoseală făcută din piatră înspre pridvor, de jur-împrejur”). Pardoseala este semnul publicului umil care ascultă cuvintele înțelepților. Inimile lor sunt prinse între ele, ca dalele de piatră, în spațiul cuprinzător al iubirii, sugerat de pridvor. Sunt numiți „pietre” datorită credinței lor trainice, iar dispunerea lor alăturată este semnul coeziunii în umilință. ♦ Porțile acestei Biserici (cap. 4) sunt făcute din pietre sculptate, pentru că

oamenii al căror glas îl ascultăm pentru a intra în viața veșnică dau prin ei înșiși un exemplu al faptelor poruncite de Dumnezeu, de parcă ei le-ar avea în sine dăltuite în piatră. Pe de altă parte, arătând că ei trăiesc ceea ce spun, se dezvăluie ca niște porți, care lasă liberă calea, și ca niște porți sculptate, care pun în viață ceea ce le spun altora.

♦ Aceste încăperi care adăpostesc tezaurul (cap. 5) sunt în număr de treizeci (*triginta gazophylacia in circuitu pauimentii*, „treizeci de camere de tezaur împrejurul pardoselii”). Numărul „zece” este un simbol al perfecțiunii, pentru că Legea s-a exprimat în zece porunci. Viața activă și cea contemplativă se află alături în poruncile Decalogului, care impun iubirea față de Dumnezeu și față de aproapele; pentru ca faptele să fie bine săvârșite în viața activă, iar sufletul să se înalțe prin viața contemplativă, învățatul are nevoie de credința în Treime: de aceea camerele tezaurului sunt treizeci la număr.

♦ Precizarea (cap. 6) pe care o face profetul, că pardoseala se află de jur-împrejur (*pauimentum per circuitum*), la care adaugă plasarea camerelor de tezaur împrejurul pardoselii (*in circuitu pauimentii*), este interpretată de Grigore cel Mare ca simbol al reciprocității dintre camere și pardoseală, astfel încât camerele sunt așezate în intervalul pardoselii, iar pardoseala e așternută în intervalul camerelor. Simbolistica este evidentă (*sine magno mysterio est*): cuvintele învățătorilor se transformă, fiecare, într-o lecție de viață și o pavază pentru cei ce le ascultă, tot așa cum, pe de altă parte, cei care simt că au un public bun, care trăiește după cuvîntă, progresând de la o predică la alta, se simt pe un teren stabil: învățătorii se simt la adăpost atunci când privesc viața bine trăită a celor pe care îi îndrumă.

♦ Versetul 18 (cap. 8) este diferit în traducerea latinească față de Septuaginta: *et pauimentum in fronte portarum secundum longitudinem portarum erat inferius*, „și pardoseala, în dreptul porților, era de lungimea porților, mai jos”. Interpretarea lui Grigore cel Mare pornește de la raportarea lungimii porților la spațiul pe care erau construite porțile („lungimea” fiind aici o noțiune în plan orizontal): din această perspectivă, pardoseala avea lungimea porților și se afla ceva mai jos decât ele. Lungimea pardoselii nu era diferită de cea a porților. Simbolistica pe care o extrage din aceste câteva elemente este următoarea: viața oamenilor de rând și a învățătorilor se aseamănă prin aceea că și unii, și alții tind către Împărăția cerească, având aceeași răbdare: viețile lor sunt însă diferite, pentru că nu au aceleași preocupări. Lungimea pardoselii este deopotrivă cu lungimea porților pentru că speranța și credința sunt aceleași: pavimentul este însă mai jos, pentru ca oamenii de rând să recunoască meritele predicatorilor, mai înalte decât ale lor.

♦ Versetul 19 (cap. 16) are un final diferit în traducerea latinească: *...centum cubitos ad orientem ei ad aquilonem, ...o sută de coți spre răsărit și spre miazănoapte*; la această deosebire adaugă detaliul identificării reperelor: prima poartă din acest verset (τῆς πύλης τῆς ἐξωτέρας) este „poarta de jos” (*portae inferioris*), în vreme ce a doua (τῆς πύλης τῆς βλεπούσης ἔξω) este înlocuită cu *...atrii interioris, ...al pridvorului dinăuntru*. Dacă semnificația de aici a porții este locul prin care se deschide accesul la cunoașterea lui Dumnezeu, atunci poarta de jos (inferioară) este credința, iar pridvorul dinăuntru este contemplația. Dinaintea porții inferioare se deschide un spațiu larg, ca simbol al faptului că, sub ochii aproapelui, credința lucrează prin iubire. Pridvorul interior are și el o fațadă (*habet quoque atrium interius frontem*), pentru că viața contemplativă se dezvăluie prin anumite semne. Numărul „o sută” este un simbol al desăvârșirii, fiind decada înmulțită cu ea însăși.

Perfecțiunea numărului „o sută” sugerează un întreg, la a cărui împlinire este promisă viața veșnică – *vide* Mt. 19,29. Orientarea porții (cap. 20) către răsărit și către miez-noapte este interpretată prin echivalări etnice: răsăritul este spațiul locuit de poporul lui Israel, și, deopotrivă, simbolizat prin soarele dreptății care a răsărit din poporul acesta; dimpotrivă, nordul simbolizează neamurile, care au rămas vreme îndelungată în frigul necredinței lor. Într-o altă interpretare (cap. 24), cele două puncte cardinale îi indică pe drepti și pe păcătoși: cei drepti s-au născut în lumina credinței (răsăritul este semnul lor), iar păcătoșii și-au lăsat inimile cuprinse de gheață, scufundându-se în noaptea păcatului (sunt simbolizați de miez-noapte). Bunăvoința lui Dumnezeu îi iartă însă pe cei ce se căiesc și îi ridică la gloria perfecțiunii: de aceea, distanța de o sută de coți se întinde (în varianta latinească pe care o comentează Grigore cel Mare) atât înspre răsărit, cât și înspre miez-noapte.

40,20-26 Omilia II, 7 a lui Grigore cel Mare explică pericopa 40,20-26. Primul capitol are, ca în cele mai multe dintre omiliile lui, un caracter general: de data aceasta, atenția lui se îndreaptă asupra termenilor care nu își păstrează sensul neschimbat de la un pasaj la altul și, cu atât mai mult, nu au aceeași simbolistică. Primul exemplu pe care îl dă este *sol*, „soare”, luat uneori în sens pozitiv, alteori în sens negativ; soarele este uneori un simbol pentru Domnul, alteori pentru cei ce L-au persecutat; „leul” poate fi o trimitere la tribul lui Iuda sau la figura diavolului. Observațiile îi fuseseră prilejuite de finalul omiliei precedente (și de cele de dinainte), în care interpreta poarta ca un simbol al lui Hristos sau al predicatorilor, sau al scrierilor sfinte, sau al credinței; atunci când alte porți sunt menționate în textul sacru, înțelesurile pot fi altele. Descrierea din vv. 20-22 (cap. 2) reia detalii din versetele precedente. O poartă privește către miez-noapte atunci când un predicator care cunoaște viața de păcate a unui om i se adresează și îi deschide calea accesului la adevărul de dincolo. Despre această poartă se spune că ține de pridvorul exterior: el reprezintă viața prezentă, în care toate acțiunile sunt împlinite cu trupul și percepute cu simțurile; poarta este măsurată în lungime și în lățime, pentru că, dacă un păcătos este adus pe calea credinței, cel care îl îndrumă îi măsoară progresul cu lungimea speranței și lățimea iubirii. Așa cum spusese și într-o omilie precedentă (II, 4, cap. 5), există trei categorii de oameni care duc o viață cuviincioasă: soții fideli, cei ce se înfrânează și predicatorii. În zidirea spirituală, acești oameni sunt camerele nupțiale, unde sufletul aflat în meditație se unește cu perechea sa cerească. Cele trei categorii de oameni nu s-au dezvăluit doar Bisericii neamurilor, ci ele există și în Sinagogă: tocmai de aceea poarta zidirii cerești are trei camere nupțiale de o parte și alte trei de cealaltă. Numărul „cincizeci” (cap. 4) este simbolul odihnei, tot așa cum anul jubiliar i-a fost dat poporului vechi pentru a se odihni. Numărul reprezintă în acest verset o lungime, pentru că la anul de odihnă nu se poate ajunge decât cu așteptare răbdătoare. Imaginea cortului (*vide* Ex. 26,1) este marcată de prezența numărului „cincizeci”: sunt zece scoarțe prinse laolaltă, având fiecare cincizeci de cheutori și cincizeci de inele de aur în partea de sus. Celor cincizeci de coți lungime le sunt puși alături (cap. 5) douăzeci și cinci de coți lățime: lățimea este un simbol al iubirii pentru aproapele, iar faptele împlinite pentru el sunt dominate de cele cinci simțuri, multiplicare prin ele însele. ♦ Versetul 22 (cap. 6) prezintă în traducerea latinească o mică deosebire față de Septuaginta: nu menționează finicul (gr. οἱ φοίνικες) alături de sculpturile porții (*sculpturae*). Elementele enumerate

aciei (ferestrele, pridvorul – *sic*, formă de singular – și sculpturile) amintesc de poarta care dădea spre răsărit: ferestrele contemplației, pridvorul umilinței și sculpturile faptelor bune. Poarta dinspre mieznoapte seamănă cu cea dinspre răsărit, semn că păcătoșii care se căieșe se îmbogățesc cu virtuți deopotrivă cu cei care sunt bogați pentru că s-au ferit să cadă în păcat. ♦ Cele șapte trepte (cap. 7) sunt semnul că intrarea în viața veșnică ne este deschisă de harul septiform al Duhului (*per sancti Spiritus septiformem gratiam*). Isaia (11.2-3) înșiră cele șapte forme pe care le ia Duhul, fie în mintea noastră, fie în corp: înțelepciunea (*sapientia*) și înțelegerea (*intellectus*), sfatul (*consilium*) și tăria (*fortitudo*), știința (*scientia*) și pietatea (*pietas*), toate pline de frica de Domnul (*timor Domini*). ♦ Versetul 23 (cap. 10) este în traducerea latinească mai concentrat (și, implicit, mai obscur) decât în Septuaginta: *et porta atrii interioris contra portam aquilonis, et orientalem*, „și poarta pridvorului interior, în fața porții de mieznoapte și [a celei] de răsărit”. Grigore cel Mare înțelege versetul ca pe descrierea unei porți (a pridvorului interior) aflate exact în fața celei de mieznoapte și celei de răsărit, astfel încât accesul se făcea în linie dreaptă. Distanța (cap. 11) de la o poartă la alta măsoară o sută de coși. Numărul acesta, așa cum arătase în mai multe rânduri, este un număr perfect: de la pridvorul interior, omul parcurge o viață de perfecțiune pentru a ajunge la intrare. Poarta exterioară avea șapte trepte, după măsura fixată de providența divină; mulți au intrat pe acolo, umili (*humiles*) din frică de Dumnezeu, generoși (*miseriordes*) din zel și pietate, prudenți (*discreti*) prin știință, liberi (*liberi*) prin forța spiritului, circumspecți (*cauti*) din chibzuială, prevăzători (*prouidi*) din cunoaștere, temperați (*maturi*) prin înțelepciune; prinși însă de constrângerii felurite, ei se mulțumesc să se dedice activităților lumești, fără a mai privi către cele cerești. Spațiul (cap. 12) de strădanii în care sunt constrânși să aștepte, de la poarta exterioară până la poarta interioară, are lungimea de o sută de coși, pentru că așteptarea îi face să progreseze în fiecare zi către perfecțiune. Calea de miezăzi (cap. 13) este cea a fervorii spirituale. Poarta de răsărit este a celor inițiați în misterele credinței și care, fără a se lăsa atinși de păcat, au ajuns la bucuriile tainice: poarta de mieznoapte este pentru cei care au pornit la drum în căldură și lumină, dar au căzut în păcate, scufundându-se în întuneric și frig: ei pot dobândi iertarea prin căință. Poarta de miezăzi, la rândul său, este poarta fervorii celor sfinți, care, practicând virtutea în fiecare zi, pot ajunge mai aproape de misterele bucuriei interioare. Întrebarea pe care o formulează Grigore cel Mare în continuare e firească: pentru cele patru părți ale lumii, zidirea din viziunea lui Iezechiel are numai trei porți; edificiul este însă unul spiritual, nu material, iar Biserica are doar trei porți, prin care se ajunge la bucuriile tainice (*ad secreta gaudia*): de răsărit pentru credință, de mieznoapte pentru speranță, de miezăzi pentru iubire. ♦ Finicul (cap. 14) apare diferit în v. 26 în traducerea latinească și în Septuaginta: *caelatae palmae*, „pomi de finic sculptați”. față de gr. φοινικες. Grigore cel Mare atrage atenția că mai înainte fusese vorba de zugrăveli (*vide supra*, comentariul la v. 40,16: *pictura palmarum*), iar acum este o sculptură. Dăltuite, pietrele par să prindă relief. Finicul pictat sugera prezența miracolelor, în vreme ce sculptura simbolizează faptele bune care se oferă privirii. Finicii (cap. 15) sunt așezați de o parte și de cealaltă (*una hinc et altera inde*): cel din dreapta este semnul omului care nu se lasă cuprins de trufie de pe urma succesului; cel din stânga este semnul omului care nu se lasă descurajat de greutăți.

40,27-38 Grigore cel Mare explică pericopa 40,27-38 în Omilia II,8. Versetul care lipsește în totalitate din textul grecesc (v. 30) are, în traducerea latinească, următorul conținut: *longitudine uiginti quinque cubitorum et latitudine quinque cubitorum, et uestibulum eius ad atrium exterius*, „în lungime de douăzeci și cinci de coți și în lățime de cinci coți, și pridvorul îi [era] lângă curtea exterioară”; Vulgata oferă un text care diferă doar prin segmentarea versetelor: *et uestibulum per gyrum longitudine... quinque cubitorum*; spre deosebire de Vulgata, textul citat de Grigore cel Mare include și începutul versetului următor din Septuaginta. Poarta de la curtea interioară (cap. 2) nu este una dintre cele trei porți interioare (vide Omilia II,7, cap. 10). Porțile sunt simboluri ale predicatorilor, Biserica fiind una singură, pentru Vechiul Testament și pentru Noul Testament. Porțile au opt trepte, pentru că predică în acord cu harul septiform al Duhului (*sancti Spiritus septiformem gratiam concorditer praedicant*), anunțând însă treapta a opta, harul răsplății veșnice. Porțile exterioare sunt Părinții din vechime, care știau să respecte poruncile Legii, îngrijindu-se de făptuirile poporului lui Israel. Porțile interioare sunt predicatorii Bisericii, care se îngrijesc de inimile discipolilor lor, prin învățături spirituale. Pentru primele porți se urcau șapte trepte (în număr egal cu zilele creației), iar porțile interioare au opt trepte, pentru că în Noul Testament ziua a opta, ziua care urmează celei de odihnă, are caracter sacru. ♦ Ziua a opta (cap. 5) simbolizează în egală măsură ziua judecării veșnice și a învierii. Grigore cel Mare citează Psalmul 6 (v. 2). Cei care ascultă predicile (cap. 11) sunt ca pridvoarele (*uestibula*) porții, cu măsura de douăzeci și cinci de coți, ca semn al răbdării lor (ei așteaptă a opta zi, cu credința în Treime, iar Treimea este Dumnezeu unic, adăugând astfel, în numărătoarea simbolică, unitatea la triplarea numărului opt). Poarta dinspre răsărit (cap. 13) poate fi un simbol al Domnului, cea de miazăzi poate simboliza poporul iudeu, cea de miazănoapte – neamurile convertite la credință. ♦ Versetul 38 (cap. 14) are un conținut diferit în traducerea latinească: *et per singula gazophylacia ostium in frontibus portarum*, „și pentru fiecare cameră de tezaur [era] o intrare în pilaștrii porților”. Grigore cel Mare explicase mai înainte (Omilia II,6, cap. 1-2) că aceste camere unde se țineau tezaurele erau un simbol al învățaților, care păstrează bogățiile cunoașterii. Pilaștrii de la porți sunt cuvintele și faptele predicatorilor. Fiecare învățat deschide mintea celor ce îl ascultă pentru cuvintele și lucrările Părinților – de aceea există câte o intrare pentru fiecare cameră în pilaștrii porților. Partea finală a v. 38 (cap. 15) lipsește în Septuaginta (putând fi o glosă): *ibi lauabant holocaustum*, „acolo spălau arderea-de-tot”. Legămintele pe care le fac oamenii, temându-se de Dumnezeu, nu se transformă pe dată în ardere-de-tot, pentru că rămân impurități în gândurile lor, din cauza slăbiciunii omenești. Atunci când cuvintele învățătorilor îi fac să înțeleagă învățăturile Părinților, atunci când își înțeleg greșelile și se căiesc, atunci ei spală arderea-de-tot, la intrarea pe poartă (*holocaustum in ostio portarum lauant*). Diferența (cap. 16) dintre sacrificiu (*sacrificium*) și ardere-de-tot (*holocaustum*): orice ardere-de-tot este un sacrificiu, nu orice sacrificiu este o ardere-de-tot.

40,39-43 Pericopa 40,39-43 este cercetată de Grigore cel Mare în Omilia II,9. Poarta interioară (cap. 2) este pentru noi Noul Testament, iar poarta exterioară este Vechiul Testament. Cele două mese aflate de o parte și de cealaltă simbolizează statomnicia credinței și a vieții (*fides et uita*) și faptul că, în iubirea față de aproapele, se cuvine să ne păstrăm răbdarea și bunătatea (*patientia et benignitas*). Cele patru mese din pridvorul

dinăuntru (cap. 3) erau menite jertfelor pentru arderile-de-tot (și, deopotrivă, pentru sacrificii, care sunt cuprinse generic în „arderile-de-tot” – *vide supra*, comentariul la 40.38, finalul Omiliei II,8); păcatul și încălcarea se deosebesc prin faptul că păcatul este o faptă rea (*peccatum est mala facere*), în vreme ce *delictum* este omiterea faptei bune (*bona derelinquere*); păcatul stă în faptă, încălcarea este în gând (*peccatum in opere est, delictum in cogitatione*). ♦ Versetul 42 (cap. 5) aduce imaginea pietrelor tăiate din care erau construite mesele de jertfă (...*mensae... de lapidibus quadris extractae*). Aceste pietre tăiate sunt un simbol al celor sfinți, a căror viață arată un curaj statormic, în ceasurile de bucurie și în cele de încercare. O piatră tăiată, cubică, este stabilă, oricum ar fi întoarsă. Dimensiunile meselor din v. 42 sunt înregistrate diferit în traducerea latinească și în Septuaginta: în vreme ce în varianta grecească mesele sunt dreptughiulare (lățimea de un cot și jumătate și lungimea de doi coți și jumătate), textul pe care îl interpretează Grigore cel Mare (cap. 9-11), în acord cu Vulgata, indică mese pătrate: *Longitudine unius cubiti et dimidii. Et latitudine cubiti unius et dimidii. Et altitudine cubiti unius*, „în lungime, un cot și jumătate. Și în lățime, un cot și jumătate. Și în înălțime, un cot”. El revine la o simbolistică expusă deja în Omiliile II,2 (cap. 15); 3 (cap. 11); 8 (cap. 11): lungimea raportată la durata speranței, iar lățimea, la amploarea iubirii. Lungimea de un cot și jumătate sugerează că Părinții și învățătorii au încercat să pătrundă în intimitatea speranței prin viața lor virtuoaasă, care este desăvârșită după măsura omenească, dar imperfectă prin raportare la misterele divine. De aceea au atins mărimea de un cot în sine, dar nu și în Dumnezeu. Mesele au lățimea (cap. 10) de un cot și jumătate pentru că inimile celor sfinți cuprind o iubire desăvârșită în perspectivă omenească. Pe aproapele lor îl iubesc în întregime, în măsură de un cot, pentru că îl pot vedea. Pe Dumnezeu Îl iubesc din tot sufletul, dar nedesăvârșit, pentru că nu Îl pot vedea: de aceea este doar o jumătate de măsură, o jumătate de cot. Înălțimea meselor (cap. 11) este de un cot. Înălțimea celor sfinți reprezintă credința lor în ceea ce nu le este vizibil. Înălțimea meselor este de un singur cot pentru că una singură este credința, și la Părinții Vechiului Testament, și la cei ai Noului Testament. ♦ Versetul 42 (cap. 12) se încheie cu secvența (ușor diferită în latină față de Septuaginta): *super quas ponunt uasa in quibus immolatur holocaustum et uictima*, „pe care pun vasele în care este jertfită arderea-de-tot și victima”. Interpretarea lui Grigore cel Mare se sprijină pe echivalarea *uasa*, „vase”. Chiar dacă înțelesul (susținut și de gr. τὰ σκεῦη) se referă mai degrabă la „unelte”, „ustensile”. Vasele sacre sunt un simbol al inimilor credincioșilor; *vide* și Fp. 9,15. Bordura de o palmă (cap. 13) îi prilejuiește lui Grigore cel Mare un elogiu al mâinii omenești; măsura de o palmă este cuprinsă între degetul mare și cel mic, la maxima lor deschidere, iar simbolul este cel al punerii alături, în conlucrare, a unui element important și a unui mărunț. Bordura însăși este numită *labia*, „buză”, iar imaginea se transferă într-un cadru fabulos, în care buzele învățătorilor dobândesc palmă, degete, pentru a capta cu totul atenția celor care îi ascultă și a-i îndemna să făptuiască deopotrivă lucruri însemnate, dar și lipsite de importanță, care nu trebuie trecute cu vederea. Bordurile acestea (cap. 15) sunt răsfrânte în interior (*interius sunt reflexa*). Marginile mesei sunt îndoite spre interior atunci când învățătorii, în tăcerea meditației, îndreaptă asupra sinelui ceea ce le-au spus altora, cercetând dacă predica lor

a fost bine spusă. Cercetarea aceasta se cuvine să privească ansamblul prediciei, nu doar părți ale ei: de aceea marginile sunt răsfrânte „de jur-împrejur” (*per circuitum*).

40,44-47 Ultima (II,10) dintre omiliile pe care Grigore cel Mare le-a scris pentru a explica profețiile lui Iezechiel este construită pe pericopa 40,44-47. Textul latinesc este obscur, așa cum fusese și segmentul folosit în Omilia II,9. Sadduk (cap. 15), în varianta latinească *Sadoch*, este interpretat etimologic: *Latine dicitur iustus*, „latinește înseamnă cel drept”. Levi, celălalt nume propriu care apare în versetul 46, este tradus în latină prin *assumptus*, „cel pus deoparte”, „asumat”. Slujitorii Domnului (cap. 16) sunt cei care citesc, care predică, își dăruiesc bunurile materiale și spirituale. Dimensiunile exemplare ale curții (cap. 17-18) se lasă întreprimate ca semn al perfecțiunii, atât în planul așteptării răbdătoare (cei o sută de coți ai lungimii), cât și în planul amplorii iubirii (cei o sută de coți ai lățimii). Numărul „o sută” era în sine un simbol al perfecțiunii, ca multiplicare prin sine a decadei poruncilor Legii. Curtea aceasta (*atrium*), parte a edificiului spiritual, este ansamblul popoarelor de credincioși (*amplitudo fidelium populorum*). Virtuțile unui popor credincios se măsoară într-un spațiu pătrat (*in quadrum*), pentru că fiecare credincios care se dedică exercițiului vieții active are deopotrivă dimensiunea vieții contemplative, el crede, iubește și nădăduiește (*credit, amat et sperat*). Spațiul pătrat al curții (cap. 18) este un simbol al virtuților cardinale: credincioșii se arată a fi prudenți (*prudentes per intelligentiam*), puternici (*fortes in aduersitatibus*), drepiți (*iusti in operatione*), cumpătați (*temperantes a uoluptatibus*). Altarul (cap. 19) se află în fața edificiului (*et altare ante faciem templi*); templul este, pentru Grigore cel Mare, poporul credincios (*fidelis populus*); în felul acesta, altarul este sufletul celor care duc o viață cuviințoasă (*et quid est altare Dei, nisi mens bene uiuentium?*).

44,1-3 În ultima sa omilie dedicată profetului Iezechiel (Omilia XIV), Origen explică pericopa 44,1-3. Poarta închisă (cap. 1) este una dintre porțile pe care Iezechiel le descrie relatând viziunea Templului. Aceasta rămâne închisă pentru că este poarta pe care intră și iese Dumnezeu; mai este însă un motiv pentru ca ea să nu fie niciodată deschisă: mai-marele va sta acolo și va mânca pâine. (Editorul omiliilor lui Origen observă, nota I p. 436, tema constantă a Scripturii ca o carte închisă și încuiată, a cărei cheie este Hristos; în *Comentariul la Psalmii 1-25*, Origen trimite la câteva pasaje importante pentru această temă: Apoc. 3,7, Ex. 28,36 și Apoc. 3,7-8; 5,1-5, Is. 29,11-12, Lc. 11,52). Poarta închisă (cap. 2) este una singură, pentru că există realități neștiute pentru toate făpturile, pe care unul singur le cunoaște (*uni tantummodo nota*). Aceasta este poarta exterioară, care deschide realitățile de dincolo de lume, care nu sunt alcătuite din corp și materie (*quae extramundanas res et incorporeas et, ut ita dicam, immateriales aperit*). Este o poartă închisă pentru că prin ea intră și iese numai Dumnezeu: El iese pentru a se face cunoscut celui ales, „mai-marelu”. Mai-marele porții închise este, în interpretarea lui Origen, Mântuitorul, cel care mănâncă pâine, care închide poarta împreună cu Tatăl, care Se hrănește cu hrană spirituală (*vide* In. 4,34). Fiecare dintre noi (cap. 3) își cere „pâinea cea de toate zilele” (*panem cotidianum*; *vide* Mt. 6,11) și nu primește nici aceeași pâine, nici aceeași măsură de pâine (*non eundem nec eiusdem mensurae accipit*). Domnul ne dă însă „pâinea cea vie” (*panem uiuentem*; *cf.* In. 6,51).

SUZANA

VIII. Alte versiuni vechi

Exceptând versiunea siro-hexaplară și a celei mai vechi ediții din *Vetus Latina*, toate versiunile vechi ale cărții lui Daniel se bazează pe recensiuena lui Theodotion, și nu pe LXX. Același lucru ar trebui spus și despre Suzana: Peșitta siriacă, versiunea coptă (atât în dialectul sahidic din sud, cât și în cel bohairic din nord), cea etiopiană, Vulgata, varianta arabă și cea armeană sunt reproduceri literale ale textului Θ , nu ale LXX, și contribuie prea puțin la explicarea textului. Numai versiunile siriace oferă variante interesante, deși secundare.

Florica Bechet

Suzana

LXX

e

[¹⁻⁵]

¹ Și era un bărbat care locuia în Babilon, iar numele lui era Ioakim.

Între multele povești pe care înțelepciunea ebraică le-a creat pentru a slăvi anumite virtuți și a le arăta credincioșilor răsplata pe care Dumnezeu o rezervă acelor care, încercați, Îi rămân credincioși, cea a Suzanei, deși între cele mai scurte, este considerată cea mai delicată, realistă și emoționantă (Bernini, 1984, p. 307). S-a discutat mult despre adevărul istoric și despre datarea povestirii Suzanei. Însă toate opiniile au dovedit că sunt criticabile. S-a încercat și să se stabilească învățătura centrală a întregii povești, dar și în această privință opiniile sunt împărțite și toate prezintă și aspecte mai puțin convingătoare (*vide* Introducere la Suzana).

1-5 Aceste versete lipsesc din LXX. În continuare, LXX prezintă o recenziune mai scurtă a textului original.

1 „locuia în Babilon”: poate în timpul exilului (*cf.* 4Rg. 24,10-12), poate și după aceea, deoarece în Babilon sau în alte regiuni ale imperiului pers rămăseseră oameni din popor și din familii vestite (*cf.*, de exemplu, Zah. 6,9-14). Despre descrierea Babilonului, bazată pe descrierile antice și pe mărturiile arheologice, *cf.* note Dan. 4,30. ♦ „Ioakim” era un nume destul de comun. În orice caz, purtătorul acestui frumos nume evreiesc (gr. Ἰωακίμ, ebr. *Y^ehöyāqīm*, „Dumnezeu va statomnici”) nu trebuie identificat cu Ioakim, marele preot evreu din vremea Iuditei (*cf.* Idt. 4,6-8.14; 15,8). N-ar trebui să fie identificat nici cu regele iudeu Ioakim (Yehoiakhin, Iechonias) – așa cum o fac Hipolit, Iulius Africanus și alți scriitori antici – care a fost luat rob în Babilon de către Nabucodonosor și a fost eliberat din închisoare mai târziu (*cf.* 4Rg. 24,15; 25,27), nici cu Ioakim, tatăl acestuia, chiar dacă, după 2Par. 36,5-7, și el ar fi fost luat prizonier în Babilon (*cf.* Bright, 2000, pp. 324-327).

2 „Suzana”: gr. Σουσάνα, *Susanna*, apare ca nume de persoană în Noul Testament, dar nu în Vechiul Testament (*cf.* Lc. 8,3; 1Par. 2,31-35 are numele de persoană masculin); este numele ebraic al crinului, *šōšannāh* (*cf.* Gen. 2,1-2,16; 2Par. 4-5; Cânt. 2,2; Os. 14,5 și în special în Psalmi: 45,1; 60,1; 80,1), conform obiceiului de a da femeilor nume de plante, precum *Tamar*, *Cassia*; acest nume de floare, care evocă prospețimea și frumusețea miresei din Cântarea Cântărilor, trebuie pus în legătură cu însuși conținutul poveștii și nu este exclus să aibă o valoare simbolică. ♦ „Chelkias”: un foarte popular nume

ebraic, *חֵלְקִיָּאֵהוּ*. „partea mea este YHWH”: este numele a cel puțin nouă personaje biblice, în afara celui al tatălui Suzanei: după Hipolit (12), Chelkias era preotul care a găsit cartea Legii în casa Domnului, când regele Iosias poruncise să se purifice Sfânta Sfințelor (cf. 4Rg. 22.10; 2Par. 34.14); tot Hipolit spune că fratele Suzanei era profetul Ieremia, care rămăsese laolaltă cu cei duși în robie la Babilon, apoi, ajungând în Egipt și profetînd la Tafnai, fusese lapidat. După el, din Suzana s-ar fi născut Iechonias, prin urmașii căruii vița din care se trage Mântuitorul a rămas pură. intenția lui Hipolit este de a demonstra că se trecea astfel „de la o sămânță dreaptă la altă sămânță dreaptă”. Această genealogie este cu totul fantezistă, numele Chelkias fiind extrem de comun; cu toate acestea, identitatea personajelor este admisă de mulți autori antici, precum Clement Alexandrinul (*Stromate*, I,21,120), Ieronim și câțiva rabini.

3 „o învățaseră... după Legea lui Moise”: precizarea nu este numai un elogiu adus părinților Suzanei, ci redă și idealul unei familii religioase iudaice; Hipolit (13) comentează aici că „după rodul adus de ei se recunoaște cu ușurință pomul”.

4 „Și Ioachim era foarte bogat”: un asemenea înalt standard de viață era posibil pentru evreii exilați în Babilon (cf. Ier. 29,5, unde Ieremia îi sfătuiește pe evreii exilați în Babilon: „Clădiți case și locuiți în ele, sădiți grădini și mâncați din roadele lor”); conform mentalității patriarhale, bogăția era un semn al binecuvântării lui Dumnezeu (cf. Iov 1,3; Idt. 8,7). ♦ „grădină”, gr. *παράδεισος*: împrumut din persa veche (*pairi-daeza*, „grădină” sau „parc”), cuvânt intrat mai târziu în ebraica biblică sub forma *pardes* (cf. 2Ezd. 8 = Neemia 2,8; Ecl. 2,5; Cânt. 4,13). În LXX, *παράδεισος* e folosit și pentru a desemna Grădina Edenului (Gen. 2-3), iar în cărțile intertestamentare (cf. Ps. Sol. 14,2) și în Noul Testament (Lc. 23,43; 2Cor. 12,3) desemnează și lăcașul veșnic al celor drepti. ♦ „cel mai de văză”: comparativul *ἐβδοξότερον* are valoare de superlativ; altă formă a binecuvântării divine pentru omul virtuos (cf. Iov 1,3).

5 „fuseseră numiți judecători”: cf. Ier. 29,21-23; era un vechi obicei israelit de a avea în fiecare oraș judecători inferiori (reprezentând o adevărată instituție, un fel de consiliu municipal) care rezolvau problemele mai puțin importante ivite între concetățenii lor (cf. Deut. 19,12; 21,3-8); în timpul exilului, o asemenea instituție a rămas în vigoare (cf. Ier. 29,1; Iez. 8,1; 14,1; 20,1). Probabil că și după aceea coloniile iudaice rămase în imperiul pers au păstrat acest drept. Hipolit (13), alături de Iulius Africanus, își pune întrebarea cum de evreii, robi în Babilon, aveau libertatea de a se întruni, iar răspunsul este dat de Origen în *Epistula ad Africanum*, 13, de unde aflăm și motivul pentru care cartea Suzanei, deși nu figura printre cărțile sfinte ale evreilor, a fost acceptată de Biserică. ♦ „bătrâni”: Bernini e de părere că termenul pare să indice mai degrabă îndatorirea de judecători a celor doi, decât vârsta lor (cf. Deut. 19,12; Rut 4,4-12); dar în tribunalele mesopotamiene, bătrânii jucau un rol important, atât în vremea lui Hammurabi, cât și în perioada neobabiloniană, ceea ce pare să relativizeze părerea lui Bernini. ♦ „Stăpânul” (*δεσπότης*): titlu onorific rezervat lui Dumnezeu (cf. Dan. 3,37) și frecvent în textele din Noul Testament (cf. Lc. 2,29; Fapte 4,24 etc.). ♦ „A venit nelegiuire dinspre Babilon... îndrumători ai poporului”: deși nu este foarte sigur, se pare – potrivit mai multor exegeți, între care Moore și Bernini – că aici se face aluzie la Ier.

² Și și-a luat femeie, pe nume Suzana, fiica lui Chelkias, frumoasă foarte și cu frică de Domnul;

³ iar părinții ei erau dreți și o învățaseră pe fiica lor după Legea lui Moise.

⁴ Și Ioakim era foarte bogat, și avea o grădină în vecinătatea casei lui; și la el se adunau iudeii, pentru că era cel mai de vază dintre toți.

⁵ În anul acela fuseseră numiți judecători doi bătrâni din rândul poporului; despre aceștia a grăit Stăpânul: „A venit nelegiuire din spre Babilon, de la bătrânii judecători, care treceau drept îndrumători ai poporului.”

..... ⁶și, din alte cetăți, au venit pricini în fața lor.

⁷⁻⁸ Aceștia, văzând o femeie distinsă la înfățișare, femeia unui frate al lor dintre fiii lui Israel, pe nume Suzana, fiica lui Chelkias, nevasta lui Ioakim, pe când se plimba, în amurg, prin grădina bărbatului ei, și dorind-o,

⁶ Aceștia stăteau adesea în casa lui Ioakim și veneau la ei toți cei care se judecau.

⁷ Și se-ntâmplă că, atunci când poporul se îndepărta, la amiază, Suzana ieșea și se plimba prin grădina bărbatului ei.

29,21-23, unde sunt menționați, printre deportații din Babilon, doi falși profeți care, pe de o parte, vorbeau în numele Domnului, iar pe de altă parte, făptuiau nelegiuirea adulterului; totuși, pasajul ca atare nu există în Biblie.

⁶ Acest verset se deosebește total în cele două variante: LXX are „și, din [multe – Papirul 967] alte cetăți, au venit pricini în fața lor”, în timp ce Θ numește casa lui Ioakim drept locul în care cei doi bătrâni împărțeau dreptatea; de fapt, în general, judecățile se țineau la poarta cetății (cf. Deut. 21,3-8); Vetus Latina și varianta etiopiană au „la el”.

⁷ „Și se-ntâmplă că” (Θ): gr. καὶ ἐγένετο. redarea grecească standard a ebr. *w^e yihī*, „și a fost/s-a întâmplat”; la fel la vv. 15, 19 și 28. Faptul că o versiune greacă mai recentă,

⁹ și-au abătut mintea și și-au întors ochii, de n-au [mai] privit către Cer,

⁸ Și cei doi bătrâni priveau la ea, în fiecare zi, cum ieșea și se plimba, și au fost cuprinși de poftă pentru ea.

⁹ Și și-au abătut mintea și și-au întors ochii, de n-au [mai] privit

cum este Θ. are atâtea ebraisme. în timp ce mai vechea LXX nu are, dovedește -- după unii -- existența unui text de bază semitic, care a stat la baza traducerii; este posibil însă ca acest număr mare de ebraisme să illustreze efortul lui Theodotion de a arhaiza textul. ♦ „când poporul se îndepărta, la amiază”: era, de fapt, ora obișnuită a mesei de prânz (cf. v. 13).

8 „au fost cuprinși de poftă pentru ea”: *lit.* „erau cu dorință (gr. ἐπιθυμία) pentru ea”; folosirea substantivului ἐπιθυμία cu un sens peiorativ, aici și în vv. 14 și 56 din Θ, ca și folosirea verbului corespunzător, ἐπιθυμέω, cu un sens neutru în v. 15 din Θ, reprezintă probabil traducerea unui original semitic în care sunt folosite mai multe rădăcini (*vide* Introducerea și Daubney, 1906, p. 134); variantele bohairică, siriacă și etiopiană adaugă aici „în grădina”. ♦ În vv. 7-8 din LXX nu există nici o menționare -- așa cum se face în v. 6 din Θ -- a faptului că bătrânii, în mod regulat, împărțeau dreptatea în casa lui Ioakim (a se vedea însă v. 28 din Θ) sau că o vedeau mereu pe Suzana; totuși, vv. 7-8 din LXX se potrivesc cu v. 28 din LXX, unde se poate interpreta că cei doi bătrâni locuiau într-o altă cetate decât Ioakim și că împărțeau judecata în sinagogă (Moore, 1977, p. 96; textul grec are συναγωγήν, pe care noi l-am tradus, etimologic și neutru, prin „adunare”, dar instituția sinagogii este deja menționată în inscripții aramaice și grecești din perioada elenistică -- cf. Ecl. 8,10 și nota *ad loc.*), nu, ca în v. 28 din Θ, în casa lui Ioakim. Cât privește poftele bătrânilor, Hipolit (14) comentează arătând că evreii se rușinau de această întâmplare, motiv pentru care au scos-o din Scriptură, deoarece „ei nu recunoșteau iconomia (οἰκονομία) Domnului. Dar Sfintele Scripturi creștine nu ascund nimic și povestesc tot, cu sinceritate, atât faptele drepte, cât și nelegiuirile, pentru ca și unele și celelalte să fie pildă pentru credincioși”. ♦ Hipolit are și o interpretare simbolică: Suzana ar fi chipul Bisericii, iar soțul ei, Ioakim, cel al lui Iisus; grădina de lângă casa lor ar înfățișa comunitatea sfinților, sădiți precum pomii roditori, în mijlocul Bisericii; cei doi bătrâni ar fi cele două neamuri care uneltesc împotriva Bisericii, neamul celor circumciși și cel al păgânilor, iar cuvintele „judecători, doi bătrâni din rândul poporului” înseamnă că aceștia „au puterea și porunca în lume și fac judecăți nedrepte împotriva celor dreți”. Spionajul bătrânilor este interpretat (15) ca spionare zilnică și răutăcioasă supraveghere a Bisericii de către cei care vor să aducă împotriva ei mărturii mincinoase (cf. Gal. 2,4). La vremea când scrie Hipolit (sec. III d.H.), persecuția era încă recentă și putea reîncepe oricând; de semnalat că printre prigonitori sunt enumerați și evreii (cf. Iustin, *Dialogi*, 16, 47, 93, 95 etc.; *Martyr. Polyc.*, 12,2; *Acta Pionii*, 3; Origen, *Contra Cels.*, 6,27).

9 „către Cer”: către Dumnezeu; în scrierile biblice târzii se evită în diverse moduri folosirea numelui lui Dumnezeu (cf. Dan. 4,23.31.34; Rom. 1,18; Lc. 5,18; iar în Evanghelia după Matei „împărăția Cerului” înlocuiește „împărăția lui Dumnezeu”).

nici nu și-au [mai] amintit de dreptele judecăți.

¹⁰⁻¹¹ Și erau amândoi [cu inima] străpunsă după ea, dar nici nu și-au dezvăluit unul altuia [gândul] rău pe care i-l puseseră; nici femeia nu a aflat acest lucru.

¹² Și, când mijeau zorii, venind [ei], se ascundeau unul de altul, grăbindu-se care să o vadă cel dintâi și să-i vorbească.

¹³⁻¹⁴ Și, iată, aceasta se plimba ca de obicei și unul dintre bătrâni venise, și iată, cel de-al doilea se-nfățișă [și el] și vorbi către celălalt, zicând: „De ce-ai venit așa de dimineață fără să mă iei și pe mine?”; și și-au mărturisit unul altuia, fiecare, chinul său. [¹⁵⁻¹⁸]

către Cer, nici nu și-au [mai] amintit de dreptele judecăți.

¹⁰ Și erau amândoi [cu inima] străpunsă după ea și nu-și împărtășiseră unul altuia chinul lor, ¹¹ pentru că se rușinau să-și mărturisească pofta că voiau să se împreuneze cu ea.

¹² Și pândeau cu jind în fiecare zi s-o vadă.

¹⁴ [Apoi], întorcându-se, s-au dus în același loc și, vrând și unul și altul să știe pricina, și-au mărturisit dorința, și atunci au pus împreună la cale o vreme în care o puteau afla singură.

¹⁵ Și a fost [așa:] pe când pândeau ei o zi potrivită, [Suzana] a ieșit, la fel ca ieri și ca alaltăieri, împreună doar cu două fete, și a dorit să se îmbăieze în grădină, pentru că era arșiță.

10 „[cu inima] străpunsă după ea”: gr. κατανευυμένοι περί αὐτῆς, *lit.* „străpunși în privința ei”.

11 „să se împreuneze cu ea” (Θ): *lit.* „să fie cu ea” (συγγενέσθαι); verbul este folosit într-un sens rușinos și acuzator, ca și în v. 39 (*cf.* Gen. 19,5; 39,10), dar într-un sens total nevinovat în vv. 30 și 63; s-a presupus că diferența ar proveni din existența a două radicale ebraice diferite – *vide* Introducerea).

13 Moore este de părere că în textul original trebuie să fi existat o formulare care, în traducere, să apară sub forma „într-o zi” (posibil o exprimare haplologică de tipul καθ’ ἡμέραν, „zi de zi”, *cf.* v. 12).

15-18 Lipsesc total din LXX. Hipolit (16) consideră că „ziua băii” nu poate fi alta decât ziua de Paști (care trebuie să-i răcorească pe cei care ar merita să fie mistuiți de flăcări), ziua în care Biserica, spălată la fel ca Suzana, stă în fața Domnului ca o mireasă tânără și curată; ea este însoțită de cele două slujnice, credința și iubirea, care pregătesc pentru cei ce se îmbăiază untdelemnul și săpunurile (prin săpunuri înțelegându-se poruncile Cuvântului, iar prin ulei – puterea Sfântului Duh) cu care se vor unge credincioșii, după baia Botezului.

- ¹⁶ Și nu era nimeni acolo, decât cei doi bătrâni ascunși, care o pândeau.
- ¹⁷ Și ea le-a spus fetelor: „Aduceți-mi ulei și săpun și închideți porțile grădinii, ca să mă spăl.”
- ¹⁸ Și ele au făcut cum le-a spus și au închis porțile grădinii și au ieșit pe o ușă lăturalnică, să aducă cele poruncite; și nu i-au văzut pe bătrâni, căci erau ascunși.
- ¹⁹ Și a fost [așa:] când au plecat fetele, s-au și ridicat cei doi bătrâni și s-au năpustit înspre ea
- ²⁰ și au spus: „Iată, porțile grădinii
- ¹⁹ Și au spus unul către celălalt: „Să mergem la ea!” Și, căzând la învoială, s-au apropiat de ea și au încercat să o silească.
- [²⁰⁻²¹]

15 „la fel ca ieri și ca alaltăieri”: expresie idiomătică având sensul „ca de obicei” (cf. Gen. 31,2.5; Ex. 5,7.14; 4Rg. 13,5; 1Mac. 9,44), ceea ce pledează pentru un original ebraic sau aramaic la baza textului grecesc al cărții Suzana. Hipolit (17) consideră grădina simbolul Edenului, al grădinii spirituale. El „transplantează” în această grădină toate elementele care se întâlnesc, prin tradiție, în Grădina Raiului, chiar dacă textul biblic nu le amintește (bunăoară, răul sau pă râul, care nu apare în descrierea grădinii).

17 „ulei și săpun”: cf. Est. 2,3.9.12, unde σμῆγμα este folosit pentru a traduce ebraicul *tamrūq*. Nu se poate spune cu precizie dacă este vorba de „săpun”, „alifii” sau „cosmetice” în general (cf. Ball, 1888, p. 335).

18 „au ieșit pe o ușă lăturalnică”: Hipolit (18) comentează: „Cine vrea să aibă parte de Apa care curge prin Grădină (aceasta putând simboliza și apa botezului – n.n.) trebuie să renunțe la poarta largă (cf. Mt. 7,14) și să intre pe ușa cea strâmtă”. ♦ „nu i-au văzut pe bătrâni”: după Hipolit, aici, ca odinioară în Grădina Raiului, diavolul este ascuns, ca un șarpe, în cei doi bătrâni, pentru a-și satistace propriile poftē; în același timp, deși recunoaște calomnia, Hipolit afirmă prezența unui tânăr alături de Suzana: este un tânăr venit din cer, un înger, cum va apărea mai târziu, pentru a o apăra.

19 „s-au năpustit”: gr. ἐπέδρομον, *lit.* „au alergat către” (cf. 1Mac. 6,45). În LXX, unde nu există scena băii, verbul corespunzător e pus în gura bătrânilor: „Să mergem la ea!”

20-21 Aceste versete, care lipsesc din LXX, reprezintă o foarte dramatică extindere și o îmbunătățire a poveștii din Septuaginta. ♦ „învoiește-te și culcă-te cu noi”, gr. διὸ συγκατάθου ἡμῖν καὶ γενοῦ μεθ' ἡμῶν: cf. Ex. 23,1; Gen. 39,7.10.12; Tob. 3,8 din LXX; sunt aceleași propuneri ca ale nevetei lui Putifar către Iosif și ale lui Amnon către Tamar (cf. 2Rg. 13,11). În alte locuri din cartea Suzana în care naratorul vorbește despre

sunt închise și nimeni nu ne privește; suntem cuprinși de poftă pentru tine; de aceea, învoiește-te și culcă-te cu noi.

²¹ Iar de nu, vom mărturisi împotriva ta: că era cu tine un flăcău și de aceea le-ai trimis pe fete de lângă tine.”

²² Iar evreica le-a spus: „Știu că dacă fac aceasta mă așteaptă moartea, iar dacă n-o fac, nu voi scăpa din mâinile voastre.

²² [Atunci] a suspinat Suzana și a spus: „Sunt strămtorată din toate părțile: căci dacă fac aceasta, mă așteaptă moartea, iar dacă n-o fac, nu voi scăpa din mâinile voastre.

²³ E mai bine ca, fără s-o fac, să cad

²³ E de preferat pentru mine ca, fără

actul sexual sau în care bătrânii depun mărturie apar și alte expresii (συγγενέσθαι. „a avea relații cu”, vv. 11.39, ἀπέπεσε μετά. „s-a culcat cu”, v. 37: ὀμιλοῦντας, „făcând dragoste”, v. 54).

²¹ „vom mărturisi împotriva ta”: pentru adulter era prevăzută pedeapsa cu moartea (cf. Lev. 20,10; Deut. 22,22).

²² Situația se aseamănă cu aceea a celor trei tovarăși ai lui Daniel în fața poruncii lui Nabucodonosor de a venera statuia (cf. Dan. 3,15), a lui Daniel însuși în fața interdicției de a se ruga lui Dumnezeu (cf. Dan. 6,11) și, în general, a tuturor celor încercați pentru credință. Pentru credincios nu există scăpare; acesta trebuie să facă față foarte des unei alternative fundamental antonimice: fie să cedeze ademenirilor păcatului și să-și atragă pedeapsa divină, fie să reziste ademenirilor și să accepte condamnarea oamenilor. ♦ „evreica”: gr. ἡ Ἰουδαία. ♦ „Sunt strămtorată din toate părțile”. gr. Στενά μοι πάντοθεν: este evident un ebraism, însemnând „a se afla într-o dilemă” (cf. 2Rg. 24,14 LXX); Hipolit ia această expresie *ad litteram*, văzând în cele două părți cei doi mari vrăjmași care strâng în clești Biserica: evreii și acei păgâni care-și spun creștini și, de fapt, nu sunt. ♦ „mă așteaptă moartea”: pentru că fie Domnul o va pedepsi, fie comunitatea iudaică o va lapida (cf. Deut. 22,21-24; Lev. 20,10; In. 8,4-5); Hipolit (20) vede aici reprezentarea celor două categorii de prizonieri, amintite mai sus, care nu ezită să apeleze la condamnarea la moarte: gândurile și cuvintele lui sunt ecoul persecuțiilor la care erau încă supuși creștinii.

²³ „E de preferat pentru mine”: respectarea Legii Domnului este un lucru mai prețios decât orice bogăție (cf. Ps. 18,11). Răspunsul Suzanei amintește de răspunsul lui Iosif către soția lui Putifar, dar și de cel al profetului Gad din 2Rg. 24,14 ♦ Hipolit (22)

în mâinile voastre, decât să păcătuiesc în fața Domnului.”

[²⁴⁻²⁷]

²⁶ Cei doi bărbați nelegiuți s-au întors, amenințând în sinea lor și

s-o fac, să cad în mâinile voastre, decât să păcătuiesc în fața Domnului.”

²⁴ Și a strigat cu glas mare Suzana, dar au țipat și cei doi bătrâni la ea.

²⁵ Și, dând fuga, unul a deschis porțile grădinii.

²⁶ De cum au auzit larma din grădină cei din casă au năvălit pe poarta lăturalnică, pentru a vedea ce i se-ntâmplă.

²⁷ Când bătrânii și-au spus povestea, slugile s-au rușinat foarte, pentru că niciodată nu se spusese așa ceva despre Suzana.

²⁸ Și a fost [așa:] a doua zi, când s-a adunat poporul în fața bărbatului ei,

compară opțiunea Suzanei cu aceea a lui Hristos, „care a murit și a înviat pentru a-Și începe domnia asupra viilor și a morților” (cf. Rom. 14,9); în tiradele prin care îndeamnă la imitarea Suzanei, el face aluzie și la altă primejdie care-i pândește pe creștini: gnosticismul, ai cărui propovăduitori sunt numiți „înșelători mincinoși”.

²⁵ „dând fuga, unul a deschis porțile grădinii”: în interpretarea sa alegorică, Hipolit consideră că, prin deschiderea porților, cei doi corupători „arată astfel calea largă și spațioasă care-i duce la pierzanie pe cei care îi ascultă”, spre deosebire de slujnice, care ne-au arătat ușile înguste, aflate lăturalnic.

²⁸ Cele două variante grecești se deosebesc: din versiunea Θ rezultă că scena se petrece în casa lui Ioakim, unde cei doi țineau judecățile în mod obișnuit, în timp ce LXX are συναγωγήν, cuvânt interpretat de mulți exegeți drept „sinagogă”; am tradus συναγωγή în modul cel mai neutru permis de etimologie: „adunare”, ceea ce apropie traducerea textului LXX de traducerea celui din Θ. ♦ „au venit cei doi bătrâni”: nu în calitate de judecători, ca să împartă dreptate poporului, ci în calitate de martori, așa cum cere Legea (cf. Lev. 20,10; Deut. 22,22). După Lege, procesele care puteau implica pedeapsa capitală trebuia să fie bine cumpănite, ca să se vadă, mai ales, dacă martorii nu comiseră nici o nedreptate (cf. Deut. 19,15-19; 17,6). ♦ În LXX, acest verset este foarte diferit, atât în ceea ce privește formularea, cât și în ceea ce privește conținutul. Prin plasarea acțiunii în același loc în care se săvârșise nelegiuirea, Theodotion (sau autorul variantei semitice traduse de Theodotion) amplifică drama: oricine își poate imagina ușor ce s-a întâmplat, iar rumoarea stărnită sporește resentimentele față de Suzana; în plus, prin

punând la cale s-o dea morții. Și, ducându-se ei la adunarea cetății unde sălășluiau, au stat la sfat toți fiii lui Israel care se aflau acolo;

²⁹ și, ridicându-se, cei doi bătrâni [care erau] și judecători au spus: „Trimiteti după Suzana, fiica lui Chelkias, cea care este soția lui Ioakim”; iar ei au chemat-o pe dată.

³⁰ Când s-a înfățișat femeia, împreună cu tatăl și cu mama ei, o însoțeau slujitorii și slujnicele ei care erau în număr de cinci sute, și cei patru copii ai Suzanei;

³¹ iar femeia era foarte gingașă.

³² Și au cerut nelegiuirii să se dezvelească, pentru ca ei să se

Ioakim, au venit cei doi bătrâni, plini de cuget nelegiuit împotriva Suzanei, ca s-o dea morții,

²⁹ și au spus în fața poporului: „Trimiteti după Suzana, fiica lui Chelkias, cea care este soția lui Ioakim”; și au trimis [după ea].

³⁰ Iar ea a venit, și părinții ei și copiii ei și toate rudele ei;

³¹ iar Suzana era foarte gingașă și frumoasă la înfățișare.

³² Nelegiuirii au poruncit ca ea să se dezvelească – fiindcă era acoperită

plasarea acțiunii la locul „crimei”, Theodotion este mai logic, deoarece, atunci când Daniel va demonta falsa acuzație, tribunalul va verifica „la fața locului” că mărturiile celor doi bătrâni se contrazic (vv. 54 și 58).

29-41 Varianta propusă de LXX pentru versetele 29-41 este o poveste bine spusă, care ar fi supraviețuit și fără îmbunătățirile aduse de Theodotion. Fără rugăciunea Suzanei, cele două variante au aproape aceeași lungime. Găsim și în această parte multe deosebiri de detaliu. Ca și până acum, Θ oferă amănunte menite să sporească interesul cititorului. Pe de altă parte, în v. 30, autorul textului Θ pare să fi condensat materialul din LXX fără vreun motiv întemeiat.

29 „Trimiteti după Suzana”: Hipolit (25) compară situația Suzanei cu ceea ce li se întâmplă sfinților din vremea lui, târâși la tribunalul în fața căruia se îngrămădește toată gloata.

31 „foarte gingașă (τροφερά) și frumoasă la înfățișare (καὶ καλῆ τῷ εἶδει)”: se reamintesc aceste calități pentru a evidenția încă o dată motivul josnic pentru care era condamnată Suzana. Pentru Hipolit (25), Suzana nu are frumusețea sulemenită a prostituatelor (lezabel (Apoc. 2,20), ci frumusețea credinței, înțelepciunii și sfințeniei.

32 „au poruncit ca ea să se dezvelească”: Legea nu prevedea nimic în acest sens. De fapt, era mai mult decât atât, deoarece din textul LXX se poate înțelege „să se dezgolească” (ca în lez. 16,37-39: acest lucru făcea parte din pedeapsa pentru adulter, cf. Os

îndestuleze cu poftă de frumusețea ei.

³³ Și au plâns toți cei de lângă ea și toți câți o cunoșteau.

³⁴ Și, ridicându-se acei bătrâni [care erau] și judecători, și-au pus mâinile pe capul ei;

³⁵ dar inima ei se încredea în Domnul Dumnezeu ei și, ridicând capul, a plâns, spunând în sine ei:

^{35a} „Doamne, Dumnezeule veșnic, care știi toate mai înainte ca ele să fie! Tu știi că nu am făcut cele ce au ticluit cu rea-credință acești nelegiuți despre mine.” Și a ascultat Domnul rugăciunea ei.

³⁶ Iar cei doi bătrâni au spus: „Noi

cu văl –, ca să se îndestuleze cu frumusețea ei.

³³ Atunci au început să plângă cei de lângă ea și toți cei care o vedeau.

³⁴ Și, ridicându-se cei doi bătrâni în mijlocul poporului, și-au pus mâinile pe capul ei;

³⁵ iar ea, plângând, a privit către cer, căci inima ei se încredea în Domnul.

³⁶ Iar [cei doi] bătrâni au spus: „Pe

2,3.10). Frank Zimmermann (1957/1958, pp. 236-237) a atras atenția asupra tratamentului prevăzut în Mișnah (*Sotah* I 5) pentru o femeie acuzată de adulter: părul îi este despletit în dezordine, iar veșmintele îi sunt sfășiate și rupte până i se văd sânii, cu excepția cazului în care – spune Rabbi Judah – femeia este frumoasă.

³⁴ „și-au pus mâinile pe capul ei”: cum prevedea Legea pentru martori (cf. Lev. 24,14); dar aici descrierea gestului pare să intenționeze a-i acoperi de ridicol pe cei doi bătrâni care, aproape repetând gestul prescris de ritual preotului în ritul geloziei față de o femeie bănuită de adulter (cf. Num. 5,11-31), își atribuie un rol aproape sacru, prin care speră să-și ascundă poftele; tehnic vorbind, din punct de vedere procedural, acest lucru nu este corect, pentru că bătrânii nu puteau acționa simultan și ca judecători, în acest caz ei fiind martori (precum se spune în *Kam* 90b din Talmudul Babilonian).

^{35a} LXX introduce aici rugăciunea Suzanei; la Theodotion sau, mai degrabă, la autorul prototipului semitic, această rugăciune apare în momentul în care Suzana este găsită vinovată și e condamnată la moarte (vv. 42-44 din Θ); într-o versiune siriacă, rugăciunea apare în ambele locuri. ♦ „mai înainte ca ele să fie” (LXX); gr. πρὶν γενέσθαι αὐτῶν, *lit.* „înainte de nașterea/apariția lor” (la fel la 42 Θ).

³⁶ „ne plimbam prin grădina bărbatului ei” (LXX), „ne plimbam singuri prin grădină” (Θ): sensul este același, formularea însă diferă: în Θ este un genitiv absolut, construcție cât se poate de caracteristică pentru greaca clasică standard, în timp ce LXX are o propoziție principală: de aici, acei savanți care au ajuns la concluzia că autorul textului

ne plimbam prin grădina bărbatului ei

³⁷ și, umblând noi de jur-împrejurul locului, am văzut-o pe aceasta lungită cu un bărbat și, oprindu-ne, i-am privit cum se drăgosteau;

³⁸ iar ei nu știau că stăteam [acolo]. Atunci ne-am vorbit unul cu altul, spunând: «Să aflăm cine sunt aces-tia.»

³⁹ Și, apropiind[u-ne], pe ea am recunoscut-o, dar flăcăul a fugit acoperindu-se;

⁴⁰ iar pe ea, înșfăcând-o, am întrebato: «Cine [este] omul?»

⁴¹ Și nu ne-a spus cine era. Pentru acestea dăm mărturie.” Și i-a crezut întreaga adunare, fiind ei bătrâni și judecători ai poporului.

când ne plimbam singuri prin grădina, ea a ieșit împreună cu două slujnice și a închis porțile grădinii și a dat drumul slujnicelor;

³⁷ și a venit la ea un flăcău, care era ascuns, și s-a culcat cu ea.

³⁸ Iar noi, care ne aflam într-un colț al grădinii, văzând nelegiuirea, am dat fuga la ei;

³⁹ și, văzându-i îmbrățișați, pe el nu l-am putut prinde, pentru că era mai puternic decât noi și, deschizând porțile, s-a năpustit [afară];

⁴⁰ dar pe ea, înșfăcând-o, am întrebato cine era flăcăul;

⁴¹ și n-a vrut să ne spună. Pentru acestea dăm mărturie.” Și i-a crezut adunarea, ca pe niște bătrâni ai poporului și judecători, și au osândit-o la moarte.

Θ a intenționat să arhaizeze un original narativ compus în greacă sunt puși în situația să se întrebe de ce ar fi introdus acest autor un genitiv absolut.

⁴⁰ „pe ea, înșfăcând-o”: așa cerea Legea în asemenea cazuri și așa s-a întâmplat și altori (cf. Lev. 24,12; Num. 15,33-34), așa se va întâmpla și cu păcătoasa din Evanghelia (cf. In. 8,3). Conform Legii, trebuiau omorâți amândoi (cf. Lev. 20,10; Deut. 22,22-23; cf. și Iez. 16,38-40; In. 8,5).

⁴¹ „Pentru acestea dăm mărturie”: *litl.* „acestea mărturisim”; era formula folosită de martori (cf. Num. 5,23; Deut. 19,15-21). ♦ „ca pe niște bătrâni ai poporului și judecători”: cei doi erau cu desăvârșire în afara oricărei bănuieli și de aceea nu au fost supuși cercetării suplimentare, așa cum se prevede în Deut. 19,15-20. ♦ „au osândit-o la moarte”: nu este de necrezut ca, dată fiind marca autonomie a coloniilor iudaice din diversele regiuni ale imperiului pers, tribunalele iudaice să fi avut și dreptul de a condamna la moarte.

[⁴²⁻⁴³]

⁴² Atunci a strigat cu glas mare Suzana și a spus: „Dumnezeule veșnic, care cunoști cele ascunse, care știi toate mai înainte ca ele să fie!

⁴³ Tu știi că ei au dat mărturie mincinoasă împotriva mea; și iată că mor, deși nu am făcut nimic din cele ce-au ticluit aceștia cu rea-credință împotriva mea.”

⁴⁴⁻⁴⁵ Și, iată, un înger al Domnului, pe când aceasta era dusă să fie

⁴⁴ Și Domnul a ascultat glasul ei.

⁴⁵ Și, pe când era dusă să fie

42 „Dumnezeule veșnic”: expresie nu prea frecventă în invocațiile din Vechiul Testament (*cf.* Gen. 21,33; Is. 40,28), în timp ce în cartea lui Daniel *αἰώνιος* este mai degrabă apelativul împărăției Lui (*cf.* Dan. 3,33; 7,27), al dreptății Lui (*cf.* Dan. 9,24) și al vieții rezervate celor drepti (*cf.* Dan. 12,1). ♦ „cunoști cele ascunse... știi toate mai înainte ca ele să fie”: afirmare frecventă a omniscienței divine (*cf.* Deut. 29,29; Dan. 2,22; Ps. 138,1-6.13-16). ♦ Această rugăciune, strămutată în mod evident din locul său original din LXX (v. 35 – vezi nota), este asemănătoare în spirit, dar nu în formulare, cu rugăciunea din LXX. În versiunea sa, Θ a adăugat rugăciunii două propoziții: „care cunoști cele ascunse” și „iață că mor” (după alte versiuni: „Trebuie să mor?”), ambele aducând un plus de dramatism situației.

45 „era dusă să fie omorâtă”: era dusă în afara cetății sau într-un alt loc decât cel al judecății (*cf.* Fapte 7,58): conform tratatului Sanhedrin din Mișnah (*cf.* *Sanh.* 6,1), cât dura drumul, un crainic mergea înaintea cortegiului întrebând dacă cineva poate depune mărturie în favoarea condamnatului și indemnându-l să iasă în față și să vorbească. ♦ „Dumnezeu a trezit duhul cel sfânt al unui băiețandru” (Θ): autorul textului Θ modifică substanțial LXX: astfel, în LXX, un înger îi dă unui tânăr, numit Daniel, așa cum i se poruncise, duh de pricepere, gr. πνεῦμα σοφείας (*cf.* Is. 11,2 și Deut. 34,9); această condiție corespunde perfect cu Dan. 9,21 și 10,5, unde un înger îi vine în ajutor adultului Daniel; varianta propusă de Θ s-ar putea să se afle sub influența altor pasaje din Daniel: Dan. 4,9.18 și 5,11, unde Daniel are în el „duhul sfânt dumnezeiesc”. ♦ Despre „duhul sfânt” care se află în Daniel, Ieronim (*Comment. in Daniel.*, 13,44 – PL, 25,582) scrie: *Quo sermone ostenditur non intrasse in Danielem Spiritum sanctum, sed eum qui erat in illo et quiescebat propter aetatis infirmitatem, nec sua poterat opera demonstrare, data occasione pro sancta femina a Domino suscitatum* („Din poveste reiese că Duhul Sfânt nu a intrat în Daniel, ci că, aflându-se deja în el, dar stând liniștit, din cauza frăgezimii vârstei, și neputându-și arăta lucrarea, cu acest prilej a fost trezit de Domnul pentru [ajutorarea] sfintei femei”). ♦ „al unui băiețandru”: gr. παῖδᾶριον νεωτέρου, *lit.* „copilaș tânăr”: după Θ, Daniel era foarte tânăr, un băiețandru (gr. παῖδᾶριον este

omorâtă; și îngerul a dat, cum i se rânduise, duh de pricepere unui tânăr, care era Daniel.

[⁴⁶⁻⁴⁷]

omorâtă, Dumnezeu a trezit duhul cel sfânt al unui băiețandru, pe nume Daniel.

⁴⁶ Și el a strigat cu glas mare: „Curat sunt eu de sângele acesteia!”

diminutivul lui παις, „copil”), și nu, ca în LXX, un tânăr (νεοτης): dacă se înțelege că, la acea vreme, Daniel nu era decât un băiețandru, acest lucru justifică Θ. Vetus Latina și versiunea arabă, care plasează povestea Suzanei înaintea capitolului I al cărții canonice Daniel – cum face și Rahlfs –, și nu la sfârșitul cărții lui Daniel (cap. 13), așa cum fac LXX și Vulgata; pe baza acestui παιδαριον νεωτερον din Θ, Gedeon Huet (1912, pp. 277-284) susține că povestea Suzanei era un exemplu dintr-un bine cunoscut gen literar antic, și anume îndreptarea unei nedreptăți prin intervenția unui copil. povestea Suzanei putea fi, într-adevăr, un astfel de exemplu, dar, așa cum este nevoit să accepte mai târziu (RHR 76 [1917], pp. 129-130) însuși Huet, Septuaginta folosește ocazional cuvântul παιδαριον pentru a desemna un tânăr ajuns la vârsta însurătorii (ca în Tob. 5,17), deci o expresie care trebuie luată în sens generic. Versiunea siriacă adaugă „avea doisprezece ani”. ♦ „Daniel”: nume care înseamnă „Dumnezeu e judecătorul meu”, purtat de mai mulți evrei, printre care un fiu al lui David (1Par. 3,1), un preot din perioada postexilică (2Ezd. 8,2; 20,7) și socrul lui Enoh (Jub. 4,20); este și un foarte vechi nume canaanean, datând cel puțin din perioada ugaritică (1550-1350 î.H.), când un rege DN'L figurează în Legenda lui Aqhat, nume ilustru, simbolizând dreptatea și înțelepciunea (cf. Iez. 14,14; 28,3). ♦ În comunitatea de la Qumran, de la Marea Moartă, Daniel era subiect de mare interes, aici fiind descoperite, în Grota IV, trei manuscrise aramaice care, deși fragmentare, conțin în mod limpede o istorioară ebraică, povestită unui rege, al cărei subiect este Daniel. Chiar dacă aceste narațiuni necunoscute până acum (numite *Pseudo-Daniel a, b, c*) nu conțin nici o aluzie directă la povestea Suzanei, prezența unor asemenea povești în aramaică întărește posibilitatea existenței unui prototip (*Vorlage*) semitic al cărții Suzana.

46 „Curat sunt eu de sângele acesteia!”: afirmarea disocierii lui Daniel de omuciderea pe care era pe cale să o comită mulțimea și, în acest chip, recunoașterea nevinovăției Suzanei; cuvintele lui Daniel amintesc de Pontius Pilatus (cf. Mt. 27,24; Fapte 18,6), fapt semnalat și de Hipolit (27). Daniel acționează aici potrivit cutumei, deoarece, conform cu Mișnah, „când cel care urmează să fie lapidat este scos afară, un crainic trebuie să meargă în față și să strige: «Cutare (numele), fiul lui (numele), este pe cale să fie lapidat pentru crima de (specificare), pe baza mărturiei lui (numele) și a lui (numele); oricine îi poate dovedi nevinovăția, să se apropie și să-și prezinte argumentele». Dacă nu apărea nimeni, când ajungeau la zece coți de locul lapidării, condamnatului i se cerea să mărturisească, practică inspirată de Iosua 7,19 (*Sanh.* 6,1-2). Condamnatul era dezbrăcat și, fie era suit pe un eșafod înalt de șase coți, fie era împins într-o prăpastie de către unul dintre martori; celălalt martor arunca prima piatră (cf. *Sanh.* 6,3-4).

⁴⁸ Daniel, despiciând mulțimea și stând în mijlocul ei, a zis: „Atât de nebuni [sunteți], fii ai lui Israel? Fără să fi cercetat, fără să știți [nimic] limpede, judecați pe o fiică a lui Israel?

[⁴⁹⁻⁵⁰]

⁵¹ Și acum, duceți-mi-i departe unul de celălalt, ca să-i cercetez.”

⁵² Îndată ce au fost despărțiți, a spus

⁴⁷ Atunci s-a întors întregul popor către el și a zis: „Ce este cuvântul acesta pe care l-ai rostit?”

⁴⁸ Iar el, stând în mijlocul lor, a zis: „Atât de nebuni [sunteți], fii ai lui Israel? Fără să fi cercetat, fără să știți [nimic] limpede, osândiți pe o fiică a lui Israel?”

⁴⁹ Întoarceți-vă la [locul de] judecată; căci aceștia au dat mărturie mincinoasă despre ea.”

⁵⁰ Și s-a întors întregul popor în grabă. Și i-au spus bătrânii: „Vino, stai în mijlocul nostru și spune-ne; căci ție ți-a dat Dumnezeu darul bătrânilor.”

⁵¹ Și a grăit către ei Daniel: „Duceți-i departe unul de celălalt și-i voi cerceta.”

⁵² Îndată ce au fost despărțiți unul

48 „nebuni”. gr. μωποι: în Vechiul Testament, cuvântul μωποι este folosit numai în sens religios, adică cu referire la cei care se îndepărtează de Lege (cf. Ps. 93,8). ♦ „Fără să fi cercetat”: trecând și peste foarte amănunțitele prescripții din Mișnah pentru o dreaptă judecată și peste invectivele profetice atât de frecvente împotriva corupției judecătorilor (cf. Am. 2,6-7; 4,1; 8,4-8 etc.); prescripțiile Deuteronomului sunt cât se poate de precise în această privință (cf. Deut. 17,2-7.8-13; 19,15-21); or, nimic din toate acestea nu se făcuse în cazul Suzanei, ci vorbiseră numai cei doi acuzatori (cf. vv. 34-40).

49 „aceștia au dat mărturie mincinoasă despre ea”: *lit.* „căci mincinos aceștia au mărturisit despre ea”.

50 „i-au spus bătrânii”: este vorba despre toți cei care se bucurau de cinstire în rândul poporului, dintre care, în fiecare an sau din când în când, se alegeau judecători, precum cei de acum (cf. v. 5). ♦ „stai în mijlocul nostru”: bătrânii le era rezervat un loc aparte, pentru îndatorirea pe care o îndeplineau în adunare (cf. Lc. 2,46).

51 „Duceți-i departe unul de celălalt”: precauțiune proprie oricărui interogatoriu, pentru a înlătura primejdia ca părțile în cauză să se înțeleagă între ele sau să fie influențate din exterior.

Daniel adunării: „Acum să nu vă uitați că aceștia sunt bătrâni, zicând: «Nu vor minți nicidecum»; ci-i voi judeca după cum mi se pare mie cu cale.” Și l-a chemat pe unul dintre ei, și l-au adus pe bătrân în fața tânărului; și Daniel i-a spus: „Ascultă, ascultă, învechitule în zile rele! Acum te-au ajuns păcatele pe care le-ai făcut mai-nainte,

⁵³ încredințându-ți-se să ascuți și să judeci învinuirii care duc la moarte, și pe cel fără vină îl osândeai, iar pe cei vrednici [de osândă] îi lăsați slobozi, deși Domnul a zis: «Pe cel fără vină și pe cel drept să nu-l ucizi!»

⁵⁴ Iar acum, sub ce pom și în ce loc din grădina i-ai văzut, fiind ei

de celălalt, l-a chemat pe unul dintre ei și i-a spus: „Tu, învechitule în zile rele, acum [te-]au ajuns păcatele tale, pe care le-ai făcut mai-nainte

⁵³ făcând judecăți strâmbe și osândindu-i pe cei fără vină, iar celor vinovați dându-le drumul, deși Domnul a zis: «Pe cel fără vină și pe cel drept să nu-l ucizi!»

⁵⁴ Așadar, acum, dacă ai văzut-o pe aceasta, spune: sub ce pom i-ai

52 „Acum să nu vă uitați că... după cum mi se pare mie cu cale”: LXX are un foarte semnificativ „plus”, despre care mulți sunt de părere că nu reprezintă o extindere, ci Θ sau, mai degrabă, prototipul (*Vorlage*) lui Θ va fi omis materialul din LXX, despre care autoritățile de mai târziu au simțit că se referă nu numai la cei doi ticăloși în cauză, ci la autorități în general. ♦ „acum [te-]au ajuns”: gr. *vōv ἤκασιν*, *lit.* „acum au venit”.

53 Învinuirile pe care Daniel i le aduce se referă la încălcarea Legii lui Moise cu privire la judecători (*cf.* Deut. 16,19; Mich. 2,1; Ps. 57,2-6; 81,2). ♦ „Pe cel fără vină și pe cel drept să nu-l ucizi!”: *cf.* Ex. 23,7; textul face parte din „codul elohist/codul Legământului” (*cf.* Ex. 21-23).

54-55 „fistic... despica”: autorul face un joc de cuvinte între numele copacului și termenii sentinței de condamnare: gr. *σχινος*, „fistic” (*Pistacia lentiscus*), și *σχιζω*, „a despica”. La fel la vv. 58-59: *πρῖνος*, „stejar verde” (*Quercus ilex*), și *πριζω*, *lit.* „a tăia cu fierăstrăul”. Acest gen de calambur e frecvent în literatura populară biblică, mai ales în etimologia numelor proprii (*cf.* de exemplu, Gen. 29,32-30,24 etc.). ♦ Gr. *σχινος* („fistic”) apare în Biblia greacă doar în acest text. În echivalarea numelor celor doi pomi menționați de cei doi ticăloși aici și în v. 58, traducătorul trebuie să hotărască între două opțiuni: va traduce corect numele pomilor, pierzând astfel jocul de cuvinte din vv. 55 și 59, sau va folosi alte nume de pomi astfel încât să obțină un posibil joc? Una din presupuneri este că, față de un original semitic, traducătorul grec a ales cea de-a doua

împreună?” Și a spus nelegiuitul: „Sub un pom de fistic.”

⁵⁵ Iar tânărul a zis: „Drept ai mințit împotriva sufletului tău; căci îngerul Domnului îți va despica sufletul astăzi.”

⁵⁶ Și, dându-i drumul, a spus să-i fie adus celălalt; și i-a spus și lui: „De

văzut drăgostindu-se?” Iar acesta a zis: „Sub un pom de fistic.”

⁵⁵ Iar Daniel a zis: „Drept ai mințit împotriva capului tău; căci îngerul lui Dumnezeu, primind poruncă de la Dumnezeu, te va despica pe mijloc.”

⁵⁶ Și, dându-i drumul, a poruncit să fie adus celălalt; și i-a spus:

opțiune, deoarece probabil paronomaza era, din punct de vedere literar, mai importantă pentru el decât identificarea propriu-zisă a pomilor (o soluție asemănătoare se găsește în versiunea siriacă, unde apar *pâstēqā*, „arbore de fistic” și *pēsaq*, „a spinteca”, *rummānā*, „rodier” și *rumchā*, „a spinteca”; este calea urmată și de Martin Luther, care face să rimeze *Linden* din v. 54 cu *finden* din v. 58 și *zeichen* din v. 59 cu *Eiche* din v. 58; traducerile englezești au mai multe propuneri: *clove* și *cleave* – Ball, 1888, p. 341, *pine tree* și *pine away*, *ash tree* și *turn to ash* – Pfeiffer, 1952, p. 433, n. 10; autorii francezi par să nu fi găsit nici o paronomază posibilă). Până în vremea lui Iulius Africanus, aceste jocuri de cuvinte din cartea Suzana au fost sursa unei mari controverse, Africanus susținând, bazat pe ele, că, la origine, Suzana a fost compusă în greacă: începând cu Origen, exegeții care credeau că Suzana a avut un prototip semitic au oferit o mulțime de soluții în legătură cu ce ar fi putut fi cuvintele originare (*PSTQ*: „arbore de fistic” și *PSQ*, „a spinteca” – varianta siriacă și Brüll: *PRSQ*, „piersic” și *YPSQD*, „vă va tăia” – Zimmermann).

⁵⁵ „împotriva capului tău”: cel care a spus, cu bună știință, o minciună într-un proces cu referire la pedeapsa capitală, prin legea talionului (cf. Deut. 19.21), primea aceeași pedeapsă. ♦ „te va despica pe mijloc”: de la verbul grec σχιζέιν, „a separa”, care consună cu numele copacului (vide supra, nota 54-55).

⁵⁶ „sămânța, ca a Sidonului” (LXX). „Sămânța a lui Canaan” (Θ): poate o referire la Gen. 9.25, unde canaanenii sunt blestemați, ca și strămoșul lor Ham; acest dispreț s-a perpetuat prin secole, în asemenea măsură încât termenul *canaanean* a ajuns să însemne „evreu stricat și blestemat de Dumnezeu” în special pentru necinste în relațiile sociale (cf. Zah. 11.7; Os. 12.8), aplicabil și încălcărilor în materie sexuală, la fel cum *Zimri* (LXX *Zambri*) se aplica asasinilor și oportuniștilor care omorâseră pentru o poziție politică (cf. 4Rg. 9.31). Pe de altă parte, Sidonul era strămoșul multor ticăloși, între care Iezabel, soția regelui Achaab (cf. 3Rg. 16.31), și fiica lor Athalia (LXX *Gotholia*), soția regelui Ioram (2Par. 21.6; 22.10-12), amândouă regine în Israel care, asemenea celor doi bătrâni, abuzaseră de puterile de care dispuneau, făcând mari nedreptăți. ♦ Pentru Hipolit (29) lucrurile sunt mai simple, el socotind că, prin această formulare, Daniel vrea să spună că bătrânul s-a purtat ca un păgân.

ce ți s-a abătut sămânța, ca a Sidonului și nu ca a lui Iuda? Frumusețea te-a amăgit, pofta cea spurcată;

⁵⁷ așa le făceați fiicelor lui Israel și ele, de teamă, se împreunau cu voi; dar o fiică a lui Iuda n-a răbdat să îndure în ticăloșie boala voastră.

⁵⁸ Iar acum, spune-mi: sub ce pom și în ce loc din grădină i-ai prins drăgostindu-se?" Iar el i-a zis: „Sub un stejar.”

⁵⁹ Și i-a spus Daniel: „Păcătosome, acum îngerul Domnului stă cu sabia [în mână], până ce poporul vă va nimici, ca să te spintece.

⁶⁰⁻⁶² Și întreaga adunare a strigat către tânăr, că din gura lor, după

„Sămânță a lui Canaan și nu a lui Iuda, frumusețea te-a amăgit și pofta ți-a abătut inima;

⁵⁷ așa le făceați fiicelor lui Israel și ele, de teamă, se împreunau cu voi; dar o fiică a lui Iuda n-a răbdat ticăloșia voastră.

⁵⁸ Iar acum spune-mi: sub ce pom i-ai prins drăgostindu-se?" Iar el i-a zis: „Sub un stejar.”

⁵⁹ Și i-a spus Daniel: „Drept ai mințit și tu împotriva capului tău; căci îngerul lui Dumnezeu, cu sabia [în mână], așteaptă să te taie pe mijloc, ca să vă nimicească.”

⁶⁰ [Atunci] toată adunarea a strigat cu glas mare și L-au binecuvântat

57 „fiicelor lui Israel... o fiică a lui Iuda”: poate este un ecou al disprețului iudeilor față de cei din Regatul de Nord, deportați în Siria, în 721 î.H. (cf. 4Rg. 17,5-6), sau mai degrabă o atitudine mai târzie a evreilor reînorși în Iudeea față de vecinii lor din nord, samaritenii, care se considerau moștenitorii Regatului de Nord, Israel (Pfeiffer, 1952, p. 454). Totuși, însuși Daniel s-a referit anterior la Suzana ca la o „fiică a lui Israel” (v. 48).

58 „Sub un stejar”: și acest cuvânt, gr. πρῖνος, este un hapax în Biblia greacă; folosirea lui se justifică la fel cu aceea a termenului οὐκίνοσ.

59 „să te taie”: gr. πρὶζειν, consumând cu cuvântul precedent (cf. v. 58); o imagine similară în Num. 22,31; IPar. 21,16.

60-64 Povestea se încheie cu recunoașterea nevinovăției Suzanei (v. 63) și cu faima dobândită de Daniel (v. 64). Astfel a fost respectată cu fidelitate Legea lui Moise și a fost cruțat sângele nevinovat (v. 62). Teme care confirmă încă o dată faptul că povestea Suzanei are drept perspectivă principală o învățătură pentru comunitatea sfântă aflată în pământ străin, unde se putea pierde mai ușor simțul sfințeniei și conștiința calității de popor al lui Dumnezeu. Aceasta pare să fie și părerea lui Hipolit, care, în ultimul capitol închinat cărții Suzana (33), reține numai morala unei vieți fără pată, spălată de Apa nepieritoare, cu inima veșnic trează, în spiritul Grădinii, cu trupul pur, scaldat în Unt-delemn ceros.

cum au recunoscut ei înșiși, i-a dovedit ca martori mincinoși. Și, cum orânduiește Legea, au făcut cu ei așa cum uneltiseră cu rea-credință împotriva surorii [lor]. Și, astupându-le gura, i-au scos de acolo și i-au aruncat într-o râpă. Atunci, îngerul Domnului a aruncat foc în mijlocul lor. Și a fost izbăvit sângele nevinovat în ziua aceea.

⁶³ De aceea tinerii [fii sunt] dragi lui Iacob în simplitatea lor, iar noi să fim cu băgare de seamă față de [acei] fii tineri înzestrați; căci tinerii vor fi cucernici; și va fi în ei duh de știință și de pricepere în veacul veacului.

pe Dumnezeu, Cel care izbăvește pe cei ce nădăjduiesc în El.

⁶¹ Și s-au ridicat împotriva celor doi bătrâni, pentru că-i dovedise Daniel, chiar prin gura lor, că mărturisiseră strâmb; și au făcut cu ei așa cum uneltiseră cu rea-credință împotriva aproapelui [lor];

⁶² au făcut cu ei după Legea lui Moise și i-au omorât; și a fost izbăvit sângele nevinovat în ziua aceea.

⁶³ Iar Chelkias și nevasta lui L-au lăudat pe Dumnezeu pentru fiica lor, Suzana, împreună cu Ioakim, bărbatul ei, și cu toate rudele, pentru că nu s-a aflat în ea faptă de rușine.

60 „L-au binecuvântat pe Dumnezeu”: cf. Dan. 2,19; 3,24.51; în acest verset, Theodotus este mai teocentric și îmbunătățește textul LXX.

61 „au făcut cu ei așa cum uneltiseră cu rea-credință împotriva aproapelui [lor]”: era aplicarea legii talionului (cf. Deut. 19,21), într-o împrejurare atât de gravă, prevăzută mai ales de legea martorilor (cf. Deut. 19,15-21); în privința aplicării acestei legi, fariseii și saduceii se deosebeau fundamental (vide Introducerea și Mișnah, *Makkoth* 1,6).

62 „i-au omorât” (Θ): autorul textului Θ, din rațiuni cunoscute numai de el, alege să-și scutească cititorii de detaliile sângeroase existente în LXX; aducerea la tăcere (ἐφίμωσαν) presupune faptul că executorul le-a închis gura, punând capăt protestelor lor (cf. Mt. 22,34); unii consideră că li s-a pus căluș în gură, fapt care ar fi împotriva practicilor reflectate în Talmud, care-l încurajează pe cel condamnat să-și mărturisească vinovăția măcar în ultima clipă.

63 „pentru că nu s-a aflat în ea faptă de rușine (ἀσχημον πράγμα)”: în Septuaginta, cuvântul ἀσχημον este folosit pentru a califica nu numai o încălcare capitală, ca violarea Dinei de către Sichem (Gen. 34,7), ci și motivele de divorț (Deut. 24,1), dintre care unele se refereau precis la adulter, iar altele reprezentau chestiuni foarte generale.

64 Și Daniel a ajuns mare în ochii poporului începând din ziua aceea, neîncetat.

64 „a ajuns mare în ochii poporului”: ultimul verset se deosebește substanțial în Θ față de LXX, textul LXX părând corupt; acest lucru constituie pentru unii un argument în favoarea presupunerii că povestea Suzanei nu a fost scrisă direct în greacă. Vulgata adaugă un alt verset: *Et rex Astyages adpositus est ad patres suos et suscepit Cyrus Perses regnum eius* („Și regele Astyages a fost așezat lângă părinții săi, iar Cyrus persul i-a preluat domnia”). Adaosul reflectă o eroare cronologică, de vreme ce înțelegem că în 550 î.H. Daniel era foarte tânăr; acest verset pare luat din Bel și balaurul, nu din Suzana. Conform Bibliei grecești, care pune acest ultim episod la începutul cărții lui Daniel, se voiește ca Daniel să fie prezentat ca înțelept recunoscut în mijlocul poporului, înainte de a deveni astfel între păgâni, acolo unde l-a dus exilul.

DANIEL

lui Daniel, cum am văzut, nu face parte dintre cărțile profetice, în Biblia ebraică fiind plasată în rândul celei de-a treia categorii, a „Scrierilor”.

Primul comentator al cărții lui Daniel, în integralitate, după versiunea lui Theodotion, a fost Hipolit, probabil un exeget trăitor în Orient (secolul al III-lea), care nu trebuie confundat cu „Hipolit al Romei”, deși au fost contemporani. El deschide seria marilor și profundelor comentarii, care articulează o adevărată filozofie a istoriei sacre, plecând de la viziunile din capitolele 2 și 7. De asemenea, plecând tot de la cartea lui Daniel și de la câteva capitole din Apocalipsa lui Ioan, el încheagă primul scenariu eshatologic și anticristologic coerent, care se va perpetua peste timp. După Hipolit, cele patru fiare „care urcă din mare” simbolizează marile imperii pământești; „cornul cel mic” simbolizează împărăția Anticristului, iar „piatra din munte” care dărâmă statuia cu picioare de lut prefigurează puterea nimicitoare a lui Iisus Hristos, la a doua Sa venire. Hipolit combină interpretarea istorică și cea alegoric-eshatologică. Pentru el, sfârșitul lumii se află încă departe (față de epoca sa, firește).

La fel de interesantă este interpretarea cărții Suzanei în cheie baptismală. Hipolit vede în figura femeii frumoase, dar batjocorite, o prefigurare a Bisericii; soțul ei, Ioachim, îl prefigurează pe Iisus; grădina în care se desfășoară drama simbolizează „adunarea sfinților”; Babilonul este simbolul „acestei lumi”, iar bătrânii, persecutorii Bisericii din vremea lui Hipolit. Baia prefigurează imersiunea baptismală, purificarea și unirea cu Iisus în noaptea de Paști.

Ieronim (cca 345 – cca 429 d.H.) ne-a lăsat la rându-i un *Comentariu* vast al cărții. El respinge acuzele – îndreptățite, recunoaștem astăzi – lansate de către neoplatonicianul Porfir (232 – cca 305 d.H.), în *Contra Christianos*. Porfir demonstrase, cu argumente istorice și filologice, faptul (admis azi de toată lumea) că autorul scrierii nu poate fi în nici un caz Daniel, vizionarul din vremea exilului babilonian, ci un personaj mult mai recent. Polemica se cuvine revizuită cu toată seriozitatea, întrucât ea scoate în evidență două lucruri: încă în secolul al IV-lea d.H. Daniel era socotit autor de fapt și de drept al scrierii; scrierea prezenta o reală importanță și se bucura de ecou în lumea antică, dat fiind că până și un păgân o cunoștea foarte bine (probabil interesat de teoria succesiunii imperiilor).

Daniel

LXX

Θ

1¹ În vremea regelui Ioakim al Iudeei, în anul al treilea, sosind
1¹ În cel de-al treilea an al domniei lui Ioakim, regele lui Iuda, a venit

1 Primul capitol se prezintă sub forma unei narațiuni bine articulate, menită să-i aducă pe Daniel și pe tovarășii lui la curtea regelui Nabucodonosor. Acest prim episod servește drept introducere întregii cărți, sau cel puțin primei părți (Dan. 1-7), atât prin cadrul său istoric, cât și prin episodul însuși, care prezintă împrejurările în care Daniel a dobândit înaltul rang pe care l-a ocupat la curtea din Babilon pe întreaga durată a exilului și a fost pregătit pentru importantul său rol de profet. Toate episoadele cărții lui Daniel au drept cadru istoric fie epoca lui Nabucodonosor însuși, fie a altor suverani posteriori lui. Cele două fire conducătoare ale episodului, credința față de Dumnezeu a celor patru tineri deportați și înțelepciunea, dăruită lor ca răsplată a unei asemenea credințe, sunt cele două motive fundamentale ale întregii cărți. Motive care leagă cartea lui Daniel de „monografiile” altor personaje ale istoriei mântuirii, bunăoară Iosif (Gen. 37,39-40), Moise (Ex. 1-2), Samuel (1Rg. 1-2), David (1Rg. 16-30), care încep cu descrierea împrejurărilor istorice și biografice ale fiecărui personaj. Episodul are scopul de a-i încuraja și a-i susține pe toți cei care, dominați de opresiune, sunt tentați să se lepede de legea Domnului. ♦ Deoarece versiunea lui Theodotion (Θ) este cea mai asemănătoare cu TM, în note vor fi semnalate numai diferențele semnificative dintre acestea două.

1,1 „În cel de-al treilea an al domniei lui Ioakim” (Θ): anul 606 î.H., deoarece Ioakim fusese pus pe tron de faraonul Neko (Necho), în anul 609 î.H., după ce fratele său mai mare, Ioahas, fusese deportat și apoi murise, la abia trei luni după alegerea sa (cf. 4Rg. 23,33-34). Datarea din Daniel (606 î.H.) a declanșat numeroase controverse în rândul specialiștilor, deoarece Ieremia (25.1) plasează invazia lui Nabucodonosor în al patrulea an al domniei lui Ioakim, deci 605. S-au încercat mai multe explicații pentru rezolvarea acestei nepotriviri, mai ales că în 606 (data din Daniel) Nabucodonosor nu era încă „regele Babilonului”, ci doar prinț regent. Ieremia s-ar fi referit la al patrulea an al domniei lui Ioakim după calculul palestinian și egiptean, în timp ce, după sistemul babilonian, din perspectiva căruia scrie Daniel, anii domniei se numărau, după anul încoronării, începând cu prima zi a anului nou civil (dacă urcarea pe tron a lui Nabucodonosor a avut loc spre sfârșitul anului 605, după moartea tatălui său, anul următor se poate

Nabucodonosor, regele Babilonului, la Ierusalim, l-a împresurat.

² Și l-a dat Domnul în mâinile lui, și pe Ioakim, regele Iudeei, și o

Nabucodonosor, regele Babilonului, la Ierusalim și l-a împresurat.

² Și l-a dat Domnul în mâna lui pe Ioakim, regele lui Iuda, și o parte

socoti ca fiind primul an de domnie). Cf. Montgomery (1950, pp. 117-119). Ioakim a murit în 598. la tron urmându-i fiul său, Ioiakin (Iechonias). Nepotrivirea cu Ieremia mai poate fi rezolvată dacă se consideră că al treilea an al lui Ioakim nu este data sosirii lui Nabucodonosor la Ierusalim, ci data plecării lui din Babilon, un an scurgându-se cu războiul împotriva Egiptului și cu asediarea Ierusalimului (cf. 4Rg. 24,7). De fapt, nu sunt excluse mai multe incursiuni ale chaldeilor în Iudeea, cronicile regilor chaldeenii arătând că Nabucodonosor, chiar în anul urcării sale pe tron, a revenit în țara *Hatti*. Mai sunt semnalate și alte campanii, între care una în al doilea an al lui Nabucodonosor, campanie în care regele a folosit mașini de război, necesare, cu siguranță, împotriva unei cetăți puternic fortificate, așa cum se presupune a fi fost Ierusalimul. Nu este exclus și ca autorul cărții lui Daniel să fi interpretat cei trei ani în care Ioakim i-a fost supus regelui babilonian (2Par. 36,5a) drept „cel de-al treilea an al domniei lui Ioakim” (cf. Delcor, 1971, p. 62). ♦ „Nabucodonosor, regele Babilonului”: fiul lui Nabopolassar – *Nab-apil-ușur* (612-609 î.H.), care a cucerit Asiria – Nabucodonosor II a urcat pe tronul Babilonului în 605 î.H. și a domnit până în 562 î.H., ducând imperiul babilonian pe cea mai înaltă culme a puterii și gloriei, devenind astfel și simbolul biblic al celor mai mari forțe pămîntești care se opun lui Dumnezeu. Din vremea domniei sale datează marele exil al evreilor, care va dura aproape șaptezeci de ani (cf. 4Rg. 25,1-26). Numele regelui apare în Iezechiel TM (26,7) și în Ieremia TM (21,2,7) ca *N^obhūkhadh^ore'ītar*, reproducând originalul babilonian *Nabū-kudurri-ūtur*, „Nabu îmi păzește piatra de hotar”. Pronunția ebraică *N^obhukhadh^one'ītar*, deci cu *n*, apare în 2Rg. (e.g. 24,1) și este urmată de numele grec Ναβουχοδονοσορ. ♦ „a venit... la Ierusalim și l-a împresurat” (gr. ἐπολιόρκει): conform mărturiilor biblice, Nabucodonosor a asediat Ierusalimul prima dată în 598-597 î.H., în timpul domniei lui Ioiakin (Iechonias), urmașul lui Ioakim, apoi în 587 î.H., când a distrus cetatea și templul și a ordonat exilarea evreilor (cf. 4Rg. 24-25). Totuși, precizările din primul verset al cărții lui Daniel (susținute și de 2Par. 36,5a) lasă de înțeles că și în timpul domniei lui Ioakim, în al treilea an al domniei acestuia, mai precis în 605, însuși Nabucodonosor ar fi asediat Ierusalimul. Din acel an se cunoaște cu certitudine doar campania victorioasă împotriva faraonului Neko. De asemenea, cert este că regele Babilonului, în marșul spre Egipt, a trimis împotriva lui Iuda trupe de chaldei, arameeni, moabiți și amoniți (cf. 4Rg. 24,1-2), dar prezența sa directă la porțile Ierusalimului rămâne discutabilă.

1,2 „Și l-a dat Domnul în mâna lui pe Ioakim” (Θ): nu în sensul că l-a luat captiv, ci în sensul că Ioakim a trebuit să i se supună; nici aici, nici în 2Par. 36,6 nu se spune destul de limpede că regele a fost prins: după 2Par. 36,6, Nabucodonosor l-a pus în lanțuri, ca să-l ducă în Babilon; în 4Rg. 24,6 se spune că a murit în Iudeea, Nabucodonosor

LXX

e

parte din odoarele sfinte ale Domnului și el le-a dus la Babilon și le-a pus în templul său idolesc.

din odoarele casei lui Dumnezeu și el le-a dus în ținutul Sennaar, [în] casa dumnezeului său; iar odoarele le-a dus în casa vistiriei dumnezeului său.

răzgândindu-se și lăsându-l să guverneze Iudeea în calitate de rege tributar. Mărturia documentelor biblice (4Rg. 24,8-16, 2Par. 36,9-10) și babiloniene arată că fiul lui Ioakim, pe care LXX îl numește tot Ioakim (ebr. *Y^ehöyāqhin*) sau Iechonias, a fost deportat în Babilon. Într-adevăr, unele documente găsite în palatul regal din Babilon, datând din timpul lui Nabucodonosor, menționează un *Ja-u-ki-nu*, rege al lui Iuda. Hipolit însă (I,7) spune că Nabucodonosor l-a dus pe Ioakim la Babilon, împreună cu alți două mii de prizonieri, și l-a înlocuit cu fratele tatălui său, căruia i-a schimbat numele în Sedekias. Acesta este – spune el – Ioakim, soțul Suzanei, eroare cunoscută de Origen (*Epistula ad Africanum*, 14), care nu se oprește asupra ei pentru a o respinge. ♦ „o parte din odoarele”, gr. μέρους τῶν σκευῶν: acest tribut de obiecte prețioase (*litt.* „vase”) din templu trebuie să fi fost prețul pentru ca Nabucodonosor să ridice sediul capitalei. Nu era prima dată când se întâmpla acest lucru. Deja urmașul lui Solomon, fiul său Roboam, plătiase acest tribut faraonului Șeșonq (LXX Susakim – *cf.* 3Rg. 14,25-26). Informația capătă aici o semnificație specială, creându-se un contrast cu falsele divinități (vasele sunt depuse în templul zeului protector al lui Nabucodonosor, Bel-Merodac, ca trofeu al victoriei obținute de acesta asupra Dumnezeului poporului lui Iuda). Rabinii insistă asupra faptului că numai o parte dintre odoare au fost duse în Babilon. ♦ „în ținutul Sennaar” (Θ): în TM este folosit vechiul nume al Babilonului, *Šin^e’ār* (*cf.* Gen. 10,10), arhaism menit să dea culoare babiloniană povestirii, dar nu numai atât: e numele locului unde s-a zidit turnul Babel (Gen. 11,2; Zah. 5,11). *Šin^e’ār* avea o conotație negativă, fiind sinonim cu opoziția față de Dumnezeu, locul în care fărădelegea era la ea acasă (Zah. 5,11): așa este numit întinsul ținut al Mesopotamiei inferioare, unde Babilonul este una dintre cetățile principale, însăși capitala de la care și-a luat numele imperiul lui Nabucodonosor (*cf.* Gen. 10,10). Menționarea acestei regiuni evocă ideea de idolatrie și de pângărire. ♦ „le-a dus în casa vistiriei dumnezeului său” (Θ): menționarea veselei templului pregătește cititorul pentru actul profanator al lui Baltasar din cap. 5. În această cetate existau temple ridicate pentru multe divinități. Între altele, era vestit tezaurul templului lui Bel-Merodac/Marduc. În comentariul său, Hipolit pune în legătură permanent textul lui Daniel cu cărțile profeților Ieremia și Isaia, povestind minunea făptuită de Dumnezeu în clipa însănoșirii regelui Iezekias (anunțată de Isaia – v. 38,8), în urma căreia magii chaldeenii, trimiși de stăpânul lor, s-au dus la Ierusalim, cu daruri pentru regele capabil să oprească soarele în loc și să întoarcă luna din drumul ei; cu această ocazie, regele, mândru de asemenea cinstire, le arată odoarele Templului. Isaia îi prevestește răpirea odoarelor de către babilonieni și căderea în robie a casei regale (Hipolit I,7-10).

³ Și i-a spus regele lui Abiesdri, mai-marele eunucilor săi, să-i aducă dintre fiii mai-marilor din Israel, și de neam regesc și dintre cei aleși, ⁴ tineri fără cusur și chipeși și știutori de orice înțelepciune și cu carte,

³ Și i-a spus regele lui Asphanez, mai-marele eunucilor săi, să aducă dintre fiii prinșilor lui Israel, și de viță regească și dintre *phorthommim*, ⁴ tineri care n-au nici un cusur și frumoși la chip și iscusiți în orice

1,3 „Asphanez” (Θ), nume de persoană de origine persă. *Ashpazanda*: în TM *ʾAšpʿnaz*, în LXX „Abiesdri”, în versiunea sirohexaplară „Abiezer”. ♦ „mai-marele eunucilor”: gr. ἀρχιεὐνοῦχος, termen tehnic prin care este desemnat majordomul palatului regal, care se ocupa mai ales de personalul curții (echivalează aram. *rabh sārīsin*); termenul „eunuc” are sensul general de înalt funcționar al curții regale (cf. Gen. 37,36; 39, unde găsim, în persoana lui Putifar, un „eunuc” căsătorit). ♦ „de viță regească”: cum era vorba de persoane destinate curții regelui Babilonului, ca primă cerință trebuiau să fie ori de un rang egal ori cel puțin de rangul unei familii nobile. Nici unul dintre cei patru tineri evrei despre care se vorbește nu pare să fie de sânge regesc. Totuși, după Flavius Iosephus (AI X,X,1), cei patru „erau înrudiți cu regele Sedekia”, iar Hipolit (1,6) spune că, o dată cu Daniel și cei trei tovarăși ai săi, a fost dus la Babilon și fiul lui Ioakim. ♦ „dintre *phorthommim*”: Θ transliterează termenul semitic (gr. φορθομμιν, ebr. *parʿl mīm*), în timp ce LXX are „aleși”. Symmachos traduce cu „parți”. Cel mai probabil termenul desemna o categorie de demnitari de la curtea regelui pers. ♦ În tradiția iudaică (cf. Is. 39,7: *Sanhedrin* 93.b) se consideră că Daniel și tovarășii săi au fost făcuți eunuci o dată cu introducerea lor în palatul regal (Montgomery, 1950, pp. 119-120). Targumul la Ester 4,5 îl identifică pe eunucul Hatakh (TM) cu Daniel. Flavius Iosephus este însă mai nuanțat: el spune că Nabucodonosor „i-a făcut *pe unii* [dintre fiii iudeilor] eunuci...” (AI X,X,1), fără a se referi în mod expres la Daniel. Origen însă (*Hom. in Iez.*, IV,5), citând tradiția iudaică, consideră că cei patru tineri au fost făcuți eunuci în sens propriu. Comentatorii moderni sunt de părere că acest lucru nu era necesar și, în plus, ar contrazice cerințele din v. 4 (Montgomery, 1950, p. 119).

1,4 Pe lângă proveniența dintr-o familie nobilă, cei aleși să stea la curtea lui Nabucodonosor trebuiau să aibă calități deosebite: tinerețe, prestață fizică, cultură generală și inițiere specială la școala înțelepciunii. S-ar putea spune: inițiere în științele liberale, filozofice și religioase sau teologice. Termenul referitor la vârstă, gr. νεανίσκος, se aplică adolescenților: după Ibn Ezra (unul dintre marii comentatori medievali ai Bibliei), Daniel avea atunci în jur de 15 ani. (Se știe că, la persi, educația copiilor nobili începea la 14 ani, pentru a putea fi prezentați regelui la 17 ani.) ♦ „cunoșcători de știință și deprinși cu buna cugetare”, gr. γινώσκοντες γνώσιν και διανοούμενους φρόνησιν (Θ): în special este vorba de impactul moral al științei acestor tineri; într-adevăr, aceasta trebuia să-i facă să cunoască ce e bine și ce e rău din punct de vedere moral. Θ este aici mai aproape de TM. ♦ „plini de putere”, gr. και οἷς ἐστὶν ἰσχύς ἐν αὐτοῖς (Θ): este vorba de robustețea fizică, astfel încât tinerii să poată îndeplini diferitele activități fără

LXX

e

și pricepuți și înțelepți și puternici, ca să stea în casa regelui și să învețe literele și graiul chaldean;

⁵ și să li se dea parte de la casa regelui, în fiecare zi, și de la masa regească, și din vinul pe care-l bea regele, și să-i educe timp de trei ani, după care să stea în fața regelui.

⁶ Și se aflau [acolo], din neamul fiilor lui Israel cei din Iudeea, Daniel, Anania, Misael și Azaria.

înțelepciune și cunoscători de știință și deprinși cu buna cugetare și plini de putere, ca să stea în casa regelui și să învețe literele și limba chaldeilor.

⁵ Și le-a rânduit regele [porție] zilnică de la masa regelui și vin din băutura lui, să-i îngrijească [acolo] trei ani pentru ca, după aceea, să stea dinaintea regelui.

⁶ Și au fost printre ei, din fiii lui Iuda, Daniel și Anania și Misael și Azaria.

să dea semne de slăbiciune, oboseală sau lenie; LXX are ἰσχύοντας. ♦ „casa regelui”: redă ebr. *hēykhal hammelek*; *hēykhal* desemnează de obicei mai degrabă un templu decât un palat: se sugerează astfel bivalența funcției lui Daniel: administrativă și religioasă. ♦ „literele și graiul/limba chaldeilor”, gr. γράμματα καὶ διάλεκτον/γλώσσαν: nu este vorba de limba și scrierea folosite în Babilon în vremea lui Nabucodonosor (chaldeana acelei epoci semăna destul de mult cu ebraica; or, tinerii au avut nevoie de trei ani pentru a o învăța); este vorba de o limbă și de o scriere mai vechi, păstrate ca lucru de taină de către casta sacră a magilor numiți „chaldei” (în prezent, se afirmă că acești magi erau urmașii sau, cel puțin, moștenitorii tradițiilor unei populații foarte vechi, probabil de neam turanic, situată în vechime la confluența fluviilor Tigru și Eufrat). Scrierea este cea numită „cuneiformă”, necunoscută în Palestina; limba era cea a semiților de est, akkadiană. În această limbă erau scrise cârțile sacre sau erau consemnate formulele magice, regulile pentru descifrarea viselor, observațiile astronomice sau de fizică etc.

1,5 Acești tineri și-au făcut ucenicia timp de trei ani, la un fel de colegiu (ținut pe cheltuiala regelui, la fel ca toate celelalte categorii de persoane care compuneau curtea regală. Cu privire la obiceiuri similare, aflăm de la Xenofon (*Cyr.* 1,2) că, la perși, băieții intrau în clasa adolescenților la vârsta de șaisprezece sau șaptesprezece ani, în timp ce Platon (*1 Alc.* 1,121e) ne informează că „la de două ori șapte ani” fiii de rege erau dați în grija a patru preceptorii. ♦ „de la masa regească/a regelui”, gr. ἀπὸ τῆς βασιλικῆς τραπέζης/τοῦ βασιλέως: TM are „din bucatele regelui”. Hrănirea cu bucate de la masa regelui era un semn de cinstitoare în Mesopotamia (*cf.* 4Rg. 25,30), ca și în Israel (*cf.* 2Rg. 11,8).

1,6 „neamul fiilor lui Israel cei din Iudeea”: gr. ἐκ τοῦ γένους... (LXX), *lit.* „din descendența fiilor...”. Precizarea tribului lui Iuda nu este întâmplătoare: regele ceruse tineri de „neam regesc” – or, în tradiția iudaică (*cf.* Gen. 49,10; Num. 24,17 etc.), Iuda

⁷ Și le-a pus mai-marele eunucilor nume: lui Daniel, Baltasar, lui Anania, Sedrach, iar lui Misael, Misach și lui Azaria, Abdenago.

⁷ Și mai-marele eunucilor le-a pus nume: lui Daniel, Baltasar, lui Anania, Sedrach, lui Misael, Misach și lui Azaria, Abdenago.

era tribul regal. așa cum Levi era cel preoțesc. După Flavius Iosephus (*AI* X.X.1), cei patru „erau înrudiți cu regele Sedekia” (*v. supra*, I.3). ♦ Numele celor patru tineri evrei sunt destul de frecvente în onomastica biblică: ebr. *Dānīy'el* („Judecătorul meu e Dumnezeu”), *Hanan'yāh* („Domnul S-a milostivit”), *Miṣā'el* („Cine este ce e Dumnezeu?”) și *'Azar'yāh* („Domnul ajută”). Primul, la fel ca și cel al lui Iov, are chiar o rezonanță extrabiblică și legendară. Numele „Daniel” este purtat și de un personaj din trecut, citat de Iezechiel (14,14.20; 28.3), un om foarte drept și deosebit de înțelept, dar care nu poate fi asimilat cu acest Daniel. Personajul citat de Iezechiel ar putea fi identificat cu un Danel din textele de la Ras Șamra – *cf. ketib* (forma scrisă pentru care se indică în textul ebraic o altă lectură, *qere'*) în TM: *Dan'el* – un rege care judeca la porțile orașului, în mijlocul nobililor săi, făcând dreptate văduvelor și orfanilor. Cei patru tineri sunt prezentați fără genealogie, sau măcar numele tatălui, contrar obiceiului semitic, ceea ce sugerează că fac parte dintr-o tradiție destul de îndepărtată.

1,7 În concepția semitică, schimbarea numelui presupune schimbarea condiției individului însuși. Aici, în plus, acest lucru indică voința regelui Nabucodonosor de a-i desnaturaliza, folosindu-se de un drept, recunoscut atunci, acela de a-i face pe învinși proprietatea sa. Firește, numele sunt toate de origine și cu semnificație babiloniană. Baltasar: forma aramaică. *Bēl'ṣa'aṣṣar*, redă probabil un nume akkadian, mai mult sau mai puțin deformat. *balatšu-ušur* („ocrotește viața”), numele zeului fiind subînțeles. (Se putea presupune, de exemplu, *Marduk balatšu-ušur*, „Marduk îi ocrotește viața”.) Precizarea din 4,8 pusă în gura lui Nabucodonosor, „[Daniel], al cărui nume [este] Baltasar, după numele dumnezeului meu”, sugerează prezența numelui divinității Bal (sau Bel) în numele *Bēl'ṣa'aṣṣar*, dar comentatorii moderni resping o asemenea interpretare (*cf. Montgomery*, 1950, p. 123). Acest nume, dat lui Daniel de către mai-marele eunucilor, pentru a indica schimbarea sorții acestuia, apare ca *nomen omen*. Sedrach (TM *Ṣadh'rakh*) înseamnă, poate, „Slujitorul-regelui-(zeului)-Aku”, Misach (TM *Miṣakh*) este interpretat uneori drept „Cine-este-Aku?”. Abdenago (TM *Abhēdh N'ghō*, cu o componentă existentă și în numele lui Nabucodonosor), „Slujitorul-(zeului)-Nebo”. Asemenea schimbări de nume se practicau destul de curent în Orientul antic. De pildă, regele Babilonului îi schimbă numele lui Maththanias în Sedekias (*cf. 4Rg. 24,17*). În perioada greacă, mai ales în vremea Macabeilor, se întâlnesc frecvent evrei care-și grecizează numele. Ieronim vede în această schimbare de nume o veche tradiție cu conotații religioase, schimbarea numelui indicând, mai mult sau mai puțin, o schimbare de statut, credință care străbate Cartea Cărților, de la LXX (Gen. 17) până la NT (Mc. 3,16 sq.).

⁸ Și s-a gândit Daniel în inima lui să nu se întineze cu ospățul regelui și cu vinul pe care-l bea [acesta], și i-a cerut mai-marelui eunucilor [să-i îngăduie] să nu se pângărească.

⁹ Și i-a dat Domnul lui Daniel [să afle] cinstire și har înaintea mai-marelui eunucilor.

¹⁰ Și i-a spus mai-marele eunucilor lui Daniel: „Mi-e grijă ca nu cumva domnul meu, regele, care a rânduit hrana voastră și băutura voastră, să vadă că fețele voastre [sunt] schimbate și mai slăbite decât [cele ale] tinerilor de alt neam care mănâncă laolaltă cu voi, și să-mi primejduiesc grumazul.”

¹¹ Iar Daniel i-a zis lui Abiesdri, mai-marele eunucilor, cel ce-i avea

⁸ Însă Daniel și-a pus în inimă să nu se întineze defel cu masa regelui și cu vinul din băutura lui, și i-a cerut mai-marelui eunucilor [să-i îngăduie] să nu se întineze defel.

⁹ Și i-a dat Dumnezeu lui Daniel [să afle] milostivire și bunăvoință dinaintea mai-marelui eunucilor.

¹⁰ Și i-a zis mai-marele eunucilor lui Daniel: „Mă tem ca domnul meu, regele, care a rânduit hrana voastră și băutura voastră, să nu vadă cumva că fețele voastre [sunt] mai pământii decât [ale] băiețandrilor de vârsta voastră; să nu aduceți asupra capului meu pedeapsa regelui.”

¹¹ Și a spus Daniel către Amelsad, pe care mai-marele eunucilor îl

1,8 „să nu se întineze... cu ospățul/masa regelui” (cf. Iud. 12,2): exista pericolul ca printre alimentele păgânilor să se găsească și carnea unor animale impure, interzise de Lege (cf. Lev. 11) sau sacrificate neconform regulilor prescrise de Deut. 12,23-24 (sângele animalelor trebuia să se verse pe pământ, pentru a nu se consuma carne cu sânge). Se putea bănui și că acestea fuseseră mai întâi oferite unor idoli (cf. Deut. 32,38), ca și vinul. Cf. și exemplul lui Eleazar (2Mac. 6,18-31) și al lui Iuda Macabeul (2Mac. 5,27). Petru va avea nevoie de o poruncă precisă de la Dumnezeu pentru a se sustrage acestei interdicții (cf. Fp. 10,3-16) și de o intervenție energetică a lui Pavel (cf. Gal. 2,11-14). Iudeii cucernici, creștini sau nu (cf. Fp. 15,19; Flavius Iosephus. *Vita*, § 3), au rămas multă vreme credincioși acestei prescripții. ♦ „vinul”: este vorba de băuturile folosite mai întâi în sacrificiile idolatre (cf. Deut. 32,38). Θ folosește de două ori dubla negație, pe care am încercat s-o traducem adverbial. Cei cinci tineri preferă roadele pământului, care nu puteau fi impure. Hipolit le interpretează drept „pâine” (1,11).

1,9 Pentru formulare, cf. Gen. 19,4.21; Ex. 2,9.

1,10 Hrana exclusiv vegetariană ar fi putut duce la slăbirea lor.

1,11 În TM apare aici un personaj cu o funcție intermediară între mai-marele eunucilor și tinerii evrei (TM are „a zis paznicului”). Termenul babilonian care desemna această funcție, redat de TM ca *mešjar*, le-a pus probleme traducătorilor. Theodotion II redă

în grijă pe Daniel, Anania, Misael și Azaria:

¹² „Încearcă-i pe slujitorii tăi zece zile; să ni se dea din boabele pământului, ca să ne înfruptăm, și să bem apă;

¹³ și, dacă se va arăta chipul nostru schimbat față de al celorlalți tineri care mănâncă de la ospățul regelui, cum îți va fi voia așa să faci cu slugile tale.”

¹⁴ Și a făcut cu ei în felul acesta și i-a încercat zece zile.

¹⁵ Iar după cele zece zile, a apărut chipul lor frumos și starea trupului mai bună decât a celorlalți tineri care mâncau [de la] ospățul regelui.

¹⁶ Și Abiesdri ridică ospățul lor și vinul lor și le dădea în schimb boabe.

pusese peste Daniel, Anania, Misael și Azaria:

¹² „Încearcă-i pe slujitorii tăi zece zile; să ni se dea din semințe, și le vom mânca, și vom bea apă.

¹³ Și să se arate dinaintea ta înfățișările noastre și înfățișările băieților care mănâncă de la masa regelui; și, cum vei vedea, așa să faci cu slujitorii tăi.”

¹⁴ Și i-a ascultat și i-a încercat timp de zece zile.

¹⁵ Iar la sfârșitul celor zece zile, înfățișările lor arătau mai bine și cu carnea mai pietroasă decât slujitorii care mâncau de la masa regelui.

¹⁶ Și a fost [așa:] Amelsad ridică hrana lor și vinul lor de băut și le dădea semințe.

prin Αμελσοδ, din care face un nume propriu, ca Αβιεσδρι din LXX. Exegeza modernă încearcă să-l lege de babilonianul *mațțaru*, „paznic”. ♦ S-ar putea ca textul să provină din două tradiții, pe care redactorul final le va fi reunit. În prima, interlocutorul lui Daniel era mai-marele eunucilor, în timp ce, în a doua, era subalternul acestuia.

1,12 Hipolit (I,10) interpretează în cheie hristologică cererea celor patru tineri: „Ei vor să dovedească astfel că «omul nu trăiește doar cu pâine» (Deut. 8,3; cf. Mt. 4,4). Nu hrana pământescă dă omului frumusețe și lărie, ci harul lui Dumnezeu dăruit prin Cuvântul Său... Au cerut un răgaz de zece zile, pentru a dovedi prin aceasta că omul nu poate dobândi harul lui Dumnezeu decât prin credința în cuvântul vestit de Iisus”. ♦ „boabe” (LXX), „semințe” (Θ): TM are „legume”.

1,16 Hipolit (I,10) aduce un amplu elogiu sobrietății tinerilor, în parte ca pretext pentru a vedea în gestul lor împlinirea unei profeții a lui Ieremia (15,19): „O, preafERICIȚI copii, care vor păzi legământul părinților lor și nu vor încălca Legea care le fusese dată de Moise, ci s-au temut de Dumnezeul care le fusese vestit de el! Aceștia, deși robi într-un ținut străin, nu s-au lăsat atrași de bucatele de tot felul, nici nu au fost robi vinului desfătării, nici nu s-au lăsat momiți, nici pătrunși de cinstirea regală, ci și-au păstrat gura castă și curată, pentru ca un cuvânt curat să iasă din gura celor curați și să-L slăvească

¹⁷ Iar tinerilor le-a dat Domnul știință și pricepere și chibzuință în orice meșteșug al literelor.

¹⁸ Iar după zilele acestea, a poruncit regele să i se înfățișeze aceia și au fost înfățișați, de către mai-marele eunucilor, regelui Nabucodonosor.

¹⁹ Și a stat de vorbă cu ei regele, și nu s-a găsit printre înțelepți [nici

¹⁷ Cât despre băieții aceștia, cei patru, le-a dat Dumnezeu pricepere și chibzuință la orice scriere și înțelepciune. Iar Daniel se pricepea la orice vedenie și la vise.

¹⁸ La sfârșitul zilelor după care spusese regele să-i fie înfățișați aceștia, mai-marele eunucilor i-a înfățișat dinaintea lui Nabucodonosor.

¹⁹ Și a grăit cu ei regele, și nu s-au găsit dintre toți [nici unul] asemenea

pe Tatăl ceresc, precum e scris: «Dacă tu vei osebi lucrul de preț de cel fără de preț, vei fi ca gura Mea». Înțelege, așadar, omule, ce s-a spus. Gura Tatălui a zămislit un Cuvânt curat; apare un al doilea Cuvânt, născut din sfinți; născând mereu sfinți, este el însuși renăscut de sfinți”. Acest verset face, într-o oarecare măsură, apologia ascezei indispensabile pentru a obține revelații divine, credință universală în religiile lumii.

1,17 În comparație cu v. 4, aici se pare că se face aluzie la învățarea deosebită a scrierii și a limbii caldeene. Și prin aceasta, deci din punct de vedere cultural, ei îi întreceau pe cei de aceeași vârstă. ♦ Cuvântul „înțelepciune” (σοφία) reprezintă o sumă a celor trei termeni din v. 4: „înțelepciune” (σοφία), „cunoaștere” (γνώσις), „bună cugetare” (lit. „chibzuință”) (φρόνησις). ♦ Daniel este singularizat printr-un dar special. Prin înțelegerea vedeniilor și viselor, el are parte de harisma profetică, deoarece, prin mijlocirea viselor și a viziunilor, Dumnezeu își face cunoscută profețiilor voința (cf. Num. 12,6). Și Iosif fusese binecuvântat cu acest dar (cf. Gen. 40). Profeții nu condamnă decât impostorii (cf. Ier. 23,28-32; Zah. 10,2), iar Ioel anunță că, în perioada eshatologică, harisma viselor va fi larg răspândită (cf. 3,1). Dar, cum visele nu sunt ale sale, ci el doar le interpretează, harisma lui Daniel seamănă mai degrabă cu aceea a înțeleptului, al cărui scop este să indice norme de viață. Așadar, în prima parte, cartea lui Daniel seamănă mai mult cu o carte sapiențială decât cu una profetică. Robinson observă că Daniel are calitățile și trăsăturile înțeleptului din Ecclziast, dar și din Sir. 39.

1,18-20 Darurile divine căpătate de cei patru tineri sunt evidente și constatate de însuși regele Nabucodonosor, chiar dacă acesta nu le cunoaște originea. Ele îi plasează pe tinerii evrei într-o poziție de superioritate, atrăgându-le simpatia regelui. Este izbitoare asemănarea situației lor cu aceea a lui Iosif în fața lui Faraon (cf. Gen. 41,37-43). Tinerii sunt mai presus decât ghicitorii (descântătorii/solomonarii – ἐπαυδοί) și magii babilonieni, renumiți pentru puterile lor taumaturgice și divinatorii. Exegeții semnalează că termenul ebraic folosit pentru a-i desemna pe magicieni (*ḥarʿumim*) este de origine egipteană. Unii văd aici sugerarea faptului că, în raport cu păgânismul babilonian, Daniel are rolul jucat, în vechime, de Iosif, Moise și Aaron față de păgânismul egiptean.

unul] asemenea lui Daniel și Anania și Misael și Azaria; și ei erau în preajma regelui.

²⁰ Și în orice problemă și chibzuință și instruire pentru care căuta [răspuns] la ei regele, i-a aflat de zece ori mai înțelepți decât înțelepții și decât filozofii din întreaga sa împărăție; și i-a lăudat regele și i-a făcut dregători și i-a arătat înțelepți pe lângă toți ai lui, pentru lucrările din întreaga lui țară și împărăție.

²¹ Și trăia [așa] Daniel, până în primul an al domniei lui Cyrus, regele persilor.

2 ¹ În cel de-al doilea an al domniei lui Nabucodonosor, s-a întâmplat

lui Daniel și Anania și Misael și Azaria; și au stat [ei] înaintea regelui.

²⁰ Și în orice lucru de înțelepciune și de știință pentru care căuta [răspuns] la ei regele, i-a găsit de zece ori mai buni decât toți solomonarii și magii care se aflau în întreaga sa împărăție.

²¹ Și a trăit [așa] Daniel până în primul an al regelui Cyrus.

2 ¹ În cel de-a doilea an al domniei lui Nabucodonosor, a visat

1,21 „Și trăia...” (LXX), „Și a trăit...” (Θ), *lit.* „și era... și a fost”. ♦ Activitatea lui Daniel la curtea din Babilon va dura până în primul an al regelui Cyrus (539 î.H.). Formularea nu presupune că activitatea eroului se va încheia atunci, ci doar că Daniel va apuca, în această funcție, începutul domniei lui Cyrus. Acest lucru ar putea să însemne că, pentru credința lui, Daniel a apucat să vadă edictul de eliberare promulgat în acel an: cei care, mai târziu, vor fi urmați exemplul lui Daniel vor putea avea o viață similară, ca să vadă emanciparea evreilor de sub jugul seleucid.

2 Visul lui Nabucodonosor prezintă cele patru monarhii mari care se succed pentru a face loc, în cele din urmă, împărăției lui Dumnezeu. Subiectul este reluat și dezvoltat de viziunea din capitolul 7. S-ar putea spune chiar că, de vreme ce revelațiile primite de Daniel în continuare nu sunt, toate, decât o dezvoltare a acesteia, capitolul 2 constituie baza părții a doua a cărții lui Daniel. Faptul că nu profetul evreu, ci regele păgân a primit această revelație este semnificativ: prin persoana primului rege care a reprezentat monarhia universală, prin persoana celui care tocmai pusese capăt regalității în Israel, puterea din lumea aceasta te învață că totul e trecător și că orice putere trebuie să facă loc, la rândul ei și pentru todeauna, împărăției lui Dumnezeu. ♦ Daniel apare în aceeași lumină ca Iosif în Egipt (*cf.* Gen. 41), amândoi interpreți de vise în țara exilului lor, cu deosebirea că, în povestirile din Geneză, scopul este de a-l slăvi pe Iosif ca salvator al fraților lui, în vreme ce, în Daniel, scopul este direct slăvirea lui Dumnezeu, visul fiind instrumentul prin care este revelat Dumnezeu care intervine în istorie. ♦ Episodul

conține o seamă de anomalii. În primul rând, faptul că data prezentară în 2,1 se află în contradicție cu cea din 1,5.18, unde ni se spune că Daniel și tovarășii lui nu au fost aduși în fața regelui Nabucodonosor decât după ce au primit o educație de trei ani. S-au încercat mai multe soluții, chiar și corectarea textului; e de preferat să considerăm, alături de cei mai mulți exegeți, că această dată (al doilea an al domniei lui Nabucodonosor) figura în documentul de bază, independent de capitolul 1. Versetele 14 și 24 pun probleme și, la prima vedere, dau impresia unui adaos, deoarece, după v. 16, Daniel obținuse de la rege răgazul necesar pentru aflarea și descifrarea visului, așa că, aparent, nu mai era nevoie să-i ceară acest lucru lui Arioches, în v. 24. De fapt, reluările sunt în spiritul textului și nu avem nici un motiv să nu le punem pe seama autorului însuși (respectiv, cel care a redactat textul final al cărții lui Daniel). S-au semnalat, de asemenea, repetițiile și profixitatea versetelor 27-30, în contrast cu simplitatea restului povestirii. În vv. 41-43 adaosurile și repetițiile sunt evidente, în special „degetele”, care nu figurează în descrierea inițială a statuii, unii văzând aici o intenție sarcastică.

2,1 „În cel de-al doilea an” (la fel TM; unii propun „în cel de-al doisprezecelea an”, în sincronie cu 1,3; 5,18): această datare contrastează cu cronologia din povestea precedentă (Dan. 1,1), conform căreia cei patru tineri evrei deportați în Babilon în vremea domniei lui Nabucodonosor (cf. Dan. 1,1) ar fi trebuit să aștepte trei ani până să fie admiși la curte (cf. Dan. 1,5.18). S-au propus mai multe soluții pentru această nepotrivire. Una din ele ar fi – așa cum am arătat mai sus – acceptarea unei origini diferite pentru cele două povestiri. O altă explicație are în vedere diferențele între sistemul babilonian și cel egiptean (sau palestinian) de calcul al anilor (*vide supra*, nota 1,1). Nabucodonosor a domnit din toamna anului 605 î.H., când a murit tatăl său, până în 562 î.H. Dacă anii se numără după anul încoronării, începând cu prima zi a anului nou civil, primul an de domnie a lui Nabucodonosor a început în primăvara lui 604. Astfel, „cel de-al doilea an” la care se face referire în acest verset s-ar întinde din primăvara anului 603 până în primăvara lui 602. Captivitatea lui Daniel și a tovarășilor săi a început în anul 605 (*v. supra*, 1,1). Or, din 605 până în 602 sunt trei ani, anii pregătirii tinerilor pentru a fi înfățișați regelui. ♦ „vedenii și vise” (LXX): față de vedenie, visul era socotit o formă inferioară de revelație; chaldeii dădeau însă viselor o importanță deosebită și le atribuiau sens profetic. ♦ „a fost tulburat în visul lui” (LXX): „duhul i s-a neliniștit” (Θ), gr. *ταραχθῆναι ἐν τῷ ἐνυπνίῳ αὐτοῦ. ...ἐξέστη τὸ πνεῦμα αὐτοῦ*: tulburarea se datorează faptului că regele recunoaște în vis, ca aproape toți anticii, prezența și intenția lui Dumnezeu de a-i dezvălui o anume taină; o expresie similară (ἐταράχθη ἡ ψυχὴ αὐτοῦ) se găsește în Gen. 41,8, în povestirea visului lui Faraon interpretat de Iosif. Această similitudine lingvistică subliniază paralelismul dintre cele două povești. Autorul lui Daniel imită Geneza. Însăși folosirea, în TM, a termenului care-i desemnează pe magicienii (*har' tumim* – cf. nota la 1,18-20), termen egiptean care, în afara acestui pasaj, nu mai apare decât în Geneza și în Exod, conduce către ideea unui împrumut literar conștient din Geneza, pentru a sublinia identitatea rolurilor jucate de Iosif în Egipt și de Daniel în Babilon. Este posibil însă și ca folosirea acestui termen să indice numai prezența egiptenilor la curtea din Babilon, ca interpreți de vise.

că regele a avut parte de vedenii și vise; și a fost tulburat în visul lui și somnul a fugit de la el.

² Și a poruncit regele să fie aduși solomonarii și magii și vracii chaldeenilor, ca să-i povestească regelui visele lui; și au venit și au stat lângă rege.

³ Și le-a spus regele: „Am văzut un vis și mi s-a zguduit duhul; vreau așadar să descopăr ce e cu visul.”

Nabucodonosor un vis; duhul i s-a neliniștit, iar somnul a fugit de la el.

² Și a spus regele să-i cheme pe solomonari și pe magi și pe vraci și pe chaldei, ca să-i povestească regelui visele lui; și au venit și au stat dinaintea regelui.

³ Și le-a zis regele: „Am visat, și duhul îmi este neliniștit să cunosc visul.”

2,2 „solomonarii... magii... vracii... chaldei” (Θ): cele patru categorii de persoane care constituiau cercul înțelepților la curtea Babilonului; primele două sunt menționate și în 1,20. Solomonarii (ἐπασιδούς, „descântători”) par să fie cei care, cu jocuri abile, fac să apară un lucru în locul altuia (cf. 4Rg. 9,22; Is. 47,9; Mich. 5,11; Naum 3,4), ca magii din Egipt (cf. Ex. 7,11), pe care Legea îi contrapune profeților (cf. Deut. 18,10; Ier. 27,9; 28,8-9) și de aceea cere să fie omorâți (cf. Ex. 22,17; Mal. 3,5). TM are *har^htummūm*, termen derivat de la un cuvânt care înseamnă „stilel” și care-i desemnează pe scribii sacri, a căror funcție era să scrie gravând și să interpreteze cărțile de magie (o altă interpretare le derivă numele de la bagheta folosită în actele de magie). Al doilea cuvânt din TM este *aššāphīm*; sensul acestuia pare să fie „cei care suflă”, fiind exorcisți care, prin formule de conjurare și imprecăție pronunțate cu glas scăzut, pretindeau că alungă demonii și feresc oamenii de lovirile acestora. Urmează practicanții de incantații (*m^hkhaš^hphīm*), foarte bine reprezentați în Babilon. Chaldeenii (*kaš^hdīm*), adică semiții din sudul Mesopotamiei, sunt – după Herodot și Diodor din Sicilia – preoți provenind din cel mai vechi neam din acest ținut; ca atare, erau însărcinați cu oficiile sacerdotale tuturor. Acum sunt chemați deoarece aceștia, în mod deosebit, practicau magia, folosindu-se mai ales de mersul astrilor (cf. vv. 4-5.10; 4,4; 5,7.11); termenul îi desemna pe astrologi. Cum toate aceste clase se completau, Nabucodonosor le cheamă pe toate. În cazul în care visul anunța nenorociri, toți acești magicieni trebuiau să găsească mijloacele pentru a-i face binevoitori pe zei, prin sacrificii și rugăciuni, și a îndepărta primejdia. ♦ „ca să-i povestească (gr. ἀναγγέλλω) regelui visele”: sarcina magiei nu era aceea de a readuce în memorie visele uitate, ci de a le interpreta (cf. vv. 7-11). Același lucru i-l va cere Nabucodonosor lui Daniel (cf. Dan. 4,5-15) și la fel procedase Faraon cu Iosif (cf. Gen. 41). Dar acum scopul povestirii este de a demonstra concret că Daniel posedă înțelepciunea divină, singura în stare de a dezvălui visele (cf. v. 11).

⁴ Și au grăit chaldeii către rege în siriacă: „Rege, măria ta, să trăiești în veac! Povestește-le visul tău slugilor tale, iar noi îți vom desluși tâlcul lui.”

⁵ Iar regele, răspunzând, le-a spus chaldeilor: „Dacă nu-mi veți povesti cu adevărat visul și nu-mi veți lămuri

⁴ Iar chaldeii i-au grăit regelui în siriacă: „O, rege, să trăiești în veci! Spune-le tu visul slugilor tale, și îți vom da de știre tâlcul.”

⁵ A răspuns regele și le-a spus chaldeilor: „Cuvântul meu este fără întoarcere: dacă nu-mi veți arăta

2,4 „în siriacă”: unii consideră acest cuvânt un adaos, care trebuie să fi înlocuit un originar „și au spus”. Din punct de vedere gramatical, TM are un adjectiv feminin, care presupune substantivul „limba”; aici însă adjectivul feminin este folosit adverbial, ca în 4Rg. 18,26; Is. 36,11; 1Ezd. 4,7. Probabil cuvântul a intrat în text pentru a indica faptul că de aici povestea continuă în aramaică (până la 7,28), devenită limbă a relațiilor internaționale, a diplomației (Is. 36,11) și a comerțului în Orientul Mijlociu încă din sec. VIII. „Limba chaldeilor” (cf. 1,4) era akkadiana, care nu se mai folosea în vremea lui Nabucodonosor, dar pe care Daniel și tovarășii săi o învățaseră. Aramaica sau siriaca, pe care o folosesc aici magii, este limba populațiilor semitice din zona numită Siria Mare. Există numeroase tipuri de inscripții gravate în ambele limbi, aramaică și asiriană. Se știe că la Babilon existau doi secretari ai regelui, unul pentru problemele care se tratau în asiriană și altul pentru cele în aramaică. Prin urmare, astfel de texte bilingve nu au nimic neobișnuit. ♦ „O, rege, să trăiești în veci!” (Θ): formulă augurală pentru regele Babilonului (cf. și 3,9; 5,10; 6,7,22), rămasă în uz încă multe secole, chiar și la curtea persă. Folosită la persoana a III-a, era o formulă uzuală pentru regii lui Israel (cf. 3Rg. 1,31); pentru regii perși, se folosea la persoana a II-a (cf. Neh. 2,3 TM = 2Ezd. 12,3 și Elian. *Hist. var.* 1,31: βασιλεῦ Ἀρταξέρξης δι' αἰῶνος βασιλεύεις). ♦ Anticii credeau că visele erau trimise de divinitate; când visul era un mesaj, interpretarea apărea limpede de la sine, cum îi apare lui Solomon (cf. 3Rg. 3,4-15); dar dacă în vis apărea o vedenie, numai profetii și, la popoarele păgâne, magii îi puteau dezvălui conținutul (cf. Num. 11,6). Răspunsul unanim al magilor le restrânge calitățile la interpretarea viselor. Hipolit consideră că visul i-a fost ascuns regelui pentru ca Daniel, alesul Domnului, să se manifeste ca profet (2,2).

2,5 „Cuvântul meu este fără întoarcere”, *lit.* „Cuvântul de la mine s-a depărtat”. adică e irevocabil, așa cum era la perși și la mezi (cf. 6,9). TM are „cuvântul de la mine e sigur”. ♦ Nici una dintre variantele grecești nu indică felul morții care îi așteaptă pe magi: în schimb, TM are „veți fi făcuți bucăți”, iar apoi vorbește de ruinarea caselor celor vinovați, ceea ce ar presupune că și familiile lor vor suferi aceeași pedeapsă, conform concepției antice a personalității corporative (cf. Num. 16). Este posibil ca amenințarea cu moartea să-i fi fost inspirată autorului de amintirea exterminării magilor sub Darius I. povestită de Herodot 3,79 și păstrată de perși în sărbătoarea „magophoniei”.

tâlcul lui, veți ajunge de pomină și avutul vostru va fi luat pentru vistieria regelui;

⁶ dar dacă îmi veți desluși visul și veți povesti tâlcul acestuia, veți primi daruri de tot felul și veți fi cinstiți de mine; lămuriți-mi visul și judecați.”

⁷ Și au răspuns iarăși, spunând: „Rege, spune vedenia, și slugile tale vor judeca despre acestea.”

⁸ Iar regele le-a spus: „Într-adevăr, știu că voi [vreți să] câștigați timp, fiindcă ați văzut că lucrul e fără întoarcere din parte-mi; așadar, precum am rânduit, așa va fi;

⁹ dacă nu-mi veți povesti visul cu adevărat și nu-mi veți lămuri tâlcul lui, veți avea parte de moarte: căci v-ați înțeles să mă lucrați cu vorbe mincinoase, până se schimbă vremea; acum deci, dacă îmi spuneți lucrul pe care l-am văzut noaptea, voi cunoaște că-mi veți lămuri și înțelesul acestuia.”

visul și tâlcul lui, veți fi dați pieirii, iar casele voastre vor fi jefuite;

⁶ dar dacă îmi veți arăta visul și tâlcul lui, veți primi din partea mea prinosuri și daruri și multă cinstire: numai să-mi povestiți visul și tâlcul lui.”

⁷ [Ei] au răspuns a doua oară și au zis: „Să spună regele slugilor lui visul și îi vom vesti tâlcul lui!”

⁸ A răspuns regele și a spus: „Într-adevăr, eu văd că voi [vreți să] câștigați timp, pentru că știți că lucrul este fără întoarcere din parte-mi;

⁹ așadar, dacă nu-mi veți povesti visul, [voi] știți că v-ați vorbit să spuneți în fața mea un lucru mincinos și stricat, până ce va veni vremea potrivită. Spuneți-mi visul și voi pricepe că-mi veți vesti [și] tâlcul lui.”

2,6 Hotărârea suveranului nu este conformă cu echitatea sau cu tradiția țării sale, ci depinde în exclusivitate de puterea sa absolută și fără drept de apel. Regele promite cele mai mari daruri și avantaje cu putință, la fel ca Balac în confruntarea cu ghicitorul Balaam (cf. Num. 22,7.17). „Prinosurile și darurile” (termenii sunt sinonimi: δόματα καὶ δωρεάς) sunt exemplificate de hainele scumpe, inelele și colanul de metal prețios pe care le primește Daniel (cf. 5,16), iar cinstirea se poate concretiza într-o înălțare în grad, cum i se va întâmpla și lui Daniel (cf. v. 48).

2,8 „să câștigați timp”, *lit.* „să cumpărați timp”.

2,9 După „povesti visul”, TM are în plus: „o singură pedeapsă vă așteaptă”. ♦ Sensul v. 9 nu este limpede. Poate că regele cere să i se spună visul drept garanție a unei interpretări obiective și adevărate; oricum, îi ironizează, socotind că le-a descoperit înșelătoria pe care i-o servesc, de comun acord, pentru a trage de timp.

¹⁰ Și au dat răspuns chaldeii către rege: „Nimeni dintre cei de pe pământ nu va putea să-i spună regelui ce a văzut, cum ai întrebat tu, și nici un rege și nici un stăpânitor nu întrebă asemenea lucru pe nici un înțelept, mag sau chaldeu;

¹¹ iar lucrul pe care-l cauți, rege, este greu și neobișnuit, și nu e nimeni care să-i lămurească acestea regelui, dacă nu cumva vreun înger, care nu-și are locul de viețuire laolaltă cu tot trupul; de aceea nu se poate să fie așa cum crezi.”

¹² Atunci, regele, întunecându-se și amărându-se, a poruncit să fie alungați toți înțelepții Babiloniei;

¹³ și a dat decret să fie toți omorâți; și erau căutați [și] Daniel, și toți cei

¹⁰ Au răspuns chaldeii dinaintea regelui și au spus: „Nu există om pe pământ care să poată arăta lucrul regelui, de vreme ce nici un rege mare și puternic nu a întrebat asemenea lucru pe vreun solomonar, mag sau chaldeu;

¹¹ căci lucrul pe care îl întreabă regele este greu; nu este nimeni care să-l [poată] povesti dinaintea regelui, ci doar zeii, care nu-și au locul laolaltă cu tot trupul.”

¹² Atunci regele, mâniat și cu furie mare, a spus să fie omorâți toți înțelepții Babilonului;

¹³ și decretul a ieșit, iar înțelepții erau duși la moarte; și i-au căutat

2,10 „pe pământ”, *lit.* „pe uscat” în Θ. Toate afirmațiile următoare sunt menite să releve faptul că până și Nabucodonosor, atât de mândru de puterea lui (*cf.* 4,26-27), nu poate scăpa de această limită omenească și depinde de Dumnezeu; magii nu-și pot stăpâni câteva săgeți care incriminează absurditatea și singularitatea cerinței regelui

2,11 Aceste cuvinte nu sunt numai o afirmare a originii divine a viselor, cum se credea în general în Antichitate, ci și o mărturie solemnă a imposibilității lumii păgâne de a comunica cu propriii săi zei. Totodată, suntem în fața unei dezaprobări indirecte a idolatriei și a religiilor păgâne, aflate în netă opoziție cu religia lui Israel, al cărui Dumnezeu sălășluiește în mijlocul său (*cf.* Num. 5,5). LXX dă textului un sens iudaic, deoarece înlocuiește cuvântul „zeii” (așa cum apare în TM) cu „înger”; Theodotion și Vulgata echivalează fidel textul aramaic.

2,12 Regele s-a mâniat nu numai pentru că nu a obținut ceea ce dorea, ci și pentru că nu a înțeles ironia din cuvintele magilor; într-adevăr, regele Babilonului se considera asemenea unui zeu (*cf.* Is. 14,4.21). S-a pus întrebarea de ce regele a cerut să fie omorâți toți înțelepții din Babilon și nu i s-a adresat lui Daniel. Probabil și această nepotrivire își are originea în faptul că Dan. 1 și Dan. 2, la origine, erau independente.

2,13 Și acest verset pare să conțină o incongruență cu ceea ce s-a spus mai înainte (*cf.* v. 5). S-ar putea găsi însă o legătură logică între cele două versete. În v. 5 făcându-se cunoscută

[care erau] cu el, ca să fie dați pieirii laolaltă.

¹⁴ Atunci Daniel i-a spus, [cu] sfatul și [cu] judecata pe care le avea, lui Arioches, mai-marele casapilor regelui, căruia i se rânduse să-i alunge pe înțelepții Babiloniei,

¹⁵ și i-a întrebat, spunând: „De ce s-a dat decret cu [atâta] cruzime din partea regelui?” Atunci Arioches i-a lămurit lui Daniel porunca.

¹⁶ Iar Daniel s-a dus repede la rege și a cerut să i se dea timp din partea regelui, și va desluși toate câte îl privesc pe rege.

¹⁷ Atunci, ducându-se Daniel acasă

[și] pe Daniel și pe prietenii lui ca să-iucidă.

¹⁴ Atunci Daniel i-a răspuns [cu] sfat și [cu] judecată lui Arioches, mai-marele casapilor regelui, care ieșise să-i ridice pe înțelepții Babilonului:

¹⁵ „Căpetenie a regelui, de ce a ieșit părerea cea fără-de-rușine din gura regelui?” Iar Arioches i-a lămurit lui Daniel lucrul.

¹⁶ Atunci Daniel s-a dus și i-a cerut regelui să-i dea timp și-i va vesti regelui tâlcul [visului] lui.

¹⁷ Și s-a dus Daniel la casa lui și a

voiața regelui care, după refuzul magilor de a-i rezolva problema visului, devine decret executoriu (cf. Dan. 6,9). Unii văd în acest verset încăpățănarea funcționarilor și chiar a regelui de a-i pune pe cei patru evrei (cf. 1,20) laolaltă cu ceilalți magi. Posibil însă ca această frază să fie o modalitate literară prin care autorul introduce povestea lui Daniel, aflat în primejdie de moarte, pentru ca misterioasa intervenție a lui Dumnezeu care îl salvează să iasă și mai tare în evidență.

2,14 ♦ „mai marele casapilor”, *lit.* „mai marele bucătarilor”, titlu onorific pentru șeful gărzii personale a regelui – cf. nota la 4Rg. 25,8. Arioches este pomenit doar aici (și, evident, în vv. 24-25), dar se regăsește în apocrifa Genezei de la Qumran (21,23), ca nume al regelui Cappadociei, și în textele de la Mari, ca nume al fiului lui Zimrilim (cf. *Archives Royales de Mari*, II, 63-64), într-o formă puțin diferită. Este considerat un nume de origine hurrită, fiind întâlnit în textele de la Mari sub forma Arriwük, Ariükki. Personajul este, în TM, mai-marele gărzii regale, deci șeful poliției, însărcinat cu executarea pedepsei capitale (cuvântul *abbāh*, care apare și în Gen. 39,1, înseamnă bucătar, care era și măcelar, dar și gardian, care era și călău. Hipolit (II,4) explică: „Daniel îl numește «bucătar-șef» pentru că avea puterea de a omori. Așa cum bucătarul omoară și gătește animalele de tot felul, principii acestei lumi omoară oamenii ca pe niște animale necuvântătoare și îi pun la fier”. Vulgata optează pentru sensul militar: *principe militiae regis*. Am încercat să împăcăm etimologia și toate aceste sensuri traducând termenul grec prin „mai-marele casapilor”. Înțelepciunea lui Daniel constă în faptul că reușește să-l convingă pe călău chiar în momentul în care acesta se pregătea să indeplinească porunca regelui.

la el, le-a înfățișat toate lui Anania, Misael și Azaria, tovarășii lui;

¹⁸ și le-a vestit post și rugăciune spre a cere ajutor la Domnul cel Preaînalt în legătură cu această taină, ca să nu fie dați la pieire Daniel și cei [care erau] cu el, laolaltă cu înțelepții din Babilon.

¹⁹ Atunci, lui Daniel, printr-o vedenie chiar în acea noapte, i s-a arătat limpede taina regelui; atunci, Daniel l-a binecuvântat pe Domnul cel Preaînalt

²⁰ și, glăsuind, a spus: „Să fie numele Domnului celui Preamărit binecuvântat în veac,

înfățișat lucrurile lui Anania, Misael și Azaria, prietenii lui;

¹⁸ și ei au început să ceară îndurare de la Dumnezeuul cerului în legătură cu această taină, ca să nu fie omorâți Daniel și prietenii lui, dimpreună cu ceilalți înțelepți din Babilon.

¹⁹ Atunci, în vedenie de noapte, lui Daniel i s-a dezvăluit taina; și l-a binecuvântat pe Dumnezeuul cerului

²⁰ Daniel, și a spus:

„Fie numele lui Dumnezeu binecuvântat din veac și până-n veac,

2,18 „Dumnezeul cerului” este unul dintre numele divine cele mai frecvente din textele biblice târzii pentru a-l desemna pe Dumnezeuul evreilor, în special în fața unui ne-evreu (cf. și vv. 19,37-44; Iud. 5,8; 2Ezd. 5,12; 6,9-10 etc.; Tob. 7,12). ♦ „taină”: cuvântul aramaic *raz*, de origine persă, nu apare în VT decât în cartea lui Daniel (cf. vv. 19,27-30,47; 4,6); semnificația originară este de lucrare, încobțeală reală, care rămâne ascunsă altora; apoi, în comunitatea de la Qumran (și mai ales echivalentul grecesc μυστήριον la Pavel) a căpătat o semnificație religioasă, indicând prezența și acțiunea lui Dumnezeu, ascunsă nouă, de a conduce omenirea spre scopul ei final. Chiar în cartea lui Daniel cuvântul are o coloratură în acest sens, deoarece, folosindu-l, Daniel vrea să desemneze prezența activă a lui Dumnezeu care, prin intermediul visului regelui, își dezvăluie intenția tainică pentru binele aleșilor săi.

2,19 „vedenie de noapte” (⊖): în Daniel, viziunea (cf. vv. 28: 4,2.7.10; 7,1), în special nocturnă (cf. 7,2.7.13), este modalitatea proprie prin care i se dezvăluie Dumnezeu. Același fel de revelație apare și la profeții anteriori, mai ales la Zaharia (cf. Zah. 1,7-6,8) și Iezechiel (cf. Iez. 7,26; 12,22-23,27 etc.). Dumnezeu își dezvăluie planul („taină”) mântuirii nu puternicului rege al Babilonului, nu magilor aroganți, ci umilului tânăr Daniel. Se întvede aici deja învățătura evanghelică (cf. Mt. 11,25; Lc. 10,21). Binecuvântarea lui Daniel este un imn de mulțumire, dar mai ales unul de laudă.

2,20-23 Imnul se compune din trei strofe (vv. 20-21, 22, 23), recognoscibile destul de bine, de lungime inegală, dar formate din versuri paralele. Se recunosc în el motive de laudă comune și altor texte biblice. Totuși imnul are o savoare aparte, legată de tema revelării tainei.

căci a Lui este înțelepciunea și mărirea;

²¹ și El schimbă timpurile și vremile, înălțându-i pe regi și coborându-i, dându-le celor înțelepți înțelepciune și înțelegere celor ce au parte de cunoaștere;

²² dezvăluind cele adânci și întunecate și cunoscând cele din întuneric și cele din lumină, și la El este izbăvirea;

căci a Lui este înțelepciunea și priceperea;

²¹ și El schimbă timpurile și vremile, coboară regi și-i ridică, dând înțelepciune celor înțelepți și chibzuință celor ce știu înțelegerea;

²² El dezvăluie cele adânci și tănuite, cunoscând cele din întuneric, și lumina se află cu El;

2,20 „numele lui Dumnezeu” (Θ): Dumnezeu în esența perfecțiunii Sale, perfecțiune pentru care numele Lui este demn de slavă neîntreruptă („din veac și până-n veac”: *ἀπό τοῦ αἰῶνος καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος*): cf. Ps. 40,14. Cele două atribute au variante, în locul cunoașterii aflându-se puterea (*ἰσχύς*, în *Codex Alexandrinus*); această variantă ni se pare mai plauzibilă decât cea aleasă de Rahlfs, deoarece atributele divine sunt dezvoltate în v. 21 în manieră chiasmică: mai întâi este slăvită puterea lui Dumnezeu în istorie (v. 21a), apoi înțelepciunea Sa, pe care o împărtășește oamenilor (v. 21b), cf. Apoc. 5,12. Ambele atribute sunt în legătură cu taina dezvăluită lui Daniel (cf. v. 19). Tradiția greacă a LXX pune accentul pe măreție (*μεγαλωσύνη*), în timp ce Theodotion (Θ) evidențiază cunoașterea și priceperea (*σύνεσις*) pe care le dă oamenilor. Dar și în Iov atributul puterii este asociat înțelepciunii: „La Dumnezeu este înțelepciunea și puterea, al Lui este sfatul și priceperea” (12,13); același lucru și în Prov. 8,14: „Ale Mele sunt sfatul și temelnicia, a Mea este chibzuința, a Mea, puterea” Însă mai des, puterea sau tăria sunt slăvite împreună cu măreția (cf. Ps. 20,14; 67,33-34; 1Par. 29,10-12). De altfel, TM are „înțelepciunea și puterea”.

2,21 Lumea fizică este concepută în Biblie ca o alternanță de anotimpuri și de condiții ale vremii (cf. Gen. 8,22) care sunt în mâna lui Dumnezeu. Și regii sunt mereu supuși vicisitudinilor istoriei, care își au rațiunea lor – tainică, dar reală – în intervenția atotputernică a lui Dumnezeu (cf. Rom. 13,1). Se afirmă, totodată, solemn doctrina înțelepților conform căreia înțelepciunea vine de la Dumnezeu (cf. Prov. 2,6). ♦ „chibzuință”: gr. *φρόνησις*; TM are „cunoaștere”, termen care în apocaliptica iudaică se referă la cunoașterea tainelor divine primite prin revelație (cf. TOB, *ad loc.*).

2,22 În imaginea „celor tănuite” se regăsește comparația cu lucrurile aflate sub pământ sau ascunse vederii omului; însă darul înțelepciunii care vine de la Dumnezeu (cf. v. 21) nu dă automat și cunoașterea lucrurilor ascunse, mai ales în gândul lui Dumnezeu (cf. v. 19): pentru aceasta este nevoie ca însuși Dumnezeu să i le dezvăluie omului. Cf. și Iov (12,22): „El vădește din întuneric tainice adâncuri, el aduce la lumină umbra morții”. Nimic nu-i poate fi ascuns Domnului (cf. Ps. 138,11-12), El fiind înconjurat de lumină

LXX

Θ

²³ Ție, Doamne al părinților mei, Îți aduc mulțumire și laudă, pentru că mi-ai dat înțelepciune și chibzuință și acum mi-ai tâlcuit câte Ți-am cerut să se lămurească pentru rege despre acestea.”

²⁴ Și, ducându-se Daniel la Arioches, cel pus de rege să-i omoare pe toți înțelepții Babiloniei, i-a spus: „Pe înțelepții Babiloniei să nu-i dai pieirii, ci du-mă la rege, și-i voi lămuri totul de-a fir a păr.”

²⁵ Atunci, Arioches l-a dus în grabă pe Daniel la rege și i-a spus acestuia: „Am găsit un om înțelept dintre robii fiilor Iudeei, care-i va lămuri regelui totul de-a fir a păr.”

²⁶ Iar regele, răspunzând, i-a spus lui Daniel, supranumit cu numele

²³ Ție, Dumnezeul părinților mei, Îți aduc mulțumire și laudă, pentru că mi-ai dat înțelepciune și putere și acum mi-ai arătat cele pe care le-am cerut de la Tine, și vedenia regelui mi-ai arătat-o.”

²⁴ Și s-a dus Daniel la Arioches, pe care-l pusese regele să-i dea pieirii pe înțelepții din Babilon, și i-a spus: „Să nu-i dai pieirii pe înțelepții Babilonului, ci du-mă înaintea regelui și-i voi vesti regelui tâlcul [visului].”

²⁵ Atunci, Arioches l-a dus în grabă pe Daniel înaintea regelui și i-a spus acestuia: „Am găsit un bărbat dintre fiii robilor din Iudeea, care-i va vesti regelui tâlcuirea.”

²⁶ Și a răspuns regele și i-a spus lui Daniel, al cărui nume [era] Baltasar:

(cf. Ex. 24,17; Iez. 1,27; Av. 3,4; Ps. 103,1), ba chiar El însuși fiind lumină (cf. Is. 60,19-20; Sof. 7,26), temă reluată mai limpede în NT (cf. 1In. 1,5-7; 1Tim. 6,16; Iac. 1,17).

2,23 „Dumnezeul părinților mei” este altă expresie pentru a-l desemna pe adevăratul Dumnezeu, dar care, mai ales în cartea lui Daniel, conține și un alt concept fundamental: solidaritatea istorică și spirituală a unei generații cu generațiile trecute. ♦ „Mulțumirea și lauda”, motiv recurent, sunt răspunsul omului religios la planul divin al mântuirii. Totodată, asupra lui Daniel se reflectă atributele divine: tăria se manifestă în curajul lui de a se înfațișa puternicului și trufașului suveran (cf. vv. 37-38; 3,1-7) pentru a-i vesti că Dumnezeu îi va nimici domnia și puterea (cf. vv. 44-45). Θ este mai limpede decât textul aramaic, care vorbește despre „lucrul” regelui (ῥοπαλα la Theodotion).

2,24 LXX, Θ și Vg. au doar un singur verb de mișcare, cu semnificația „a se duce”, față de TM, în care există și „a intra”, fără a fi redundant (a te duce la cineva nu înseamnă neapărat a și intra la acea persoană, mai ales dacă aceasta este rege, monarh oriental; traducerea vin oare cu o altă mentalitate?). Conform v. 14, Daniel află de la Arioches sentința de moarte dată de rege și se duce la acesta din proprie inițiativă.

2,25 Termenul „în grabă” corespunde cu dispoziția regelui din v. 15, prin care acesta cere ca pedeapsa să fie executată repede (termenul tradus prin ὀυατῆς este considerat a însemna, în același timp, „sever” și „grabnic”).

2,26 Numai sub numele Baltasar (cf. v. 7) putea Daniel să discute cu regele Nabucodonosor.

chaldeu Baltasar: „Vei putea să-mi lămurești vedenia pe care am văzut-o și tâlcul acesteia?”

²⁷ Și, dând glas Daniel, i-a spus regelui: „Taina pe care a văzut-o regele, lămurirea [ei] nu stă în puterea înțelepților, vrăcilor, solomonarilor sau a cititorilor în stele,

²⁸ ci este un Dumnezeu în cer care dezvăluie tainele, care i-a lămurit

„Poți oare să-mi povestești visul pe care l-am văzut și tâlcul lui?”

²⁷ Și a răspuns Daniel înaintea regelui și spune: „Taina despre care întreabă regele nu este [dat] înțelepților, magilor, solomonarilor sau cititorilor în stele să o povestească regelui,

²⁸ ci este [un] Dumnezeu în cer care dezvăluie tainele; și i-a arătat regelui

2,27 „Taina”: pentru Daniel, în urma viziunii nocturne pe care a avut-o, visul este o taină dezvăluită de Dumnezeu, pe care trebuie să i-o dezvăluie regelui, împreună cu interpretarea celor visate (cf. vv. 18-19; 16,24-25). ♦ „înțelepți, magi, solomonari... cititori în stele”: al doilea și al treilea termen sunt aceiași cu cei din Dan. 1,20; 2,2.10; primul îi cuprinde pe toți și substituie termenul „chaldei” din Dan. 2,2.10; ultimul, care revine în Dan. 4.4; 5,7.11 și al cărui sens etimologic este „cei care împart” sau „care desfac” (gr. γαζοφρῶνοι/αί. aram. *gaz^rrin*), i-ar putea desemna pe aceia care, din mersul astrului sau din zborul păsărilor ori lucruri similare prezic viitorul, sau, după alții, pe ghicitorii care citeau viitorul în măruntaiele victimelor (de la *gazar*, „a tăia”). Toate aceste clase sunt cuprinse în termenul generic „înțelepți” (cf. 12; 18; 4,6; Ier. 50,35). După Diodor din Sicilia, formau cu toții un colegiu aflat sub conducerea unui șef care, dată fiind importanța acordată atunci magiei în Babilon, ocupa o poziție înaltă în stat.

2,28 Expresia lui Daniel referitoare la „Dumnezeul cerului” este clar una monoteistă și se deosebește fundamental de cea a înțelepților (cf. v. 11), care recunosc că știința și interpretarea visului stau doar în puterea divinității, numai că zeii păgâni nu comunică în nici un chip cu oamenii, spre deosebire de Dumnezeul lui Daniel, care Își revelează planurile misterioase și intervențiile în lume. Nabucodonosor nu este singurul interesat de mesajul divin, dar lui îi este trimis mesajul, deoarece cu el începe epoca istorică, obiect al tainei anunțate. ♦ Expresia „sfârșitul zilelor” are conotație eshatologică. Evenimentul eshatologic este unul al salvării, al mântuirii. Apocalipsa (gr. ἀποκαλύπτων, „cel care dezvăluie”) despre care vorbește Daniel acoperă atât visul și semnificația lui, cât și intervenția salvatoare a lui Dumnezeu, ca desăvârșire a întregii istorii omenești (cf. Apoc. 1,1.19; 4,1).

2,29 După unii, acest verset redundant este un adaos. „Tu, rege” (i.e. „în ceea ce te privește pe tine, rege”) apare în opoziție cu începutul v. 30; la rege se referă mesajul divin și el trebuie să acționeze corespunzător (cf. vv. 46-49); mintea, gândurile lui au fost impresionate și orientate într-o anumită direcție: gândurile au năvălit în pat (ἐπὶ τῆς κοίτης σου ἀνέβησαν) peste rege, asemenea unui dușman care-și atacă vrăjmașul și îl

regelui Nabucodonosor cele ce trebuie să se întâmple la sfârșitul zilelor. O, rege, să trăiești în veac! Visul și vedenia din capul tău [ce și s-au arătat] în așternutul tău, iată ce sunt:

²⁹ Tu, rege, culcat în așternutul tău, ai văzut toate câte trebuie să se întâmple la sfârșitul zilelor, și Cel care dezvăluie tainele ți-a lămurit ce trebuie să se întâmple.

³⁰ Iar mie nu din înțelepciunea ce se află în mine mai presus de toți oamenii mi s-a arătat această taină, ci pentru a lămuri regelui mi-a fost dat să înțeleg cele ce le-ai primit în inima ta spre cunoaștere.

³¹ Tu, rege, stăteai privind și, iată, un chip, și era chipul acela foarte mare, iar înfățișarea lui neasemuită stătea dinaintea ta, și înfățișarea chipului [era] înspăimântătoare;

³² și era capul lui de aur curat, pieptul și brațele, de argint, pânțele și coapsele, de aramă,

Nabucodonosor cele ce trebuie să se întâmple la sfârșitul zilelor. Visul tău și vedeniile din capul tău, [ce și s-au arătat] în așternutul tău, iată ce sunt:

²⁹ O, rege, gândurile ți s-au iscat în așternut despre ce trebuie să se întâmple după aceasta și Cel care dezvăluie tainele ți-a arătat ce trebuie să se întâmple.

³⁰ Iar mie nu printr-o înțelepciune ce s-ar afla în mine [mai presus] decât în toți cei vii mi s-a dezvăluit această taină, ci pentru a arăta regelui tâlcul, ca să cunoști gândurile inimii tale.

³¹ Tu, rege, priveai și, iată, un chip; mare [era] chipul acela, iar înfățișarea lui neasemuită stătea în fața ta și vederea ei [era] înspăimântătoare;

³² chipul [avea] capul de aur curat, mâinile și pieptul și brațele, de argint, pânțele și coapsele, de aramă,

ține captiv; de aici, tulburarea regelui. Oricum, Daniel insistă asupra faptului că nu el, ci Dumnezeu, căruiu îi aparține planul mântuirii, este Cel care-i dezvăluie regelui taina istoriei până la sfârșitul lumii (cf. v. 28).

2,30 „gândurile inimii tale”: inima este considerată de semiți sediul inteligenței (cf. vv. 28-29), nu numai al sentimentelor.

2,31 „iată, un chip (εἰκόνη)”: în general, în redarea unei viziuni se descrie mai întâi apariția neașteptată a obiectului principal. apoi se trece la descrierea altor elemente care o compun și care constituie fundamentul semnificației sale alegorice. Fiind vorba de o statuie antropomorfă (cf. vv. 33-34), spaima se naște din dimensiunile ei extraordinare și din uluirea pe care trebuie să o fi inspirat.

2,32 Capul de aur al statuii: capul este partea cea mai nobilă a trupului. Părțile cele mai apropiate de cap – pieptul și brațele –, cu semnificație identică în alegorie, sunt din metalul a cărui noblete urmează imediat aurului. Pânțele și coapsele întregesc trunchiul și

³³ pulpele, de fier, iar picioarele, parte de fier, parte din lut.

³⁴ Stăteai privind, până când o piatră s-a desprins din munte neatinsă de mână și a lovit chipul pe picioarele de fier și de lut și le-a sfărâmat.

³⁵ Atunci s-au făcut mici fărâme laolaltă fierul și lutul și arama și argintul și aurul, și s-au făcut fărâme mai mici decât pleava de pe arie, și le-a împrăștiat vântul, de n-a mai rămas nimic din ele; iar piatra care a lovit chipul s-a făcut un munte mare și a lovit întreg pământul.

³⁶ Aceasta [este] vedenia; iar tâlcul îl vom spune către rege.

³³ pulpele, de fier, iar picioarele, parte de fier, parte din lut.

³⁴ Tu priveai, până când o piatră s-a desprins din munte, neatinsă de mână, și a lovit chipul pe picioarele de fier și de lut și le-a făcut fărâme.

³⁵ Atunci s-au fărâmițat dintr-o dată lutul, fierul, arama, argintul, aurul, și s-au făcut ca țărâna de pe arie vara; tăria vântului le-a spulberat și nu s-a mai aflat nici locul lor; iar piatra care a lovit chipul s-a făcut un munte mare și a umplut întreg pământul.

³⁶ Acesta este visul tău; iar tâlcul lui îl vom spune în fața regelui.

formează, ca și cele două părți precedente, o unică realitate alegorică. Această combinație de metale era cunoscută și mult folosită în Antichitate, de la sfârșitul mileniului al II-lea î.H.

2,34 „din munte”: nu apare aici în TM, dar se regăsește la v. 45. ♦ „neatinsă de mână” (*lit.* „...de mâini”): în original „care nu cu mâini”, ca în Is. 31,8, adică printr-o voință superioară celei umane. Despre viziunea colosului cu picioare de lut în scenariul anticristologic al Părinților, cf. Bădiliță (2006, capitolul despre cartea lui Daniel, *passim*).

2,35 „țărâna” (Θ): TM are „pleava”, ca și LXX. ♦ Trei imagini succesive (transformarea statuii în pulbere, împrăștierea acesteia de către vânt și faptul că din colos nu a mai rămas nici o urmă) indică în mod expresiv nimicnicia puterii umane în timp. Transformarea pietrei într-un munte mare este un nou element misterios, precum misterioasă e și semnificația pietrei: muntele „a umplut pământul” nu numai prin înălțime (cf. Is. 2,1), ci și prin întindere, ceea ce se reflectă asupra misterului pietrei. În unele texte mesianice, piatra este simbolul regelui Mesia: în alegoria pietrei unghiulare (cf. Ps. 117,22) și a pietrei de temelie (cf. Is. 28,16) recunoaștem însăși lucrarea Domnului. În Daniel există un ecou din Isaia, deoarece în ambele locuri este vorba despre o piatră care îl zdrobește pe cel asupra căruia cade. Ideea va fi reluată de Iisus, care va aplica imaginea la Sine Însuși (cf. Mt. 21,42-44; Lc. 20,17-18). Pentru unii Părinți (Irineu, Hipolit), piatra îl simbolizează pe Iisus, Cel care spulberă dintr-o lovitură împărăția pământească pentru a întemeia apoi împărăția cerească. În imnografia răsăriteană, piatra desprinsă din munte, neatinsă de mână, este și simbolul nașterii Domnului din Fecioara Maria.

2,36-43 După modelul marilor speculații indo-europene și mesopotamiene, autorul a folosit alegoria statuii formate din metale diferite pentru a descrie, descrescător, patru

³⁷ Tu, rege, regele regilor, ție ți-a dat Domnul cerului cărmuirea și domnia și puterea și cinstirea și slava,

³⁸ în orice sălaș locuit de oameni, de fiarele săbatice, de zburătoarele cerului și de peștii mării, a pus în

³⁷ Tu, rege, regele regilor, căruia Dumnezeu cerului i-a dat domnie tare, și puternică și cinstită,

³⁸ în tot locul în care sălășluiesc fiii oamenilor și fiarele câmpului și zburătoarele cerului, a dat [toate] în

mari imperii, întrupate de diversele metale și de lut. Numai că, spre deosebire de concepțiile ciclice din Antichitate, acest text descrie cele patru imperii în succesiune cronologică. Intenția nu este de a emite o judecată referitoare la caracterul lor mai mult sau mai puțin bun, ci de a afirma inevitabilul lor declin și dispariția lor. Dintre cele patru imperii, numai primul, reprezentat de aur, este identificat cu imperiul babilonian al lui Nabucodonosor (cf. vv. 37-38). Mai greu de identificat sunt următoarele trei imperii (cf. vv. 39-43). Despre al doilea nu se spune decât că este inferior primului, în timp ce al treilea este caracterizat de faptul că ocupă întregul pământ. Ceva mai puțin precizat este al patrulea, atât prin duritatea fierului, cât și prin combinația de fier cu lut, din care sunt făcute picioarele. Nu este de mirare că identificarea lor este diferită, în funcție de interpreți. Comparând însă această alegorie a statuii cu aceea a celor patru fiare (cf. Dan. 7) și cu cea a celor două fiare (cf. Dan. 8), ca și cu descrierea și mai limpede a diferitelor domnii din Dan. 10-11, se pare că aici a doua împărăție este cea a mezilor, a treia, a perșilor, iar a patra, a grecilor, care cuprinde la un loc atât imperiul lui Alexandru cel Mare (336-323 î.H.), cât și regatele urmașilor acestuia, Diadohii, în special Seleucizii din Siria și Lagizii sau Ptolemeii din Egipt (cf. Dan. 7,7-8; 8,5-12.21-22; 10,20-11,39). În schimb, alții identifică al doilea imperiu cu cel med și pers la un loc, al treilea, cu cel al lui Alexandru, și al patrulea, cu cel al Diadohilor. În ambele interpretări, termenii extremi sunt aceiași. Astfel, alegoria reprezintă perioada istorică ce se întinde între Nabucodonosor, care i-a exilat pe evrei și a distrus templul din Ierusalim, și vremurile Lagizilor și Seleucizilor, aceștia din urmă, în prima jumătate a secolului al II-lea î.H., oprind cumplit poporul evreu. Pentru prima dată în această carte găsim viziunea unitară a perioadei istorice cuprinse între exilul în Babilon și vremurile opresiunii grecești, elementul unificator fiind ideea cursului istoriei imperiilor și domniilor omenești.

2,37 „regele regilor”: acest titlu era folosit mai ales la curțile perse ale Ahemenizilor și Sassanizilor. În Egipt, apare în uz începând cu Dinastia a XXVIII-a, adică din secolul al XVI-lea î.H. Puterea conferită regelui babilonian de către „Dumnezeul cerului” este descrisă din punct de vedere geografic („domnie” – βασιλείαν), politic („tare” – ισχυράν), militar („puternică” – κραταίαν) și social („cinstită” – ἔντιμον): până și Nabucodonosor, regele regilor, depinde de Dumnezeu lui Daniel.

2,38 „oameni, fiarele săbatice, zburătoarele cerului, peștii mării” (LXX): expresia indică universalitatea și exclusivitatea absolută a împărăției lui Nabucodonosor (cf. Ier. 27,6, 28,14 TM; 34,6; 35,14 LXX; Iud. 3,8; 6,2; 11,7).

măinile tale [puterea de] a domni peste toate, tu ești capul cel de aur.

³⁹ Și după tine se va ridica o împărăție mai prejos decât a ta, și o alta, a treia, de aramă, care va stăpâni întreg pământul.

⁴⁰ Și cea de-a patra împărăție, tare ca fierul care supune toate și doboară orice copac, și se va cutremura întregul pământ.

⁴¹ Și, așa cum ai văzut picioarele lui, o parte lut de oale, o parte de fier, această altă împărăție va fi în sine din două părți, la fel cum ai văzut fierul amestecat laolaltă cu lutul cel tinos;

⁴² și degetele de la picioare [sunt] în parte de fier, în parte de lut: o parte din împărăție va fi puternică, iar o parte va fi sfârâmată.

⁴³ Și așa cum ai văzut fierul amestecat laolaltă cu lutul cel tinos,

mâna ta și te-a pus domn peste toate, tu ești capul cel de aur.

³⁹ Și în urma ta se va ridica o altă împărăție, mai slabă decât a ta, și o a treia împărăție, care este cea de aramă, care va stăpâni întreg pământul.

⁴⁰ Și a patra împărăție va fi tare ca fierul; așa cum fierul sfârâmă și supune toate, la fel va sfârâma și va supune toate.

⁴¹ Și, cum ai văzut picioarele și degetele în parte de lut, în parte de fier, împărăția va fi împărțită; și va avea în ea ceva din stirpea cea de fier, la fel cum ai văzut fierul amestecat cu lutul;

⁴² și degetele de la picioare [sunt] în parte de fier, în parte de lut: o parte din împărăție va fi puternică și ceva din ea va fi sfârâmișos.

⁴³ Cum ai văzut fierul amestecat cu lut, amestecate vor fi prin sămânța

2,40 Din compararea acestui verset cu Dan. 7,7-8; 8,5-12.21-22; 11,3-4 rezultă identificarea acestui al patrulea imperiu cu cel grec (al lui Alexandru sau al Diadohilor); importantă este caracteristica sa principală: duritatea de fier. Imperiul lui Alexandru, prin asimilarea multor elemente, a făcut să dispară orice urmă politică și culturală a imperiilor precedente, instaurând o nouă cultură, elenistică.

2,41 Împărăția care manifestă, în același timp, țaria fierului și fragilitatea lutului, împărăție în același timp compusă și dezbinată, s-ar potrivi cel mai bine urmașilor lui Alexandru; caracteristicile indicate de text s-au manifestat imediat după moartea macedoneanului și, în bună parte, au fost pregătite de el. Tăria fierului trimite, în special, la principalele două regate grecești, cel al Lagizilor sau Ptolemeilor (Egiptul) și cel al Seleucizilor (Siria). Îmbinarea dintre fier și lut trimite și la sistemul de alianțe, mai ales între Seleucizi și Lagizi, pentru a-și întări puterea. Acest sistem se bazează pe căsătorii („prin sămânța oamenilor” – ἐν σπέρματι ἀνθρώπων, cf. Dan. 11,6.17-18). Alianțele matrimoniale s-au dovedit fragile.

LXX

Θ

amestecate vor fi în neamuri de oameni; dar nu vor avea nici înțelegere, nici bunăvoință unii cu alții, așa cum nici fierul nu poate să se amestece cu lutul.

⁴⁴ Și în vremurile regilor acelora, va ridica Dumnezeuul cerului o altă împărăție, care va fi în veci și nu se va strica, iar această împărăție nu va mai lăsa alt neam, ci va lovi și va șterge împărățiile acestea, iar ea va dura în veci;

⁴⁵ precum ai văzut că din munte s-a desprins o piatră neatinsă de mână și a făcut pulbere lutul, fierul și arama, și argintul, și aurul, Dumnezeuul cel mare i-a dat semn regelui de cele ce se vor întâmpla până la

oamenilor; dar nu se vor lipi laolaltă, precum fierul nu se întrepătrunde cu lutul.

⁴⁴ Și în zilele regilor acelora, va înălța Dumnezeuul cerului o împărăție care nu va fi nimicită în veci, iar împărăția Lui nu va fi lăsată altui popor; va sfârâma și va spulbera toate împărățiile, iar ea va dăinui în veci,

⁴⁵ așa cum ai văzut că o piatră se desprindea din munte neatinsă de mână și sfârâma lutul, fierul, arama, argintul, aurul. Dumnezeuul cel mare i-a arătat regelui ce trebuie să se întâmple după aceasta; adevărat este

2,44 În concepția autorului, epoca lui Antiochos al IV-lea (175-164/163 î.H.) apare urmată de venirea împărăției mesianice. Desfășurarea istoriei imperiilor se oprește aici, nu pentru că se sfârșește istoria omenirii sau lumea, ci pentru că Dumnezeu va ridica în locul lor o nouă împărăție, care nu va mai fi niciodată înlocuită de alta, deoarece este veșnică. Este ultima domnie din istorie, a cărei venire este vestită aici. În lumina dezvăluirilor profetice (cf. Is. 2; Mich. 4; Zah. 14) se conchide cu ușurință că această împărăție prevestită de Daniel este împărăția mesianică, mai exact, împărăția eshatologică a lui Dumnezeu. Ceea ce scoate în evidență Daniel, pe lângă noutatea imaginii pietrei, este ideea că împărăția mesianică înlocuiește toate împărățiile pământești, deschizând în lume o cră nouă, opusă epocilor de sclavie și opresiune, caracteristice împărățiilor pământești. Nu se precizează un popor anume căruia îi va fi încredințată această împărăție: „va sfârâma și va spulbera toate împărățiile”, deoarece, conform concepțiilor din vremea autorului, războiul este singurul mijloc de trecere de la o împărăție la alta (cf. vv. 37-43); și „va dăinui în veci”, așa cum s-a prevestit deja în profecția lui Natan (cf. 2Rg. 7.16), profecție reluată de Luca (cf. Lc. 1.33).

2,45 „ce trebuie să se întâmple după aceasta” (Θ): se referă la sfârșitul timpurilor (cf. vv. 28.44). ♦ „adevărat este visul” (Θ): deoarece corespunde întru totul cu ceea ce visase Nabucodonosor, iar interpretarea lui este demnă de crezare, fiind garantată de veracitatea visului.

sfârșitul zilelor; întocmai [este] vedenia și vrednic de crezare tâlcul acesteia.”

⁴⁶ Atunci regele Nabucodonosor, căzând cu fața la pământ, i s-a închinat lui Daniel și a poruncit să se săvârșească pentru el jertfe și libații.

⁴⁷ Și, glăsuind regele către Daniel, a spus: „Cu adevărat, Dumnezeuul vostru este Dumnezeuul dumnezeilor și Domnul regilor, singurul care vedește tainele ascunse, pentru că ai putut să lămurești taina aceasta.”

⁴⁸ Atunci regele Nabucodonosor, preamărindu-l pe Daniel și dându-i

visul, iar tâlcul lui, vrednic de crezare.”

⁴⁶ Atunci regele Nabucodonosor a căzut cu fața [la pământ] și i s-a închinat lui Daniel și a poruncit să i se aducă *manaa* și [prinosuri] de bună mireasmă.

⁴⁷ Și, răspunzând, regele i-a spus lui Daniel: „Cu adevărat, Dumnezeuul vostru, El este Dumnezeuul dumnezeilor și Domnul regilor și dezvăluitorul tainelor, pentru că ai putut să dezvălui taina aceasta.”

⁴⁸ Și l-a preamărit regele pe Daniel și i-a dat daruri mari și multe și l-a

2,46-49 A-l determina pe Nabucodonosor să-L recunoască pe Dumnezeuul lui Israel și să proclame misterul mântuirii manifestat în vis este scopul ultim al întregii povești (v. 47). Înălțarea în rang a lui Daniel și, în plan secund, a tovarășilor săi (cf. vv. 48-49) este epilogul obligatoriu al povestirii sapiențiale, ca în cazul lui Iosif (cf. Gen. 41,37-49).

2,46 „a căzut cu fața [la pământ]”, *lit.* „a căzut pe fața sa”: gr. ἔπεσεν ἐπὶ πρόσωπον: gest de reverență în fața unei persoane superioare; regele „se prosternază” în fața lui Daniel ca în fața unei ființe din sfera celestă (cf. Gen. 5,14). Astfel, Nabucodonosor recunoaște că Daniel are o înțelepciune nu numai superioară tuturor magilor (cf. v. 1,20), ci și de natură divină (cf. vv. 10-11). Deși toate acestea se fac în cinstea lui Daniel, intenția regelui este de a-L slăvi pe Dumnezeuul lui Daniel (cf. v. 47). ♦ „să i se aducă” (Θ): gr. σπένδω este verbul folosit cu privire la libații (*lit.* „a turna”). ♦ „manaa”: traducătorul LXX transliterează aramaicul *min^ehāh*, „ofrandă”, „dar” (cf. și nota la 4Rg 17,3).

2,47 În gura lui Nabucodonosor, expresia „Dumnezeul dumnezeilor” indică faptul că Dumnezeuul lui Daniel este Dumnezeuul suprem; în gura unui yahwist, această expresie afirmă transcendența divină (cf. 3,90; 11,36; Deut. 10,17; Ps. 135,2; 1Tim. 6,15). ♦ „Domnul regilor”: formula similară cu „Domnul domnilor” (Deut. 10,17), „Regele regilor” (1Mac. 13,4; 1Tim. 6,15; Apoc. 17,14; 19,16), prin care se afirmă superioritatea lui Dumnezeu față de toate puterile pământești.

2,48 Tradiția iudaică a văzut în această preamărire un fel de divinizare a lui Daniel (cf. Flavius Iosephus și tratatul talmudic *Bereșu Rabba*). ♦ „mai-marele satrapilor” (Θ):

LXX

Θ

daruri mari și multe, l-a pus peste treburile Babiloniei; și l-a desemnat mai-mare și căpetenie a tuturor înțelepților Babiloniei.

⁴⁹ Și Daniel l-a rugat pe rege să-i rânduiască peste treburile Babiloniei pe Sedrach, Misach și Abdenago; iar Daniel stătea la curtea regească.

3¹ Într-al optsprezecelea an, regele Nabucodonosor, care cârmuia cetăți

pus peste întregul ținut al Babilonului; și l-a făcut mai-marele satrapilor peste toți înțelepții din Babilon.

⁴⁹ Și Daniel a cerut de la rege și [acesta] i-a rânduit peste treburile ținutului Babilonului pe Sedrach, Misach și Abdenago; iar Daniel stătea la curtea regelui.

3¹ Într-al optsprezecelea an, regele Nabucodonosor a făcut un chip de

TM are *rabh-sig^cnîn*, „șeful prefectilor” – titlu mai degrabă onorific decât real (cf. și 4,6; 5,11).

2,49 Daniel locuia la curtea regelui (ἐν τῆ ἀσπλῆ) pentru a-și ajuta coreligionarii și a fi, în orice moment, la dispoziția regelui (cf. Est. 2,21; 3,2-3 etc.).

3 Episodul statuii uriașe ridicată de Nabucodonosor în câmpia Deira (TM *Dūrā*), în apropierea Babilonului, în cinstea divinităților sale, se leagă de episodul anterior (cf. Dan. 2) prin tema statuii, dar, prin natură și stil, este mai apropiat de episoadele următoare. Cea de-a doua parte a capitolului (vv. 24-90) nu se găsește în textul aramaic, ci provine din tradiția greacă a Septuagintei și de la Theodotion, texte care se deosebesc între ele foarte puțin. Această parte este constituită aproape în întregime dintr-un psalm de penitență al lui Azaria (vv. 26-45) și dintr-un imn de laudă înălțat de cei trei tineri (vv. 52-90). Episodul statuii ridicată de Nabucodonosor poate că ascunde un fapt similar din timpul lui Antiochos al IV-lea Epiphanes (cf. Dan. 9,27; 11,31; 12,11; 1Mac. 1,57), la care au reacționat mulți iudei, de orice condiție, hotărâți să sufere orice supliciu (cf. Dan. 11,33-35) mai degrabă decât să se întineze prin păcatul idolatriei. Episodul este impregnat de un profund sentiment de încredere în Dumnezeu și de supunere față de voința Lui, asemenea episodului lui Daniel în groapa cu lei (cf. Dan. 6,2-29), celui despre Suzana și chiar unor fapte istorice ce caracterizează epoca zbuciumată și eroică a persecuțiilor lui Antiochos al IV-lea (cf. 1-2Mac.).

3,1 „Într-al optsprezecelea an”: regele este același Nabucodonosor din primele două episoade (cf. Dan. 1-2), dar, spre deosebire de acestea, în TM nu se indică aici nici o dată; LXX, Θ și versiunea siriacă indică însă al optsprezecelea an al domniei suveranului, cu un an înainte ca acesta să intre în Ierusalim și să incendieze templul (cf. 4Rg. 25,8). Dar în alt loc se spune că, într-al optsprezecelea an al domniei sale, Nabucodonosor a trimis în exil locuitorii Ierusalimului (cf. Ier. 52,29): se presupune însă că diferența vine din două sisteme de socotire a anilor de domnie. Oricum, versiunea greacă pare a vrea să facă să coincidă ridicarea nelegiuitei statuii cu momentul culminant al

puterii și al succeselor militare ale suveranului. LXX conține și un alt adaos, probabil de origine midrașică, prin care evenimentul este plasat în momentul în care regele Babilonului își organiza (διοικῶν) imperiul, de la Indus până în Etiopia. ♦ „Chipul de aur” – consideră unii comentatori – probabil nu era o statuie de aur masiv, ci una de lemn sau alt material acoperită cu aur, ca altarul sanctuarului din pustiul (cf. Ex. 37,25; 39,38), din lemn de salcâm aurit (cf. Ex. 30,1-3), dar nici nu era un simplu stâlp, cum sunt înclinați să creadă unii comentatori (cf. Clark, *ad loc.*). În legătură cu statuia se pun două probleme: explicarea dimensiunilor ei colosale și determinarea semnificației ei. Cotul babilonian măsura 525 mm (cf. Iez. 40,5); așadar înălțimea statuii era de aproximativ 34 m și 50 cm, iar grosimea (textul gr. are εὖρος/πλάτος, *litt.* „lățime”), 3 m și 15 cm, semănând mai degrabă cu un obelisc decât cu o statuie; toate comentariile semnaleză lipsa de proporție dintre înălțime și grosime. Pentru a salva disproporția dintre cele două măsuri, s-a presupus că grosimea era numai a statuii, în timp ce înălțimea corespundea statuii cu pedestal cu tot. Oricum, statuia era impunătoare, așa cum apăruse în visul lui Nabucodonosor (cf. Dan. 2,31). Dimensiunile statuii lui Nabucodonosor pot fi comparate cu cele ale colosului din Rhodos, înalt de șaptezeci de coți, și cu cele trei statui de aur din vârful templului lui Bel, dintre care una, conform mărturiei lui Diodor din Sicilia (II,9), avea o înălțime de patruzeci de picioare. Montgomery adaugă acestor exemple statuia de aur „cu o greutate infinită”, pe care Antiochos al IV-lea Epiphanes a ridicat-o la Daphne în cinstea lui Zeus Olimpianul (cf. Iustin, *Hist.* XXXI, 2, și Ammianus Marcellinus, XXII, 13), fapt din care poate s-a inspirat autorul acestei povestiri, care însă transferă episodul într-o epocă anterioară cu patru secole. Așadar ridicarea unor statui colosale nu era un lucru neobișnuit la popoarele antice, mai ales la egipteni și mesopotamieni, care le înălțau mai cu seamă în cetățile cucerite. Este posibil însă ca, prin aceste dimensiuni neobișnuite și incongruente, autorul să fi dorit să sugereze orgolioasa putere a lui Nabucodonosor, văzută ca *hybris*, în sensul spuselor lui Theodoret al Cyrului care, în comentariul său, subliniază faptul că regele pune să se facă o statuie aidoma celei din vis, dar cu dimensiuni colosale, așezată în loc întins. „ca să se înalțe peste toate și să fie văzută de toți”, și nu din materii diferite, ca aceea din vis, ci în întregime din aur, „socotind... să arate mincinoase în acest chip prezicerile lui Dumnezeu”. Cât privește semnificația monumentului, s-a pus întrebarea dacă statuia reprezenta un zeu sau un rege. Părerile exegeților sunt împărțite. Autorii antici, probabil influențați de cultul închinat Cezarilor divinizați, s-au gândit la statuia unui rege. Găsim această interpretare la Hipolit, care – plecând de la faptul că Daniel, în explicarea visului avut de Nabucodonosor, îi spune acestuia: „Tu, rege,... ești capul cel de aur” – socotește că, în orgoliul său nemăsurat, regele a pus să fie reprezentat sub forma unei statui aidoma celei din vis, căreia să i se închine toți ca unui zeu. Aceeași interpretare și la Ieronim: *Nunc autem statuum sibi fieri iubet ut ipse adoretur in statua* (*Comment. in Dan.*, în PL, vol. 25, col. 505) și la Ioan Chrysostomul (*Comment. in Dan.*, în PG, vol. 56, col. 210), dar și la o seamă de exegeți moderni: S.R. Driver, Trochon, Young, care se bazează pe practicile regilor mesopotamieni amintite mai sus. Dimpotrivă, alți exegeți, între care W. Porteous,

și țări și pe toți locuitorii de pe pământ, din India până în Etiopia, a făcut un chip de aur: înălțimea lui [era] de șaizeci de coți, iar lățimea lui, de șase coți; și l-a așezat în câmpia dimprejurul ținutului Babiloniei.

² Și regele Nabucodonosor, care împărățea și domnea peste întregul

aur: înălțimea lui [era] de șaizeci de coți, iar lărgimea lui, de șase coți; și l-a așezat în câmpia Deira, în ținutul Babilonului.

² Și a trimis să-i adune pe dregători și pe căpeteniile de oști și pe

Aage Bentzen, Montgomery, consideră că statuia reprezenta un zeu venerat de rege. Se pare că vv. 12, 14, 18 sugerează faptul că statuia reprezenta puterea imperiului babilonian personificată de divinitatea supremă a acestui popor, zeul Bel. Textul aramaic, Peșitta și ⊖ sprijină această interpretare, vv. 12 și 14 nepermițând identificarea statuii cu efigia lui Nabucodonosor. În LXX, textul este interpretabil. Atenția exegeților se concentrează asupra posesivului *σοῦ*, inexistent în textul aramaic, care poate sugera faptul că statuia îl reprezenta pe rege. Faptul lingvistic este coroborat cu realitatea istorică a epocii redactării finale a cărții lui Daniel, și anume faptul că Ptolemeii și Seleucizii, pe urmele lui Alexandru, se socoteau zei (cf. Delcor, 1971, pp. 93-95). ♦ Locul, câmpia Deira (Δεῖρα) / *Dūrā'* (TM), nume care în babiloniană înseamnă „(împrejmuit cu) zid”, este greu de stabilit, deoarece mai multe localități din vecinătatea Babilonului purtau acest nume: la 8 km sud-est de Babilon se află localitatea *Tolul Dura*, iar la sud, la vreo 10 km, un șir de dealuri numite *Dura*, lângă râul cu același nume; orientalistul Oppert a semnalat faptul că protuberanța cea mai mică din acest șir nu este altceva decât un cub de cărămizi neare cu baza de 14 m și înălțimea de 6 m, și a presupus că acesta ar putea fi piedestalul statuii despre care se vorbește în cartea lui Daniel.

3,2 „închinarea”, *lit.* „înnoirea”, *i.e.* ceremonia consacării. Nabucodonosor îi invită la inaugurarea statuii pe toți funcționarii, lucru obișnuit cu ocazia unei *dedicatio*. TM conține o enumerare a acestora, se pare în ordinea descrescătoare a importanței funcției lor (cel puțin pentru primii termeni: satrapii, guvernatorii și prefectii): primele trei nume desemnează funcționari civili și militari, ultimele patru, funcționari din justiție și finanțe. Satrapul (v. persă *khšathrapavan*) era conducătorul unei satrapii, provincie datând din vremea organizării asiriene; guvernatorii (aram. *pehāh*) erau funcționari administrativi ai imperiului, inferiori satrapilor; prefectii (aram. *s^ggan*), inferiori guvernatorilor, administrau o regiune sau o provincie mai mică. În TM urmează consilierii (TM *'adargāzēr*, din pers. *adargazrayya*, termen care nu apare decât în Daniel) – funcționari neadministrativi, membri ai consiliului coroanei, trezorerii (TM *g^gdabar*, din pers. *gedābrayya*), legiștii (TM *d^gtābar*, din pers. *detābrayya*) – funcționarii care administrau justiția, și magistrații din provincii (aram. *tiptāyya*, termen care apare numai în Daniel și în documentele aramaice din sec. VI-V î.H.) – autoritățile locale din orașe și sate. Deși

pământ, a trimis să se adune toate neamurile și semințiile și limbile, satrapii, căpeteniile de oști, mai-marii locurilor și dregătorii, administratorii și cei cu autoritate în fiecare ținut și pe toți de pe întregul pământ, să vină la închinarea chipului celui de aur pe care îl ridicase regele Nabucodonosor;

³ și au stat mai sus numiții înaintea chipului.

⁴ Și crainicul a vestit mulțimilor: „Vouă vi se poruncește, neamuri și țări, popoare și limbi!

mai-marii locurilor, pe guvernatori și pe principii și pe toți cei cu autoritate și pe toți diriguitorii ținuturilor, să vină la închinarea chipului pe care îl ridicase regele Nabucodonosor;

³ și s-au adunat mai-marii locurilor, dregătorii, căpeteniile de oști, guvernatorii, principii cei mari, cei cu autoritate și toți diriguitorii ținuturilor la închinarea chipului pe care îl ridicase regele Nabucodonosor; și au stat înaintea chipului pe care îl ridicase Nabucodonosor.

⁴ Și crainicul a strigat cu putere: „Vouă vi se spune, popoare, seminții și limbi!

Bernini pare foarte sigur de această interpretare a termenilor, este destul de greu – așa cum afirmă M. Delcor (1971, p. 95) – să se identifice exact aceste funcții. Considerăm că acest lucru își găsește ecou în traducerea grecești: Theodotion folosește, în ordine, următorii termeni: τοὺς ὑπάτους (magistrați supremi), καὶ τοὺς στρατηγοὺς (șefi civili și militari ai unei regiuni), καὶ τοὺς τοπάρχας (cei ce comandă asupra unui teritoriu), ἡγουμένους (conducători), καὶ τυράννους (principi, despoți), καὶ τοὺς ἐπ' ἐξουσιῶν (cei cu putere, potențați), καὶ πάντας τοὺς ἀρχοντας (cârmuitori), τῶν χωρῶν, probabil negăsind un echivalent potrivit pentru fiecare dregătorie, dar cu un evident efort de plasare a termenilor grecești în sfera semantică cerută de original. În LXX se folosește termenul de origine persă σατράπας, ca în TM, ἡγουμένους fiind înlocuit de la fel de neutru ὑπάτους, iar τυράννους, cu o coloratură puternic negativă pentru un grec, de mai estompatul διοικητῶν, „administrator, intendent, vâtaf”.

3,4 Crainicul era funcționarul însărcinat cu transmiterea poruncilor regelui. ♦ „neamuri și țări, popoare și limbi!” (LXX), „popoare, seminții și limbi!” (⊖): expresie convențională pentru a indica totalitatea celor care formează o imensă entitate politic unitară, dar extrem de diferită din punct de vedere etnic. Prin aceasta se scoate în evidență puterea lui Nabucodonosor și vastitatea imperiului său (cf. Dan. 2,37-38).

⁵ Când veți auzi glasul trâmbiței, al fluierului și al lăutei, al cinghiei și al harfei, al cimpoiului și a tot soiul de muzici, căzând la pământ, închinați-vă chipului celui de aur pe care l-a ridicat regele Nabucodonosor!

⁶ Și [pe] oricine care nu va cădea la pământ să se închine, îl vor arunca în cuptorul cu focul arzând.”

⁵ În ceasul în care veți auzi glasul trâmbiței și al fluierului și al lăutei, al cinghiei și al harfei, al cimpoiului și a tot soiul de muzici, căzând la pământ, închinați-vă chipului celui de aur pe care l-a ridicat regele Nabucodonosor!

⁶ Iar cel care nu va cădea la pământ să se închine, chiar în acea clipă va fi aruncat în cuptorul cu focul arzând.”

3,5 Fiind vorba despre un act de cult, acesta se desfășoară în sunetul instrumentelor muzicale. Lunga enumerare, caracteristică stilului autorului, este menită să sublinieze importanța și solemnitatea evenimentului. Numele instrumentelor sunt aproape toate de origine greacă (lăuta: κιθάρα – aram. *qal'rōs*, harfa: ψαλτήριον – aram. *p'santērīn*, cimpoiul: συμφωνία – aram. *sūmpōn'iyāh*). Σαμβύκη (aram. *sabb'kā*), echivalat aici cu „cinghie” (împrumut din limba turcă atestat în traducerea biblice românești din secolul al XVII-lea), este un instrument muzical sirian, dar nu se știe dacă originea cuvântului este greacă sau semitică; are forma unei mici harfe triunghiulare, cu șapte coarde (cel puțin la origine). Trâmbița (σάλπιγξ) (aram. *qarnā*, *litt.* „corn”), instrument de origine semitică, făcut din cornul unui animal; era mult folosit în actele liturgice ebraice (cf. Lev. 25,8). Flautul, fluierul (σύριγξ) este tot un instrument de origine semitică, dar, la origine, cu utilizare profană (cf. Iud. 5,16). Lăuta este un instrument cu coarde, de origine greacă, folosit de obicei în împrejurări vesele, ca acompaniament al dansului. Harfa (ψαλτήριον), instrument de origine greacă și cu utilizare profană, are o formă asemănătoare, după unii, lăutei triunghiulare, după alții, țiterii. Și cimpoiul este un instrument de origine greacă (συμφωνία, numit și astăzi, în Italia, *samponga*). La Platon și Aristotel, cuvântul συμφωνία are un sens abstract, însemnând „concordie”, „armonie”; cu sensul „cimpoi” se întâlnește pentru prima dată la Polibiu, într-o anecdotă referitoare la Antiochos Epiphanes (XXVI, 10). Printre exegeți există părerea că și termenul συμφωνία desemnează un instrument de percuție sau că nu desemnează nici un instrument, ci are aici sensul „la unison” (cf. Mitchell și Joyce, 1965, pp. 19-27; Coxon, 1973-1974 [1976]). Enumerarea se încheie cu expresia redundantă „tot soiul de muzici”, menită să indice fastul și solemnitatea ceremoniei. Mulțimea numelor de instrumente de origine greacă a fost socotită o dovadă a compunerii cărții lui Daniel în timpul dominației greco-siriene. Este posibil însă ca aceste instrumente să fi ajuns în Orient încă dintr-o perioadă anterioară.

3,6 „Cuptorul cu focul arzând” este o formulă redundantă, explicată fie prin aceea că se voiește ca pedeapsa să fie bine înțeleasă, fie prin faptul că ar putea fi o expresie tehnică. Pedeapsa are scopul să indice supunerea absolută față de Nabucodonosor a tuturor popoarelor, deoarece a se supune zeilor lui însemna a se supune regelui, care primise

⁷ Și, în timpul acela, când au auzit toate neamurile glasul trâmbiței și sunet de orice muzici, căzând la pământ toate neamurile, semințiile și limbile, s-au închinat chipului de aur pe care îl ridicase Nabucodonosor, înaintea acestuia.

⁸ În timpul acela, apropiindu-se, niște bărbați chaldei i-au pârât pe iudei

⁹ și, grăind, au spus: „Rege, Măria Ta, în veci să trăiești!

¹⁰ Tu, rege, ai rânduit și ai hotărât ca orice om care ar auzi glasul trâmbiței și sunet de orice muzici să cadă la pământ și să se închine chipului celui de aur,

⁷ Și a fost [așa:] când au auzit popoarele glasul trâmbiței, fluierului și lăutei, al cinghiei și al harfei, al cimpoiului și a tot soiul de muzici, căzând la pământ toate popoarele, semințiile și limbile, se închinau chipului celui de aur pe care îl ridicase regele Nabucodonosor.

⁸ Atunci s-au apropiat niște bărbați chaldei și i-au pârât pe iudei

⁹ regelui Nabucodonosor: „O, rege, în veci să trăiești!

¹⁰ Tu, rege, ai dat poruncă: orice om care ar auzi glasul trâmbiței, fluierului și lăutei, al cinghiei și al harfei și al cimpoiului și a tot felul de muzici

domnia de la aceștia. Unii comentatori (Bernini) consideră că, printre cuptoarele în care se ardea cărămidă, se va fi aflat unul destinat pedepsirii celor care încălcau legea (Ier. 29,21-23 TM o afirmă pentru epoca lui Nabucodonosor, iar un text cuneiform face același lucru pentru cetatea Larsa, în epoca lui Hammurabi, dar există și reprezentări plastice mai târzii). Pentru alții (Delcor), nu departe de statuie trebuie să se fi aflat un cuptor pentru arderea ofrandelor, după cum, la cartaginezi – conform măturii lui Diodor din Sicilia – se afla o statuie de bronz a lui Cronos (Baal Hammon), ale cărei picioare alcătuiau un fel de cuptor în care se aruncau copii vii; cf. și Dan. 2,5, unde, în TM, se vorbește despre tăierea în bucăți a celor condamnați la moarte. Se știe că, în vremea lui Antiochos al IV-lea Epiphanes, au fost supuși la martiriul prin foc o mamă și cei șapte fii ai acesteia (cf. 2Mac. 7,5); de aceea, faptul că tinerii evrei preferau să ardă în cuptor decât să devină idolatri trebuie să fi avut un ecou deosebit în perioada persecutării evreilor de către acest rege, constituind chiar o încurajare în fața adversităților. Theodoret vede în gestul idolatriilor „robia fricii și a plăcerilor” oferite de muzica atâtor instrumente.

3,8 „niște bărbați chaldei”: nu se precizează cine erau; denunțarea persoanelor care-și practicau religia strămoșească era frecventă și în timpul lui Antiochos al IV-lea (cf. 1Mac. 1,41-64).

3,10-11 La sfârșitul versetului 10, TM are în plus: „să cadă la pământ și să se închine chipului de aur”; iar v. 11 începe cu „și oricine...”.

¹¹ și cel care nu ar cădea la pământ și nu s-ar închina, va fi aruncat în cuptorul cu focul arzând;

¹² sunt însă niște bărbați iudei, pe care i-ai rânduit peste ținutul Babiloniei, Sedrach, Misach și Abdenago: oamenii aceia nu s-au temut de porunca ta și idolului tău nu i-au slujit și chipului tău de aur, pe care l-ai ridicat, nu i s-au închinat.”

¹³ Atunci Nabucodonosor, mâniat cu furie, a poruncit să-i aducă pe Sedrach, Misach și Abdenago; atunci oamenii au fost aduși înaintea regelui.

¹⁴ Și, văzându-i pe aceștia, regele Nabucodonosor le-a spus: „Pentru ce, Sedrach, Misach, Abdenago, nu le slujiți dumnezeilor mei și chipului de aur pe care l-am ridicat nu vă închinați?”

¹⁵ Și acum, dacă sunteți pregătiți ca, în vreme ce auziți trâmbița și sunet

¹¹ și nu ar cădea la pământ și nu s-ar închina chipului celui de aur, va fi aruncat în cuptorul cu focul arzând;

¹² sunt niște bărbați iudei, pe care i-ai rânduit peste treburile ținutului Babilonului. Sedrach, Misach și Abdenago; bărbații aceia nu au ascultat, o, rege, de porunca ta. dumnezeilor tăi nu le slujesc și chipului celui de aur pe care l-ai ridicat nu i se închină.”

¹³ Atunci Nabucodonosor, cu mânie și cu furie, a spus să-i aducă pe Sedrach, Misach și Abdenago; și au fost aduși înaintea regelui.

¹⁴ Și a prins a vorbi Nabucodonosor și le-a spus: „Sedrach, Misach, Abdenago, oare cu adevărat nu slujiți dumnezeilor mei și nu vă închinați chipului celui de aur pe care l-am ridicat?”

¹⁵ Așadar, dacă acum sunteți pregătiți ca, de cum veți auzi glasul

3,12 „dumnezeilor tăi” (Θ): în TM, se indică citirea (*qêrê*) „dumnezeul tău”, dar textul scris (*k'thibh*) are „dumnezii tăi”, variantă respectată de Theodotion. Pluralul se regăsește atât în LXX, cât și în Θ, în v. 14: se marchează astfel clar opoziția dintre monoteismul lumii ebraice și politeismul lumii păgâne. Întrucât tinerii evrei erau înalți funcționari ai administrației regale, ei erau ținuți, în virtutea decretului dat de rege, să respecte cultul oficial. Daniel, în aceeași calitate, ar fi trebuit să participe la ceremonie. Faptul că el nu este de față se explică fie prin motive literare (distribuirea, în măsură egală, a episoadelor între Daniel și tovarășii lui), fie prin originea diferită a episoadelor care se referă la cei patru tovarăși (cf. Dan. 1–2), la Daniel (cf. Dan. 4–6) și la tovarășii acestuia (cf. Dan. 3).

3,15 „dacă sunteți pregătiți...”: desigur, fraza poate fi completată prin „veți scăpa”; elipsa se întâlnește și în alte locuri din Biblie. ♦ „ce fel de dumnezeu...”: la fel se lauda Sennacherim, prin intermediul solilor săi, dinaintea zidurilor Ierusalimului (cf. 4Rg.

de orice organe muzicești, căzând la pământ, să vă închinați chipului de aur, pe care l-am ridicat... Iar de nu, să știți că aceia dintre voi care nu se închină pe dată vor fi aruncați în cuptorul cu focul arzând; și ce fel de dumnezeu vă scapă din mâinile mele?"

¹⁶ Răspunzând însă Sedrach, Misach și Abdenago, i-au spus regelui Nabucodonosor: „O, rege, noi nu avem nevoie să-ți dăm răspuns despre această poruncă;

¹⁷ căci este un Dumnezeu în ceruri, singurul nostru Domn, de care ne temem, care poate să ne scape din cuptorul cu foc, și ne va izbăvi din mâinile tale, o, rege;

¹⁸ și atunci îți va fi limpede că nici idolului tău nu-i slujim, nici chipului

trămbeței, al fluierului și al lăutei, al cinghiei și al cimpoiului și a tot soiul de muzici, căzând la pământ, să vă închinați chipului pe care l-am făurit... Iar dacă nu vă veți închina, chiar în acea clipă veți fi aruncați în cuptorul cu focul arzând; și cine este dumnezeul care vă va scăpa din mâinile mele?"

¹⁶ Și au răspuns Sedrach, Misach și Abdenago, spunându-i regelui Nabucodonosor: „Noi nu avem nevoie să-ți dăm răspuns despre acest lucru;

¹⁷ căci este un Dumnezeu, căruia noi Îi slujim, care poate să ne scape din cuptorul cu focul arzând și ne va izbăvi și din mâinile tale, o, rege;

¹⁸ și chiar de nu, să-ți fie cunoscut, o, rege, că dumnezeilor tăi nu le

18,33-35). Regele Babilonului se pune pe picior de egalitate cu Dumnezeul cel adevărat, comițând cel mai grav păcat (cf. Is. 13). Totodată, regele pare a fi uitat că în trecut L-a mărturisit pe Dumnezeul celor trei tineri (cf. 2,47).

3,16 „Noi nu avem nevoie...”: acest răspuns dat de tinerii evrei regelui Nabucodonosor a fost înțeles uneori ca disprețuitor, chiar arrogant, dar se pare că această interpretare nu este justificată. De fapt, răspunsul calchiază perfect interpelarea regelui și nu are nimic ireverențios. M. Delcor (1971, p. 99) socotește că expresia aramaică folosită și tradusă în greacă prin ἀποκριθῆναι este echivalentul exact al grecescului ἀποδοῦναι λόγον, cu sensul „a se apăra”, deci sensul v. 16 ar fi: „Nu trebuie să ne apărăm de tine”; cei trei tineri acceptă pedeapsa, încrezători în ajutorul lui Dumnezeu, așa cum vor face mai târziu martirii creștini. Theodoret interpretează: „De prisos este să ne iei la întrebări: ceea ce cugetam mai înainte, aceea cugetăm și acum, și nu ne vom răzgândi”.

3,18 „și chiar de nu”: nici LXX, nici Θ nu se aseamănă întocmai cu TM, care conține o dificilă și problematică propoziție condițională și în prima parte a răspunsului tinerilor evrei. În textele grecești, tinerii nu se îndoiesc nici de existența lui Dumnezeu, nici de puterea Acestuia de a-i scăpa, dar Îl lasă pe Domnul să facă ce este mai bine pentru ei

tău de aur pe care l-ai ridicat nu ne închinăm.”

¹⁹ Atunci Nabucodonosor s-a umplut de mânie și înfățișarea feței sale s-a schimbat; și a poruncit să se încingă cuptorul de șapte ori mai mult decât trebuiau să-l încingă;

²⁰ și bărbaților celor mai puternici din oștire le-a poruncit ca, legându-i fedeleș pe Sedrach, Misach și Abdenago, să-i arunce în cuptorul cu focul arzând.

²¹ Atunci bărbații aceia au fost legați fedeleș, având [pe ei] încălțări și turbanele pe cap, dimpreună cu

slujim și chipului de aur pe care l-ai ridicat nu ne închinăm.”

¹⁹ Atunci Nabucodonosor s-a umplut de mânie și chipul feței sale s-a schimbat către Sedrach, Misach și Abdenago, și a spus să încingă cuptorul de șapte ori mai mult, încât să se încingă până la capăt;

²⁰ și le-a spus unor bărbați puternici, dintre cei mai voinici, ca, legându-i pe Sedrach, Misach și Abdenago, să-i arunce în cuptorul cu focul arzând.

²¹ Atunci bărbații aceia au fost legați cu [tot cu] șalvarii lor, cu turbanele, obielele și hainele lor, și au

acum. Baldwin (1978, p. 105) e de părere că răspunsul tinerilor se vrea o replică perfectă a cuvintelor regelui: „dacă sunteți pregătiți..., iar dacă nu...”. Acel „dacă nu” (ἐάν μὴ) din răspunsul tinerilor, singurul rămas din dubla condițională și doar la Theodotion, se poate explica și prin această simetrie. Oricum, tinerii refuză categoric idolatria, iar expresia „dacă nu” poate arăta, ca în interpretarea lui Theodoret, faptul că tinerii Îi slujesc pe Dumnezeu nu pentru vreun câștig, ci pentru că Îl iubesc și pun mai mult preț pe slujirea Lui decât pe orice altceva.

3,19 „să încingă cuptorul de șapte ori mai mult”: cât se poate de tare (cifra reprezintă aici, ca și în alte locuri, măsura completă, cf. Gen. 4,21; Lev. 26,18; autorul folosește o expresie proverbială, cf. Prov. 24,16; 26,16). ♦ „decât trebuiau să-l încingă” (LXX): aici LXX, nu Θ, concordă cu TM.

3,20 „puternici, dintre cei mai voinici” (Θ), *lit.* „tari întru tărie” – semitism. TM are „puternici din oștire”, ca LXX.

3,21 Traducerea greacă a termenilor care desemnează diferitele piese de îmbrăcăminte nu este tocmai sigură, de aceea LXX preferă o prezentare mai succintă. Termenul aramaic *sarbal*, cu sens nesigur (poate „mantie”, poate „papuc”), este redat de Theodotion prin σαρβάρα (asemănător cu persul *șalvâr* sau *șulvâr*, „izmene, șalvari”, veșmânt care acoperea în întregime gabele, până peste glezne); Vg. are *braccis*. LXX l-a echivalat însă cu ὑποδήματα, „încălțări”. Cuvântul aramaic care desemnează acoperământul pentru cap, de origine mesopotamiană, apare numai aici, și se presupune că este numele unui fel de turban. Cei trei evrei sunt aruncați în foc în costumul lor oficial și cu toate însemnele demnității lor (cf. *infra*, v. 94).

veșmântul lor, și au fost aruncați în cuptor.

²² Fiindcă porunca regelui [fi] zorea și cuptorul era încins de șapte ori [mai mult] decât mai-nainte, iar bărbații care au pus mâna pe ei, legându-i fedeleș și ducându-i la cuptor, i-au aruncat în el.

²³ Atunci, pe bărbații care i-au legat fedeleș pe cei care erau cu Azaria, ieșind flacăra din cuptor, i-a aprins și i-a omorât, în vreme ce aceia au fost feriți.

²⁴ Astfel deci L-au lăudat Anania și Azaria și Misael și l-au înălțat cântări Domnului, când regele a poruncit ca ei să fie aruncați în cuptor.

²⁵ Și, stând în picioare, Azaria s-a rugat astfel și, deschizându-și gura,

fost aruncați în mijlocul cuptorului cu focul arzând.

²² Deoarece cuvântul regelui era strașnic, și cuptorul era încins peste măsură.

²³ Iar cei trei, Sedrach, Misach și Abdenago, legați, au căzut în mijlocul cuptorului cu focul arzând.

²⁴ Și păseau prin mijlocul flăcării, înălțând cântări lui Dumnezeu și binecuvântând pe Domnul.

²⁵ Și, stând în picioare, Azaria s-a rugat astfel și, deschizându-și gura,

3,23 „pe bărbații... i-a omorât” (LXX): aici LXX este cea care concordă cu TM. Acest verset subliniază faptul că tinerii au căzut legați (cuvântul este repetat), în mijlocul cuptorului, pregătind episodul din v. 92 (25 în TM), în care regele vede patru persoane umblând libere prin mijlocul flăcărilor.

3,24 „înălțând cântări lui Dumnezeu și binecuvântând pe Domnul”: primul termen indică genul poetic (*lit.* „imnuri”), cel de-al doilea, pe cel al rugăciunii, care este, în același timp, binecuvântare și recunoștință.

3,25-90 Aceste versete reprezintă una dintre cele trei adăugiri mai târzii la cartea lui Daniel, care nu apar în TM (*cf.* Introducerea). Pericopa se ocupă numai de soarta celor trei tineri, nevătămați în mijlocul flăcărilor, care, aproape în extaz, Îl laudă și-L binecuvântează pe Domnul. Rugăciunea este în proză ritmată. Nu există o adevărată împărțire în strofe, dar se desprind anumite idei de tipul celor din rugăciunile de penitență și de laudă din Psalmii 105 și 106. Între textul lui Theodotion și LXX diferențele sunt mici. În unele locuri pare păstrat mai bine textul LXX, în altele, cel al lui Theodotion. În textul lui Theodotion numai Azaria se roagă în mijlocul flăcărilor, în timp ce, în LXX, toți tinerii aruncați în cuptor din porunca regelui își unesc rugăciunea. ♦ Trei argumente, nici unul decisiv prin sine însuși, sunt aduse în sprijinul teoriei că rugăciunea lui Azaria era o entitate separată și independentă, care la origine nu avea nici o legătură cu

Îi aducea laudă Domnului dimpreună cu tovarășii săi, în mijlocul focului din cuptorul aprins cu putere de chaldei, și au zis:

²⁶ „Binecuvântat ești, Doamne,

Dumnezeul părinților noștri,
și laudat și preaslăvit [este] numele
Tău în veci;

²⁷ căci drept ești întru toate cele pe care ni le-ai făcut,
și toate lucrările Tale [sunt] adevărate și căile Tale, drepte,

în mijlocul focului, a zis:

²⁶ „Binecuvântat ești, Doamne,
Dumnezeul părinților noștri,
și laudat ²⁷ și preaslăvit [este]
numele Tău în veci,

căci drept ești întru toate cele pe care ni le-ai făcut,
și toate lucrările Tale [sunt] adevărate, și drepte, căile Tale,

povestea cuptorului aprins: (1) caracterul stângaci și repetitiv al începutului rugăciunii (vv. 24-25); (2) folosirea în v. 24 a numelor ebraice ale celor trei eroi, în timp ce în episodul cuptorului aprins din TM se folosesc totdeauna numele schimbate în Babilon; (3) o anume nepotrivire a rugăciunii cu situația contextuală. ♦ Nu se cunoaște data la care a fost compusă rugăciunea, dar câteva elemente trimit la persecuțiile lui Antiochos Epiphanes (167-165 î.H.). Autorul psalmului s-a inspirat din Psalmi, Isaia, Ieremia și Paralipomene.

3,25 „Azaria s-a rugat...”: în pofida faptului că Azaria și tovarășii săi se află într-o situație cumplită, chiar dacă nu sunt atinși de flăcările și de arșița cuptorului aprins, ei nu se roagă pentru salvarea lor (vv. 41-44), ci mărturisesc păcatele poporului (vv. 27-32; 37-38). Versetele 29-30 oferă tema de bază a rugăciunii: „poruncile Legii Tale nu le-am ascultat, nici nu le-am păzit, nici nu le-am împlinit precum ne-ai poruncit, ca să ne fie bine”. Sunt multe exemple în Biblie în care cel drept se roagă pentru comunitate, asumându-și, într-o solidaritate afirmată, vinovăția acesteia (cf. e.g. Ex. 32,32; Is. 53). În mod limpede, rugăciunea seamănă cu acele plângeri ale poporului prezente în Psaltire (de exemplu, Ps. 43, 73, 77, 78) sau în texte în proză (cf. Dan. 9,4-19; 2Ezd. 9,6-15; 19,6-37).

3,26 „Binecuvântat ești, Doamne...”: expresia se întâlnește de nenumărate ori în rugăciunile ebraice (cf. e.g. 1Par. 29,10; Ps. 40,14). Unele imnuri de la Qumran încep în același fel (cf. V,20; X,14). Dar formula obișnuită în acest tip de text este „Îți aduc laudă, Doamne”. Theodoret al Cyrului, în *Tâlcuire la Cartea Prorocului Daniel*, apreciază înțelepciunea acestui început, căci nu în tihnă și bunăstare și în curgerea obișnuită a vieții, ci într-un asemenea pârjol îl slăvește Azaria pe Dumnezeuul tuturor și îl numește „Dumnezeul părinților”. El este Dumnezeuul istoriei mântuirii poporului său, motiv de încredere în momentul de față (cf. Ex. 3,6). Numele Său reprezintă însăși esența Sa, în conformitate cu care Domnul lucrează totdeauna.

3,27 Se recunoaște faptul că dreptatea lui Dumnezeu s-a manifestat în toate momentele istoriei poporului evreu, dreptate fiind – după Theodoret – și exilul, și anii de pribegie.

și toate judecățile Tale. adevărate;
²⁸ și judecăți ale adevărului ai făcut
 în cele pe care le-ai adus peste noi,
 și asupra sfintei Tale cetăți, a părin-
 ților noștri, Ierusalimul,
 fiindcă întru adevăr și judecată ai
 făcut toate acestea pentru păcatele
 noastre.

²⁹ căci am greșit în toate și fără-
 delegi săvârșit-am depărtându-ne
 de Tine,
 și greu am greșit în toate și porun-
 cile Legii Tale nu le-am ascultat,

³⁰ nici nu le-am păzit, nici nu le-am
 împlinit

și toate judecățile Tale [sunt] adevăr;
²⁸ și judecăți ale adevărului ai făcut
 în cele pe care le-ai adus peste noi,
 și asupra sfintei cetăți a părinților
 noștri, Ierusalimul,
 căci întru adevăr și judecată ai adus
 toate acestea pentru păcatele noastre.

²⁹ Căci am greșit și fărădelegi
 săvârșit-am depărtându-ne de Tine,
 și greu am greșit întru toate și
 poruncile Tale nu le-am ascultat,

³⁰ nici nu le-am păzit, nici nu le-am
 împlinit

3,28 „Cetatea cea sfântă” este apelativul frecvent al Ierusalimului (cf. Dan. 9,24; Is. 48,2; 51,1; 2Ezd. 21,1). ♦ Formularea „întru adevăr și judecată ai făcut toate acestea” poate fi interpretată și ca o hendiadă și tradusă prin „întru adevărată dreptate”, așa cum are textul aramaic din Daniel (T.H. Gaster). Theodoret, punând în evidență redundanța voită și necesară a textului, subliniază faptul că, laudând dreapta judecată a lui Dumnezeu, autorul imnului nu lasă nici un loc nerecunoștinței, arătând imediat și pricina pedepsei, motivul ultim și, de fapt, unic al tuturor răsturnărilor trecute și prezente prin care trece poporul ales.

3,29 Sentimentul vinovăției colective și, de aici, mărturisirea vinei se dezvoltă mai cu seamă în textele postexilice (cf. Is. 59,12-13; Iez. 9,6-8.13; 2Ezd. 11,7; 19,2-3; Bar. 1,15-22; Tob. 3,3; Dan. 9,5-7.15). ♦ Termenul *ἡμάρτομεν*, „am greșit”, este considerat de O. Fritzsche o glosă care trebuie înlăturată din text, în timp ce Kuhl pledează pentru păstrarea lui, fiind necesar ritmului. Textul grec redă bine cunoscuta triadă ebraică a păcatului, verbele ebraice *RS'* „(a) fi rău, a săvârși răul”, *WN* „a acționa cu perversitate”, *HT'* „a nu nimeri”, „a păcătui” (cf. Dan. 9,5; Ps. 105,6; 3Rg. 8,47; 2Par. 6,37). ♦ „depărtându-ne de Tine”: expresie frecventă la profeți, pentru care păcatul lui Israel consta în îndepărtarea de voința lui Dumnezeu (cf. Ier. 5,25; 17,5; 32,40; 33,8 etc.; Iez. 6,9; 17,5 etc.). Theodoret precizează că această „îndepărtare de Tine” înseamnă: „de la Făcătorul și Ziditorul și de la izbăvitorul din robia egipteană, de la Cel ce a despărțit marea și a dus poporul Său prin adânc, de la Cel care a făcut piatra seacă să izvorască apă prin lovire și toate celelalte bunătăți nemaipomenite”.

3,30 În acest verset se recunoaște, în modalități echivalente celor din versetul precedent, că păcatul lui Israel constă într-o neîntreruptă neascultare de preceptele divine. Textul

precum ne-ai poruncit, ca să ne fie bine.

³¹ Și acum, toate câte ni le-ai adus, și toate câte ni le-ai făcut,

întu adevărată judecată le-ai făcut;

³² și ne-ai dat pe noi în mâinile vrăjmașilor noștri cei fără de lege și ale celor mai răi răzvrățiți

și regelui celui nedrept și celui mai ticălos de pe întregul pământ.

³³ Și acum nici că putem deschide gura,

rușine și ocară întâmplatu-s-a robilor Tăi și celor ce Te cinstesc.

³⁴ Nu ne da până la sfârșit, pentru

precum ne-ai poruncit, ca să ne fie bine.

³¹ Și toate câte ni le-ai adus, și toate câte ni le-ai făcut,

întu adevărată judecată le-ai făcut;

³² și ne-ai dat pe noi în mâinile vrăjmașilor cei fără de lege, cei mai răi răzvrățiți,

și regelui celui nedrept și celui mai ticălos de pe întregul pământ.

³³ Și acum nici că putem deschide gura,

rușine și ocară întâmplatu-s-a robilor Tăi și celor ce Te cinstesc.

³⁴ Ci nu ne da până la sfârșit, pentru

grec redă o altă bine cunoscută triadă ebraică: verbele *SM* „a asculta”, *SMR* „a păstra” și *SH* „a face” (cf. Deut. 4,1; 5,1; 6,3; 7,12; 3Rg. 11,38). Condiția prosperității lui Israel, conform legământului, era respectarea poruncilor Domnului (cf. Deut. 4,40; 5,16.29; 6,3.18; 12,25.28 etc.). Theodoret ține să expliciteze: „Păzirea legilor și poruncilor nu-ți aducea nimic Ție, Legiuitorului, în timp ce nouă ne mijlocea belșug de bunătați: de aceea ai și pus legile acelea, dându-ne temciuri de mântuire”.

3,32 „vrăjmașilor...”: aluzie directă la babilonienii lui Nabucodonosor. Dar pentru contemporanii autorului putea fi și o aluzie la partizanii lui Antiochos al IV-lea Epiphanes din sânul poporului evreu (cf. 1Mac. 1,11-15.41-43 52-61). ♦ „răzvrățiți”: gr. ἀποστατών redă ebraicul *MRD*, „a se răzvrăți”, folosit deja în Num. 14,9 (cf. nota respectivă din ediția *Septuaginta* 1). Răzvrățiți sunt aici păgânii, iar pentru contemporanii autorului „cei mai răi” dintre ei puteau fi apostazia de la legea lui *YHWH*, adică evreii elenizanți care au renunțat la legea iudaică în timpul lui Antiochos al IV-lea (cf. 1Mac. 1,11-15). ♦ „Regele cel nedrept și mai ticălos de pe întreg pământul” este, în context literar, Nabucodonosor, dar, în context istoric, Antiochos al IV-lea, căruia apelativul de rege nedrept i se potrivește perfect, atât pentru că oprimă poporul lui Dumnezeu, cât și pentru că acționează împotriva drepturilor lui Dumnezeu asupra lui Israel.

3,33 „nici că putem deschide gura”, *lit.* „nu ne este a deschide gura”, ebraism care redă *ʿēyn lānū* (cf. 2Rg. 21,4; 2 Par. 35,3); a deschide gura pentru a se apăra în fața celor care îi asupresc și pentru a spune celor care-i năpăstuiesc că nu merită asemenea pedeapsă. „Mulțimea nelegiurii ne astupă gura” – comentează Theodoret. Poporul ales a ajuns de batjocură (ἀσχύον καὶ ὀνειδος, „rușine și ocară”), redus la sclavie și prigonit, dar acest lucru este meritat (cf. Dan. 28,37; 4Rg. 17,4-6; 25,7.11; Os. 2,12; Iez. 16,37).

numele Tău,
 și nu-Ți strica legământul
³⁵ și nu depărta îndurarea Ta de la
 noi,
 pentru Avraam cel iubit de Tine
 și pentru Isaac, robul Tău,
 și Israel, sfântul Tău,
³⁶ fiindcă-ai grăit către ei zicând
 că le vei înmulți sămânța ca stelele
 cerului
 și ca nisipul de la marginea mării.
³⁷ Căci, Stăpâne, am ajuns mai mici
 decât toate neamurile
 și smeriți suntem pe tot pământul
 astăzi, pentru păcatele noastre;
³⁸ și nu se află la vremea aceasta
 domn și profet, nici căpetenie,

numele Tău,
 și nu-Ți strica legământul
³⁵ și nu depărta îndurarea Ta de la
 noi,
 pentru Avraam cel iubit de Tine
 și pentru Isaac, robul Tău,
 și Israel, sfântul Tău,
³⁶ căroră le-ai grăit zicând către ei
 că le vei înmulți sămânța ca stelele
 cerului
 și ca nisipul cel de la marginea mării.
³⁷ Căci, Stăpâne, am ajuns mai mici
 decât toate neamurile
 și smeriți suntem pe tot pământul
 astăzi, pentru păcatele noastre,
³⁸ și nu se află la vremea aceasta
 domn și profet și căpetenie,

3,34 „Nu ne da (*litt.* preda) până la sfârșit (= pentru totdeauna)”: formulă asemănătoare celei din Av. 1,2: „Până când, Doamne?”. ♦ „nu-Ți strica legământul”: *cf.* Gen. 17,14; Lev. 26,15; Deut. 31,16-20 etc.; legământul instituit pe muntele Sinai (*cf.* Ex. 19,20-24) și a cărui înnoire e profețită să se înfăptuiască după exil (*cf.* Ier. 38[31 TM],31-34; Iez. 36,24-28; Zah. 8,1-17) este un alt motiv pentru a cere și a spera încetarea situației actuale.

3,35 Apelativul „Avraam cel iubit de Tine”, „Avraam, iubitul Domnului” se regăsește în Is. 41,8 și în NT, în Epistola lui Iacob (Iac. 2,23), dar și în scrierile musulmane (Coran. 4,125). ♦ „Israel, sfântul Tău” nu este un apelativ insolit în Biblie pentru Iacob-Israel, care este uneori caracterizat prin epitetul „sfânt” (*cf.* Ex. 19,6; Deut. 7,6). Pentru această caracterizare, *vide* Hicks, „Jacob (Israel)”, în *IDB*, II, pp. 782-787. Israel este numit cel mai adesea „slujitorul Domnului” (*cf.* Is. 41,8; 42,19; 43,10; 44,1-2; 45,4; 48,20).

3,37 Theodoret rescrie ideea acestui verset: „Fiind nenumărați, precum făgăduiseși Tu, prin încălcarea poruncilor Tale am ajuns puțini din mulți ce eram”.

3,38 Acest verset combină două motive: cel al lipsei oricărei instituții, politice și de cult, și cel al imposibilității de a oferi Domnului jertfe pentru a obține iertare și milă. Lipsa, în egală măsură, a domnului, a profetului și a cărmuitorului s-a manifestat în timpul exilului (*cf.* Plâng. 2,9), așa cum prevesteau predicatorul deuteronomist (*cf.* Deut. 28,36) și Iezechiel (*cf.* Iez. 7,26). Dar și în timpul persecuțiilor lui Antiochos al IV-lea frunțașii trebuiseră să fugă (*cf.* 1Mac. 2,39-48), iar profetismul a fost înlocuit de scrieri apocaliptice. ♦ Enumerarea jertfelor are un sens absolut, fiind menționate toate tipurile de sacrificii levitice, sângeroase sau nesângeroase (*cf.* Lev. 1-5); arderea de tămâie

LXX

e

nici ardere de tot, nici jertfă, nici
prinos, nici tămâiere
nici loc s-aducem roade înainte-Ți
și să aflăm îndurare;

³⁹ ci, cu suflet zdrobit și duh smerit,
să fim primiți

ca întru ardere de tot de berbeci și
de tauri

și ca întru mii și mii de miei grași;

⁴⁰ astfel să fie jertfa noastră înaintea
Ta, astăzi,

și să afle-ngăduință în urma[rea]
Ta – căci nu este rușinare pentru
cei care se încred în Tine –

și să se-mplinească înaintea Ta.

⁴¹ Și acum, Te urmăm din toată
inima și ne temem de Tine

nici ardere de tot, nici jertfă, nici
prinos, nici tămâiere

nici loc s-aducem roade înainte-Ți
și să aflăm îndurare;

³⁹ ci, cu suflet zdrobit și în duh de
smerenie, să fim primiți

ca întru ardere de tot de berbeci și
de tauri

și ca întru mii și mii de miei grași;

⁴⁰ astfel să fie jertfa noastră înaintea
Ta, astăzi,

și să se-mplinească în urma[rea] Ta,
căci nu este rușinare pentru cei care
se încred în Tine.

⁴¹ Și acum, Te urmăm din toată
inima și ne temem de Tine

(θυμιαμα) însoțea orice sacrificiu (cf. Mal. 1,11), în afara celui pentru păcat. Atât în vremea lui Nabucodonosor, cât și în cea a lui Antiochos al IV-lea, în urma profanării templului, iudeii au fost obligați să renunțe la cultul sacrificial (cf. 1Mac. 1,21.22.54; Ier. 41,5). Dată fiind înalta idee de sfințenie legată de templu, orice jertfă a încetat până la purificarea acestuia (cf. 1Mac. 2,7; 3,43; 2Mac. 13,11). Termenii folosiți sunt: arderea de tot (ὄλοκαύτωσις, ebr. 'ōlāh), sacrificiile de animale (θυσία, ebr. z'bhah), ofranda (προσφορά, ebr. min' hāh – cf. Ps. 40[39],7), tămâia (θυμιαμα, ebr. q' rōrah), „aducerea de roade” (καρπῶσαι, cf. Lev. 2,10, unde verbul acesta este folosit pentru „a arde o ofrandă de cereale”). Despre acest subiect, *vide* Gaster, „Sacrifices and Offerings. OT”, în *IDB*, IV, pp. 147-159.

3,39 „Duhul de smerenie” (πνεύματι τεπεινωμένῃ) sau „spiritul umilinței” este un ebraism. Lipsa unui sanctuar pentru sacrificiile rituale conduce la ideea importanței jertfelor sincere și personale. De fapt, profeții arătaseră deja că Dumnezeu privește mai degrabă la dispoziția sufletească decât la sacrificiile rituale (cf. Os. 6,6; Mich. 6,7-8). Pocăința și umilința au valoare sacrificială în fața Domnului. Theodoret trimite la Ps. 49,14-16.24; 50,17-18, în care aceleași idei apar exprimate mai explicit. Aici sacrificiul de sine ține loc de jertfă, în timp ce în psalmul apocrif 2 de origine eseniană sau protoesenian, prezent în ms. 11Q Ps a, însași rugăciunea ține loc de sacrificiu ritual.

3,40 Termenul ὀπισθεν („în urma”) a fost pus în legătură cu expresia „a merge în urma” unui dumnezeu, de unde „a-l sluji” (cf. Num. 14,24; 32,11-12; Deut. 1,36 etc.). Textul pare corupt; s-au făcut mai multe încercări de traducere, dar nici una nu este mulțumitoare.

și căutăm fața Ta: să nu ne dai de rușine,

⁴² ci fă cu noi după bunăvoința Ta

și după mulțimea îndurării Tale;

⁴³ și eliberează-ne după faptele Tale minunate

și dă slavă numelui Tău, Doamne!

⁴⁴ Și să dea înapoi toți cei ce urzesc răul robilor Tăi,

și să fie rușinați, lipsiți de orice stăpânire

și tăria lor să se sfărâme;

⁴⁵ să afle că Tu singur ești Domnul Dumnezeu

și preamărit peste întreaga lume!”

⁴⁶ Și slujitorii regelui care-i arunca-seră nu încetau să încingă cuptorul.

și căutăm fața Ta: să nu ne dai de rușine,

⁴² ci fă cu noi după bunăvoința Ta

și după mulțimea îndurării Tale;

⁴³ și eliberează-ne după faptele Tale minunate

și dă slavă numelui Tău, Doamne!

⁴⁴ Și să dea înapoi toți cei ce urzesc răul robilor Tăi,

și să fie rușinați, lipsiți de orice putere și orice stăpânire,

și tăria lor să se sfărâme;

⁴⁵ să afle că Tu singur ești Domnul Dumnezeu

și preamărit peste întreaga lume!”

⁴⁶ Și slujitorii regelui care-i arunca-seră [în cuptor] nu încetau să încingă

3,41 „căutăm fața Ta”: expresie biblică pentru a exprima dorința de comuniune cu Dumnezeu (cf. Os. 5,15; 2Rg. 21,1; 1Par. 6,11; Ps. 23,6; 26,8; 104,4). Theodoret consideră că „prin fața lui Dumnezeu se înțelege aici bunăvoința Lui, și dăruirea slobozeniei, și recăpătarea purtării Lui de grijă, de care se putea vedea că se bucură dumnezeiescul Templu, precum și închinarea săvârșită acolo”.

3,43 „eliberează-ne după faptele Tale minunate”, gr. ἐξελού ἡμᾶς κατὰ τὰ θαυμάσια σου: plăgile trimise asupra Egiptului în vremea lui Moise sunt numite θαυμάσια (cf. Ex. 3,20).

♦ „dă slavă numelui Tău”: istoria poporului ales e plină de intervenții eliberatoare ale lui Dumnezeu, care își manifestă astfel în lume slava (δόξαν τῷ ὀνόματί σου), pe care toți o vor recunoaște cândva. Expresie frecventă atunci când se cere ca Dumnezeu să intervină în favoarea cuiva sau a poporului Său (cf. Ps. 29,1; 96,7; 115,1; Iis. Nav. 7,19; 1Rg. 6,5).

3,45 Theodoret glosează: „că făcând Tu cu noi această îndurare, obrăznicia potrivnicilor se va curma, și se va stinge turbarea lor, și cugetarea lor semeață se va sfărâma, și vor cunoaște că Tu ești singurul Domn și Dumnezeu, vrednic a fi laudat de întreaga lume – și cei ce se închină la mulți dumnezei acum vor cunoaște neputința lor și se vor închina puterii Tale.”

3,46-50 Nici acest text nu se găsește în originalul aramaic, ci a ajuns până la noi prin intermediul celor două traduceri grecești și prin tradiția siriacă. Parțial, aceste versete nu sunt necesare în economia narațiunii, pentru că menționează încă o dată omorârea călailor. Se insistă astfel asupra unei noi înfruntări între Nabucodonosor și Dumnezeu,

Și, cum i-au aruncat pe cei trei laolaltă în cuptor, și cuptorul era de șapte ori mai încins față de căldura lui, când i-au aruncat, cei care i-au aruncat erau deasupra lor, iar alții, dedesubt, puneau pe foc, de jos, naftă, călți, smoală și vreascuri.

⁴⁷ Și s-a înălțat flacăra deasupra cuptorului patruzeci și nouă de coți; ⁴⁸ și s-a întins în afară și i-a ars pe chaldeii pe care i-a găsit în jurul cuptorului.

⁴⁹ Dar un înger al Domnului s-a pogorât o dată cu cei aflați împreună cu Azaria în cuptor, și a împins flacăra focului afară din cuptor,

⁵⁰ și a făcut mijlocul cuptorului ca și cum ar fi foșnit prin el o adiere rourată; și nu i-a atins deloc focul și nu i-a chinuit, nici nu i-a supărat.

cuptorul cu naftă și smoală, călți și vreascuri.

⁴⁷ Și s-a înălțat flacăra deasupra cuptorului patruzeci și nouă de coți;

⁴⁸ și s-a întins și i-a ars pe chaldeii pe care i-a găsit în jurul cuptorului.

⁴⁹ Dar îngerul Domnului s-a pogorât o dată cu cei aflați împreună cu Azaria în cuptor, și a împins flacăra focului afară din cuptor,

⁵⁰ și a făcut mijlocul cuptorului ca și cum ar fi foșnit prin el o adiere rourată; și nu i-a atins deloc focul și nu i-a chinuit, nici nu i-a supărat.

pentru că, în timp ce regele își intensifică lucrarea de nimicire a tinerilor evrei, focul îi arde pe chaldei, dar îi cruță pe tineri. Textul LXX este amplificat față de Θ, distingându-i pe cei care i-au aruncat pe tineri în cuptor de cei care ațâță focul. În felul acesta apare mai necesară intervenția îngerului. În textul aramaic, în v. 25 (= 92 LXX) se indică doar prezența unei ființe divine alături de tineri, fără să i se precizeze rolul: acțiunea lui benefică este subînțeleasă.

3,47 „patruzeci și nouă de coți”: cca 22 m.

3,49 „îngerul Domnului”: relația dintre Înger și *YHWH* apare sub trei aspecte: fie se vede în înger manifestarea sensibilă a Dumnezeului invizibil (cf. e.g. Gen. 16,11; 21,17 etc.), fie se insistă asupra distincției dintre Dumnezeu și solul Lui, fie prezența îngerului este socotită o inserție târzie, pentru a da suport transcendenței divine. Solii unei divinități inaccesibile joacă un rol special în literatura ugaritică, în care își găsește multe paralele tradiția biblică, după cum arată H. Cazelles. În cartea lui Daniel, îngerul apare reprezentat la fel ca la ieșirea din Egipt, când ocrotește drumul lui Israel (cf. Ex. 12,23). Manifestare vizibilă a lui Dumnezeu, îngerul a devenit treptat persoană distinctă (ca în Tob. 5,4 sau Zah. 1,7-6,8, dar și în Dan. 7-10).

⁵¹ Iar cei trei au început, într-un singur glas, să înalțe cântări și să-L slăvească și să-L binecuvânteze pe Dumnezeu în cuptor, zicând:

⁵² „Binecuvântat ești, Doamne Dumnezeul părinților noștri, și lăudat și preainălțat în veci, și binecuvântat numele sfânt al slavei Tale și prealăudat și preainălțat în toți vecii.

⁵¹ Atunci cei trei, într-un singur glas, înălțau cântări și-L slăveau și-L binecuvântau pe Dumnezeu în cuptor, zicând:

⁵² „Binecuvântat ești, Doamne Dumnezeul părinților noștri, și lăudat și preainălțat în veci, și binecuvântat numele sfânt al slavei Tale și prealăudat și preainălțat în veci.

3,51-90 Oda (vv. 52-56) este un imn compus din șase versete sau *bicola*. Primul colon/stih îl binecuvântează pe Dumnezeu, în timp ce al doilea este mereu un refren. Sensul acestuia este, în esență, același, dar expresia diferă în fiecare verset. Mulți exegeți nu fac deosebire între partea numită Odă și Imnul/Psalmul care urmează. ♦ Psalmul (vv. 57-90) este format din cinci strofe și evocă mesajul psalmilor propriu-ziși, mai ales al Ps. 148; ca structură, seamănă cu Psalmul 135, al cărui refren apare în cel de-al doilea stih din toate cele douăzeci și șase de versete. Aici, refrenul „cântați-L și preainălțați-L în veci!” apare, neschimbat, de treizeci și una de ori. În privința conținutului, psalmul este bine structurat. Nici conținutul, nici contextul Imnului nu se leagă direct de episodul cuptorului aprins, acest lucru putând să indice că el va fi circulat ca o entitate independentă. Imnul întrerupe istorisirea faptelor lui Nabucodonosor și reamintește măreția și puterea Dumnezeului lui Israel. În TM martirii sunt modele *prin ceea ce au făcut*. Prin semnificațiile adăugirilor sale, LXX scoate în evidență *ceea ce erau aceștia* (cf. Moore, 1977, p. 44). ♦ Există mai multe argumente pe baza cărora se poate demonstra că atât rugăciunea lui Azaria, de mai sus, cât și Imnul de aici au fost compuse în ebraică. Mai mult, aceste poeme, păstrate doar în greacă, pot fi transpuse destul de ușor în ebraică, literal și fără prea multe libertăți față de textul grec. Părerile exegeților moderni despre meritul literar, estetic al poemelor sunt diferite. Folosirea lor îndelungată și popularitatea lor – dovedită de aluziile și citatele frecvente – indică însă faptul că, în vechime, s-au bucurat de apreciere. Conform Părinților Bisericii, Oda și Psalmul apăreau atât în slujbele Bisericii Răsăritene, cât și în cele ale Bisericii Occidentale, Oda fiind și azi folosită de Biserica Catolică, în rugăciunea liturgică a Laudelor de dimineață. Francisc din Assisi s-a inspirat din acest imn pentru a compune *Cantico di Fratre Sole*.

3,52 Theodoret sesizează caracterul excepțional al acestui pasaj, din punctul de vedere al vocabularului, afirmând: „Cuvinte pline de dragoste preafierbinte și fără saț: că de aceasta fiind străpunși, căutau nume în stare să arate vrednicia Celui iubit și, neaflând, le alcătuiesc cu prefixul covârșirii – «prea» –, numindu-L *prealăudat și preainălțat* – și nu numai pe El, ci și numele slavei Lui”.

LXX

e)

⁵³ Binecuvântat ești în templul sfin-
tei Tale slave
și mult cântat și preaslăvit în veci.

⁵⁴ Binecuvântat ești pe tronul dom-
niei Tale
și cântat și preainălțat în veci.

⁵⁵ Binecuvântat ești, Cel ce privești
adâncurile așezat pe heruvimi,
și lăudat și preaslăvit în veci.

⁵⁶ Binecuvântat ești în țării
și cântat și preaslăvit în veci.

⁵⁷ Binecuvântați, toate lucrările
Domnului, pe Domnul;
cântați-L și preainălțați-L în veci!

⁵⁸ Binecuvântați, îngeri ai Dom-
nului, pe Domnul;
cântați-L și preainălțați-L în veci!

⁵⁹ Binecuvântați, ceruri, pe Domnul;
cântați-L și preainălțați-L în veci!

⁵³ Binecuvântat ești în templul sfin-
tei Tale slave
și mult cântat și preaslăvit în veci.

⁵⁵ Binecuvântat ești, Cel ce privești
adâncurile așezat pe heruvimi,
și lăudat și preainălțat în veci.

⁵⁴ Binecuvântat ești pe tronul dom-
niei Tale
și mult cântat și preainălțat în veci.

⁵⁶ Binecuvântat ești în țaria cerului
și cântat și slăvit în veci.

⁵⁷ Binecuvântați, toate lucrările
Domnului, pe Domnul;
cântați-L și preainălțați-L în veci!

⁵⁹ Binecuvântați, ceruri, pe Domnul;
cântați-L și preainălțați-L în veci!

⁵⁸ Binecuvântați, îngeri ai Domnu-
lui, pe Domnul;
cântați-L și preainălțați-L în veci!

3,53 Cf. Ps. 10,4. Templul fiind lăcașul Domnului, în el se manifestă slava și sfințenia Lui. Aici, templul este mai degrabă lăcașul ceresc (cf. Ps. 17,7; 29,9; Mich. 1,2; Av. 2,20), decât sanctuarul din Ierusalim, despre care se vorbește în v. 55. Theodoret comentează „Căutând spre Templul unde obișnuia să se arate slava Ta, aducem Ție această laudă. că de-ar fi ars chiar în nenumărate rânduri, de sfințenia Ta tot se împărtașește”.

3,54 „tronul domniei Tale”: expresia face referire la stăpânirea universală a lui Dumnezeu (cf. Ps. 92,1; 96,1; 98,1). Theodoret consideră că acest verset, ca și cel anterior, sunt o precizare, „ca să nu bănuiască cineva că Îl mărginesc la un loc pe Dumnezeu, Cel Netrupesc și Nemărginit”.

3,55 În Θ, acest verset precede v. 54. Există câteva diferențe de același fel: la vv. 59, 71, 78. ♦ „așezat pe heruvimi”: este unul dintre apelativele cu care este invocat Dumnezeu în fața chivotului legământului (cf. 1Rg. 4,4; 2Rg. 6,2). Deasupra chivotului erau așezați doi heruvimi, ca un tron al Dumnezeului nevăzut (cf. Ex. 25,18).

3,57 „cântați”: gr. ὑμνεῖτε, *lit.* „cântați imnuri/laude”. ♦ Amintindu-se toate lucrările lui Dumnezeu (cf. Ps. 102,22), se realizează o introducere la întregul cânt următor s-a încheiat Oda, începe Psalmul în care, rând pe rând, toate creaturile sunt chemate să-l laude pe Domnul.

⁶⁰ Binecuvântați, toate apele de deasupra cerului, pe Domnul;

cântați-L și preainălțați-L în veci!

⁶¹ Binecuvântați, toate oștirile Domnului, pe Domnul;

cântați-L și preainălțați-L în veci!

⁶² Binecuvântați, soare și lună, pe Domnul;

cântați-L și preainălțați-L în veci!

⁶³ Binecuvântați, stele ale cerului, pe Domnul;

cântați-L și preainălțați-L în veci!

⁶⁴ Binecuvântați, toată ploaia și roua, pe Domnul;

cântați-L și preainălțați-L în veci!

⁶⁵ Binecuvântați, toate vânturile, pe Domnul;

cântați-L și preainălțați-L în veci!

⁶⁶ Binecuvântați, foc și arșiță, pe Domnul;

cântați-L și preainălțați-L în veci!

⁶⁷ Binecuvântați, ger și frig, pe Domnul;

cântați-L și preainălțați-L în veci!

⁶⁰ Binecuvântați, toate apele de deasupra cerului, pe Domnul;

cântați-L și preainălțați-L în veci!

⁶¹ Binecuvântați, toate oștirile [Domnului], pe Domnul;

cântați-L și preainălțați-L în veci!

⁶² Binecuvântați, soare și lună, pe Domnul;

cântați-L și preainălțați-L în veci!

⁶³ Binecuvântați, stele ale cerului, pe Domnul;

cântați-L și preainălțați-L în veci!

⁶⁴ Binecuvântați, toată ploaia și roua, pe Domnul;

cântați-L și preainălțați-L în veci!

⁶⁵ Binecuvântați, toate vânturile, pe Domnul;

cântați-L și preainălțați-L în veci!

⁶⁶ Binecuvântați, foc și arșiță, pe Domnul;

cântați-L și preainălțați-L în veci!

⁶⁷ Binecuvântați, frig și arșiță, pe Domnul;

cântați-L și preainălțați-L în veci!

3,60 „apele de deasupra cerului”, gr. τὰ ἐπάνω τοῦ οὐρανοῦ: în cosmologia biblică, bolta cerească este solidă („tăria”), iar deasupra ei se află mari rezervoare cu apă, care se revarsă periodic pe pământ sub formă de ploaie etc. (cf. și nota la Ps. 103,3 în *Septuaginta* 3).

3,66 Cuvintele „foc și arșiță” pot fi interpretate ca o hendiadă: „arșița focului”, sau cei doi termeni pot indica unul focul care ia naștere din arderea unui combustibil, celălalt căldura care emană din soare (cf. Ps. 19,7). După Theodoret, focul și arșița „sunt fire și lucrare, că «foc» este nume al unei firi, iar «arșiță» nu mai arată firea, ci lucrarea focului”.

3,67 Acest verset și v. 68 lipsesc din versiunea lui Theodotion din codicele B, din Vulgata și din codicele *syro-hexaplaris Ambrosianus*. LXX are „ger și frig” (ψῦχος καὶ ψῦχος), în timp ce Θ după *Alexandrinus* are „frig și arșiță” (ψῦχος καὶ καύσων). G. Bernini consideră că, deși textul nu este sigur în amănunt, prin alăturarea de termeni se indică „la totalită e l'intensită del rigore invernale” (1984, p. 149).

⁶⁸ Binecuvântați, rouă și ninsori, pe Domnul;

cântați-L și preainălțați-L în veci!

⁶⁹ Binecuvântați, îngheț și frig, pe Domnul;

cântați-L și preainălțați-L în veci!

⁷⁰ Binecuvântați, brume și zăpezi, pe Domnul;

cântați-L și preainălțați-L în veci!

⁷¹ Binecuvântați, nopți și zile, pe Domnul;

cântați-L și preainălțați-L în veci!

⁷² Binecuvântați, lumină și întuneric, pe Domnul;

cântați-L și preainălțați-L în veci!

⁷³ Binecuvântați, fulgere și nori, pe Domnul;

cântați-L și preainălțați-L în veci!

⁷⁴ Să-L binecuvânteze pământul pe Domnul;

să-L cânte și să-L preainălțe în veci!

⁷⁵ Binecuvântați, munți și dealuri, pe Domnul;

cântați-L și preainălțați-L în veci!

⁷⁶ Binecuvântați, toate câte creșteți pe pământ, pe Domnul;

cântați-L și preainălțați-L în veci!

⁶⁸ Binecuvântați, rouă și ninsori, pe Domnul;

cântați-L și preainălțați-L în veci!

⁷¹ Binecuvântați, nopți și zile, pe Domnul;

cântați-L și preainălțați-L în veci!

⁷² Binecuvântați, lumină și întuneric, pe Domnul;

cântați-L și preainălțați-L în veci!

⁶⁹ Binecuvântați, îngheț și frig, pe Domnul;

cântați-L și preainălțați-L în veci!

⁷⁰ Binecuvântați, ghețuri și ierni, pe Domnul;

cântați-L și preainălțați-L în veci!

⁷³ Binecuvântați, fulgere și nori, pe Domnul;

cântați-L și preainălțați-L în veci!

⁷⁴ Să-L binecuvânteze pământul pe Domnul;

să-L cânte și să-L preainălțe în veci!

⁷⁵ Binecuvântați, munți și dealuri, pe Domnul;

cântați-L și preainălțați-L în veci!

⁷⁶ Binecuvântați, toate câte creșteți pe pământ, pe Domnul;

cântați-L și preainălțați-L în veci!

3,71 „nopți și zile”: Theodoret comentează: „...cheamă apoi nopțile și zilele, precum și cele care le fac pe acestea, adică lumina și întunericul – că unele sunt nume, iar celelalte lucruri, precum se vede și din Scriptură: *A numii Dumnezeu lumina ziuă și întunericul l-a numii noaptea* (Gen. 1,5); că deși umbră este întunericul, iar nu fire, totuși este ceva ce se întâmplă și alcătuiește noaptea”.

3,73 „Fulgerele și norii” sunt fenomene ce sugerează în mod deosebit prezența și puterea lui Dumnezeu.

3,74 Construcția este puțin diferită de celelalte (cu îndemnul la persoana a III-a singular), fără un motiv evident.

3,75 Cf. Ps. 148,9.

3,76 Cf. Ps. 103,10.

⁷⁷ Binecuvântați, izvoare, pe Domnul;

cântați-L și preainălțați-L în veci!

⁷⁸ Binecuvântați, mări și râuri, pe Domnul;

cântați-L și preainălțați-L în veci!

⁷⁹ Binecuvântați, balene și toate câte mișcă în ape, pe Domnul;

cântați-L și preainălțați-L în veci!

⁸⁰ Binecuvântați, toate zburătoarele cerului, pe Domnul;

cântați-L și preainălțați-L în veci!

⁸¹ Binecuvântați, vite și fiare ale pământului, pe Domnul;

cântați-L și preainălțați-L în veci!

⁸² Binecuvântați, fii ai oamenilor, pe Domnul;

cântați-L și preainălțați-L în veci!

⁸³ Binecuvântează, Israele, pe Domnul;

cântați-L și preainălțați-L în veci!

⁷⁸ Binecuvântați, mări și râuri, pe Domnul;

cântați-L și preainălțați-L în veci!

⁷⁹ Binecuvântați, izvoare, pe Domnul;

cântați-L și preainălțați-L în veci!

⁷⁹ Binecuvântați, balene și toate câte mișcă în ape, pe Domnul;

cântați-L și preainălțați-L în veci!

⁸⁰ Binecuvântați, toate zburătoarele cerului, pe Domnul;

cântați-L și preainălțați-L în veci!

⁸¹ Binecuvântați, toate fiarele și dobitoacele, pe Domnul;

cântați-L și preainălțați-L în veci!

⁸² Binecuvântați, fii ai oamenilor, pe Domnul;

cântați-L și preainălțați-L în veci!

⁸³ Binecuvântează, Israele, pe Domnul;

cântați-L și preainălțați-L în veci!

3,81 Cf. Ps. 148,10. G. Bernini traduce τετράποδα καὶ θηρία prin „patrupede și reptile”, probabil pentru că pasajul trimite la cea de-a șasea zi a creației (cf. Gen. 1,24-25); Theodoret face mai clar deosebire între fiare și animalele domestice (τὰ θηρία καὶ τὰ κτήνη). ♦ În comentariul la versetul 87, Theodoret trece din nou în revistă toate elementele chemate să aducă laudă Domnului, prin care cei trei își arată recunoștința, dar și încearcă să-i învețe pe chaldei, care ascultau, că stihiiile cărora li se închinau aceștia sunt făpturi ale lui Dumnezeu, în speranța că-i vor determina să nu se mai închine la cele văzute și să-L cunoască pe Stăpânul acestora, aducându-I slujirea cuvenită.

3,82 „Fii ai oamenilor”, cu articol hotărât în textul grec (οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων), are conotație universală, ca în Ps. 8,5-9: omul este creația lui Dumnezeu, imagine a Lui, constituit ca stăpân al lumii create (cf. Gen. 1,26-31). Theodoret arată că ordinea invocărilor respectă ordinea stabilită de Moise, ordine care începe cu plantele („verdeaja”) și se termină cu omul.

3,83 „Binecuvântează, Israele...”, *lit.* „Binecuvântați, Israele”. ♦ „Chemând cei trei la cântare firea omenească – spune Theodoret –, iarăși îndeamnă să se aducă laudă Făcătorului pe împărțituri. Mai întâi și mai întâi îndeamnă să facă asta pe fiii lui Israil – și pe aceștia îi împart în mai multe rânduri, punând la început pe preoți, ca pe cei cărora li s-a încredințat slujba dumnezeiască.” Israel este ca o nouă creație a lui Dumnezeu (cf. Ex. 19,5-6; Ps. 95,7).

⁸⁴ Binecuvântați, preoți, pe Domnul;
cântați-L și preainălțați-L în veci!

⁸⁵ Binecuvântați, robi, pe Domnul;
cântați-L și preainălțați-L în veci!

⁸⁶ Binecuvântați, duhuri și suflete
ale dreptilor, pe Domnul;
cântați-L și preainălțați-L în veci!

⁸⁷ Binecuvântați, voi cei credincioși
și smeriți cu inima, pe Domnul;
cântați-L și preainălțați-L în veci!

⁸⁸ Binecuvântați, Ananie, Azarie,
Misaele, pe Domnul;
cântați-L și preainălțați-L în veci,
căci ne-a smuls din lăcașul morților
și ne-a mântuit din mâna morții
și ne-a izbăvit din mijlocul flăcării
aprinse
și din foc ne-a eliberat.

⁸⁹ Aduceți mulțumire Domnului,

⁸⁴ Binecuvântați, preoți ai Domnului,
pe Domnul;
cântați-L și preainălțați-L în veci!

⁸⁵ Binecuvântați, robi ai Domnului,
pe Domnul;
cântați-L și preainălțați-L în veci!

⁸⁶ Binecuvântați, duhuri și suflete
ale dreptilor, pe Domnul;
cântați-L și preainălțați-L în veci!

⁸⁷ Binecuvântați, voi cei credincioși
și smeriți cu inima, pe Domnul;
cântați-L și preainălțați-L în veci!

⁸⁸ Binecuvântați, Ananie, Azarie,
Misaele, pe Domnul;
cântați-L și preainălțați-L în veci,

căci ne-a smuls din lăcașul morților
și din mâna morții ne-a mântuit
și ne-a izbăvit din mijlocul flăcării
aprinse a cuptorului

și din mijlocul focului ne-a izbăvit.

⁸⁹ Aduceți mulțumire Domnului,

3,84 Cf. Ps. 135,19.

3,85 Cf. Ps. 133,1-3; 134,1-2.20. „Robi ai Domnului” pare o reminiscență sacerdotală a instituirii levitilor (cf. Num. 3-4; 7,5-23; Lev. 8). Theodoret consideră că prin acest verset se arată că și celor lipsiți de preoție le este cu puțință a-L sluji cu dragoste pe Domnul.

3,86 Cf. Ps. 1,6. „Duhuri și suflete ale dreptilor” – sintagmă prin care este desemnat omul, adăugându-se adesea cuvântul „trup” (cf. Gen. 2,7; Ps. 103,29-30). Theodoret consideră că acest verset vestește Învierea, vorbind de sufletele înduhovnicite ale dreptilor, care s-au făcut mai presus de patimile omenești, și care au primit harul Duhului.

3,87 Cf. Mt. 5,3; Sof. 2,3. Cei „smeriți” sunt, în limbajul multor psalmi (cf. Ps. 21,27; 33,3-4.18; 36,11-12 etc.) și al Profeților (cf. Sof. 2,3; 3,11-12; Is. 49,13; 66,2), cei săraci, blânzi și care așteaptă totul de la Dumnezeu. Cei trei termeni traduc nuanțele ebraicului *'ānāwīm*. Apelativul va fi preluat de Iisus (cf. Mt. 11,29).

3,88 „lăcașul morților”: gr. ᾗδης, „Hades”, traduce ebr. *š'ōl*, văzut, înainte de revelarea clară despre învierea morților, ca un loc în care omul dăinuie cu o existență diminuată; totuși, Dumnezeu este stăpân și peste acesta (cf. și nota la Ps. 6,6, în *Septuaginta* 3).

3,89 Cf. Ps. 105,1; 135,1-2. Imnului de laudă și binecuvântare (cf. v. 88) cei trei tineri îi adaugă imnul de mulțumire, pentru că ei simt deja intervenția salvatoare a Domnului. Cu acest verset încep Psalmii de mulțumire 105 și 135. „Căci în veac [este] îndurarea Lui” este și refrenul liturgic intercalat în fiecare verset al Ps. 135.

căci [este] bun,

căci în veci [este] îndurarea Lui.

⁹⁰ Binecuvântați, toți cei ce-L cinstiți pe Dumnezeul dumnezeilor; cântați și aduceți mulțumire, căci în veac [este] îndurarea Lui și în vecii vecilor.”

⁹¹ Și a fost [așa:] când i-a auzit regele cântând și stătea și-i vedea în viață, atunci regele Nabucodonosor s-a minunat și s-a sculat grăbit și le-a spus însoțitorilor săi:

⁹² „Iată, eu văd patru bărbați dezlegați umblând prin foc; nu li s-a întâmplat nici o vătămare, iar înfățișarea celui de-al patrulea [este] asemănarea unui înger al lui Dumnezeu.”

⁹³ Și, apropiindu-se regele de ușa cuptorului celui cu focul arzând, i-a

căci [este] bun,

căci în veac [este] îndurarea Lui.

⁹⁰ Binecuvântați, toți cei ce-L cinstiți pe Domnul, pe Dumnezeul dumnezeilor; cântați și aduceți mulțumire, căci în veac [este] îndurarea Lui.”

⁹¹ Iar Nabucodonosor i-a auzit cântând și s-a minunat, s-a ridicat în grabă și le-a spus dregătorilor săi: „Oare nu trei bărbați am aruncat legați în mijlocul focului?” Și i-au zis regelui: „Adevărat, rege!”

⁹² Și a spus regele: „Iată, eu văd patru bărbați dezlegați și umblând în mijlocul focului, și n-au nici o vătămare, iar înfățișarea celui de-al patrulea [este] asemănătoare cu a unui fiu al lui Dumnezeu.”

⁹³ Atunci s-a apropiat Nabucodonosor de ușa cuptorului de foc care

3,90 Ultimul verset are o conotație universalistă, eshatologică, salvatoare. „Toți cei ce-L cinstiți pe Dumnezeul dumnezeilor” sunt toți cei care aparțin poporului lui Dumnezeu, precum și cei care nu-i aparțin, dar cred în El (cf. Apoc. 13,14; 17,4,17). „Dumnezeul dumnezeilor” – sintagmă prin care este indicat adevăratul Dumnezeu (cf. Dan. 2,47; 11,36; Ps. 135,2). Theodoret interpretează forma literară a acestui ultim verset în LXX considerând că folosirea repetată a substantivelor „veci”, „vecilor” este o consecință a sarcinii excepționale pe care o au tinerii martiri: aceea de a arăta nemărginirea bunătății lui Dumnezeu.

3,91-97 Aici se reia textul aramaic. Dar legătura nu se face direct cu v. 23, de unde a început textul grec, ci cu vv. 23-24 și 49-50.

3,92 „înfațișarea celui de-al patrulea”: în LXX, al patrulea personaj este asemenea unui înger al Domnului, în timp ce la Theodotion este „asemănătoare cu a unui fiu al lui Dumnezeu”, sintagmă prin care erau desemnate ființele cerești, îngerii trimiși să nimicească (cf. Ex. 12,23; 4Rg. 19,35; Iez. 9,1; Ps. 78,49) sau să ocrotească popoare și indivizi (cf. Ex. 23,20; Dan. 10,13; Tob. 5,4). TM are „fiu de *‘elahîn* (zei)”.

3,93 Înfrângerea lui Nabucodonosor duce la recunoașterea publică a puterii lui Dumnezeu și a ocrotirii pe care o oferă celor care se încred în El (cf. vv. 16-18, 40). ♦ „robi ai Dumnezeului Celui Preaînalt”: sintagma apare des în Psalmi, dar și rostită de personaje care nu sunt evrei (cf. vv. 32; 5,18,21; Num. 24,16; Deut. 32,8; Gen. 14,18; Is. 14,14),

chemat pe nume: „Sedrach, Misach și Abdenago, slujitori ai Dumnezeului dumnezeilor Cel Preaînalt, ieșiți din foc!"; astfel au ieșit bărbații din mijlocul focului.

⁹⁴ Și s-au adunat dregătorii, mai-marii locurilor și căpeteniile neamurilor și însoțitorii regelui, și-i priveau pe oamenii aceia, cum nu se atinsese focul de trupul lor, și perii lor nu arseseră, și șalvării lor erau neschimbați, și nici nu se afla pe ei mirosul focului.

⁹⁵ Iar regele Nabucodonosor, răspunzând, a zis: „Binecuvântat [fie] Domnul Dumnezeul lui Sedrach, Misach și Abdenago, care l-a trimis pe îngerul Său și i-a mântuit pe slujitorii Săi care au nădăjduit în El, iar porunca regelui au nesocotit-o și și-au dat trupurile în vâlvătaie, pentru a nu sluji și a nu se închina unui alt dumnezeu decât Dumnezeului lor;

⁹⁶ iar acum eu hotărâsc ca orice neam și toate semințiile și toate

ardea și a zis: „Sedrach, Misach, Abdenago, robi ai Dumnezeului Celui Preaînalt, ieșiți și veniți încoace!" Și au ieșit Sedrach, Misach și Abdenago din mijlocul focului.

⁹⁴ Și se adunară satrapii și căpeteniile de oști și mai-marii locurilor și dregătorii regelui, și-i priveau pe bărbați, cum n-a avut putere focul asupra trupului lor, iar părul de pe capul lor nu s-a aprins, și șalvării lor erau neschimbați, și nu se afla pe ei miros de foc.

⁹⁵ Și a prins a grai Nabucodonosor și a zis: „Binecuvântat [fie] Dumnezeul lui Sedrach, Misach și Abdenago, care l-a trimis pe îngerul Său și i-a scăpat pe slujitorii Săi, pentru că s-au încrezut în El și cuvântul regelui l-au schimbat și și-au dat trupurile focului, ca să nu slujească, nici să nu se închine vreunui dumnezeu în afară de Dumnezeul lor;

⁹⁶ iar eu dau poruncă: «Orice popor, seminție, limbă, care ar rosti vreo

fiind un apelativ frecvent și în lumea păgână. LXX o întărește prin formula „Dumnezeul dumnezeilor” (θεοῦ τῶν θεῶν).

3,94 „șalvării”: TM are „mantia”. ♦ Demnitarii lui Nabucodonosor participaseră la actul de cult instituit de rege pentru statuie și, totodată, fuseseră martori ai nesupunerii tinerilor și ai condamnării acestora. Prezența lor este o confirmare a victoriei Dumnezeului Adevărat asupra nemăsuratului orgoliu al regelui și contribuie la slăvirea lui Dumnezeu.

3,95 „și-au dat trupurile”: expresie devenită comună în scenele de martiriu; ea exprimă generozitatea martirului, care preferă ca trupul său să fie supus chinurilor de orice fel, decât să se lepede de Dumnezeu.

3,96 Proclamarea miracolului este însoțită de adeziunea totală la Dumnezeul celor trei tineri a regelui Nabucodonosor și a întregului său regat. Acest lucru nu s-a întâmplat nici în vremea lui Nabucodonosor, nici sub Antiochos Epiphaneș. Textul are sens în plan

limbile care ar huli împotriva Domnului Dumnezeuului lui Sedrach, Misach și Abdenago, să fie rupt în bucăți, iar casa lui să fie luată, căci nu este alt dumnezeu care să poată elibera astfel.”

⁹⁷ În felul acesta, așadar, regele, dându-le lui Sedrach, Misach și Abdenago putere peste întregul ținut, i-a făcut din nou cărmuitori.

hulă împotriva Dumnezeului lui Sedrach, Misach și Abdenago, va fi dat pieirii, iar casele lor, jafului, pentru că nu este alt dumnezeu care să poată izbăvi astfel.»”

⁹⁷ Atunci regele i-a pus iarăși în drepturi pe Sedrach, Misach și Abdenago în ținutul Babilonului și i-a învrednicit să cărmuiască peste toți iudeii ce se aflau în împărăția lui.

4 [¹⁻³]

4 ¹ „Regele Nabucodonosor, către toate popoarele, semințiile și limbile

eshatologic: la sfârșitul veacurilor. în lume, toți vor crede în Dumnezeu, pentru că este singurul Dumnezeu mântuitor.

3,97 În TM, versetul se termină la „ținutul Babilonului”, iar capitolul se încheie cu ceea ce este v. 4,3 în ediția Rahlfs.

4 Nabucodonosor și-a atras pedeapsa în ciuda profesiei de credință din vv. 28-29, deoarece sufletul regelui fusese impresionat, dar nu schimbat de evenimentele precedente și nimeni nu era mai expus decât el tentației trufiei și a autoidealizării. Pare ciudat, în economia narațiunii, faptul că regele a făcut public acest trist episod din viața lui. Numai că evenimentul nu putea fi ignorat de supușii lui, iar o proclamație oficială în momentul în care regele revenea la cârma imperiului putea fi dictată de o înțelepciune politică, precum și de recunoștința față de divinitatea care-și făcuse simțită puterea asupra lui. De altfel, se știe că anunțarea publică a visurilor profetice era obișnuită la regii Asiriei și Babilonului. ♦ Nici un document babilonian nu ne informează despre un asemenea eveniment în viața regelui Nabucodonosor; dar analele amuțesc în ultimii treizeci de ani ai domniei lui. Se cunoaște doar o boală a urmașului acestuia, Nabonides (559-538 î.H.). Dar, pe urmele lui Megasthenes, Eusebiu al Cezareii (*Praeparatio Evangelica*, în PG, XXI, 762 A) și Flavius Iosephus (*Împotriva lui Apion*, I, 20) amintesc un pasaj din Abydenos în care se vorbește de o boală ce l-a cuprins pe rege; acesta părea posedat de o divinitate, ceea ce ar putea fi o aluzie la nebunia acestuia (PG, XXI, 762 A). ♦ Cei care plasează compoziția cărții lui Daniel în vremurile Macabeilor socotesc că autorul a vrut să-i ofere lui Antiochos al IV-lea Epiphanes un avertisment împotriva trufiei, prezentându-i exemplul smeririi lui Nabucodonosor.

⁴ În cel de-al optzecelea an al domniei, Nabucodonosor a spus: „Trăiam în pace în casa mea și eram înfloritor pe tronul meu.

⁵ Am văzut un vis și m-am îngrijorat și m-a năpădit frica.

[⁶⁻⁹]

care locuiesc pe întreg pământul: Pacea să vă fie îmbelșugată!

² Semnele și minunile pe care le-a făcut cu mine Dumnezeu Preaînalt mi-a plăcut să vi le vestesc [și] vouă, ³ că mari și puternice [sunt]; împărăția Lui [este] împărăție veșnică, și stăpânirea Lui, în neam și în neam.

⁴ Eu, Nabucodonosor, înfloream în casa mea și îmi mergea bine.

⁵ Am văzut un vis și m-a înfricoșat, și m-am neliniștit în așternutul meu, iar vedeniile din capul meu m-au tulburat.

⁶ Și s-a dat poruncă de la mine să fie aduși în fața mea toți înțelepții Babilonului, pentru a-mi face cunoscut tâlcul visului.

4,1-3 În TM, ca și în mai multe versiuni vechi, aceste trei versete fac parte din capitolul precedent, spre deosebire de traduceri grecești și de Vulgata, care au aici o delimitare mai logică a capitolelor. ♦ Vv. 1-3 lipsesc din LXX.

4,1 „pe întreg pământul”, gr. ἐν πάσῃ τῇ γῆ: expresie hiperbolică pentru a desemna dimensiunile geografice ale imperiului; această expresie, ca și precedenta, reflectă stilul și mentalitatea orgolioasă a regelui babilonian, pregătind tema suveranității divine asupra regatului (cf. 2,38). ♦ „Pacea să vă fie îmbelșugată!”: formulă convențională comună în scrisori, mai ales ale personajelor biblice, corespunzând dorinței poporului de a se bucura de ordine și liniște, garantate de eficiența cărmuitorilor.

4,2 „Semnele și minunile” (τὰ σημεῖα καὶ τὰ τέρατα) sunt termeni caracteristici limbajului deuteronomic pentru a indica lucrările divine de mântuire (cf. Deut. 4,34; 6,22; 7,19; 26,8; 29,2; 34,11; Ex. 7,3).

4,3 Acest verset constituie o intercalare imnică ce indică gratitudinea regelui și subliniază scopul povestirii: slăvirea lucrărilor de mântuire ale Domnului și recunoașterea atotputerniciei Sale. Expresiile sunt din repertoriul imnic convențional (cf. Ps. 144,11; 71,5; Dan. 7,14,27).

4,5-9 LXX se deosebește destul de mult de Θ: v. 5 corespunde doar parțial, iar vv. 6-9 lipsesc.

⁷ Și au venit solomonarii, magii, gazarenii și chaldeii, și eu [mi-]am spus visul înaintea lor, dar tâlcul lui nu mi l-au făcut cunoscut,

⁸ până când [nu] a venit Daniel, al cărui nume [este] Baltasar, după

4,7 „solomonarii, magii, gazarenii și chaldeii”: cf. Dan. 2,2. În Antichitate, visele erau considerate un mijloc de comunicare cu divinitatea. Această credință era împărtășită atât de greci, cât și de chaldei, egipteni și israeliți. (În VT – cf. Gen. 20,3; 28,12; 31,24; 1Rg. 3,5). TM enumeră patru categorii de înțelepți: *hartumayya*, *‘aṣṣayya*, *kašdaye* și *gazrayya*: în textul grec, aceștia apar ca ἐπαιδοί, μάγοι, γαζαρνοί, Χαλδαίοι. ♦ „gazarenii”: Theodotion, care nu mai înțelegea termenul aramaic, l-a transcris; în versiunea greacă a lui Symmachos, este tradus prin θύται, „sacrificatori”; în Vulgata, prin *haruspices*; Peșitta, varianta siriacă, are *meḡuše*, „magi”; iar manuscrisul *graecus Venetus 7*, ἀποτελεσται, „astrologi”. Aceste interpretări se înțeleg pomind de la diferitele sensuri ale rădăcinii GZR, „a tăia”, cu sensul figurat „a hotărî, a decreta”. *Gazir* se poate traduce prin „vrăjitor”, el fiind cel care îndepărtează soarta rea, poruncește duhurilor rele (cu un sens derivat de la „a hotărî, a decreta”). Termenul se regăsește în Rugăciunea lui Nabonides, descoperită în grota 4 de la Qumran: regele Nabonides s-a trezit cu o inflamație malignă, un evreu, calificat drept *gazir*, îi spune că această boală îi este trimisă de Cel Preaînalt.

4,8 Intră în scenă Daniel, care este prezentat ca în Dan. 1,17-20. ♦ „Baltasar”: cf. Dan. 1,7. Nabucodonosor spune că Daniel se numește Baltasar, „după numele dumnezeului meu” (κατὰ τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ μου), ceea ce reprezintă o eroare, deoarece numele nu este derivat din numele lui Bel (cf. nota 1,7). Nu trebuie confundat numele babilonian al lui Daniel cu cel al regelui Baltasar (vide *infra*, Dan. 5,1 – aram. *Bel^uša^uḥḥar*), care presupune akkadianul *Bel-šar-uḥḥur*, nume teoforic, în compunerea căruia intră numele zeului Bel. LXX transcrie Βαλτασαρ atât numele lui Daniel, cât și pe cel al regelui (cf. Delcor, 1971, pp. 111-112). Din acest fapt, mai mulți critici au tras concluzia că această carte a fost compusă într-o epocă foarte târzie, când autorul ei nu mai înțelegea semnificația numelor proprii, forjând etimologii populare. De fapt, textul aramaic nu confundă niciodată cele două nume. ♦ „duh sfânt al lui Dumnezeu”, gr. πνεῦμα θεοῦ ἁγίου: în textul grec al lui Theodotion a dispărut politeismul exprimat în textul aramaic, care are „duhul dumnezeilor sfinți”, Nabucodonosor exprimându-se ca un evreu. Această idee este luată din Gen. 41,38, unde, în împrejurări similare, Faraon îl numește la fel pe Iosif. ♦ Comentând faptul că regele face apel la Daniel, care, prin calitățile primite de la Dumnezeu lui, îl ajutase cu ocazia celuiilalt vis, Theodoret spune: „Pe cei mai mulți dintre oameni, bunăstarea îi face să uite de binefăcători, iar nevoile îi silesc să-și amintescă de ei. Cel sănătos cu trupul nu-și aduce aminte de doctor, însă căzând în boală îndată se gândește cum s-a însănătoșit cândva prin cutare doctor. Nici Nabucodonosor

numele dumnezeului meu, care are în el duh sfânt al lui Dumnezeu, și [mi-]am spus visul în fața lui.

⁹ «Baltasare, mai-mare al solomonarilor, despre care am cunoscut că [ai] în tine duh sfânt al lui Dumnezeu și nici o taină nu-ți rămâne ascunsă, ascultă vedenia din visul pe care l-am văzut și spune-mi tâlcul lui!

¹⁰ Dormeam și, iată, un copac înalt crescând din pământ; înfățișarea lui [era] măreață, și nu era altul asemenea lui.

¹⁰ Priveam, din așternutul meu, și, iată, un copac în mijlocul pământului, și multă-i [era] înălțimea.

nu și-a amintit de binefacerea lui Daniil când i-a aruncat în văpaie pe cei trei sfinți; iar după ce a văzut visul și i-a intrat tulburarea în suflet și-a adus aminte de înțelepciunea lui și de felul în care îi spusese și-i tâlcuise visul dintâi. De aceea și spune că are Duhul lui Dumnezeu în el și tâlcuiește orice taină, rugându-l să îi deslușească și visul cel din urmă”.

4,9 „mai-mare al solomonarilor”: așa fusese numit Daniel după interpretarea visului cu statuia (cf. Dan. 2,48). ♦ „ascultă vedenia”: TM are „spune vedenia”, ceea ce nu e logic aici și pare influențat de 2,6-10.

4,10-17 Avem de-a face cu o alegorie, ale cărei elemente se precizează pas cu pas. Imagistica este împrumutată parțial din Iez. 31,3-4, unde Assur este comparat cu un cedru puternic, cu coroana până la cer; în ramurile lui își făceau cuib păsările, iar umbra lui ocrotea fiarele câmpului. Acest copac, la fel ca acela din viziunea lui Nabucodonosor, a fost brusc doborât. Plantat în mijlocul pământului, acesta putea fi văzut până la marginile lumii, amintind mitul oriental al copacului lumii. De altfel, textul grec al LXX a păstrat – așa cum a arătat Bentzen – urme ale acestei concepții mitice, deoarece soarele și luna își au sălașul în acest copac și luminează întregul pământ. Montgomery a apropiat acest vis de visul lui Astyages (Herodot I, 108) și de cel al lui Xerxes (VII, 19), în care dominația asupra unei părți a pământului este simbolizată de un copac care crește. Bentzen citează chiar o inscripție pusă de Nabucodonosor, în care Babilonul este comparat cu un copac mare care face umbră popoarelor. Prin acest ultim argument dovedește faptul că povestirea despre copac comportă motive orientale destinate să-i dea culoare locală, dar el nu poate fi folosit pentru a dovedi istoricitatea poveștii. Trebuie amintit, de asemenea, că imaginea copacului aplicată unor persoane sau unei comunități este obișnuită în Biblie (cf. Ps. 1,3; 36,35; Is. 10,19; 61,3).

¹² Ramurile lui – în lungime ca la treizeci de stadii, și sub el găseau umbră toate fiarele pământului, și în el zburătoarele cerului își făceau cuibul; rodu-i [era] bogat și frumos și dădea hrană pentru toate viețuitoarele.

¹¹ Și înfățișarea lui [era] măreață; creștetul lui ajungea până aproape de cer și cuprinderea lui, până la nori, umplea tot ce se află sub cer; soarele și luna își aveau sălaș în el și luminau întregul pământ.

¹³ Priveam în somnul meu, și, iată, un înger a fost trimis întru putere, din cer,

¹¹ S-a mărit copacul și a crescut în putere, iar înălțimea lui a ajuns până la cer și cuprinderea, până la marginile întregului pământ;

¹² frunzele-i [erau] frumoase și rodul lui bogat, și [era] hrană pentru toți în el; și la umbra lui se adăposteau fiarele sălbatice, iar în ramurile lui sălășluiau păsările cerului, și din el se hrănea tot trupul.

¹³ Priveam în vedenie de noapte, din așternutul meu, și, iată, [un] *ir* și sfânt din cer a pogrât

4,10 „un copac în mijlocul pământului”: apare mai clară trimiterea la puterea lui Nabucodonosor. Într-adevăr, stăpânirea lui se întinde asupra întregului pământ și adună toți oamenii (cf. Dan. 2,38; 3,4). ♦ „multă-i [era] înălțimea”: ca aceea a statuii (cf. Dan. 2,31).

4,12 Theodoret comentează: „Frunze numește podoaba văzută, cea prin veșminte, prin tron, prin semnele domniei, prin straja împărătească, iar *roadă* birul primit din toate părțile. Drept aceea, *roadă* lui *multă*, dar nu și bună, zice, că nu era după dreptate”. ♦ „Fiearele pământului” (LXX coincide cu TM) apare explicat la Theodotion („fiarele sălbatice”). Iar Theodoret comentează: „...fiindcă [atât] barbarii, care trăiau ca fiarele, cât și cei mai înțelegători și blânzi, mai ageri și înaripați la cuget, sub stăpânirea lui petreceau”.

4,13 „un înger (gr. ἄγγελος)” (LXX), „[un] *ir*” (gr. ἵρ) (Θ): ἵρ transliterează aram. *ir*, care se poate traduce prin „vegheor”. „Veghetorul” este o făptură care nu doarmă niciodată, ci se află neconținut în slujba Domnului, având ochii permanent deschiși asupra destinelor oamenilor. Termenul se va specializa în literatura apocaliptică. ♦ Theodoret explică: „*ir* înseamnă «neadormit», fiindcă așa se tâlmăcește pe grecește, și il

¹⁴ și a strigat și a zis despre el: «Doborâți-l și nimiciți-l; căci a fost rânduit de Cel Preaînalt să fie dezrădăcinat și să rămână nefolositor.»

¹⁵ Și a spus astfel: «O singură rădăcină lăsați-i în pământ, încât, laolaltă

¹⁴ și a dat glas cu tărie și a zis astfel: ‘Doborâți copacul și despuiați-l de crengi și scuturați-i frunzele și risipiți-i rodul; să fie scuturate fiarele de sub el și păsările, de pe ramurile lui!

¹⁵ Doar stirpea rădăcinilor lui s-o lăsați în pământ, cu o legătură de

numește astfel pe înger, arătând firea lui cea fără de trup – că cel îmbrăcat cu trup este rob somnului, iar cel ce biruie somnul este cel slobod de trup”. Un alt termen prin care este desemnat îngerul în Θ este „sfânt” (cf. Iov, 5,1; 15,15; Ps. 88,6,8; Zah. 14,5, dar și Enoh 9,3; 12,2; 14,23 etc. și documentele de la Qumran: 1QH,III,22; X,34; 1QM, XII,4). Formularea „sfânt din cer” poate fi o glosă explicativă. Identificarea veghetorului cu îngerul este întărită și de formularea „din cer a pogorât” (Θ). Această faptură celestă joacă rolul de intermediar între Dumnezeu și om. ♦ Numele „veghetor”, care îi este dat aici și în 4,23, nu mai apare în alt loc din Biblie. În schimb, se regăsește în cartea etiopiană a lui Enoh (12,2), unde sunt numiți, printre îngerii veghetori: Uriel, Rafael, Raghel, Michael, Sarachiel, Gabriel, Remeiel, care sunt cei șapte arhangheli. Funcția fiecăruia dintre ei este foarte bine definită. O tradiție eronată a făcut uneori din aceștia îngeri căzuți (cf. Enoh 10,15; 12,4; 13,10; 16,2; *Testamentul lui Ruben*, 5,7; *Testamentul lui Nephtali*, 3,5; *Cartea Jubileelor*, 4,15). Cf. C. Bădiliță, „Jean Cassien et le mythe des anges déchus”, în Bădiliță și Jakab (2003, pp. 221-239). ♦ *Documentul de la Damasc*, 2,18, cunoaște și el tradiția căderii „veghetorilor” (ἐγρηγοροί). Se crede că originea acestora se află în religia asiro-babiloniană. „Veghetorii” ar fi spiritele stelelor care veghează toată noaptea. Într-adevăr, în unele texte din Enoh, stelele sunt încă prezentate ca ființe vii. Chaldeii admiteau existența a numeroase genii sau semizei, subordonați divinităților planetare. Rolul lor era să supravegheze pământul și să fie intermediari între lume și divinitățile superioare, slujind drept consultanți. Chiar dacă originea „veghetorilor” este politeistă, în cartea lui Daniel această faptură joacă rolul îngerului lui YHWH din textele vechi, acela de a rosti un oracol.

4,14 Oracolul pronunțat de „veghetor” se inspiră, în ceea ce privește imaginea, în același timp din Iez. 31,10-14, pasaj rezumat în cartea lui Daniel, și din Is. 6,13. În Iezechiel nu se vorbește distinct despre trunchi și rădăcini, care-i sunt lăsate copacului, la Daniel. Este vorba doar de „căderea” (πτῶσιν) acestuia.

4,15 „Doar stirpea rădăcinilor” (Θ): și Israel, în exil, va fi redus la o buturugă, din care va renaște planta cea nouă (cf. Is. 6,13). ♦ „cu o legătură de fier și de aramă” (Θ). Bentzen observă că acest detaliu nu se potrivește cu dezvoltarea parabolei copacului, trădând aici realitatea ascunsă în spatele imaginii, și anume faptul că trunchiul lui Nabucodonosor va fi protejat. Evident, aceste legături metalice nu erau destinate să susțină trunchiul copacului tăiat, ci mai degrabă să țină prizonier acel trunchi, ca într-o închisoare. Astfel

cu fiarele pământului din munți, să pască iarbă, ca bou;

¹⁶ și de la roua cerului trupul să i se schimbe, și șapte ani să se hrănească împreună cu ele,

¹⁷ până ce va cunoaște că Domnul cerului are putere peste toate cele din cer și cele de pe pământ, și câte voiește face cu ele.»

fier și de aramă; și în iarba fragedă de afară și în roua cerului va zăcea, și cu fiarele va fi partea lui din iarba pământului.

¹⁶ Inima lui, față de cea a oamenilor, se va schimba, și inimă de fiară i se va da, și șapte cruguri se vor perinda pe deasupra-i.

¹⁷ Din porunca [venită de la] *ir* [este] cuvântul, și lucru al sfinților [este] răspunsul, ca să cunoască cei vii că Domn este Cel Preainalt peste împărăția oamenilor, și cui va voi

trunchiul se transformă într-o imagine umană. Conform altor comentarii, „legăturile” sunt imaginea stării de nebunie de care au fost încatușate o vreme rațiunea și voința regelui. Această interpretare apare deja la Theodoret: „că fiind cuprins de nebunie și turbând împotriva tuturor, a fost pus în lanțuri”.

4,16 „inimă de fiară”: în Orientul antic, inima era considerată sediul rațiunii (cf. Ier. 5,21; Os. 7,11). A spune despre rege că inima i s-a schimbat într-o inimă de fiară înseamnă a spune că și-a pierdut mințile. Acest verset va fi lămurit de explicațiile lui Daniel. ♦ Nebunia lui Nabucodonosor a făcut obiectul analizei unor medici psihiatri. Doctorul M.G. Barker arată că boala regelui consta în faptul că el își închipuia că este un animal. Această boală este cunoscută sub numele de lycantropie și se remite după câțiva ani (Baldwin, 1978, p. 109). Alte boli similare identificate în comportamentul lui Nabucodonosor sunt zoantropia și cynantropia. ♦ „șapte ani” (LXX), „șapte cruguri” (lit. „vremi”) (⊙): Steinmann (1950, p. 82) se întreabă dacă cele „șapte cruguri” nu simbolizează cele șapte perioade care, conform magilor elenizați, ne separă de sfârșitul lumii, ceea ce ar putea corespunde celor șaptezeci de săptămâni de ani din Dan. 9. După Theodoret, este vorba de trei ani și jumătate. „că Dumnezeiasca Scriptură nu împarte anul în patru anotimpuri, ci în două mai de obște: iarna și vara; iar șapte asemenea despărțituri fac trei ani și jumătate”. Oricum, este vorba de șapte perioade de lungime egală. Esențială este cifra șapte, care desemnează o totalitate, ceea ce înseamnă până la măsurarea completă a timpului indicat de Dumnezeu pentru această umilință.

4,17 „ca să cunoască cei vii”: văzând transformarea copacului în buturugă / a omului în fiară, oamenii ar fi îndemnați să vadă în aceasta o intervenție divină. Descifrarea semnificației nu este numai pentru Nabucodonosor, ci pentru toți. ♦ „cui va voi [El] i-o va da”: formula are sensul „celui pe care îl iubește”; corespunde unei formule juridice care se regăsește în papirii aramaici.

[E] i-o va da și pe cel de nimic în fața oamenilor îl va ridica până la ea.¹

^{17a} În fața mea a fost doborât într-o singură zi, și stricarea lui, într-un singur ceas din zi, și ramurile lui au fost duse în toate vânturile, și a fost smuls și aruncat; și mânca iarba pământului laolaltă cu fiarele pământului și spre veghe a fost dat și în piedici și în cătușe de aramă a fost legat de ei. Foarte m-am minunat de toate acestea, și somnul s-a îndepărtat de ochii mei.

¹⁸ Și, sculându-mă dis-de-dimineață din așternutul meu, l-am chemat pe Daniel, mai-marele înțelepților și căpetenia tâlmăcitorilor de vise, și i-am povestit visul, și mi-a arătat întregă lui tâlcuire.”

¹⁹ Mare i-a fost mirarea lui Daniel, și presimțirea îl încolțea, și, înfricoșându-se, cuprins de tremur și schimbându-se la față, clătinând din cap de uluire o vreme, mi-a răspuns cu glas blând: „O, rege, visul acesta [să fie] pentru cei ce te urăsc, iar tâlcuirea lui să vină peste vrăjmașii tăi!

¹⁸ Acesta [este] visul pe care l-am văzut eu, regele Nabucodonosor, iar tu, Baltasare, spune tâlcuirea, căci toți înțelepții din împărăția mea nu pot să-mi lămurească tâlcuirea lui; însă tu, Daniel, poți, căci duh sfânt al lui Dumnezeu [se află] în tine.»”

¹⁹ Atunci Daniel, al cărui nume [era] Baltasar, a rămas mut o vreme, și gândurile îl tulburau. Și a prins a grăi regele și a zis: „Baltasare, visul și tâlcuirea să nu te apese!” Iar Baltasar a răspuns și a spus: „Stăpâne, visul [să fie] pentru cei ce te urăsc și tâlcuirea lui, pentru vrăjmașii tăi!

4,18 „duh sfânt al lui Dumnezeu”: pentru TM, cf. nota la 4,8.

4,19-27 Explicarea visului făcută de Daniel, cu tonalitate narativă, este aproape în întregime în proză (vv. 19-24, 26-31), cu intercalarea unor părți ritmate (vv. 25, 32). Tâlcuirea visului se încheie cu semnele adevăririi lui (v. 33).

4,19 „visul [să fie] pentru cei ce te urăsc și tâlcuirea lui, pentru vrăjmașii tăi!” (Θ) interpretul folosește în răspuns o formulă de politețe, cerând ca visul să se întoarcă asupra dușmanilor regelui; reprezintă un fel de scuză pentru lucrurile sinistre din vis care-l privesc pe rege.

²⁰ Copacul care a crescut în pământ, a cărui înfățișare [era] mare, tu ești, o, rege!

²¹ Și toate zburătoarele cerului care își făceau cuib în el: puterea pământului și a neamurilor și a tuturor limbilor, până la marginile pământului, și toate ținuturile ție îți slujesc.

²² Ridicarea copacului aceluia și apropierea lui de cer și cuprinderea lui care a atins norii: tu, rege, te-ai înălțat deasupra tuturor oamenilor care se află pe fața întregului pământ, s-a înălțat inima ta cu fală și putere peste ale Celui Sfânt și peste îngerii Lui; lucrările tale s-au văzut, cum ai pustiit casa Dumnezeului Celui Viu pentru păcatele poporului celui sfințit.

²⁰ Copacul pe care l-ai văzut, care s-a mărit și a crescut în putere, iar înălțimea i-a ajuns până la cer și cuprinderea pe tot pământul,

²¹ și frunzele-i [erau] învoalte și rodul bogat, și [era] hrană pentru toți în el, sub el sălășluiau fiarele sălbatice, iar în ramurile lui se adăposteau păsările cerului,

²² tu ești, rege, căci ai crescut în mărire și putere; și măreția ta a sporit și a ajuns până la cer, iar domnia ta, până la marginile pământului.

4,20 Daniel interpretează alegoria copacului, care se referă la mărirea (τὸ μεγαλυνθῆν. fastul și strălucirea) și puterea (τὸ ισχυρός, în sens geografic și etnic) lui Nabucodonosor, descrise cu formule hiperbolice, ca în interpretarea visului anterior cu statuia cu capul de aur, scoțând însă în evidență și trufia ce decurge din acestea, ca în apostrofarea din Is. 14,13-14. Copacul care a crescut până la cer este semn că regele a fost atins de *hybris*. atitudine condamnată în Biblie mai ales la suverani. Regele Babilonului descris de Is. 14,13 avea pretenții destul de asemănătoare cu cele ale lui Nabucodonosor. După Iez. 6 și 17, trufia l-a dus la pieire și pe regele Tyului. În IMac. 1,5 se spune că Alexandru cel Mare și-a înălțat inima și s-a umplut de trufie, ceea ce ar putea fi o aluzie la pretențiile regelui de a fi divinizat (cf. Quintus Curtius, VIII, 5,6). Divinizarea lui Antiochos al IV-lea Epiphanes, decurgând din *hybris*, este și ea scoasă în evidență de Dan. 11,37-38. ♦ Traducătorul LXX introduce în v. 22 un puternic accent teologic iudaic, vorbind de „Cel Sfânt”, „Dumnezeul Cel Viu”, „îngerii Lui”, ca și de „poporul sfințit”. În felul acesta se face legătura cu prezența îngerului, ca mesager al Domnului, din versetul următor.

²³ Și vedenia pe care ai văzut-o, că un înger întru putere a fost trimis de la Domnul și că a spus să fie smuls copacul și să fie tăiat: judecata Dumnezeului Celui Mare va veni peste tine,

²⁴ și Cel Preaînalt și îngerii Lui sunt pe urmele tale.

²⁵ Te vor duce în temniță și într-un loc pustiu te vor trimite.

²⁶ Și rădăcina copacului cea cruțată, așadar, nu va fi dezlădăcinată; locul tronului tău îți va fi păstrat pentru o vreme și un timp. Iată, împotriva ta se pregătesc și te vor biciui și vor porni cele judecate împotriva ta.

²³ Și [faptul] că regele a văzut [un] *ir* și [un] sfânt pogorând din cer, care a zis: «Despuiți copacul și nimiciti-l, numai stirpea rădăcinilor lui lăsați-o în pământ și în legătură de fier și de aramă și în iarba de afară și în roua cerului va sta, și partea lui va fi cu fiarele sălbatice, până ce șapte cruguri se vor perinda peste el»,

²⁴ aceasta [este] tâlcuirea lui, o, rege, și este hotărârea Celui Preaînalt, care a ajuns până la stăpânul meu, regele:

²⁵ și pe tine te vor alunga dintre oameni, și cu fiarele sălbatice va fi sălașul tău, și iarbă ca unui bou îți vor da să mănânci, și în roua cerului vei sta, și șapte cruguri se vor perinda peste tine, până când vei cunoaște că Cel Preaînalt domnește peste împărăția oamenilor, și cui va voi [El] i-o va da.

²⁶ Și pentru că au spus: «Lăsați stirpea rădăcinilor copacului», domnia ta îți va rămâne ție, de când vei cunoaște puterea cerească.

4,25 „până când vei cunoaște”: timpul cât durează o asemenea condiție, de exil și cruntă separare, este necesar pentru ca regele să înțeleagă acțiunea lui Dumnezeu în ceea ce i s-a întâmplat. Este un alt aspect al motivului pustiului, așa cum apare și la Osea (cf. Os. 2,4-25).

4,26 „de când vei cunoaște puterea cerească”: pedeapsa are scop pur pedagogic (cf. paralelismul cu „până când vei cunoaște că Cel Preaînalt domnește peste împărăția oamenilor” din v. 25). Acest mod de a-L desemna pe Dumnezeu în VT se mai întâlnește în cărțile Macabeilor: 1Mac. 3,18.19.50; 4,10.24.53; 12,15; 2Mac. 7,11; 8,20; 9,4.20. Va fi folosit din plin de NT și de literatura rabinică (Delcor, 1971, p. 116).

²⁷ Domnul trăiește în cer, și puterea Lui [se întinde] peste întregul pământ; de El să te rogi pentru păcatele tale și toate nedreptățile tale răscumpără-le prin milostenii, ca să ți se dea iertare și să ai parte de multe zile pe tronul împărăției tale, și să nu fii nimicit. Aceste cuvinte să le primești cu drag; căci neabătut [este] cuvântul meu, iar timpul tău, deplin.”

²⁸ Și, când vorbele lui s-au încheiat, Nabucodonosor, care a ascultat tălmăcirea vedeniei, a păstrat vorbele în inimă. —

²⁹ Și, după douăsprezece luni, regele se preumbla pe zidurile cetății, cu toată slava lui, și mergea prin turnurile ei;

²⁷ De aceea, o, rege, să-ți fie plăcut sfatul meu, păcatele răscumpără-ți-le prin milostenii, și nedreptățile, prin îndurări față de cei sărmani! Poate va fi îndelung-răbdător Dumnezeu față de rătăcirile tale!” —

²⁸ Toate acestea l-au ajuns pe regele Nabucodonosor.

²⁹ După douăsprezece luni, plimbându-se în sanctuarul palatului său, în Babilon,

4,27 Pentru a-și răscumpăra (gr. λυτρόω, lat. *redimere*) păcatele, Nabucodonosor trebuie să facă fapte bune. LXX, Theodotion și Vulgata văd în aceste manifestări chiar milostenia (ἐλεημοσύνη), care traduce un mai general termen aramaic. Și în Tobit (4,11; 12,9) se exprimă ideea că milostenia răscumpără orice păcat. Ecleeziastul (3,3) afirmă și el învățătura despre eficacitatea faptelor bune. Orice profet, după ce și-a transmis oracolele judecării și le-a explicat, invită la pocăință și la convertire, cu făgăduința că Dumnezeu nu va împlini pedeapsa anunțată. ♦ „Poate... rătăcirile tale!”: TM are „poate va fi o prelungire a bunăstării tale”, ceea ce ar arăta că Θ a avut în față un text ușor diferit de cel protomasoretic.

4,29 „după douăsprezece luni”, gr. μετὰ μῆνας δώδεκα / μετὰ δωδεκάμηνων: nu este limpede de ce este fixată această dată. Adesea, între vestirea pedepsei și împlinirea ei se află un interval de timp, pentru ca păcătosul să aibă posibilitatea să se căiască. Potopul a avut loc la șapte zile după anunțarea lui (cf. Gen. 7,4). Iona (3,4) a anunțat că nimicirea cetății Ninive va avea loc după patruzeci de zile. ♦ „în sanctuarul palatului său” (Θ): cf. 2Rg. 11,2; TM are *litt.* „peste palatul”. Cum același cuvânt, *hēykhal*, înseamnă și „palat”, și „templu”, Theodotion a înțeles că era vorba de un sanctuar (ναός) în palat; LXX vorbește despre zidurile cetății.

³⁰ și, prinzând a grăi, a zis: „Acesta este Babilonul cel mare, pe care eu l-am întemeiat, și se va numi casa împărăției mele, prin tăria puterii mele, spre cinstea slavei mele.”

³⁰ a prins a grăi regele și a spus: „Oare nu este acesta Babilonul cel mare, pe care eu l-am construit spre [a fi] casă regească prin tăria puterii mele, spre cinstea slavei mele?”

4,30 „Babilonul cel mare”: cum apare și Ninive (cf. Iona 1,1; 3,2). Epitetul „mare” se regăsește la scriitorii antici (Xenofon, Pausanias și Strabo) și pare să fi fost unul dintre calificativele obișnuite ale unei cetăți. De aici a luat autorul Apocalipsei numele „Babilonul cel mare” care apare de mai multe ori în carte (Apoc. 16,19). ♦ „pe care eu l-am întemeiat / construit”: întemeierea Babilonului datează, după tradiție, din vremurile ce au urmat potopului (cf. Gen. 11,1-5); Nabucodonosor înfrumusețase considerabil vechiul oraș și, în plus, construise un nou oraș pe malul sudic al Eufratului. Flavius Iosephus (*Împotriva lui Apion*, I, 138) a păstrat un fragment din Berossos, preot al templului lui Bel din Babilon (330-250 î.H.), în care Nabucodonosor este înfățișat drept un mare constructor. Din inscripții, al căror stil îl imită textul din Daniel, aflăm despre imensele lucrări pe care regele le-a făcut în Babilon și în jurul acestuia. Ruinele care acoperă pământul sunt alcătuite din cărămizi marcate cu numele său. Toți scriitorii antici ne dau mărturie despre măreția acestei cetăți. Isaia (13,19) o numește „podoaba împăraților, mândra coroană a chaldeilor”. ♦ Orașul propriu-zis era așezat pe cele două maluri ale Eufratului. Era traversat de la nord la sud de 25 de străzi paralele, largi de 50 m. care se încrucișau în unghi drept cu alte 25 de străzi paralele, ceea ce însemna 50 de străzi, care se terminau cu 100 de porți de bronz; din intersectarea acestor străzi rezultau 625 de piețe și 675 de cvartale pline de locuitori. Casele aveau 3-4 etaje. Străzile perpendiculare pe fluviu erau închise la țarm cu porți de bronz; de-a lungul fluviului se aflau ziduri de cărămidă. Cele două părți ale orașului comunicau printr-un pod cu picioare de cărămidă, lung de 185 m. Podul, făcut din bârne de lemn, era ridicat seara, pentru a împiedica tâlhăriile nocturne. Pe malul stâng (spre răsărit) s-au găsit urmele cetății regale, palatul lui Nabucodonosor, ridicat în 15 zile, după cum spun Flavius Iosephus și inscripțiile. Această clădire acoperea 13 ha. Lângă ea se aflau faimoasele grădini suspendate (15 ha), construite de Nabucodonosor pentru soția sa Amyntis, pentru a-i oferi imaginea munților natali. Lângă acestea se afla marele templu al lui Merodac, iar pe malul drept (spre apus) se afla templul lui Bel-Nebo, un turn uriaș, de șapte etaje (80 m înălțime). De aici se inspiră povestea turnului Babel (cf. Gen. 11,1-9). Măreția Babilonului, ca o cetate a râului, va ajunge în literatura apocaliptică, mai ales în Apoc. 14,8; 16,9; 17,5; 18,2.10.21. ♦ Zidurile de incintă erau tot ce poate fi mai prodigios; grecii le considerau una dintre cele șapte minuni ale lumii. Construite din cărămizi legate cu bitum, acestea aveau – după spusa lui Herodot, care vizitase Babilonul după ce acesta fusese cucerit de persi – aproape 100 m înălțime, 24 m lățime și 90 km circumferință. Două care cu câte patru cai puteau trece pe el unul lângă altul. Avea o suprafață de 513 km², mai mare decât a Parisului; aceasta era ocupată, în cea mai mare parte, de câmpuri cultivate, care o făceau inexpugnabilă în caz de foamete.

³¹ Și, cum și-a sfârșit vorba, a auzit un glas din cer: „Ție ți se vorbește, rege Nabucodonosor, împărăția Babilonului ți se ia și i se dă altuia, un om socotit de nimic din casa ta; iată, Eu îl statornicesc în împărăția ta, și el va primi puterea și slava și fala ta, ca să cunoști că Dumnezeuul cerului are puterea asupra împărăției oamenilor, și cui va voi [El] i-o va da; până la răsăritul soarelui, alt rege se va bucura de casa ta și va pune mâna pe slava ta și pe tăria ta și pe puterea ta.

³² Și îngerii te vor urmări șapte ani, și nu vei fi nicicum văzut, nici nu vei vorbi cu vreun om; iarbă îți vor da să mănânci, ca unui bou, și iarba verde a pământului va fi pășunea ta; iată, în locul slavei tale, te vor lega, și casa falei tale și împărăția ta le va avea altul.

³³ Iar până în zori toate se vor sfârși cu tine, Nabucodonosor, rege al

³¹ Încă se mai afla vorba în gura regelui, [când] a fost un glas din cer: „Ție ți se vorbește, rege Nabucodonosor! Împărăția a fost luată de la tine;

³² și te vor alunga dintre oameni, și cu fiarele sălbatice [va fi] sălașul tău; și iarbă, ca unui bou, îți vor da să mănânci și șapte cruguri se vor perinda peste tine până când vei cunoaște că Cel Preaînalt domnește peste împărăția oamenilor, și cui va voi [El] i-o va da.”

³³ Chiar în acea clipă s-a împlinit hotărârea asupra lui Nabucodonosor:

4,32 În pasajul din Abydenos preluat de Eusebiu se spune că, după ce a încetat să facă război în răsărit (cf. v. 4), suit pe acoperișul palatului său (cf. v. 29), Nabucodonosor fusese cuprins de o inspirație venită de la un zeu și prevestise babilonienilor nimicirea imperiului lor de către „catărul pers” (Cyrus, aliat cu mezii). Acestui dușman îi urează cele mai mari nenorociri (cf. v. 19), să piară în apele mării sau să rătăcească în pustiu, departe de oameni, printre fiare (cf. v. 33). După această profeție, Nabucodonosor a dispărut subit. Nu se poate să nu vedem aici o apropiere cu cartea lui Daniel. În textul lui Abydenos avem forma legendară pe care a căpătat-o această poveste în tradiția babiloniană după cucerirea persă. După unii, aici se găsesc ecouri ale unei probleme istorice pe care o prezintă inscripțiile: o tentativă de uzurpare din această perioadă a domniei lui Nabucodonosor, care nu se putea petrece decât în împrejurări ca acelea menționate în cele două istorisiri.

4,33 „până când perii lui au crescut ca ai leilor și unghiile lui, ca [ghearele] păsărilor”: în TM, îi cresc perii ca penele de vultur, iar în LXX, perii îi cresc ca penele de vultur și

Babilonului, și nu va mai rămâne din toate acestea nimic.” –

și a fost alungat dintre oameni și mânca iarbă ca un bou; și trupul lui se scâldea în roua cerului, până când perii lui au crescut ca ai leilor și unghiile lui, ca [ghearele] păsărilor.

^{33a} „Eu, Nabucodonosor, regele Babilonului, șapte ani am stat legat; iarbă ca unui bou mi-au dat să mă-nânc, și cu iarba verde a pământului mă hrăneam. Și, după șapte ani, mi-am îndreptat sufletul spre rugăciune și am înălțat rugă pentru păcatele mele în fața Domnului Dumnezeuului cerului și pentru neștiințele mele m-am rugat Dumnezeului dumnezeilor celui mare.

^{33b} Și perii mei s-au făcut ca penele de vultur, unghiile mele precum [ghearele] de leu; s-a schimbat carnea mea și inima mea, gol umblam laolaltă cu fiarele pământului. Am văzut un vis și presimțirile m-au cuprins; și de la o vreme m-a luat un somn greu și m-a năpădit toropeala.

³⁴ Și, la sfârșitul celor șapte ani, a venit vremea răscumpărării mele, și

³⁴ „Iar după ce s-au sfârșit zilele, eu, Nabucodonosor, mi-am ridicat ochii

unghiile, ca ghearele de leu. Această imagine sugerează viața sălbatică a lui Nabucodonosor, condiția lui, de neglijență și delăsare, creată de separarea de comunitatea umană și de lipsa conștiinței proprii naturi, echivalentă cu nebunia.

4,34 „și [pentru] păcatelele și neștiințele mele s-a împlinit [ispășirea]”, *lit.* „și păcatele și neștiințele mele s-au umplu/împlinit”. ♦ Nabucodonosor îl slăvește pe Dumnezeu la fel ca tinerii din cuptorul aprins (*cf.* 3,24-51). ♦ „Cel care trăiește în veci” trimite la formula augurală adresată suveranilor (*cf.* 2,4). ♦ În LXX lipsește imnul de la sfârșitul versetului 34, continuat în v. 35. În schimb, apare din nou mesagerul Domnului, îngerul, care-l anunță pe Nabucodonosor că, dacă se căiește, se convertește și Îl slujește pe Dumnezeu, i se va reda domnia. Există obiecții împotriva autenticității acestui pasaj și a versetului următor, pentru că edictul lui Nabucodonosor seamănă izbitor cu formulările

[pentru] păcatele și neștiințele mele s-a împlinit [ispășirea] dinaintea Dumnezeului cerului; și m-am rugat pentru neștiințele mele Dumnezeului dumnezeilor celui mare, și, iată, un înger m-a chemat din cer, zicând: «Nabucodonosor, slujește-l Dumnezeului cerului, celui sfânt, și dă slavă Celui Preaînalt: domnia asupra neamului tău ți se dă înapoi.»

[³⁵]

³⁶ În acea vreme, mi s-a înapoiat împărăția, și slava mi-a fost dată înapoi.

spre cer, și mi s-au întors mințile, și L-am binecuvântat pe Cel Preaînalt și L-am lăudat și L-am slăvit pe Cel care trăiește în veci: căci puterea Lui [este] putere veșnică și împărăția lui, din neam în neam,

³⁵ și toți locuitorii pământului ca nimic au fost socotiți, și face după voia Lui cu ostirea din cer și cu sălașul de pe pământ; și nu este nimeni care să stea împotriva mâinii Lui și să-l spună: «Ce ai făcut?»

³⁶ Chiar în clipa aceea mi s-au întors mințile și am venit iarăși la cinstea împărăției mele; și mi-am recăpătat chipul, iar principii mei și dregătorii mei mă căutau; și am fost întărit în împărăția mea, și mi s-a adăugat și mai multă mărire.

din psalmi. Dar, după Lenormand, aproape toate frazele acestui pasaj (vv. 31-36) se regăsesc în inscripțiile asiriene și în imnuri, care au asemănări izbitoare cu psalmii.

4,35 Transcendența absolută a lui Dumnezeu apare ca o temă dominantă o dată cu sfârșitul exilului. ♦ „să stea împotriva mâinii”: TM are „să-L lovească cu mâna / să-i lovească mâna”.

4,36 „am venit iarăși la cinstea împărăției mele; și mi-am recăpătat chipul (*lit.* forma)”: TM are „pentru cinstea împărăției mele, mi s-au întors măreția și strălucirea”. ♦ Așa cum se spune în vis, Nabucodonosor nu-și recapătă numai sănătatea, ci și împărăția și slava de mai înainte. Repetiția are scopul de a lega de căința și convertirea lui Nabucodonosor noua stăpânire a regatului său. Mai înainte au fost subliniate efectele spirituale ale pedepsei, aici sunt marcate efectele ei lumești. După Steinmann (1950, p. 86), Nabucodonosor, simbolul trufiei omenești din Babel, devine simbolul unei umanități mai bune, pregătită să-l primească pe „Fiul omului”, cărui i s-a făgăduit împărăția mesianică.

³⁷ Celui Preaînalt Îi aduc mulțumire și Îl laud pe Cel care a întemeiat cerul și pământul și marea și râurile și toate cele [ce se află] în ele; Îi aduc mulțumire și Îi laud, căci El este Dumnezeu dumnezeilor și Domnul domnilor și Împăratul împăraților; căci El face semne și minuni și schimbă vremurile și timpurile, luând regilor împărăția și așezându-i pe alții în locul lor.

^{37a} De acum Lui Îi voi sluji, și de teama Lui m-a cuprins tremurul, și pe toți cei sfinți ai Săi îi laud; căci dumnezeii neamurilor nu au în ei puterea să întoarcă împărăția unui rege spre alt rege și să ucidă și să dea viață și să facă semne și fapte minunate mari și înspăimântătoare și să schimbe lucruri preamari, așa cum a făcut cu mine Dumnezeu cerului, și a schimbat cu privire la mine lucruri mari. Eu, în fiecare zi a domniei mele, voi aduce jertfe Celui Preaînalt pentru sufletul meu, spre miros de bună mireasmă Domnului, și ce este plăcut în ochii Lui voi face, eu și poporul meu, neamul meu și ținuturile mele cele de sub puterea mea. Și câți au grăit împotriva Dumnezeului cerului, și câți ar

³⁷ Acum, eu, Nabucodonosor, Îl laud, Îl înalț și Îl slăvesc pe Regele cerului, căci toate lucrările Lui [sunt] adevărate, și căile Lui, dreptate, iar pe toți cei care umblă cu trufie poate să-i smerească.”

4,37 Acest verset, ca și vv. 34-35, conține elementele unui imn. Este un imn de slavă, în care se recunoaște dreptatea lucrărilor Domnului în ceea ce-l privește pe Nabucodonosor, mai ales pentru că i-a smerit trufia. Dumnezeu este numit aici „Regele cerului”, expresie rară în Biblie (cf. Tob. 13,6). Regele a primit domnia de la „Regele cerului”, nu a dobândit-o prin forța sa. Expresia „Regele cerului” amintește de o altă expresie caracteristică epocii perse, „Dumnezeul cerului”.

fi prinși grăind ceva, pe aceștia îi voi osândi la moarte.” –

^{37b} Iar regele Nabucodonosor a scris o scrisoare circulară tuturor neamurilor, după loc, și ținuturilor și limbilor toate care locuiesc în toate ținuturile, din neam în neam: „Domnului Dumnezeuului cerului aduceți-l laudă și jertfă și prinos aduceți-l cu slavă; eu, regele regilor, Îi aduc mulțumire cu slavă, căci așa a făcut cu mine; în ziua aceea m-a așezat pe tronul meu și mi-am luat în stăpânire puterea și domnia peste poporul meu și măreția mea mi-a fost dată înapoi.

^{37c} Regele Nabucodonosor către toate neamurile și toate ținuturile și toți cei care locuiesc în ele: Pacea să vă fie îmbelșugată în toată vremea. Și acum, vă voi arăta lucrările pe care le-a făcut cu mine Dumnezeuul cel mare și am găsit de cuviință să vă dezvălui vouă și învățaților voștri că există Dumnezeu, și faptele Lui minunate [sunt] mari, împărăția Lui [este] împărăție în veac, puterea Lui, din neam în neam.”

Și a trimis scrisori despre toate cele ce i se întâmplaseră în timpul domniei lui, tuturor neamurilor ce se aflau sub stăpânirea lui.

LXX

⑨

5 Regele Baltasar a făcut petrecere mare în ziua închinării palatului său și a chemat dintre dregătorii săi două mii de bărbați. În ziua aceea, Baltasar, bine dispus după vin și fălindu-se, i-a lăudat pe toți zeli neamurilor, cei turnați și cei ciopliți din ținutul lui; iar Dumnezeului Preaînalt nu i-a adus laudă. În aceeași noapte au ieșit niște degete ca de om și au scris pe peretele casei lui, pe tencuiala din fața lămpii, *Mane phares thekel*. Iar tâlmăcirea lor este: *mane* – a fost numărat, *phares* – a fost ridicat din loc, *thekel* – a fost statornicit.

¹ Regele Baltasar a făcut un praznic mare pentru tovarășii săi și a

5

¹ Regele Baltasar a făcut un ospăț mare pentru cei o mie de dregători

5 În acest capitol, textul LXX este destul de diferit și mai scurt față de TM.

5,1-6 Episodul banchetului nelegiuit îl are drept protagonist pe Baltasar (aram. *Bēl'sa'īṣar*), care presupune akkadianul *Bel-šar-uṣur*, nume teoforic, în compunerea căruia intră numele zeului Bel, „Bel, ocrotește-l pe rege!” (cf. și nota la 4,8), prezentat ca fiu al lui Nabucodonosor și cel din urmă rege al Babilonului. Baltasar mai este menționat ca fiu al lui Nabucodonosor și în Baruch 1,11. Genealogia însă nu corespunde realității istorice, deoarece Baltasar a fost fiul ultimului rege al Babilonului, Nabonides (556-538 î.H.), iar nu al lui Nabucodonosor. Dar cum, în realitate, în timpul unei lungi călătorii a lui Nabonides la Teiman, în Arabia (unde a locuit cca nouă ani!), regența a fost asigurată de fiul său Baltasar, episodul a fost legat de numele acestuia. ♦ Episodul are o fizionomie proprie, dar se pretează aceluiași scop ca și cel precedent (visul cu copacul uriaș, cf. Dan. 4). În locul trufiei lui Nabucodonosor, aici se află profanarea, de către Baltasar, a vaselor sfinte răpite din templul din Ierusalim. ♦ Motivul acestui episod, mai mult decât cel al lui Nabucodonosor, pare să aibă legătură și cu vremurile lui Antiochos al IV-lea, profanator al templului și al obiectelor sacre (cf. Dan. 8,9-12,25; 9,26-27; 11,31-39).

5,1 „Regele Baltasar”: acesta nu a fost niciodată încoronat ca rege cu puteri depline, iar documentele nu-i dau niciodată acest titlu. A exercitat însă funcțiile regale ca înlocuitor al tatălui său, Nabonides, care a lipsit vreme îndelungată din capitală. Mai mult, unii cercetători sunt de părere, pe baza analizei minuțioasă a documentelor babiloniene, că

băut vin.

² Și s-a semețit inima lui și a spus să se aducă vasele de aur și cele de argint din casa lui Dumnezeu pe care le adusese Nabucodonosor, tatăl său, de la Ierusalim, și să se toarne vin în ele tovarășilor săi.

ai săi; și în fața celor o mie [a fost pus] vinul, și, bând,

² Baltasar a spus, în timp ce gusta vinul, să se aducă vasele de aur și de argint pe care le luase Nabucodonosor, părintele său, din templul din Ierusalim; să bea din ele regele și dregătorii săi și țititoarele și soțiile sale.

lui Baltasar i-au fost conferite puteri similare unei coregențe pe aproape toată durata domniei lui Nabonides (Montgomery, 1950, p. 67). Astfel se explică faptul că diferite documente îl arată pe Baltasar asociat tatălui său în rugăciuni, jurăminte etc. ♦ „ospăț mare pentru cei o mie de dregători ai săi” (Θ): expresie generică pentru a indica totalitatea membrilor curții și ai administrației imperiale; LXX are, mai concis, „pentru tovarășii săi”. De fapt, numărul convivilor nu trebuie să ne mire. Biblia cunoaște banchetul lui Xerxes sau Assuerus, la care a fost invitat întregul popor din Susa timp de șapte zile (cf. Est. 1,5), iar comentatorii citează numeroase exemple din autorii clasici. ♦ „a băut vin” (LXX), „[a fost pus] vinul, și, bând” (Θ): TM scoate în evidență starea de beție a lui Baltasar, vorbind de abundente libații de vin. Despre beție și orgiile babilonienilor în vremea lui Alexandru, se citează, de obicei, Quintus Curtius: *Babylonii maxime in vinum et quae ebrietatem sequuntur effusi sunt* (V,1).

5,2 „Nabucodonosor, părintele său”: trebuie înțeles în sens larg, ca strămoș (cf. Gen. 28,13), așa cum lu este numit fiul lui Omri, întemeietorul Samariei, în timp ce, în realitate, el este fiul lui Iosafat (cf. 4Rg. 9,2). După Nabucodonosor – așa cum menționează Berosos și Canonul lui Ptolemeu – au mai fost alți trei regi: Evil Merodach (LXX Euilmarodach, 4Rg. 25,27), Neriglissar, Labași-Marduk înainte de Nabonides, tatăl lui Baltasar. În Rugăciunea lui Nabonides, acesta vorbește de fiul său mai mare, Baltasar. Iar o inscripție ce făcea parte din anelele regale spune că, în al șaptesprezecelea an al domniei (539), Nabonides a fost înfrânt de către Cyrus la Sepharvim (Sippar), de unde se trage concluzia că fiul regelui (Baltasar) cărmuia în capitală. Pe de altă parte, Xenofon vorbește despre un rege al Babilonului, nenumit, tânăr desfrânat, crud și nelegiuit, ajuns repede la putere, care a pierit în timp ce chefuia, chiar în noaptea în care Cyrus a cucerit cetatea, detalii care frapează prin conformitatea cu textul din Daniel. ♦ Repetata formulă care-l face pe Baltasar fiul lui Nabucodonosor scoate în relief strânsa legătură dintre primul mare monarh al Babilonului și cel din urmă rege. ♦ „și țititoarele și soțiile”: acestea, probabil, banchetuiu într-o sală separată (cf. v. 10); TM are două cuvinte cu semnificație nesigură; se presupune că primele sunt „soții” (deși cu titlu deplin nu era decât una), iar celelalte sunt slujnice. Babilonienii, spre deosebire de perși și de alte neamuri orientale, admiteau femeile la banchetele lor, care au devenit proverbiale prin licențiozitate.

³ Și au fost aduse și au băut din ele

⁴ și i-au binecuvântat pe idoli lor cei făcuți de mână de om, iar pe Dumnezeul cel Veșnic nu L-au binecuvântat, pe Cel ce are putere asupra duhului lor.

⁵ Chiar în acea clipă, au ieșit niște degete ca de mână de om și au scris pe peretele casei lui, pe tencuiala din fața luminii, înaintea regelui Baltasar; și el a văzut mâna scriind.

⁶ Și înfățișarea i s-a schimbat, și spaime și presimțiri îl năpădeau. Așadar, regele s-a zorit și s-a ridicat și se tot uita la scrierea aceea, [în vreme ce] însoțitorii din jurul lui se veseleau.

⁷ Și regele a strigat cu glas mare să-i cheme pe solomonari și pe

³ Și au fost aduse vasele cele de aur și de argint pe care le adusese din templul lui Dumnezeu din Ierusalim; și au început să bea din ele regele și dregătorii lui și fiitoarele și soțiile lui;

⁴ au băut vin și i-au lăudat pe zeii cei de aur și de argint și de aramă și de fier și de lemn și de piatră.

⁵ Chiar în acea clipă au ieșit niște degete de mână de om și au început să scrie în fața sfeșnicului, pe tencuiala de pe peretele casei regelui; și regele privea la încheieturile degetelor mâinii care scria.

⁶ Atunci, chipul regelui s-a schimbat, și gândurile au prins a-l cutremura, și încheieturile șalelor i se desfăceau, și genunchii i se ciocneau unul de altul.

⁷ Și a strigat regele cu putere să fie aduși înăuntru magii, chaldeii și

5,5 „să scrie în fața sfeșnicului”: sfeșnicul sau candelabru care, în timpul nopții, trebuia să lumineze încăperea. Acesta, plasat pe masă sau atârnat în mijlocul încăperii, trebuia să se fi aflat între invitați și perete, iar lumina lui cădea pe peretele „din fața luminii”. ♦ „pe tencuiala”: peretele nu era lambrizat, ci doar tencuit și, poate, din loc în loc, împodobit cu picturi, cum erau apartamentele palatului descoperit la Ninive.

5,7 „solomonari... vraci... chaldei” (LXX), „magii, chaldeii și gazarenii” (Θ): *vide supra*, Dan. 1,20; 2,2; 4,7. Mai des sunt numite patru categorii (*cf.* Dan. 2,2,27; 4,7) sau numai două (*cf.* Dan. 1,20), ori chiar una singură, adică „înțelepții” (*cf.* Dan. 2,12.24.48; 4,5) sau „chaldeii” (*cf.* Dan. 2,4.10). ♦ „purpura”: culoarea regală atât la persi (*cf.* Est. 8,15) și la mezi (*cf.* Xenofon, *Cyropaedia*, 1,3,2), cât și în epoca greacă (*cf.* 1Mac. 10,20). În Antichitate, Babilonul era vestit, alături de Tyr, pentru țesăturile sale de purpură (*cf.* Iez.

vraci și pe chaldei și pe gazareni, ca să-i vestească tâlcul scrierii. Și au venit la privilegiște să vadă scrierea, și tâlcul scrierii nu i l-au putut desluși regelui. Atunci, regele a dat poruncă, zicând: „Orice bărbat care va lămuri tâlcul scrierii, va îmbrăca purpura și i se va pune colan de aur; și i se va da putere peste a treia parte din împărăție.”

⁸ Și au intrat solomonarii și vracii și gazarenii, și n-a putut nici unul să vestească tâlcul scrierii.

⁹ Atunci, regele a chemat-o pe regină în legătură cu semnul și i-a arătat că este [lucru] mare, și că nici un om nu poate să-i vestească regelui tâlcul scrierii.

¹⁰ Atunci, regina i-a amintit acestuia de Daniel, care era dintre cei

gazarenii, și le-a spus înțelepților Babilonului: „Cel care va desluși această scriere și-mi va face cunoscut tâlcul va fi înveșmântat în purpură, și colanul cel de aur [va atârna] pe grumazul lui; și va cârmui ca cel de-al treilea în împărăția mea.”

⁸ Și au intrat toți înțelepții regelui și n-au putut să deslușească scrierea, nici să-i facă regelui cunoscut tâlcul.

⁹ Iar regele Baltasar s-a tulburat foarte, și chipul i s-a schimbat, și dregătorii lui s-au tulburat [și ei].

¹⁰ Și a intrat regina în sala ospățului și i-a spus: „O, rege, să trăiești în

27,24: Ios. 7,21). ♦ Colanul de aur amintește de cel pe care Faraon i l-a dat drept răsplătă lui Iosif (cf. Gen. 41,42). Termenul *ham^rnik*, „colan”, este de origine persă și a ajuns și în greacă (μανιάκης). ♦ „i se va da putere peste a treia parte din împărăție” (LXX), „va cârmui ca cel de-al treilea în împărăția mea” (Θ): posibil ca această magistratură să se explice prin faptul că, la acea vreme, în regat existau doi suverani, Nabonides și Baltasar; acestora li s-ar fi alăturat un al treilea.

5,8 „n-a putut să deslușească...”: s-a presupus că acele cuvinte erau scrise cu caractere feniciene sau ebraice. Dar aceste caractere nu ar fi trebuit să fie necunoscute învățaților din Babilon. Trebuie atunci să ne gândim mai degrabă la o scriere ideografică, ce redă ideile în maniera hieroglifelor, deosebită de orice alfabet și, în situația de față, indescifrabilă fără o iluminare divină.

5,10 În TM, versetul începe: „Regina, la cuvintele regelui și ale dregătorilor, a intrat...”. ♦ „regina”: cu siguranță este vorba de regina-mamă, care, după rege, avea totdeauna o mare influență la curțile din Orientul Apropiat antic; pentru Israel, știm acest lucru din Biblie (cf. 3Rg. 15,12; 4Rg. 10,13; 24,12.15; Ier. 13,18; 29,2; 2Par. 15,16). Textul grec are același termen (βασιλισσα) pentru a o desemna pe regină, soția regelui, și pe regina-mamă.

LXX

Θ

duși în robie din Iudeea,

¹¹ și i-a spus regelui: „Omul [acela] era învățat și înțelept și mai-mare peste toți înțelepții Babilonului.

¹² Și duh sfânt este în el, și în zilele părintelui tău, regele, tâlcuiri preagrele i-a lămurit lui Nabucodonosor, tatăl tău.”

¹³ Atunci, Daniel a fost adus în fața regelui, și, prinzând a grai, regele i-a zis:

[¹⁴⁻¹⁵]

veci! Să nu te tulbure gândurile tale, și chipul să nu ți se schimbe!

¹¹ Este un bărbat în împărăția ta în care [se află] duh al lui Dumnezeu; în zilele părintelui tău s-a aflat în el cuget treaz și pricepere, iar regele Nabucodonosor, tatăl tău, l-a pus mai-mare peste solomonari, magi, chaldei, gazareni,

¹² căci [se afla] în el duh din belșug și chibzuință și pricepere, tâlcuind [el] visele și vestind lucruri tănuite și dezlegând legături: [îl cheamă] Daniel, dar regele i-a pus numele Baltasar. Să fie deci chemat acum, și îți va vesti tâlcuirea lui.”

¹³ Atunci Daniel a fost adus înaintea regelui; și i-a spus regele lui Daniel: „Tu ești Daniel, dintre cei luați în robie din Iudeea, pe care i-a adus regele, părintele meu?

¹⁴ Am auzit despre tine că [ai] duh al lui Dumnezeu în tine, și cuget treaz, pricepere și înțelepciune din

Este normal ca regina-mamă să-l cunoască bine pe Daniel, pentru că acesta jucase un rol deosebit în timpul „părintelui” lui Baltasar. Regina-mamă vorbește cu o autoritate pe care nu o aveau în Orient soțiile suveranilor și care nu aparținea decât reginelor văduve ale monarhilor defuncți și mame ale suveranilor aflați la domnie. Prin urmare, nu putea fi decât ori soția lui Nabonides și, după unii, fiica lui Nabucodonosor ori văduva acestuia din urmă.

5,12 „duh sfânt” (LXX), „duh din belșug” (Θ): *vide supra*, Dan. 1,20. ♦ „lucruri tănuite”: gr. κρυπτόμενα, *lit.* „lucruri ținute sub stăpânire/control”. ♦ „dezlegând legături”: gr. λύειν συνδέσμοις; termenul aramaic din TM, *qifrin*, înseamnă „probleme”, „legături, noduri”, ceea ce permite traducerea grecească, similară celei latine (*solutio ligatorum*). Plecând de aici, unii autori au crezut că este vorba despre legături magice prin care un vrăjitor își lega victimele în cadrul unor ritualuri.

5,13 „cei luați în robie”, *lit.* „fiii captivității” – semitism.

¹⁶ „O, Daniele, poți să-mi limpezești tâlcul scrierii? Și te voi îmbrăca în purpură și colan de aur îți voi pune, și vei avea putere peste a treia parte a împărăției mele.”

¹⁷ Atunci Daniel s-a oprit în fața scrierii și a citit-o și i-a răspuns regelui astfel: „Aceasta [e] scrierea: «A fost numărat, a fost socotit, a fost ridicat [din loc]»; și s-a oprit mâna care a scris. Și acesta [este] tâlcul lor.

[¹⁸⁻²²]

belșug s-a găsit în tine. ¹⁵ Și acum, au venit în fața mea înțelepții, magii și gazarenii, ca să deslușească scrierea aceasta și tâlcul ei să mi-l facă cunoscut; dar n-au putut să mi-l vestească.

¹⁶ Iar eu am auzit despre tine că poți tâlcui judecăți; acum deci, dacă poți desluși scrierea, și tâlcul ei să mi-l faci cunoscut, vei fi înveșmântat în purpură, și colanul cel de aur se va afla pe grumazul tău, și vei cârmui ca cel de-al treilea în împărăția mea.”

¹⁷ Atunci a răspuns Daniel și a spus în fața regelui: „Păstrează-ți darurile pentru tine, iar dăruirea casei tale dă-o altuia! Eu însă voi desluși regelui scrierea și tâlcul ei și-l voi face cunoscut.

¹⁸ O, rege, Dumnezeuul cel Preaînalt i-a dat împărăția și mărirea și cinstea și slava lui Nabucodonosor, părintele tău,

¹⁹ și, datorită măririi pe care i-a dat-o, toate popoarele, semințiile și limbile tremurau și se temeau în fața lui: pe cei pe care voia el îi scăpa și pe cei pe care voia el îi lovea, și pe

5,17 „dăruirea casei tale”: TM are „răsplățile”. ♦ Intervenția profetului nu poate fi influențată de nici un dar, așa cum încercase să facă Balac cu Balaam (cf. Num. 24,11-13), și de nici o amenințare, cum voise să facă regele lui Israel cu Michea (cf. 3Rg. 22,13-28).

5,18-19 Daniel afirmă universalitatea domniei lui Nabucodonosor, ca în Dan. 2,38; regele babilonian e descris ca acționând total după bunul său plac și atribuindu-și aceleași puteri ca ale lui Dumnezeu (cf. Deut. 32,39; 1Rg. 1,6-8; Sof. 16,13).

cei pe care voia el îi înălța, și pe cei pe care voia el îi înjosea.

²⁰ Și, pentru că s-a semeșit inima lui și duhul lui s-a întărit până la sfruntare, a fost dat jos de pe tronul împărăției sale; și i s-a luat cinstirea,

²¹ și a fost alungat dintre oameni, și inima lui s-a dat după cea a fiarelor;

și împreună cu măgarii sălbatici îi [era] sălașul,

și iarbă, ca unui bou, îi dădeau să mănânce;

și din roua cerului trupul lui se scâldea,

până când a cunoscut că Dumnezeu cel Preainalt domnește peste împărăția oamenilor,

și cui voiește i-o va da.

²² Dar tu, fiul lui, Baltasar, nu ți-ai smerit inima, măcar că știai toate acestea,

²³ și te-ai ridicat împotriva Domnului Dumnezeului cerului; vasele din casa Lui au fost aduse dinaintea ta, iar tu și dregătorii tăi și țiitoarele și soțiile tale ați băut vin din ele; și i-ai lăudat pe zcii cei de aur și de argint și de aramă și de fier și de lemn și de piatră, care nu văd și nu aud și nu cunosc, iar pe Dumnezeu în a cărui mână [se află] suflarea ta și toate căile tale, pe El nu l-ai slăvit.

²³ O, rege, tu ai făcut un praznic pentru prietenii tăi și ai băut vin, și ți-au fost aduse vasele din casa Dumnezeului celui Viu, și ați băut din ele, tu și dregătorii tăi, și ați lăudat toți idoliile cei făcuți de mână de om; și pe Dumnezeu cel Viu nu l-ați binecuvântat, [de]și duhul tău [se află] în mâna lui, și domnia ta El ți-a dat-o; și nu l-ai binecuvântat și nu l-ai lăudat.

5,20 „s-a semeșit inima lui”: expresie care îl desemnează pe cel care se opune lui Dumnezeu (cf. Deut. 8,14; 17,20; Os. 13,6). Ideea aceasta apare, în LXX, în v. 23.

²⁴⁻²⁸ Acesta este tâlcul scrierii: s-a numărat timpul împărăției tale, se sfârșește împărăția ta, a fost tăiată și a fost încheiată împărăția ta, și le este dată mezilor și perșilor.”

²⁹ Atunci regele Baltasar l-a îmbrăcat pe Daniel în purpură și i-a pus

²⁴ De aceea, de la fața Lui a fost trimisă încheietura degetelor unei mâini și a rânduit scrierea aceasta.

²⁵ Și aceasta [este] scrierea cea rânduită: *mane thekel phares*.

²⁶ Acesta [e] tâlcul cuvintelor: *mane* – a măsurat Dumnezeu împărăția ta și i-a pus capăt;

²⁷ *thekel* – a fost cântărită în balanță și s-a aflat cu lipsă;

²⁸ *phares* – a fost împărțită împărăția ta și a fost dată mezilor și perșilor.”

²⁹ Atunci Baltasar a spus și l-au îmbrăcat pe Daniel în purpură și

5,25 TM are „*m^enē*, *m^enē*, *l^eqēl ū phar^esīn*”. Unii văd în acești termeni numele a trei monede: mina, siclu și jumătate de mină (*pharas*). Dacă acesta este sensul original al inscripției, autorii nu cad de acord asupra sensului secvenței, despre ale cărei elemente, în număr de trei sau patru, unii au presupus că ar reprezenta regi sau imperii. Pentru regi, s-au propus: Nabucodonosor, Evil Merodach, Baltasar (cf. Ginsberg), sau Nabucodonosor, Baltasar și regii mezi sau perși, sau Nabucodonosor, Nabonides, Baltasar (BASOR, nr. 145, p. 32). S-a propus și succesiunea imperiilor babilonian, med și pers (pentru diferitele interpretări, cf. Krealing, pp. 11-18). De fapt, nu interesează sensul primitiv al textului, ci doar cel dat de Daniel. ♦ *m^enē*: „măsurat” sau „numărat”: forma participiului pasiv al verbului *m^enāh*, „a socoti, a măsura, a număra” sau „măsură”. În TM, acest termen este repetat pentru a indica faptul că socoteala este bine făcută; repetiția formează prima jumătate a hemistihului în care a doua jumătate este reprezentată de ceilalți doi termeni. Conform textului aramaic, termenul ar putea însemna și „mina (monedă semitică) a fost numărată sau măsurată”. ♦ *l^eqēl*: formă neregulată a participiului pasiv al verbului *l^eqal*, „a cântări”, dar și „siclu”. ♦ *phar^esīn*, litt. „jumătate” (de siclu sau de mină); altă interpretare: cuvântul *ūphar^esīn*, compus din copula *ū*, „și”, și participiul activ al verbului *p^ras*, la plural, „cei ce rup în două”, cu aluzie la numele *pāras*, „pers” – de aici interpretarea lui Daniel; acest mod de a explica se aseamănă mult cu acele al comentariilor descoperite la Qumran (cf. Dumas, 1961, pp. 203-221). ♦ Semnificația celor trei cuvinte scrise pe perete este dată în funcție de o etimologie populară semită, construită pe asonanța între semnificatul original al cuvântului și cel simbolic al lucrului semnat.

colan de aur și i-a dat putere peste a treia parte a împărăției sale.

³⁰ Și tâlcul a venit peste regele Baltasar, și domnia a fost luată de la chaldei și a fost dată mezilor și perșilor.

6 ¹ Și Artaxerxes al mezilor a luat împărăția.
Iar Darius [era] plin de zile și vestit la bătrânețea sa;

i-au pus colanul de aur în jurul grumazului, și crainicii au vestit despre el că este al treilea cârmuitor din împărăție.

³⁰ Chiar în acea noapte a fost omorât Baltasar, regele caldeilor.

6 ¹ Și Darius, medul, a luat împărăția la vârsta de șaizeci și doi de ani.

5,30 „Chiar în acea noapte” (Θ): conform istoriografilor greci Xenofon (*Cyropaedia*, VII,5) și Herodot (I, 191), Babilonul a fost cucerit noaptea, pe neașteptate, în timp ce în oraș se benchetua la o sărbătoare. Probabil că povestea se inspiră din aceste amintiri. În așa-numita cronică a lui Nabonides se menționează lacunar: „În luna Marșesvan, în noaptea de 11 Ugbaru... regelui a murit”. Unii savanți cred că textul lipsă se referea la „fiul regelui”, *i.e.* Baltasar (Montgomery, 1950, p. 68).

6 Evenimentele povestite în acest capitol prezintă numeroase analogii cu subiectul capitolului 3. Inserat într-un cadru istoric în care credincioșii israeliți se află în mijlocul popoarelor păgâne, episodul relevă și modul în care adevăratul Dumnezeu este cunoscut în mijlocul neamurilor. Analiza exegetică și examinarea istorică a acestui capitol arată că este vorba despre o poveste haggadică, împănată cu câteva amintiri istorice. Învățătura pe care autorul vrea s-o propună cititorilor săi prevalează asupra istoriei, el neavând intenția de a scrie istorie în sensul pe care aceasta îl are pentru moderni. Analogiile cu capitolul 3 întăresc această concluzie, ca și numeroasele aluzii la persecutarea evreilor de către Antiochos Epiphanes. Evident, personajul Darius nu poate fi identificat cu regele Antiochos: slăbiciunea de care dă dovadă Darius nu se potrivește cu bine cunoscuta obstinație a monarhului sirian; de asemenea, este greu de crezut că un autor din perioada macabeică va fi putut pune în gura persecutorului său cuvintele lui Darius din vv. 26-28.

6,1 „Darius, medul” (Θ): existența lui „Darius medul” printre regii care au domnit asupra Babilonului a fost adesea negată. Herodot, Berosos, Canonul lui Ptolemeu nu amintesc numele acestui Darius, ultimul monarh chaldeu fiind urmat imediat de către Cyrus. Pe de altă parte, există indicii că între cucerirea Babilonului de către Cyrus și proclamarea sa ca rege al acestuia s-a scurs un interval de doi ani. Lenormant arată că, în contractele babiloniene în scriere cuneiformă, Cyrus nu apare calificat drept „rege al Babilonului, rege al popoarelor” decât începând din al treilea an după cucerirea cetății, în timp ce, în primii doi ani, este numit numai „rege al popoarelor”. Așa se explică de ce, după unii

² și a rânduit o sută douăzeci și șapte de satrapi peste întreaga sa împărăție

³ și peste aceștia, trei bărbați care-i cârmuiau, și Daniel era unul dintre

² Și a găsit de cuviință Darius să pună peste împărăție o sută douăzeci de satrapi, pentru ca ei să fie în toată împărăția sa,

³ și, peste aceștia, trei demnitari, unul dintre ei fiind Daniel, cărora să

autori, Cyrus a domnit șapte ani (Xenofon), după alții, nouă (Abydenos, Canonul lui Ptolemeu). S-a presupus deci o dominație medă de doi ani asupra Babilonului, „Darius medul” fiind identificat cu regele med Cyaxares al II-lea. Deși Cyrus ar fi cucerit Babilonul în calitate de vasal al regelui med, prin tradiție se consideră că ar fi domnit imediat. Formularea din TM, „a primit împărăția” (6.1), dacă nu este înțeleasă în sensul că a primit-o de la Dumnezeu (cf. 9.1), se potrivește perfect cu pasivitatea lui Cyaxares care, deși suveran și unchi al lui Cyrus, nu a participat efectiv la campania împotriva Babilonului, dar și cu pasajul din *Cyropaedia* lui Xenofon în care Cyrus îl anunță că i-a pregătit un palat în Babilon: traducerea grecești au „a luat” (παρέλαβεν) împărăția. ♦ „Artaxerxes al mezilor a luat împărăția” (LXX), „Darius medul a luat împărăția” (Θ): în realitate, nu un rege med, nici Artaxerxes, nici Darius, ci regele Persiei, Cyrus, a intrat triumfător în Babilon în 539 î.H. LXX amintește de Artaxerxes, după care trece brusc la Darius. Dar regele Darius I sau Darius cel Mare a domnit după Cyrus (550-529 î.H.) și Cambyse (529-522 î.H.), adică începând din 522 î.H. Astfel, s-a presupus că autorul lui Daniel, ca urmare a vreunei interpretări a vechilor profeții, confunda cucerirea Babilonului din 539 î.H. cu intervenția lui Darius din 520 î.H. (pentru reprimarea unei revolte). Într-adevăr, Ieremia prezisese că Babilonul va cădea sub loviturile unei coaliții de popoare venite din nord (50.9), și mai ales a mezilor (Ier. 51,11.28). Totodată, Isaia anunțase dărâmarea Babilonului de către mezi (cf. Is. 13.17). În aceste condiții, se înțelege de ce autorul lui Daniel a atribuit mezilor distrugerea Babilonului și de ce a făcut din Darius un med. În orice caz, știm de la Herodot (III, 89) că Darius Hystaspes a reorganizat imperiul pers, punând în fruntea provinciilor satrapi.

6.2 „o sută douăzeci și șapte” (LXX), „o sută douăzeci de satrapi” (Θ): versiunea greacă a lui Theodotion concordă cu textul aramaic. Acești funcționari exercitau o adevărată putere regală și erau un fel de viceregi însărcinați cu securitatea imperiului și cu strângerea tributului anual. Nu este imposibil ca numărul de 120/127 de satrapi, care nu corespunde datelor istorice, să fie influențat de Ester 1,1 sq., care-i atribuie lui Assuerus (Xerxes) un imperiu de 127 de provincii. În același sens, lui Xenofon i s-a reproșat faptul că nu vorbește decât de șase satrapi trimiși de Cyrus în provincii, dar în pasajul din *Cyropaedia* în care se amintește de acești satrapi (8,6) nu este vorba decât de provinciile din Asia Mică și din Arabia. Obiecții există și la adresa lui Herodot, care spune (3,89) că Darius, fiul lui Hystaspes, a împărțit regatul în douăzeci de regiuni administrative sau satrapii, iar inscripțiile perse din vremea acestui rege dau aceeași cifră. Herodot vorbește desigur de acea nouă împărțire, bazată pe impozite, realizată de Darius, amintită mai sus.

cei trei bărbați,

⁴ având putere peste toate în împărăție. Și Daniel era îmbrăcat în purpură și [era] mare și vestit înaintea regelui Darius, fiind el vestit și învățat și iscusit, și cu duh sfânt în el, și cu izbândă în treburile regelui pe care le făcea. Atunci, regele a hotărât să-l pună pe Daniel peste întreaga sa împărăție și pe cei doi bărbați, pe care i-a pus împreună cu el, și o sută douăzeci și șapte de satrapi.

⁵ Dar, când a vrut regele să-l pună pe Daniel peste întreaga sa împărăție,

le dea socoteală satrapii, astfel încât regele să nu fie împovărat.

⁴ Daniel însă era mai presus de aceștia, căci [avea] în el duh din belșug; iar regele l-a rânduit peste întreaga sa împărăție.

⁵ Atunci demnitarii și satrapii căutau să găsească o pricină împotriva

6,3 „demnitari”: gr. τακτικοί; în TM apare *sār^ekīn*, cuvânt de origine persă, care nu se mai găsește în altă parte, nefiind prea ușor să se precizeze configurația acestui consiliu suprem de miniștri ai regatului. Nu găsim nici o paralelă a acestei situații: Daniel este „arhisatrap”, amintind de Iosif, care era vizir în Egipt; dar el mai are încă doi tovarăși de funcție (în IEzd. 8,11 sunt menționați șapte consilieri ai regelui Artaxerxes). Cei trei exercitau puterea în mod colegial, constituind consiliul coroanei, un fel de triumvirat, pe care unii îl compară cu situația de la sfârșitul perioadei babiloniene (cf. Dan. 5,16-29). Rolul lor era să vegheze ca regele să nu fie deranjat. Un motiv asemănător este invocat și în Ezdra.

6,4 „l-a rânduit”: TM are „se gândea să-l rânduiască”. Se înțelege mai bine ce a stârnit invidia celor doi colegi ai săi, ca și a celorlalți satrapi; și Theodoret pune la baza planului ticălos al dregătorilor „pizma”. ♦ „mai presus de aceștia”: din expresiile folosite în ambele variante se desprind însușirile excepționale de care se bucura Daniel, care derivă dintr-un dar divin, menționat încă de la începutul cărții (cf. 1,17-20).

6,5 „împotriva lui Daniel”: TM adaugă aici „cu privire la domnie”. Motivul acuzării putea fi ori neglijența, incapacitatea (la care poate trimite „pricină” – πρόφασις, *lit.* „pretext”), ori corupția (la care ar putea trimite „greșeala”, παράπτωμα), sau infidelitatea lui Daniel față de rege (sugerată de „vină” – ἀμβλύκημα). Hipolit (19) generalizează, glosând: „De îndată ce un om pios și cu frica lui Dumnezeu este înzestrat de Dumnezeu cu har și cu înțelepciune, este urât de ceilalți oameni, deoarece aceștia nu au fost socotiți demni de același har. Astfel, satrapii și miniștrii îl detestă pe Daniel din invidie, pentru că el era cel mai înțelept și cel mai fidel dintre toți”.

atunci cei doi tineri s-au vorbit și au pus la cale sfat și hotărâre, zicând unul către altul, deoarece nu găseau nici o greșeală și nici o neștiință împotriva lui Daniel, de care să-l părăscă în fața regelui,

⁶ și au spus: „Hai să ticluim noi înșine o opreliște, ca nici un om să nu aducă cinstire și să nu înalțe rugă la nici un dumnezeu, vreme de treizeci de zile, fără numai către regele Darius; iar de nu, să fie omorât”: ca să-l ponegrească pe Daniel în fața regelui și să fie aruncat în groapa leilor. Căci știau că Daniel se roagă și se închină Domnului Dumnezeului său de trei ori pe zi.

⁷ Atunci s-au dus oamenii aceia și au grăit către rege:

lui Daniel; și nici o pricină, nici o greșeală, nici o vină n-au găsit împotriva lui, căci era credincios.

⁶ Și au spus demnitarii: „Nu vom găsi împotriva lui Daniel vreo pricină decât în legile Dumnezeului său.”

⁷ Atunci demnitarii și satrapii i s-au înfățișat regelui și i-au spus: „Rege Darius, în veci să trăiești!

6,6 „să nu aducă cinstire și să nu înalțe rugă”. *lit.* „să nu cinstească cu cinstire și să nu se roage cu rugă” – semitisme ce conferă un ton solemn. ♦ „legile Dumnezeului său”: sub noua putere, acestea puteau fi practicate liber. ♦ În cartea lui Daniel, personajul regelui Darius, lipsit de voință și destul de șters, nu corespunde cătuși de puțin cu ceea ce ne prezintă istoria. Decretul lui Darius implica faptul că regele avea un caracter divin, concepție care, după unii, nu se potrivea cu perioada persă, ci cu epoca elenistică, vreme în care suveranii erau divinizați. Alții evocă unii autori antici care afirmă că regele pers era venerat ca *fu* și *chip al zeilor*, și chiar ca *zeu*. Aceeași situație se întâlnea la egipteni și etiopieni, lucru care trebuie să-l fi influențat pe Alexandru cel Mare de vreme ce acesta, în Egipt, a cerut onoruri divine. Din vremea primului rege med, Deioces, legea regală, promulgată de rege, care era un personaj sacru, avea un caracter irevocabil, așa cum se poate vedea și din Est. 1,19; 8,8, ca și din Diodor din Sicilia, 17,30 (conform acestuia, Darius al III-lea, după ce a pronunțat o sentință de moarte împotriva lui Charidemos, s-a răzgândit imediat, părându-i rău, și s-a acuzat pentru greșeala sa, dar nu era cu putință să anuleze cele hotărâte prin autoritate regală). Încălcarea unui decret regal era pedepsită cu moartea.

6,7 La acest verset, TM și versiunile grecești sunt apropiate, chiar dacă TM are „s-au năpustit” față de „s-au înfățișat”. În schimb, Vulgata anticipează înșelăciunea; verbul

⁸ „O opreliște și o rânduială am statornicit, ca orice om care va înălța rugă ori va aduce vreo cinstire oricărui dumnezeu, vreme de treizeci de zile, fără numai regelui Darius, să fie aruncat în groapa leilor.”

Au ținut sfat toate căpeteniile de oști și satrapii, dregătorii și mai-marii locurilor din împărăția ta, pentru a statornici o rânduială regească și a întări o opreliște, astfel încât cel care ar rosti o rugăciune către orice dumnezeu ori om, vreme de treizeci de zile, fără numai către tine, o, rege, să fie aruncat în groapa leilor.

folosit este *surriperunt*: pizmașii i-au extorcat regelui legea de care aveau nevoie pentru a-l pierde pe Daniel.

6,8 Sunt enumerate diferite categorii de funcționari ai regatului, dar mai puțini decât în Dan. 3,2-3. Într-un cuvânt, întreaga ierarhie medo-persă se ridică împotriva lui Daniel. Adjectivul „toate” dă mai multă greutate propunerii acestora, înlăturând orice idee de exceptare referitoare la Daniel. Este o minciună, pentru că Daniel nu fusese consultat, iar regele putea crede că Daniel e și el de aceeași părere cu restul satrapilor. ♦ „căpeteniile de oști (στρατηγοί) și satrapii”: ultimii sunt mai mari în grad decât primii (cf. Dan. 3,2.94). ♦ „dregătorii (ὑποστοι) și mai-marii locurilor (τοπάρχαι)”: ambele categorii desemnau mai degrabă funcționari de la curte decât din provinciile regatului. ♦ „pentru a statornici o rânduială regească”: gr. στήσαι στάσει βασιλικῆ, *lit.* „a rândui rânduială...” (semitism solemn): este vorba de un proiect de lege inițiat de funcționari, care doar trebuia ratificat pentru a căpăta putere de lege, așa cum rezultă și din Est. 1,19; 8,8. TM are *lit.* „să scrie scrierea” (ceea ce, la Theodotion, apare în v. 9): regele trebuia să pună să fie redactat documentul scris de către funcționarii săi și să-l întărească așa cum era nevoie pentru ca legea să intre în vigoare. ♦ Theodoret interpretează, în egală măsură, din punct de vedere religios și practic: „Și nu au priceput cei ce și-au dat vederea cugetului în stăpânirea pizmei, n-au priceput că nu-i în stare împăratul să împlinească toate cererile fiindcă nici sănătate, nici viață, nici prunci, nici bogăție de ploi nu primim de la altcineva, fără numai de la Dumnezeu; dar cei ce își pierduseră judecata pun pe seama împăratului cele convenite lui Dumnezeu și îl înduplecă pe nătâng să se învoiască la sfatul lor să se întărească cererea lor cea rău credincioasă”. ♦ „groapa leilor”: asirienii și urmașii lor, perșii, aveau obiceiul să prindă lei vii, pe care îi puneau în cuști; lei erau ținuți în gropi săpate în pământ, fiind destinați, în general, partidelor de vânătoare regale; basoreliefurile lui Assurbanipal înfățișează lei captivi, duși la Ninive pentru rege; călătorul Hôst a descris o groapă pentru lei din Maroc, asemănătoare gropii cu urși din Berna. Este însă istoric atestat că perșii pedepseau la grămadă soțiile și copiii celor condamnați (cf. Herodot, III, 119).

⁹ Și l-au rugat pe rege să statornicească opreliștea și să n-o schimbe, pentru că știau că Daniel se roagă și se închină de trei ori pe zi, ca să fie ponegriț la rege și să fie aruncat în groapa leilor.

¹⁰ Și astfel regele Darius a statornicit și a întărit.

¹¹ Aflând însă Daniel opreliștea pe care o statornicise [Darius] împotriva

⁹ Așadar, acum, o, rege, statornicește opreliștea și pune să fie scrisă, ca să nu se schimbe pravila mezilor și perșilor.”

¹⁰ Atunci regele Darius a poruncit să se scrie pravila.

¹¹ Iar Daniel, când a aflat că a fost rânduită pravila, a intrat în casa lui;

6,9 „pravila mezilor și perșilor”: formulă convențională, ce atestă anexarea regatului med de către cel pers. Se sugerează aici că persecutarea iudeilor, în general, își avea originea în intrigile funcționarilor și nu se datora regelui care, în întreaga perioadă persă, s-a dovedit tolerant, chiar generos, cu privire la sentimentele religioase ale tuturor popoarelor și, în special, ale evreilor (cf. și 1Ezd. 4; 2Ezd. 13,33–17,4). Prin acest decret, regele nu voia decât ca popoarele să îndeplinească un act prin care îl recunoșteau drept încarnare a zeului suprem, victorios asupra zeilor lor naționali, ceea ce corespundea perfect cu noțiunea antică de monarh universal.

6,11 Fereastra deschisă nu înseamnă că Daniel vrea să arate că nu se ascunde – cum spune cu insistență Theodoret –, ci reprezenta o particularitate a încăperii de la etaj, ale cărei ferestre nu aveau zăbrele. Locul lui de rugăciune se afla fie într-o cameră de pe acoperiș (ὐπερώων), fie într-un colț al terasei, unde se amenajau de obicei spații destinate odihnei, reculegerii, actelor de devoțiune (cf. Is. 22,1; Tob. 3,10; Iud. 8,5). Acest loc apare aici în greacă ἐν τοῖς ὑπερώοις, în timp ce Ieronim traduce prin *in coenaculo*, comentând că Daniel se roagă *in coenaculo*, așa cum, tot *in coenaculo* Iisus sărbătorește Paștele. Obiceiul de a se îndrepta către Ierusalim în timpul rugăciunii s-a format, probabil, o dată cu plecarea în exil (cf. Ps. 27,2); se va fi practicat până la sfârșitul exilului. ♦ „de trei ori pe zi”: ca în Ps. 54,18, dar probabil că uzanța varia în funcție de epocă (în Ps. 118, 164 rugăciunea se face de șapte ori pe zi), mai ales în lipsa sacrificiilor; important este că obiceiul se păstrează neschimbat și în timpul exilului; precizări pentru continuarea obiceiului în creștinism, învestit cu o nouă semnificație, apar în comentariul lui Ieronim: *Tria autem sunt tempora quibus Deo flectenda sunt genera: tertiam horam, sextam et nonam ecclesiastica traditio intelligit. Denique tertia hora descendit Spiritus sanctus super Apostolos. Sexta volens Petrus comedere, ad orationem ascendit in coenaculum. Nona, Petrus et Ioannes pergebant ad templum* („Trei sunt ceasurile când trebuie să ne plecăm genunchii în fața lui Dumnezeu: tradiția bisericească vorbește despre ceasul al treilea, al șaselea și al nouălea. La ceasul al treilea s-a pogorât Duhul Sfânt peste apostoli. La al șaselea, Petru vrând să ia masa, a urcat să se roage în sala de mâncare. La al nouălea, Petru și Ioan mergeau la templu”). ♦ „stătea îngenunchat”, *litt.* „stătea îndoit pe genunchi” (cf. 2Par. 6,13; 1Ezd. 9,5). ♦ „rugându-se și aducând laudă în

lui, a deschis ferestrele la catul său de sus, care priveau spre Ierusalim, și, căzând cu fața la pământ de trei ori pe zi, cum făcuse și înainte, se închina.

¹² Și aceia l-au pândit pe Daniel și l-au prins rugându-se de trei ori pe zi, în fiecare zi.

¹³ Atunci, oamenii aceia s-au întâlnit cu regele și au zis: „Rege Darius, nu ai statornicit o opreliște ca nici un om să nu înalțe rugă, nici să nu aducă cinstire vreunui dumnezeu, vreme de treizeci de zile, fără numai ție, o, rege, iar de nu, să fie aruncat în groapa leilor?” Răspunzând, regele le-a spus: „Întocmai e cuvântul, și opreliștea va rămâne.”

^{13a} Și i-au spus: „Te juruim cu privire la pravilele mezilor și perșilor, să nu schimbi rânduiala, nici să nu iei în seamă persoana, și să nu știrbești cu nimic cele spuse și să-l pedepsești pe omul care nu a ascultat de opreliștea aceasta.” Și a zis: „Așa voi face precum spuneți, și am statornicit aceasta.”

¹⁴ Atunci au zis: „Iată, l-am găsit pe Daniel, prietenul tău, rugându-se și

ferestrele de la catul de sus îi erau deschise înspre Ierusalim și, de trei ori pe zi, stătea îngenuncheat, rugându-se și aducând laudă în fața Dumnezeului său, cum făcuse și mai înainte.

¹² Atunci bărbații aceia au stat la pândă și l-au găsit pe Daniel aducând cinstire și rugându-se Dumnezeului său.

¹³ Și apropiindu-se, îi spun regelui: „O, rege, n-ai rânduit oare o opreliște ca orice om care ar rosti către orice dumnezeu ori om o rugăciune, vreme de treizeci de zile, fără numai către tine, o, rege, să fie aruncat în groapa leilor?” Și a zis regele: „Adevărat [e] cuvântul, și pravila mezilor și perșilor nu se va încălca.”

¹⁴ Atunci, au răspuns și au spus în fața regelui: „Daniel, dintre cei luați

fața Dumnezeului său”: invocația și lauda sunt formele de rugăciune cele mai obișnuite și în Psaltire; acest mod de exprimare este târziu (cf. Dan. 2,9); se întâlnește constant în Targumul Onkelos. Acest verset a devenit axiomatic pentru rabini, deoarece ei atribuiau această instituție a rugăciunii practicilor lui Moise.

6,12 „au stat la pândă”: TM are „s-au năpustit”. ♦ TM adaugă rugăciunii și ruga de implorare.

închinându-se în fața Dumnezeului lui de trei ori pe zi.”

¹⁵ Și, amărându-se, regele a spus să fie aruncat Daniel în groapa leilor, cum cerea opreliștea pe care o statornicise împotriva lui. Atunci, regele tare s-a amărât din pricina lui Daniel și a tot încercat să-l scape, până la apusul soarelui, din mâinile satrapilor;

¹⁶ și n-a putut să-l scape de ei.

¹⁷ Strigând însă regele Darius, i-a zis lui Daniel: „Dumnezeul tău, Căruia Îi slujești fără încetare de trei ori pe zi, El te va izbăvi din ghearele leilor; până dimineață să ai îndrăzneală!”

în robie din Iudeea, nu s-a supus pravilei tale privitoare la opreliștea pe care ai rânduit-o, și de trei ori pe zi își rostește rugăciunile către Dumnezeul său.”

¹⁵ Atunci regele, când a auzit fapta, s-a amărât mult în sine și s-a străduia pentru Daniel să-l scape și, până seara, s-a tot străduit să-l scape.

¹⁶ Atunci bărbații aceia i-au spus regelui: „Să știi, o, rege, că pravila mezilor și perșilor cu privire la orice opreliște și rânduială pe care regele a statornicit-o nu trebuie schimbată.”

¹⁷ Atunci regele a spus și l-au adus pe Daniel și l-au aruncat în groapa leilor; și i-a spus regele lui Daniel: „Dumnezeul tău, Căruia tu Îi slujești fără încetare, El te va izbăvi.”

6,14 „dintre cei luați în robie”, *lit.* „dintre fiii robiei” – semitism. ♦ „nu s-a supus pravilei tale”: TM are „nu te-a respectat pe tine și pravilele tale”.

6,15 „se străduia...”: TM are „se tot gândea” (*lit.* „și-a pus mintea”).

6,16 „i-au spus”: TM are „s-au năpustit și i-au spus”. ♦ Versetul 16 din Θ corespunde, din punctul de vedere al formei și funcției, versetului 13a din LXX.

6,17 Verset important, în primul rând, pentru că ilustrează încrederea regelui păgân în puterea Dumnezeului lui Daniel și tăria încrederii acestuia în Dumnezeul său; în al doilea rând, pentru că schițează omenia regelui și, poate, lipsa lui de curaj (cum remarcă Theodoret, care-l caracterizează ca fiind „om de treabă, și blând, și înclinat spre blagocestie, dar totuși cam fricos și foarte lesne de amăgit”). Ieronim motivează încrederea regelui în Dumnezeul lui Daniel prin istoria celor trei tineri din cuptorul aprins, pe care Darius ar fi cunoscut-o, dar și prin multele taine dezvăluite până atunci de Daniel.

¹⁸ Atunci, Daniel a fost aruncat în groapa leilor; și a fost adusă o piatră și a fost pusă pe gura gropii, și a pecetluit-o regele cu inelul său și cu inelele dregătorilor săi, astfel încât Daniel să nu fie scos de către aceștia ori regele să-l tragă din groapă.

¹⁹ Atunci s-a întors regele la palatul său și și-a petrecut noaptea nemâncat; și era amărât din pricina lui Daniel. Atunci, Dumnezeul lui Daniel, arătându-Și pronia față de el, a zăvorât gurile leilor, și nu l-au supărat pe Daniel.

²⁰ Și regele Darius s-a trezit în zori și i-a luat cu el pe satrapi și, mergând, s-a oprit la gura gropii leilor.

²¹ Atunci, regele l-a strigat pe Daniel cu glas mare, zicând cu bocet: „O, Daniele, oare trăiești, și Dumnezeul tău, Căruia Îi slujești fără încetare, te-a scăpat de lei, și nu te-au hărtănit?”

²² Atunci, Daniel a auzit glasul cel mare și a zis: „O, rege, încă sunt viu,

¹⁸ Și au adus o piatră și au pus-o pe gura gropii, și a pecetluit-o regele cu inelul său și cu inelele dregătorilor săi, ca să nu se schimbe ceva în privința lui Daniel.

¹⁹ Și a plecat regele la casa lui și s-a culcat fără să cineze; și bucate nu i-au fost aduse, iar somnul s-a îndepărtat de el. Și a zăvorât Dumnezeul gurile leilor, și nu l-au supărat pe Daniel.

²⁰ Atunci regele s-a sculat în zori, cum s-a luminat [de ziuă], și în grabă s-a dus la groapa leilor;

²¹ și, cum se apropia el de groapă, a strigat cu glas tare: „Daniele, robul Dumnezeului celui Viu, Dumnezeul tău, Căruia tu Îi slujești fără încetare, a putut oare să te izbăvească din gura leilor?”

²² Și i-a spus Daniel regelui: „O, rege, în veci să trăiești!”

6,18 „au adus o piatră și au pus-o pe gura gropii”: Hipolit spune că demnitarii au procedat asemenea capilor preoțimii și fariseilor în cazul Mântuitorului, când au pus să se pecetluiască lespeda mormântului și au pus străji. Ieronim consemnează cu astuție: *et qui de leonibus securus est, de hominibus pertimescit* („cel pus la adăpost de lei se teme îngrozitor de oameni”).

6,19 LXX și Θ sunt destul de asemănătoare, amintind întoarcerea acasă și neliniștea regelui: la Theodotion apare în plus afirmația „bucate (ἐδέσματα) nu i-au fost aduse” (la fel în Vulgata): Theodotion a citit *dahawān*, pe care l-a tradus cu ἐδέσματα, în vreme ce TM are *dahawān*, „instrumente muzicale, dansatoare, concubine, lucruri plăcute”, de unde, în BJ găsim „nu a cerut să-i fie aduse concubine”; în Evul Mediu, Ibn Ezra a tradus acest termen prin „instrumente muzicale”, Rași prin „mese”, iar Saadia prin „dansatoare”; și acest pasaj ar putea oferi un argument că LXX, Theodotion și TM au avut prototipuri diferite. ♦ „somnul s-a îndepărtat de el”: în TM, versetul se termină cu aceste cuvinte.

²³ și m-a scăpat Dumnezeu de lei, de vreme ce s-a aflat în mine dreptate înaintea Lui; iar înaintea ta, o, rege, nici neștiință, nici greșeală nu s-a aflat în mine; tu însă ai dat ascultare unor oameni care-i amăgesc pe regi și m-ai aruncat în groapa leilor, spre pieire.”

²⁴ Atunci s-au adunat toți cei puternici și l-au văzut pe Daniel, că nu l-au supărat leii.

²⁵ Atunci acei doi oameni care dăduseră mărturie strâmbă împotriva lui Daniel au fost aruncați la lei, ei și nevestele lor și copiii lor; și leii i-au omorât și le-au sfărâmat oasele.

²⁶ Atunci Darius a scris tuturor neamurilor și ținuturilor și limbilor

²³ Dumnezeul meu l-a trimis pe îngerul Său și a astupat gura leilor, și nu m-au vătămat, căci dinaintea Lui mi s-a aflat dreptatea; iar în fața ta, o, rege, [nici o] greșeală n-am făcut.”

²⁴ Atunci regele s-a bucurat mult în sinea lui și a spus ca Daniel să fie scos din groapă; și a fost scos Daniel din groapă; și nu s-a găsit pe el nici o vătămare, căci s-a încrezut în Dumnezeul lui.

²⁵ Atunci regele a grăit și au fost aduși bărbații care-l părăseră pe Daniel, și au fost aruncați în groapa leilor, ei și fiii lor și nevestele lor; și nu ajunseseră [bine] pe fundul gropii că i-au și înșfăcat leii și le-au zdrobit toate oasele.

²⁶ Atunci regele Darius a scris tuturor popoarelor, semințiilor și limbilor

6,23 „Dumnezeul meu l-a trimis pe îngerul Său”: cf. Dan. 3,28. ♦ „s-a aflat în mine dreptate” (LXX), „mi s-a aflat dreptatea” (Θ): expresie din limbajul juridic pentru a indica lipsa vinovăției.

6,24 „toți cei puternici”, *lit.* „toate puterile”.

6,25 „ei și fiii lor și nevestele lor”: conform vechii mentalități a răspunderii juridice în baza personalității corporative (cf. Is. 7,24-25; Est. 9,13-14), împotriva căreia protestează Deut. 24,16 ♦ „nu ajunseseră [bine] pe fundul gropii”: Hipolit, în interpretarea sa simbolică, conchide în cazul acestei pedepse că aceia care își pun speranța într-un rege omenesc și sapă o groapă pentru aproapele lor vor cădea ei singuri în ea. Babilonul este lumea, satrapii sunt puterile publice, Darius este regele lor, groapa este înfămțatul, leii sunt îngerii pedepsitori (*ad loc.*).

6,26 „regele Darius a scris”: nou edict al regelui; și regele med, ca și cel babilonian (cf. Dan. 3,31), văzând miracolul, se convertește la credința în Dumnezeul cel Adevărat și devine un propagator al acesteia. ♦ Conținutul edictului seamănă foarte bine cu Dan. 3,98-99; decretul lui Darius conține un imn (vv. 27-28) a cărui gândire și frazeologie sunt ebraice.

LXX

Θ

care locuiau pe întregul său pământ, spunând:

²⁷ „Toți oamenii care se află în împărăția mea să se închine și să-l slujească Dumnezeului lui Daniel, căci El este Dumnezeul ce dănuiește și e viu, în neam și în neam, până în veac;

²⁸ Eu, Darius, Îi voi fi închinător și slujitor în toate zilele mele, căci idolii cei făcuți de mână de om nu pot să măntuiască, așa cum l-a izbăvit Dumnezeul lui Daniel pe Daniel.”

²⁹ Și regele Darius s-a adăugat la neamul său, și Daniel a fost pus iarăși în drepturi sub domnia regelui Darius; și Cyrus persul a luat domnia acestuia.

care locuiau pe întregul pământ: „Pacea să vă fie îmbelșugată!

²⁷ Din gura mea s-a pus pravilă ca în toată stăpânirea împărăției mele [oamenii] să se cutremure și să se teamă în fața Dumnezeului lui Daniel, căci El este Dumnezeul cel viu și care dănuiește în veci,

și împărăția Lui nu va fi nimicită, iar domnia Lui [va fi] până la capăt;

²⁸ El izbăvește și măntuiește

și face semne și minuni

în cer și pe pământ.

[El.] Cel care l-a scos pe Daniel din ghearele leilor.”

²⁹ Iar lui Daniel i-a mers tot mai bine sub domnia lui Darius și sub domnia lui Cyrus persul.

6,27 „Din gura mea s-a pus pravilă”: cf. Dan. 3,29 și nota la 2.15. ♦ „El este Dumnezeul cel viu”: de aici începe profesiunea de credință a lui Darius în Dumnezeul lui Daniel; sunt motive care apar și în profesiunea de credință a lui Nabucodonosor, atât după miracolul celor trei tineri (cf. Dan. 3,33), cât și după explicarea visului cu copacul (cf. Dan. 4,31-32; 34).

6,28 „El izbăvește și măntuiește”: cei doi termeni, în istorie, se completează (cf. Est. 6,6-8); în același timp, măntuirea exprimă scopul sau rezultatul lucrării eliberatoare a lui Dumnezeu; de aceea, aceste două verbe, în cartea lui Daniel, se întâlnesc întotdeauna împreună (cf. Dan. 3,15; 17; 28-29; 6,15; 17; 21; 28).

6,29 Ca o consecință a nevinovăției sale, Dumnezeu nu numai că l-a eliberat pe Daniel (cf. v. 28), ci i-a și acordat împlinirea, atât în timpul întregii domnii a lui Darius, cât și a urmașului acestuia, Cyrus, chiar dacă această afirmație este, din punct de vedere istoric, anacronică, pentru că Cyrus a domnit între 550 și 529 î.H., pe când „Darius medul” probabil că n-a existat, iar Darius I Hystaspes a domnit între 522 și 485 î.H. (cf. v. 2).

♦ „sub domnia lui Cyrus persul”: aceste cuvinte apar ca o clausulă a povestirii activității lui Daniel în Babilon, după cea din Dan. 1,21; într-adevăr, începând cu Dan. 7,1 activitatea lui Daniel se desfășoară din nou în perioada babiloniană. Cu capitoul 6 se încheie o primă parte a cărții lui Daniel, cea care furnizează înțelegerea teologică pe care se grefează revelațiile descrise în a doua parte.

7¹ În primul an când domnea Baltasar peste țara Babiloniei, Daniel a văzut un
 7¹ În primul an al lui Baltasar, regele caldeilor, Daniel a văzut un

7 Acest capitol este primul din partea apocaliptică, dar este scris tot în aramaică (deși capitolele următoare, care conțin tot viziuni ale lui Daniel, la fel ca acesta, sunt scrise în ebraică) și ar putea fi considerat ca formând concluzia grupului de capitole 1-6. Dublează vedenia statuii din capitolul 2. În orice caz, el este pandantul capitolului 2, comentatorii fiind în general de acord că vedenia celor patru fiare corespunde celor patru părți ale statuii din visul lui Nabucodonosor și ar trebui interpretată în același fel.

Până nu demult, se considera în mod aproape unanim (preluându-se părerea lui Porphyrios) că în cele patru părți ale statuii și în cele patru fiare trebuie văzute cele patru monarhii: babiloniană, medo-persă, greacă și romană. Sunt însă din ce în ce mai multe voci care – plecând de la părerea avansată în comentariul lui Ieronim – contestă ipoteza că picioarele statuii și cea de-a patra fiară ar putea reprezenta imperiul roman. Plecând de la ideea că, în forma ei finală, cartea lui Daniel este opera unui scriitor evreu din perioada Macabeilor, și se referă la evenimente nu atât prevestindu-le, cât arătându-le în desfășurarea lor istorică, un mare număr de exegeți au căutat să demonstreze că emblema celor patru fiare trebuie aplicată imperiilor care s-au succedat până la epoca în care trăia autorul, deci numai de la Nabucodonosor până la Antiochos Epiphanes. Cele patru viziuni care formează a doua parte a cărții sunt prezentate în ordine cronologică, la fel ca povestirile din prima parte: neîndoios, există o corespondență între cele două părți. Capitolele 7 și 8, a căror acțiune se desfășoară în primul și cel de-al treilea an al domniei lui Baltasar, se plasează cronologic între capitolele 4 și 5; iar capitolul 9 se petrece aproximativ în același timp cu evenimentele din capitolul 6, în timp ce ultima viziune (capitolele 10-12) sunt, ca dată, ultimele din cartea lui Daniel. Astfel, gruparea materialului în două părți pare a fi fost deliberată. ♦ Cititorul este confruntat cu simboluri misterioase, cu aluzii, expresii și numere enigmatice, care i-au nedumerit pe exegeți secole de-a rândul și au dat naștere multor scheme interpretative. Capitolul poate fi considerat o apocalipsă, o revelație a luptei istorice dintre Dumnezeu și forțele răului, descrisă prin intermediul alegoriei și al unor imagini care încearcă să-l facă pe cititor să înțeleagă uriașa armonie cosmică, astfel încât, făcând parte din ea, nimeni să nu-și piardă încrederea în dreptatea și în puterea lui Dumnezeu și să aștepte cu încredere epilogul unei asemenea lupte.

7,1 „În primul an al lui Baltasar” (Θ): *vide supra*, notele 5,1-6 și 5,1; viziunea este datată cronologic înaintea banchetului lui Baltasar, care a avut loc în ultima zi a victiei regentului (*cf.* Dan. 5,1), după cincizeci de ani de la deportarea lui Daniel în Babilon. ♦ „regele caldeilor”: TM are „regele Babilonului”. ♦ „a scris vedenia” (LXX), „a scris visul” (Θ): o împrejurare nouă, care se va repeta și în Dan. 12,4, caracteristică apocalipselor, care trebuie să fie păstrate pentru cititorii viitori; cuvintele sunt menite să indice conformitatea esențială a relatării cu viziunea. ♦ TM are în plus, la sfârșitul versetului: „Începutul povestirii”, iar v. 2 începe cu „a vorbit la rându-i Daniel și a zis”, aceste „plusuri” fiind interpretate de exegeți ca o notă marginală care a ajuns să intre în text.

văzut o vedenie din capul său, în așternutul său; atunci, Daniel a scris vedenia pe care a văzut-o, lucrurile cele mai însemnate.

² „În așternutul meu priveam, în somn de noapte, și, iată, patru vânturi ale cerului s-au lăsat pe marea cea mare.

³ Și patru fiare au început să iasă din mare, deosebite una de cealaltă.

vis, și vedeniile din capul său [le-a avut] în așternutul său, și a scris visul:

² „Eu, Daniel, priveam în vedenia mea de noapte și, iată, cele patru vânturi ale cerului se năpusteau spre marea cea mare.

³ Și patru fiare mari au început să iasă din mare, deosebite între ele.

7,2 „cele patru vânturi ale cerului”: cf. și Apoc. 7,1, „cele patru vânturi ale pământului”. Ieronim oferă o interpretare metaforică: *Quatuor ventos coeli, quatuor arbitror angelicas potestates* („Cele patru vânturi ale cerului presupun că sunt patru puteri îngerești”). Delcor (1971, p. 143) crede că acestea sunt cele patru vânturi din cosmogonia babiloniană numite în *Enuma Eliș* (IV, 49): vântul de miazăzi, vântul de miazănoapte, vântul de răsărit și vântul de apus (cf. Labat, 1935, p. 125); după exil, expresia „cele patru vânturi” este folosită de multe ori pentru a desemna cele patru puncte cardinale (cf. Zah. 2,6; 6,5; Dan. 8,8; 11,4 etc.); la fel, la v. 3, cele patru fiare desemnează cele patru mari imperii aflate în cele patru părți ale lumii: cel babilonian la sud, cel med la nord, cel pers la răsărit și cel întemeiat de greci la apus; și numărul patru este simbolic, reprezentând totalitatea (în context: „întregul pământ”: cf., de exemplu, Baldwin, 1978, p. 138). ♦ „s-au lăsat pe marea cea mare” (LXX), „se năpusteau spre marea cea mare” (Θ): în acest fel este desemnată de obicei Marea Mediterană; stabilirea vedeniei deasupra Mării Mediterane nu înlătură imaginea haosului primordial: ca imagine a confuziei, aceasta reprezintă forțele ostile lui Dumnezeu și poporului Său (cf. Iov 7,12; Ps. 17,5; Is. 8,7; 17,12; Apoc. 17,15); TM are „răscoleau marea cea mare”. De fapt, Daniel vede un ocean fără margini: pentru evrei, marea era, în egală măsură, primejdioasă și misterioasă, un element fără tihnă (Is. 57,20), dar nu în afara puterii lui Dumnezeu pentru a fi îmblânzită (Ps. 106,23-29), neamurile fiind ca marea (Is. 17,12-13). ♦ Hipolit (IV,1) decriptează astfel simbolurile: marea este „întreaga lume”, vânturile semnifică cele „patru părți ale lumii”, iar fiarele sunt imperiile universale care s-au succedat. Și pentru Ieronim marea este lumea zbuțuită în care trăim, locul confruntării dintre forțele cerești și cele demonice.

7,3 „patru fiare mari au început să iasă din mare”: marea agitată de vânt reprezintă – după Delcor (1971, p. 144) – o forță mitică ostilă lui Dumnezeu și generatoare de monștri, evocând miturile orientale ale originilor. Monștrii reprezintă forțele oarbe ale naturii, îmblânzite de atotputernicia creatoare a lui Dumnezeu: ne putem gândi la *T^hōm* („adâncul”) din Geneză (1,2) și Tiamat din epopeea babiloniană a creației (I, 133; II, 27). Literatura biblică a păstrat amintirea abisului sau a mării unde bântuie monștri, între care se disting Leviatanul sau Rahab (cf. Is. 17,12-14; 27,1; Ps. 73,13-14; 88,10-11;

⁴ Cea dintâi [era] ca o leoaică, având aripi ca de vultur; am privit până ce i s-au jumulit aripile, și a fost săltată de pe pământ; și a fost pusă pe picioare ca un om, și inimă omenească i s-a dat.

⁴ Cea dintâi [era] ca o leoaică, și avea aripi ca de vultur; am privit până ce i s-au smuls aripile și a fost ridicată de pe pământ; și a fost pusă pe picioare ca un om, și inimă de om i s-a dat.

103,25-26; cf. Kaiser. 1959, pp. 140 *sqq.*); după *Enuma Eliș* (II, 26 *sqq.*), Tiamat a zămislit năpârca, dragonul-roșu, *lahamu*, marele leu, copoiul-turbat, omul-scorpion, furtunile furioase, omul-pește, centaurul, dar acești monștri nu corespund câtuși de puțin fiarelor descrise de Daniel. În timp ce numărul patru răspunde ideii de totalitate pe care vrea s-o exprime vedenia, reprezentarea și numele lor provin fie din străvechi reprezentări mitologice orientale, fie, mai degrabă, din diferitele semne ale zodiacului, cunoscut astrologilor mesopotamieni. Figurile animaliere sunt un procedeu curent în apocaliptica ebraică. Astfel, în apocrifa Enoh 88,90, dreptii lui Israel sunt simbolizați de oi albe, în vreme ce apostatii sunt reprezentați de oi negre. Viziunea celor patru fiare va fi reluată și de autorul Apocalipsei, pentru a indica în general totalitatea forțelor potrivnice lui Dumnezeu (cf. Apoc. 13,1-18).

7,4 Cf. Apoc. 13,1-18: prima fiară combină maiestatea leului cu forța vulturului (aram. *nʿšar*); vulturul și leul sunt amândoi folosiți de Ieremia în descrierea lui Nabucodonosor (Ier. 49,19-22 TM; Iez. 17,3 etc.). ♦ „[era] ca o leoaică”: acest animal, regele pădurii, este simbolul puterii, caracteristică și capului de aur al uriașei statui din visul lui Nabucodonosor (cf. Dan. 2,37-38). ♦ După Hipolit, leoaica înaripată trimite la orgoliul lui Nabucodonosor, care a vrut să se măsoare cu Dumnezeu (IV,2). Ieronim explică și genul feminin al fiarei: Babilonul ar fi comparat cu o leoaică, nu cu un leu, dat fiind că leoaica este și crudă, și mereu dornică de împreunare (*semper gestire ad coitum*). TM are însă masculinul, „leu”. ♦ „aripi ca de vultur”: alt simbol al puterii (la Ieronim, și al trufiei: *superbiam significat regni potentissimi*), dar care face mai monstruoasă reprezentarea primei fiare. Zoologii din Antichitate nu făceau deosebirea dintre pajură și vultur, în vreme ce astăzi, în Palestina, se disting opt specii de pajură și patru de vultur; cum, în majoritatea cazurilor, se vorbește despre frumusețea și maiestatea acestei păsări de pradă, se consideră că aceste caracteristici se potrivesc mai bine pajurei. Această pasăre este potrivită să reprezinte imperiul asirian, deoarece – spune Ieronim – „vulturul trăiește multă vreme, iar împărăția asirienilor a stăpânit multă vreme”. ♦ „i s-au smuls aripile”: nu se indică de către cine. După Hipolit, pierderea aripilor înseamnă pierderea oștirilor de către Nabucodonosor (IV,2). ♦ „inimă de om i s-a dat”: inima era considerată a fi sediul inteligenței (cf. Dan. 4,13; 31). Smulgerea aripilor și așezarea în poziție omenească sunt reminiscențe din capitoul 4, când trușorul și autosuficientul rege este pus în situația de a-și aminti de slăbiciunea sa (cf. Ps. 48,20). ♦ „pe picioare ca un om”, *lit.* „pe picioare de om”.

LXX

e

⁵ Și, iată, după ea, o altă fiară, având asemănare cu un urs: ea stătea într-o rână și trei coaste erau în gura ei; și [i s-]a zis: «Scoală, înfulecă multe cărnuri!»

⁶ Și, după acestea, priveam altă fiară ca un leopard, și patru aripi fluturau

⁵ Și, iată, a doua fiară asemenea unui urs: ea stătea pe o parte, cu trei coaste în gură, între dinți; și i s-a spus așa: «Scoală-te, mănâncă multe cărnuri!»

⁶ După aceasta, priveam și, iată, altă fiară ca un leopard, și aceasta avea

7,5 „o altă fiară” (LXX), „a doua fiară” (Θ): aceasta desemnează imperiul mezilor, conform concepției cărții, pentru care imperiul med îi urmează celui babilonian; corespunde pieptului și brațelor de argint ale statuii (cf. 2.32). Desigur, nu trebuie să se facă o separație totală între puterea mezilor și cea a perșilor: Cyrus, din dinastia persă, este regele perșilor și al mezilor; se vorbește de mai multe ori de domnia mezilor și a perșilor, de legea mezilor și a perșilor, dualitatea acestui imperiu fiind sugerată și de cele două brațe de argint ale statuii din capitolul 2, de cele două laturi, din capitolul 7, dintre care una este mai ridicată, de cele două coarne, din capitolul 8, dintre care unul este mai lung, simbolizându-i pe perși, care căpătaseră mai multă importanță decât mezii. ♦ „stătea [așezată] pe o parte”: nu e limpede ce anume reprezintă această precizare, poate slăbiciunea puterii sale (cum crede Theodotion). Unii văd pur și simplu poziția ursoaicei gata să se năpustească după pradă. ♦ „trei coaste în gură”: poate o aluzie la faptul că atunci când o fiară își prinde prada între dinți, cu greu reușești să-i smulgi câteva rămășițe dintre fălci (cf. Am. 3.12). Baldwin (1978, p. 139) spune că ursul brun sirian are mai mult de 250 kg și o voracitate extraordinară și că prin cele trei coaste se sugerează că prada pe care a vânat-o nu i-a astâmpărat foamea. TM are „între dinți”, cuvinte care lipsesc în textul LXX. ♦ Hipolit identifică cele „trei coaste” cu imperiile învinse de Persia: med, asirian, babilonian. Ieronim ia în considerare numai numărul „trei”, văzând în cele trei coaste cele trei părți (*principes*) în care fusese împărțit imperiul pers, dar și cei mai cruzi trei regi care i-au urmat lui Cyrus. ♦ „mănâncă multe cărnuri”: aluzie la voracitatea sălbăticiunii și a celui pe care-l simbolizează (cf. v. 17), deci la agresivitatea celui de-al doilea imperiu. Se socotește și că aceste cuvinte sunt un îndemn la îndeplinirea rolului său în istorie. ♦ După Hipolit, Persia a devastat imense ținuturi („a devorat lumea”), dominația ei întinzându-se pe o perioadă de 230 sau chiar 255 de ani (IV.3).

7,6 „altă fiară”: așa au ambele variante grecești, ca și versiunea siriacă – TM nu are decât „alta”. ♦ „ca un leopard”: este cel mai primejdios dintre animalele din câmpie, cunoscut pentru atacul său rapid și neașteptat. Leopardul împreună cu leul și cu ursul sunt animale numite deseori de profeți pentru a simboliza o calitate a puterii divine (cf. Os. 13,7) sau umane (cf. Ier. 5,6). ♦ Hipolit scrie că profetul compară imperiul lui Alexandru cel Mare cu un leopard, deoarece grecii au mintea ascuțită, dar inima neîndurătoare. Petele de pe blana leopardului sugerează rafinament și inteligență, dar ambele calități sunt puse în slujba crimei. Ieronim eziță aici între imperiul lui Cyrus și

pe ea; și patru capete avea fiara, și i s-a dat limbă.

Țiar după acestea, priveam în vedenie de noapte o a patra fiară

patru aripi de pasăre peste ea; și patru capete avea fiara, și i s-a dat putere.

⁷ După aceasta, priveam și, iată, a patra fiară înfricoșătoare și uluitoare

cel al lui Alexandru. ♦ „patru aripi”: probabil simbolul iuțelii și al mișcării ușoare a leopardului și a tot ce reprezintă el (cf. v. 17; Av. 1,8), respectiv repeziciunea cuceririlor lui Cyrus (cf. Is. 41,3), ca și extinderea rapidă a imperiului lui Alexandru cel Mare (cf. 1Mac. 1,3; Dan. 8,5-8). ♦ „patru capete”: reprezentau, probabil, patru personaje din împărăția simbolizată de leopard (cf. v. 17) sau, după unii, pe cei patru regi perși cunoscuți de autor: Cyrus, Assuerus (Xerxes) din cartea Esterei, Artaxerxes și Darius, pomeniți în cărțile Ezdra-Neemia. Dacă „patru” simbolizează totalitatea, înseamnă că fiara privește în toate direcțiile imperiului. Adesea, aceste patru capete au fost puse în legătură cu Cyrus, care s-a desemnat, într-o inscripție, ca „monarhul celor patru ținuturi”, deși, după Dan. 8,4, berbecul, care reprezintă imperiul pers, nu-și extinde cuceririle decât în trei direcții: vest, nord și sud. Pentru cei care identifică a treia fiară cu imperiul lui Alexandru cel Mare, cele patru capete ar desemna regatele Diadohilor. Ieronim socotește că este vorba de patru dintre urmașii lui Alexandru: Ptolemaios, Seleukos, Philippos și Antigonos. ♦ „i s-a dat putere”: un exemplu de „pasiv divin” folosit pentru a evita rostirea numelui lui Dumnezeu. De Dumnezeu depind împărățiile de pe pământ (cf. Dan. 2,37; 4,14 *sqq.*); de pus în legătură cu ceea ce se spune în descrierea statuii din v. 2,39, unde al treilea regat va domina întreg pământul.

7,7 Cea de-a patra fiară din viziune este mai bogată în elemente simbolice și e și mai înfricoșătoare decât celelalte. Ea corespunde celui de-al patrulea regat, cel de fier, din v. 2,40. Hipolit identifică această fiară cu Roma, care încarnează culmea violenței. Imperiul roman îi prigonește pe sfinți, fiind precursorul Anticristului, simbolizat de cornul mic (IV,5). ♦ După „priveam”, TM are în plus: „în veneniile de noapte”. ♦ Prima fiară se caracteriza prin maiestate, a doua, prin voracitate, a treia, prin iuțeață, a patra printr-o brutalitate și o ferocitate fără egal. ♦ „rămășițele le călca în picioare”: la fel ca împărăția reprezentată de picioarele de fier ale statuii (cf. Dan. 2,40). ♦ „se deosebea nemăsurat de toate fiarele dinaintea ei” (Θ): se referă, după unii (cei care văd în a treia fiară imperiul pers), la imperiul lui Alexandru cel Mare și al urmașilor lui, imperiu care se deosebea de celelalte prin faptul că Alexandru venea din Occident, iar domnia lui se va întinde spre Orient (deci mediul cultural este diferit de cel al babilonienilor, mezilor și perșilor). ♦ „nemăsurat”: nu apare în TM. ♦ „zece coarne”: cornul este simbolul puterii (cf. Deut. 33,17; 1Rg. 2,10; 3Rg. 22,11; Ps. 74,5; 88,18; 91,11; Lc. 1,69), al forței de autoapărare și de atac (Zah. 1,18-21). Cele zece coarne ar putea simboliza zece ramificații ale aceleiași împărății, în sensul simultaneității sau al succesiunii. În primul caz i-ar putea simboliza pe Diadohi, urmașii lui Alexandru cel Mare; în cel de-al doilea, zece urmași ai lui Alexandru până la ultimul corn, cel din v. 8. Un pasaj din oracolele sibiline (III, 388-400), în care este vorba despre cele zece coarne din Daniel 7, atestă una

înfricoșătoare, frica de ea fiind peste măsură de puternică, [și] având dinți de fier mari, mânca și sfârâma, jur-împrejur strivea cu picioarele, purtându-se deosebit față de toate fiarele de dinaintea ei: avea zece coarne,⁸ și vreri multe în coarnele ei. Și, iată, un alt corn a crescut în mijlocul

și puternică peste măsură: [avea] dinți de fier, mari, mânca și fărâmița și rămășițele le călca în picioare; și aceasta se deosebea nemăsurat de toate fiarele dinaintea ei; și avea zece coarne.

⁸ Cercetam coarnele ei și, iată, încă un corn mic a ieșit în mijlocul lor; și

dintre cele mai vechi identificări ale celui de-al patrulea imperiu cu cel al grecilor. În această scriere (despre care se presupune că ar fi fost compusă puțin după 140 î.H.) se regăsesc aluzii la Antiochos al IV-lea Epiphanes, cel care a vrut să nimicească stirpea fratelui său Seleukos al IV-lea Philopator (187-150 î.H.); dar, la rândul său, fiul acestuia din urmă, Demetrios I (162-150 î.H.), va ucide singura „rădăcină” lăsată de Antiochos, pe Antiochos al V-lea Eupator (164-162 î.H.); despre această rădăcină, Sibylla zice că „Distrugătorul” o va tăia dintre cele zece coarne.

7,8 „un corn mic”: poate fi o aluzie la începutul regatului Seleucizilor din Siria, care s-a mărit după aceea pe seama celorlalte regate grecești, mai ales al Ptolemeilor din Egipt (cf. Dan. 11,21). De obicei, în acest corn se vede (chiar de la Porphyrios, combătut de Ieronim) o aluzie la Antiochos al IV-lea Epiphanes: cornul e mai mic pentru că acesta nu dobândește importanță decât prin campaniile împotriva Egiptului (170-168 î.H.), cu scopul de a impune dominația seleucidă în Siria *Koile*, și prin expediția pe care a condus-o în Armenia și în Persia (cf. Bouché-Leclercq, 1913, pp. 247 *sqq.*). Hipolit vorbește clar despre Anticrist, prevestit de infamiile lui Antiochos. Imperiul roman, contemporan cu el, reiterează agresiunile lui Antiochos și anunță, în același timp, domnia Anticristului (IV,5 *sq.*). ♦ „trei dintre coarnele de dinaintea lui au fost dezlăcinate” (Θ): în ipoteza simultaneității simbolului celor zece coarne (cf. v. 7), cornul cel mic se mărește în dauna a trei dintre cele zece regate grecești rezultate din împărțirea imperiului grec al lui Alexandru cel Mare. În cealaltă ipoteză, al unsprezecelea rege al regatului selucid se afirmă în dauna altora trei. ♦ „o gură care rostea grozăvii”: atributul este interpretat de unii drept „[cuvinte] arogante”, pline de trufie (cf. Ps. 130,1: Av. 14), ca în cazul regelui Babilonului, care se semețea făcându-se egalul lui Dumnezeu (cf. Is. 14,13-14). La fel este prezentat și Antiochos al IV-lea Epiphanes în 1Mac., ca și în Dan. 7,25; 11,36, unde regele este caracterizat prin *hybris*. Ieronim spune despre acest personaj: *Est enim homo peccati, filius perditionis, ita ut in templo Dei sedere audeat, faciens se quasi Deum* („E omul păcatului, fiul pierzării, încât îndrăznește să șadă în Templul lui Dumnezeu și să se considere Dumnezeu”). ♦ Pentru cei care văd în a treia fiară imperiul lui Alexandru și al urmașilor lui, a patra fiară reprezintă imperiul roman. Cele zece coarne ar reprezenta destrămarea, după invaziile barbare acest imperiu fiind împărțit într-o mulțime de state (a se vedea și cele zece degete de la picioarele statuii). În

lor, mic între coarnele ei; și trei dintre coarnele cele dintâi au fost scoase de el; și, iată, ochi ca ochii de om [erau] pe cornul acesta și o gură care rostea grozăvii; și se războia cu sfinții.

⁹ Pe când priveam, au fost puse tronuri, și Cel vechi de zile S-a așezat având haină cum este neaua, și părul de pe capul Său, precum lâna albă curată, tronul, precum para de foc;

¹⁰ și se pornea din fața Lui râu de foc,

trei dintre coarnele de dinaintea lui au fost dezrădăcinate din fața lui; și, iată, ochi precum ochii de om [se aflau] pe acest corn și o gură care rostea grozăvii.

⁹ Pe când priveam, au fost puse tronuri, și Cel vechi de zile S-a așezat; și veșmântul Său [era] ca neaua de alb, și părul de pe capul Său, precum lâna curată, tronul Său, pară de foc, roțile lui, foc arzător;

¹⁰ un râu de foc curgea în fața Lui, mii de mii Îi slujeau,

vremea acestui imperiu apare împărăția mesianică (cf. 2,44); într-adevăr, când imperiul roman atingea apogeul, a apărut Mesia, a cărui împărăție a crescut pe măsură ce imperiul se diviza.

7,9 „Pe când priveam”, *lit.* „priveam până când”. ♦ „Cel vechi de zile”: reprezentare a lui Dumnezeu văzut ca un om bătrân, prin aceasta sugerându-se veșnicia Sa; expresia „vechi de zile” a fost apropiată de textul ugaritic în care se spune despre zeul 'El că este *mlk ab šnm*, ceea ce unii autori traduc prin „rege tatăl anilor” (cf. Gordon, *Ugaritic Handbook* 49, I, 8; 51, V, 24, 2 Aqht VI, 49), expresie apropiată, la rândul ei, de cea aplicată regelui mesianic, „părinte al veșniciei”, din Is. 9,5 TM. În vechea literatură orientală unele divinități apar cu atributul de judecător în paralel cu cel de rege. ♦ Celelalte tronuri sunt pentru sfinți și pentru îngeri, care, conform tradiției ebraice, sunt chemați să judece împreună cu Dumnezeu (cf. Enoh 1,3-9; 90,20 *sqq.*). ♦ „veșmântul Său [era] ca neaua de alb”: simbol al purității (cf. Is. 1,18) și al luminozității cerești (Enoh 14,20) și, prin aceasta, al transcendenței și sfințeniei lui Dumnezeu (cf. Mt. 17,2; 28,3). ♦ „părul... precum lâna curată”: indică bătrânețea (cum spune Ieronim: *Senex quoque describitur, ut maturitas comprobetur sententiae*), albul strălucitor fiind așadar și simbol al echității în judecată (cf. Apoc. 1,14). Bătrânețea era apanajul unor divinități din panteonul canaanean (zeul 'El avea barba și părul cenușii). În Apoc. 1,14, Fiul Omului, Hristos, este descris cu părul alb pentru că a primit de la Tatăl funcția de judecător. ♦ „tronul Său, pară de foc”: așa cum era carul slavei lui Dumnezeu la Iezechiel (cf. Iez. 1,15-28); se exprimă astfel, pe lângă caracterul misterios al lui Dumnezeu, absoluta Lui libertate și putere.

mii de mii Îl slujeau	și miriade de miriade stăteau în
și miriade de miriade stăteau în	preajma Lui;
preajma Lui;	curtea de judecată s-a așezat
și curtea de judecată s-a așezat	și au fost deschise cărți.
și au fost deschise cărți.	

7,10 „râu de foc”: focul, mai ales sub înfățișarea flăcării și a fulgerului, este frecvent în reprezentările teofanice (cf. Ps. 17,13-14; 49,3; 96,3; Iez. 1,4.13.27 etc.; Apoc. 1,14-15); descrierea din Daniel a fost comparată cu aceea din cartea etiopiană a lui Enoh (14,18-22): „Eu priveam și am văzut în această casă un tron înalt a cărui înfățișare era de cristal și a cărui aură era ca soarele strălucitor, și glasul heruvimilor (se auzea). De sub tron ieșeau râuri de foc arzător, și eu nu (le) puteam privi. Marea slavă ședea pe acest tron și veșmântul său era mai strălucitor decât soarele și mai alb decât orice zăpadă”.

♦ „se pornea (ἐξεπορεύετο) din fața Lui” (LXX), „curgea (εἴλεν) în fața Lui” (Θ): variantele grecești înlocuiesc printr-un singur verb paralelismul creat de cele două verbe din TM: „curgea și țâșnea”. ♦ „mii de mii Îl slujeau”: cf. Apoc. 5,11: alături de Dumnezeu și de tronul Său, credința ebraică imaginează prezența unei mulțimi fără număr de ființe spirituale, care adesea sunt numite îngeri (cf. Deut. 33,3; 3Rg. 22,19; Iez. 1,5-14; Zah. 14,5). Cartea lui Daniel a contribuit mult la dezvoltarea acestei credințe, trecută apoi în creștinism. ♦ „cărți”: cf. Apoc. 20,12; simbolul atotcunoașterii lui Dumnezeu. Dumnezeu cârmuiește istoria lumii. Acest lucru va fi preluat de întreaga apocaliptică iudaică intertestamentară, mai cu seamă de autorul cărții lui Enoh (14,18-22 etc.). La fel în Apocalipsa lui Ioan (cf. Apoc. 1,13-16 etc.). Trebuie însă făcută distincția între aceste cărți (sau tăblițe) cerești și Cartea Vieții, despre care vorbește Noul Testament, unde sunt scriși toți cei care se nasc, fiindcă ei sunt destinați de Dumnezeu vieții fericite (cf. Apoc. 3,5; 20,12; 21,27; Flp. 4,3). La aceeași carte se face aluzie când se spune că numele creștinilor credincioși sunt scrise în cer (cf. Lc. 10,20; Evr. 12,23). În Noul Testament, această Carte a Vieții nu este o carte a Destinului, în sensul aceluia *Fatum* al anticilor; nu este nici cartea judecării; în Noul Testament, „Viața” se referă la viața harului. Și în Vechiul Testament e menționată „cartea celor vii” din care unii ajung să fie șterși (cf. Ps. 68,29), sau „cartea lui Dumnezeu” (cf. Ex. 32,32); această „carte a lui Dumnezeu” sau pur și simplu „cartea” (cf. Dan. 12,1) este aceeași cu Cartea Vieții. În acest ultim pasaj, ea este pusă în legătură cu cei care, la sfârșit, sunt înșcriși printre cei mântuiți. În Ps. 138,16, într-un pasaj dificil, este posibil să fie menționată cartea Destinului (unică atestare a acesteia în Vechiul Testament), dar nu în sens determinist, ci în sensul atotștiinței lui Dumnezeu: zilele psalmistului sunt înscrise aici chiar înainte ca el să se fi născut; iar în Mal. 3,16 se vorbește despre „cartea amintirii”, desemnând cartea în care sunt înscrise în cer faptele oamenilor, la fel ca în cărțile menționate în Dan. 7,10.

¹¹ Priveam atunci vuietul cuvintelor celor grozave pe care le rostea comul; și fiara a fost dată la chinuri, și a pierit trupul ei și a fost dat să ardă în foc.

¹² Și pe cele din jurul ei le-a lipsit de puterea lor, și li s-a dat timp de viață până la un timp și o vreme.

¹³ Priveam în vedenie de noapte

¹¹ Priveam atunci din pricina vuietului cuvintelor celor grozave pe care le rostea cornul acela, până ce a fost înlăturată fiara și omorâtă, și trupul ei a fost dat să ardă în foc.

¹² Și domnia celorlalte fiare le-a fost luată, și li s-a dat lungime de viață până la o vreme și o vreme.

¹³ Priveam în vedenie de noapte

7,11 Acest verset a ajuns până la noi într-o stare imperfectă, fără a exista posibilitatea de a-i reconstitui în forma originală, lucru demonstrat de cele două afirmații care se repetă la mică distanță în TM: „Priveam... Priveam”, repetiție eliminată în variantele grecești, dar care se regăsește în Peșitta și în Vulgata. ♦ „până ce a fost înlăturată fiara și omorâtă” (Θ): TM are doar „a fost omorâtă”. ♦ „să ardă în foc”: unii autori, bazându-se pe pasaje din cartea etiopiană a lui Enoh, cred că aici este vorba despre focul veșnic, lucru destul de puțin probabil, în Daniel nefăcându-se nici o aluzie la infern (cf. 12,2). ♦ Ieronim, care vede în cea de-a patra fiară imperiul roman, scrie: *In uno Romano imperio propter Antichristum blasphemantem, omnia simul regna delenda sunt, et nequaquam terrenum imperium erit, sed sanctorum conversatio, et adventus Filii Dei triumphantis* („Prin Imperiul roman, din pricina Anticristului hulitor, toate împărățiile trebuie să fie distruse, și niciodată nu va mai fi o împărăție pământească, ci adunarea sfinților și venirea Fiului lui Dumnezeu biruitor”).

7,13 Cu acest verset începe vedenia cu „Fiul omului”, relatată sub formă poetică. În ochii vizionarului apare o figură omenească: „ca un fiu al omului” (gr. υἱὸς ἀνθρώπου, *litt.* „fiu de om”). Expresia este considerată un împrumut din cartea lui Iezechiel, în care se întâlnește mai mult de o sută de ori aplicată profetului de către Dumnezeu (cf. Iez. 2,1.3.6.8 etc.). Particula „ca” indică aici asemănarea cu o ființă omenească, dar care nu se limitează la ea. Și în capitolul întâi din Iezechiel, din care pare a se fi inspirat aici autorul cărții lui Daniel, se întâlnește de mai multe ori această particulă sau expresia echivalentă „semănând cu”. Expresia „fiu de om” precizează mai bine că este vorba despre o realitate care aparține stirpei omenești, deosebindu-se atât de cele patru fiare, cât și de „Cel vechi de zile” care tocmai a făcut judecata. ♦ Cele două cărți apocrife, posterioare cărții lui Daniel, *Cărțile lui Enoh* și *4 Ezdra*, au dat un sens individual sintagmei danielice „fiul omului”. Iisus însuși și-a aplicat acest titlu (însă dublu articular, gr. ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου), al cărui sens era, fără îndoială, cunoscut ascultătorilor săi. ♦ Lectura patristică este unanimă: Fiul omului care vine pe nori este Iisus, iar Domnia Lui nu va avea sfârșit. Împărăția lui Iisus abolește pentru totdeauna puterea politică terestră. ♦ „cu norii...”: în Θ și în TM, Fiul omului vine „cu norii cerului”, expresie mai vagă, ce poate trimite la prezența divină în „stălpu de nor” din Ex. 13,21 etc. Regăsim aceeași formulare și în Vulgata, în timp ce LXX și Peșitta au „pe norii cerului”, *lectio facilior*. Formularea din TM se regăsește în Mc. 14,62 și Apoc. 1,7, iar cea din LXX, în

și, iată, pe norii cerului
venea ca un fiu al omului
și [Cel] ca [unul] vechi de zile se
afla acolo,

și cei de față s-au apropiat de el.

¹⁴ Și i s-a dat puterea și toate neamurile pământului, pe seminții, și întreaga slavă erau în slujba lui; și puterea lui [este] putere veșnică, ce nicidecum nu va fi luată; și împărăția lui nicidecum nu se va strica. —

¹⁵ Și, istovit, eu, Daniel, din pricina acestor [lucruri] din vedenia de noapte,

¹⁶ m-am apropiat de unul dintre cei ce stăteau acolo și am cerut de la el înțelesul amănunțit cu privire la toate acestea. Iar [el], răspunzând, îmi vorbește și mi-a lămurit tâlcul lucrurilor:

și, iată, cu norii cerului
venea ca un fiu al omului;
și a înaintat până la Cel vechi de
zile

și a fost adus în fața Lui.

¹⁴ Și i s-a dat domnia și cinstirea și împărăția, și toate popoarele, semințiile și limbile îi vor sluji; puterea lui [este] putere veșnică, ce nu va trece, și împărăția lui nu va fi nimicită.

¹⁵ Mi se înfiora duhul în ființa mea, mie, Daniel, și vedeniile din capul meu mă tulburau.

¹⁶ Și m-am apropiat de unul din cei ce stăteau [acolo] și am cerut de la el înțelesul amănunțit cu privire la toate acestea; și [el] mi-a spus înțelesul amănunțit și mi-a făcut cunoscută tâlcuirea lucrurilor:

Mt. 24,30; 26,64 și Apoc. 14,16. ♦ În literatura ugaritică, Baal este „călăreț al norilor”, iar în literatura biblică, *YHWH* urcă pe aripile vântului (cf. Ps. 17,11). De altfel, în general, norii însoțesc teofaniile (Ex. 19,18; 3Rg. 8,10).

7,14 „îi vor sluji” (Θ): termenul aramaic (*palah*) indică propriu-zis cultul adus lui Dumnezeu (cf. Dan. 3,12.14.17-18.28; 6,17-18.21). Dar la v. 27 termenul exprimă și obediența datorată suveranului, care acolo este întregul popor sfânt. Toate neamurile de pe pământ care făcuseră parte din imperiul babilonian (cf. Dan. 3—4) și medo-pers (cf. Dan. 6,8.12), ca și din imperiile precedente, acum ajung supuși împărăției Fiului omului, care apare la un prim nivel de lectură ca un reprezentant al personajului colectiv ce primește domnia (vv. 18.22.27), însă modul de investire și întregul context ce îl apropie de slava divină îi accentuează un aspect transcendent (cf. și nota la v. 18). ♦ „puterea”: gr. ἐξουσία implică ideea de „autoritate”.

7,15 „ființa”: gr. ἔσις, *litt.* „stare”, „alcătuire”; TM are *litt.* „înveliș/teacă”. Trupul văzut ca un receptacol al suflării/duhului se regăsește la Qumran, în apocrifa Genezei (cf. TOB, nota *ad loc.*).

¹⁷ «Aceste fiare mari sunt patru împărății care vor pieri de pe pământ;

¹⁸ și vor primi împărăția sfinților Celui Preaînalt și vor stăpâni împărăția

¹⁷ «Aceste fiare grozave, cele patru: patru împărății se vor ridica pe pământ și vor fi înlăturate;

¹⁸ și vor primi împărăția sfinților Celui Preaînalt și o vor stăpâni în

7,17 „patru împărății”: TM are „patru regi”; elementele care le descriu (cf. vv. 4-8) nu sunt suficiente pentru a înțelege despre ce împărății sau regi este vorba. Bernini (1984, p. 223) este de părere că numai unele elemente din descrierea celei de-a patra fiare (cf. vv. 7-8) și din identificarea ei (cf. vv. 19-27) ne permit să presupunem că aceasta reprezintă imperiul grec, respectiv domnia lui Alexandru cel Mare și a urmașilor săi, fie luați împreună, fie în succesiunea lor în ramura Seleucizilor, fie în persoana lui Antiochos al IV-lea Epiphanes (175-164/163 î.H.). Identificarea primelor trei fiare este mai dificilă. Dar, ținând cont de faptul că împărățiile din vis sunt patru, câte sunt și punctele cardinale de pe pământ și câte sunt vânturile care suflă din fiecare punct cardinal (cf. v. 2), Bernini crede că în primele trei fiare poate recunoaște imperiile babilonien, med și pers care, împreună cu cel grec, corespund, în același timp, celor patru împărății simbolizate de marea statuie din Dan. 2. Imperiul babilonian reprezintă imperiul din sud, cel med, imperiul din nord, cel pers, imperiul din est și cel al lui Alexandru, imperiul din vest, acestea fiind imperiile cu care poporul ales a avut de a face. ♦ „și vor fi înlăturate”: nu apare în TM.

7,18 „sfinții Celui Preaînalt”: conform vv. 13-14, împărăția celor patru fiare îi este încredințată Fiului omului. S-ar deduce de aici că el este simbolul sau reprezentantul acestei colectivități. Nu este vorba doar de grupul celor pioși, *qaddîșîn/q' dōšim*, din psalmii legați de practicile Legii, nici de îngeri, ca în Sir. 42,17; Jubilee 15,15; Zah. 14,5, ci despre totalitatea membrilor poporului. Sunt aceiași cu „sfinții” din Dan. 7,21.25 sau cu „poporul sfinților Celui Preaînalt” din v. 7,22. În limbajul biblic, sfinții și poporul sfinților reprezintă comunitatea fiilor lui Israel (cf. Lev. 1,44; Ps. 15,3; 33,10), datorită faptului că este poporul „pus deoparte” pentru Dumnezeu (cf. Ex. 19,6; Lev. 11,44-45 etc.). Este evidentă paralela cu „Fiul omului”, aici cu valoarea colectivă, în vreme ce mai sus, în versetul 14, în virtutea investiturii primite de la Dumnezeu, se referă limpede la un individ și pare să-l desemneze pe regele mesianic. De altfel, noțiunile de rege/împărat și regat/împărăție sunt indisolubil legate, iar pentru antici, între noțiunea de colectiv și cea de individual relația este biunivocă. Autorul cărții lui Daniel folosește nediferențiat cuvintele „rege” (sau „împărat”) și „regat” (sau „împărăție”): în v. 7,23, a patra fiară este o „împărăție”, în timp ce în versetul 17 cele patru fiare sunt „regi” (cf. Dan. 8,20). În timp ce Dan. 8,21 vorbește despre un „rege”, versetul următor menționează patru împărății rezultate din poporul acestuia, având de-a face, de bună seamă, cu identificarea „corporativă” („corporative personality”, în terminologia lui Wheeler Robinson) a Regelui-Mesia cu poporul său (cf. Fraine, 1959, pp. 172 *sqq.*). ♦ „în veacul vecilor”: este forma preferată de variantele grecești (probabil și pentru că se putea folosi o structură sintactică grecească), în vreme ce TM are „în veci și în veacii vecilor”, formulă redundantă, dar care corespunde cu această îmbucurătoare vesteire a speranței viitoare pentru sfinți, reluată și de Apocalipsa creștină (cf. Apoc. 1,6.18; 4,9-10; 7,12 etc.).

până în veac și până în veacul vecilor.»

¹⁹ Atunci am vrut să aflu amănunțit despre fiara cea de-a patra, cea care nimicea toate și [era] înfricoșătoare; și, iată, dinții ei de fier și ghearele ei de aramă mistuind toate în jur și strivindu-le cu picioarele;

²⁰ și despre cele zece coarne de pe capul ei, și acel un altul, care creștea, de au căzut din pricina lui trei, iar cornul acela avea ochi și gură ce rostea grozăvii, și înfățișarea lui le întrecea pe celelalte.

²¹ Și luam seama cum cornul acela purta război împotriva sfinților și-i punea pe fugă

²² până la venirea Celui vechi de zile, care le-a făcut judecată [dreaptă] sfinților Celui Preaînalt; și s-a dat vremea și împărăția au dobândit-o sfinții.

²³ Și mi s-a vorbit despre fiara cea de-a patra, că va fi cea de-a patra împărăție pe pământ, care va fi deosebită față de întregul pământ

veacul vecilor.»

¹⁹ Și am cercetat cu de-amănuntul cu privire la cea de-a patra fiară, căci era deosebită întru totul de orice fiară, înfricoșătoare peste măsură; dinții îi [erau] de fier și ghearele de aramă, mânca și fărâmița, și rămășițele le călca în picioare;

²⁰ și cu privire la cele zece coarne de pe capul ei și la celălalt care ieșise și care alungase trei din cele de mai înainte: cornul acela, care avea ochi și gură ce rostea grozăvii, iar chipul lui era mai mare decât al celorlalte.

²¹ Priveam, și cornul acela se războia cu sfinții; și a fost mai tare decât ei,

²² până ce a venit Cel vechi de zile și le-a dat hotărâre [dreaptă] sfinților Celui Preaînalt; și a venit vremea și împărăția au dobândit-o sfinții.

²³ Și a zis:
«A patra fiară
va fi cea de-a patra împărăție de pe pământ,
care va întrece toate împărățiile
și va mânca tot pământul

7,19 „ghearele de aramă”: această particularitate nu se găsește în v. 7, nici în descrierea celei de-a patra împărății simbolizate de statuie (cf. Dan. 2,40-42).

7,22 „le-a făcut judecată” (LXX), *lit.* „a dat judecată”; gr. κρίσις: „discernere, hotărâre, judecată, osândă”. ♦ „hotărâre”: gr. κρίμα, *lit.* „judecată, sentință”. Vulgata are *iudicium*.

7,23 „va mânca tot pământul” (Θ): această precizare privește extinderea impresionantă a cuceririlor lui Alexandru cel Mare, despre care tradiția biblică spune „că a ajuns la marginile pământului” (cf. 1Mac. 1,3); domnia acestuia se va întinde până la hotarele Indiei, la răsărit, și se va înstăpâni asupra întregii Grecii, la apus.

și-l va răscoli și-l va măcina.

²⁴ Și cele zece coarne ale împărăției [sunt] zece regi [care] se vor scula; și celălalt rege se va scula după aceștia,

și el se va deosebi prin rele mai presus de cei dinainte;

și trei regi va pune la pământ;

²⁵ și vorbe împotriva Celui Preaînalt va rosti

și-l va călca în picioare și-l va sfărâma.

²⁴ Și cele zece coarne ale ei [sunt] zece regi [care] se vor ridica; și, după ei, se va ridica altul care-i va întrece în rele pe toți cei de mai-nainte,

și trei regi va pune la pământ;

²⁵ și cuvinte împotriva Celui Preaînalt va rosti

7,24 Cele „zece coarne” i-ar putea simboliza pe regii seleucizi, dar autorii nu sunt întru totul de acord când trebuie să li se precizeze lista. Contrar părerii unor exegeți, Alexandru nu trebuie inclus pe listă, deoarece se menționează că regii au „ieșit” din el. Primii șapte sunt: Seleukos I Nikator, Antiochos I Soter, Antiochos al II-lea Theos, Seleukos al II-lea Kallinikos, Seleukos al III-lea Soter, Antiochos al III-lea cel Mare, Seleukos al IV-lea Philopator; divergențele apar în privința ultimilor trei regi. Destul de des sunt identificați cu Heliodor, Demetrios și Ptolemeu Philometor sau Demetrios, Antiochos și Ptolemeu Philometor, dar în legătură cu fiecare dintre ei există obiecții. ♦ „care-i va întrece în rele pe toți cei de mai-nainte”: TM are doar „se va deosebi de cei dinainte”; variantele grecești țin să precizeze în ce constă această deosebire; termenul „rele” (κακοίς) a fost particularizat mai înainte prin „grozăviile” rostite împotriva Celui Preaînalt (cf. vv. 8.11) și prin războiul purtat împotriva sfinților (cf. v. 21). Acest al unsprezecelea rege este de obicei identificat cu Antiochos al IV-lea Epiphanes, căruia i se reproșează pe drept că profera „grozăvii” la adresa Domnului și persecuta poporul sfinților printr-o politică de elenizare. Primul reproș face aluzie la cunoscuta *hybris*, cutezanță trufașă și nemăsurată a suveranului, și, poate, la zeificarea lui, ca în Dan. 11,36 (în 2Mac. 9,10 se spune că Antiochos poate apuca stelele cerului, așa cum se putea constata pe emisiile lui monetare, unde deasupra efigiei lui se afla o stea, de unde și numele Antiochos Theos Epiphanes, iar în 1Mac. 1,24, după jefuirea templului „grăise cu mare trufie”). ♦ „trei regi va pune la pământ”, *lit.* „va înjosi”; mărirea lui Antiochos al IV-lea a fost dobândită cu prețul înlăturării lui Demetrios, a fratelui acestuia, Antiochos, și a lui Ptolemeu Philometor, toți trei nepoții lui Antiochos al IV-lea (cf. Dan. 11,21-26).

7,25 „își va pune în gând să schimbe vremile și legea”: primul termen face aluzie probabil la introducerea unui nou calendar, ceea ce merge mână-n mână cu încercarea lui Antiochos de a înlocui în Templul din Ierusalim cultul lui *YHWH* cu cel al lui *Baal Şmayin*; cf. Dan. 9,27 (nota *ad loc.*). Calendarul reprezenta unul dintre elementele de rezistență ale Legii iudaice (cf. 1Mac. 1,43 *sqq.*) și a-l modifica reprezenta o atingere

și pe sfinții Celui Preaînalt îi va sfârâma

și va găsi cu cale să schimbe vremile și legea,

și toate vor fi date în mâinile lui până la o vreme și vremuri și o jumătate de vreme.

²⁶ Și se va așeza judecata

și puterea o vor curma;

și vor pune la cale s-o spurce și s-o dea pieirii până la capăt.

²⁷ Și împărăția și puterea

și măreția lor și cârmuirea tuturor împărățiilor de sub cer

le-a dat poporului sfânt al Celui Preaînalt,

ca să stăpânească împărăție în veci;

și toate puterile îi vor fi supuse

și vor asculta de el.

și pe sfinții Celui Preaînalt îi va istovi.

și-și va pune în gând să schimbe vremile și legea,

și [puterea] va fi dată în mâinile lui până la o vreme și vremuri și o jumătate de vreme.

²⁶ Și se va așeza curtea de judecată

și îi va lua cârmuirea,

spre a o nimici și a o da pieirii până la capăt.

²⁷ Și împărăția și puterea

și măreția regilor de sub întregul cer a fost dată sfinților Celui Preaînalt:

împărăția Lui [este] împărăție veșnică,

și toate domeniile Îl vor sluji

și Îl vor da ascultare.»

gravă adusă libertății religioase. Cam în aceeași perioadă, textele de la Qumran înregistrează ecoul unor schimbări de acest fel: în locul calendarului lunar al iudaismului oficial, comunitatea de la Qumran urma un calendar solar asemănător celui presupus de Cartea Jubileelor 6,32-38 și care era, fără îndoială, un vechi calendar de origine sacerdotală (cf. Jaubert, 1957, pp. 15 *sqq.*); al doilea termen se referă la încercările de elenizare (cf. și I Mac. 1,41-42). ♦ „o vreme și vremuri și o jumătate de vreme”: dacă termenul „vreme” are sensul de „an” (cf. Dan. 4,13.22.29), la plural (pentru că aramaica nu are dual) pare să indice o secvență temporală dublă, deci doi ani, în timp ce jumătatea de vreme reprezintă o jumătate de an. Se descrie astfel, printr-o circumlocuțiune potrivită cu aspectul apocaliptic al viziunii, intervalul de trei ani și jumătate cât trebuie să fi durat stăpânirea lui Antiochos al IV-lea asupra „sfinților”: cei trei ani și jumătate de persecuții încep cu ridicarea altarului păgân în Templu, în anul 168 î.H., urmată de trei ani de profanare, până la moartea lui Antiochos, din toamna anului 164 î.H. Apocalipsa creștină se va inspira din această circumlocuțiune pentru a indica recurența calamităților și a persecuțiilor împotriva aleșilor lui Dumnezeu de-a lungul secolelor (cf. Apoc. 11,2-3; 12,14; 13,5). Pentru Hipolit (*De Christo et Antichristo*) și pentru ceilalți Părinți care au scris despre sfârșitul lumii, trei ani și jumătate este durata domniei Anticristului (cf. Bădiliță, 2006, *passim*).

²⁸ Până la încheierea povestirii, eu, Daniel, am fost cuprins de o uluire grozavă, și starea mi s-a schimbat, și am statornicit cuvântul în inima mea.”

8¹ În cel de-al treilea an când domnea Baltasar, am văzut o vedenie, eu, Daniel, după ce am văzut-o pe cea dintâi.

² Și am văzut în vedenia din visul meu – eu aflându-mă în cetatea

²⁸ Aici este sfârșitul povestirii. [Cât despre] mine, Daniel, gândurile mele mult m-au tulburat, și înfățișarea mi s-a schimbat, și am păstrat cuvântul în inima mea.”

8¹ În anul al treilea al domniei regelui Baltasar, mie, Daniel, mi s-a arătat o vedenie, după aceea care mi se arătase la început.

² Eram în cetățuia Susa, care se află în ținutul Ailam; am văzut în

7,28 „cuvântul”: gr. ῥῆμα, *litr.* „cuvânt”, „lucru”, „chestiune”.

8 Chiar dacă această viziune este, din punct de vedere structural, deosebită de aceea cu cele patru fiare (*cf.* Dan. 7), ea are totuși aceeași semnificație generală. În cadrul istoric al epocii postexilice, autorul vrea să scoată și mai mult în evidență figura lui Antiochos al IV-lea Epiphanes, blasfematorul lui Dumnezeu și persecutorul poporului Lui sfânt (*cf.* vv. 23-26). Succesul politic al lui Antiochos, abilitatea sa de a-și atrage mulți iudei oportuniști și cruzimea sa împotriva oricui îndrăznește să-i opună rezistență, în sfârșit, orgoliul său nelegiuit sunt scoase în evidență cu eficiență veridicitate.

8,1 De aici reîncepe în TM textul în limba ebraică. ♦ „În anul al treilea al domniei regelui Baltasar”: la doi ani după viziunea precedentă (*cf.* Dan. 7,1): astfel, pare să se indice o legătură între cele două viziuni. ♦ „eu, Daniel”: în viziunea precedentă introducerea era la persoana a III-a (*cf.* Dan. 7,2), în timp ce aici însuși personajul principal precizează la persoana I împrejurările în care a avut noua viziune.

8,2 TM are, la început: „Priveam în vedenie și, iată, în timp ce priveam...”. ♦ „în cetatea Susa” (LXX), „în cetățuia Susa” (Θ): Daniel este transportat, în viziunea sa (*cf.* TM), la Susa, în Elam (Ailam); aceasta este menționată și în amintirile lui Neemia (*cf.* 2Ezd. 11.1) și, mai ales, în cartea Esterei (*cf.* Est. 1,2.5; 2,3.5.8 etc.). După Herodot și conform inscripțiilor asiriene. Susa era un oraș foarte vechi. Darius I Hystaspes a făcut din el capitala imperiului său, mărindu-l și înfrumusețându-l, de unde părerea unor moderni că Susa va fi fost întemeiată de acest rege. Deja Cyrus, conform relatărilor lui Xenofon, își avea reședința aici trei luni pe an. Centru al puterii perse, capitală a Elamului, Susa devenise capitala de iarnă a curții ahemenide. Epitetul „cetățuie, fortăreață” însoțește constant numele acestui oraș în cartea Esterei. Theodotion o numește βάρσις, ca în textul ebraic, termenul desemnând nu o parte a orașului, ci întreaga cetate, care era fortificată (*cf.* Delcor, 1971, p. 169). Se crede că urmele așezării se găsesc în ruinele numite Suș, aflate între două râuri, Dizful și Kercha (anticul Choaspes). Există însă o tradiție întâlnită deja la Flavius Iosephus (*AI X,XI,7*), conform căreia Daniel ar fi trăit la Ecbatana.

LXX

Θ

Susa, care se află în ținutul Elymaida, pe când eram încă în fața porții Ailam —;

³ privind în sus, am văzut un berbec mare stând înaintea porții, și avea coarne; și unul era mai înalt decât

vedenie, și eram pe Ubal

³ și mi-am ridicat ochii și am văzut și, iată, un berbec stând în fața Ubalului; el avea coarne, și coarnele

în Media, unde chiar ar fi construit un turn ce slujea drept mormânt regilor mezi, perși și pați. ♦ „Elymaida” (LXX), „Ailam” (Θ): indicat și în Gen. 10,22; Is. 11,11; 21,2; 22,6; Ier. 25,25 TM; Iez. 32,24 etc. Ieronim spune că termenul folosit în LXX indică ținutul elamiților. ♦ „pe Ubal”: TM are *’al ’ūbhal ’Ūlāy*. Ulay este un modest curs de apă care străbate Susa. Râul este menționat în inscripții sub numele Ula (*U-la-a-a*), iar la autorii antici sub cel de Eulaeus (Εὐλαῖος). Ar putea fi identificat cu actualul Dizful, afluent al Kuranului (Pasitigris), deși ar putea fi identificat și cu râul Choaspes, dacă luăm în considerare afirmațiile lui Herodot și Strabon, care spun că Susa este așezată pe râul Choaspes. Sensul cuvântului *’ūbhal* nu poate fi determinat decât conjectural, deoarece apare doar aici și la vv. 3 și 6. Majoritatea traducătorilor TM îl echivalează cu „râu” sau „mal”, alții însă, sprijinindu-se pe versiuni, cu „poartă” (*cf. e.g. BJ*). LXX îl echivalează cu „poartă”, modificând însă toponimul (*Ailam* în loc de *Ulay*; *cf. și Ier. 40,6*, unde *ailam* are sensul de „pridvor”), în timp ce Θ îl interpretează ca toponim. Hipolit traduce „Și eram peste Uval”, adăugând: „«Mi se părea că stau lângă poartă», zice, că așa au și pus unii talmăcitori”. Astfel, în textul lui Hipolit se regăsește inclusă și varianta din LXX.

8,3 „un berbec”: pentru că berbecul merge în fruntea turmei, el este simbolul căpeteniei (*cf. Ier. 50,8*); la fel și țapul. În Is. 14,9, expresia „țapii pământului” îi desemnează pe regii străini, iar în Iez. 34,17, țapii și berbecii îi simbolizează pe regii răi ai lui Israel (*cf. Zah. 10,3*). Conform principiilor geografiei astrologice care atribuia un anume animal din zodiac unei anume țări, berbecul era simbolul Persiei. Mai trebuie însă adăugat că, după mărturia lui Ammianus Marcellinus (19,1), însuși regele perșilor mergea în fruntea oștirilor sale purtând în chip de diademă imaginea unui berbec din aur presărat cu pietre prețioase. Coarnele berbecului nu sunt numai o podoabă a animalului, ci și organele forței sale combative (așa cum rezultă din VT, unde cornul este simbolul forței). ♦ „Ubal”: *vide supra*, nota 8,2. ♦ „avea coarne”: TM are „două coarne înalte”, epitet care nu apare în LXX, dar asupra căruia insistă Theodotion pentru semnificația sa simbolică, cele două coarne reprezentând două domnii (*cf. v. 20*). Este vorba de imperiul (cu două componente) medo-pers. Prin această figură este reprezentat spiritul care păzește regatul pers în cartea sacră *Bundahišn*. De asemenea, când se afla în mijlocul armatei, regele pers purta pe cap, în locul diademei, un chip de berbec. Și Hipolit vede în cele două coarne familia regală persă a lui Cyrus și familia regală medă a lui „Darius medul”. ♦ „unul... mai înalt decât celălalt”: simbolismul ia cu totul locul realității naturale. Hipolit exemplifică, arătând că imperiul s-a mărit mai mult sub Darius și sub Xerxes, care „a încercat să subjuge și Europa” (*ad loc.*).

celălalt, și cel mai înalt [tocmai] se ridică.

⁴ Iar după acestea, am văzut berbecul împungând spre răsărit și spre miazănoapte și spre asfințit și spre miazăzi; și nici o fiară nu i-a stat înaintea, și nimeni nu putea izbăvi de sub puterea lui; și a făcut cum a voit și s-a înălțat.

⁵ Și eu chibzuiam și, iată, un țap a venit dinspre asfințit pe fața

[erau] înalte, iar unul [era] mai înalt decât celălalt, și cel mai înalt s-a ridicat ultimul.

⁴ Am văzut berbecul împungând către asfințit și către miazănoapte și către miazăzi; și nici o fiară nu-i va sta înaintea, și nimeni nu putea scăpa de sub puterea lui; și făcea după voia lui și își sporea mărirea.

⁵ Și stăteam eu și cugetam și, iată, un țap a venit dinspre asfințit pe fața

8,4 „câte asfințit... miazănoapte... miazăzi” (⊙), *litt.* „câte mare... vântul de miazănoapte... vântul de miazăzi” – indicarea obișnuită a punctelor cardinale în ebraică. ♦ „împungând către asfințit...”: o altă imagine al cărei symbolism are același referent cu cele trei coaste pe care ursul le ține în gură (cf. v. 7,5). Regatul med și, mai ales, cel pers, în cuceririle lor, au înaintat de la est spre vest, cucerind Babilonia și Lydia, dar și spre sud, cucerind Siria și Egiptul, și spre nord, întinzându-se peste Armenia și Bactriana, și reunind într-un singur imperiu, mai ales sub conducerea lui Cyrus, din Persia până la Mediterana, toate poșoarele din aceste regiuni. Berbecul nu împunge decât în trei direcții, fie pentru că expedițiile perse în răsărit nu au dus la nici o cucerire importantă, fie pentru că berbecul pers este reprezentat venind din Orient și ținând piept Occidentului (cf. Huart și Delaporte, 1943, p. 256). ♦ „nici o fiară nu-i va sta înaintea”: în accepțiunea lui Hipolit, „celelalte împărății mai mici – a sirienilor, a cilicienilor, a arabilor, a egiptenilor”. ♦ „de sub puterea lui”, *litt.* „din mâna lui” (⊙), „din mâinile lui” (LXX).

8,5-8 Descrierea țapului este mai complexă și mai articulată decât cea precedentă, a berbecului (cf. vv. 2-4), semn al interesului deosebit al autorului în confruntările sale pe plan istoric. Acesta apare ca un animal fantastic, deoarece nu are decât un singur corn plasat între ochi. S-a încercat să i se găsească acestui animal fantastic un corespondent în reprezentările plastice. Animalul unicorn are un prototip în monumentele asiro-babiloniene. Numai că procedeul perspectivei adoptat de artiști face ca, atunci când două obiecte simetrice sunt așezate unul în spatele celuilalt, cel care se află în plan secund să dispară, fiind acoperit de cel aflat în prim-plan. Când traducătorii greci ai Bibliei folosesc cuvântul *μονοκέρος* referitor la ebraicul *re'em*, ei au avut în minte, cu siguranță, aceste reprezentări; de aici provine, probabil, conceperea licornei, animal fantastic înzestrat cu un singur corn între cei doi ochi. Cornul unic al țapului îl reprezintă aici pe Alexandru cel Mare. Drept explicație, autorii antici au invocat rolul țapului în legendele lui Alexandru și în compunerea numelor de locuri macedonene. Poate că acest simbol

pământului și nu atingea pământul, și un corn al țapului se afla între ochii lui.

⁶ Și s-a dus împotriva berbecului celui care avea coarne, pe care îl văzusem stând în fața porții, și s-a năpustit spre el cu mânia înverșunată.

⁷ Și l-am văzut îndreptându-se spre berbec; și era înfuriat împotriva lui și l-a izbit și i-a sfărâmat cele două coarne; și berbecul nu avea putere să stea înaintea țapului; [acesta] l-a sfâșiat pe pământ și l-a zdrobit; și nimeni nu-l putea izbăvi pe berbec de țap.

întregului pământ, și nici nu atingea pământul; și țapul avea un corn ce i se vedea între ochi.

⁶ Și s-a dus până la berbecul care avea coarne, pe care îl văzusem stând în fața Ubalului, și s-a năpustit spre el cu avântul tăriei sale.

⁷ Și l-am văzut ajungând până la berbec, și era înverșunat împotriva lui; și l-a lovit pe berbec și i-a sfărâmat amândouă coarnele, și berbecul n-a avut putere să-i stea înaintea; l-a trântit la pământ și l-a călcat în picioare; și nimeni nu-l putea scăpa pe berbec de sub puterea lui.

trebuie legat de geografia astrologică, unde țapul desemna Siria (cf. Delcor, 1971, p. 171). Țapul vine din Occident, în sens opus berbecului, care înaintează dinspre Orient.

8,5 „un țap”, *lit.* „țap de capre”; calc după ebr. *š'phîr hâ- 'izzîm*. Cuvântul ebraic folosit pentru a indica țapul, *š'phîr*, nu este prea frecvent (cf. 2Par. 29,21; Ezd. 8,35); cuvântul mai des utilizat este *'attûdh*, care se folosește și metaforic pentru a-i indica pe principi, regi și pe cei ce domină (cf. Is. 14,9 TM; 34,6; Iez. 34,17; 39,18; Zah. 10,3). Venirea sa din vest indică nu numai locul de origine, ci și o proveniență diferită de a tuturor celor precedente. ♦ „pe fața întregului pământ”: expresie hiperbolică prin care se indică întinderea cuceririlor acestui cârmuitor (cu sensul „după ce a străbătut întregul pământ”). ♦ „nici nu atingea pământul”: formularea, aproape identică în variantele grecești și în TM, amintește de aripile leopardului (cf. 7,6 și nota aferentă), prin care se sugerează înaintarea lui Alexandru cel Mare, ca un imens zbor rapid din Grecia până în Persia. Anticii au fost uluiți de rapiditatea și de întinderea cuceririlor lui Alexandru: cf. 1Mac. 1,3; astfel, pentru a marca viteza deplasării lui, autorul lui Daniel reia ce se scrie despre Cyrus: „nu atingea pământul”.

8,6 „Ubal”: *vide supra*, nota 8,2.

8,7 „i-a sfărâmat cele două coarne”: cum acestea îi reprezintă pe mezi și perși, care -- în formularea lui Hipolit -- „erau atunci două nume ale aceluiași popor: că primul a împărțit peste dânșii Chiros, care dinspre mamă era med, iar dinspre tată era pers”, expresia semnifică supunerea acestora de către personajul întruchipat de țap.

⁸ Și țapul s-a întărit peste poate, dar, când s-a întărit, i s-a sfărâmat cornul cel mare, și i s-au ridicat alte patru coarne de sub el către cele patru vânturi ale cerului.

⁹ Și dintr-unul din ele a răsărit un singur corn tare; și s-a întărit și s-a

⁸ Și țapul și-a sporit mărirea până peste poate, dar, când era mai tare, i s-a sfărâmat cornul lui cel mare, și, de sub el, i s-au ridicat patru coarne către cele patru vânturi ale cerului.

⁹ Și, dintr-unul din ele, a ieșit un singur corn tare; și și-a sporit peste

8,8 „când era mai tare” (Θ): tăria ar fi trebuit să-i asigure supraviețuirea. Cornul cel mare, adică Alexandru, a fost sfărâmat tocmai când se afla în plină expansiune. Așadar există ceva mai presus de această putere pământească, decât *orice* putere, ceva care le condiționează tuturor durata și permanența (cf. Dan. 4,11.14.21). ♦ „de sub el, i s-au ridicat patru coarne”: TM are *lit.* „patru mărețe”; în conformitate cu imaginea puterii semnificată de acest corn de sub care au crescut alte patru, și acestea reprezintă patru puteri diferite, care se substituie imperiului precedent, reprezentat de cornul țapului (cf. vv. 6-7). Diadohii simbolizați de cele patru coarne nu sunt la fel de puternici. De aceea, unii comentatori (precum Driver) preferă lecțiunea „alte”, urmându-l pe Theodotion și LXX, iar alții (precum Bentzen și Plöger) nu traduc acest epitet. ♦ „către cele patru vânturi ale cerului”: așadar, un regat pentru fiecare parte a imperiului precedent. V. 8 pare a exprima alegoric moartea subită a lui Alexandru, imediat după cuceririle lui rapide, și împărțirea imperiului în patru monarhii. În realitate, împărțirea nu a avut loc decât după douăzeci și doi de ani de la moartea lui Alexandru. Lui Lysimah i-au revenit Tracia și Bithynia, lui Cassandros, Macedonia și Grecia, lui Seleukos, Siria, Babilonia și Persia; lui Ptolemeu, Egiptul, Palestina și Arabia. Trebuie remarcat faptul că Alexandru este desemnat drept prim rege al monarhiei, ceea ce dovedește că, în intuiția autorului, regii, succesorii acestuia din cele patru regate simultane, țin încă de monarhia lui Alexandru, prin urmare și cornul cel tare care va urma.

8,9 „a ieșit un singur corn tare”: TM se referă la „un corn mic”, probabil sub influența cornului celui mic răsărit dintre cele zece coarne, din viziunea precedentă (cf. Dan. 7,8.20-24), de care amintește imaginea din acest verset. Aproape toți exegeții sunt de acord că acest corn îl simbolizează pe Antiochos Epiphanes (175-164 î.H.). Părinții îl identifică, după cum am spus, cu Anticrist. ♦ „și-a sporit peste măsură mărirea”: Antiochos Epiphanes a fost cel dintâi rege păgân care nu și-a propus numai să cucerească Țara Sfântă, ci și să nimicească ceea ce îl deosebea pe Israel de toate celelalte popoare: cultul lui Dumnezeu. De aceea este numit în I Mac. 1,10 „un vlăstar păcătos”. Din Antiohia, capitala sa, a făcut expediții în sud, în Egipt, și în răsărit, în Babilonia și în Persia. ♦ „către mieznoapte” (LXX), „până spre oștire” (Θ): TM are „spre [țara] splendorii”, în concordanță cu Dan. 11,16.42, unde această expresie numește în mod limpede Palestina; traducătorul a citit *TW* în loc de *TBY*. Întregul interes al autorului se concentrează asupra sorții Palestinei sub Antiochos al III-lea și Antiochos al IV-lea.

abătut către miazăzi și către răsărit
și către miazănoapte;

¹⁰ și s-a înălțat până la stelele ceru-
lui, și a izbit înspre pământ [unele]
dintre stele și [pe acelea] dintre ele
le-a strivit în picioare,

¹¹ până ce marea Căpetenie {a oști-
rii} îi va izbăvi pe cei robiți; și, din

măsură mărirea înspre miazăzi și
spre răsărit și până spre oștire;

¹⁰ și-a sporit mărirea până la oștirea
cerului, și a doborât la pământ [o
parte] din oștirea cerului și dintre
stele, și le-a călcat în picioare,

¹¹ și [va fi] până ce marea Căpetenie
[a oștirii] îi va izbăvi pe cei robiți;

Hipolit nu se miră de ce aceasta este numită „oștire [a cerului]”, explicând: „din pricina harului dumnezeiesc ce înflorea în Templu”.

8,10 „s-a înălțat până la stelele cerului” (LXX), „și-a sporit mărirea până la oștirea cerului” (Θ): „oștirea cerului” desemnează stelele, care, la păgânii vecini, erau divinizate (cf. Deut. 4,19; Ier. 8,2; 33,22). Autorul face aluzie la divinizarea lui Antiochos al IV-lea, ale cărui etape către zeificare sunt bine marcate de emisiile monetare ale atelierului din Antiohia. Dacă, din 175 până în 169 î.H., el este, simplu, „Regele Antiochos”, către sfârșitul acestei perioade deasupra capului său apare o stea, simbol al ridicării la rangul divin (cf. Abel, 1952, vol. I, p. 127). A doua carte a Macabeilor (9,10) face aluzie la divinizarea lui Antiochos printr-o frazeologie foarte apropiată de cea din cartea lui Daniel. Despre regele bolnav se spune că „odinioară părea că atinge stelele cerului” (πρότερον τῶν οὐρανίων ἀστρῶν ἀπτεσθαὶ δοκοῦντα). A locui în cerul înstelat este privilegiul zeilor (cf. Is. 14,13). Autorul cărții lui Daniel avea poate în memorie textul din Isaia, citat mai sus, unde profetul ironizează starea de *hybris* a regelui din Babel, care voia să urce în ceruri, deasupra stelelor. Se știe că Antiochos, după victoria asupra regelui Egiptului dintre 169 și 166 î.H., pune să i se înscrie pe monede titlurile divine: *Regele Antiochos Theos Epiphanes*, pe fruntea cu diademă apărând în continuare steaua, iar reversul, tetradrahmelor purtând chipul lui Zeus Nikephoros așezat pe un tron. Între 166 și 163 î.H. își adaugă și titlul zeului, *Nikephoros*. LXX este aici mai aproape de TM, care vorbește tot de stele, care sunt oștirea cerului (cf. Dan. 4,32); „oștirea cerului” sunt însă și îngerii (cf. Is. 24,21; Ps. 102,20), ceea ce ar explica și traducerea „oștirea cerului” din Θ. Orgoliul cornului celui nou este nemăsurat (cf. Is. 14,13). ♦ „a doborât la pământ [o parte] din oștirea cerului”: cu alte cuvinte, i-a înlăturat pe toți slujitorii de la Templu care se opuneau cornului (cf. 2Mac. 4).

8,11-12 Constituie un *crescendo* în raport cu versetele precedente; se descrie aici politica antireligioasă a lui Antiochos al IV-lea Epiphanes în ce-i privește pe evrei.

8,11 TM are: „S-a înălțat până la căpetenia oștirii și arderea de tot neîntreruptă i-a fost luată [acelui] și a răsturnat temelii lăcașului lui sfânt”. ♦ „jertfa a fost răsturnată” (Θ): din prima carte a Macabeilor (1,45) aflăm că Antiochos al IV-lea a interzis săvârșirea în templu a arderii de tot, a jertfelor și libațiilor (καλωῦσαι ὀλοκαυτώματα καὶ θυσίαν καὶ σπονδὴν ἐκ τοῦ ἁγιάσματος). Prin acest act, regele abroga charta lui Antiochos al III-lea

pricina lui, munții cei din veac au fost izbiți; și au fost luate de acolo locul lor și jertfa, și a pus-o jos, la pământ, și i-a mers bine și a ajuns; dar lăcașul sfânt se va pustii;

¹² și s-au făcut, în locul jertfei, păcate, și a fost aruncată pe jos dreptatea, și a făptuit și i-a mers bine.

¹³ Și îl auzeam pe celălalt sfânt grăind; și a zis celălalt către cel

și, din pricina lui, jertfa a fost răsturnată [la pământ], și el a ajuns să propășească; dar lăcașul sfânt se va pustii;

¹² și s-a adus, în locul jertfei, păcat, și a fost aruncată pe jos dreptatea, și a făptuit și i-a mers bine.

¹³ Și am auzit un sfânt grăind; și a zis un sfânt către *phelmouni* care

care le permitea evreilor să trăiască după legea lor, acordându-le și o autonomie civilă și religioasă, mergând până la a le furniza animale pentru sacrificii, untdelemn și vin pentru libații (cf. Flavius Iosephus, *AI XII, III, 3*). ♦ „Marea Căpetenie (gr. ἀρχιστράτηγος) [a oștirii]” este Dumnezeu: aroganța lui Antiochos atinge gradul său cel mai înalt, deoarece se ridică împotriva lui Dumnezeu însuși și împotriva cultului Său. Textul original nu este cu desăvârșire sigur; în toate variantele însă se vorbește de „mai-marele puterii/oștirii”, care este, fără îndoială, Dumnezeu, nu atât pentru că este căpetenia oștirii cerești (cf. Dan. 7,9-10), cât pentru că este și căpetenia „oștirii” aducătoare de cult. ♦ Hipolit explică: „până ce vor primi ajutorul dumnezeiesc și vor avea parte de mântuire prin arhanghelul rânduit spre ajutorul nostru”, adăugând că, în continuare, Daniel se referă la ticăloșiiile săvârșite de Antiochos, care a propășit pentru că nu i-a stat încă nimeni în cale.

8,12 Și acest verset se deosebește de TM, care are un text greu de interpretat (*litt.* „și oștirea; peste jertfa neîntreruptă a fost dată nelegiuirea și adevărul/fidelitatea a fost aruncat/ă la pământ; a făptuit și i-a mers bine”). ♦ „a fost aruncată pe jos dreptatea”: termenul se referă la adevărata religie, păstrată în Torah. Antiochos poruncise să fie aruncate în foc cărțile Legii după ce au fost rupte (cf. 1Mac. 1,56). ♦ „a făptuit și i-a mers bine”: este triumful cornului celui tare, cum fusese și cel al berbecului (cf. v. 4) și al cornului țapului (cf. v. 7). Prosperitatea nelegiuitului este o temă asupra căreia meditează îndelung înțelepciunea ebraică, mai ales după exil. Aceasta este motiv de încercare și piatră de poticnire pentru cel drept; de aceea, este înțelept ca el să aștepte sfârșitul.

8,13 „câtre *phelmouni* care grăia”: φελμουνη transliterează ebr. *paʿmōni*, „un anume/ oarecare” (cf. LEH, s.u.). ♦ „păcatul pustirii”: gr. ἀμαρτία ἐρημώσεως (Vulgata traduce prin *peccatum desolationis*): se referă la o acțiune sau un obiect care stârnește mânia divină și astfel atrage distrugerea (cf. Num. 1,53; 18,5). Ar putea fi o aluzie la noile jertfe sacrale instituite în templu de „cornul cel tare” (cf. v. 12), dar mai probabil se face aluzie la un element de construcție pe care Antiochos al IV-lea îl va fi ridicat în templu (cf. Dan. 9,27; 12,11). Prima carte a Macabeilor (6,7) precizează că Antiochos ridicase „spurcăciunea/urăciunea” (τὸ βέλυγμα) pe altarul din Ierusalim. Unii comentatori antici, precum Porphyrios și Ieronim, s-au gândit că agenții lui Antiochos instalaseră în

care grăia: „Cât vor dăinui arătarea și jertfa care a fost luată și păcatul pustiirii care a fost dat, și cele sfinte vor fi pustiite până la călcare în picioare?”

¹⁴ Și i-a spus: „Până când, seara și dimineața, zilele [vor fi] două mii trei sute, și lăcașul sfânt va fi curățit.”

¹⁵ Și a fost așa: pe când priveam, eu, Daniel, arătarea, căutam să pricep și, iată, a stat înaintea mea [ceva] ca vedenia unui om.

¹⁶ Și am auzit un glas de om în mijlocul Ulaului, care a chemat și a

grăia: „Până când va dăinui vedenia: jertfa care a fost luată și păcatul pustiirii care a fost dat, și lăcașul sfânt și oștirea vor fi călcate în picioare?”

¹⁴ Și i-a spus: „Până când, seara și dimineața, zilele [vor fi] două mii trei sute, și lăcașul sfânt va fi curățit.”

¹⁵ Și a fost [așa:] pe când vedeam, eu, Daniel, vedenia și-i căutam înțelesul, iată, a stat înaintea mea [ceva] ca vedenia unui bărbat.

¹⁶ Și am auzit un glas de bărbat în mijlocul Ubalului, care a chemat și

templu o imagine de cult a lui Zeus Olimpianul și statui ale lui Antiochos (cf. *Comment. in Dan.* 11,23; 8,14), idee admisă încă, în Evul Mediu, de Rași. De fapt, se pare că „urâciunea pustiirii” nu este nici o statuie a lui Antiochos, nici un idol al lui Zeus, ci un altar construit peste altarul arderii de tot (cf. τὸν βωμὸν ὃς ἦν ἐπὶ τοῦ θουσιαστηρίου – 1Mac. 1,59; 4,44), idee împărtășită și de Flavius Iosephus. care adaugă că pe acest altar „regele sacrifică porci” (AI XII, V, 4; cf. și 2Mac. 14,33).

8,14 „două mii trei sute”: această cifră poate fi înțeleasă în două feluri: fie este vorba de 2.300 de zile, indicând ziua prin „seara și dimineața”, fie că se numără separat serile și diminețile, când se aducea jertfa neîncetată, fiind deci vorba de 1.150 de zile. În această a doua ipoteză durata impietății cornului celui tare va fi cu puțin mai mică decât cea indicată în Dan. 7,25 prin misterioasa expresie „o vreme și vremi și o jumătate de vreme”. adică trei ani și jumătate (reprezentând 1.260 de zile, cifră preluată de Apoc. 12,6 pentru a indica timpul șederii în pustiu a femeii, corespunzând ca durată celor 42 de luni de lucrare a fiarei – cf. Apoc. 13,5). Toate sunt expresii voit misterioase, pentru a indica o durată limitată, dar încă necunoscută. Oricum, de la 25 ale lunii Kisleu din anul 168 î.H., data ridicării altarului păgân peste altarul de jertfă, până la 25 ale lunii Kisleu din anul 165 î.H., data consacrării noului altar, sunt trei ani și zece zile. Încetarea jertfelor, așa cum se spune în acest verset, durează puțin mai mult de trei ani. ♦ „lăcașul sfânt va fi curățit”: TM are „va fi îndreptătit (= repus în drepturi) lăcașul sfânt”; dreptatea o va face Dumnezeu, judecătorul tuturor.

8,16 „în mijlocul Ubalului”: TM are „pe Ulai” (cf. nota la 8,2). ♦ „a chemat și a spus”: glasul pare a fi al lui Dumnezeu, căci numai El poruncește îngerilor. ♦ „Gabriel”: va apărea și în Dan. 9,21, ca să-i explice lui Daniel o altă viziune misterioasă. E vorba cu siguranță de un înger, al cărui nume înseamnă „puterea lui Dumnezeu”; el apare aici

spus: „Gabriele, ajută-l să înțeleagă vedenia!” Și, strigând, omul a zis: „Despre această rânduială este vedenia.”

¹⁷ Și a venit și a stat aproape de locul unde stăteam eu; și, pe când venea, m-am tulburat și am căzut cu fața [la pământ]; și mi-a zis: „Înțelege, fiu al omului, căci această arătare [este] chiar pentru ceasul vremii cuvenite.”

¹⁸ Și, pe când grăia el cu mine, m-am culcat cu fața la pământ, dar el, atingându-mă, m-a sculat pe loc

¹⁹ și mi-a zis: „Iată, eu îți vestesc cele ce vor fi la sfârșitul urgiei

a spus: „Gabriele, ajută-l să înțeleagă vedenia!”

¹⁷ Și a venit și a stat aproape de locul unde stăteam eu, și, pe când venea, m-am înspăimântat și am căzut cu fața [la pământ]; și [el] a zis către mine: „Pricepe, fiu al omului, căci vedenia [este] chiar pentru sfârșitul vremii.”

¹⁸ Și, în vreme ce el grăia cu mine, am căzut cu fața la pământ, dar el m-a atins și m-a pus pe picioare

¹⁹ și a zis: „Iată, eu îți fac cunoscute cele ce vor fi la sfârșitul urgiei: căci

pentru prima dată, dar în literatura apocaliptică ulterioară va fi întâlnit foarte des. Va reapărea și în NT vestind întruparea Fiului lui Dumnezeu (cf. Lc. 1,19.26). Literatura apocaliptică folosește din abundență nume de îngeri (cf. Flavius Iosephus, *Războiul iudaic*, II,142), iar descoperirea manuscriselor de la Qumran a confirmat acest lucru. Gabriel și Mihael sunt, împreună cu Rafael și Phanuel, cele patru Prezențe/Fete care stau dinaintea Domnului duhurilor și care au funcții proprii (cf. Enoh, 40). Examinarea scrierilor qumraniene arată că esenienii trebuie să fi contribuit la dezvoltarea angelogiei (cf. Delcor, 1962, pp. 40-44).

8,17 „vedenia [este] chiar pentru sfârșitul vremii”: în v. 19 se va preciza mai bine ce este acest sfârșit. Tema reapare și în toate viziunile următoare (cf. Dan. 9,26; 11,35.40; 12,4.9), legate așadar toate de momentul sfârșitului, ca și viziunea precedentă (cf. Dan. 7,25). „Sfârșitul vremii” desemnează ultima perioadă dinaintea intervenției divine ce va instaura dreptatea și va crea „ceruri noi și un pământ nou” (cf. Is. 65,17; 66,22; Iez. 7,2-3 etc.). Tema va fi reluată de Iisus în discursul eshatologic (cf. Mt. 14,6.14).

8,18 „am căzut”: TM are „am căzut în toropeală”. Expresia denumește o stare apropiată extazului, pe care o cunoaște uneori omul înaintea unei intervenții divine importante (cf. e.g. Gen. 2,21; 15,12). ♦ „m-a sculat pe loc” (LXX), „m-a pus pe picioare” (Θ): Daniel trebuie să stea în picioare pentru a asculta mesajul divin. Acest pasaj amintește de Iez. 2,1-2, cu deosebirea că rolul jucat de duhul în Iezechiel este îndeplinit aici de Gabriel.

8,19 „la sfârșitul urgiei”: mânia lui Dumnezeu împotriva poporului Său păcătos, pedepsit prin nenorociri, în special prin persecuție (cf. Dan. 11,36; Is. 10,25; 26,20; 1Mac. 1,64). Convingerea că persecuția e o urmare a infidelității poporului este o convingere de credință

pentru fiii poporului tău; căci va rămâne pentru ceasul vremii cunivente a împlinirii.

²⁰ Berbecul pe care l-ai văzut, care avea coarne, este regele mezilor și al perșilor.

²¹ Iar țapul este regele grecilor; și cornul cel mare, cel dintre ochii lui, însuși regele dintâi.

²² Și cele patru coarne ale sale, sfârâmate și înălțate după aceea:

vedenia [este] chiar pentru sfârșitul vremii.

²⁰ Berbecul pe care l-ai văzut, care avea coarne, [este] regele mezilor și al perșilor.

²¹ Iar țapul, regele grecilor; și cornul cel mare care se afla între ochii lui – acesta este regele dintâi.

²² Și, sfârâmându-se el, de acolo s-au ridicat patru coarne de dedesubt:

a iudaismului postexilic. Aceasta se regăsește, de exemplu, în rugăciunea lui Azaria (*cf.* Dan. 3,26-41), în cele ale Iuditei (*cf.* Iud. 9) și Esterei (*cf.* Est. 4,17k-z), ale lui Ezdra și Neemia. ♦ „[este] chiar pentru sfârșitul vremii”: TM are „căci pentru o vreme anume este sfârșitul”.

8,20 „Berbecul... [este] regele mezilor și al perșilor”: spre deosebire de simbolismul statuii (*cf.* Dan. 2,31-43) și de acela al celor patru fiare (*cf.* Dan. 7,3-8), acum domnia mezilor și a perșilor este considerată o identitate unică. Acest lucru se datorează faptului că, pe de o parte, alegoria este constituită numai din două animale, pe de alta, interesul se concentrează tot mai mult asupra epocii de redactare finală a cărții, adică cea greacă. Același lucru se va regăsi și în ultima viziune din Dan. 10-12, unde interesul este concentrat mai ales asupra Greciei (*cf.* Dan. 11,20-45). Așadar, identitatea celor doi regi ai Mediei și Persiei reprezintă pentru autor un punct de pornire al istoriei recente, a cărui semnificație este deja indicată în termenii viziunii (*cf.* vv. 3-4).

8,21 „țapul, regele grecilor”: TM are „țapul pârso... regele *Yāwānului*”; *Yāwān* este transcrierea ebraică a numelui grecesc al Ioniei, regiune a Greciei identificată aici cu Grecia însăși, ca în Gen. 10,2,4; 1Par. 1,5,7; Is. 66,19; Iez. 27,13. Nu se vorbește despre un rege anume, ci despre toate monarhiile din perioada în care s-a menținut imperiul întemeiat de Alexandru cel Mare. Acesta a traversat Hellepontul în primăvara anului 334 î.H. și, în noiembrie 333 î.H., l-a învins pe Darius Codoman la Issos, în Cilicia. ♦ „cornul cel mare... este regele dintâi”: fără îndoială, Alexandru cel Mare.

8,22 „sfârâmându-se el... s-au ridicat patru coarne de dedesubt”: cornul sfârâmat îl reprezintă pe Alexandru cel Mare, care a murit în 323 î.H., în floarea vârstei, la 32 de ani, dar și puterea sa militară, pentru că-și dusese oștile din Macedonia până la Indus. TM are „patru coarne dedesubt/în locul lui”, având sensul „cele patru coarne care au răsărit din cornul sfârâmat”. Aceste coarne îi reprezintă pe cei patru urmași sau diadohi care și-au împărțit marea imperiu al lui Alexandru. Se pare însă că apariția celor patru coarne se referă nu atât la persoane, cât la cvadrupla monarhie care a continuat lumea elenistică după dispariția lui Alexandru.

patru regi ai neamului său se vor ridica, nu pe măsura tăriei lui.

²³ Și, la sfârșitul domniei lor, când se vor împlini păcatele lor, se va ridica un rege fără rușinea obrazului,

care pricepe șarade.

²⁴ Și i se va întări puterea, dar nu cu tăria lui, și uimitor va prăpădi și-i va merge bine și va făptui și va prăpădi oameni puternici și norodul sfinților.

²⁵ Și cugetarea lui [va fi] împotriva sfinților,

patru regi din neamul lui se vor ridica, dar nu cu tăria lui.

²³ Și, la sfârșitul domniei lor, când se vor împlini păcatele lor, se va ridica un rege fără rușinea obrazului

și priceput la tertipuri.

²⁴ Și mare [va fi] puterea lui, dar nu prin tăria lui, și va nimici [lucruri] uimitoare și va propăși și va făptui și va nimici oameni tari și poporul sfânt.

²⁵ Și jugul legăturii sale va propăși; înșelăciune în mâna lui,

8,23-25 Ca în Dan. 7,23-27, și oracolul referitor la comul cel tare este misterios și încărcat de dramatism. Este istoria persecuției instituite de Antiochos al IV-lea împotriva comunității iudaice din Ierusalim.

8,23 „când se vor împlini păcatele lor”: cu sensul „păcatele lor vor atinge apogeul”, deci când dreptatea lui Dumnezeu va fi nevoită să intervină (cf. Gen. 15,16). Însă ale cui păcate? Nu pare că aici s-ar face referire, ca în v. 19, la păcatele poporului lui Dumnezeu. Acum sunt descrise păcatele lui Antiochos, care atrag intervenția divină. ♦ „fără rușinea obrazului”: TM are „cu înfățișare cruntă”. ♦ „care pricepe șarade (gr. ἀνίγμματα)”: textul LXX e aici identic cu TM: formularea este folosită în sensul abilității în intrigi pentru a-și atinge scopurile (cf. IMac. 1,30), după cum interpretează Theodotion traducând prin „priceput la tertipuri (gr. προβήματα)”. Este o aluzie la machiavelismul lui Antiochos, maestru al disimulării, capabil să-și ascundă jocul, înșelându-i pe evrei.

8,24 „dar nu prin tăria lui”: dacă expresia este originară (ea lipsește în unele variante ale LXX și ale lui Theodotion), autorul vrea să afirme că puterea lui Antiochos este mai degrabă rodul voinței divine, care se slujește de el pentru a-și încerca poporul. ♦ „uimitor” (LXX), „uimitoare” (Θ): puterea dată de Dumnezeu persecutorului se vădește prin aceea că faptele acestuia par miraculoase, așa cum numai Dumnezeu poate realiza.

8,25 „cugetarea lui [va fi] împotriva sfinților” (LXX), „jugul legăturii sale va propăși” (Θ): TM are „prin iscusința lui înșelăciunea va propăși”; această diferență semnificativă vădește din nou existența a două prototipuri ebraice care vor fi stat la baza celor două traduceri grecești. Oricum, textul se referă la mijloacele viclene prin care Antiochos al IV-lea a reușit să răspândească elenismul în Palestina (cf. IMac. 1,10-15). ♦ „prin înșelăciune”: TM are „în plină pace”. ♦ „pe pieirea multora se va ridica” (Θ): TM are „se va ridica

LXX

Θ

și va spori minciuna în mâinile lui,
și inima i se va înălța,
și prin înșelăciune pe mulți va stârpi
și pe pieirea bărbaților se va ridica
și va face strângerea mâinii și i se
va răsplăti.

²⁶ Arătarea cea de seară și de dimineață s-a aflat adevărată; și acum, arătarea e ferecată, căci [este] pentru încă multe zile.”

²⁷ Eu, Daniel, am fost fără vlagă zile multe; apoi, sculându-mă, m-am

și în inima lui își va spori mărirea
și prin înșelăciune pe mulți îi va
nimici
și pe pieirea multora se va ridica
și ca pe niște ouă îi va sfărâma în
mână.

²⁶ Și vedenia de seară și de dimineață care a fost spusă este adevărată; iar tu, pecetluiește vedenia, căci [este] pentru multe zile.”

²⁷ Și eu, Daniel, m-am culcat și am lăncezit zile [întregi]; apoi m-am

împotriva Căpeteniei căpeteniilor”, prin care este desemnat Dumnezeu însuși, „marea Căpetenie [a ostirii]” de la v. 11. ♦ „va face strângerea (gr. συναγωγή) mâinii” (LXX); traducătorul LXX va fi citit ‘SP în loc de ‘PS, „fără”; TM are *lit.* „fără mână [de om] va fi zdrobit”. Nici una dintre variantele grecești nu corespunde textului ebraic, mai coerent cu ideile exprimate anterior. Dumnezeu îi va nimici pe toți dușmanii Săi (cf. Dan. 7,11-12). Neintervenția unei mâini omenești poate fi însă și o aluzie la moartea nesângeroasă, dar mârșavă a lui Antiochos al IV-lea, așa cum este descrisă în IMac. 6,8-16; 2Mac. 9 (cf. și Dan. 11,45). Poate că lipsa intervenției vreunei mâini în pedepsirea nelegiuitorului trimite la piatra care se desprinde singură și lovește statuia, sfărâmând-o.

8,26 „vedenia de seară și de dimineață”: viziunea este numită astfel deoarece durata persecuției este indicată de numărul zilelor exprimate prin această formulă enigmatică (cf. vv. 13-14). ♦ „este adevărată”: expresie frecventă în revelațiile apocaliptice (cf. Apoc. 19,9; 21,5; 22,6). Este ca un răspuns dat nevoii omului de a fi sigur că a înțeles semnificația celor ce i-au fost explicate, asigurare pe care numai Dumnezeu i-o poate da (cf. Dan. 2,3-13.17-28; 4,1-6.15; 5,6-16). ♦ „arătarea e ferecată” (LXX), „iar tu, pecetluiește vedenia” (Θ): TM are „ține ascunsă” – formulări apropiate. ♦ „căci [este] pentru încă multe zile”: împlinirea nu va fi imediată. Autorul îl face depozitarul acestor taine pe Daniel, care trăiește la sfârșitul imperiului babilonian, pe când împlinirea va fi după multe secole, adică în vremea lui Antiochos al IV-lea. Majoritatea exegeților consideră astăzi că e vorba de o ficțiune proprie literaturii apocaliptice, mai ales pentru a arăta că toată istoria, trecută sau contemporană, este în mâna lui Dumnezeu.

8,27 „am fost fără vlagă zile multe” (LXX), „m-am culcat și am lăncezit zile [întregi]” (Θ): TM are „am rămas sfârșit și bolnav multe zile”. ♦ „nu era nimeni care s-o înțealeagă”: TM reia o parte din v. 26 („păstrând tăcerea asupra vedeniei”) și adaugă „pe care nu reușeam s-o înțeleg”. În realitate, atât viziunea (cf. vv. 9-12), cât și explicarea lui Gabriel (cf. vv. 23-25) nu sunt ininteligibile. De aici, poate, forma schimbată din variantele grecești: nimeni nu o înțelegea în afară de Daniel. ♦ Caracterul apocaliptic al acestei viziuni este evident. Autorul o plasează în vremea regelui Baltasar, sub domnia căruia, printr-o

îndeletnicit iarăși cu îndatoririle pentru rege. Și eram chinuit de arătare, și nu era nimeni care s-o înțeleagă.

sculat și am împlinit treburile regelui; și mă minunam de vedenie, și nu era cine să o priceapă.

9¹ În primul an al lui Darius al lui Xerxes, din neamul mezilor care au domnit peste regatul chaldeilor,

9¹ În anul întâi al lui Darius, fiul lui Assueros, din sămânța mezilor, care a domnit peste regatul chaldeilor,

convenție literară, s-a primit revelația evenimentelor din secolele viitoare: mai întâi nimicirea imperiului pers de către Alexandru cel Mare, apoi, după moartea acestuia, împărțirea imperiului lui de către urmași, în cele din urmă acțiunile lui Antiochos Epiphanes împotriva lui Dumnezeu și a poporului Său. Anunțarea sfârșitului „vremii mănii”, adică a persecuției lui Antiochos Epiphanes, constituie esența acestui capitol, care se prezintă astfel ca un text de consolare.

9 Plasat istoric după sfârșitul perioadei babiloniene (cf. v. 9,1), acest nou episod nu este o viziune, ci un midraș la un oracol al lui Ieremia legat de durata exilului și de restaurarea Ierusalimului (cf. Ier. 25,11-12; 29,10). Acest midraș va fi foarte folosit în exegeza iudaică, așa cum apare, de pildă, în textele de la Qumran; astfel interpretat, oracolul lui Ieremia se putea aplica perioadei care se prelungește până în epoca lui Antiochos al IV-lea. Ieremia prezisese că nenorocirea va lua sfârșit după șaptezeci de ani. Eroul cărții lui Daniel tocmai văzuse căderea imperiului babilonian (538 î.H.) și pe cel al mezilor și perșilor ridicându-se pe ruinele lui. Această schimbare de dinastie l-a făcut să fie atent la profețiile lui Ieremia care anunțau refacerea materială și spirituală a poporului lui Dumnezeu după căderea Babilonului. În plus, el putea considera că intervalul de șaptezeci de ani desemnat de Ieremia ca perioadă de devastare a lui Iuda (începută în 605 î.H.) se apropia de sfârșit. Profeția din capitolul 9 este astfel pandantul celei din capitolul 7: în aceasta din urmă, Daniel a contemplat succesiunea monarhiilor terestre, prin urmare viitorul politic al lumii până la Mesia, care vine ca rege; în capitolul 9, îi este revelată soarta poporului lui Dumnezeu până la împlinirea mântuirii spirituale pe care o va aduce Unsul nimicit, Mesia dat morții. ♦ Rugăciunea lui Daniel evocă o liturghie penitențială comunitară, care se regăsește și în alte texte postexilice (cf. 2Ezd. 9,6-15; 19,5-37). Asemănarea cea mai frapantă este, neîndoios, aceea cu rugăciunea lui Baruh, 1,15-3,8. În comentariul lui S.R. Driver (1905, p. LXXIV) se găsește o listă a acestor coincidențe. Driver nu se pronunță asupra sensului acestor paralelisme și ia în considerare cele trei ipoteze evidențiate de obicei de către criticii literari într-un asemenea caz: rugăciunea lui Baruh ar putea fi o extindere, cu unele omisiuni, a rugăciunii lui Daniel; rugăciunea lui Daniel ar putea fi o prescurtare și o adaptare a rugăciunii lui Baruh; în sfârșit, cele două rugăciuni ar putea deriva dintr-o veche formă tradițională de confesiune păstrată într-o formă mai apropiată de cea originară în Daniel. În orice caz, versetele 16-18 referitoare la Ierusalim și la templul devastat se potrivesc cu situația istorică creată de persecuția lui

² în timpul primului an al domniei lui, eu, Daniel, cumpăneam în cărți ² în primul an al domniei lui, eu, Daniel, am [căutat să] pricep din cărți

Antiochos. (În favoarea autenticității rugăciunii și, în consecință, a unității capitolului – cf. Jones, 1968, pp. 488-493.)

9,1 „În anul întâi al lui Darius, fiul lui Xerxes/Assueros”: LXX are „Xerxes”, în timp ce Theodotion și Vulgata au „Assueros”. Dar Xerxes (486-465 î.H.) nu este tatăl, ci fiul lui Darius I (522-486 î.H.) și amândoi sunt persi, nu mezi. Inexactitatea se datorează mai degrabă cunoașterii confuze a acestei perioade istorice din partea autorului, care trăia într-o epocă mult posterioară. Din paralela cu Dan. 5,31–6,1, autorul pare a se referi la „Darius medul”, care i-ar fi urmat ultimului rege babilonian: așadar episodul de aici nu ar fi plasat în anul 538 î.H., anul sfârșitului exilului în Babilon (cf. 2Par. 36,22-23). S-a presupus că personajul despre care este vorba în acest verset este cel care, la Xenofon, poartă numele de Cyaxares, care a fost fiul lui Astyages, în timp ce autorul cărții lui Daniel îi dă alt nume. S-a emis ipoteza că această diferență se poate explica prin faptul că și Astyages și Assueros par să fie titluri onorifice ale regilor medo-persi, mai degrabă decât nume proprii. Așadar nu există în această deosebire privitoare la numele tatălui un motiv suficient împotriva identificării personajului „Darius medul” cu Cyaxares al II-lea. Dacă autorul insistă, în v. 2, asupra acestei date, o face pentru că, o dată cu nimicirea regatului chaldean și căderea capitalei lui, Babilonului, evreii puteau spera în propria lor refacere.

9,2 „am [căutat să] pricep...”: studierea Scripturilor de către Daniel, aici a profeților, și interpretarea care va fi dată profeției lui Ieremia trimit la *peșarim* (texte exegetice, specifice comunității de la Qumran, care încearcă să descifreze tainele ascunse în textele profetice, comentându-le verset cu verset în cheie eshatologică și cu aplicare la viața comunității). *Peșer* și *exegeza* oferită de Cartea lui Daniel profeției lui Ieremia au în comun faptul că ambele sunt o actualizare a Scripturii. Un gen literar foarte apropiat de *peșer* se găsește în exegeza din Dan. 5 făcută inscripției apărute pe perete (cf. și Szorenyi, 1966, pp. 278-294). ♦ „din cărți”: sunt cărțile profetice, adunate deja în canonul cărților sfinte (cf. Mal. 3,22). Pentru prima dată se găsește referirea la lectura unui text profetic pentru a se descoperi mesajul divin, chiar dacă, adesea, profeții avertizaseră deja asupra faptului că ar trebui să se acorde atenție celor spuse de profeții precedente (cf. Zah. 1,6: 7,7-14). Se poate remarca faptul că, în vremea vechilor profeți, fiecare dintre ei citează mai mult sau mai puțin textual, scrierile înaintașilor săi. Astfel, loel îl citează pe Abdias, Amos pe loel, Isaia pe Michea, Ieremia, un mare număr de profeți anteriori. Așadar aceștia posedau o culegere de scrieri ale profeților care îi precedaseră. Prin termenul „cărți” ar fi deci desemnate scrierile profetice. ♦ „către profetul Ieremia”: care vorbise despre durata exilului în Babilon (cf. 25,11-12; cf. și Ier. 29,7; 2Par. 36,21). ♦ „șaptezeci de ani”: cifră rotundă, deoarece, pomind de la 538 î.H., anul sfârșitului exilului (cf. 2Par. 36,22-23), intervalul nu este exact de șaptezeci de ani nici din anul în care a fost pronunțat oracolul (605 î.H.; cf. 4Rg. 25,1), nici din cel al domniei lui Ioachim (din 609 î.H.; cf. 4Rg. 24,8-17), nici din cel al căderii Ierusalimului (587 î.H.; cf. 4Rg.

numărul anilor când a fost poruncă pe pământ către Ieremia prorocul să se scoale pentru împlinirea ocării Ierusalimului, șaptezeci de ani.

³ Și mi-am întors fața la Domnul Dumnezeu, ca să aflu rugă și milostivire, cu posturi și sac și cenușă.

⁴ Și m-am rugat Domnului Dumnezeu și am mărturisit și am zis: «Iată, Doamne, Tu ești Dumnezeul cel mare și puternic și înfricoșător, care ții legământul și mila față de cei care Te iubesc și păzesc rânduielile Tale;

⁵ am săvârșit păcate, strâmbătăți, nelegiuiri și ne-am îndepărtat și am

numărul anilor [despre] care a fost cuvântul Domnului către profetul Ieremia spre împlinirea pustiirii Ierusalimului: șaptezeci de ani.

³ Și mi-am întors fața spre Domnul Dumnezeu, ca să cercetez [în] rugă și închinare, [în] posturi, sac și cenușă.

⁴ Și m-am rugat Domnului Dumnezeului meu și am mărturisit și am zis: „Doamne, Dumnezeule mare și minunat, care păzești legământul Tău și mila față de cei ce Te iubesc și păzesc poruncile Tale,

⁵ am săvârșit păcate, strâmbătăți, fărădelegi și ne-am îndepărtat și

25.8-21). Cele două profeții ale lui Ieremia, în care este vorba despre cei șaptezeci de ani, se găsesc în cap. 25,11-12 și 29,10. Punctul de plecare al acestei perioade se pare că este prima venire a lui Nabucodonosor la Ierusalim, al patrulea sau, cel mult, al cincilea an al domniei lui Ioachim (606 sau 605 î.H.). Într-adevăr, numai în 587 î.H. Ierusalimul a fost transformat în ruine, iar masa poporului a fost dusă în captivitate, dar pedeapsa a început din momentul în care țara a fost jefuită și o parte dintre vasele sacre au fost duse la Babilon. Cât privește sfârșitul celor șaptezeci de ani, după capitolul 25 din Ieremia, acesta trebuia să fie marcat de căderea puterii chaldeene (babiloniene).

9,3 „mi-am întors fața spre Domnul Dumnezeu”, *litt.* „mi-am dat fața spre...”. Aceasta înseamnă că s-a întors spre Ierusalim (*cf.* Dan. 6,11), poziția obișnuită pentru rugăciune.

9,4 „m-am rugat Domnului Dumnezeului meu”: în textul ebraic al cărții lui Daniel, numele revelat al Dumnezeului lui Israel, *YHWH*, apare în TM numai în această rugă. Tetragrama mai apare și în v. 2, dar acolo avem de-a face cu un citat din Ieremia. ♦ „am mărturisit”: nu este vorba de recunoașterea unor păcate personale, ci de tot ceea ce, în întreaga istorie a poporului evreu, se recunoștea drept cauză a prezentei calamități, în solidaritate cu generațiile trecute. ♦ „Dumnezeul cel mare și puternic și înfricoșător” (LXX), „Dumnezeule mare și minunat” (Θ): TM are „Dumnezeule mare și înfricoșător”, formulă de care se apropie textul LXX; sunt două apelative ale lui *YHWH*, mai ales în imnurile de slavă, care reamintesc transcendența și sfințenia lui Dumnezeu. Traducătorii greci au încercat să redea prin mai multe adjective întreaga încărcătură semantică a formulei ebraice.

9,5 Acest verset prezintă tema generală a mărturisirii, iar păcatul poporului este exprimat prin trei verbe, ca în rugăciunea lui Solomon din 3Rg. 8,47. În cinci termeni

încălcat poruncile Tale și judecățile Tale

⁶ și nu am ascultat de slujitorii Tăi, prorocii, în cele ce au grăit în numele Tău către regii noștri și dregătorii noștri și părinții noștri și către orice neam de pe pământ.

⁷ A Ta, Doamne, [este] dreptatea, și a noastră rușinea obrazului, așa cum este în ziua aceasta, pentru oamenii lui Iuda și cei așezați în Ierusalim și pentru întregul popor al lui Israel, pentru cel apropiat și cel îndepărtat, din toate ținuturile în care i-ai împrăștiat, acolo, pentru greșeala cu care au greșit dinaintea Ta.

ne-am abătut de la poruncile Tale și de la judecățile Tale:

⁶ și nu am dat ascultare robilor Tăi, prorocii care grăiau în numele Tău în fața regilor noștri și a cărmuitorilor noștri și a părinților noștri și a întregului popor al țării.

⁷ A Ta, Doamne, [este] dreptatea, și a noastră rușinea obrazului, precum [în] ziua aceasta, pentru [tot] bărbatul din Iuda și pentru locuitorii din Ierusalim și pentru întregul Israel, pentru cei de aproape și cei de departe, de pe tot pământul, acolo unde i-ai risipit pentru necredința lor prin care și-au fost necredincioși.

este cuprinsă întreaga doctrină a păcatului, conformă cu doctrina profetică. Textul ebraic are și „ne-am răzvrătit”, expresie concretă pentru a indica mai ales revoltele poporului în timpul drumului prin pustiu (cf. Num. 14,9) și în timpul greutăților întâmpinate la așezarea în Canaan (cf. Iis. Nav. 22,16; 18-19; 29).

9,6 Doctrina complicității în vină este exprimată aici minind principalele categorii sociale ale poporului vinovate de a nu fi ascultat de profeți. Versetul evocă din nou mai ales stilul lui Ieremia (Ier. 35,15; 25,4). ♦ „a părinților noștri”: mai degrabă decât strămoșii în general, sunt avuți în vedere capii diferitelor familii și case ale poporului (cf. Ier. 44,17; 21). În Ier. 44,21, enumerarea începe prin capii familiilor. În 2Ezd. 19,32.34, cărmuitorilor li se adaugă preoții. ♦ „popor al țării”: TM *'am hā- 'āreš*; deși, în alte locuri, expresia are o semnificație peiorativă, referindu-se la populația rămasă în Iuda după căderea Ierusalimului (spre deosebire de cei exilați în Babilon), aici ea pare să indice totalitatea poporului. Pentru că LXX folosește termenul ἔθνη, sintagma ar putea avea și o conotație universală.

9,7 „A Ta, Doamne, [este] dreptatea”: acționând astfel, Dumnezeu a implinit regula dreptei răsplătiri (cf. Dan. 3,31; Ps. 50,6). ♦ „a noastră rușinea obrazului” (*liu* „feței”): expresie ebraică, se regăsește aidoma în 2Ezd. 19,7 (ἡ αἰσχὺν τοῦ προσώπου). ♦ „Bărbatul din Iuda și locuitorii din Ierusalim” apar sub formă inversată în Is. 5,3. ♦ „din toate ținuturile în care i-ai împrăștiat” (LXX): textul LXX este mai apropiat de TM (Θ spune mai concis: „acolo unde i-ai risipit”). Reminiscență din limbajul lui Ier. 16,15; 23,3.8; 32,37; dar paralelismul cel mai frapant se întâlnește în Bar. 1,15-16. Precizarea privește mai degrabă epoca elenistică decât cea imediat următoare exilului (cf. Is. 57,19).

⁸ Stăpâne, a noastră [este] rușinea obrazului și a regilor noștri și a dragătorilor și a părinților noștri, căci am păcătuit față de Tine.

⁹ Ale Domnului [sunt] dreptatea și mila, căci ne-am depărtat de Tine

¹⁰ și nu am ascultat de glasul Domnului Dumnezeuului nostru, ca să urmărim Legea Ta, pe care ai dat-o în fața lui Moise și a noastră, prin slujitorii Tăi, prorocii.

¹¹ Și întregul Israel s-a lepădat de Legea Ta și s-au depărtat ca să nu audă glasul Tău; și au venit peste noi blestemul și jurământul cel scris în Legea lui Moise, slujitorul lui Dumnezeu, căci am păcătuit față de el.

⁸ Doamne, a noastră [este] rușinea obrazului și a regilor noștri și a cărmuitorilor noștri și a părinților noștri, cei care am păcătuit față de Tine.

⁹ Ale Domnului Dumnezeuului nostru [sunt] îndurările și împlânzirile, căci ne-am îndepărtat

¹⁰ și nu am dat ascultare glasului Domnului Dumnezeuului nostru, ca să umblăm în legile Lui, pe care le-a dat în fața noastră prin robii Săi, prorocii.

¹¹ Și întregul Israel a încălcat Legea Ta și s-a abătut de la ascultarea glasului Tău; și au venit peste noi blestemul și jurământul cel scris în Legea lui Moise, robul lui Dumnezeu, căci am păcătuit față de el.

9,9 Cf. Ps. 129,4.

9,10 „nu am ascultat de glasul Domnului Dumnezeuului nostru” (LXX) : cf. Deut. 4,30; 8,20; Ier. 3,13; 7,28; 9,13. ♦ „prin robii”, *lit.* „prin mâna robilor” – semitism.

9,11 „Legea Ta... Legea lui Moise”: folosindu-se, dar la singular, același cuvânt ca în v. 10. „Legea” – în ebraică, „Torah” – este învățătura de viață pe care Dumnezeu a dat-o poporului Său, a cărei trăire înseamnă rămânerea în legământul Lui. ♦ „s-a abătut de la ascultarea glasului Tău”, *lit.* „s-a abătut ca să nu asculte”; expresie tipic ieremiană, pentru indicarea voinței poporului care stăruie în neascultare (cf. Ier. 18,10; 42,13). ♦ „au venit peste noi”: TM are „s-au revărsat peste noi”; verbul *nāthakh*, care trimite la metalul topit, se regăsește în TM la v. 9,27, faptul fiind invocat ca un argument în favoarea unității acestui capitol. Cf. și Ier. 7,20; 42,18; 44,6 TM. ♦ „blestemul și jurământul”: cf. Deut. 27,16-26; 28,15-68. ♦ „cel scris în Legea lui Moise”: referință precisă la Deut. 29,20. Întregul pasaj al mărturisirii amintește uzanța comună tratatelor de alianță din Orientul antic: o secțiune a documentului scris conținea blestemele cele mai cumplite împotriva partenerilor sperjuri. Deut. 28 și Lev. 26 conțin o listă de blesteme pentru cei care încălcă Legământul cu Dumnezeu, care-și găsesc ecoul în blestemele din rechizitoriile profeților referitoare la călcarea Legământului.

¹² Și a întărit pentru noi rânduielile sale, câte le-a rostit împotriva noastră și împotriva judecătorilor noștri, câte ni le-ai hotărât, ca să aducă împotriva noastră rele grozave, cum nu s-au [mai] aflat sub cer precum s-a întâmplat în Ierusalim.

¹³ După cele scrise în legământul lui Moise, toate relele au venit peste noi, dar [noi] n-am căutat fața Domnului Dumnezeului nostru, ca să ne îndepărtăm de păcatele noastre și să cugetăm la dreptatea Ta, Doamne.

¹⁴ Și a stat de veghe Domnul la rele și le-a adus peste noi, căci drept [este] Domnul Dumnezeul nostru în toate câte va să facă, iar [noi] nu am ascultat de glasul Lui.

¹⁵ Și acum, Stăpâne, Doamne, Dumnezeul nostru, cel care ai scos poporul

¹² Și a întărit cuvintele sale pe care le rostise împotriva noastră și împotriva judecătorilor noștri care ne-au judecat, ca să aducă împotriva noastră rele grozave, cum nu s-au [mai] întâmplat sub întregul cer ca acelea petrecute în Ierusalim.

¹³ Precum este scris în Legea lui Moise, toate relele acestea au venit peste noi, dar noi nu am înălțat rugă în fața Domnului Dumnezeului nostru, ca să ne întoarcem de la strămbătățile noastre și să luăm aminte la tot adevărul Tău.

¹⁴ Și a stat treaz Domnul și le-a adus peste noi, căci drept [este] Domnul Dumnezeul nostru în toată lucrarea Sa pe care a făcut-o, iar [noi] n-am dat ascultare glasului Său.

¹⁵ Și acum, Doamne Dumnezeul nostru, care ai scos poporul Tău din

9,12 „judecătorilor noștri care ne-au judecat”: cu sensul „cărmuitorilor noștri care ne-au cărmuit”, ca în Cartea Judecătorilor. Dar, cu siguranță, aici nu se face referire numai la epoca judecătorilor, ci la întreaga perioadă a istoriei lui Israel.

9,13 „Precum este scris în legea lui Moise” (Θ): cf. Deut. 28,15 sq. Este pentru prima dată când în VT apare expresia „precum este scris”, a cărei recurență în NT este bine cunoscută: καθὼς γέγραπται introduce un citat din Scriptură (cf. I.c. 2,23; Mc. 7,6 etc.). Acest verset se face ecoul unei doctrine deuteronomice conform căreia poporul aflat în exil trebuie să se pocăiască pentru ca Dumnezeu să-l readucă în patrie (cf. Deut. 28,49-57; 3Rg. 8,46-51). ♦ „nu am înălțat rugă în fața Domnului”: TM are „nu am îmblânzit fața lui YHWH”. Pedepșa divină abătută asupra poporului nu l-a făcut încă să se întoarcă ♦ Termenii „dreptate” (LXX) și „adevăr” (Θ) încearcă să echivaleze ebr. *'emeth*, „adevăr”, „stabilitate”, „fidelitate”.

9,14 „a stat de veghe Domnul la rele”: expresie caracteristică lui Ieremia (cf. Ier. 1,11-12; 31,28; 44,27, unde se spune: „Iată, Eu veghez asupra lor spre nenorocire”), pentru a indica faptul că Dumnezeu chiar va trimite pedepsele cu care Și-a amenințat poporul.

9,15-19 Rugăciunea pentru iertare și pentru eliberarea de toate relele este structurată în două părți, separate prin formula de invocare „și acum, Stăpâne, Doamne, Dumnezeul nostru”

Tău din Egipt cu brațul Tău înălțat și Ți-ai făcut un nume așa cum este în ziua aceasta, am păcătuit, n-am înțeles.

¹⁶ Stăpâne, după dreptatea Ta, să se întoarcă mânia și urgia Ta de la cetatea Ta Ierusalimul, muntele Tău sfânt, căci în păcatele noastre și în neștiințele părinților noștri, Ierusalimul și norodul Tău, Doamne, [au ajuns] de ocară la toți cei din jurul nostru.

¹⁷ Și acum, ascultă, Stăpâne, rugăciunea slujitorului Tău și cererile mele, și să caute fața Ta către muntele Tău sfânt cel pustiit, de dragul robilor Tăi, Stăpâne.

¹⁸ Pleacă-Ți, Doamne, urechea și ascultă-mă! Deschide-Ți ochii și

țara Egiptului cu mână tare și Ți-ai făcut un nume precum [în] ziua aceasta, [iată,] am făcut păcate și nelegiuiri.

¹⁶ Doamne, întru toată mila Ta, să se abată acum mânia și urgia Ta de la cetatea Ta, Ierusalimul, muntele Tău sfânt, căci am păcătuit și, în strâmbătățile noastre și ale părinților noștri, Ierusalimul și poporul Tău au ajuns de ocară la toți cei din jurul nostru.

¹⁷ Și acum, dă ascultare, Doamne Dumnezeu nostru, rugăciunii robului Tău și cererilor lui și arată-Ți fața peste lăcașul Tău sfânt cel pustiit, de dragul Tău, Doamne!

¹⁸ Pleacă-Ți, Dumnezeul meu, urechea și ascultă! Deschide-Ți ochii și

(v. 15). Există multe asemănări cu rugăciunea finală din Baruh (*cf.* Bar. 2,11-3,8); „cu brațul Tău înălțat” (LXX), „cu mână tare” (Θ): reminiscențe ale narațiunilor din Ex. 3,19; 7,5; Deut. 6,21 etc.

9,16 „după dreptatea Ta” (LXX), „întru toată mila Ta” (Θ): TM are „după faptele dreptății Tale”.

9,17 „arată-Ți fața” (Θ): TM are „luminează-Ți fața” – semn al bunăvoinței divine, asemenea luminii soarelui care înveselește toate (*cf.* Num. 6,25; Ps. 66,1; 79,3-7,19; 118,135). ♦ „peste lăcașul Tău sfânt cel pustiit”: *cf.* Plâng. 5,18 cu referire la distrugerea Templului de către chaldei, dar și 1Mac. 4,38, despre vremea lui Antiochos al IV-lea. ♦ „de dragul Tău” (Θ): TM are „de dragul Domnului”, în timp ce în LXX găsim „de dragul robilor Tăi”, ca într-un text analog din Is. 63,17; trecerea de la persoana a doua la cea de-a treia este ciudată și, de bună seamă, este de preferat lecțiunea lui Theodotion (ἔνεκέν σου).

9,18 „asupra căreia s-a chemat numele Tău”: se spune că numele Domnului a fost invocat peste un lucru pentru a indica faptul că acesta este proprietatea Lui (*cf.* Am. 9,12; Is. 63,19; Ier. 7,10). Sensul expresiei apare clar în 2Rg. 12,28, unde Ioab îi cere lui David să cucerească el însuși cetatea pe care a asediat-o generalul său, „ca să nu pun eu mai întâi stăpânire pe cetate și să-și ia numele de la numele meu”. În ebraică, „a-și pune numele pe” numele unei țări înseamnă a o lua în posesie. ♦ „faptele noastre de dreptate”,

vezi pustiirea noastră și a cetății Tale, asupra căreia s-a chemat numele Tău! Căci nu pentru faptele noastre de dreptate cerem în rugăciunile noastre înaintea Ta, ci întru mila Ta,

¹⁹ Doamne, fii binevoitor! Doamne, ascultă și făptuiește și nu zăbovi, de dragul Tău, Stăpâne, căci numele Tău s-a chemat peste cetatea Ta, Sionul, și peste poporul Tău, Israel!” –

²⁰ Și pe când grăiam eu rugându-mă și mărturisind păcatele mele și păcatele poporului meu, Israel, și cerând în rugăciuni înaintea Domnului Dumnezeuului meu pentru muntele cel sfânt al Dumnezeuului nostru,

²¹ și în vreme ce eu încă grăiam în rugăciunea mea, iată, bărbatul pe

vezi nimicirea noastră și a cetății Tale, asupra căreia s-a chemat numele Tău! Căci nu pentru faptele noastre de dreptate ne aruncăm plângerea înaintea Ta, ci pentru îndurările Tale cele multe.

¹⁹ Doamne, dă ascultare! Doamne, împacă-Te [cu noi]! Doamne, ia aminte și făptuiește! Nu zăbovi, de dragul Tău, Dumnezeuul meu, căci numele Tău s-a chemat peste cetatea Ta și peste poporul Tău!” –

²⁰ Și, în vreme ce eu încă grăiam și mă rugam și-mi destăinuiam păcatele mele și păcatele poporului meu, Israel, și îmi aruncam [ruga de] milostivire înaintea Domnului Dumnezeuului meu, pentru muntele cel sfânt al Dumnezeuului meu,

²¹ în vreme ce eu mai grăiam în rugăciune, iată, Gabriel, bărbatul pe

litt. „dreptățile noastre” – semitism. ♦ „ne aruncăm (πιπτοῦμεν) plângerea (τὸν οἰκτιρμόν) înaintea Ta”, *litt.* „ne aruncăm îndurarea”, expresie foarte intensă ce ia naștere din gestul rugătorului de a se prosterna înaintea lui Dumnezeu (*cf.* Ps. 94,6; Ier. 38,26; 42,2). Pasajul este apropiat de Bar. 2,19: οὐ... καταβάλλομεν τὸν ἔλεον.

9,20 „eu încă grăiam și mă rugam” (Θ): este pusă în evidență promptitudinea cu care Dumnezeu ascultă rugăciunea; această promptitudine este sugerată și de reluarea aceluiași formule la începutul versetului următor.

9,21 „venind în grabă (τάχει φερόμενος)” (LXX), „în zbor (πετόμενος)” (Θ): cele două variante grecești acoperă textul ebraic care spune *litt.* „zburând cu zbor”; cel puțin acesta pare să fie sensul expresiei ebraice obscure, tradusă în mod diferit (versiunea siriacă merge alături de LXX, iar Vulgata, prin *cito uolans*, e aproape de traducerea lui Theodotion). Ideea pare să se refere la faptul că îngerul Gabriel este înfățișat ca un om (*cf.* Dan. 8,16), dar înaripat, așa cum erau serafimii din viziunea lui Isaia (*cf.* Is. 6,2) sau din cartea lui Enoh (61,1). ♦ „ceasul jertfei de seară”: unul dintre momentele în care Daniel își făcea rugăciunea (*cf.* Dan. 6,11), la ora la care, în templu, se ofereau odinioară jertfe zilnice (*cf.* Num. 28,3-8; 4Rg. 16,15; 2Ezd. 9,4; Ps. 140,2).

care îl văzusem în visul meu, la început, Gabriel, venind în grabă, s-a apropiat de mine, la ceasul jertfei de seară.

²² Și a înaintat și a grăit cu mine și a zis: „Daniele, tocmai am ieșit să-ți dăruiesc înțelegere.

²³ La începutul rugii tale a ieșit poruncă de la Domnul, și eu am venit să-ți arăt, căci ești vrednic de milostivire; și cugetă la poruncă:

²⁴ Șaptezeci de săptămâni au fost hotărâte

care îl văzusem în vedenia de la început, venind în zbor, m-a atins, cam pe la ceasul jertfei de seară.

²² Și m-a învățat și a grăit cu mine și a zis: „Daniele, acum am ieșit să-ți aduc lămurire.

²³ La începutul rugii tale, a ieșit [un] cuvânt, și eu am venit să-ți-l vestesc, căci tu ești bărbat al doririlor; ia aminte la cuvânt și înțelege arătarea.

²⁴ Șaptezeci de săptămâni au fost tăiate

9,22-23 În scrierile profetice mesajul este dat direct; aici însă avem de-a face cu genul apocaliptic, iar mesajul este mijlocit de viziune.

9,22 „să-ți aduc lămurire”: Theodotion, spre deosebire de LXX, coincide cu TM; cuvintele lui Gabriel se referă la semnificația tainică a profeției celor șaptezeci de săptămâni. ♦ „să-ți dăruiesc” (LXX), *litt.* „să-ți arăt”.

9,23 „La începutul rugii tale”: așadar răspunsul divin era hotărât dinainte. ♦ „[un] cuvânt” (Θ): astfel este numit în limbajul profetic un oracol divin (*cf.* Is. 55,11). ♦ „bărbat al doririlor”: *gr.* ἀνὴρ ἐπιθυμῶν echivalează *ebr.* *hamūdhōth*, „dorințe” („bărbat” fiind aici subînțeles). Vulgata traduce *uir desideriorum*. Exegeții au interpretat că este vorba de atitudinea față de Daniel a lui Dumnezeu, căruia acesta îi e deosebit de drag (*cf. e.g.* BJ, nota *ad loc.*). Expresia revine la 10,11.19.

9,24 „Șaptezeci de săptămâni”: se leagă de profeția lui Ieremia privitoare la cei șaptezeci de ani (*cf.* Ier. 25,12); cuvintele îngerului pot fi înțelese mai degrabă ca indicând „șaptezeci de săptămâni” de ani, adică $70 \times 7 = 490$ de ani. Exegeții au făcut, de-a lungul timpului, nenumărate eforturi pentru a decifra semnificația cifrelor din cartea lui Daniel; nu trebuie însă văzută în ele de fiecare dată o referire istorică precisă, ele ținând adesea de o simbolică a numerelor proprie gândirii iudaice și genului apocaliptic. ♦ „au fost tăiate”: *gr.* συντέμνω – se poate înțelege și că au fost scurtate de Dumnezeu. TM are „au fost hotărâte” (ca în LXX); *ebr.* *hāraʿ* înseamnă și „a tăia”, și „a hotărî”. ♦ „păcatul”: TM are „nelegiuirea”. ♦ „să se împace”: termen din vocabularul „tehnic” al Leviticului (*v.* nota 4,20 la Levitic, în *Septuaginta* 1); sensul este de împăcare/îmblânzire a lui Dumnezeu prin aducerea de jertfe pentru păcatele și nedreptățile săvârșite (*cf.*, de exemplu, Rom. 5,1, unde se spune că „împăcarea cu Dumnezeu” a venit prin Iisus Hristos). TM are „să se acopere”. ♦ De remarcat faptul că imnul către Sion din

pentru poporul tău și pentru cetatea
Sionului

ca păcatul să ajungă la capăt
și să lipsească nedreptățile
și să se șteargă strâmbătățile
și să se înțeleagă arătarea
și să se dea dreptate veșnică
și să se împlinescă arătarea
și să se bucure un Sfânt al sfinților.

²⁵ Să cunoști și să cugeți

pentru poporul tău și pentru cetatea
ta sfântă,

ca păcatul să ajungă la capăt
și să se pecetluiască păcatele
și să se șteargă fărădelegile
și să se împace strâmbătățile
și să se aducă dreptate veșnică
și să se pecetluiască vedenia și pro-
rocul

și să se ungă Sfânta sfințelor.

²⁵ Să cunoști și să înțelegi:

grota 11 de la Qumran (11 Q Ps a; ed. J.A. Sanders) și datând, poate, din epoca hasizilor, constituie o paralelă exactă a acestui pasaj conținând profetia săptămânilor, ca și imnul către Sion din grota 4 de la Qumran. ♦ „să se pecetluiască vedenia și prorocul”: interpretând expresia ca o hendiadă, s-ar putea înțelege că vedenia prorocului va fi autentificată prin împlinire. ♦ „și să se ungă Sfânta sfințelor”: profetul pare a viza restaurarea cultului. La întoarcerea din exil, templul fusese renovat (cf. 1Ezd. 4,47-57) și reconsecrat în 515 (cf. 1Ezd. 5,54-57); iar apoi, după profanarea lui de către Antiochos, a fost resfântit de Iuda Macabeul la 14 decembrie 164 (cf. 1Mac. 4,36-39). Vulgata aplică expresia unei persoane, traducând *et ungetur sanctus sanctorum* (interpretare posibilă și pentru textul grecesc: ὄχιον poate fi și neutru, dar și masculin, la acuzativ), iar Hipolit (IV, 32) o consideră o profetie despre venirea Fiului lui Dumnezeu, Mesia.

9,25 „pentru răspuns”: TM are „pentru reîntoarcere”, referindu-se la epoca întoarcerii exilaților și a reconstrucției Ierusalimului (cf. Ier. 25,12). ♦ „până la unsul cărmuitor” (Θ): LXX se deosebește destul de mult, traducând doar al doilea cuvânt din textul ebraic, Κύριος, și punându-l în legătură cu Ierusalimul, în timp ce Θ corespunde exact cu TM. Vulgata are *usque ad christum ducem*. Termenul ebraic *māšiah*, „uns”, de unde „Mesia”, desemnează o persoană a cărei investire în funcție este de fapt o consacrare prin ungere cu untdelemn. Cuvântul „uns” se poate aplica fie unui rege, fie unui preot (cf. Lev. 4,3; IRg. 16,13), dar e folosit metaforic și cu referire la patriarhi (cf. Ps. 104,15; IPar. 16,22). Ca titlu cvasipersonal, acesta ajunge să fie rezervat descendentului lui David care urma să vină la sfârșitul vremurilor (cf. Ps. 2,2; IRg. 2,10). Datorită misiunii ce-i este încredințată de Dumnezeu, aceea de a-l elibera poporul, este numit „Mesia” și regele perșilor, Cyrus (cf. Is. 45,1), care în 538 î.H. a proclamat eliberarea evreilor deportați în exil de către Nabucodonosor. ♦ „șapte săptămâni”: de ani, adică patruzeci și nouă de ani. Punctul de plecare ar fi deci oracolul lui Ieremia și începutul exilului (cf. Ier. 25,12). Vezi și nota 9,24. ♦ „șaizeci și două de săptămâni”: de ani, deci

și să fii bucuros
și vei găsi rânduiețile pentru răs-
puns
și pentru a [re]zidi Ierusalimul,
cetate pentru Domnul.

²⁶ Și, după șapte și șaptezeci

de când a ieșit cuvântul
pentru răspuns și pentru [re]zidirea
Ierusalimului,
și până la unsul cârmuitor,
[vor trece] șapte săptămâni
și șazeci și două de săptămâni;
și se va întoarce
și vor fi [re]zidite piața și zidul,
și se vor deșerta vremurile.

²⁶ Și, după cele șazeci și două de

un interval de 434 de ani, adică din 538 până în 104 î.H., ceea ce depășește cu mult datele prigoanei din timpul lui Antiochos al IV-lea. S-a considerat și că cele șazeci și două de săptămâni nu indică un moment care urmează celor șapte săptămâni, ci că acestea formează o unitate de „șazeci și nouă de săptămâni” de ani, adică patru sute optzeci și trei de ani, rotunjit, o jumătate de mileniu. S-ar indica astfel intervalul dintre anul edictului lui Cyrus (538 î.H.) și venirea lui Hristos, la aproape o jumătate de mileniu după aceea. Conform teoriilor moderne de interpretare de text, în acord, de altfel, cu vechile principii despre sensurile Scripturii, profețiile admit interpretări multiple la diferite niveluri de înțelegere și raportare istorică. ♦ „piața și zidul”: cele două cuvinte desemnează împreună cetatea în totalitate și se referă la reconstruirea Ierusalimului după întoarcerea exilaților. ♦ „se vor deșerta vremurile”: TM are *lit.* „întru strămtarea vremurilor”; la fel Vulgata, iar versiunea siriacă are „la sfârșitul timpurilor”, sub influența v. 26. Împrejurările ostile care au însoțit, mai întâi, reluarea cultului, apoi, reconstruirea templului și, în cele din urmă, reconstruirea zidului Ierusalimului, sunt descrise pe larg în cartea lui Ezdra (*cf.* 2Ezd. 4,5-22; 10,15-18; 11,1-6).

9,26 „[o] ungeri”: TM are „un uns”: sensul este că va fi omorât „unsul” din v. 25; se presupune că este vorba de marele preot Onias al III-lea, omorât, în jurul anului 170 î.H., prin intrigile lui Menelaos și ale propriului său frate Iason, care voiau să pună mâna pe funcția de mare preot (*cf.* 2Mac. 4,1-7.30-38). Onias al III-lea apare ca un om extrem de pios, modest, integru, respectând dreptatea după legea părinților, dușman declarat al manevrelor elenizante ale lui Antiochos al IV-lea. ♦ „osândă nu este în ea”: TM are „și nu este pentru el”; se presupune că în acest loc a dispărut un cuvânt. ♦ „cetatea și lăcașul sfânt le va nimici”: jefuirea nelegiuită a templului după dispariția lui Onias (*cf.* 1Mac. 1,21-24) și devastarea Ierusalimului (*cf.* 1Mac. 1,29-35) de către Antiochos al IV-lea și reprezentanții săi, petrecute în 169 și, respectiv, 167 î.H., prefătează marea persecuție izbucnită între 167 și 164 î.H. ♦ „dimpună cu cârmuitorul ce va veni”: TM are „poporul unui cârmuitor ce va veni” (traducătorul a citit „im, „cu”, iar TM a vocalizat „am, „popor”); „cârmuitorul” este, de bună seamă, Antiochos al IV-lea. În TM este mai

și șaizeci și două,
 va fi îndepărtată [o] ungere
 și nu va [mai] fi,
 și împărăția neamurilor va nimici
 cetatea
 și lăcașul sfânt dimpreună cu cel
 uns;
 și va veni sfârșitul lui cu urgie
 și până la vremea sfârșitului:
 și se va face război împotriva-i.
 27 Și legământul va stăpâni pentru

săptămâni,
 va fi nimicită [o] ungere, dar osândă
 nu este în ea;
 iar cetatea și lăcașul sfânt le va
 nimici
 dimpreună cu cârmuitorul ce va
 veni,
 și vor fi secerăți în potop,
 și până la sfârșitul unui război tăiat
 vor fi rânduite pustiiri.
 27 Și va întări legământ cu mulți,

limpede că el și ai săi vor nimici cetatea și lăcașul sfânt. Din LXX însă, care are „cel uns”, rezultă că acesta va fi nimicit împreună cu templul. ♦ „vor fi secerăți în potop”: expresia evocă judecata divină. TM este aici neclar. ♦ „tăiat”: se poate înțelege și „rânduit” (cf. nota 9.24).

9,27 „va întări legământ cu mulți”: se indică astfel acțiunea lui Antiochos al IV-lea de a atrage pe cât mai mulți, cu promisiuni și șiretlicuri, la ideile sale elenizante (cf. 1Mac. 1,37.45.55; 2Mac. 4,12-13). Subiectul expresiei „a întări legământ” este, evident, cârmuitorul din v. 26, Antiochos, iar câștigarea de adepți este interpretată ca un „legământ”. Din textele de la Qumran se cunoaște sensul tehnic al expresiei „cei mulți”: în mai multe pasaje (cf. 1 QS 6,1.8), ea se referă la totalitatea comunității reunite în adunare. În acest text din Daniel sunt vizați evreii necredincioși, care trebuie să fi fost foarte numeroși și despre care este vorba în alte locuri (cf. Dan. 11,30.32). ♦ „o săptămână”: persecuția dezlănțuită de Antiochos al IV-lea a durat aproximativ șapte ani, din 170 până în 164/163 î.H., anul morții lui. ♦ „la mijlocul săptămânii”: după trei ani și jumătate. Această perioadă concordă cu datele furnizate de autorul primei cărți a Macabeilor. ♦ „vor înceta jertfa Mea și libația”: orice act de cult din templul lui YHWH. Vide supra, nota 8,11. ♦ „în templu”: TM are „pe aripă”; unii traducători leagă „aripa” direct de cuvântul următor (de exemplu, „pe aripa urâciunii va veni un pustiitor” – TOB); majoritatea însă consideră că trebuie să ne gândim la aripa templului (cf. Mt. 4,5; Lc. 4,9), adică partea mai înaltă a templului; ori, poate, la coarnele altarului (Bernini). ♦ „urâciunea pustiirilor”: cf. Mt. 24,15; Mc. 13,14. După 1Mac. 1,59, în locul altarului de jertfă a fost așezat unul pe care se aduceau jertfe divinităților păgâne, ceea ce va fi dus la sfârșirea coarnelor vechiului altar (cf. Iud. 9,8). Or, coarnele altarului reprezentau partea cea mai sfântă, deoarece pe aceste patru coarne se puneau sângele jertfelor. Însă, în mod concret, cuvântul „urâciune” (tradus adesea și „spurcăciune”) pare să evoce imaginea unui idol (cf. Ier. 4,1; 7,30 etc.). ♦ „pustiirilor”: TM are *m^cšomēm* (participiu de la verbul *šāmēm*, „a fi pustiit”), pe care unii traducători îl echivalează cu „pustiire”.

multi,
dar [aceia] țarăși se va întoarce
și se va înălța
în lung și-n lat,
și la încheierea vremurilor
și după șapte și șaptezeci de vremi
și șauzeci și doi de ani,
până la vremea încheierii războiului,

se va sfârși pustiirea
prin încălțarea legământului întru
multe săptămâni;

și la sfârșitul săptămânii
se va încheia jertfa și libația,
și în templu va fi urâciunea pustiirilor
până la sfârșit,
și se va pune capăt pustiirii.”

o săptămână;
și la mijlocul săptămânii
vor înceta jertfa Mea și libația,
și în templu [va fi] urâciunea pustiirilor,
și, până la sfârșitul vremii, se va
pune capăt pustiirii.”

10¹ În anul dinții al lui Cyrus, regele perșilor, i s-a arătat poruncă lui

10¹ În cel de-al treilea an al lui Cyrus, regele perșilor, [un] cuvânt i

dar alți cu „pustitor”. Este o aluzie ironică la numele zeului sirian *ba'al yāmēm*, adică „stăpânul cerurilor”, identificat și cu Zeus Olimpicul. ♦ „se va pune capăt pustiirii” TM are „până ce nimicirea hotărâtă se va abate asupra pustiitorului”. După Hipolit, „urâciunea pustiirii” îl numește pe Anticrist (*ad loc*).

10-12 Daniel redă pe larg cele dezvăluite de un înger, care i-a apărut într-o viziune strălucită (10,1-19). Îngerul îi prezintă profetului o cronică minuțioasă a ultimelor momente ale imperiului pers și ale celui grecesc (10,20-11,4), și mai ales războaiele dintre Seleucuzii din Siria și Lagizii din Egipt (11,5-20), insistând asupra domniei lui Antiochos al IV-lea Epiphanes (11,21-25). Spre deosebire de viziunile precedente, aceasta din urmă indică un nou val de pe istoria poporului ales. Pe de o parte, ni se înfățișează tabloul prezentei unor forțe misterioase, care se adaugă celor pământești în lupta împotriva poporului lui Dumnezeu; pe de altă parte, la încheierea luptei apare perspectiva unei renașteri, nu numai materiale, ci și spirituale, înalță cu o perspectivă a judecății proiectată în vecinice.

10,1 „În anul dinții al lui Cyrus” lecțiunea LXX trimite la Dan. 1,21. TM indică, la fel ca Θ, anul al treilea: viziunea se plasează deci în anul 536 î.H. ♦ „i s-a arătat poruncă lui Daniel” (LXX), „[un] cuvânt i s-a dezvăluit lui Daniel” (Θ): la fel ca Dan. 7,1, și această

LXX

Θ

Daniel, supranumit cu numele Baltasar, și adevărate [erau] arătarea și porunca, și mulțimea cea puternică va înțelege porunca, și am înțeles-o în arătare.

² „În zilele acelea, eu, Daniel, țineam doliu trei săptămâni:

³ pâine după pofta [inimii] n-am mâncat, carne și vin nu s-au apropiat de gura mea, și cu untdelemn nu [m-]am uns până ce nu am încheiat cele trei săptămâni de zile.

⁴ Și era în ziua a douăzeci și patra din luna cea dintâi, și eu mă aflam pe malul râului celui mare, care este Tigru:

⁵ și mi-am ridicat ochii și m-am uitat și,

s-a dezvăluit lui Daniel, supranumit cu numele Baltasar, și adevărat [era] cuvântul, și putere mare și pricepere i s-au dat în vedenie.

² „În zilele acelea, eu, Daniel, țineam doliu trei săptămâni de zile:

³ pâine după pofta [inimii] n-am mâncat, carne și vin nu s-au apropiat de gura mea, și cu mireasmă nu m-am uns până la împlinirea celor trei săptămâni de zile.

⁴ În ziua a douăzeci și patra din luna întâi, mă aflam lângă râul cel mare – acesta este Eddekel.

⁵ Mi-am ridicat ochii și m-am uitat și,

introducere la persoana a III-a e considerată de unii ca un indiciu că Dan. 7-9 și Dan. 10-12 ar forma două unități distincte și paralele. „Cuvântul”, la fel ca în cazul viziunilor precedente, desemnează un mesaj divin comunicat lui Daniel. ♦ „adevărate [erau] arătarea și porunca” (LXX), „adevărat [era] cuvântul, și putere...” (Θ): TM are „cuvânt adevărat și luptă mare”. Ebr. *yābhā* „înseamnă „oștire”, „luptă”, „război”. La Θ apare echivalat cu „putere” și e pus în legătură cu propoziția următoare.

10.3 „pâine după pofta [inimii]”: gr. ἄστρον ἐπιθυμιῶν, *lit.* „pâine a dorințelor” – semitism, care poate desemna orice mâncare gustoasă. ♦ „mireasmă” (*lit.* unguent, alifie): un alt obicei pentru împrejurările vesele este folosirea uleiurilor parfumate (cf. Ps. 22,5; Ruth 3,3; 2Rg. 14,2; Is. 61,3), care erau evitate în zilele de doliu.

10.4 „luna întâi”: luna Nisan. ♦ „râului celui mare. Tigru” (LXX), „râul cel mare. Eddekel” (Θ): în TM numele râului este *Hyddekēl*, numele ebraic al Tigrului (akkad. *Idqīlat*), care apare și în Gen. 2,14.

10.5 „în in” (LXX): Θ are βασδῖν, care transliterează forma aramaică de plural de la *bad*, „în subțire” (cf. L.F.H. s.u.) TM are forma ebraică *baddīm*. Hipolit (IV, 36), care vede în „cest text prevestirea venirii lui Hristos, presupune că tunica celui ce i se arată lui Daniel era vârstată, multicoloră, simbolizând mulțimea harurilor Lui. ♦ „aur de Ophaz”: ca de obicei, Theodotion concordă cu TM (care are *Uphāz*: toponim neidentificat), în timp ce în LXX cingătoarea este tot de în Hipolit, la fel ca Aquila și Ieronim, interpretează etimologic acest nume, ajungând la concluzia că înseamnă „aur curat”: Cuvântul trebuie să ne poarte în jurul trupului Său prin tubire, ca pe un brâu.

iată, un om înveșmântat în in
și cu coapsele încinse cu cingătoare
de in

și din mijlocul lui [izvora] lumină;

⁶ și trupul îi [era] ca de *tharsis*,

și chipul lui, precum vederea fulge-
rului,

ochii lui, ca niște făclii de foc,

și brațele și picioarele, ca arama
strălucitoare,

și glasul vorbirii sale, ca glas de
larmă.

⁷ Și am văzut, eu, Daniel, această
arătare măreață, iar oamenii care
erau cu mine nu au văzut arătarea
aceasta; și o aprigă spaimă s-a lăsat
peste ei, și au luat-o la fugă în grabă;

⁸ iar eu am rămas singur și am
văzut vedenia aceea măreață, și n-a
mai rămas în mine vlagă; și iată,
duhul mi s-a preschimbat în nimic-
nicie, și n-am [mai] avut putere.

⁹ Și nu am auzit glasul vorbirii lui,
ci eram căzut cu fața la pământ.

iată, un bărbat înveșmântat în
baddin,

și coapsele îi [erau] încinse cu aur
de Ophaz,

⁶ trupul îi [era] ca de *tharsis*,

și chipul lui, precum vederea ful-
gerului,

ochii lui, ca niște făclii de foc,

și brațele și picioarele lui erau ca
vederea aramei sclipitoare,

și glasul cuvintelor lui, ca glasul
mulțimii.

⁷ Și am văzut numai eu, Daniel,
vedenia, iar bărbații care [erau] cu
mine nu au văzut vedenia, ci o
uluire mare s-a lăsat peste ei, și au
fugit înfricoșați;

⁸ iar eu am rămas singur și am văzut
vedenia aceea măreață, și n-a mai
rămas în mine vlagă; și slava mi s-a
schimbat în nimicnicie, și n-am
[mai] avut nici o vlagă.

⁹ Și am auzit glasul cuvintelor lui și,
când îl ascultam, stăteam încremenit
și cu fața la pământ.

10,6 „*tharsis*”: transliterare a ebr. *thar^s šis*, numele unei pietre prețioase de culoarea aurului.

♦ „vederea fulgerului... făclii de foc... arama strălucitoare”: imagini prezente și în descrierile din Iezechiel (1,7.13.14). ♦ „glasul cuvintelor lui, ca glasul mulțimii”: pentru Hipolit, glasul mulțimii îi prefigurează pe toți cei care cred în Hristos și îi rostesc cuvintele.

10,7 „am văzut numai eu, Daniel, vedenia” (Θ): Theodotion concordă cu TM. Precizarea „numai” e confirmată și de continuarea versetului. ♦ „au fugit înfricoșați” (Θ): TM are „au fugit și s-au ascuns”.

10,9 „încremenit” (Θ): TM are „toropit”; cuvântul denumește o stare apropiată extazului, pe care o cunoaște uneori omul înaintea unei intervenții divine importante (cf. e.g. Gen. 2,21; 15,12; Dan. 8,18).

LXX

Θ

¹⁰ Și, iată, mi-a întins o mână și m-a ridicat în genunchi, pe tălpile picioarelor mele.

¹¹ Și mi-a spus: «Daniele, ești un om vrednic de milostivire; cugetă la poruncile pe care eu le grăiesc către tine, și stai pe locul tău, căci tocmai am fost trimis la tine!» Și, pe când grăia cu mine porunca aceasta, m-am ridicat tremurând.

¹² Și a vorbit către mine: «Nu te teme, Daniele! Căci, din ziua cea dintâi în care ți-ai îndreptat fața spre a cugeta și a te smeri dinaintea Domnului Dumnezeului tău, a fost ascultată vorba ta, iar eu am venit pentru vorba ta.

¹³ Însă căpetenia regelui perșilor a stat împotriva mea douăzeci și una de zile, și iată, Mihail, unul dintre

¹⁰ Și, iată, o mână m-a atins și m-a ridicat în genunchi.

¹¹ Și mi-a spus: «Daniele, bărbat al doririlor, înțelege cuvintele pe care le voi rosti către tine, și stai pe picioarele tale, căci acum am fost trimis la tine!» Și, pe când grăia către mine cuvântul acesta, m-am ridicat cuprins de tremur.

¹² Și a vorbit către mine: «Nu te teme, Daniele! Căci, din prima zi în care ți-ai închinat inima să înțelegi și să te măhnești dinaintea Dumnezeului tău, au fost ascultate cuvintele tale, iar eu am venit pentru cuvintele tale.

¹³ Dar cârmuitorul împărăției perșilor s-a pus să-mi stea împotriva douăzeci și una de zile și, iată,

10,10 „o mână m-a atins”: Hipolit vede în acest gest o aluzie la întruparea Cuvântului.

10,11 „bărbat al doririlor”: cf. nota la 9,23. ♦ „stai pe picioarele tale”: sau „stai la locul tău/stai pe poziție”: este poziția omului care ascultă mesajul lui Dumnezeu.

10,12 „din prima zi”: răspunsul lui Dumnezeu la rugăciunea lui Daniel este prompt, cum fusese de fiecare dată când se îndreptase cu credință către El (cf. Dan. 2.18-23). ♦ „să te măhnești”: TM are „să te smerești”.

10,13 „douăzeci și una de zile”: paralelă la cele trei săptămâni de „doliu” ale lui Daniel (cf. 10,2). ♦ „cârmuitorul împărăției perșilor”: pare a-l desemna aici pe îngerul căruia îi este încredințată ocrotirea imperiului pers. Din textul aproape contemporan al Siracidului (cf. Sir. 17,17) se vede că în iudaism era răspândită convingerea că orice popor își are propriul înger păzitor, iar luptele de pe pământ își au paralela între îngerii popoarelor respective. ♦ Numele îngerului „Mihail” (ebr. *Mikha'el*), care înseamnă „Cine este ca Dumnezeu?”, apare aici pentru prima dată. Acesta este îngerul ocrotitor al lui Israel (cf. v. 21) și va apărea ca atare în NT (cf. Apoc. 12,7). ♦ „dintre cârmuitorii de frunte”: aluzie la o ierarhie a grupurilor de îngeri; Mihail face parte din rangul superior, care va fi numit apoi al arhanghelilor (cf. Enoh 20,1-8). ♦ „cu cârmuitorul împărăției perșilor”: TM are „lângă regii perșilor”.

cârmuitorii de frunte, a venit să mă ajute; și acolo l-am lăsat cu căpetenia regelui perșilor.»

¹⁴ Și mi-a spus: «Am venit să-ți arăt ce va veni peste poporul tău la sfârșitul zilelor, căci [mai este] vedenie și pentru [acele] zile.»

¹⁵ Și, în timp ce el grăia cu mine porunca aceasta, mi-am pus fața la pământ și am tăcut.

¹⁶ Și, iată, ca o asemănare de mână de om mi-a atins buzele; și mi-am deschis gura și am grăit și am zis către cel ce stătea în fața mea: «Doamne, când s-a întors vedenia spre mine, spre coasta mea, nu mai era în mine vlagă.

¹⁷ Și cum va putea slujitorul să grăiască Domnului său? Căci eu am slăbit, și nu este în mine vlagă, și duh n-a mai rămas în mine.»

¹⁸ Și s-a apropiat și m-a atins ca o vedenie de om și mi-a dat putere;

¹⁹ și mi-a spus: «Ești un om vrednic

Mihail, unul dintre cârmuitorii de frunte, a venit să mă ajute; și l-am lăsat acolo cu cârmuitorul împărăției perșilor;

¹⁴ și am venit să te lămuresc despre câte vor veni peste poporul tău în zilele de pe urmă, căci vedenia mai [este] și pentru [acele] zile.»

¹⁵ Și, în timp ce grăia el cu mine cuvintele acestea, mi-am pus fața la pământ și am încremenit.

¹⁶ Și, iată, ca o asemănare a [unui] fiu al omului mi-a atins buzele; și mi-am deschis gura și am grăit și am zis către cel ce stătea în fața mea: «Doamne, la vederea ta s-au tulburat toate înlăuntrul meu și nu [mai] aveam vlagă;

¹⁷ și cum va putea oare slujitorul tău, Doamne, să grăiască acestui Domn al meu? Căci eu, de acum înainte nu va mai fi în mine vlagă, și suflare nu a mai rămas în mine.»

¹⁸ Și s-a apropiat și m-a atins ca o vedenie de om și m-a întărit

¹⁹ și mi-a zis: «Nu te teme, bărbat al

10,14 „vedenie și pentru [acele] zile”: cf. Av. 2,3.

10,16 „ca o asemănare a [unui] fiu al omului”: expresie caracteristică lui Iezechiel (cf. Iez. 1,5.8.10.13; 8,2; 10,1). ♦ „mi-a atins buzele”: pentru ca, deși copleșit fizic, să-și poată exprima gândurile (cf. Ier. 1,9); în alt sens, de purificare, cf. Is. 6,7. ♦ „Doamne”: formulă de respect pe care omul o folosește când vorbește cu un trimis al lui Dumnezeu (cf. Zah. 1,9; 4,4-5.13). ♦ „s-au tulburat toate înlăuntrul meu”: TM are „m-au cuprins durerile”, expresie referitoare de obicei la durerile facerii (cf. IRg. 4,19; Is. 21,3).

10,19 „pace ție!” (Θ): ebr. *šālôm lakh* – salutul ebraic obișnuit (redat în LXX prin salutul grecesc obișnuit *ὑπάκουε*), ce implică predilecția divină față de cel către care se adresează (cf. Deut. 31,6-7 etc.). ♦ „m-a întărit”: cuvintele lui Dumnezeu și ale trimisului

de milostivire, nu te teme, fii sănătos! Îmbărbătează-te și întărește-te!» Și, în timp ce grăia el cu mine, am prins putere și am spus: «Să grăiască Domnul meu, căci m-a întărit!»

²⁰ Și a zis către mine: «Știi de ce am venit la tine? Acum mă voi întoarce să mă lupt cu căpetenia regelui perșilor; și eu stau să plec și, iată, căpetenia grecilor stă să intre.

²¹ Și mai multe îți voi desluși despre cele dintâi din înscrisul adevărului; și nu era nimeni cu mine care să fie de ajutor pentru acestea, decât îngerul Mihail.»

11 ¹ „Și în anul dintâi al regelui Cyrus, mi-a spus să mă întăresc și să mă îmbărbătez. –

² Și acum am venit să-ți arăt adevărul. Iată, trei regi s-au ridicat

doririlor, pace ție! Îmbărbătează-te și întărește-te!» Și, în timp ce grăia el cu mine, am prins putere și am spus: «Grăiască Domnul meu, căci m-ai întărit!»

²⁰ Și a zis : «Știi oare pentru ce am venit la tine? Acum mă voi întoarce să mă războiesc cu cârmuitorul perșilor; și eu stau să plec și cârmuitorul grecilor stă să vină.

²¹ Dar îți voi vesti ce s-a rânduit în scrierea adevărului, și nu e nimeni care să stea împotriva împreună cu mine cu privire la acestea, decât Mihail, cârmuitorul vostru.»

11 ¹ „Iar eu, în cel dintâi an al lui Cyrus, am stat întru putere și tărie. –

² Și acum îți voi vesti adevărul. Iată, încă trei regi se vor ridica în Persia,

Său nu numai că îl îndeamnă la tărie și curaj, ci i le și dăruiesc. Hipolit observă aici că, într-adevăr, Hristos ne întărește, ne dă mâna și ne scoală din morți, ne readuce la viață.

10,20 „cârmuitorul grecilor stă să vină”: după convenția literară a textului, îngerul și-a întrerupt lupta pentru a-i vorbi lui Daniel. De acum înainte îi va dezvălui urmarea evenimentelor în epoca greacă (cf. TOB, nota *ad loc.*).

10,21 „în scrierea adevărului”: imagine inspirată din existența, la asirieni și babilonieni, a unor cronici regale și referită în Biblie la Dumnezeu, în a cărui gândire eternă sunt prezente, înainte de a exista (cf. Ps. 138,16), toate evenimentele (cf. Is. 34,16; Ps. 86,6). Imagine devenită frecventă în literatura iudaică apocaliptică (cf. cartea lui Enoh) și în Apocalipsa lui Ioan (cf. Apoc. 3,5; 13,6; 20,12-15).

11,1 „în cel dintâi an al lui Cyrus”: TM are „în primul an al lui Darius medul”. Pentru traducerea grecești, se poate presupune fie o reluare a începutului capitoului 10, fie un original ebraic diferit: oricum, este vorba, probabil, de anul în care perșii au cucerit Babilonul. ♦ „am stat întru putere și tărie”: TM are „am stat ca să-l sprijin și să-l întăresc” – se înțelege că Gabriel l-a întărit pe regele care avea să cucerească Babilonul și astfel să-i elibereze pe iudei.

în Persia, și cel de-al patrulea se va înavuți cu avuție mai mare decât toți; și, în sporul său de putere, în avuția sa, se va ridica împotriva oricărui rege al grecilor.

³ Și se va așeza un rege puternic și va domni cu domnie multă și va face precum voiește.

iar cel de-al patrulea se va înavuți cu avuție mai mare decât toți; și, după ce va fi el puternic prin avuția sa, se va ridica împotriva tuturor regatelor grecești.

³ Și se va ridica un rege puternic și va domni cu domnie multă și va face după voia sa.

11,2-45 În această lungă pericopă sunt descrise evenimentele din vremea stăpânirii grecești, într-un mod cât se poate de special. Evenimentele istoriei lui Israel apar estomplate. Identificarea acestor evenimente este posibilă doar cu aproximație.

11,2 „trei regi se vor ridica în Persia” (în LXX verbul apare la forma de aorist): viziunea fiind datată în al treilea sau în primul an al lui Cyrus (cf. Dan. 10,1), cei trei regi perși se află printre urmașii acestuia. Dar, cum în Persia s-au succedat mai mult de trei regi între Cyrus (555-529 î.H.) și Darius al III-lea Codoman (336-330 î.H.), cel învins de Alexandru cel Mare, nu este ușor de precizat cine sunt cei despre care este vorba. Probabil că se face aluzie mai ales la acei regi care vor avea de-a face cu comunitatea postexilică din Ierusalim, cum aflăm și din cărțile lui Ezdra. În afară de Cyrus, Biblia îi amintește doar pe Darius I, Xerxes și un singur Artaxerxes; se presupune că autorul biblic, având prea puține informații despre lumea babiloniană și persă, îi suprapune pe Artaxerxes I (465-424 î.H.), contemporan cu Neemia (cf. 2Ezd. 11,1), cu Artaxerxes al II-lea (404-359 î.H.), sub care s-ar plasa misiunea lui Ezdra (cf. 2Ezd. 18-19). ♦ „al patrulea”: Darius I a inițiat primul război cu grecii; aici însă perspectiva istorică e simplificată și toate războaiele dintre perși și greci, terminate prin pacea de la Callias din 449-448 î.H. sub Artaxerxes I, sunt amalgamate într-unul singur și se trece direct la Alexandru Macedon (v. 3) – cf. TOB, nota *ad loc.* ♦ „împotriva tuturor regatelor grecești” (Θ): TM are „...regatului *Yāwān*” (numele ebraic al Ioniei, zona grecească cea mai apropiată geografic de lumea biblică). Termenul „regat” este un anacronism înainte de Alexandru cel Mare, când Grecia comporta un număr de cetăți independente, de democrații și de oligarhii. Acest anacronism a fost observat poate de Theodotion, care parafrazează „împotriva tuturor regatelor grecești”.

11,3 „un rege puternic”: aici este vorba, cu siguranță, despre Alexandru cel Mare, cum se deduce din versetul următor, dar și din simbolul șapului cu comul strălucitor din Dan. 8,5,21 (cf. și Dan. 3,40). ♦ „va domni cu domnie multă” – semitism. ♦ „va face după voia sa”: TM are „după placul său” – expresie frecventă pentru a indica puterea absolută a suveranului (cf. vv. 16; 36; cf. și Dan. 8,4). În 1Mac. 1,3 se spune că pământul s-a liniștit în fața lui. Textul biblic este pus în paralel, de obicei, cu textul lui Quintus Curtius 10,5,36b: *Expectauere eum fata, dum Oriente perdomito aditogue Oceano quidquid mortalitas capiebat impleret* („L-a așteptat ursita și nu i s-a împlinit până când,

⁴ Și când se va ridica, va fi sfărâmată împărăția lui și va fi împărțită în cele patru vânturi ale cerului, nu după puterea lui, nici după domnia lui cu care stăpânise, căci va fi luată împărăția lui, și pe alții îi va învăța aceste lucruri.

⁵ Și se va întări regatul Egiptului; și unul dintre stăpânitori va fi mai puternic decât el și va stăpâni; stăpânire mare [va fi] stăpânirea lui.

⁴ Și când se va statornici, împărăția va fi sfărâmată și împrăștiată în cele patru vânturi ale cerului și nu [va ajunge] la urmașii săi, nici [nu va fi] precum [era] domnia lui cu care domnise, căci va fi smulsă împărăția lui și [va ajunge] la alții decât aceștia.

⁵ Și se va întări regele de la miazăzi; și unul dintre cărmuitorii lui va ajunge mai tare decât el și va domni cu domnie multă peste puterea lui.

supunând întreg Orientul și ajungând până la ocean, n-a isprăvit tot ce-i este dat unui muritor să făptuiască” – trad. Radu Albala, în *Proză istorică latină*, ELU, București, 1962, p. 260). ♦ Hipolit interpretează capitolul 11 din Daniel cu ajutorul IMacabei. „Regele puternic” este Antiochos al IV-lea (IV, 41 sq.).

11,4 Toate reprezentările lui Alexandru din cartea lui Daniel scot în evidență dispariția sa timpurie, precum și împărțirile succesive ale imperiului său (cf. Dan. 2,41; 7,7; 8,8). ♦ „se va statornici”, *litt.* „va sta”. ♦ „nu [va ajunge] la urmașii săi”, *litt.* „nu până la cele din urmă ale sale”. Într-adevăr, cei patru urmași ai lui Alexandru cel Mare sau Diadohii erau patru generali din armata sa, dat fiind că cei doi fii ai lui Alexandru, Alexandru și Heracles, fuseseră uciși în 310, respectiv 309 î.H. ♦ „nici [nu va fi] precum [era] domnia lui”: cf. Dan. 8,22. Regatul lui Alexandru nu numai că nu va ajunge la urmașii acestuia, ci va fi și guvernat altfel. ♦ „și [va ajunge] la alții decât aceștia”: cei patru generali, Cassandros, Lysimachos, Seleukos și Ptolemaios.

11,5-9 Dezinteresându-se de cele două regate minore, Macedonia și Tracia, cu care evreii nu au avut de-a face, îngerul se oprește asupra descrierii evenimentelor din Egipt, unde se afla dinastia Lagizilor sau a Ptolemeilor, și din Siria, unde domnea dinastia Seleucizilor.

11,5 „regele de la miazăzi”: Ptolemaios I Soter (323-283 î.H.), unul dintre cei mai capabili generali ai lui Alexandru. La împărțirea imperiului, el a ales Egiptul, unde va lua titlul de rege, cu toate privilegiile tradiționale ale vechilor faraoni. Se va numi „Ptulmis, preferatul lui Amen, fiul lui Re”. ♦ „unul dintre cărmuitorii lui”: Seleukos I Nicator (305-281 î.H.). În 321 î.H., la Convenția de la Triparadeisos, din Siria, Seleukos a primit puternica satrapie a Babilonului și devenea strateg general al armatelor din Asia. ♦ „va ajunge mai tare decât el”: învingător al lui Ptolemeu la Gaza, Seleukos s-a îndreptat spre Babilon și, după ce l-a cucerit, și-a întemeiat un regat întins din Pendjab până în Hellespont. Conform lui Arrian (7,22), Seleukos a domnit peste cel mai întins teritoriu după Alexandru cel Mare.

⁶ Și la sfârșitul anilor îi va aduna și se va porni regele Egiptului către regele de la miazănoapte, ca să facă înțelegeri; și nu[-l] va supune, căci brațul lui nu va rămâne tare, ci brațul lui va amorți. [la fel] și al celor porniți împreună cu el, și va rămâne o vreme.

⁷ Și se va ridica un lăstar din rădăcina lui împotriva lui, și va veni la oștirea lui în puterea lui regele de la miazănoapte și va face tulburare și[-l] va supune.

⁶ Și după anii lui se vor amesteca, și fiica regelui de la miazăzi va intra la regele de la miazănoapte, ca să facă înțelegeri cu el; dar nu va rămâne stăpână pe puterea brațului, și nu va dăinui sămânța lui, și va fi predată ea și cei care o aduseseră, tânăra și cel care o stăpâna în acele vremuri.

⁷ Și va sta [cineva] din floarea rădăcinii ei cea pregătită lui, și va veni spre oștire și va intra în fortăreața regelui de la miazănoapte și va făptui împotriva lor și se va înstăpâni.

11,6 „după anii lui”: TM are „la capătul [câtorva] ani”. ♦ „se vor amesteca” (Θ la fel ca în textul ebraic; LXX are o formulare mai obscură); e vorba de încercările de alianță între Lagizi și Seleucizi. ♦ „fiica regelui de la miazăzi”: Berenice, fiica lui Ptolemeu al II-lea Philadelphos (285-247 î.H.), regele Egiptului. ♦ „regele de la miazănoapte”: Antiochos al II-lea Theos (261-246 î.H.), regele seleucid care s-a însurat cu Berenice. ♦ „nu va rămâne stăpână pe puterea brațului” (la fel în TM; Vulgata are „puterea brațului ei”; posesivul se regăsește, într-o formă modificată, în LXX): Berenice nu va reuși să păstreze pentru ea și urmașii ei puterea obținută prin căsătoria cu Antiochos al II-lea. ♦ „nu va dăinui sămânța lui” (la fel în Vulgata; TM are „brațul lui”; tot despre braț vorbește și LXX): repetare a aceleiași idei. ♦ „tânăra”: gr. ἡ νεῦρις. TM are o formă participială activă, pe care traducerea vechi o echivalează „cel/cea care a zămislit-o”, dar majoritatea traducătorilor actuali o redau prin „fiul ei”; LEH o interpretează: „cea care a născut-o”. ♦ „va fi predată...”: după moartea tatălui ei, Ptolemeu, Berenice a fost repudiată de Antiochos, instigat de prima sa soție, Laodike, care a revenit pe tron și a pus să fie omorâți Berenice, fiul acesteia și întreaga suită, dar l-a otrăvit și pe Antiochos. ♦ „cel care o stăpâna”: soțul ei.

11,7 „un lăstar” (LXX; textul Θ are o formulare mai criptică, dar sugerând aceeași idee): un urmaș. ♦ „se va ridica... din rădăcina lui” (LXX): TM are *kannō*, care poate însemna „pe temeiul lui”, dar și „în locul lui”, cum echivalează majoritatea traducătorilor: e vorba de Ptolemeu al III-lea Evergetul (247-221 î.H.), fratele Berenicei. ♦ „va veni la oștirea lui” (LXX): Ptolemeu l-a atacat foarte curând pe Seleukos al II-lea Callinikos (246-226 î.H.), fiul Laodikei, pe care l-a înfrânt. ♦ „va intra în fortăreața [lit. întări-țurile] regelui” (Θ): este vorba de Antiohia, capitala Seleucizilor.

LXX

6

⁸ Și pe zeii lor îi va răsturna, cu chipurile lor turnate, și mulțimile lor, cu vasele lor cele răvnite, cel de argint și cel de aur, le va duce de acolo în robie în Egipt; și va avea un an regele de la miazănoapte.

⁹ Și va intra în împărăția Egiptului vreme de [câteva] zile; și se va întoarce în ținutul lui

¹⁰ și fiul lui. Și se va stârni și va aduna strânsură de gloată multă și

⁸ Și chiar pe zeii lor, cu [chipurile] lor turnate, toate vasele lor răvnite, de argint și de aur, dimpreună cu robii, le va duce în Egipt; și el va dăinui mai mult decât regele de la miazănoapte.

⁹ Și va intra în împărăția regelui de la miazăzi; și se va întoarce în ținutul lui.

¹⁰ Și fiii lui vor strânge o gloată de oști multe, și [ea] va veni înaintând

11,8 Pe lângă o pradă uriașă, învingătorul va duce cu el ca trofeu chipurile divinităților poporului învins, împreună cu obiectele lor de cult. Aluzie ironică la ceea ce făcuseră babilonienii cu templul lui *YHWH* și cu obiectele sacre (cf. Dan. 5,2.23). După Ieronim, care îl citează pe Porphyrios, prada conținea 40.000 de talași de argint și 2.500 de obiecte prețioase: însemne divine și vasele sacre. Conform mentalității răspândite în Antichitate, zeii dușmanului erau socotiți părtași la înfrângere și luați „prizonieri”. Aceste practici explică de ce arheologii au descoperit atât de puține statui de divinități *in situ*, în cadrul săpăturilor din Siria și din Palestina. ♦ „dimpreună cu robii”: se poate înțelege și „cu (= în) robie”, ca în TM. ♦ „va dăinui mai mult decât regele de la miazănoapte” (G, substanțial diferit de LXX): TM are „va sta [câțiva] ani departe de regele de la miazănoapte”, ceea ce ar indica un soi de armistițiu prelungit, dar temporar. Dar expresia ar putea însemna și că, în pofida succesului său, Ptolemeu nu a reușit să cucerească regatul din nord.

11,9 Incertitudinea de la sfârșitul versetului anterior se răstrânge și asupra începutului acestui verset. Într-adevăr, textul se poate referi atât la Ptolemeu care, după înfrângerea lui Seleukos, s-a întors în regatul său, cât și la Seleukos care, învins, va fi încercat încă o dată, deși fără succes, să se măsoare cu regele Egiptului.

11,10 Sunt descrise primele succese răsunătoare ale lui Antiochos al III-lea. ♦ „fiii lui”: TM are „fiul lui”, cu indicația de a se citi „fiii lui”. Fiii lui Seleukos al II-lea Callinikos sunt Seleukos al III-lea Soter (226-223 î.H.) și Antiochos al III-lea (223-187 î.H.). ♦ „vor strânge...”: TM are „vor stârni [război] și vor strânge...”. ♦ „va pomi... împotriva ei” (LXX): la fel în textul ebraic: împotriva împărăției lui Ptolemeu al III-lea. ♦ „se va întoarce” (LXX): la fel în textul ebraic: sunt redată diferitele etape ale campaniei. Prin trădarea lui Theodotos Etolianul, Antiochos a putut cuceri Ptolemais, dar a eșuat când a asediat Dora; după ce a iernat la Ptolemais, a reluat lupta împotriva Egiptului în primăvara anului 217 î.H. ♦ „cât [il va ține] puterea sa”, *lit.* „până la puterea sa”: TM are „până aproape de cetățuia lui”; probabil este vorba de cetățuia Gaza, care reprezenta

se va porni vajnic împotriva ei; va trece și se va întoarce și se va întârâta mult.

¹¹ Și se va mânia regele Egiptului și se va război cu regele de la miazănoapte, și va fi dată strânsura [aceea] în mâinile lui;

¹² și va lua strânsura, și se va semeți inima lui, și-i va tulbura pe mulți și nici că se va teme.

¹³ Și se va întoarce regele de la miazănoapte și va aduna din cetate mult mai multă strânsură decât cea dinainte, la încheierea vremii anului;

și potopind; și se va duce și va rămâne și se va bate cât [il va ține] puterea sa.

¹¹ Și se va înfuria regele de la miazăzi și va ieși și se va război cu regele de la miazănoapte; și se va ridica gloată multă, și va fi dată gloata în mâna lui;

¹² și va lua gloata și se va semeți inima lui, și va doborî mii și mii, dar nu va izbândi.

¹³ Și se va întoarce regele de la miazănoapte și va aduce gloată mai multă decât cea dintâi și, la capătul vremurilor de ani, va năvăli [cu]

punctul cel mai înaintat al regatului egiptean și una dintre cele mai puternice fortificații. Și Polibiu (5,80,4) este de părere că este vorba despre Gaza, cetatea fidelă Lagizilor în toate timpurile și care fusese ocupată de trupele lui Antiochos.

11,11 Reacția lui Ptolemeu al III-lea nu se lasă așteptată, iar cuceririle lui Antiochos sunt în primejdie. ♦ „va fi dată... în mâinile lui” (LXX): ale lui Ptolemeu al IV-lea Philopator (221-205 î.H.). Pare o aluzie la rapida înfrângere a lui Antiochos al III-lea de la Raphia (217 î.H.), bătălie în care ambii regi au recurs la o desfășurare de forțe impresionantă: armata lui Antiochos al III-lea se compunea din 62.000 de pedestrași, 6.000 de călăreți și 102 elefanți indieni, iar cea egipteană avea 72 de elefanți africani, 70.000 de pedestrași și 5.000 de călăreți. Autorul biblic pune inițiativa luptei pe seama lui Ptolemeu Philopator, la fel ca Polibiu. Sfârșitul versetului este extrem de ambiguu. Relatarea bătăliei se găsește la Polibiu (5,95) și în cartea a treia a Macabeilor (1).

11,12 „va lua gloata” (Θ): TM are „gloata va fi luată pe sus/nimicită”. ♦ „nu va izbândi” (Θ): TM are „nu se va întâri”; Ptolemeu nu a știut să fructifice victoria de la Raphia.

11,13 De lipsa de îndrăzneală a lui Ptolemeu al IV-lea și a urmașului acestuia, Ptolemeu al V-lea Epiphanes (205-180 î.H.), va profita Antiochos al III-lea, care, în momentul cel mai propice, va încerca să răzbune înfrângerea de la Raphia. ♦ „la capătul vremurilor de ani”: sau „la capătul unui șir de ani”; aluzie probabilă la cucerirea Gazei fără luptă, în 201 î.H., după invadarea Siriei *Koile*, moment care marchează reluarea ostilităților împotriva Egiptului. ♦ „va năvăli [cu] intrări”: termenul grecesc poate însemna în context și „năvălitori”, „oaspeți nepoștiți”. TM are *litt.* „va intra cu intrare” – expresie cu valoare intensivă ce s-ar traduce „va năvăli”.

și se va porni împotriva ei el însuși cu gloată mare și cu multe bunuri.

¹⁴ Și, în vremurile acelea, se vor ridica gânduri împotriva regelui Egiptului; și va clădi iarăși cele căzute ale poporului tău și se va ridica spre a ridica profeția, și se vor împotrivi.

¹⁵ Și se va porni regele de la miazănoapte și își va întoarce sulțile; și va lua cetatea întărită, și brațele regelui Egiptului se vor împotrivi laolaltă cu cei puternici ai lui, dar nu va avea tărie să-i stea împotrivă.

intrări de oaste mare și cu înzestrare multă.

¹⁴ Și, în vremurile acelea, mulți se vor ridica împotriva regelui de la miazăzi; și fiii ciумelor din poporul tău se vor stârni spre a întări vedenia, dar vor fi fără vlagă.

¹⁵ Și va veni regele de la miazănoapte și va îngrămădi val de pământ și va lua cetăți întărite și brațele regelui de la miazăzi nu-i vor [putea] sta [împotrivă]; și se vor ridica aleșii lui, dar nu vor avea tărie să-i stea [împotrivă].

11,14 În mijlocul acestor tulburări a fost implicată și Palestina, iar urmările acestui fapt vor avea o repercusiune decisivă asupra destinului poporului ales. ♦ „în vremurile acelea”: când Antiochos a pornit împotriva Egiptului și a teritoriilor acestuia din Siria și Palestina. ♦ „mulți se vor ridica”: pe lângă intrigile lui Filip al Macedoniei și ale lui Antiochos, care plănuiau să-și împartă posesiunile exterioare ale Egiptului și poate chiar Egiptul însuși, se vor înregistra cam peste tot, în ținutul regatului egiptean, răscoale, revolte și insurecții. ♦ Cele două variante grecești diferă destul de mult; ca de obicei, Θ este mai aproape de textul ebraic, care are „unii violenți din poporul tău”: în general, se pare că se face referire la o mișcare, poate favorabilă lui Antiochos al III-lea, pusă într-o lumină proastă poate pentru că se referă la cei care l-au trădat pe Ptolemeu trecând de partea lui Antiochos, fiind astfel cauza îndepărtată a acțiunilor lui Antiochos al IV-lea împotriva Legământului. ♦ „se vor stârni spre a întări vedenia” (LXX diferă puțin, dar conține tot ideea întăririi unei profeții): Bernini e de părere că, probabil, răscoala anti-egipteană era motivată de rațiuni religioase, oferite de vreun vizionar. Ieronim vede aici o aluzie la construirea templului de la Leontopolis, pentru a realiza profeția din Is. 19,19. ♦ „se vor împotrivi” (LXX), „vor fi fără vlagă” (Θ): TM are „se vor poticni”.

11,15 Planurile lui Antiochos sunt încununate de succes. ♦ „cetatea întărită” (LXX, ca în textul ebraic), „cetăți întărite” (Θ): este vorba fie despre Gaza, asediată și învinsă în 201 î.H., fie despre Sidon, cetate cucerită în 198 î.H. de Antiochos al III-lea, după bătălia decisivă de la Paneion, în urma căreia Iudeea trece sub dominația seleucidă. ♦ „se vor împotrivi laolaltă cu cei puternici ai lui” (LXX), „se vor ridica aleșii lui” (Θ): poate o aluzie la Scopas și mercenarii lui etolieni, care luptau pentru Egipt.

¹⁶ Și cel ce pornește asupra acestuia va face după voia lui; și nu va fi cine să stea împotriva dinaintea lui; și se va opri în țară, și toate se vor împlini în mâinile lui.

¹⁷ Și-și va îndrepta fața spre a-și porni cu tărie întreaga lucrare și va face înțelegeri cu el; și-i va da lui o fiică de om, ca să o strice, dar nu se va încrede și nu va fi [a lui].

¹⁸ Și-și va întoarce fața spre mare și va lua multe și va întoarce mâine

¹⁶ Și cel ce pornește împotriva acestuia va face după voia lui; și nu va fi [nimeni] care să-i stea în față; și se va opri în țara *sabi*, și-și va găsi sfârșitul în mâna lui.

¹⁷ Și-și va rândui fața ca să intre cu puterea întregii lui împărății și de îndată toate vor lucra cu el: și îi va da lui o fiică a femeilor, ca să o strice, dar nu va rămâne și nu va fi a lui.

¹⁸ Și-și va întoarce fața spre insule și va cuceri multe și va pune capăt

11,16 „cel ce pornește împotriva acestuia”: Antiochos care acum, după cucerirea Sidonului, înaintează și mai mult spre sud. Polibiu (16,39,3-4) spune: „Antiochos, după ce l-a învins pe Scopas, a cucerit Batanea, Samaria, Abila și Gadara. La puțin timp după aceea, evreii care locuiau în jurul sanctuarului numit Ierusalim s-au predat și ei”.

♦ „nu va fi cine să stea împotriva” (LXX): într-adevăr, nici o forță nu a putut opune rezistență înaintării seleucide spre Egipt. ♦ „se va opri în țara *sabi*” (Θ): *sabi* (preferat de Rahlfs) apare doar în *Complutense*; Vaticanus are „sabeir”, iar Alexandrinus, „sabbeir”. La fel la vv. 41 și 45. TM are *ereḡ haḡḡ bhī* (*f^h bhī* = „frumusețe”, „splendoare”), „țara strălucirii”, cum este numită Palestina și în Dan. 8,9 (vezi și nota). ♦ „își va găsi sfârșitul în mâna lui”: text ambiguu; TM are *litt.* „și nimicirea în mâna lui”.

11,17 „își va rândui fața” (Θ): semitism ce evocă hotărârea de a acționa. Acest verset vorbește despre hotărârea lui Antiochos de a ocupa regatul lui Ptolemeu și despre căsătoria fiicei sale cu suveranul egiptean, pentru a ajunge să anexeze Egiptul. ♦ „să intre cu puterea întregii lui împărății”: cf. Titus Livius (33,19): *Omnibus regni uiribus connixus, cum ingentes copias terrestres maritimasque comparasset*, „După ce-și pregăti uriașe forțe terestre și maritime, folosind toate resursele regatului său”. ♦ „va face înțelegeri cu el” (LXX): de la tactica militară, Antiochos trece la cea politică. ♦ „o fiică de om” (LXX), „o fiică a femeilor” (Θ) – semitism: este vorba de Cleopatra, fiica lui Antiochos, care este dată în căsătorie lui Ptolemeu al V-lea în iarna anului 193 î.H. la Raphia. ♦ „ca să o strice”: se pare că intenția lui Antiochos ar fi fost să distrugă astfel rezistența Egiptului (pronumele feminin se referă probabil la Egipt, substantiv feminin). ♦ „nu se va încrede și nu va fi” (LXX), „nu va rămâne și nu va fi a lui” (Θ): TM are „dar nu va sta (în picioare) și nu va fi”; Cleopatra va trece de partea Egiptului și chiar îi va chema în ajutor pe romani împotriva Siriei.

11,18 Aflat în imposibilitatea de a înainta spre sud, Antiochos se întoarce spre apus. Dar și aici se va izbi de Roma, care-i va împiedica înaintarea. ♦ „spre insule” (Θ): Theodotion

LXX

Θ

ocării [aduse] de ei cu jurământ potrivit cu ocară lui.

¹⁹ Își va întoarce fața spre a-și întări țara și se va poticni și va cădea și nu i se va mai da de urmă.

²⁰ Și se va ridica din rădăcina lui un vlăstar al domniei, spre ridicare, un

ocării din partea cărmuitorilor, însă ocară lui se va întoarce asupra-i.

¹⁹ Și-și va întoarce fața către țaria țării lui, dar va slăbi și va cădea și nu i se va mai da de urmă.

²⁰ Și se va ridica din rădăcina lui un vlăstar al domniei pe [tronul]

vorbește de insule, la fel ca textul ebraic; sunt numite astfel coastele Asiei Mici și ale Greciei (cf. Is. 20,6; 23,2,6). Între 196 și 191 î.H., Antiochos al III-lea a întreprins campanii în Asia Mică, în Chersones și în Grecia. ♦ „va pune capăt ocării din partea cărmuitorilor” (Θ; *lit.* „va opri pe cărmuitorii ocării lor”): TM are „un cărmuitor va pune capăt ocării aduse de el, fără ca acesta să-i [poată] întoarce ocară”: se presupune că se face referire la Lucius Cornelius Scipio, amintit și de Titus Livius (37,39-44), care, în 190 î.H., la Magnesia, lângă Smyrna, a nimicit armata lui Antiochos al III-lea. Ieronim îl numește, în Vulgata, *princeps*. Finalul e obscur, dar se poate înțelege că Antiochos nu a putut să se răzbune. Într-adevăr, el a fost constrâns să accepte tratatul de la Apameea, care impunea regelui învins condiții draconice și îl respingea dincolo de Taurus. Ocară s-ar putea referi la un fapt povestit de Titus Livius (33,40): regele a pus să li se răspundă solilor romani că, dacă aceștia înțelegeau să conducă Europa, nu aveau voie să se amestece în treburile Asiei.

11,19 „spre a-și întări țara” (LXX), „își va întoarce fața către țaria țării lui” (Θ): TM are „...către fortărețele țării lui”. Lui Antiochos nu i-a mai rămas decât posibilitatea de a se îndrepta către regiunile răsăritene ale regatului său, Mesopotamia și Persia, pentru a încerca să țină supuse populațiile în rândul cărora sporea fermentul revoltei. Cu atât mai mult cu cât trebuia să găsească bani pentru a acoperi obligațiile stipulate de tratatul cu Roma. ♦ „se va poticni” (LXX și TM), „va slăbi” (Θ): istoricii spun că Antiochos al III-lea a stârnit nemulțumire și revolte, mai ales pentru că, amintindu-și cum a luat cândva 4.000 de talanți din templul lui Anais din Ecbatana, a început să jefuiască sanctuarele pentru a face rost de bani. Diodor din Sicilia, Strabon, Iustin și Eusebiu concordă în afirmația că Antiochos a vrut să jefuiască templul lui Bel din Elymais. ♦ „va cădea”: după spusele istoricilor, Antiochos al III-lea și-a găsit moartea în timp ce, în toiul nopții, trupele lui asediau sanctuarul lui Bel de la Elymais. Locuitorii, veniți în apărarea sanctuarului, l-au masacrat pe el și trupele sale.

11,20 Întregul verset pare un rezumat al scurtei și puțin glorioasei domnii a lui Seleukos al IV-lea Philopator (187-175 î.H.), urmașul lui Antiochos al III-lea cel Mare, care totuși a influențat destinul poporului ales. Acesta fusese asociat la domnie de către tatăl său, înainte de a pleca la Elymais, deoarece figurează alături de rege în documentele cuneiforme din 187/186 î.H. ♦ Versetul e confuz: sensul, atât cât se poate intui, diferă de TM, care are: „Apoi se va ridica în locul lui (*lit.* asupra feței lui) unul care va trimite un

bărbat care să lovească slava regelui; și în zilele de pe urmă va fi sfărâmat, dar nu prin urgie, nici în război.

²¹ Și se va ridica pe locul lui unul vrednic de dispreț, și nu i se va încredința slavă de rege; și va veni pe neașteptate, regele va izbândi în moștenirea lui.

²² Și brațele sfărâmate le va sfărâma de la fața lui;

pregătit lui, dând [pe alții] deoparte [și vrând] să câștige slava domniei; și în zilele acelea va fi sfărâmat, dar nu pe față, nici în război.

²¹ Va sta [altul] pe [tronul] pregătit lui: a fost socotit de nimic, și nu i-au încredințat slava domniei; dar va veni în [vreme de] belșug și va lua în stăpânire domnia pe căi alunecoase.

²² Și brațele potopitorului vor fi potopite dinaintea lui și vor fi sfărâmate, [precum] și o căpetenie a legământului;

strângător de biruri în Splendoarea regatului, dar peste puține zile va fi sfărâmat, dar nu de mână și nici în război”. „Strângătorul de biruri” pare să-l indice pe Heliodor, trimis de Seleukos al IV-lea să jefuiască templul din Ierusalim („Splendoarea regatului”), după cum se arată pe larg în 2Mac. 3. ♦ „va fi sfărâmat”: într-adevăr, Seleukos a fost asasinat în anul 175 î.H. prin intrigile urzite împotriva lui de către același Heliodor, așa cum arată Appian în *Syriaca* 45. ♦ „dar nu pe față (*litt.* în fete)” (⊖): referire la complotul în urma căruia a fost asasinat regele; aceeași idee se desprinde și din textul LXX, mai apropiat de TM. 11,21-24 De aici până la v. 45 sunt relatate pe larg întâmplări din timpul domniei lui Antiochos al IV-lea Epiphanes (167-164 î.H.).

11,21 „unul vrednic de dispreț” (LXX): și autorul primei cărți a Macabeilor îl califică pe Antiochos al IV-lea drept un „vlăstar păcătos” (1Mac. 1,10). Apelativul e în contrast cu supranumele pe care și-l arogase acesta: *Epiphanes* [*theos*], „zeul manifestat”. ♦ „nu i se va încredința slavă de rege” (LXX): într-adevăr, lui Antiochos al III-lea trebuia să-i urmeze fiul său Demetrios I Soter; însă acesta se afla atunci la Roma, ca ostatec, în locul unchiului său după tată, viitorul Antiochos al IV-lea. ♦ „va veni pe neașteptate” (LXX), „în [vreme de] belșug” (⊖): TM are *b^e-šal^wāh*, care poate însemna „în liniște/pe nesimțite” sau „cu ușurință”, sau „în [vreme de] pace/siguranță”; la fel și la v. 24. ♦ „pe căi alunecoase” (*litt.* „în alunecări”): TM are „cu lingușeli/intrigi”. Antiochos al IV-lea a complotat pentru a ajunge la tron; când a fost omorât Seleukos al IV-lea, fratele său, a venit în grabă de la Atena, unde se afla, și, ajutat de Attalizia Eumenes și Attalos, l-a alungat pe Heliodor și a luat coroana (*cf.* și 1Mac. 1,10; 2Mac. 4,7).

11,22 „brațele... potopite”: *cf.* nota la 11,15. Imaginea (*cf.* și vv. 15-31) evocă ideea unei lupte crâncene. Se consideră că este vorba de adepții lui Heliodor, care vor fi încercat să se răzbune, înainte de a fi învinși definitiv. ♦ „o căpetenie a legământului”: în general, se consideră că se face aluzie la marele preot Onias al III-lea, înlăturat de Antiochos în

LXX

Θ

²³ și împreună cu legământul și cu poporul adunat cu el va face înșelăciune și [va veni] împotriva unui neam puternic cu popor puțin numeros.

²⁴ Pe neașteptate va pustii cetatea și va face câte n-au făcut părinții lui, nici părinții părinților lui; jaf și prăzi și bunuri le va da lor și va face planuri împotriva cetății celei tari, dar socotelile lui [vor fi] în zadar.

²³ și, din [pricina] legăturilor cu el, va lucra cu viclenie și se va ridica și-l va copleși cu puțin popor.

²⁴ Și în [vreme de] belșug și în ținuturi roditoare va veni și va face ce n-au făcut părinții lui și părinții părinților lui; jaf și prăzi și bogăție le va împărți [alor săi] și împotriva Egiptului își va urzi planurile, dar până la o vreme.

174 î.H. și asasinat, prin trădare, la Daphne, în 170 î.H. (cf. v. 9.26; cf. și 2Mac. 4.30-38). El este numit „căpetenie a legământului”, prin elipsă, din „căpetenie a poporului legământului”. Textele de la Qumran au aceeași modalitate de exprimare.

11,23 „legământul” (LXX), „legăturilor” (Θ): linguşelile și promisiunile au atras repede de partea lui alte grupuri, ca acela al lui Iason, care pune mâna pe pontificat (cf. 1Mac. 4,7). Ieronim, în Vulgata, parafrazează spunând: *et post amicitias cum eo*. Totuși, semnificația precisă este greu de stabilit. Se poate înțelege și că, după ce încheie o serie de alianțe, Antiochos își întoarce viclenia împotriva propriilor aliați. ♦ „puțin popor” (Θ): cum ajunsese regatul Siriei, după dezmembrările operate de romani, în comparație cu întinsul regat al lui Antiochos al III-lea (cf. vv. 15-18).

11,24 Acest verset pare descrierea pe scurt a favorurilor și darurilor pe care Antiochos al IV-lea le-a făcut în toate părțile. Astfel, autorul pregătește concluzia despre caracterul efemer al domniilor omenești, oricât ar fi de strălucitoare și bogate. ♦ „în [vreme de] belșug”: cf. nota la 11,21. ♦ Cf. 1Mac. 3,30-3: „S-a temut că nu va mai avea cu ce plăti ca înainte cheltuielile și darurile pe care le dădea odinioară cu mână largă, întrecându-i pe regii dinaintea sa; fiind foarte descumpănit în sufletul său, a hotărât să pornească spre Persia și să ia dările provinciilor și să adune mulți bani”. ♦ „va face ce n-au făcut părinții lui” (Θ): aceeași idee la Polibiu (*Historiae* 26,10-11): *spectaculorum quoque omnis generis magnificentia superiores reges uincit*, „prin măreția a tot felul de spectacole i-a întrecut pe regii dinaintea lui” (cf. și 1Mac. 3,30). ♦ „jaf și prăzi și bogăție le va împărți” (Θ): după istoricii antici, el a împărțit fiecăruia dintre acoliții săi câte o monedă de aur. ♦ „împotriva cetății celei tari” (LXX; TM are „împotriva unor fortărețe”): amănuntul este confirmat și de 1Mac. 1,19: se referă, poate, la campaniile din Egipt încununate de succes, așa cum se spune în textul lui Theodotion.

²⁵ Și se va trezi tăria lui și inima lui împotriva regelui Egiptului cu gloată multă, și regele Egiptului se va stămi la război cu gloată puternică, multă foarte; dar nu va [putea] sta [împotrivă], căci se va cugeta împotriva lui cu chibzuință;

²⁶ și-l vor mistui grijile și-l vor înturna, și va porni și se va târî și vor cădea răniți mulți.

²⁷ Și cei doi regi singuri vor prânzi laolaltă și la o masă vor mânca și

²⁵ Și se va trezi tăria lui și inima lui împotriva regelui de la miazăzi cu oștire mare, iar regele de la miazăzi se va arunca în război cu oaste mare și puternică foarte; dar nu va [putea] sta [împotrivă], căci vor urzi planuri împotriva lui;

²⁶ și [cei care] îi vor mânca cele de trebuință îl vor sfărâma și-i vor potopi oștile, și vor cădea răniți mulți.

²⁷ Și amândoi regii, [cu] inimile [pline] de răutate, la aceeași masă

11,25 Theodotion are, ca în TM, „împotriva regelui de la miazăzi”, în timp ce LXX precizează „împotriva regelui Egiptului”: este prima campanie a lui Antiochos al IV-lea împotriva Egiptului, în 170-169 î.H. obiectul ei fiind stăpânirea Siriei *Koile* care, împreună cu Fenicia, Iudeea și Samaria, fusese dată Cleopatrei, fiica lui Antiochos al III-lea, la căsătoria acesteia cu Ptolemeu al V-lea Epiphanes în 193 î.H. După moartea acesteia, Antiochos al IV-lea pretindea să recapete stăpânirea asupra acestor ținuturi. ♦ „vor urzi planuri împotriva lui”: probabil este vorba despre Ptolemeu al VI-lea Philometor (180-141 î.H.), nepotul lui Antiochos al IV-lea, pe care acesta din urmă a reușit să-l ia prizonier și astfel să câștige războiul.

11,26 Versetul descrie ruina lui Ptolemeu care, prost sfătuit, în special de către cunucul Eulaeus, s-a refugiat în Samothrake, lăsându-și trupele în derută și Siria *Koile* în mâinile lui Antiochos. ♦ „cele de trebuință”: TM are „bucatele alese”. ♦ „îi vor potopi”, *lit.* „va potopi”, dar contextul arată că e vorba de o înfrângere. Unele mss. ebraice, precum și versiunile siriacă și latină au verbele la pasiv (*cf.* și TOB, *ad loc.*). ♦ „vor cădea răniți mulți”: pierderile uriașe suferite de armata egipteană în această primă campanie sunt amintite și în 1Mac. 1,18.

11,27 După bătălia de la Pelusion, Ptolemeu Philometor căzuse în mâinile lui Antiochos. Din nou înșelăciuni și intrigi din partea lui Antiochos, dar fără succes deplin. ♦ „cei doi regi”: Antiochos al IV-lea și nepotul lui, Ptolemeu al VI-lea. De la Polibiu (28,19) aflăm că, în fața unei solii a rhodienilor, care voiau să-l împace cu Ptolemeu, Antiochos a pretins că domnia îi aparține acestuia, că s-au înțeles de mult în această privință și că sunt prieteni. ♦ „cu inimile [pline] de răutate” (Θ, la fel ca TM): cu gând să-și facă rău reciproc. ♦ „la o masă” (LXX), „la aceeași masă” (Θ): de obicei simbol al prieteniei și al loialității, de data aceasta masa e folosită pentru o înșelătorie reciprocă. Într-adevăr, Antiochos l-a invitat pe Ptolemeu la câteva banchete unde, tot chefuind și închinând în cinstea lui, l-a făcut să semneze o pace umilitoare. ♦ „nu le va merge bine” (LXX), „nu

LXX

Θ

vor spune minciuni și nu le va merge bine, căci capătul tot va fi la vremea [cuvenită].

²⁸ Și se va întoarce în țara lui cu bunuri multe, dar [cu] inima împotriva legământului celui sfânt; va făptui și se va întoarce în țara lui

²⁹ la timpul [cuvenit]. Și va intra în Egipt, dar cea din urmă [zi] nu va fi precum cea dintâi.

³⁰ Și vor veni romanii și-l vor izgoni și îl vor mustra aprig; și el se

vor grăi minciuni, dar nu le va reuși: căci sfârșitul tot va fi la vremea [cuvenită].

²⁸ Și se va întoarce în ținutul lui cu avuție multă, dar [cu] inima împotriva legământului sfânt; va făptui și se va întoarce în ținutul lui.

²⁹ La [o] vreme, se va întoarce și va porni spre miazăzi, dar cea din urmă [zi] nu va fi precum cea dintâi.

³⁰ Și vor veni împotriva lui kitienii cei care ies [pe mare], și va fi înjosit;

le va reuși” (Θ): textul lui Theodotion pare mai corect; într-adevăr, cei doi Ptolemei (al VI-lea și al VII-lea, fiul acestuia) au căzut de acord să guverneze în comun Egiptul, zădărniciind astfel planul lui Antiochos. ♦ „căci sfârșitul tot va fi la vremea [cuvenită]” (Θ): autorul sacru raportează la un plan superior, divin, cursul evenimentelor omenești, mai ales când acestea au o evoluție deosebită de cea dorită de oameni. Antiochos nu trebuia încă să dispună de soarta Egiptului.

11,28 Întoarcerea lui Antiochos spre nord îl interesează pe autor în mod deosebit, deoarece în această împrejurare regele își va manifesta intențiile cu privire la poporul ales. ♦ „împotriva legământului sfânt” (Θ): expresie identică celei din 1Mac. 1,15.63 pentru a numi comunitatea celor credincioși legământului cu *YHWH*. Aceasta apare și în textele de la Qumran (cf. IQS b I, 2). Antiochos, profanând și jefuind templul (în 169 î.H.), insultă și această comunitate de oameni pioși.

11,29-35 După o scurtă prezentare a celei de-a doua campanii a lui Antiochos împotriva Egiptului, începută bine, dar încheiată prost (v. 29), autorul descrie pe larg nelegiuirile săvârșite de el în Iudeea. Avem informații destul de complete despre aceste evenimente, pe de o parte, de la Titus Livius (cf. 45,11-13), utilizat de Polibiu (*Historiae* 29,11), pe de alta, din cartea Macabeilor.

11,29 „la [o] vreme” (Θ): cea de-a doua campanie a lui Antiochos împotriva Egiptului începe în primăvara anului 168 î.H. (cf. 2Mac. 5,1-14). ♦ „nu va fi precum cea dintâi” (Θ), *lit.* „nu va fi precum cea dintâi și [nici] precum cea din urmă”. Chiar dacă începutul a fost favorabil, Ptolemeu Macron, strateg al insulei Cipru în numele lui Ptolemeu Philometor, a trecut de partea lui Antiochos (cf. 2Mac. 10,13) care, astfel, a pus stăpânire pe insulă și a înaintat până la Rinocolura, Memphis, Alexandria.

11,30 „romanii” (LXX), „kitienii cei care ies [pe mare]” (Θ): TM are „corăbiile [din] *Kittim*”; Theodotion va fi pus în legătură ebr. *ḥayim*, „corăbii”, cu verbul *yāḥā*, „a ieși” (cf. LEH, s.u.). Numele *Kittim* desemnează în general Ciprul și în special regiunile adiacente Mediteranei (cf. Gen. 10,4; Num. 24,24; Is. 23,1.12 etc.). Aici numele li

va întoarce și se va mânia împotriva legământului celui sfânt; va făptui și se va întoarce și le va pune gând [rău], fiindcă au lepădat legământul cel sfânt.

³¹ Și puteri din partea lui se vor ridica și vor pângări [lăcașul] sfânt al fricii și vor îndepărta jertfa și vor aduce urâciunea pustiirii.

³² Și prin păcate [săvârșite împotriva] legământului vor întina poporul

și se va întoarce și se va mânia împotriva legământului sfânt; și va făptui și se va întoarce și va pricepe [lucrarea] celor care părăsesc legământul sfânt.

³¹ Și semințe din el se vor ridica și vor întina lăcașul sfânt al puterii și vor pune capăt [jertfei] necontenite și vor așeza urâciunea cea nimicitoare.

³² Și cei fără de lege vor duce legământul pe căi alunecoase, iar

desemnează pe romani, lucru confirmat de Titus Livius și de Polibiu și consemnat ca atare de LXX. Într-adevăr, la Eleusis, la câțiva kilometri de Alexandria, Popilius Laenas, comandantul flotei romane, îi înfățișează lui Antiochos condițiile Romei, care îl conștrâng să se înapoieze în Siria. Popilius îi cere regelui să citească hotărârile senatului înainte de a-i strânge mâna. Și cum, la vederea condițiilor, regele vrea să discute cu sfatul său, solul trasează un cerc în jurul lui, spunându-i: „Nu vei ieși din acest cerc până nu vei da răspunsul”. Regele a trebuit să cedeze. ♦ Textul lui Theodotion este, într-o oarecare măsură, redundant: conform cu 2Mac. 5,5-20, Antiochos, luând drept pretext răscoala lui Iason împotriva lui Menelaos (2Mac. 5,5-10), s-a pornit împotriva locuitorilor în chip sălbatic, așa cum confirmă și Polibiu (*cf. Historiae* 29,11; *cf.* și 2Mac. 5,11). ♦ „Cei care părăsesc legământul sfânt” sau „călcătorii de Lege” (παράνομοι), cum îi numește 1Mac. 1,11, sunt cei care au îmbrățișat politica de elenizare a lui Antiochos al IV-lea. Conform 2Mac. 4,7, principalul instigator la încălcarea Legii a fost marele preot Iason, care a obținut de la rege îngăduința de a trăi ca grecii; li s-a construit la Ierusalim un gimnaziu precum cele grecești; au refuzat tăierea împrejur și au renegat Legământul (*cf.* 1Mac. 1,14-15).

11,31 Profanarea templului, despre care se vorbește, a avut loc după prima campanie împotriva Egiptului (*cf.* 1Mac. 1,20-24). Dar și autorul din 2Mac. 5,11-16 cade în anacronism. ♦ „semințe” (Θ): traducătorul a citit ZR' în loc de ZRW', „braț/târie”. ♦ „[lăcașul] sfânt al fricii” (LXX), „lăcașul sfânt al puterii” (Θ): TM are „sanctuarul fortăreață”. Templul este numit astfel din pricina fortificațiilor construite pentru apărarea lui (*cf.* 2Ezd. 12,8; 1Mac. 1,31.33). ♦ „vor pune capăt [jertfei]” (Θ): printr-un decret al lui Antiochos (*cf.* Dan. 8,11; 1Mac. 1,45) se interzice jertfa perpetuă (arderea de tot zilnică) în toamna anului 167 î.H. ♦ „vor aduce urâciunea pustiirii” (LXX): variantă foarte apropiată la Theodotion; *cf.* și Dan. 9,27; 1Mac. 41,46; 2Mac. 6,2.

11,32 „vor întina poporul [aducându-l] la împietrire”, *lit.* „vor întina întru popor împietrit”. Termenul σκληρός, „tare”, „aspru”, dar și „îndărătnic”, „încăpățânat”,

[aducându-l] la împietrire, dar poporul care cunoaște acestea se va întări și va făptui.

³³ Și cei chibzuiți din popor vor pricepe pentru mulți; dar se vor poticni de sabie și vor îmbătrâni întru aceasta și în robie și se vor murdări de prădarea zilelor.

poporul, cei care-L cunosc pe Dumnezeu lor, se vor întări și vor făptui.

³³ Și cei pricepuți din popor vor pricepe despre multe; dar vor fi slăbiți de sabie și de flacără și de robie și de jefuirea zilelor.

împreună cu întregul său câmp lexical, caracterizează adesea rătăcirea și neascultarea poporului ales (cf. Deut. 9,27; 31,27; Num. 16,26; Ier. 4,4 etc.). Păcăiele cărmuitorului împotriva legământului vor aduce rătăcirea și împietrirea poporului. Ediția de la Göttingen propune versiunea: „vor aduce întinare moștenirii (κληροδοσία)”, termen rar (doar trei ocurențe în VT) care se referă, probabil, în mod simbolic, la poporul evreu sau la Legea lui Moise (această ultimă interpretare apare într-un midraș la Ecl. 7,12). Acest verset și versetele următoare descriu tensiunea religioasă pe care au creat-o în mijlocul poporului evreu faptele precedente (cf. v. 31). Textul ebraic și variantele grecești se deosebesc destul de mult. TM are „prin ademeniri i-a pângărit pe călcătorii de lege”. Ademenirea, lingușirea au fost mereu armele principale ale lui Antiochos al IV-lea, ca în povestea lui Mattatias și a fiilor săi (cf. 1Mac. 2,18). ♦ „vor întina” (LXX): Antiochos a obligat oamenii, sub pedeapsa cu moartea, să adopte obiceiurile grecești și să renunțe la anumite practici religioase, care sunt enumerate în 1Mac. 1,45-47. Și, tot conform mărturiei din 1Mac. 1,52, apostazia au fost mulți. ♦ „cei care-L cunosc pe Dumnezeu lor” (Θ): expresia îi desemnează pe toți cei care au rămas credincioși Legământului și care se găseau cu precădere printre cei numiți *hasidim* sau „pioșii”. ♦ „se vor întări și vor făptui”: expresie semitică cu sensul de „vor acționa cu tărie”; tot conform cu 1Mac. 1,62, aceștia au fost mulți și s-au purtat eroic, sfidând martiriul și moartea, sau organizându-se pentru revoltă. Sensul versetului este așadar următorul: cu cât persecuția e mai violentă, cu atât poporul se întărește mai mult în credință.

11,33 „cei pricepuți”: Theodotion are *συνετοι*, iar Vulgata, *docti*; expresia nu are o semnificație exactă și de aceea suscită multe interpretări. Pare foarte probabil că sunt desemnați astfel „cei care-L cunosc pe Dumnezeu” din versetul precedent, așadar cel dintâi grup hotărât să nu cedeze nici amenințărilor, nici ademenirilor lui Antiochos, ci să-și apere obiceiurile religioase. ♦ „vor pricepe pentru mulți” (LXX), „vor pricepe despre multe” (Θ): TM are „îi vor învăța pe mulți” (Theodotion va fi atribuit o valoare activă unei forme verbale cauzative: *lit.* „vor face să priceapă”). Cf. și 1Mac. 2,42-43, despre mulțimea care s-a adunat în jurul lui Mattatias. ♦ „prădarea zilelor” (LXX), „jefuirea zilelor” (Θ, ca în TM): expresie imprecisă și generică, indicând probabil „scurtarea zilelor”, moartea.

³⁴ Și când vor fi sfărâmați, vor aduna ceva putere, și li se vor alătura mulți în cetate și mulți ca la moștenire.

³⁵ Și dintre cei care pricep se vor gândi să se curățească și să fie aleși și să se curățească până la vremea împlinirii; căci mai [este] vreme până la ceasul [cuvenit].

³⁶ Și regele va face după voia sa și va fi cuprins de furie; și va fi înălțat mai presus de orice zeu și împotriva Dumnezeului dumnezeilor va grăi lucruri nemaipomenite și-i va

³⁴ Și când vor slăbi, vor fi sprijiniți cu ajutor puțin, și li se vor adăuga mulți cu viclenii.

³⁵ Și dintre cei care pricep unii vor slăbi, ca să fie lămurii în foc și să fie aleși și să fie dezvăluți, până la vremea sfârșitului: căci mai [este] până la vremea [cuvenită].

³⁶ Și regele va face după voia sa și va fi înălțat și preamărit mai presus decât orice zeu și va grăi lucruri fără de măsură și va propăși până ce se va împlini mânia: căci se apropie

11,34 „când vor fi sfărâmați, vor aduna ceva putere” (LXX), „când vor slăbi, vor fi sprijiniți cu ajutor puțin” (Θ): inițiată de Mattatias, revolta și-a găsit repede sprijinitori în chiar fiii acestuia, hotărâți să se opună edictului lui Antiochos, omorând chiar un oficial al acestuia (cf. 1Mac. 3.15-28). Totuși, în opinia autorului (ce pare a face parte din cercurile pioase, probabil din gruparea hasizilor), acțiunea militară are un rol minor, pentru izbândă fiind esențial doar ajutorul divin, care trebuie cerut în rugăciune. ♦ „li se vor alătura mulți în cetate” (LXX), „li se vor adăuga mulți cu viclenii” (Θ): la fel în TM. Cum se arată în 1Mac. 3,5,8, foarte mulți dintre cei care aderaseră la mișcarea Macabeilor au dat repede înapoi. Autorul cărții lui Daniel îi acuză pe acești dezertori că au aderat la revoltă numai pentru foloase personale. În realitate, mulți s-au speriat de severitatea și intransigența lui Iuda Macabeul în confruntările cu elenismul (cf. 1Mac. 7,24).

11,35 „vor slăbi” (Θ, mai aproape de TM, care are „vor cădea”): prin mâna persecutorului (cf. vv. 33-34). ♦ Textul LXX este mai concis, dar explicit, în vreme ce Theodotion menționează încercarea/proba credinței („să fie lămurii în foc”); Dumnezeu nu-i încearcă decât pe cei pe care îi consideră demni de El prin credința lor, precum Daniel, tovarășii lui, Iov etc. TM folosește, pentru a desemna această purificare, trei verbe preluate din limbajul tehnic al topirii metalelor: „să fie lămurii, purificați și albiți”.

11,36 „va fi... preamărit mai presus decât orice zeu” (Θ): Antiochos a fost cel dintâi care și-a luat titlul de θεός. La toate nelegiuirile lui Antiochos se adaugă cea a propriei divinizări. Numai despre regele Babilonului se spune că îndrăznise așa ceva (cf. Is. 13-14). Hipolit construiește scenariul anticristologic: Antiochos este un model istoric al Anticristului eshatologic. ♦ „va grăi lucruri nemaipomenite” (LXX), „va grăi lucruri fără de măsură” (Θ): TM are „uimitoare” (cf. Dan. 7,8.11.25). ♦ „până ce se va împlini mânia”: cu sensul „până ce mânia divină va atinge apogeul”; Antiochos va triumfa până ce îl va ajunge vremea pedepsei. TM are „până când cele hotărâte se vor împlini”.

LXX

Θ

merge bine până ce se va împlini mânia, căci asupra lui vine împlinirea.

³⁷ Și la zeii părinților săi nu va lua seama, [nici] la dorirea femeii nu va lua aminte, căci se va semeți în toate, și i se vor supune neamuri puternice;

³⁸ în lăcașul lui îl va cinsti și pe un dumnezeu pe care nu l-au cunoscut părinții săi îl va cinsti cu aur și argint și piatră scumpă. Și cu [lucruri] vrednice de dorit

³⁹ ale cetăților va făptui și va merge împotriva unei fortărețe puternice; cu un dumnezeu străin, de-l va recunoaște, va înmulți slava și va stăpâni până departe și ținutul îl va împărți în dar.

de împlinire.

³⁷ Și de nici un zeu al părinților săi nu-i va păsa, nici de dorirea femeilor și de nici un zeu nu-i va păsa, căci se va preamări mai presus de toți;

³⁸ și pe zeul *maozin* îl va slăvi în lăcașul lui și pe un dumnezeu pe care nu l-au cunoscut părinții lui îl va slăvi cu aur și argint și piatră scumpă și cu [lucruri] vrednice de dorit.

³⁹ Și va făptui [în privința] cetăților de scăpare cu un dumnezeu străin și [celor care îl vor recunoaște le] va înmulți slava și pe mulți îi va supune acestora și va împărți pământul în dar.

11,37 „zeu al părinților săi”: urmașii lui Seleukos I îl cinsteau în special pe Apollo; Antiochos însă a manifestat o devoțiune aparte față de Zeus Olimpianul, căruia i-a ridicat multe temple. ♦ „nu-i va păsa”, *litt.* „nu va pricepe”. ♦ „dorirea femeilor”: probabil zeul Tammuz, Adonis al grecilor (*cf.* Iez. 8,14), care este numit τριπόθητος, „cel de trei ori dorit”.

11,38 „un dumnezeu pe care nu l-au cunoscut părinții săi” (LXX), „pe zeul *maozin*” (Θ): TM are *'Eloah mā'uzzim*, „zeul cetăților/fortărețelor”, adică Zeus Olimpianul (*cf.* v. 36). ♦ „lăcașul”, *litt.* „locul”. ♦ „il va cinsti”: textul grecesc are κινήσει, *litt.* „va mișca”, ceea ce corespunde ca sens cu TM *y^khabbēdh* (*cf.* LEH, *s.u.* κινέω). ♦ „cu aur și argint și piatră scumpă și cu [lucruri] vrednice de dorit”: după mărturia lui Titus Livius (40,20), Antiochos a construit un templu mare pentru Iuppiter Capitolinul (= Zeus Olimpianul) în Antiochia.

11,39 „[în privința] cetăților de scăpare” (Θ): *cf.* *Septuaginta* 2, Iis. Nav. 20,2-9 și notele *ad loc.* ♦ „cu un dumnezeu străin”: acesta, devenit apărător al Ierusalimului, în concepția păgânilor devine și stăpânul lui, în locul lui *YHWH*. ♦ TM are „va umple de cinstire pe cei pe care-i va recunoaște”, cu referire la partizanii politicii sale (*cf.* v. 30). ♦ „pe mulți îi va supune acestora”: după IMac. 3,36, Antiochos l-a însărcinat pe Lysias să-i așeze pe străini pe întregul teritoriu iudaic și să împartă țara între aceștia.

⁴⁰ Și la ceasul sfârșitului se va lua în coarne cu el regele Egiptului, și va fi cuprins de furie împotriva lui regele de la miazănoapte, cu care și cai mulți și cu corăbii multe, și va intra în țara Egiptului

⁴¹ și se va porni împotriva țării mele,

⁴² și în țara Egiptului nu va scăpa [nimeni].

⁴³ Și va stăpâni peste locul aurului și peste locul argintului și peste toată dorirea Egiptului; și libienii și etiopienii vor fi în gloata lui.

⁴⁴ Și un zvon îl va tulbura dinspre răsărit și miazănoapte, și se va porni

⁴⁰ Și la sfârșitul vremii se va lua în coarne cu regele de la miazăzi, dar regele de la miazănoapte va aduna împotriva lui care și călăreți și corăbii multe, și va intra în țară și [o] va sfărâma și va trece peste ea.

⁴¹ Și va intra în țara *sabi*, și mulți vor slăbi; și aceștia vor scăpa din mâinile lui: Edomul și Moabul și fruntea fiilor lui Ammon.

⁴² Și-și va întinde mâna asupra țării, și țara Egiptului nu va fi spre izbăvire.

⁴³ Și va domni peste tainițele cu aur și cu argint și peste toate [lucrurile] vrednice de dorit din Egipt și din Libia și din Etiopia, din fortărețele lor.

⁴⁴ Dar zvonuri și temeri dinspre răsărit și de la miazănoapte îl vor

11,40 TM are: „La vremea sfârșitului se va război cu el regele de la miazăzi și se va năpusti împotriva lui regele de la miazănoapte cu care și călăreți și corăbii multe și va intra în ținuturi și le va copleși și va trece peste ele”. ♦ „va fi cuprins de furie împotriva lui” (LXX), „va aduna împotriva lui...” (Θ): Antiochos, care de-acum se consideră mai presus de orice divinitate (cf. v. 36), nu-l așteaptă pe atacator, ci se năpustește asupra lui, chiar pe teritoriul acestuia.

11,41 *sabi*: cf. nota la 11,16. ♦ „Edomul și Moabul și fruntea fiilor lui Ammon” (Θ): expresie frecventă pentru a indica popoarele vecine, vrăjmașe ale poporului ales (cf. Am. 9,12; Ier. 25,20; 40,15; Iez. 9,8 etc.). Aceste popoare nu au fost în relații proaste cu Antiochos (cf. 2Mac. 4,26; 5,7; 1Mac. 4,61). De remarcat faptul că autorul, în această parte profetică, renunțând la procedeul criptogramic folosit în tablourile istorice din trecut, numește direct diferitele popoare, inclusiv egiptenii, libienii și etiopienii.

11,42 „țării”: TM are „ținuturilor”.

11,43 „libienii și etiopienii vor fi în gloata lui” (LXX), „din Libia și din Etiopia, din fortărețele lor” (Θ): TM are „libienii și etiopienii în urma lui”. Aceștia erau vecinii Egiptului, primii la vest, ceilalți la sud.

11,44 „zvonuri și temeri” (Θ): TM are doar „zvonuri”. Ultimii ani din viață Antiochos și i-a petrecut luptând în Armenia și împotriva parților. ♦ „să-i dea pieirii” (Θ): gr. ἀνοθεύσῃ, ebr. *hāram*, „a distruge ca urmare a unei anateme” (cf. *Septuaginta* I, nota la Deut. 7,26).

cu mânie puternică și cu sabia, ca să nimicească și să ucidă pe mulți.

⁴⁵ Și atunci își va pune cortul între mări și muntele voinței Celui sfânt; și va veni ceasul sfârșitului său; și nu va fi cine să-l ajute.”

12 ¹ „Și în ceasul acela va veni Mihail,

turbura, și va veni cu mânie multă să-i nimicească și să-i dea pieirii pe mulți.

⁴⁵ Și-și va înfige cortul *ephadano* între mări, către muntele *sabi* cel sfânt; și va ajunge până la [sfârșitul] sortit lui; și nu va fi cine să-l scape.”

12 ¹ „Și, în vremea aceea, se va ridica Mihail,

11,45 „(Cortul) *ephadano*” transliterează ebr. ('*āhāley*) '*apaḏnō*, *litt.* „(corturile) palatului său” = „corturile regești”. ♦ „între mări”: adică de-a lungul coastei Mării Mediterane, ca în Jud. 5,17. ♦ „muntele *sabi*”: în ebraică, „muntele sfintei Străluciri”: este lanțul muntos unde se găsește Ierusalimul, paralel cu coasta Mediteranei. Cf. și nota la 11,16. ♦ „va veni ceasul sfârșitului său” (LXX): Polibiu (cf. 31,11) afirmă că Antiochos a murit în cetatea persă Tabae. Tradiția spune că ar fi murit în timp ce asedia un templu pentru a-l jefui (cf. 1Mac. 6,1-16; 2Mac. 1,10-16; 9,2-5). Moartea acestuia intervine în toamna anului 164 î.H. ♦ Foarte probabil, textul din Daniel, combinat cu amintirea evenimentelor importante care au avut loc la Megiddo, localitate aflată pe drumul către țărmul palestinian, trebuie să fi contribuit la crearea temei Armagedonului din Apoc. 16,16. Este evident caracterul pur imaginar al acestei ultime secțiuni din Dan. 11,40-45, care se plasează în perspectiva apocaliptică tradițională. E cu puțință, de altfel, ca sfârșitul tiranului să fi fost considerat o împlinire a cuvintelor din Is. 10,28-34, iar cele spuse acolo despre Senacherib (Is. 36-39) să fi exercitat o influență asupra lui Daniel. Lipsa de precizie asupra locului realizării profeției referitoare la moartea lui Antiochos constituie, cum a arătat Montgomery, o indicație prețioasă pentru stabilirea datei la care a fost compusă cartea lui Daniel, adică înaintea morții lui Antiochos la Tabae, în Persia, în anul 164 î.H.

12 Primele patru versete ale acestui capitol se plasează în perspectiva profetică și eshatologică din secțiunea precedentă (vv. 40-45), a cărei concluzie sunt.

12,1-3 În perspectiva sfârșitului persecutorului (cf. Dan. 11,40-45), izbăvirea nu este numai făgăduită, ci și vestită efectiv și clar. Nu se anunță doar mântuirea de sub opresiunea persecutorului, ci și instaurarea unei ere noi, luminoase, veșnice. Este renașterea în glorie a celor care au suferit cu răbdare, dar și condamnarea apostatilor și a trădătorilor. Structura ritmică a pericopei face și mai solemnă vestirea mesajului.

12,1 „în ceasul/în vremea aceea”: referire clară la moartea lui Antiochos (cf. Dan. 11,45). Despre rolul jucat de Mihail, vezi comentariul la 10,13. De semnalat titlul pe care acesta îl primește la Theodotion, de „cârmuitorul cel mare”; mai târziu, va fi numit arhanghel, dar nici Theodotion, nici LXX nu folosese încă acest termen. Θ echivalează ebr. *šar* cu אָרְחָוּן. ♦ „veghează asupra”, *litt.* „stă asupra”, ca în TM. ♦ „va fi vreme de

îngerul cel mare,
care veghează asupra fiilor poporu-
lui tău;
aceea [va fi] zi de strâmtorare, cum
nu a [mai] fost de când s-au născut
până în ziua aceea;
și în ziua aceea va fi înălțat tot
poporul
care se va afla scris în carte.

² Și mulți dintre cei ce dorm
pe întinsul pământului
se vor ridica,
unii spre viață veșnică,
iar alții spre ocară,
și alții spre risipire și rușine veșnică.

cârmuitorul cel mare,
care veghează asupra fiilor poporu-
lui tău;
și va fi vreme de strâmtorare, strâm-
torare cum n-a [mai] fost de când
s-a născut neam pe pământ
până în vremea aceea;
și, în vremea aceea, se va mântui
poporul tău,
tot cel care se află scris în carte.

² Și mulți dintre cei ce dorm
în țărâna pământului
se vor trezi,
unii spre viață veșnică
și alții spre ocară și rușine veșnică.

strâmtorare" (Θ): formulă tipică pentru a exprima o mare nenorocire, mai ales în bătălia eshatologică (cf. Ier. 30,7 TM). Pare o referire la tulburările politice care au izbucnit în Iudeea după moartea lui Antiochos al IV-lea și sub Ionatan (cf. 1Mac. 9,27). ♦ „se va mântui poporul tău” (Θ): LXX are „va fi înălțat tot poporul”, în sensul că „și va redobândi libertatea”: mântuirea este lucrarea lui Dumnezeu prin Mihail. ♦ „scris în carte”: cf. nota la 7,10. Imaginea, deja consacrată (cf. Is. 4,3; Mal. 3,16; Dan. 7,10), va apărea de mai multe ori și în Apocalipsă (cf. Apoc. 3,5; 13,8; 17,8; 20,15).

12,2 Într-un context de mântuire eshatologică apare una dintre revelațiile esențiale de la sfârșitul VT și care constituie o culme a profetiei în cartea lui Daniel: e vorba de exprimarea fără echivoc a credinței în învierea morților, urmată de răsplătă sau pedeapsă veșnică. ♦ „mulți”: cum reiese și din alte texte, se pare că și aici sensul este de „mulțime”. De multe ori, termenul „mulți” este folosit pentru „toți”, așa cum înțeleg și Theodoret și vechea exegeză ebraică (cf. e.g. Sutcliffe, 1946, p. 140). ♦ „se vor ridica” (LXX), „se vor trezi” (Θ): expresia, care apare ca metaforă a restaurării în Is. 26,19, indică aici certitudinea întoarcerii la viață, în contrast cu mentalitatea tradițională că morții nu se mai trezesc din somnul lor (cf. Iov 14,12; Ier. 51,39-57 TM). ♦ „viață veșnică”: temă deja schițată în Iov (cf. Iov 19,26-27), afirmată în 2Mac. 7,9-14.23.29.36; 12,43-46 și dezvoltată pe larg în Înt. 3. ♦ „ocară”: TM are „muștrări”. ♦ „rușine veșnică”: și pentru cei răi, durata este fără limite temporale: în schimb, condiția lor este infamia. ♦ Mulțimea aprofundărilor exegetice cu privire la învierea de apoi ar putea fi rezumată în următoarele concluzii: (1) Învierea vizată în v. 2 nu poate fi considerată o simplă metaforă pentru restabilirea politică a poporului ales; (2) Moartea este comparată

LXX

Θ

³ Și cei care înțeleg se vor arăta
ca luminătorii cerului
și cei care întăresc cuvintele mele,
precum stelele cerului în veacul
veacului.

⁴ Iar tu, Daniele, acoperă poruncile și
pecetluiește cartea până la vremea

³ Și cei care înțeleg vor străluci
ca strălucirea tăriei [cerului]
și dintre dreptii cei mulți,
precum stelele în veci de veci.

⁴ Iar tu, Daniele, astupă cuvintele și
pecetluiește cartea, până la vremea

cu somnul, imagine care apare și în 2Mac. 12,45; In. 11,11. Astfel, învierea este descrisă de către autorul lui Daniel prin verbul „a se trezi”; (3) Cei înviați se împart în două grupuri: unii care sunt destinați vieții veșnice, alții destinați unui chin și oprobriu veșnic (cf. Is. 66,24). Hipolit (56) comentează: cei morți vor învia, unii recăpătându-și sufletul în trupuri curate și strălucitoare, „spre învierea vieții” (In. 5,29), alții spre învierea judecării, cu trupurile pregătite pentru pedeapsa veșnică. Vor învia pentru viață cei ce au crezut în viața adevărată și sunt înscrși în cartea vieții, iar spre ocară vor învia cei ce sunt de partea lui Anticrist și vor fi aruncați împreună cu el în pedeapsa veșnică. El îl citează pe Isaia (14,19-21).

12,3 „cei care înțeleg”: sunt înțelepții („cei care pricep”) indicați în Dan. 11,33. Ei sunt cei care i-au învățat pe cei credincioși din Israel să se păstreze în dreptate, adică să rămână fideli Legii. ♦ „dintre (*litt.* de la) dreptii cei mulți”: TM are „cei care i-au îndreptat pe mulți”; traducătorul grec va fi interpretat forma de participiu cauzativ *μαρδῖν* ca un adjectiv substantivat („dreptii”) precedat de prepoziția *mi*, „de la”. Titlul de „învățătorii dreptății” (cf. și Dan. 11,33) era folosit de gruparea de la Qumran. Vulgata traduce prin *qui ad iustitiam erudiunt multos*, „cei care îi învață pe mulți dreptatea”. Daniel 12,3 pare a fi una dintre cele mai vechi interpretări ale poemului Slujitorului suferind (cf. Is. 53,11). ♦ „precum stelele cerului” (LXX): expresie paralelă celei precedente („ca luminătorii cerului”). Imaginea va fi reluată în continuare de apocaliptica iudaică (cf. Enoh 39,7: 43; 104,2; Înț. 3,7; Mt. 13,43). Hipolit (56) citează cuvintele Mântuitorului (Mt. 13,43): „Atunci dreptii vor străluci precum soarele în slava sa”. ♦ „în veci de veci”, *litt.* „în veci și încă” – la fel în TM.

12,4 „acoperă poruncile” (LXX), „astupă cuvintele” (Θ): poruncă frecventă în profeții (cf. Is. 8,16-18; Dan. 8,26-27; Apoc. 22,10). În acest fel se garantează adevărul conținutului profeției înseși, altfel de necrezut prin conținutul ei și prin epoca viitoare la care se referă, dar și inviolabilitatea acestuia. ♦ „pecetluiește cartea”: referitor la această profeție sau poate la toate viziunile (Dan. 7-11; cf. Dan. 7,1). ♦ „împlinirii”: gr. συντέλεια, „împlinire”, „sfârșit”, „capăt”. ♦ Sfârșitul versetului se deosebește fundamental în cele două variante grecești: „până ce se vor sminti cei mulți și se va umple pământul de strămbătate” (LXX), „până ce vor primi mulți învățătură și va spori cunoașterea” (Θ): ca de obicei, Theodotion e mai aproape de TM, care spune literal „mulți vor alerga de colo-colo și va spori cunoașterea”. Ieronim traduce prin *transibunt*, „vor trece/străbate”.

împlinirii, până ce se vor sminti cei mulți și se va umple pământul de strâmbătate.” –

⁵ „Și eu, Daniel, am văzut și, iată, alți doi stăteau, unul de o parte a râului și unul de cealaltă.

⁶ Și i-am spus unuia, celui învăluit în [haină de] in, celui de deasupra: «Când [va fi] așadar sfârșitul lucrurilor uimitoare despre care mi-ai vorbit și curățirea acestora?»

⁷ Și l-am auzit pe cel învăluit în [haine de] in, care era deasupra apei

împlinirii, până ce vor primi mulți învățătură și va spori cunoașterea.” –

⁵ „Și eu, Daniel, am văzut și, iată, alți doi stăteau, unul aici, pe un mal al râului, și altul dincolo, pe celălalt mal al râului.

⁶ Și i s-a spus bărbatului celui înveșmântat în *baddin*, care era deasupra apei râului: «Pe când sfârșitul lucrurilor uimitoare despre care ai vorbit?»

⁷ Și l-am auzit pe bărbatul înveșmântat în *baddin*, care era deasupra

arătând că aceasta înseamnă „a parcurge”, pentru că obișnuim să spunem „a parcurge o carte”. Este posibil să se înțeleagă și că vor fi învățați prin cartea lui Daniel, care va fi citită, pagină cu pagină, când va fi deschisă, la vremea sfârșitului. Unii dau alt înțeles acestui pasaj, și anume că, în pofida mesajului divin din această carte, mulți vor continua să rătăcească în căutarea cuvântului lui Dumnezeu.

12,5 „alți doi”: îngeri, ca aceia văzuți pe malurile Ulaiului (cf. Dan. 8,2 sqq.). Hipolit (57) identifică aceste două personaje cu Legea și Profeții. ♦ „pe un mal al râului”: trebuie să fie vorba tot despre Tigru (cf. Dan. 10,4).

12,6 „i s-a spus”. *lit.* „i-a spus”, subiectul nefiind precizat, ca și în TM. S-ar părea că acum dialogul se poartă între cele două personaje necunoscute și omul îmbrăcat în in, ca în Dan. 8,13-16. ♦ *baddin*: cf. 10,5 și nota. ♦ „uimitoare” (gr. θαυμαστά): cu sensul de „înfricoșătoare”. Pentru Hipolit (57), cel de deasupra apei nu este altul decât cel despre care Dumnezeu va da mărturie la sfârșit, cel arătat poporului de către Ioan, cel ce poartă în jurul coapselor „călimara de scrib” (cf. Iez. 9,2-3), brâu de in și tunica vârstată în multe culori, Hristos. Lui I se vor pune întrebări, pentru că Lui I s-a dat întreaga cărmuire și putere (cf. Mt. 28,18) și El poate spune când va judeca lumea și când I se vor împlini cuvintele. ♦ „despre care ai vorbit”: nu apare în TM.

12,7 „și-a ridicat dreapta și stânga spre cer”: nu numai o singură mână, ca în cazul jurămintelor obișnuite (cf. Gen. 14,22; Ex. 6,8; Deut. 32,40 etc.), ci amândouă, semn al solemnității jurământului. ♦ „pe Cel viu în veac” (Θ): mai explicit în LXX: „pe Dumnezeul cel viu în veac” (cf. Dan. 4,31; Deut. 32,40; Sir. 18,1). Jurământul pe „Cel viu în veac” se regăsește în Apoc. 10,6, într-un pasaj asemănător cu textul lui Theodotion: afirmare puternică a caracterului irevocabil al jurământului făcut. Hipolit

râului: «Până la vremea sfârșitului»; și [el] și-a ridicat dreapta și stânga spre cer și a jurat pe Dumnezeu cel viu în veac că [va fi] la vreme și vremi și o jumătate de vreme sfârșitul tăriei alungării poporului sfânt, și se vor împlini toate acestea.

⁸ Iar eu am auzit și nu am priceput cu privire la timpul convenit și am zis: «Doamne, care[-i] dezlegarea acestui cuvânt, și ale cui [sunt] parabolele acestea?»

⁹ Și mi-a zis: «Fugi, Daniele, căci acoperite și pecetluite [sunt] poruncile, până ce

¹⁰ vor fi încercați și vor fi sfințiți mulți, și vor păcătui cei păcătoși; și

apei râului, și [el] și-a ridicat dreapta și stânga spre cer și a jurat pe Cel Viu în veac: «La vremea vremilor și jumătate de vreme; când se va sfârși risipirea tăriei poporului sfânt, se vor cunoaște toate acestea.»

⁸ Eu am auzit, dar nu am înțeles și am zis: «Doamne, care va fi sfârșitul acestora?»

⁹ Și [el] a zis: «Până aici, Daniele, căci astupate și pecetluite [sunt] cuvintele, până la vremea sfârșitului;

¹⁰ vor fi aleși și vor fi albiți și vor fi trecuți prin foc mulți, iar cei

(57) spune că acesta este Fiul care a jurat pentru Tatăl, afirmând ca Tatăl este „viu în veac”.

♦ „vreme și vremi și o jumătate de vreme” (LXX), „la vremea vremilor și jumătate de vreme” (Θ): exprimare cronologică identică celei din Dan. 7,27. După Hipolit (57), „vreme” înseamnă „an”, „vremuri” înseamnă „doi ani”, iar „o jumătate de vreme”, „o jumătate de an”: așadar trei ani și jumătate, cât va dura domnia Anticristului, înainte de a fi biruit de Iisus. ♦ „când se va sfârși risipirea tăriei poporului sfânt” (Θ): „tăriei”, *lit.* „mâinii”; TM are „sfărâmarea (în bucăți) a mâinii...”, pe care Θ l-a interpretat ca „împrăștiere”, „risipire”. Hipolit (58) vede în aceste cuvinte faptul că Domnul li S-a arătat, dar ei nu L-au recunoscut și atunci au fost risipiți în lumea întreagă, pentru ca Evanghelia Domnului să ajungă să fie vestită pretutindeni, când se va putea spune că vremurile s-au împlinit și nu a mai rămas decât „o săptămână”.

12,8 „am auzit, dar nu am înțeles” (Θ): Hipolit explică această afirmație prin cuvintele din 1Cor. 2, 9: „Ceea ce ochiul n-a văzut și urechea n-a auzit și la inima omului nu s-a suit, acestea le-a pregătit Dumnezeu pentru cei care Îl iubesc”. ♦ „sfârșitul”, *lit.* „sfârșiturile”. Delcor (1971, p. 258) consideră că Theodotion a tradus bine textul ebraic, vorbind de τὰ ἔσχατα.

12,10 „mulți”: este mulțimea (cf. v. 1), preludiu la nemărginitul număr al celor mântuiți, așa cum apare în Apocalipsă (cf. Apoc. 22,11).

nu vor pricepe toți cei păcătoși, și cei care pricep vor lua aminte.

¹¹ De când va fi dată la o parte jertfa neîncetată și se va pregăti să se pună urâciunea pustiirii, o mie două sute nouăzeci de zile.

¹² Fericit cel ce va rămâne statornic și va ajunge până la o mie trei sute treizeci și cinci de zile!

¹³ Iar tu mergi de te odihnește! Căci încă mai sunt zile și ceasuri până la

nelegiuți vor face nelegiuiri; și nici un nelegiuit nu va înțelege, dar cei care cugetă vor înțelege.

¹¹ Și, de la vremea când va înceta jertfa cea neconținută, și va fi pusă urâciunea pustiirii, o mie două sute nouăzeci de zile.

¹² Fericit cel care stăruie și ajunge la o mie trei sute treizeci și cinci de zile!

¹³ Iar tu du-te și te odihnește! Căci încă [mai sunt] zile până la împlinirea

12,11 Acest verset creează dificultăți în comparație cu versetele precedente. Într-adevăr, în vreme ce în vv. 8-9 se refuză răspunsul, acum se precizează intervalul de timp cât va dura încercarea. După unii este vorba de un adaos ulterior, prelungind durata încercării chiar după dispariția lui Antiochos al IV-lea. După alții, în schimb, același autor al cărții lui Daniel ar fi adăugat aceste ultime versete într-o a doua etapă, sporind obscuritatea cu privire la durata chinului și la venirea, mai îndepărtată, a timpului mântuirii și al învierii. Totuși, mesajul rămâne clar: chiar dacă sfârșitul încercării este ascuns ochilor oamenilor, mântuirea, împlinirea fericirii este sigură. ♦ „o mie două sute nouăzeci de zile”: trei ani și jumătate – cf. cele o mie două sute șaiszeci de zile din Dan. 7,25; 9,27; cele o mie două sute nouăzeci de zile de aici sunt zilele scurse între așezarea „urâciunii pustiirii” și sfârșitul încercării.

12,12 „o mie trei sute treizeci și cinci de zile”: acest număr apare în apocriifa *Înălțarea lui Isaia* 4,12, pentru a desemna perioada în care va domni Anticristul. Diferența dintre acest număr de zile și cel din versetul precedent ar putea indica așteptarea dintre moartea lui Antiochos al IV-lea și realizarea speranțelor cuprinse în vv. 1-3.

12,13 „du-te și te odihnește... până la împlinirea sfârșitului, și te vei ridica”: TM are „Iar tu, du-te către sfârșit și te vei odihni și te vei ridica”, la fel ca în v. 9. ♦ „te vei odihni” (LXX), ca în TM: moartea este un somn (cf. v. 2), care poartă în el certitudinea trezirii. ♦ „te vei ridica” (gr. ἀναστήσει): spre viața veșnică (cf. v. 3); verbul este altul decât cel folosit în v. 2 (gr. ἐξεγείρωμαι, „a se trezi”). Ziua Învierii Mântuitorului este împlinirea profeției și cheazăia învierii morților (cf. 1 Cor. 15). ♦ „moștenirea”: răsplata pe care Daniel a meritat-o de la Dumnezeu, cum a apărut chiar de la începutul cărții (cf. Dan. 1,8). Hipolit (60) vede la sfârșit cartea vieții deschisă pentru cei vrednici de ea, purtând titlul în latină, greacă și ebraică, pentru ca romanii, grecii și evreii să ia din ea învățătura, pentru ca în așteptarea fericirii ce va să vină oamenii să creadă în ceea ce a fost scris în cartea vieții și vestit în lumea întreagă. El speră ca oamenii să se teamă de judecată și

LXX

e

împlinirea sfârșitului, și te vei odihni și te vei ridica spre slava ta, la sfârșitul zilelor.»”

sfârșitului, și te vei ridica pentru [a primi] moștenirea ta, la sfârșitul zilelor.»”

astfel să scape de pedeapsa veșnică, să nu adoarmă și să nu cadă din înaltul vieții veșnice. Numai Dumnezeu îi poate ține treji asupra viitorului, li poate reîntregi, mântui, ierta, păstra, păzi de orice ispită și de orice chin, pentru a-i scăpa de judecata prin foc și a-i înălța în bucurie, până la venirea Mântuitorului.

rsus Haereses, IV,2 și IV, 26,3, de Clement Alexandrinul în *a*, 1,21, de Tertulian în *De idolatria*, XVIII, de Ciprian în *Ad Fortu-*
I. Totdeauna a fost folosit textul lui Theodotion (Θ), niciodată LXX.

e religioase din Bel și balaurul

Religioase din povestea lui Bel sunt sintetizate în două afirmații ale lui „Nu-i cinstesc pe idoli făcuți de mână de om” (v. 5) și „acesta pe u este lut, iar pe dinafară aramă” (v. 7). Aceste expresii ale creonoteiste a lui Daniel erau esențiale pentru el, de vreme ce își riscă ntru a le susține. Aceleași idei religioase sunt exprimate de Daniel și teea balaurului: „Domnului Dumnezeului meu mă voi închina, căci Dumnezeul cel viu, dar tu, rege, dă-mi îngăduință, și voi omorî fără sabie și fără ciomag” (v. 25). Povestea balaurului are două suplimentare: 1) regele însuși sfârșește prin a recunoaște existența gur Dumnezeu (v. 41); 2) Dumnezeu răsplătește credința lui Daniel u-l din groapa leilor.

e traduceri

Opțiunea versiunii siro-hexaplaire, ce urmează îndeaproape textul LXX, versiunile antice se bazează pe Θ. Între acestea se numără: *Peshitta*), cu adăugiri la vv. 6 („Bel este viu”), 14 („și cu pecetea lui ’) și 16 („și ei au mers acolo”). Vulgata urmează foarte îndeaproape atașează la v. 42 o doxologie asemănătoare celei din Dan. 6,26-27. *Latina*, fragmentară, versiunea etiopiană și cea bohairică nu aduc n plus pentru înțelegerea textului. Traducerea arabă este literală și de târzie (secolul al IX-lea).

Florica Bechet

Bel și balaurul

LXX

Θ

Din profeția lui Avacum, fiul lui Iisus din tribul lui Levi.

[¹]

² Era un preot, un om pe nume Daniel, fiul lui Abal, sfetnic de taină al regelui Babilonului.

¹ Și regele Astyages s-a adăugat la părinții săi, iar Cyrus persul a luat împărăția lui.

² Și era Daniel sfetnicul de taină al regelui și cel mai de seamă dintre toți prietenii lui.

1 „Din profeția lui Avacum, fiul lui Iisus din tribul lui Levi”: această trimitere la profetul Avacum nu există decât în LXX, lipsind la Theodotion. Probabil că este vorba de profetul cu același nume, deși această identificare a fost contestată, din următoarele motive: nu se cunoaște nici numele, nici tribul profetului Avacum; acesta e dificil de plasat cu certitudine în timp, deși o foarte târzie dată preexilică pare a fi cea mai potrivită. Această notiță introductivă nu afirmă explicit că Avacum a scris *Bel și balaurul*. Fraza de început din textul lui Theodotion stabilește o plasare în timp asemănătoare celor relatate în cartea lui Daniel. ♦ „regele Astyages”: este ultimul rege med, învins de Cyrus în 550 î.H., după spusele lui Herodot (I,130). ♦ „Cyrus persul”: cf. Dan. I,21; 10,3: Cyrus cel Mare (550-530 î.H.), întemeietorul dinastiei Ahemenizilor și a imperiului pers. În Biblie, Cyrus este amintit drept cuceritor al Babilonului în 539 î.H., după care, prin edictul din 538 î.H., le îngăduie evreilor să se întoarcă în Ierusalim și să-și reconstruiască templul. ♦ „a luat împărăția lui”: în realitate, o ocupase înainte de moartea acestuia; Cyrus nu a moștenit regatul bunicului său, ci l-a luat cu forța de la Astyages (cf. Herodot I,130), chiar dacă unii istorici mai vechi încă mai mențin informația că regele Cyrus a fost urmașul lui Astyages. F. Zimmermann consideră verbul grec folosit aici (παρέλαβε) drept un aramaism, care ar traduce aram. *qabbēl*, „a urmat”, ca în Dan. 6,1 și 7,18.

2 „Daniel”: cf. nota la Dan. I,6. ♦ „sfetnicul de taină”: gr. συμβίωτης, *litt.* „tovarăș de viață”, desemnează în context funcția cea mai importantă pe lângă rege: pentru demnitățile înalte la care a fost ridicat Daniel, cf. și Dan. I,19-21; 2,48; 6,4, dar cu referire la imperiul babilonian. Astfel, după părerea lui Carey Moore (1977, p. 132), povestea lui

³ Și era un idol, Bel, pe care îl cinsteau babilonienii; se risipeau pentru el, în fiecare zi, douăsprezece *artabe* de lamură de făină și patru oi și șase măsuri de untdelemn.

⁴ Și regele îl cinstea; și se ducea regele în fiecare zi și i se închina. Însă Daniel se ruga Domnului.

³ Și babilonienii aveau un idol, pe nume Bel; și se cheltuiau pentru el, în fiecare zi, douăsprezece *artabe* de lamură de făină și patruzeci de oi și șase măsuri de vin.

⁴ Și regele îl cinstea și se ducea în fiecare zi să i se închine. Daniel însă l se închina Dumnezeului său.

Bel se plasează corect la sfârșitul cărții lui Daniel, adică la sfârșitul unei lungi cariere în intimitatea regilor. În LXX, Daniel este „preot”, „fiul lui Abal, sftnic de taină al regelui Babilonului”. Faptul că Daniel este prezentat ca un personaj nou, necunoscut cititorilor, ar putea arăta că povestea lui Bel era, la origine, independentă de cartea canonică a lui Daniel. Mai mult: Daniel din cartea canonică e prezentat ca făcând parte din tribul lui Iuda (cf. Dan. 1,6), nu din cel preotesc al lui Levi; a existat însă un preot postexilic cu numele Daniel, care apare în Ezdra 8,2 TM (= 2Ezd. 8,2 LXX) și Neemia 10,6 TM. Ieronim (*Prefața la Daniel*) spune că tatăl lui Daniel era Abda, în timp ce Epifanie (*Adversus Haereses* 55,3) spune că era Sabaan. Cât privește calitatea de preot, A. Blundau (1897, p. 192) crede că termenul grec ἱερεὺς ar fi o traducere eronată a ebr. *kōhēn* care, deși de obicei înseamnă „preot”, poate să desemneze și un înalt demnitar laic, ca în 2Rg. 8,18. ♦ „prieteni lui” (Θ): expresia îi desemnează pe curteni.

³ „un idol”: Herodot (I,183) vorbește de o statuie uriașă antropomorfă aflată într-un templu, în vremea lui Cyrus, statuie distrusă de Xerxes, fiul lui Darius, care l-a omorât și pe preotul acestei divinități. ♦ „Bel”: akkad. *belu*. „stăpân”, unul dintre numele lui Marduk (aceu Merodakh, cum era numit de evrei, divinitatea protectoare a Babilonului) (cf. Is. 46,1; Ier. 50,2 TM; 51,44 TM; Bar. 6,40). Marduk era socotit, până în zilele lui Hammurabi (1728-1686 î.H.), creatorul universului. ♦ *artabă*: măsură persă de capacitate (cf. Herodot I,192) folosită apoi în lumea elenistică, echivalentul a circa 56 de litri; mai apare în LXX la Is. 5,10, traducând ebr. *homer*. ♦ „lamură de făină”: gr. σμιθολις – făina cea mai fină; aceasta se aducea ca jertfă. ♦ „șase măsuri”: gr. μετρητής, măsură ateniană pentru lichide = cca 39 litri; termenul este folosit în LXX pentru a echivala două măsuri ebraice de capacitate diferită: *s' āh* (cca 12,5 litri) sau *bath* (45 litri). Stabilirea echivalențelor dintre diferitele unități de măsură este în general dificilă și incertă. Aici însă, probabil că autorul lui Bel nu vrea să indice o măsură precisă, ci doar să sugereze o mare cantitate. Marea cantitate de mâncare oferită zeului Bel și varietatea acesteia sunt ilustrate pe un cilindru de argilă din vremea lui Nabucodonosor. Ofranda menționată în Bel trimite la cele trei ofrande de bază din Biblie: cereale, carne, libații. Versiunea siro-hexaplară, care de obicei concordă cu LXX, aici merge alături de Theodotion, menționând patruzeci de oi și vin, nu untdelemn.

⁴ „regele îl cinstea”: Cyrus a acceptat și zcii popoarelor cucerite. Atenția deosebită acordată de Cyrus lui Marduk este atestată de documentele vremii. O inscripție babiloniană

⁵ Și i-a zis regele lui Daniel: „De ce nu i te închini lui Bel?” Și a zis Daniel către rege: „Eu nu mă închin nimănu decăt Domnului Dumnezeu, care a zidit cerul și pământul și are stăpânire peste toate trupurile.”

⁶ Iar regele i-a zis: „Atunci acesta nu este dumnezeu? Nu vezi câte se cheltuiesc pentru el în fiecare zi?”

⁷ Și i-a zis Daniel: „Câtuși de puțin; să nu te înșele nimeni! Căci acesta pe dinăuntru este de lut, iar pe dinafară, de aramă; îți jur pe Dumnezeu dumnezeilor că acesta n-a mâncat nimic niciodată.”

⁸ Atunci, mâniindu-se, regele i-a chemat pe mai-marii templului și le-a zis: „Arătați-l pe cel care mănâncă

⁵ Și i-a zis regele: „De ce nu i te închini lui Bel?” Iar acesta i-a zis: „Pentru că nu-i cinstesc pe idoli făcuți de mână de om, ci pe Dumnezeu cel Viu, cel care a zidit cerul și pământul și are stăpânire peste toate trupurile.”

⁶ Și i-a zis regele: „Tu socotești că Bel nu este dumnezeu viu? Oare nu vezi câte mănâncă și bea în fiecare zi?”

⁷ Și i-a zis Daniel răsând: „Nu te amăgi, rege! Căci acesta pe dinăuntru este lut, iar pe dinafară aramă, și n-a mâncat, nici n-a băut vreodată.”

⁸ Atunci, mâniindu-se, regele i-a chemat pe preoții acestuia și le-a zis: „Dacă nu-mi spuneți cine [este]

pe un cilindru de argilă pomenește de restaurarea cultului unor zei, precum și de alte fapte bune făcute de Cyrus cu binecuvântarea lui Marduk, „marele Stăpân” (cf. e.g. „Israël et les nations d'après les textes du Proche-Orient ancien, présentés par Jacques Briand”, *Suppl. Cahiers Évangile*, 69, 1989, pp. 98-99). Biblia spune despre Cyrus că, inspirat de „Domnul Dumnezeu cel cerului”, i-a lăsat pe evrei să se întoarcă la Ierusalim și să reconstruiască templul (cf. 2Par. 36,22-23; 2Ezd. 1,1-3).

⁵ „făcuți de mână de om”: doar la Θ, care este mai explicit; acest aspect al polemicii antiidolatrice, despre originea idolilor, s-a întărit în perioada exilului și după exil (cf. Is. 44,9-19; Ier. 2,20; 10,3-4; Epistola lui Ieremia 7-8; Deut. 4,16-18; Înț. 13-15; Ps. 114,4; 134,15). ♦ „are stăpânire peste toate trupurile”: gr. σάρξ (*lit.* „carne”) echivalează, în limbaj biblic, ebr. *bašar*, care se referă la orice ființă vie văzută sub aspectul materialității ei.

⁶ Polemica se continuă. Idolatrii, care în general nu asistau la sacrificiile oferite divinităților lor de către preoți, erau convingeți că ofrandele credincioșilor reprezentau hrana divinității. La evrei, rostul aducerii de jertfe și prinoase este spiritualizat (e.g. „mireasmă de bună mirosire” – Num. 28,2), iar profetia afirmă explicit că Dumnezeu nu le voiește decât ca expresie a unei atitudini interioare (cf. Is. 1,11-17; 66,1-3 etc.; Ps. 49,8-13).

³ Și era un idol. Bel, pe care îl cinsteau babilonienii; se risipeau pentru el, în fiecare zi, douăsprezece *artabe* de lamură de făină și patru oi și șase măsuri de untdelemn.

⁴ Și regele îl cinstea; și se ducea regele în fiecare zi și i se închina. Însă Daniel se ruga Domnului.

³ Și babilonienii aveau un idol, pe nume Bel; și se cheltuiau pentru el, în fiecare zi, douăsprezece *artabe* de lamură de făină și patruzeci de oi și șase măsuri de vin.

⁴ Și regele îl cinstea și se ducea în fiecare zi să i se închine. Daniel însă l se închina Dumnezeului său.

Bel se plasează corect la sfârșitul cărții lui Daniel, adică la sfârșitul unei lungi cariere în intimitatea regilor. În LXX, Daniel este „preot”, „fiul lui Abal, sfetnic de taină al regelui Babilonului”. Faptul că Daniel este prezentat ca un personaj nou, necunoscut cititorilor, ar putea arăta că povestea lui Bel era, la origine, independentă de cartea canonică a lui Daniel. Mai mult: Daniel din cartea canonică e prezentat ca făcând parte din tribul lui Iuda (cf. Dan. 1.6), nu din cel preotesc al lui Levi: a existat însă un preot postexilic cu numele Daniel, care apare în Ezdra 8,2 TM (= 2Ezd. 8.2 LXX) și Neemia 10.6 TM. Ieronim (*Prefața la Daniel*) spune că tatăl lui Daniel era Abda, în timp ce Epifanie (*Adversus Haereses* 55.3) spune că era Sabaan. Cât privește calitatea de preot, A. Blundau (1897, p. 192) crede că termenul grec ἱερεὺς ar fi o traducere cronată a ebr. *kōhēn* care, deși de obicei înseamnă „preot”, poate să desemneze și un înalt demnitar laic, ca în 2Rg. 8.18. ♦ „prieteni lui” (Θ): expresia îi desemnează pe curteni.

3 „un idol”: Herodot (I,183) vorbește de o statuie uriașă antropomorfă aflată într-un templu, în vremea lui Cyrus, statuie distrusă de Xerxes, fiul lui Darius, care l-a omorât și pe preotul acestei divinități. ♦ „Bel”: akkad. *belu*, „stăpân”, unul dintre numele lui Marduk (sau Merodakh, cum era numit de evrei, divinitatea protectoare a Babilonului) (cf. Is. 46.1; Ier. 50,2 TM; 51,44 TM; Bar. 6,40). Marduk era socotit, până în zilele lui Hammurabi (1728-1686 î.H.), creatorul universului. ♦ *artabă*: măsură persă de capacitate (cf. Herodot I,192) folosită apoi în lumea elenistică, echivalentul a circa 56 de litri; mai apare în LXX la Is. 5,10, traducând ebr. *homer*. ♦ „lamură de făină”: gr. σμιθολις – făina cea mai fină; aceasta se aducea ca jertfă. ♦ „șase măsuri”: gr. μετρητής, măsură ateniană pentru lichide = cca 39 litri; termenul este folosit în LXX pentru a echivala două măsuri ebraice de capacitate diferită: *s' 'ah* (cca 12,5 litri) sau *bath* (45 litri). Stabilirea echivalențelor dintre diferitele unități de măsură este în general dificilă și incertă. Aici însă, probabil că autorul lui Bel nu vrea să indice o măsură precisă, ci doar să sugereze o mare cantitate. Marea cantitate de mâncare oferită zeului Bel și varietatea acesteia sunt ilustrate pe un cilindru de argilă din vremea lui Nabucodonosor. Ofranda menționată în Bel trimite la cele trei ofrande de bază din Biblie: cereale, carne, libații. Versiunea siro-hexaplară, care de obicei concordă cu LXX, aici merge alături de Theodotion, menționând patruzeci de oi și vin, nu untdelemn.

4 „regele îl cinstea”: Cyrus a acceptat și zii popoarelor cucerite. Atenția deosebită acordată de Cyrus lui Marduk este atestată de documentele vremii. O inscripție babiloniană

⁵ Și i-a zis regele lui Daniel: „De ce nu i te închini lui Bel?” Și a zis Daniel către rege: „Eu nu mă închin nimănui decât Domnului Dumnezeu, care a zidit cerul și pământul și are stăpânire peste toate trupurile.”

⁶ Iar regele i-a zis: „Atunci acesta nu este dumnezeu? Nu vezi câte se cheltuiesc pentru el în fiecare zi?”

⁷ Și i-a zis Daniel: „Câtuși de puțin; să nu te înșele nimeni! Căci acesta pe dinăuntru este de lut, iar pe dinafară, de aramă; îți jur pe Dumnezeul dumnezeilor că acesta n-a mâncat nimic niciodată.”

⁸ Atunci, mâniindu-se, regele i-a chemat pe mai-marii templului și le-a zis: „Arătați-l pe cel care mănâncă

⁵ Și i-a zis regele: „De ce nu i te închini lui Bel?” Iar acesta i-a zis: „Pentru că nu-i cinstesc pe idoli făcuți de mână de om, ci pe Dumnezeu cel viu, cel care a zidit cerul și pământul și are stăpânire peste toate trupurile.”

⁶ Și i-a zis regele: „Tu socotești că Bel nu este dumnezeu viu? Oare nu vezi câte mănâncă și bea în fiecare zi?”

⁷ Și i-a zis Daniel răspund: „Nu te amăgi, rege! Căci acesta pe dinăuntru este lut, iar pe dinafară aramă, și n-a mâncat, nici n-a băut vreodată.”

⁸ Atunci, mâniindu-se, regele i-a chemat pe preoții acestuia și le-a zis: „Dacă nu-mi spuneți cine [este]

pe un cilindru de argilă pomenește de restaurarea cultului unor zei, precum și de alte fapte bune făcute de Cyrus cu binecuvântarea lui Marduk, „marele Stăpân” (cf. e.g. „Israël et les nations d'après les textes du Proche-Orient ancien, présentés par Jacques Briand”, *Suppl. Cahiers Évangile*, 69, 1989, pp. 98-99). Biblia spune despre Cyrus că, inspirat de „Domnul Dumnezeu cerului”, i-a lăsat pe evrei să se întoarcă la Ierusalim și să reconstruiască templul (cf. 2Par. 36,22-23; 2Ezd. 1,1-3).

5 „făcuți de mână de om”: doar la Θ, care este mai explicit: acest aspect al polemicii antiidolatrice, despre originea idolilor, s-a întărit în perioada exilului și după extl (cf. Is. 44,9-19; Ier. 2,20; 10,3-4; Epistola lui Ieremia 7-8; Deut. 4,16-18; Înt. 13-15; Ps. 114,4; 134,15). ♦ „are stăpânire peste toate trupurile”: gr. σάρξ (*litt.* „carne”) echivalează, în limbaj biblic, ebr. *bašar*, care se referă la orice ființă vie văzută sub aspectul materialității ei.

6 Polemica se continuă. Idolatrii, care în general nu asistau la sacrificiile oferite divinităților lor de către preoți, erau convinși că ofrandele credincioșilor reprezentau hrana divinității. La evrei, rostul aducerii de jertfe și prinoase este spiritualizat (e.g. „mirasmă de bună mirosire” – Num. 28,2), iar profeții afirmă explicit că Dumnezeu nu le vorește decât ca expresie a unei atitudini interioare (cf. Is. 1,11-17; 66,1-3 etc.; Ps. 49,8-13).

cele pregătite pentru Bel! Iar de nu, veți muri [voi], sau Daniel, care spune că acestea nu sunt mâncate de el." Iar ei i-au zis: „Bel însuși este cel care le mănâncă.”

⁹ Însă Daniel a zis către rege: „Așa să fie! Dacă nu voi arăta că nu Bel este cel care le mănâncă, voi muri, [eu] și toți cei [ce sunt] cu mine.” Iar Bel avea șaptezeci de preoți, pe lângă femei și copii.

¹⁰ L-au dus pe rege la templul idolului.

¹¹ Și au fost puse bucatele în fața regelui și a lui Daniel, și a fost adus vinul amestecat și i-a fost pus lui Bel. Și Daniel a zis: „Tu însuși, rege, vezi că acestea se află [aici]; așadar, pecetluiește tu încuietorile templului, după ce a fost încuiat.”

cel care înghite această cheltuială, veți muri; însă dacă veți arăta că Bel le mănâncă, va muri Daniel, pentru că a hulit împotriva lui Bel.”

⁹ Și i-a zis Daniel regelui: „Să fie după cuvântul tău!” Și erau șaptezeci de preoți ai lui Bel, în afară de femei și copii.

¹⁰ Și s-a dus regele împreună cu Daniel la casa lui Bel.

¹¹ Și au zis preoții lui Bel: „Iată, noi ieșim afară, iar tu, rege, pune bucatele și pune și vinul, după ce l-ai amestecat, și încuie ușa și pecetluiește[-o] cu inelul tău; și, când vei veni dimineață, dacă nu le vei găsi pe toate mâncate de Bel, să murim [noi], sau [de nu,] Daniel, care spune minciuni împotriva noastră.”

9 Daniel consimte să fie omorât dacă preoții izbutesc să demonstreze că Bel mănâncă, așa cum Ilie, în fața poporului, acceptase provocarea profesilor lui Baal, sigur de credința sa (cf. 3Rg. 18,20-24). ♦ „șaptezeci”: numărul este dat pentru a se arăta cât erau de numeroși cei care trăiau pe spezele publice (cf. vv. 3.11).

10-12 Propunerea făcută de preoți regelui, deși avea în întregime aerul unei provocări, în realitate este șireată ticluire pentru a-l înșela pe suveran și pentru a susține cultul idolului. Stratagema nu e nouă, iar istoria idolatriei cunoaște și altele, asemănătoare cu aceasta. A se vedea, de exemplu, Aristofan, *Plutos* III.2. LXX prescurtează v. 10. ♦ Theodotion pare mai aproape de substratul ebraic, folosind semitismul „casa lui Bel”.

11 LXX are o inconsecvență, întrucât mai înainte vorbește de untdelemn (cf. v. 3), iar aici vorbește de vin, care putea fi consumat chiar în templu. Amestecarea vinului ar putea indica obișnuita diluare a acestuia cu apă, dar și adăugarea de condimente (cf. Cântarea Cântărilor 8,2).

LXX

Θ

[¹²]

¹³ Vorba i-a plăcut regelui.

¹⁴ Iar Daniel a poruncit ca, după ce i-a scos pe toți din templu, cei din jurul lui, să presare tot templul cu cenușă, fără să știe nimeni în afară de el. Apoi a poruncit să se pecetuiască templul cu inelul regelui și cu inelele unora dintre preoții de vază. Și a fost așa.

¹⁵⁻¹⁷ Și a fost [așa:] a doua zi au venit la fața locului; dar preoții lui Bel, intrând pe ușa tainică, mâncaseră toate cele puse pentru Bel și băuseră vinul. Și Daniel a zis: „Vedeți, o, preoți, dacă peceteile voastre sunt neatînse; iar tu, o, rege, cerce-tează ca nu cumva să se fi întâmplat ceva potrivit [voinței] tale.” Și au aflat pecetea cum fusese, și au îndepărtat pecetea.

¹² Lor însă puțin le păsa, căci făcuseră sub masă o intrare ascunsă și pe ea pătrundeau mereu și le luau.

¹³ Și a fost [așa:] când au ieșit aceia, regele i-a pus dinainte lui Bel bucatele.

¹⁴ Și le-a dat poruncă Daniel slujitorilor săi și au adus cenușă și au presărat tot templul [fiind] de față numai regele; și, ieșind, au încuiat ușa și au pecetluit-o cu inelul regelui, și au plecat.

¹⁵ Însă preoții au venit noaptea, după obiceiul lor, și femeile și copiii lor, și au mâncat și au băut totul. ¹⁶ Și s-a sculat regele dis-dimineată și Daniel împreună cu el. ¹⁷ Și a zis regele: „Sunt întregi peceteile, Daniele?” Iar acesta a zis: „Întregi, o, rege.”

¹² Formularea explicită apare numai la Theodotion, în LXX ideea rămânând implicită în îndemnul adresat regelui de a pecetlui templul după ce a fost zăvorât. Existența unei intrări secrete, cunoscută numai de preoții unui templu, este un motiv frecvent în înfruntările dintre laici și preoțime în diferite religii antice.

¹⁴ Textul LXX oferă o măsură de securitate în plus: alături de pecetea regelui este pusă și pecetea unora dintre preoți, la fel cum este pecetluită piatra de pe groapa leilor, unde este aruncat Daniel (Dan. 6,18), cu pecetea regelui și cu cele ale dregătorilor săi. LXX prezintă o inadvertență, deoarece, deși inițial se puseseră pe zăvoare atât pecetea regelui, cât și cele ale preoților, la deschiderea ușilor se vorbește de o singură pecete (vv. 15-17).

¹⁸ Și, deschizând ușile, au văzut că toate cele puse acolo fuseseră mâncate, iar mesele [erau] goale; și s-a bucurat regele și a zis către Daniel: „Mare este Bel, și nu este în el vicleșug.”

¹⁹ A răs cu poftă Daniel și i-a zis regelui: „Vezi aici vicleșugul preoților!” Și a zis Daniel: „O, rege, urmele acestea ale cui sunt?”

²⁰ Regele a zis: „Ale unor bărbați și femei și copii.”

²¹ Și s-a dus în casa în care locuiau preoții, și a găsit bucatele lui Bel și vinul; și Daniel i-a arătat regelui ușilele tainice prin care pătrundeau preoții de mâncau cele puse pentru Bel.

²² Și regele i-a scos din templul lui Bel și i-a dat pe mâna lui Daniel; și cheltuiala pentru acesta i-a dat-o lui Daniel, iar pe Bel l-a nimicit.

²³ Și era un balaur în același loc, pe care îl cinsteau babilonienii.

¹⁸ Și a fost [așa:] o dată ce s-au deschis ușile, privind regele către masă, a strigat cu glas mare: „Mare ești, o, Bel, și nu este în tine nici un vicleșug.”

¹⁹ Și a răs Daniel și l-a ținut pe rege să nu intre înăuntru și a zis: „Acum uită-te la pardoseală și dă-ți seama ale cui sunt urmele acestea!”

²⁰ Regele a zis: „Văd urme de bărbați și de femei și de copii.”

²¹ Și, înfuriindu-se regele atunci, i-a adunat pe preoți și pe femeile și pe copiii lor, și [ei] i-au arătat ușile ascunse prin care pătrundeau și mâncau cele de pe masă.

²² Și regele i-a omorât și l-a dat pe Bel în seama lui Daniel, care l-a nimicit, pe el și templul lui.

²³ Și era un balaur mare, pe care îl cinsteau babilonienii.

18 „Mare este Bel” (LXX), „Mare ești, o, Bel” (Θ): eficiența literară mai mare a textului lui Theodotion rezultă și din faptul că aici regele vorbește *către* Bel, nu *despre* Bel.

19 „l-a ținut pe rege să nu intre înăuntru” (numai în Θ): Theodotion este, ca de obicei, mai narativ și mai explicit; Daniel face acest gest pentru a-l împiedica pe rege să-i distrugă stratagema.

22 „l-a nimicit, pe el și templul lui” (Θ): la fel ca Ilie (cf. 3Rg. 18,40), Iehu/Iu (cf. 4Rg. 10,18-27), sau pe vremea reformei lui Ezekias (cf. 4Rg. 18,24), în conformitate cu prescripția mozaică (cf. Num. 33,52). După autorii greci, Xerxes I (486-465 î.H.) a distrus Esagila, marele templu al lui Bel de la Babilon (cf. Strabo XVI,1,5 și Arrian, *Expediția lui Alexandru* VII, 17).

23 „un balaur”: deși gr. δράκων trimite mai degrabă la monstrul mitologic al haosului primordial (cf. Iov 4,10; 7,12; Ps. 73,13), aici trebuie să ne gândim mai degrabă la un

²⁴ Regele i-a zis lui Daniel: „Nu cumva vei spune că și acesta este de aramă? Iată, trăiește și mănâncă și bea; închină-te lui!”

²⁵ Și a zis Daniel: „O, rege, dă-mi îngăduința, și-l voi ucide pe balaur fără fier și fără ciomag.”

²⁶ Regele a încuviințat și i-a zis: „Ți-am dat-o.”

²⁷ Și, luând Daniel treizeci de mine de smoolă și grăsime și păr, le-a fiert laolaltă și a făcut un cocoloș și l-a aruncat în gura balaurului; și [acesta], mâncând[u-l], a crăpat. Și [Daniel] i l-a arătat regelui, zicând: „Oare nu acestea le cinstiți, o, rege?”

²⁸ Și toți cei din țară s-au supărat pe Daniel și au zis: „S-a făcut iudeu

²⁴ Regele i-a zis lui Daniel: „Nu poți zice că acesta nu este dumnezeu viu; închină-te, așadar, lui!”

²⁵ Și a zis Daniel: „Domnului Dumnezeului meu mă voi închina, căci El este Dumnezeul cel Viu; dar tu, rege, dă-mi îngăduință, și voi omori balaurul fără sabie și fără ciomag.”

²⁶ Și a zis regele: „Îți dau.”

²⁷ Și a luat Daniel smoolă și grăsime și păr, și le-a fiert laolaltă, și a făcut cocoloașe și le-a aruncat în gura balaurului; și balaurul, mâncând[u-le], a crăpat. Și [Daniel] a zis: „Iată la ce vă închinați!”

²⁸ Și a fost [așa:] când au auzit, babilonienii s-au înfuriat tare și s-au

șarpe de dimensiuni gigantice (cf. Ex. 7,9-11), chiar dacă termenul grecesc pentru „șarpe” este ὄφις. El nu este descris, așa cum nu este descris nici Bel, în prima povestire.

²⁴ „regele”: din context pare să fie vorba tot despre Cyrus.

²⁵ „Domnului Dumnezeului meu mă voi închina”: cf. Ex. 20,3; Deut. 6,13. ♦ „fără fier/sabie și fără ciomag”: sunt cuvinte care le evocă pe cele ale lui David către Goliat: „Tu vii împotriva mea cu sabie, cu sulită și cu scut, iar eu vin spre tine în numele Domnului Sabaoth, Dumnezeul oștirii lui Israel” (1Rg. 17,45). Totuși, în cazul lui Daniel, se scoate în evidență mai degrabă faptul că el își va folosi istețimea pentru a-și atinge scopul și a depăși provocarea.

²⁷ „Iată la ce vă închinați!”, *lit.* „Iată închinăciunile/cinstirile voastre”, ironie acidă la adresa idolatriilor.

²⁸ „S-a făcut iudeu regele”: după ceea ce s-a întâmplat cu Bel (cf. v. 22), regele Cyrus pare deja convertit la iudaism, așa cum îl va arăta sfârșitul povestirii (cf. v. 42) și cum apare Nabucodonosor în episoadele din prima parte a cărții lui Daniel. O asemenea afirmație poate avea un îndepărtat punct de plecare în istoria regelui Nabonides, care intrase în conflict cu preoțimea babiloniană pentru că îl preferase pe zeul lunii, Sin, din Harran; de aceea Cyrus a putut cuceri Babilonul fără dificultate, fiind aclamat ca trimisul lui Marduk, așa cum rezultă din Cilindrul lui Cyrus.

regele; l-a nimicit pe Bel și pe balaur l-a omorât.”

[²⁹]

³⁰ Și, văzând regele că s-a supărat mulțimea din țară pe el, i-a chemat pe sfetnicii săi de taină și a zis: „Îl dau pe Daniel spre pieire!”

³¹⁻³² Era o groapă în care erau hrăniți șapte lei, cărora li se dădeau cei ce uneltau împotriva regelui, și li se aruncau în fiecare zi trupurile a doi osândiți la moarte. Și mulțimile l-au aruncat pe Daniel în acea groapă, ca să fie sfârtecat și să nu aibă parte de mormânt. Și a stat în groapă Daniel șase zile.

³³ Și în ziua a șasea a fost așa: Avacum avea pâini fărâmițate într-o

întors împotriva regelui și au zis: „S-a făcut iudeu regele; pe Bel l-a dat jos și pe balaur l-a omorât și pe preoți i-a măcelărit.”

²⁹ Și, ducându-se la rege, au zis: „Dă-ni-l pe Daniel! Că de nu, te vom omori pe tine și casa ta.”

³⁰ Și a văzut regele că-l strâng tare cu ușa, și, neavând încotro, li l-a dat pe Daniel.

³¹ Iar aceștia l-au aruncat în groapa leilor, și a stat acolo șase zile. ³² Se aflau în groapă șapte lei, și li se dădeau pe zi două trupuri și două oi; atunci însă nu li s-au dat, ca să-l mănânce pe Daniel.

³³ Iar profetul Avacum era în Iudeea, și el fierse o fiertură și

30 „il strâng tare cu ușa... neavând încotro”: spre deosebire de LXX, Theodotion insistă asupra constrângerii la care este supus regele; și Darius a tergiversat timp de o zi înainte de a ceda cererii funcționarilor invidioși (cf. Dan. 6,15).

31 „în groapa leilor”: cf. Dan. 6,17. Deși leul, cel mai mare și mai de temut carnivor din Orientul Apropiat, a avut o lungă istorie în arta și literatura mesopotamiană și palestiniană, acesta a căpătat foarte rar semnificații religioase, întâlnindu-se în special în literatura apocaliptică (cf. Iez. 1,10; Dan. 7,1-4; Apoc. 4,7; 9,8.17).

33-39 Este partea cea mai stranie a poveștii. Polemica antiidolatrăică lasă loc temei mântuirii de către Dumnezeu a celor credincioși Lui, ca în Dan. 3 și 6. Povestea pare să se inspire din Iez. 8,3, unde o mână îl apucă de păr pe profet și el este dus de Duhul Domnului, din Babilon la Ierusalim. Dar modelul narativ pare apropiat și de episodul în care Ilie primește în mod miraculos pâine și apă (cf. 3Rg. 19,8-18), iar în final este răpit în cer de un car de foc (cf. 4Rg. 2,1-18). Și în literatura iudaică și creștină nonbiblică se întâlnesc episoade de acest gen.

strachină, în fiertură, și o stacană de vin amestecat și pornea la câmp, către secerători.

³⁴ Și îngerul Domnului a grăit către Avacum, zicând: „Acestea ți le spune Domnul Dumnezeu: «Prânzul pe care-l ai du-i-l lui Daniel la groapa leilor în Babilon.»”

³⁵ Și a zis Avacum: „Doamne Dumnezeule, nu am văzut Babilonul și groapa nu știu unde este.”

³⁶ Atunci îngerul Domnului, apucându-l pe Avacum de părul capului, l-a pus deasupra gropii din Babilon.

³⁷ Și a zis Avacum către Daniel: „Scoală-te de mănâncă prânzul pe care ți l-a trimis Domnul Dumnezeu!”

³⁸ Și a zis Daniel: „[Cu adevărat] Și-a adus aminte de mine Domnul Dumnezeu, care nu i-a părăsit pe cei care-L iubesc!”

fărămițase pâini într-o strachină și se pornea la câmp să [o] ducă secerătorilor.

³⁴ Și îngerul Domnului i-a zis lui Avacum: „Du prânzul pe care-l ai la Babilon, lui Daniel, la groapa leilor.”

³⁵ Și a zis Avacum: „Doamne, Babilonul nu l-am văzut și groapa n-o cunosc.”

³⁶ Atunci îngerul Domnului l-a apucat de creștet și, ținându-l de părul capului, l-a pus în Babilon deasupra gropii, în avântul duhului său.

³⁷ Și a strigat Avacum, zicând: „Daniele, Daniele, ia prânzul pe care ți l-a trimis Dumnezeu!”

³⁸ Și a zis Daniel: „[Cu adevărat] Ți-ai adus aminte de mine, Dumnezeule, și nu i-ai părăsit pe cei care Te iubesc!”

33 „Avacum”: gr. Αβακουμ (Habaquq în TM) a trăit pe la sfârșitul secolului al VII-lea î.H. Nu se cunoaște motivul pentru care numele lui a intrat în această poveste. Poate avea o legătură cu rugăciunea lui de laudă (cf. Av. 3) către Dumnezeu mântuitorul, care străbate întinderi uriașe pentru a le veni în ajutor fiilor săi aflați în primejdie.

35 „Babilonul nu l-am văzut”: în vremea lui Avacum, pe scena politică se află încă asirienii (cf. Av. 1,5-11; 2,6-20).

36 „în avântul duhului său”: se poate înțelege fie că e vorba de suflarea vântului care îl ia pe sus pe profet, fie de râvna profetului, fie de lucrarea minunată a Duhului lui Dumnezeu (de fapt sensurile nu se exclud, căci realitatea fizică o sugerează pe cea spirituală).

38 „Ți-ai adus aminte de mine” (cf. Dan. 6,23): expresia este caracteristică rugăciunilor de implorare, pentru a indica efectul încrederii în Dumnezeu (cf. Ps. 9,13; 135,23 etc.).

◆ „nu i-ai părăsit pe cei care Te iubesc!”: altă expresie din rugăciunile de implorare (cf. Ps. 9,11; 26,9-10 etc.).

³⁹ Și a mâncat Daniel; iar îngerul Domnului l-a așezat pe Avacum de unde îl luase chiar în ziua aceea. Iar Domnul Dumnezeu și-a adus aminte de Daniel.

⁴⁰ A ieșit regele după acestea, jelin-du-l pe Daniel, și, aplecându-se peste groapă, îl vede șezând [acolo].

⁴¹ Și, strigând, regele a zis: „Mare este Domnul Dumnezeu, și nu este altul afară de El!”

⁴² Și regele l-a scos pe Daniel din groapă, iar pe cei care-i voiseră pieirea i-a aruncat în groapă în locul lui Daniel; și au fost sfârtecați.

³⁹ Și, ridicându-se, Daniel a mâncat; iar îngerul lui Dumnezeu l-a pus pe Avacum de îndată la locul lui.

⁴⁰ Regele a mers, în cea de-a șaptea zi, să-l jelească pe Daniel; și s-a dus la groapă și a privit înăuntru, și iată, Daniel ședea [acolo].

⁴¹ Și, strigând cu glas mare, a zis: „Mare ești, Doamne Dumnezeu lui Daniel, și nu este altul afară de Tine!”

⁴² Și l-a tras sus, iar pe cei care-i voiseră pieirea i-a aruncat în groapă; și au fost sfârtecați pe dată în fața lui.

40-42 Epilogul este identic ca tematică celui din Dan. 6,28-32.

41 „strigând cu glas mare”: în semn de bucurie și, mai ales, ca expresie a credinței în Dumnezeul lui Daniel (cf. Dan. 13,24.42.60).

INDICE
DE NUME PROPRII